

Encuadernaciones
de J. Corbella
SARRIA

TRACTATUS
DE
DEO UNO ET TRINO

De-III-16

TRACTATUS

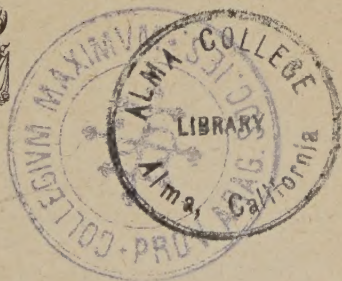
DE

DEO UNO ET TRINO

AUCTORE

JOANNE MUNCUNILL

E SOCIETATE JESU

TYPIS LIBRARIAE RELIGIOSAE

IN VIA AVIÑÓ, 20; BARGINONE

MCMXVIII

26899

Opus cui titulus Tractatus de Deo uno et trino

IMPRIMI POTEST

Barcinone, 22 Junii 1918

RAIMUNDUS LLOBEROLA, S. J.

Praep. Prov. Arag.

NIHIL OBSTAT

RAIMUNDUS RUIZ AMADO, S. J.

Censor

IMPRIMATUR

Barcinone, 4 Octobris 1918

JUSTINUS GUITART,
Vicarius Capitulis

De mandato

LIC. SALVATOR CARRERAS, PBR.

Cons. S.rius.

INDEX GENERALIS

	Pags.
EXIMIO DOCTORI P. FRANCISCO SUAREZ	XVIII
INTRODUCTIO GENERALIS	1

1.^a Pars : De Deo uno

DISPUTATIO I

De existentia et essentia Dei

CAPUT I

De existentia Dei	3
ART. I. Utrum Deum existere sit per se notum	3
THESIS. Haec propositio <i>Deus existit</i> est per se nota secundum se, non autem quoad nos	6
ART. II. Utrum Dei existentia certo cognosci possit	13
THESIS I. Deus verus per ea quae facta sunt naturali rationis huma- nae lumine certo cognosci potest	19
THESIS II. Dei existentia neque ex aliqua interna experientia, neque ex aliqua affectione, neque ex fide caeca, neque ex aliquo signo vel symbolo, neque ex postulato aliquo practico, neque ex idea Dei innata vel alio Cartesii argumento, neque a simultaneo certo cognosci potest, sed tantum ex creaturis per discursum	24
ART. III. Demonstratur divina existentia	30
THESIS. Divina existentia metaphysice, physice et moraliter de- monstratur	31
ART. IV. De atheismo	43
THESIS. Non datur ignorantia Dei invincibilis sive positiva, sive negativa, saltem per longum tempus	44

CAPUT II

De essentia Dei	48
ART. I. De essentia Dei metaphysica	48

	Pags.
THESIS. Essentia Dei metaphysica reponenda videtur in hoc prae-	
dicato : <i>Ens a se</i>	49
ART. II. De essentia Dei physica	54
THESIS. Praedicata Dei absoluta sunt de essentia physica Dei, non	
vero relativa	56
SCHOL. Utrum essentia Dei sit de essentia relationum.	60
ART. III. De unitate Dei	61
THESIS. Unicus est Deus.	62
SCHOL. I. Deus est maxime unus	67
SCHOL. II. Ens a se est Deus	67

DISPUTATIO II

De attributis Dei in genere necnon de attributis quiescentibus

CAPUT I

De attributis Dei in genere.	69
THESIS I. Inter essentiam et attributa necnon inter attributa ad se	
invicem comparata non est admittenda distinctio for-	
malis ex natura rei; neque illa virtualis quae facit ut	
praedicata ex se contradictoria de eadem re praedicari	
possint.	73
THESIS II. Inter essentiam metaphysicam et attributa necnon inter	
attributa ad invicem admittenda videtur distinctio ra-	
tionis ratiocinatae proprie talis.	76
SCHOL. De sententia D. Thomae circa attributorum distinctionem.	78

CAPUT II

De attributis Dei quiescentibus absolutis	80
ART. I. De simplicitate Dei.	80
THESIS. Deus est omnino simplex realiter, seu partibus realiter	
distinctis prorsus caret	81
SCHOL. I. In Deo non est compositio ex genere et differentia	85
SCHOL. II. Deus est spiritus	85
SCHOL. III. Deus in compositionem venire non potest	86
ART. II. De absoluta Dei perfectione	87
THESIS. Deus omnes omnino perfectiones habet sine ullo defectu	89
ART. III. De infinitate Dei	93
THESIS. Deus est omni perfectione infinitus	94
ART. IV. De immensitate Dei	96
THESIS. Deus est immensus.	98

	Pags.
SCHOL. I. De operatione Dei respectu ubiquitatis	102
SCHOL. II. De existentia Dei in spatiis imaginariis	104
SCHOL. III. De ubiquitate propria Dei	106
ART. V. De immutabilitate Dei	106
THESIS. Deus est omnino immutabilis tum physice, tum moraliter	107
ART. VI. De aeternitate Dei	112
THESIS. Deus est aeternus	113
ART. VII. De veritate, bonitate et pulchritudine Dei	116

CAPUT III

De cognoscibilitate Dei	122
ART. I. De cognoscibilitate naturali Dei	122
THESIS. Intellectus creatus Deum modo abstractivo naturaliter cognoscere potest; sed intuitive non potest	123
SCHOL. I. De specie Dei quidditativa	130
SCHOL. II. De substantia supernaturali	130
ART. II. De cognoscibilitate Dei supernaturali	131
THESIS. Oculus corporeus nec de potentia Dei absoluta Deum attingere potest; intellectus vero creatus supernatura- liter adjutus Deum videre potest	131
SCHOL. I.	139
SCHOL. II. De visione Dei in vita mortali	139
ART. III. De incomprehensibilitate Dei	141
THESIS. Deus est absolute incomprehensibilis.	144
SCHOL. De cognitione omnium possibilium in Deo	146
ART. IV. De ineffabilitate necnon de nominibus Dei	148

DISPUTATIO III

De attributis Dei operativis

CAPUT I

De scientia Dei	156
ART. I. De vita Dei	156
THESIS I. Deus habet vitam intellectualem perfectissimam, imo est ipsa vita per essentiam	157
THESIS II. Vita Dei nec per rationem nostram est ponenda in actu primo aut in actu secundo quatenus a primo distincto, sed utrumque actum modo perfectissimo complectitur; tamen in Deo recte possumus concipere potentiam me- taphysicam intelligendi, necnon actualem intellectionem.	159
ART. II. De scientia Dei ejusque extensione	161

	Pags.
THESIS I. Deus scientiam vere talem habet, qua se ipsum cognoscit et comprehendit.	161
THESIS II. Deus perfecte cognoscit res omnes sive in aliqua differentia temporis existentes, sive pure possibles, easque supercomprehendit: item cognoscit privationes, negationes, et quidquid quocumque modo cognoscibile est.	164
ART. III. De proprietatibus divinae scientiae	168
THESIS I. Divina scientia est omnino simplex, invariabilis ac complectens omnem perfectionem spectantem ad scientiae rationem sine ulla imperfectione	168
THESIS II. Divina scientia habet ipsum Deum tanquam objectum primum et maxime proprium, creaturas vero tanquam objectum secundarium	170
THESIS III. Scientia Dei neque per rationem nostram est simplex apprehensio aut discursus, sed iudicium infinite perfectum virtualiter complectens infinita iudicia. Item divinae scientiae neque habitus neque species impressa ullo modo conveniunt.	171
ART. IV. De medio in quo Deus cognoscit	173
THESIS. Deus se ipsum cognoscit et in se ipso et in creaturis; res vero possibles in se ipso et in ipsis rebus possibilibus; et res aliquando existentes in suis decretis et in ipsis rebus.	175
SCHOL. De objecto formali divinae scientiae	181
ART. V. De scientia divina futurorum contingentium absolutorum.	185
THESIS I. Deus ab aeterno certo et infallibiliter cognoscit contingentia absolute futura.	187
THESIS II. Deus non cognoscit contingentia absolute futura in decreto praedeterminante, nec in decreto condeterminante scotistarum; sed in se ipsis.	188
SCHOL. I. De natura futuritionis	200
SCHOL. II. De veritate propositionum de futuro contingenti.	202
ART. VI. Quid de aliis modis, qui ad contingentia absolute futura cognoscenda Deo attribuuntur, sit sentiendum	205
THESIS. Contingentia absolute futura a Deo neque in suis ideis, neque in sua omnipotentia vel essentia, et quum divinae aeternitati non sint physice praesentia, neque in tali praesentia cognosci possunt; sed utique in complexu scientiae mediae et Dei decretorum statuentium ponere condiciones sub quibus liberae et determinatae actiones creaturae rationalis dantur	207
SCHOL. I. De concordia divinae praescientiae cum libero arbitrio.	210
SCHOL. II. De ratione scientiae Dei contingentis conciliandae cum immutabilitate	213
ART. VII. De divina contingentium conditionate futurorum scientia.	215
THESIS I. Deus certo et infallibiliter cognoscit contingentia conditionate futura	217

THESIS II.	Deus non cognoscit contingentia conditionate futura in decretis subjective absolutis, objective vero conditionatis; sed directe et immediate in se ipsis	218
ART. VIII.	De scientia media directa.	223
THESIS.	Datur scientia quo Deus cognoscit contingentia conditionata futura nobis libera independenter ab omni decreto subjective absoluto; quae quidem scientia recte vocatur media	226
SCHOL. I.	De scientia media reflexa	244
SCHOL. II.	De usu scientiae mediae	246
SCHOL. III.	Quomodo diversa rationis signa respectu divinae scientiae sint distribuenda	248
ART. IX.	De divina scientia quatenus est rerum causa	249
THESIS I.	Divina scientia est causa rerum, sed haec scientia non est scientia visionis.	250
THESIS II.	Scientia simplicis intelligentiae est causa rerum, atque etiam scientia media pro actionibus creaturae liberis	254
ART. X.	De sententia S. Thomae circa scientiam Dei de futuris contingentibus	262
	Sanctus Thomas docet Deum cognoscere futura contingentia absoluta in se ipsis	262
	Juxta S. Thomam res non sunt physice praesentes aeternitati a tota aeternitate, sed tantum sunt illi physice praesentes in illa temporis differentia, in qua existunt.	270
	De concordia libertatis creatae cum praescientia Dei juxta S. Thomam	274
	S. Thomas non est contrarius scientiae mediae	276
ART. XI.	De sententia Card. Billot circa scientiam divinam de futuris contingentibus	284
ART. XII.	De divinis ideis	301
THESIS I.	In Deo revera dantur ideae; quae non sunt aliquid extra Deum, nec divina essentia sub ratione talis	302
THESIS II.	Idea Dei est conceptus formalis de creaturis in divina mente eas repraesentans. In Deo non dantur plures ideae realiter distinctae; aequivalenter tamen sunt in Deo tot ideae distinctae, quot sunt res possibiles	304

CAPUT II

De divina voluntate	307
ART. I.	Utrum in Deo sit voluntas et appetitus innatus
THESIS I.	Deus habet voluntatem proprie talem, infinite perfectam, quae quidem est ipsa divina essentia.
THESIS II.	In Deo datur quoque appetitus innatus tum ad bona ipsi intrinseca, tum ad extrinseca
	310

ART. II.	De amore Dei in se ipsum necnon de objecto formali divinae voluntatis	311
THESIS.	Deus se ipsum suasque perfectiones necessario amat; atque motivum primum divinae voluntatis est bonitas increata, secundarium vero sunt creaturae.	312
ART. III.	De libertate divinae voluntatis erga creaturas	317
THESIS I.	Divina voluntas libertate indifferentiae donatur quoad actiones ad extra et quoad creaturas saltem ut existentes.	317
THESIS II.	Deus omnes creaturas existentes non moraliter malas diligit; peccata autem odio habet	319
THESIS III.	Deus potest aliquam habere complacentiam in rebus possibilibus non moraliter malis; haec autem complacentia, etsi necessaria sit quoad specificationem, est libera quoad exercitium	320
THESIS IV.	Deus habere potest displicentiam in peccata pure possibilis; quae quidem necessaria est quoad specificationem, non autem quoad exercitium	321
ART. IV.	De constitutivo actus liberi Dei	325
THESIS I.	Actus liber Dei neque inadaequate per aliquid Deo extrinsecum constituitur, neque per aliquid realiter a Deo distinctum, neque per aliquid tantum virtualiter a Deo distinctum, et virtualiter defectibile	327
THESIS II.	Actus liber Dei nihil aliud esse videtur, nisi ipsum esse necessarium et simplicissimum Dei, quatenus est actu infinitum in ratione appetitus	330
SCHOL.	De voluntate Dei ut est causa rerum et prout optimum respicit.	333
ART. V.	De omissione et de variis divinae voluntatis affectibus.	334
ART. VI.	De virtutibus divinae voluntatis	339
ART. VII.	De variis divinae voluntatis divisionibus	343
APPENDIX.	De divina beatitudine	346

CAPUT III.

De divina potentia ad extra

ART. I.	An potentia Dei sit infinita simpliciter et omnipotens	348
THESIS I.	Potentia Dei ad extra est infinita tum intensive tum extensive atque ideo simpliciter infinita.	349
THESIS II.	Deus est omnipotens seu potest ea omnia facere quae non involvunt contradictionem	350
ART. II.	An potentia Dei distinguatur ab ejus intellectu et voluntate.	352
THESIS I.	Divina potentia distinguitur distinctione rationis propria tali a divino intellectu et a divina voluntate	353

THESIS II.	Divina potentia ad extra secundum nostrum concipiendi modum nihil aliud esse videtur; nisi ipsa divina essentia prout continens omne esse perfectissimo modo . . .	354
ART. III.	An Deus possit facere plura et meliora his quae fecit . . .	355
THESIS I.	Deus potest plura facere quam fecit	356
THESIS II.	Deus potest facere meliora iis quae fecit, immo qualibet re facta potest adhuc meliorem facere	356

DISPUTATIO IV

De divina Providentia, praedestinatione et reprobatione

CAPUT I

De divina Providentia	359
ART. I. De existentia divinae Providentiae ejusque natura . . .	359
THESIS I. In Deo datur Providentia se extendens ad omnia etiam ad minima, specialiter vero ad creaturas rationales, requiritque tum actum intellectus tum voluntatis	361
THESIS II. Peccata quoque divinae Providentiae subjiuntur . . .	363
THESIS III. Divina Providentia semper obtinet finem ultimum et generalem; non autem omnem finem particularem	364
SCHOL. De Fato, casu et fortuna	367
ART. II. De divina voluntate omnes salvos faciendi	368
THESIS. Deus ita vult omnes homines salvos fieri, ut singulis, nullo excepto, tribuat media vere sufficientia ad salutem consequendam	370
ART. III. An Deus velit salutem aeternam etiam parvulorum sine baptismo decedentium	380
THESIS I. Deus vere et serio vult salutem omnium infantium sine ulla prorsus exceptione	381
THESIS II. Probabilius dicendum est Deum ita constituisse parvulorum salutem a causis liberis dependentem, ut si hae, id quod Deus ab illis exigit praestarent, vitare possent cujuslibet infantis mortem sine baptismo	382

CAPUT II

De praedestinatione

ART. I.	De existentia praedestinationis ejusque necessitate . . .	386
THESIS.	Vere datur praedestinatio seu praeparatio gratiae et gloriae conjuncta cum effectu et ab aeterno in Deo existens; et soli praedesignati salvantur.	388

Pags.

ART. II.	Utrum praedestinatio ad gloriam sit ante aut post praevisa merita absoluta	390
THESIS.	In praesenti providentia praedestinatio ad gloriam est post merita gratiae absolute praevisa	394
SCHOL. I.	De mente S. Augustini circa praedestinationem ad gloriam	409
SCHOL. II.	De mente S. Thomae circa praedestinationem ad gloriam.	418
ART. III.	De praedefinitionibus	425
THESIS I.	Praedefinitiones formales rejiciendae videntur	427
THESIS II.	Neque ea praedefinitio virtualis admittenda videtur vi cuius Deus impertiret gratiam efficacem, praecise quia est efficax.	428
ART. IV.	An praedestinatio sit certa, immutabilis et hominis libertati non adversa.	433
THESIS I.	Praedestinatio est Deo certissima, atque in se immutabilis.	434
THESIS II.	Praedestinatorum numerus est Deo certus non solum formaliter, sed etiam materialiter; praedestinatio tamen ita est incerta quoad nos, ut nemo sine speciali revelatione certitudinem de sua praedestinatione habere possit; non tamen libertatem laedit	435
SCHOL. I.	De numero praedestinatorum	439
SCHOL. II.	De effectibus praedestinationis.	439

CAPUT III

De reprobatione

ART. I.	De reprobatione peccata consequenti.	442
THESIS I.	Deus aliquos reprobavit, sed neminem positive ante quodcumque peccatum absolute praevisum, neque propter peccatum originale praecise ut contractum.	444
THESIS II.	Deus omnes aut cum solo peccato originali, aut cum solo actuali mortali, aut cum originali et actuali decedentes reprobat	446
ART. II.	De reprobatione negativa.	448
THESIS.	Reprobatio negativa omnino rejicienda est.	449

2.^a Pars

De Mystério SS. Trinitatis

Introductio.	453
----------------------	-----

DISPUTATIO I

De existentia et cognoscibilitate SS. Trinitatis

CAPUT I

De existentia SS. Trinitatis

	Pags.
ART. I. Utrum Pater, Filius et Spiritus Sanctus sint tres personae realiter distinctae	455
THESIS. Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt tres personae realiter inter se distinctae	457
ART. II. De divinitate Patris, Filii et Spiritus Sancti	462
THESIS. Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt vere et proprie Deus.	463
ART. III. An tres divinae personae sint consubstantiales	477
THESIS. In Deo sunt tantum tres divinae personae, quae sunt unus idemque numero Deus, ac proinde eandem numero essentiam sive naturam habent, sive sunt consubstantiales	478
ART. IV. De distinctione inter divinas personas et divinam essentiam.	487
THESIS. Inter divinam essentiam ac relationes ponenda videtur distinctio virtualis intrinseca; distinctio vero formalis ex natura rei rejicienda est	489

CAPUT II

De cognoscibilitate mysterii SS. Trinitatis

ART. I. Utrum mysterium SS. Trinitatis per solam rationem naturalem cognosci possit, et utrum huic contrarium sit . . .	495
THESIS I. Mysterium Trinitatis per rationem naturalem seclusa revelatione demonstrari, sive certo cognosci, nequit, imo neque ejus possibilitas, neque naturaliter de illo aliqua probabilitas, vel simplex apprehensio haberi potest . . .	496
THESIS II. Mysterium SS. Trinitatis non est rationi naturali repugnans.	499
ART. II. De cognoscibilitate Trinitatis per rationem naturalem posita revelatione.	503
THESIS I. Posita revelatione, intellectus humanus non potest demonstrare mysterium Trinitatis ex solis mediis naturalibus, neque illius existentiam probabiliter ostendere, neque ejus possibilitatem.	503
THESIS II. Mens humana per divinam revelationem plura de SS. Trinitate cognoscit, ea tamen non cognoscit instar earum rerum quarum habetur intrinseca evidentialia, sed per analogiam ex iis quae naturaliter cognoscuntur desumptam.	504
THESIS III. Posita SS. Trinitatis existentia per divinam revelationem, non desunt argumenta naturalia, quae ejus convenientiam ostendant	506
SCHOL. I. Utrum mysterium Trinitatis mediis supernaturalibus cognosci possit.	507
SCHOL. II. Mysterium SS. Trinitatis est stricte tale	507

	Pags.
SCHOL. III. Quid de philosophis circa Trinitatem dicendum est	508
ART. III. Utrum mysterium SS. Trinitatis in Veteri Testamento fuerit revelatum	509
THESIS. Mysterium SS. Trinitatis jam in Veteri Testamento fuit revelatum, licet imperfecte et obscure	509
SCHOL. Utrum judaei ante Christi adventum mysterium Trinitatis cognoverint	515

DISPUTATIO II

De divinis processionibus et relationibus

CAPUT I

De divinis processionibus

ART. I. Utrum dentur processiones aliquae in Deo	517
THESIS I. Necesse est ponere in Deo aliquam personam improductam, sive quae non sit per processionem ab alia; haec autem una solummodo esse potest	517
THESIS II. In Deo necessario dantur processiones quibus divinae personae multiplicantur	520
ART. II. Utrum in Deo duae tantum sint processiones, quarum altera sit generatio, altera non	522
THESIS I. Processio Secundae Trinitatis Personae est vera et propria generatio.	523
THESIS II. Praeter generationem Verbi est in divinis alia processio	525
THESIS III. Processio Spiritus Sancti non est generatio; et processiones divinae sunt tantum duae.	526
ART. III. Utrum divinae processiones sint per intellectum et voluntatem	531
THESIS. Virtus immediata, qua divinae personae producuntur non est divina natura, sed intellectus et voluntas	532
ART. IV. Principium divinarum processionum ulterius explicatur.	534
THESIS I. Personalitates divinae non sunt principium productivum, nec natura divina, sive remote sive proxime, potest esse principium communicativum suimetipsius, nisi quoque sit principium productivum	536
THESIS II. Principium quo producendi ad intra est tantum divina natura per intellectum et voluntatem; requiritur vero tanquam conditio sine qua non, ut adsit determinata personalitas	537
ART. V. Utrum in divinis processionibus detur actio.	541
THESIS. Neque dictio neque spiratio activa ad sensum Scotistarum, neque divinae relationes videntur ponendae ut actiones divinarum processionum, sed intellectio et volitio ut in obliquo importantes relationes personarum producentium	544

Pags.

ART. VI.	Cur processio Filii sit generatio, non item processio Spiritus Sancti	547
THESIS.	Ratio cur processio Verbi sit generatio, non item processio Spiritus Sancti haec esse videtur: quia Verbum procedit per intellectum, Spiritus S. vero per voluntatem.	549

CAPUT II

De processionibus quatenus vocantur actus notionales et origines

ART. I.	Quid et quotuplex sit actus notionalis in Deo	553
ART. II.	Utrum actus notionales sint necessarii, naturales, voluntarii et liberi	555
THESIS.	Actus notionales sunt necessarii et naturales; item voluntarii, sed non liberi	555
SCHOL.	Major declaratio voluntarii in generatione Verbi Divini	557
ART. III.	De quosint actus notionales necnon de eorum termino formali	559
THESIS I.	Actus notionales sunt de divina substantia	560
THESIS II.	Terminus formalis actuum notionalium est divina natura; ad hoc autem requiritur tanquam conditio productio determinatae personalitatis	560

CAPUT III

De divinis relationibus

ART. I.	De existentia relationum realium in Deo, deque earum identitate cum divina essentia et personis	562
THESIS.	In Deo sunt relationes reales; quae etiam sunt tales secundum esse <i>ad</i>	563
SCHOL.	Utrum divinae relationes sint transcendentales an praedicamentales, an simul utrumque	568
ART. II.	De spiratione activa	569
THESIS I.	Spiratio activa est relatio realis	570
THESIS II.	Spiratio activa nec distinguitur realiter, nec formaliter ex natura rei a Paternitate et Filiatione, sed virtualiter dumtaxat	571
THESIS III.	Spiratio activa est una tantum res et una tantum relatio et Patri Filioque communis	572
SCHOL.	Utrum Filius spirationem activam a Patre accipiat	575
ART. III.	De numero divinarum relationum	577
THESIS.	In Deo dantur quatuor relationes reales, quarum non nisi tres sunt realiter inter se distinctae	578
ART. IV.	Utrum divinae relationes quatenus tales importent perfectionem	580
THESIS.	Relationes divinae etiam quatenus virtualiter distinctae ab essentia verae perfectiones sunt; et quidem tres perfectiones	582
SCHOL.	De praedicatis quae in Deo realiter multiplicari possunt propter relationes realiter distinctas	587

DISPUTATIO III

De divinis personis in communi et in
particulari et de divinis missionibus

CAPUT I

De personis in communi

Pags.

ART. I.	Utrum in Deo habeantur tres subsistentiae relativae et una absoluta	590
THESIS.	In Deo tres subsistentiae relativae admittendae sunt; sed nulla absoluta	592
ART. II.	De proprietatibus personalibus et de constitutione divinarum personarum	597
THESIS I.	In Deo sunt vere et realiter proprietates personales, atque hae sunt quatuor.	599
THESIS II.	Divinae personae formaliter et intrinsece non constituuntur originibus seu actibus notionalibus, neque per aliquid absolutum; sed per proprietates stricte tales, seu per relationes personales	599
SCHOL. I.	De Patre pro priori ad generationem	606
SCHOL. II.	Utrum nomen <i>Persona Divina</i> sit universale et univocum	606
ART. III.	De comparatione inter divinas personas	607
THESIS I.	Tres divinae personae sunt perfecte aequales inter se et similes; hae tamen relationes non sunt reales, sed tantum rationis	608
THESIS II.	Inter divinas personas adest ordo et circumin sessio	609
ART. IV.	De appropriatione	610
ART. V.	De divinis notionibus	612
THESIS.	In divinis personis nonnullae notiones ponendae sunt; hae autem sunt quinque dumtaxat.	612
ART. VI.	De modo loquendi de divinis personis	615

CAPUT II

De personis Patris et Filii

ART. I.	De prima Trinitatis persona	618
THESIS I.	Prima Trinitatis persona est principium caeterarum personarum; respectu autem creaturarum esse principium est commune omnibus divinis personis	618
THESIS II.	Prima Trinitatis persona proprie dicitur Pater; respectu autem creaturarum Deus vocatur quoque Pater, sed improprie	619
THESIS III.	Natura divina est radix seu fundamentum Paternitatis juxta nostrum concipiendi modum	619

THESIS IV.	Ingenitum est nomen solius Patris proprium prout significat rem improductam neque identificatam cum producta; atque formaliter negationem vel privationem dicit; haec tamen negatio fundatur in aliquo positivo, nimirum in ipsa Paternitate	620
ART. II.	Utrum nomen Verbum sit proprium solius Filii.	623
THESIS I.	Filius est vere et proprie Verbum	624
THESIS II.	Esse Verbum Dei soli Filio convenit, ac proinde Verbum in divinis est nomen personale	625
ART. III.	Ex quarum rerum cognitione procedat Filius	627
THESIS I.	Divinum Verbum procedit ex cognitione divinae essentiae et attributorum, nec non omnium personarum	628
THESIS II.	Verbum divinum procedit quoque ex cognitione omnium possibilem; non autem procedere videtur ex cognitione creaturarum ut existentium	628
ART. IV.	Utrum Filius sit proprie imago	632
THESIS.	Nomen imago in divinis est personale, atque solius Filii respectu Patris proprium	633
SCHOL.	De sapientia et de nonnullis propositionibus.	635

CAPUT III

De Spiritu Sancto

ART. I.	De processione Spiritus Sancti a Patre et Filio	637
THESIS I.	Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter procedit	637
THESIS II.	Spiritus Sanctus a Patre et Filio tanquam ab uno principio procedit; atque ab utroque aequae immediate et principaliter	645
SCHOL. I.	De locutione: Spiritus Sanctus a Patre per Filium procedit	647
SCHOL. II.	Utrum Spiritus Sanctus a Filio distingueretur, si ab eo non procederet	650
SCHOL. III.	De additione particulae Filioque in Symbolo	653
ART. II.	Nonnulla dubia de processione Spiritus Sancti breviter solvuntur	654
SCHOL.	De nominibus Spiritus Sancti propriis	658

CAPUT IV

De missione divinarum personarum

ART. I.	Quibus personis conveniat mitti et quid sit missio.	661
THESIS I.	Filio et Spiritui Sancto convenit mitti, et quidem proprie	661
THESIS II.	De ratione missionis divinarum personarum proprie talis duo sunt, nimirum processio personae missae a mittente, et effectus aliquis temporalis qui uni personae prae aliis tribuitur.	662
ART. II.	Reliqua de missione divinarum personarum perstringuntur	666

EXIMIO DOCTORI
PATRI FRANCISCO SUAREZ, S. J.

Quum hic tractatus, Eximie Doctor, ex tuis praeclarissimis scriptis magna ex parte depromptus sit, atque anno proxime transacto propter tuam eximiam sapientiam et eminentem virtutem tuus exitus ab hoc saeculo in aeternam beatitatem, ut pie creditur, solemniter commemoratus fuerit, certe aequum justumque est, ut hoc opus tibi dedicetur, et benevolum gratumque animum erga te ostendam. Quod si in illo nihil tua sapientia dignum reperiatur, haec quidem dedicatio saltem quid tuae virtuti et sapientiae debitum sit, significabit.

Porro tua scripta et scientiae profunditate, et integra omnium partium et rationum consideratione, et numero, et rerum copia et perspicuitate eximie praecellunt. Omnia quidem in singulis quaestionibus, nulla re alicujus momenti praetermissa, perquiris et attente consideras, quid sit sentiendum asseris, asserta perlucide et solide confirmas, contraria vero rite infirmas et diluis. Nihil dicam de mira illa tua eruditione in testimoniis Sacrae Scripturae, Conciliorum, Sanctorum Patrum aliorumque auctorum afferendis, nec de tua peritia ac dexteritate in illis exponendis et vero sensu eruendo. Atque haec non in una vel altera quaestione, sed in omnibus quas pertractas, simili modo reperiuntur; aliunde nulla fere est quaestio, ad sacram Theologiam vel Philosophiam spectans, in tuis operibus non studiose perquisita, declarata et sapienter definita.

Praeterea multo plura, praeter eximiam sapientiam, doctrinam etiam tuam et scripta maxime commendant.

Imprimis Suarezii doctrinam ipsius eminens sanctitas mirifice extollit. Omnes Suarezii biographi egregiam ejus sanctitatem et insignes virtutes celebrant, easdemque, praesertim ejus humilitatem, singillatim perpendunt, earumque excellentiam factis demonstrant. Pater quidem Freire (Joan.), Sacrae Scripturae Professor, Eximii Doctoris

coaevus, haec de illius sanctitate asserit¹ : « Doctor Ottandius in Academia Complutensi fama notissimus, idemque post abulensis Episcopus, *Soarium quidem apprime doctum, sed sanctiorem esse dicebat*. Eadem mens omnium recte sentientium fuit.»

Deinde Suarezii scripta valde commendabilia faciunt Auctoris alacritas et ardor in doctrina catholica tuenda et juribus Romani Pontificis propugnandis. Propterea Paulus V in suis Epistolis ad Eximium Doctorem datis illum multum honorat et praeclaris laudibus extollit. In prima certe ex illis haec dicit² : « Multum in eo (volumine) laboris cernitur, multum diligentiae et doctrinae, nec minus ardoris asserendae catholicae veritatis ac divinae Beati Petri sedis tuendae auctoritatis elucet, usque adeo ut opus universum Theologum eximium exprimat et pium.» Et in altera : « Diligimus sane te plurimum in Domino, et charitas nostra erga te semper augebitur... » Et in tertia vocat eum *virum tantae pietatis atque eruditionis*. Denique in quarta et postrema sic loquitur : « Quamobrem operam tuam, prout debemus, laudamus, teque in Domino hortamur ut Dei honori et Ecclesiae suae, in qua tantum divina gratia emines, libertati inservire pergas : novimus enim quantum tua auctoritas ad extirpanda zizania valeat³. »

Non parum etiam scripta Suareziana cohonestantur, eo quod eorum Auctor veritatem totis viribus inquisierit eandemque manifestare et stabilire conatus sit. Dicit⁴ namque P. Suarez : « Id unum constanter affirmare potero, eum mihi animum semper fuisse, eaque de causa, nulli operi, nullique labori pepercisse me, ut veritas ipsa cerneretur atque stabiliretur, nihilque contentionis ergo aut olim statuisset, aut denuo confirmasse, sed solius amore veritatis ; qua eadem mente hos ab omnibus optamus legi libros.»

Denique quum S. Thomae doctrina adeo praeclaris laudibus, praesertim nostris temporibus, a Summis Pontificibus fuerit approbata, non potest in magnam Eximii Doctoris laudem non redundare, quod Doctori Angelico fuerit addictissimus ejusque vestigia fideliter presserit. Atque in hujus rei confirmationem testimonium ipsius Suarezii adducere sufficiat, qui versus finem vitae suae ita scripsit⁵ : « Solum hoc loco

1 Vives, editio Suarezii, tom. *De Deo uno*, initio, pag. VIII.

2 Scorraille (Raúl de), *El Padre Francisco Suárez*, Traducción del P. Pablo Hernández, tom. 2.º, Apéndice 8.º

3 Loco antea citato quatuor memoratae Epistolae reperiuntur.

4 Editio Vives, tom. 1 de *Incarnat.*, admonitio ad lectorem.

5 Prolegomen. 6 de gratia, c. 6, n. 28.

D. Thomam adjungimus, quia sicut in explicandis fidei mysteriis, caeteris scholasticis Theologis antefertur, et primis Ecclesiae Doctoribus comparatur; ita in illustrandis difficillimis de gratia et libero arbitrio controversiis, ipsi Augustino eum supparem reputamus. Nam et illius doctrinae sectator est ac defensor acerrimus, et in rebus obscuris et ambiguis, mentis ejus est diligentissimus indagator et fidelissimus interpres. Quapropter, cum in aliis lucubrationibus nostris ac theologicis disputationibus, D. Thomam semper tanquam primum ducem et magistrum habuerimus, ejusque doctrinam pro viribus intelligere, defendere ac sequi conati fuerimus, in praesenti opere, multo majori studio et affectu id praestare curabimus; speramusque cum divino auxilio consecuturos esse, ut a vera ejus mente et sententia, in nulla re gravi aut alicujus momenti discedamus, non ex nostro capite, sed ex antiquis ejus expositoribus ac sectatoribus, et ubi illi defuerint, ex variis ejusdem locis inter se collatis eam eliciendo.»

Hisce solum pauca addam ex iis, quae in praefatione *Pio Lectori* in tomo primo de Incarnatione habet¹ Eximius Doctor, sc.: «In aliorum opinionibus, vel confirmandis, vel refutandis, D. Thomae modestiam (quae summa est) imitari studui... In quibus rebus opinioni locus est, ipsius etiam Doctoris Angelici prudentiam atque exemplum secutus, eum delectum habui, ut quae pia, quae gravia, quae antiqua sunt, anteponerem iis quae a pietate, gravitate, antiquitate videntur abhorrere.»

Plurima alia certe in confirmationem sapientiae et sanctitatis Eximii Doctoris P. Suarez afferri possent, sed secundum hujus dedicationis indolem haec satis sint.

Profecto, Eximie Doctor, ea quae, brevissime quidem, in commendationem tuae eminentis sanctitatis et eximiae sapientiae in tam multis et grandibus voluminibus manifestatae, allata sunt, te quolibet obsequio litterario, quantumvis maximo, dignum esse, demonstrant. Verum nonnisi hoc opusculum tua sapientia indignum tibi dicare possum; dignare tamen illud accipere, quaecumque illud sit, non propter suum meritum, sed prout animi erga te amantissimi et observantissimi significatio est.

AUCTOR

¹ Editio Vives, pag. VI.

INTRODUCTIO GENERALIS

Quum ea omnia, quae in Theologia fundamentali disceptari soleant, jam pertractaverim, ad caeteros Theologiae tractatus mihi progrediendum est, ut, si Deus concedat, universam Theologiam attingere possim. Porro inter Theologiae tractatus tum ratione dignitatis et praestantissimi objecti, tum ratione causae et fontis omnium rerum, primum locum Tractatus de Deo uno et trino obtinet. Agitatis igitur quaestionibus, quae universae Theologiae sunt fundamenta, tractatum de Deo uno trino aggredior; atque ad hoc ipsum quoque me movet, quod D. Thomas ceterique theologi scholastici ab hac tractatione suas sapientissimas elucubrationes inceperunt.

Porro universum De Deo uno et trino tractatum in duas partes dispertiam : in prima quidem De Deo uno, in altera vero de Deo trino disseretur. Rursus prima pars quatuor disputationes complectetur, quarum prima de existentia et essentia Dei aget; altera de attributis in genere necnon de quiescentibus; tertia de operativis; quarta denique de providentia, praedestinatione et reprobatione. Altera vero tribus disputationibus absolvetur; in prima certe de Trinitatis existentia et cognoscibilitate perquiretur, in secunda de divinis processionibus, actibus notionalibus et relationibus; in 3.^a denique de personis in communi et in particulari necnon de divinis missionibus.

Profecto sive una sive altera pars hujus tractatus respiciatur, Deum sane esse actum purissimum omnique potentia passiva carentem necnon in omni perfectione et sub omni ratione infinitum prae oculis habendum est. Inde divinas perfectiones non modo a creaturis infinite distare, verum etiam diversissimum modum existendi a perfectionibus creatis donari, manifeste consequitur. Quare mens humana, licet

perfectiones et operationes in se ipsis infinitas Deo attribuendas esse certo cognoscat, tamen quo modo et ratione sint, attingere non potest. Quapropter divinas perfectiones, ut Deum magis magisque cognoscamus et amemus diligentissime inquirere debemus, sed nolentes plus sapere quam oporteat, et intellectum nostrum in obsequium fidei captivantes, secundum Apostolum (*II Cor. X, 5*) quum dicit : « *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* »

Ad finem denique observatum volo, quod, licet tractatus Theologiae scholasticae in divina revelatione nitantur, et ex eadem veritates depromant; tamen afferam quoque fundamenta rationis naturalis, ad easdem demonstrandas, quamvis hoc, saltem generatim, non nisi concise et breviter praestem. Dixi *saltem generatim*, propterea quod in iis, quae ad divinam existentiam spectant, fusiore aliquantulum modo de fundamentis naturalibus agam; tum quia haec sunt maximi momenti et potissima circa Dei existentiam; tum quia nonnulla difficilia sunt; et ideo non potest non esse utile eadem repetere, licet in philosophia jam attacta fuerint.

1.^a PARS DE DEO UNO

DISPUTATIO I

De existentia et essentia Dei

CAPUT I

De existentia Dei

ARTICULUS I

Utrum Deum existere sit per se notum

1. Praemitt. 1.º Ut quaestio de aliqua re instituatur, necesse est cognoscere quid veniat nomine *subjecti*, quod ad disputandum assumitur, et nomine *praedicati*, de quo, utrum subjecto conveniat et de modo, quo illi conveniat, inquiritur. In praesenti quid veniat per *existentiam*, *existere*, de quo quaeritur, utrum et qua ratione in Deo reperiatur, est res omnibus nota; omnes enim recte intelligunt *quid sit existere* seu *habere existentiam*; nimirum est rem actu esse constitutam in se ipsa et a pure possibilibus distingui. Vocabulum vero *Deus* juxta etymologiam, ut recentiores volunt, a voce sanscrita *div* vel *dyu* (lucere vel caelum splendens) derivatur; atque eadem derivatio voci graecae Ζεὺς, genit. Διός, tribuitur, imo nonnulli eandem dant etymologiam voci Θεός.

Nomine autem Dei juxta rem hic sumitur pro ente increato seu pro ente a se. Investigatur igitur in praesenti de ente a se, et si ostenderimus dari *ens a se*, inde deducemus tale ens esse infinitum in omni perfectione, etiam in vi intelligendi et volendi, et esse unicum, et ideo singulare et personale, et consequenter omnia habere, quae in

Deo vero desiderari possunt. Potest quoque hic Deus sumi pro quolibet praedicato, quod re ipsa soli Deo conveniat, ut sunt *ens supremum, ens maximum*, et alia similia.

2. **Praemitt. 2.º** Res aliqua cognosci potest *immediate* et *mediate*. Cognoscitur quidem *immediate*, quum sine ullo medio res ipsa per se ipsam intellectui manifestatur, ut evenit in hoc objecto, v. gr., *totum est majus sua parte*; cognoscitur vero *mediate*, si per aliquod medium realiter aut rationis distinctione proprie tali ab illa distinctum attingitur, ut, v. gr., si ex eo quod Petrus sit homo, cognosco eum habere voluntatem. Hoc autem medium potest esse intrinsece et necessario connexum cum re, de qua quaeritur, ut habetur in exemplo proposito; aut tantum extrinsece, ut quum res admittitur propter auctoritatem, vel propter aliquod ejusdem rei vestigium. Rursus id quod mediate cognoscitur, potest cognosci per discursum, ut quum ex uno aliud infertur; aut in medio prius cognito, sed sine discursu, ut, v. gr., si in causa ejusdem effectus attingerentur sine discursu proprie tali. Animadvertendum tamen est cognitionem seu repraesentationem mentalem semper interponi inter subjectum cognoscens et rem cognitam; sed cognitio non est proprie medium, nisi quum prius ea cognoscitur, et in ipsa objectum.

Praeter hos modos cognoscendi res, quos sana philosophia admittit, alii ponuntur a quibusdam philosophis modernis, qui sanam philosophiam impugnant, sc., instinctus, quidam caecus, quidam sensus experientiam de objectis etiam invisibilibus tribuens, necessitates quaedam practicae, etc.; verum omnes isti modi prorsus rejiciendi sunt, quia, ut in Philosophia ostenditur, omnis intellectualis cognitio ordinis mere naturalis certa in evidentia nititur, et cognitio fidei supernaturalis in divina auctoritate certo cognita.

Porro ad doctrinam de cognitione immediata et mediata revocatur quoque doctrina de *propositione per se nota*, et *propositione non per se nota*. Dicitur enim *propositio per se nota* illa, quae ex sola explicatione et perfecta terminorum penetratione, sine adjutorio medii alicujus objectivi, manifestatur evidenter vera, ut, v. gr., *homo est animal rationale*; dicitur vero *non per se nota*, quae aliquod medium objectivum requirit, ut evidenter vera appareat, ut, v. gr., *Petrus currit* respectu illorum, qui Petrum currentem non vident. Unde propositiones contingentes, quamvis immediate per intuitionem cognoscantur, non solent vocari propositiones per se notae, quia non sunt

tales respectu omnium, sed solum respectu intuentium earum objectum. Iam propositio *per se nota* a pluribus in *per se notam quoad se* et *per se notam quoad nos* subdividitur, et quidem recte. Vocatur enim propositio *per se nota quoad se*, ea, quae perfecte penetratis ejusdem terminis, sine ullo medio objectifo, cognoscitur evidenter vera, quamvis non ita ab hominibus attingatur propter defectum penetrationis terminorum; et est *per se nota quoad nos*, si ejus termini ab hominibus, saltem sapientibus, ita penetrantur, ut sine ullo medio illis appareat evidenter vera.

Quaeritur igitur utrum Deum existere sit immediate evidens, seu utrum haec propositio *Deus existit* sit per se nota; ac proinde, quum Deus sit ens a se, quaeritur, utrum *ens a se existit* sit per se notum, vel saltem utrum sit per se notum *existit ens*, cui ea tribuuntur, quae soli Deo seu enti increato convenire possunt.

3. Praemitt. 3.º Ontologi quidem nos immediate cognoscere Deum admittunt, imo asserunt sine hac cognitione nihil posse nos cognoscere. Verum haec doctrina damnata fuit a Congregatione Sancti Officii, 18 Septembr. ann. 1861 ¹, et etiam indirecte a Conc. Vaticano, quum sess. 3.^a, can. 1 inter canones *de revelatione* sub anathemate damnat: «Deum unum et verum... per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse.» Etenim juxta ontologos sine immediata cognitione Dei nihil intelligere possumus, ac proinde non possumus cognoscere Deum *per ea, quae facta sunt*, quod quidem definitioni Concilii contrarium est. Etiam Rosmini tradebat nos immediate cognoscere Deum, et ejus doctrina condemnata est a Sancto Officio, die 14 Decembris 1887. ²

Ex antiquis docuerunt nos immediate attingere Deum ut est in se eunomiani ³, quorum duces fuerunt Eunomius et Aetius. Nonnulli etiam Theologi probati tenent Deum existere esse per se nobis notum, ut Berti ⁴ et Thomassini ⁵; sed ii Theologi neque docent nos intueri Deum, neque negant existentiam Dei ex creaturis demonstrari, prout requirit Conc. Vaticanum.

1 Denzinger. — Bannwart, n. 1659 et sq.

2 Denzinger. — Bannwart, n. 1891 et sq.

3 Vide P. Pesch, *De Deo*, n. 30.

4 *De Deo uno et trino*, l. 1, c. 4.

5 *De Deo*, l. 1, c. 18.

Verum fere communis scholasticorum sententia tenet hanc propositionem *Deus existit* non esse per se nobis notam.¹

Tamen ex his aliqui, ut Struggl, nolunt admittere divisionem propositionis per se notae in per se notam quoad se et per se notam quoad nos; rectius tamen ea subdivisio admittitur, quum re ipsa possint dari propositiones, in quibus praedicatum ad definitionem subjecti pertineat, et hoc a nobis ignoretur; et ideo sint propositiones notae quoad se, id est, tales, quae ex se ipsis manifestentur evidenter verae intellectui terminos perfecte penetranti, licet intellectus noster propriis viribus terminos perfecte penetrare non possit.

Thesis. Haec propositio Deus existit est per se nota secundum se, non autem quoad nos

4. Nota. Haec thesis, quatenus in illa implicite affirmatur nos non habere viribus propriis intuitionem ipsius Dei, est doctrina omnino tenenda ab omnibus catholicis, imo de fide; tum quia doctrina opposita condemnata fuit in condemnatione Ontologismi² et Rosminianismi³; tum quia de fide est media et finem hominis in hac providentia esse supernaturalia, et finis quidem saltem inadaequate in visione Dei consistit; tum denique quia Conc. Viennense videtur reprobasse ut haereticam hanc propositionem⁴, sc.: « *Quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa naturaliter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriae, ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum* »; et juxta ontologos et rosminianos homo Deum naturaliter attingit ut est in se, et proinde illum videt. Deinde illam propositionem *Deus existit* esse per se notam secundum se est communior et probabilior theologorum sententia, et Henno (Franc.)⁵,

1 Ita cum Sto. Thoma, *1 p.*, q. 2, a. 1, docent thomistae, ut Capreolus, *In 1 sent.*, d. 2, q. 2, concl. 3.^a; Joannes a Sto. Thoma, *De Deo*, d. 3, a. 1; Gotti (Cardinal.), *De Deo*, q. 1, dub. 1; Billuart, *De Deo*, diss. 1.^a a. 1, etc.; scotistae, ut Frassen, *De Deo*, q. 2; Henno, *De Deo*, d. 1, q. 3; auctores Societatis Jesu, ut Toletus, *In 1 p. D. Thom.*, q. 2, a. 1; Vazquez, *In 1 p.* d. 19, c. 2; Molina, *In 1 p.* q. 2, a. 1; Tanner, *De Deo*, d. 2, q. 1, dub. 2; Lugo, (Franc.), *De Deo*, d. 14, c. 2; Esparza, *De Deo*, q. 1; Viva, *De Deo*, q. 1, a. 1; Billot (Lud., Card.), *De Deo uno et trino*, l. 1, p. prior, c. 1, q. 2, thes. 3; San (Lud. de), *De Deo*, p. 1.^a c. 1; Mendive, *De Deo*, diss. 1.^a c. 1, a. 2; Casajoana, *D² Deo*, c. 1, a. 1, th. 4.^a etc.; item Struggl, *De Deo*, d. 1, q. 1, a. 1, etc.

2 Denzinger. — Bannwart, edit. 11.^a n. 1659 et sq.

3 Eodem loco, n. 1891 et sq.

4 Denzinger. — Bannwart, ed. 11.^a n. 1659 et sq.

5 *De Deo*, disput. 1.^a q. 3.^a

scotista, hanc sententiam vocat communem in utraque schola S. Thomae et Scoti. Denique *Deum existere* non esse rem immediate nobis notam est fere communis theologorum sententia contra paucos.

5. **Prob. 1.^a p.** Etenim illa propositio dicitur per se nota secundum se, quae ex sola perfecta intellectione terminorum, sine ullo prorsus medio objectivo, manifestatur evidenter vera, licet non ita manifestetur intellectui humano ex defectu perfectae intellectionis terminorum. Atqui propositio *Deus existit* est hujusmodi: quia existentia maxime est de essentia Dei, ut inferius probabitur; quare qui rite cognosceret, quid sit Deus, eo ipso esset illi evidens *Deum existere*. Ergo. Dixi sine ullo prorsus medio objectivo, quia solum excluditur medium prius cognitum ut objectum seu terminus cognitionis, non autem ipsa cognitio, quae tantum sit *medium quo*, et idcirco incognitum ut terminus.

6. **Prob. 2.^a p.** 1.º *ex S. Scriptura*. Sacrae Litterae cognitionem Dei ex creaturis esse acquirendam asserunt, et ideo Deum existere non cognosci immediate et ex ipsis terminis, sed mediis creaturis. Ita in *Sapientiae*, XIII, 5, dicitur: «A magnitudine enim speciei et creaturae cognoscibiliter poterit creator horum videri.» Et ad *Rom.* I, 20: «Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: ita ut sint inexcusabiles.» Item in *Psalms*. XIII, 1, dicitur: «Dixit insipiens in corde suo: non est Deus.» *Insipiens* non negaret Deum in corde suo, si ejusdem existentia esset immediate evidens, sed ad summum negaret Deum verbis, praesertim quum ille insipiens, ut ex contextu Psalmi apparet, non dicatur talis ob defectum intellectus, sed ob suam corruptionem et depravationem.

7. 2.º *prob. ex PP.* S. Athanasius inquit¹: «Ex mundi constructione illius effector et opifex Deus intelligendus est, tametsi oculis corporis non aspicitur.» Et S. Greg. Nazianzenus²: «Sic ratio, quae ex Deo est, et cunctis insita, et prima in pectoribus nostris condita lex, cunctisque mortalibus innexa, nos ab iis rebus, quae oculis cernuntur, ad Deum subvexit.» Item S. Joannes Chrysost³: «Creatum orbem in medio posuit (Deus): ita ut sapiens, idiota, Scythia, barbarus ex solo visu visibilium pulchritudinem edoctus, ad

1 *Contra gentes*, n. 35 (M. G., 25, 70).

2 *Orat.* 28, n. 16 (M. G. 36, 47).

3 *Homil.* 3.^a in *Epist. ad Rom.* (M. G. 60, 412).

Deum conscendere posset.» Denique S. August.¹: « Haec et philosophi nobiles quaesierunt, et ex arte artificem cognoverunt. Quid ergo? quare revelatur ira Dei super ipsam impietatem? Quia *veritatem in iniquitate detinent?* Veniat, ostendat quomodo. Jam enim dixit, quomodo cognoverunt. Invisibilia ejus, id est, Dei, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur...» Profecto SS. Patres testimoniis allatis manifeste innuunt notitiam Dei ex creaturis esse comparandam, et idcirco Deum existere non esse per se notum. Vide plura apud Petavium², San³ (Lud. de), Mendive⁴, Pesch⁵ (Chr.), etc.

8. 3.º *prob. ratione.* Si Dei existentia esset per se nota seu immediate nota, hoc ideo esset, quia aut ipsa existentia Dei in se ipsa immediate attingeretur, aut in alia re, in qua immediate videretur. Atqui neutrum dici potest. Ergo. Major constat, quia non est aliud medium, res enim quaecumque non potest esse immediate nota nisi aut per se ipsam, aut in aliquo medio. *Prob. igitur min.* Imprimis existentia Dei non attingitur in se ipsa; tum quia hoc est contra experientiam; tum quia divina existentia in se ipsa est bonum infinitum, et ideo non modo cogeret intellectum ad assensum, verum etiam voluntatem raperet ad tantum bonum amandum. Deinde neque immediate in alia re, quia nulla creatura assignari potest in qua divina existentia evidenter cognoscatur, ut re ipsa existens. Quod si in aliqua idea seu repraesentatione mentali Deus proponeretur ut necessario existens, non propterea esset immediate evidens Deum a parte rei existere, sed solum idealiter, sive in mentis repraesentatione.

Praeterea res spirituales a nobis non attinguntur, nisi per conceptus analogicos, non autem per conceptus proprios, seu repraesentantes res spirituales ut sunt in se, ut patet experientia: sic animam nostram concipimus cum negatione extensionis et compositionis, et ut habentem operationes intelligendi, sentiendi et vegetandi, non autem per repraesentationem animae ut est in sua substantia. Similiter de angelis cogitamus, seu excludendo ab illis omnem compositionem cum materia. Ergo non attingimus directe et immediate spiritus, quia si ita esset, haberemus conceptum proprium de illis. Ergo multo minus

1 *Sermo 141*, n. 2 (M. L. 38, 776).

2 *De Deo*, l. 1, c. 1, et sq.

3 *De Deo*, part. 1.^a cap. 1.

4 *De Deo*, dissert. 1.^a c. 1, a. 2.

5 *De Deo*, n. 9, 22 et sq.

attingimus immediate Deum, quum sit summus spiritus. Item de Deo non habemus nisi conceptus analogicos, seu desumptos ex aliis rebus ordinis inferioris; non esset autem ita, si ipsum Deum directe et immediate cognosceremus.

Denique theologi et philosophi scholastici, quum sint viri sapientes et generatim etiam probi, fere unanimiter fatentur divinam existentiam non esse per se et immediate notam; hoc autem non facerent, si res esset falsa; tum quia est incredibile tot viros sapientes et probos mentiri; tum quia res immediate nota est facilis cognitu, et sic eam cognoscerent et affirmarent.

9. Probatur speciatim contra ontologos et rosminianos nos non attingere immediate ipsum Deum. Imprimis Sacra Scriptura doctrinam oppositam ontologis et rosminianis tradit. — Sic *I Cor.* XIII, 12, dicitur: « Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem. » Et *I Timoth.* VI, 16: « Qui solus (Deus) habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit nec videre potest: » Rursus *I Joann.* III, 2: « Scimus quoniam cum apparuerit (Deus), similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. »

Deinde attingere immediate ipsum Deum, ac proinde sine ullo medio, re ipsa est intueri Deum; sed intuitio seu visio Dei, ut tradit doctrina catholica homines facit beatos.¹ Ergo quum experientia constet, homines non esse beatos, neque Deum intuentur. Item quum Deus sit simplicissimus, si videretur, eo ipso omnes ejus perfectiones aliquo modo viderentur, et ideo homines circa divinas perfectiones errare non possent, quod tamen falsissimum est. Accedit quod si homines immediate ipsum Deum attingerent, omnes homines essent certissimi de ejus existentia, et nihilominus non ita esse constat ex ipsorum hominum ratione agendi et testimonio. Denique si homines immediate Deum attingerent, haberent hujus maximae rei conscientiam, quum intellectus humanus supra omnes suas operationes reflectere possit, et tamen talis conscientia non habetur; et a conscientia praescindendo, saltem homo in ipso exercitio videndi Deum, cognosceret se videre Deum, quod certe non evenit, et tantum ontologi et rosminiani affirmant hoc absurdum, videlicet in statu viae Deum ab hominibus immediate attingi.

¹ Vide S. Thom., In libr. *Boetii de Trinitate exposit.*, q. 1, a. 3.

10. Dices 1.º In *Psalm.* IV, 7, dicitur : « Signatum est super nos lumen vultus tui Domine... » Et ad *Rom.* II, 14-15 : « Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis... » Sed habere *signatum lumen vultus Dei*, habere *legem naturalem* in cordibus scriptam significant notitiam Dei immediatam. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Et quod ad primum textum attinet, si legatur ut in Vulgata, significare potest communicatum esse nobis a Deo lumen rationis, quod quidem participatio est luminis divini seu vultus ipsius Dei. Verum textus hebraeus ad litteram dicit : « Multi dicunt quis ostendit nobis bonum; leva super nos lucem vultus tui Domine. » Quare juxta hebraeum sensus est, *ostende nobis favorabilem, benevolum vultum tuum*, ac proinde nihil de immediata Dei cognitione dicitur. Alter autem textus de lege naturali loquitur, quae per ipsum lumen rationis naturalis manifestatur; sed inde non habetur Deum esse immediate notum, et licet aliqua dictamina rationis appareant ut observanda, tamen nonnisi per discursum cognoscitur aliquis supremus legislator. Quod si ultimus textus se refert ad gentes jam conversas ad veram fidem, ut plures volunt, clarissime elucet ibi non agi de immediata Dei cognitione per vires naturae.

11. Dices 2.º SS. Patres docent ideam Dei esse nobis *insitam*, aliaque similia, quae Deum esse nobis immediate notum innuunt.¹ Sic S. Justinus martyr² dicit : « Dei appellatio nomen non est, sed rei inenarrabilis *insita* naturae hominum opinio. » S. Augustinus praesertim pluribus in locis videtur ontologis favere.

Resp. Dist. antec. : SS. Patres asserunt ideam Dei esse nobis *insitam*, quatenus aliqua Dei cognitio facile acquiri potest, **Conc. ;** quatenus in hac vita Deum immediate et sine ullo discursu attingamus, **Neg.** Duplex certe cognitio divinae existentiae distinguenda est : una, quae ex desiderio beatitudinis, ex conscientia boni et mali, ordine mundi etc. facile ab omnibus acquiri potest; altera vero, quae per strictam demonstrationem comparatur, eaque sapientium est propria. Prior quidem cognitio, licet valde sit imperfecta, est tamen sufficiens ut Deus certo cognoscatur ut distinctus a ceteris rebus et attingatur obliga-

1 Vide Thomassini, *De Deo*, I, 1, c. 3, et sq.; P. Pesch (Chr.), *De Deo*, n. 21 sq.

2 *Apol.* 2.^a, n. 6 (M. G. 6, 454).

tio illum honorandi et colendi; et ideo non est tantum confusa et in comuni, sed etiam attingens Deum ut distinctum a creaturis. Atque haec cognitio a Patribus vocatur *insita*, *congenita*, aliisque nominibus similibus, propterea quod per rationem naturalem a Deo nobis communicatam, facile obtinetur. Hoc constat, quia sicut Patres cognitionem Dei faciunt *insitam*, etiam fatentur illam ex rebus creatis et sensibilibus esse acquisitam, ut elucet ex testimoniis allatis n. 7. Item ex Tertulliano, qui *Contra Marcionem* dicit¹: « Siquidem a primordio rerum, conditor earum cum ipsis pariter compertus est, ipsis ad hoc prolatis, ut Deus cognosceretur. » Et S. Thomas² inquit: « Dicendum quod cognitio existendi Deum dicitur omnibus naturaliter inserta: quia omnibus naturaliter insertum est aliquid, unde potest pervenire ad cognoscendum Deum esse. » Rursus idem S. Doctor³: « Sed tamen ejus cognitio (Dei) nobis innata dicitur esse, in quantum per principia nobis innata de facili percipere possumus Deum esse. » Denique idem S. Thomas⁴: « Quamvis enim per revelationem elevemur ad aliquid cognoscendum, quod alias esset nobis ignotum; non tamen ad hoc quod alio modo cognoscamus nisi per sensibilia. »

S. Augustinus videtur quidem docere vera et incommutabilia a nobis in ipsa veritate attingi⁵, et *immutabilia vera* conspici, quia *lumen rationis aeternae* est praesens hominibus⁶ et alia similia. Verum hisce locutionibus S. Doctor solum significat et lumen intellectus nostri esse a Deo acceptum, et omnia derivari a Deo, et in ipso ultimum habere fundamentum; quemadmodum ex eo, quod per lucem solis res corporeas videamus, dici potest in sole (i. e. in luce solis) et per solem, et quia sol est praesens per suam lucem et influxum, mundum corporeum videri. Aliunde est manifestum S. Augustinum non docere Deum immediate attingi in se ipso a viatoribus, ut constat ex testimonio ipsius supra n. 7 allato. Item inquit S. Augustinus⁷: « Mens itaque humana prius haec quae facta sunt, per sensus corporis experitur, eorumque notitiam pro infirmitatis humanae modulo capit:

1 L. 1, c. 10 (M. L. 2, 282).

2 *QQ. disp. de verit.*, q. 10, a 12, ad 1um.

3 *In libr. Boetii de Trinit.*, q. 1, a 3, ad 6.

4 Eodem loco, q. 6, a 3, c. 2.

5 *De libero arbitr.*, l. 2, c. 13, n. 36 (M. L. 32, 1260) et alibi.

6 *Retract.*, l. 1, c. 4, n. 4 (M. L. 32, 590).

7 *De Genes. ad litt.*, l. 4, c. 32, n. 49 (M. L. 34, 316).

et deinde quaerit eorum causas...» Et idem S. Doctor dicit ¹ : «Nemo itaque miretur etiam in isto modo videndi qui concessus est huic vitae, per speculum scilicet in aenigmate, laborare nos ut quomodocumque videamus.» Denique ipse S. August. explicat qua ratione progressus sit a cognitione sensibili ad rationalem, et postea subjungit ² : «Tunc verò invisibilia tua per ea quae facta sunt intellecta conspexi, sed aciem figere non valui.»³

12. Dices 3.º Per se notum est dari veritatem. Atqui ipsa veritas est Deus. Ergo per se notum est dari Deum.

Resp. Haec difficultas ita a Sto. Thoma solvitur ⁴ : «Dicendum quod veritatem esse in communi est per se notum; sed primam veritatem esse, hoc non est per se notum quoad nos.» Et licet in veritate in communi, bonitate in communi, beatitudine in communi contineatur etiam Deus, qui est summa veritas, summa bonitas, et sola perfecta beatitudo; nihilominus sub his nominibus Deus cognoscitur tantum confuse, et non distinguitur a caeteris rebus, sed una cum illis modo confuso attingitur.

13. Dices 4.º Ex terminis notum est Deum esse ens a se sive necessario existens. Atqui pari modo notum est ens necessario existens revera existere. Ergo.

Conf. Tam necessarium est Deum existere quam Deum existere aut non existere. Atqui ex terminis notum est Deum existere aut non existere. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Ex terminis notum est Deum esse ens a se in actu signato, **Conc. ;** in actu exercito, **N.** Et **contradist. min. :** ex terminis notum est ens necessario existens in actu signato, existere in actu signato, **Conc. ;** ens necessario existens in actu signato existere in actu exercito, **N.** Porro si mens nostra sibi repraesentet ens necessario existens, re ipsa est per se notum tale ens prout in repraesentatione mentali attingitur, esse necessario existens; sed inde non est immediate evidens tale ens dari a parte rei.

Ad conf. etiam dist. maj. : tam necessarium est Deum existere quam Deum existere aut non existere, et simul utrumque est aequale

¹ *De Trinit.*, l. 15, c. 9, n. 16 (M. L. 42, 1069).

² *Confess.*, l. 7, c. 17, n. 23 (M. L. 32, 744).

³ Vide plura apud San (Ludov. de), *De Deo*, tom. 1, c. 2; Pesch, *De Deo*, nn. 56, 59, 60.

⁴ *Suum. Theol.*, 1 p., q. 2, a. 1, ad 3.

notum, **N.**; secus **C.** Propositio Deus existit aut non existit est per se nota ex illo principio evidenti quodlibet est vel non est; at hoc ipsum dici nequit de propositione Deus existit.

14. Dices 5.º Notum per se nobis est dari rationem sufficientem existentiae creaturarum. Atqui haec causa sufficiens non est nisi Deus. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Est per se nobis notum aliquam esse rationem sufficientem existentiae creaturarum, **C.**; est per se nobis notum hanc rationem sufficientem esse Deum sive ens a se, **N.** **Et dist. etiam min.;** haec causa sufficiens non est nisi Deus et hoc est per se nobis notum, **N.**; aliter, **C.**

15. Dices 6.º Ex terminis notum est Deum esse colendum. Atqui in hoc includitur Deum existere. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Ex terminis notum est Deum esse colendum si existat, **C. :** absolute, **N.**

16. Dices 7.º Deus est summum bonum. Atqui homo sine discursu praevio appetit summum bonum. Ergo.

Resp. Dist. min. : sine discursu praevio ita homo appetit summum bonum ut illud cognoscat esse Deum, **N.**; aliter, **Trans.** Dixi **transseat**, quia homines potius quam aliquod summum bonum, quod re ipsa non est nisi Deus, appetunt bonum et felicitatem in genere.

17. Dices 8.º Prima principia legis naturalis sunt nobis per se nota. Ergo et ipsorum Auctor.

Resp. Dist. ant. : Prima principia legis naturalis sunt; immediate nota cognita Dei existentia, **C.**; aliter, **N.**, sumendo illa principia quatenus sunt vera praecepta.

ARTICULUS II

Utrum Dei existentia certo cognosci possit

18. Praemitt. 1.º Quum ex articulo proximo constet divinam existentiam non esse immediate notam, inquirendum est, utrum per medium aliquod certo cognosci possit. Jam vero nullum medium assignari potest, in quo prius cognito divina existentia certo manifestetur, neque ideae cartesianae de Deo et de ente infinito sunt aliquid in quo Deus appareat, sed ad summum aliquid ex quo divina existentia inferatur. Quare non restat, nisi ut existentia Dei per discursum seu

ratiocinium certo cognoscatur. Cognitio vero certa naturalis per ratiocinium habita secum fert demonstrationem; et ideo pro hoc articulo et proximo nonnihil de demonstratione praemittam. Demonstratio igitur nihil aliud est, nisi ex una vel duabus propositionibus evidentibus et certis ostendere aliquid esse evidenter verum, vel quod in idem recidit, ex aliquo medio certo et evidenti manifestare aliquid esse evidenter verum. Haec definitio, intra ordinem mere naturalem et ad sensum quod attinet, est eadem cum illa, quae ab scholasticis tradi solet, sc. : *Syllogismus, in quo ex praemissis certis et evidentibus evidens conclusio deducitur.*

Demonstratio, quatenus ad praesentem scopum pertinet, alia est *a priori*, alia *a posteriori*. Est demonstratio *a priori* illa, in qua ex causa ostenditur effectus; et *a posteriori*, si ex effectu causa manifestatur. Plures admittunt quoque demonstrationem *a simultaneo*, de qua inferius nn. 34 et 37 sermo erit. Plura de his vide apud PP. Urraburu,¹ Lossada,² etc.

19. Praemitt. 2.º In praesenti contra scepticos, Kantianos, agnosticistas, modernistas aliosque affines supponendum est ex Philosophia omnino esse vera et admittenda quae sequuntur : 1.º facultates nostras cognoscitivas sive sensiles sive intellectuales per se esse veraces, et fallaciam et errorem in singulis casibus posse vitari. 2.º Mundum visibilem et corpora in eo posita esse re ipsa existentia et realia, et non mera phaenomena et repraesentationes. 3.º Principia immediate evidentia esse certo vera. 4.º Quidquid evidens est, sive immediate sive mediate, esse verum. 5.º Speciatim principium causalitatis esse omnino evidens, ac proinde verum; ad hoc enim saltem quatenus pro scopo praesenti est necessarium, reducitur, sc., omne ens existens et non habens existentiam a semetipso, illam ab alio habere. 6.º Omnia entia corporea mundi visibilis esse contingentia, seu non existere necessario et ex semetipsis; omnia enim ab esse ad non esse transeunt, aut saltem posse transire ostenditur, et plura quotidie esse incipiunt.

Haec alia quoque hic esse animadvertenda existimo : 1.º Illos qui veracitatem nostrarum facultatum negant, non posse refutari, quia non aliter refutari possent, nisi per exercitium nostrarum facultatum, et si

¹ *Logic. min.*, d. 3, c. 5; et *Log. maj.*, d. 3, c. 2.

² *Logic. maj.*, tract. 6, d. 2.

hae essent fallaces, quidquid per earum exercitium afferretur, negari posset. 2.º Illis, qui affirmant nostras facultates cognoscitivas non attingere nisi repraesentationes ab ipsis formatas, non autem ipsa objecta realia, non potest probari realitas objectorum; quia haec esset probanda per usum facultatum, et haec probatio in sententia illorum nihil debet valere, quia facultates tantum percipiunt repraesentationes ab ipsis formatas. Imo juxta hanc sententiam nec proprios actus attingere possumus ut objectum actus reflexi, quia etiam hic actus aliquid reale repraesentare non potest. 3.º Qui negent esse verum quod est evidens, etiam refelli non possunt; eo quod in ordine naturali nullum aliud est criterium praeter evidentiam, in quo mens ultimo et rite quiescere possit. 4.º Omnes negantes veracitatem nostrarum facultatum, vel realitatem mundi corporei, vel criterium evidentiae, vel haec omnia, in modo agendi se gerunt tanquam si essent certa, ea quae speculative negant aut dubia esse affirmant. Unde jam ex hoc refelli possunt, quum hac ratione humana natura sibimet contraria et opposita fiat, quum aliud simpliciter dictet speculative, et aliud practice, ac proinde sit natura absolute detorta et depravata, ad quod certe affirmandum non adest solidum fundamentum. Accedit quod univ-ersum genus humanum praeter scepticos realitatem mundi corporei et veritatem rerum omnibus evidentium admittit, neque ullo modo contrarium illi persuaderi possit. 5.º Denique systemata negantia evidentiam ut criterium veritatis, vel alias veritates fundamentales, refutari possunt *indirecte* et *ad hominem*, ostendendo eorum defensores non esse sibi consentientes et contradictoria admittere, vel etiam ex iis quae concedant, argumentando contra illos ¹, si aliqua concedant esse certa.

20. Praemitt. 3.º Errores.² Negant existentiam unius Dei personalis certo cognosci posse omnes athei, pantheistae et materialistae, quum juxta hos ultimos mens supra res materiales assurgere nequeat. Hoc ipsum inficiantur multi protestantes, baiani et jansenistae, eo quod homo propter peccatum originale magnam virium naturalium intellectus et voluntatis diminutionem passus sit. Etiam saeculo proxime elapso traditionalistae sive rigidiores, sive mitiores hominem sine primitiva revelatione per traditionem transmissa ad divinam

¹ Vid. S. Thom. *Summ. Theol.*, q. 1, a. 8.

² Vid. Dictionn. de Theol. cathol. par Vacant, art. Dieu; Dictionn. Apolog. de la foi cath. par D'Alès, art. Dieu; Hontheim (Joseph.), *Teodic.*, c. 2, 7, 13 et 14.

existentiam certo cognoscendam non posse pervenire docuerunt. Rigidiore vero a mitioribus distinguuntur, quia illi simpliciter negant hominem vires naturales sufficientes ad cognoscendas veritates religiosas et morales habere, et contendunt per solam revelationem posse eas cognoscere; mitiores autem solum requirunt revelationem vel traditionem ut conditionem necessariam, sed, hac conditione posita, homines viribus naturalibus divinam existentiam aliasque veritates religiosas et morales demonstrare posse concedunt.

Praeterea kantiani, positivistae (qui revera materialistis accendi sunt), agnostici et omnes, qui Dei existentiam asserunt non aliter cognosci certo posse nisi aut quia ratio practica eam postulat, aut per aliquam experientiam internam, vel sensationem vel affectionem, et quidem modo caeco et sine ullo motivo, docent divinam existentiam speculative certo cognosci non posse. Denique modernistae, quum sint agnostici et notitiam existentiae Dei experientiae internae tribuant, inter negantes possibilitatem cognitionis certae existentiae Dei per motiva rationalia prorsus numerandi sunt.

21. Praemitt. 4.º Doctrina catholica. Conc. Vaticanum sess. 3.^a cap. 2, asserit¹ : « Eadem Sancta mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur (Rom. I, 20). » Et deinde in can. I ejusdem cap. 2ⁱ decernit² : « Si quis dixerit, Deum unum et verum, creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse : anathema sit. »

Circa Vaticani doctrinam nonnulla notanda esse videntur :

1.º *Ea quae facta sunt* complectuntur omnes res creatas, sive sint substantiae, sive quaelibet accidentia; quia haec omnia sunt aliquid creatum, aliquid factum, et Concilium ex rebus creatis vel factis nihil excipit.

2.º *Lumen naturale* rationis est facultas hominis intellectiva, quae quidem per simplices apprehensiones, judicia et ratiocinia exercetur; hoc enim indicavit Episcopus Brixinensis, Vincentius Gasser, qui in Conc. Vatic. nomine Deputationis de fide declaravit³ per

1 Denzing. — Bannwart, edit. 11.^a n. 1785.

2 Denzing. — Bannwart, ed. 11.^a n. 1806.

3 Acta et decreta SS. Concil. Collect. Lacens. t. 7, col. 127.

naturale rationis lumen significari potentiam hominis activam ad cognoscendum Deum; haec potentia ad cognoscendas res suprasensibiles est intellectus prout explicatus est; atque etiam Theologi et Philosophi scholastici generatim hoc intelligunt per naturale lumen rationis simpliciter dictum.

3.º Quamvis Concilium adhibuerit vocabulum *Creatorem*, non videtur tamen intendisse definire absolute hominem solis naturae viribus posse certo cognoscere omnia a Deo ex nihilo fuisse creata; quia tantum obiter nomen *Creator* adhibuit.

4.º Agitur in Concilio de homine in genere, non de singulis hominibus; item de homine sive inveniatur in statu naturae lapsae, sive naturae purae; quia agitur de homine prout vires suae naturae debitas possidet.¹

5.º *Certo cognosci non posse*. Illud *certo* cognoscitur secundum doctrinam a theologis et philosophis catholicis communiter receptam, quod per intellectum talibus motivis attingitur, quae omne dubium, saltem prudens, de rei veritate auferant. Unde quum Concilium anathema dicit affirmantibus per naturale rationis lumen Deum *certo cognosci non posse*, eos condemnat, qui asserant hominem per vires naturales non ita posse Deum cognoscere, ut vera certitudo de ejus existentia habeatur, et ideo non adesse motiva omne dubium, saltem prudens, auferentia. Deinde, quod bene notandum est, Concilium non loquitur de ipsa actuali cognitione Dei, sed de potentia, *posse*, cognoscendi Deum; atque haec potentia debet esse talis, ut sit moraliter possibile illam ad actum reducere; secus enim traditionalismus rigidus, quem Concilium damnare volebat², facile damnationem evadere posset, asserendo hominem re ipsa moraliter non posse sine revelatione cognoscere actu Deum.

6.º Quamvis Concilium non dixerit *e rebus creatis; per ea quae facta sunt* Deum posse demonstrari; tamen hoc implicite continetur in definitione, vel ex ea deducitur. Etenim cognitio *e rebus*

1 Vincentius Gasser, Episc. Brixinensis, apposite ad hanc rem, loquens nomine Deputationis de fide dixit (Acta et Decret. SS. Concil. Collect. Lacensis, t. 7, col. 132): «Cum ea quae in ista doctrina docentur, generatim vera habenda sint, sive sumatur homo in statu naturae purae, sive in statu naturae lapsae.» Et postea, col. 236, adjungit: «Agi in hoc capite solummodo de homine in genere, quidquid sit de singulis...»

2 Ita asseruit Vincentius Gasser jam autea laudatus, ut habetur in Collect. Lacensi, t. 7, col. 130 et 150.

creatis, per ea quae facta sunt est cognitio per discursum, et idcirco, si est certa, eo ipso est demonstratio; nam si cognitio Dei e rebus creatis vel per ea quae facta sunt non importaret discursum, tunc esset cognitio in rebus creatis, vel in iis, quae facta sunt. Jam vero nulla est hominum cognitio, qua sine discursu, immediate in aliqua creatura Deus attingatur, ad eum modum, quo angeli in causis attingunt effectus.¹

22. Praemitt. 4.º Errores a Vaticano damnati. Concilium doctrinam traditionalistarum rigidiorum directe damnavit; definitio enim Vaticani aperte reprobatur, quod illi asserebant. Mitiores vero non sunt quidem damnati directe, quum admittant hominem per vires naturae posse divinam existentiam demonstrare; tamen indirecte etiam reprobatum sunt, quia requirunt, saltem ut conditionem, notitiam Dei acquisitam per traditionem, ut homo divinam existentiam per vires naturales demonstrare possit; Vaticanum autem simpliciter docet hominem naturali rationis lumine per ea quae facta sunt divinam existentiam certo cognoscere posse.

Concilium Vaticanum omnes illas sententias certe damnavit, quae non admittunt divinam existentiam cognosci posse lumine naturali rationis per talia motiva, quae veram certitudinem in intellectu gignant; hic enim est sensus obvius definitionis Vaticanae. Quare circa cognitionem divinae existentiae, condemnatus est kantismus, agnosticismus, modernismus, fideismus, et generatim omnes sententiae, quae contendunt divinam existentiam tantum cognosci posse vel practice, vel internis experienciis, vel fide, vel instinctu caeco, vel affectione quadam, vel sensatione, vel modo alio simili.

Vaticanum vero sententiam cartesianam damnasse non videtur, quia cartesiani ex idea Dei innata, et sic ex re aliqua creata putant divinam existentiam certo probari; et ita admittunt motiva rationalia, quae ipsi certitudinem gignere existimant ad Dei existentiam demonstrandam.

¹ De hac re Vincentius Gasser rejiciendo quamdam emendationem (Collect. Lacens. t. 7, col. 132), in qua asserebatur Deum ex *argumentis metaphysicis, cosmologicis et moralibus, certo cognosci posse*, dixit: «Emendator enim in ea est sententia quod nostra doctrina sit contra argumenta potissima, vel saltem contra argumentum metaphysicum. Sed haec suppositio omnino falsa est: nostra doctrina est pro istis argumentis, et non contra ista argumenta.» Et paulo inferius, respondendo alteri emendationi subjungit: «Quamvis aliquatenus *certo cognoscere et demonstrare* sit unum idemque, tamen phrasim mitiorem Deputatio de fide sibi eligendam censuit, et non istam duriolem.»

Neque Vaticanum reprobavit argumentum quod dicitur *a simultaneo*, quodque S. Anselmo tribui solet; tum quia definitio Vaticani sensum exclusivum non facit, tum quia per argumentum a simultaneo ex idea Dei, et sic ex re creata, per naturale rationis lumen contenditur divinam existentiam probari.¹

Nihilominus si cartesiani contenderent divinam existentiam tantum ex idea Dei innata cognosci posse, eorum doctrina, quatenus exclusiva esset, reprobareretur a Vaticano, quod definit divinam existentiam cognosci posse per ea quae facta sunt, et non praecise per ideas innatas. Idem dicatur de defensoribus argumenti a simultaneo.

**Thesis I. Deus verus per ea quae facta sunt
naturali rationis humanae lumine certo cognosci potest**

Haec thesis est de fide, ut constat ex Conc. Vatic., cujus verba allata sunt supra n. 21; et est certum theologice cognitionem certam de existentia Dei *per ea quae facta sunt* esse demonstrationem, ut supra eodem n. 21, 6.º explicatum est.

23. *Prob. 1.º Ex S. Script.* a) *Ex Sap.* XIII, 1, 5, 9, ubi dicitur: « Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei... A magnitudine enim speciei, et creaturae cognoscibiliter poterit creator horum videri...² Si enim tantum potuerunt scire, ut possent aestimare saeculum (i. e. res visibiles, ut ex contextu eruitur): quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt? » Ex hisce autem verbis haec habentur: 1.º homo potest Deum verum cognoscere; *a magnitudine enim speciei poterit creator horum videri*; et si potuit aestimare saeculum, quomodo hujus Dominum non facilius invenit? 2.º haec cognitio est certa, quia vocatur *scientia, visio (videri)*. 3.º est naturalis, tum quia ponitur similis

1 Apposite ad hanc rem dixit saepe laudatus Vincentius Gasser nomine Deputationis de fide (Collect. Lacens. tom. 7, col. 132): « Nam si dicimus, Deum cognosci naturali rationis lumine per creaturas, id est, per vestigia quae creaturis omnibus impressa sunt; multo minus excludimus imaginem, quae animae hominis immortalis impressa est: proinde argumentum metaphysicum certe non excluditur. Quis enim nostrum, cum hanc doctrinam, quae a nobis proponitur, suo suffragio confirmaverit, quis putat ea damnare argumentum illud celeberrimum ontologicum S. Anselmi, quidquid hoc de argumento sentiat? »

2 Textus graecus dicit: *Ἐκ γὰρ μεγέθους καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ἔγενεαιουργός αὐτῶν θεωρεῖται.* Alii codices habent: *Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων.*

cognitioni quae habetur de *saeculo*; tum quia acquiritur per res visibiles, quae sunt omnino naturales, neque innuitur aliquod medium supernaturale. 4.º est sufficiens ad Deum colendum, quia agnoscitur ut *creator* (auctor) et *Dominus* rerum visibilium.

b) Ex epist. ad *Rom.* I, 18 et sq., ubi legitur: «Revelatur enim ira Dei de caelo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt...» Apostolus igitur docet Deum verum *per ea quae facta sunt* posse cognosci, et quidem certo, quia *invisibilia* Dei per ea quae facta sunt *conspiciuntur* (graece καθεορᾶται), et solum ea, de quibus certa habetur cognitio, conspiciuntur. Haec cognitio est naturalis, quia per creaturas visibiles obtinetur; et est quoque apta ad Deum colendum; quia Apostolus dicit esse inexcusabiles eos, qui vi illius cognitionis *Deum non glorificaverunt*.

Cognoscibilitas Dei ex creaturis in multis aliis locis S. Scripturae traditur, ut *Job.* XII, 7 et sq., *Psal.* XVIII, 2, *Ecclesiastic.* XLIII, *Act.* A. XIV, 16, XVII, 26, etc.

24. 2.º ex PP. Horum testimonia allata sunt supra, nn. 7 et 11. In praesenti nonnulla alia addam. S. Hilarius inquit¹: «Quis enim mundum contuens, Deum esse non sentiat?» Et S. Paulinus Nolanus²: «Quis enim non videt mundum istum corporeum vi incorporea gubernari, totamque molem, infusam atque permixtam magno universitatis corpori divini Spiritus mente, qua facta est, agitari ad vitam? temperari ad usum? contineri ad statum? ordinari ad diuturnitatem?» His accedat aliud testimonium S. Joannis Chrysost. et aliud S. Augustini. S. Joannes Chrysost.³, postquam adduxit verba Apostoli ad *Rom.* (I, 20) *Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi per ea quae facta sunt*, etc., subjungit: «Quod dicit, tale est: ante omnium oculos creaturam in medio proposuit, ut ex operibus crea-

¹ In *Psal.* 52, n. 2 (M. L. 9, 326).

² *Epist.* 16 ad *Jovium*, n. 2 (M. L. 61, 229).

³ *Homil.* 9 ad *popul. Antioch.*, n. 2 (M. G. 49, 105).

torem conjiciant...» Denique S. Augustinus dicit¹: «At vero quidam philosophi hujus mundi extiterunt, et inquisierunt Creatorem per creaturam: quia potest inveniri per creaturam, evidenter dicente Apostolo, *Invisibilia enim ejus a constitutione mundi, per ea quae facta sunt conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas, ut sint inexcusabiles.*»

25. 3.º *ratione*. Mundus visibilis est contingens, seu potest esse et non esse, ut in Philosophia ostenditur. Sed id quod est contingens necessario postulat ens necessarium seu a se, ut in articulo proximo ostendetur. Ergo mundus necessario postulat ens necessarium seu Deum, ac proinde ex mundo visibili ostenditur ens necessarium seu Deum esse.

26. *Corollarium*. *Scriptura et Patres traditionalistas improbant*. Concilium quidem Vaticanum doctrinam traditionalistarum rigidiorum directe damnavit, et mitiorum, indirecte, ut dictum est n. 22. Profecto S. Scriptura et Patres quemcumque traditionalismum similiter reprobant; cognitionem enim Dei naturalem ex rebus visibilibus repetunt, non ex revelatione vel traditione, sive ut causa unica, sive ut conditione necessaria. Certe incredibile est S. Scripturam et Patres, quum expresse et saepe de cognitione Dei per creaturas tractent, nihil dicere de necessitate revelationis ad id adipiscendum, si hoc re ipsa necessarium esset.

27. *Dices* 1.º In *Sap.* XIII, 5, ubi in Vulgata legitur cognoscibiliter, textus graecus dicit ἀναλόγως. Sed hoc vocabulum cognitionem Dei ex creaturis incertam esse innuit. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Etenim ibi cognitio Dei vocatur *scientia, visio* (videri) faciliior acquisitu quam aestimatio saeculi, quae quidem cognitionem certam significant. Praeterea ἀναλόγως non indicat cognitionem Dei ex creaturis esse incertam vel conjecturalem, sed Deum ex creaturis cognosci *proportionaliter*, per *comparationem*, per ordinem ad alium, et juxta alios cognosci *consequenter*; atque ideo ἀναλόγως innuit ex creaturis Deum cognosci per ascensum, ascendendo ad earum artificem. Potest quoque ἀναλόγως significare Deum ex creaturis, licet ejus existentia certo cognoscatur, ejus tamen naturam et essentiam tantum *analogice* cognosci, seu per analogiam quam habet cum creaturis.

1 In Joann. Evang. tract. II, n. 4 (M. L. 35, 1390).

28. Dices 2.º In *Sap.* XIII, et *Rom.* I, 18 et sq., tantum est sermo de philosophis, non de omnibus hominibus; agitur enim de illis, qui potuerunt aestimare saeculum (*Sap.* XIII, 9) et vocantur sapientes (*Rom.* I, 22). Sed hi erant philosophi. Ergo doctrina theseos omnibus hominibus applicari nequit.

Resp. Neg. maj. et ad hujus prob. dist.: in *Sap.* XIII, et *Rom.* I, 18 et sq. agitur tantum de philosophis, N., etiam C. Sapiens quidem de omnibus hominibus loquitur, quum in v. 1 dicat *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei*; hoc tamen non impedit, quominus in aliquo versu de philosophis speciatim loquatur, ut facit in v. 9. Similiter S. Paulus de omnibus ethnicis loquitur, non praecise de philosophis; vult enim probare et ethnicos et judaeos sub peccatis fuisse, quod quidem respectu ethnicorum non probaret, si de philosophis tantum ageret. Verum, quum de omnibus agat, eo ipso potest in aliquo versu de philosophis agere, ut facit in v. 22, quum philosophi sint pars hominum. Accedit quod, licet Sapiens et Paulus de solis philosophis loquerentur, adhuc staret thesis; quia in illa solum affirmatur ex creaturis per lumen rationis naturalis Deum certo cognosci posse; et si philosophi saltem id possint, jam thesis est vera.

29. Dices 3.º In Deo essentia et existentia sunt omnino idem. Sed essentia Dei cognosci non potest. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Nam eo modo quo divina existentia cognosci potest, similiter divina essentia; et ideo sicut existentia Dei agnoscitur necessaria, a se, aeterna etc., similiter essentia. Quare, licet non possimus cognoscere omnes Dei perfectiones, plures ex creaturis et ex eo quod Deus a semetipso existat, colligere possumus.

30. Dices 4.º Inter finitum et infinitum nulla est proportio. Ergo ex finito infinitum certo cognosci non potest.

Resp. Dist. ant.: Inter finitum et infinitum nulla est proportio entitatis vel perfectionis, quum infinitum sine ulla proportionem seu infinite superet finitum, C.; nulla est proportio habitudinis vel connexionis, N. Certe finitum metaphysice cum infinito connectitur, et illud absolute requirit; quocirca ex finito infinitum certo cognosci potest.

31. Dices 5.º Ea quae revelata sunt non possunt evidenter cognosci, ac proinde neque certo naturaliter; quia pertinent ad fidem. Sed existentia Dei est revelata. Ergo.

Resp. Neg. maj. Etenim multa in Sacris Scripturis revelata continentur, quae possunt esse evidenter cognita naturaliter, et ideo cum certitudine; talia namque sunt, v. gr., plura facta historica, ea quae ad legem naturalem pertinent, Dei existentia et plura ejusdem attributa, etc. Quod vero ad probationem majoris spectat, sunt inter theologos opiniones : alii enim negant ea quae sunt evidentia posse credi, licet revelata sint; alii vero affirmant. Unde qui priorem sententiam tenent, asserunt existentiam Dei credi non posse ab illis, qui ejusdem habent evidentiam¹; verum opposita sententia est verisimilior; quia saltem per diversos actus idem objectum materiale distinctis objectis formalibus seu motivis attingi posse videtur.

32. Dices 6.º Saltem Dei existentia demonstrari non potest; tum quia ad demonstrationem instituendam necesse est cognosci *quid sit* res demonstranda, quod ignoramus respectu Dei; tum quia in probatione divinae existentiae conditiones ad strictam demonstrationem requisitae non adimplentur.

Resp. Neg. assertum, quia etiamsi Vaticanum vocabulum *demonstrare*, non adhibuerit, tamen si ex creaturis divina existentia certo cognosci potest, eo ipso sequitur posse demonstrari, ut dictum n. 21, 6.º Neque rationes in oppositum aliquid evincunt : non prima, quia ad demonstrationem instituendam ex parte rei demonstrandae sufficit cognoscere quid veniat nomine rei demonstrandae, et ante demonstrationem divinae existentiae jam scimus sufficienter quid significetur per nomen Deus. Neque altera aliquid concludit; quia revera ex mediis evidentibus et certis divina existentia evidenter et certo probatur, ut in articulo proximo ostendetur, et hoc sufficit, ut habeatur demonstratio proprie talis, ut in n. 18 expositum est.

33. Dices 7.º Ex creaturis per discursum cognoscere Deum cum certitudine est moraliter impossibile; quia illud quod ex maxima multitudine nullus consequitur, quum de re maximi momenti agatur, existimatur moraliter impossibile pro illa multitudine. Atqui nullus ethnicorum ad veram Dei cognitionem pervenit. Ergo pro ethnicis, et generatim pro hominibus est moraliter impossibile cognoscere Deum cum certitudine ex mediis mere naturalibus.

Resp. Neg. maj. et ejus probationem, et etiam min. et cons. Porro Liber *Sapientiae* XIII, et S. Paulus ad *Rom.* I, indicant omnes

1 Vide S. Thom. 1 p., q. 2, ad 1um

homines, si pleno rationis usu polleant, etiam moraliter ad cognitionem certam et cultum veri Dei pervenire posse; si enim hoc esset moraliter impossibile, non adeo in laudatis locis homines verum Deum nescientes reprehenderentur. Deinde, licet demonstretur ethnicos generatim idololatriae et omnibus vitiis fuisse deditos, non demonstratur tamen regulam illam generalem nullas habuisse exceptiones. Ex philosophis quidem Aristotelem et Platonem cognovisse unum Deum constat.¹ Accedit quod aliquando maxima aliqua multitudo aliquid magni momenti non consequitur, quia variis de causis illud consequi non vult, sicut aliquando homines maxima incommoda sustinent, potius quam inimicitias deponant.

Thesis II. Dei existentia neque ex aliqua interna experientia, neque ex aliqua affectione, neque ex fide caeca, neque ex aliquo signo vel symbolo, neque ex postulato aliquo practico, neque ex idea Dei innata vel alio Cartesii argumento, neque a simultaneo certo cognosci potest, sed tantum ex creaturis per discursum.

34. Not. Sensus terminorum theseos jam est communiter cognitus, et in probatione singularum partium declarabitur. Tamen animadvertendum est quid sit demonstratio *a simultaneo*. Vocatur quidem demonstratio *a simultaneo*, illa, quae neque fit ex causa, neque ex effectu, sed ex aliquo praedicato vel attributo rei, quae est demonstranda. Hoc autem praedicatum vel attributum, si de existentia rei demonstranda agitur, cognoscitur tantum ut possibile; quia si jam cognosceretur ut existens, eo ipso poneretur existens illa res, cujus existentia esset demonstranda; quia non potest existere attributum, quin existat res, cujus est attributum. Ponitur vero haec pars in thesi contra plures theologos, qui existimant per demonstrationem *a simultaneo* posse acquiri cognitionem certam de divina existentia. In thesi non est sermo de experientia externa, quia nemo dixerit Deum per sensus externos attingi.

Ad censuram theseos quod attinet, ultima ejus pars, sc., Deum tantum ex creaturis per discursum modo certo cognosci posse, quatenus affirmat Deum ex rebus creatis certo cognosci posse est de fide ex Conc. Vaticano, ut supra n. 22 dictum est; quatenus vero facit sensum exclusivum est multo communior inter scholasticos, et probabilior. Ceterae quidem partes, excepta illa de exclusionem argumenti a simultaneo, videntur certae; et doctrina illis opposita, si accipiatur sensu exclusivo, est condemnata a Conc. Vatic. secundum dicta n. 22; et si non accipiatur sensu exclusivo est improbabilis et falsa. Pars illa vero de argumento a simultaneo, ut minimum, ponitur ut probabilior.

¹ Vide Hontheim, *Theol. natur.* c. 3, aa. 7 et 8.

35. Prob. variae theseos partes. *Existentia Dei non certo cognoscitur ex aliqua experientia interna.* Nam haec experientia vel perceptio interna aut habetur per facultatem cognoscitivam materialem aut per spiritualem. Si per materialem, nihil potest percipi tanquam pertinens aut ordinem habens ad Deum, quia facultates materiales non possunt se attollere supra materiam, seu supra naturam suam. Si vero sit spiritualis, debet esse intellectus, quia in homine unica facultas cognoscitiva spiritualis est intellectus, qui diversos habet actus et modos agendi, ut in Philosophia ostenditur. Jam vero intellectus, ut dictum est n. 8, non potest attingere Deum nisi per discursum; quia illum non attingit immediate seu sine discursu, neque in ipso Deo, aliter daretur visio Dei, neque in aliquo medio, quia nullum assignari potest medium in quo et per quod ipse Deus videatur, neque ullam hujus rei notitiam habemus.

Quod si quis diceret internam experientiam supremi entis vel Dei consistere in aliqua indigentia, dicendum est ex tali indigentia, etiamsi daretur, non cognosci modo certo Deum. Etenim talis indigentia a nobis attingi deberet per aliquem actum nostrarum facultatum, sic enim attingimus omnes experientias. Jam si vitalis actus sit materialis, ut sunt actus cujuslibet facultatis vegetativae vel sensitivae, non potest se elevare supra materiam, quia aliter se attolleret supra propriam naturam et conditionem, et ideo non potest se elevare ad habendam indigentiam Dei, quum Deus, si datur, debeat esse spiritualis. Nec refert quod corpus possit esse taliter organizatum, ut sit aptum ad animam rationalem; nam corpus sic etiam organizatum, de se non postulat nisi animam, quae operetur per varia organa; ad hoc autem sufficit anima materialis. — Si vero actus attingens indigentiam Dei sit spiritualis et sit cognitio, solum manifestabit indigentiam subjectivam Dei, sed non a parte rei existere Deum; et si talis actus sit voluntatis, consistet in aliqua propensione, de qua statim dicetur. Verum istae sententiae de experientia Dei, de fide caeca, etc., maxime refelluntur negando earum suppositum, sc., homines, praeter earum rerum sectatores, tales res experiri.

Neque ex aliqua affectione. Proprium enim actuum appetitus est, sive actus sint materiales, sive spirituales, non tribuere quamcumque objectorum notitiam, sed tendere in objecta, quae per potentiam cognoscitivam proponantur. Quod si potentia cognoscitiva in ordine sensibili, et similiter in ordine spirituali intellectus ponatur una eademque facultas cum appetitu, argumentum eandem vim habet; tunc enim dicendum potentias illas per actus appetitionis non manifestare objecta, sed tantum per actus cognitionis, seu tendentes ad objecta manifestanda cognoscenti prout sunt.

Non ex fide caeca vel ex aliquo instinctu. Haec enim nullum motivum subministrant tollens omne dubium prudens et certitudinem gignens; secus namque non esset fides caeca neque merus instinctus. Accedit quod, quum per fidem caecam et instinctum res non admittantur propter motiva, animus ad res amplectendas ex inclinationibus et propensionibus ducetur. Profecto inclinationes et propensiones saepe ad falsum ducunt, quia homo propendit ad ea admittenda, quae suis passionibus favent, licet sint falsa.

Non ex aliquo signo vel symbolo. Etenim imprimis nullum est signum vel symbolum in quo manifestetur Deus, et in quo certo cognoscatur; aliter assignetur. Deinde si tale signum vel symbolum esset materiale, non pos-

set in ratione signi vel symboli ducere ad Deum, quum res materialis sit composita et extensa, et Deus prorsus inextensus et simplex. Et si symbolum vel signum esset spirituale, in statu praesentis vitae a nobis immediate attingi non posset, quia res spirituales cognoscimus detrahendo a materialibus ea quae detrahenda sunt, non autem immediate et per conceptum omnino proprium, sed per analogicum. Quod si tale symbolum vel signum consisteret in quadam idea, de illo idem dicendum esset, quod postea de idea Dei innata dicitur.

36. *Non ex postulato rationis practicae.* Kant, quum omnia motiva speculativa ad certo cognoscendum Deum rejecerit, asseruit Deum esse ponendum ex quodam postulato rationis practicae. Attamen hoc nihil est; etenim Kant jam admittit tale postulatum non gignere scientiam, sed tantum fidem; quocirca per postulatum rationis practicae non habentur motiva, quae intellectum de divina existentia convincant, et ideo existentia Dei non cognoscitur certo, sed tantum per quamdam exigentiam rationis practicae, quae facile repudiari potest. Praeterea homo non solum speculative, verum etiam practice motivis rationalibus duci debet, non fide caeca; quare postulatum rationis practicae Kantii, quum sistat in fide caeca, non in motivis rationalibus, admitti nequit. Denique juxta Kantium ratio speculativa rebus, quae percipiuntur, apponit formas mere subjectivas; unde, si hoc ratio speculativa praestet, non est, cur ratio practica aliquid simile praestare non possit, et ideo postulatum rationis practicae forte non sit, nisi aliquid mere subjectivum, ex quo nihil circa Deum erui possit.

*Non ex idea Dei innata vel alio Cartesii argumento.*¹ Tria argumenta assumit Cartesius ad existentiam Dei certo cognoscendam vel demonstrandam. Unum desumitur ex idea innata infiniti, quatenus idea infiniti non potest acquiri nisi a Deo, quum solus Deus perfectionem talis ideae contineat.² Sed multiplice ex capite hoc argumentum vacillat. Imprimis ideae innatae ab omnibus auctoribus scholasticis rejiciuntur, et ostendunt esse rejiciendas. Deinde si talis idea daretur, etiam pueri jam a primis annis, quum ratione uti incipiunt, haberent ante omnem institutionem et discursum, ideam claram et distinctam de Deo, quod quidem contra experientiam est. Item idea Dei in intellectu humano recepta esset finita in entitate, quia potentia intellectus humani sive passiva sive activa est finita; quod si idea est finita in entitate, etiam in repraesentatione, quum ipsa entitas ideae sit quae repraesentat. Jam vero cognitio finita et naturalis ab intellectu creato fieri potest. Denique si idea Dei innata admitteretur, illi qui divinam existentiam negarent, eam naturae tribuerent, non Deo.

Alterum Cartesii argumentum in hoc fundatur, quod homo ab agente distincto ab ipso conservandus est, quod quidem agens tale esse debet, ut homini possit tribuere omnia quae habet, necnon omnia quae ad suam perfectionem ei desunt; hoc autem agens non potest esse nisi Deus. Verum qui divinam existentiam negant, negant quoque hominem ab agente distincto ab ipso, esse conservandum.

¹ Hontheim, *Theol. natur.*, nn. 91, 102, 105; Billuart, *De Dei existentia*, a. 3; Wirceburgenses, *De Deo uno*, n. 11.

² Conceptus infiniti declaratur inferius, n. 151.

Tertium denique Cartesii argumentum est idem, quod a *simultaneo* dicitur, peculiari modo propositum; quocirca id quod de argumento a *simultaneo* dicitur, argumento Cartesii, quod hic tertio loco ponitur, applicari potest.

37. *Neque a simultaneo.* Hoc argumentum¹ non admittendum esse videtur; quia ut vim haberet, ostendenda esset vera Dei possibilitas. Atqui vera Dei possibilitas nisi antea ex creaturis Dei existentia demonstraretur, non probatur modo certo. Ergo. Utraque praemissa probanda est. *Prob. igitur Maj.* Etenim Dei existentia ex aliquo praedicato divino prius cognito non potest cognosci, nisi hoc praedicatum sit possibile, quia ex praedicato repugnanti nihil deduci potest. Atqui hoc praedicatum non potest esse possibile, nisi Deus sit possibilis; identificatur enim cum Deo, ut supponitur. Ergo ut ex aliquo praedicato divino prius cognito probetur existentia Dei, necesse est Deum esse possibilem, ac proinde ostendi ejusdem possibilitatem; aliter enim ad certo cognoscendam divinam existentiam, per hanc viam non perveniretur. *Prob. prima min.* Nam ut Deus esset vere possibilis, deberent in illo posse dari omnes perfectiones. Sed omnes perfectiones posse dari in uno subjecto non evidenter ostenditur quasi a priori; non enim apparet qua ratione possint simul stare in uno subjecto immutabilitas et libertas, perfecta simplicitas cum perfecta omnium cognitione, etc. Ergo. *Maj.* ultima, seu in Deo debere dari omnes perfectiones, elucet ex hoc, quod Deus debet esse summum ens et primum omnium rerum principium. Accedit quod haec demonstratio a *simultaneo* neque fieri potest ex aliquo praedicato ut mere possibili, quia a priori nullum Dei praedicatum demonstratur evidenter possibile, saltem ut conjungendum cum aliis praedicatis; neque ex aliquo divino praedicato ut jam esistenti, quia sic jam supponeretur divina existentia, quae esset demonstranda; non tandem ex aliqua creatura, quia tunc haberetur argumentum a posteriori, non a *simultaneo*; neque ex aliqua creatura mere possibili, quidquam certi deduci potest respectu divinae existentiae.

Argumentum vero quod ad refutandum argumentum a *simultaneo* nititur in transitu ex ordine ideali ad reale, parum solidum videtur; quia respectu Dei, si in ordine mere ideali demonstraretur evidenter possibilitas Dei, eo ipso esset demonstrata divina existentia; quia ens a se non potest esse vere possibile, nisi existat; ac proinde si esset evidens in ipsius notis non includi repugnantiam, eo ipso existeret.

38. *Tantum ex creaturis.* Quod ex creaturis Deus certo cognosci possit, jam est probatum in thesi proxime praecedenti. Deinde tantum ex creaturis; quia divina existentia a priori ostendi non potest; quum Deus nullam habeat causam, neque a *simultaneo*, ut modo ostensum est; remanet igitur ut divina existentia tantum a posteriori, seu ex effectibus sive creaturis certo attingi possit; non enim datur medium, quum jam probatum sit Deum non cognosci immediate in se ipso, neque in aliquo medio sine discursu.

Quaestio remanet, utrum divina existentia tantum ex creaturis existentibus, an etiam ex mere possibilibus certo cognosci possit. Et dicendum

1 Vide P. Houthheim, *Theol. natur.*, c. 3, a. 1.

quidem videtur divinam existentiam tantummodo certo cognosci posse, si argumentatio a rebus existentibus incipit, non autem a mere possibilibus. Ratio videtur esse, quia licet evidens sit plures res repugnantiam intrinsecam non continere, nihilominus evidens non est necessario requirere virtutem infinitam, a qua existentiam accipere possent; neque evidens videtur esse ex eo, quod res intrinsecam repugnantiam non importet, necesse eo ipso esse dari causam, a qua possit existentiam accipere. Accedit quod, licet multo communior inter catholicos sit sententia asserens possibilita necessarium cum Deo habere connexionem, tamen plures id negant.¹ Nec refert, quod haec principia : *Quodlibet est vel non est, impossibile est idem simul esse et non esse*, sint absolute vera; nam haec principia, si intrinsecae possibilitati applicantur, solum dicunt : *quodlibet est vel non est possibile intrinsece; non potest idem simul esse et non esse intrinsece possibile*; ex hoc autem non elucet sequi necessitatem divinae existentiae.

Quod ad difficultatum solutionem attinet, ea quae obijciunt positivistae, materialistae, agnostici, kantiani, modernistae aliique similes, solvenda sunt secundum animadversa supra n. 19.

39. Pro argumento a simultaneo dices 1.º Non repugnat summa perfectio, qua major cogitari non possit vere talis. Nam omne quod non est summe perfectum est aliquatenus imperfectum; non est autem imperfectum ex defectu perfectionis secundum se chimaericae, ut per se patet : ergo ex defectu perfectionis secundum se possibilis. Sed est imperfectum ex defectu summae perfectionis : haec ergo secundum se possibilis est. Atqui summa perfectio includit necessitatem existendi; nam ex terminis melius existere quam non existere, meliusque est non posse deficere quam esse obnoxium interitui; ergo summa perfectio necessario existit ac proinde Deus.²

Resp. Dist. primum assertum ita : Non repugnat summa perfectio, qua major cogitari non possit vere talis ita, ut hoc sit nobis evidens, **N.**; aliter, **C.** Item **Dist.** aliud assertum, sc. : omne quod non est summe perfectum est imperfectum ex defectu perfectionis secundum se possibilis in abstracto, *trans.*; in concreto et prout conjuncta cum aliis perfectionibus est evidenter possibilis, **N.** Similiter **dist.** illud, sc. : quod non est summe perfectum est imperfectum ex defectu summae perfectionis, ita ut sit evidens in uno eodemque subjecto posse dari omnes perfectiones, **N.**; aliter, **C.** Dixi *transeat* de possibilitate perfectionis in abstracto considerata; quia potest contingere nos non apprehendere contradictionem in aliqua re, quia illam non ex omni parte perspicimus, praesertim quum sermo sit de re, quae perfectionem hominis valde excederet, si daretur. Ratio vero responsionis est, quia autem demonstrationem existentiae Dei a posteriori, non apparet qua ratione perfectiones, quae oppositae videntur, in uno subjecto existere possint identificatae. Haec quidem responsio hoc supponit, sc., si Deus sit vere possibilis, quia nullam includat repugnantiam intrinsecam, eo ipso existit. Et recte quidem hoc supponitur; quia quum Deus vi suae

1 Vid. P. Lossada (Lud.), *Physicam*, tract. 2, disp. 7, a. 1.

2 Vid. P. Lossada (Lud.), *Physicam*, tract. 2, disp. 8, prooem.

essentiae necessario existere debeat, non potest haec esse vere possibilis, nisi jam existat.

40. Dices 2.º Quidquid in idea clara et distincta alicujus rei continetur, vere de illa affirmari potest. Atqui in idea clara et distincta Dei actualis existentia continetur. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Quidquid in idea clara et distincta alicujus rei continetur, vere de illa affirmari potest, si illa idea sit ita clara et distincta ut necessario rapiat assensum aut tollat omnem errandi formidinem, C.; secus, N. **Et contradist. min. :** in idea clara et distincta Dei ita continetur actualis ejusdem existentia, ut intellectus ad assensum cogatur aut omnis formido errandi tollatur, N.; aliter, C.

41. Dices 3.º Purum bonum seu bonum excludens omnem defectum est possibile; quia nulla in eo contradictio ostenditur, et purum bonum de se non dicit nisi ens et exclusionem non entis, seu imperfectionis. — Atqui bonum sine ullo defectu est Deus, quia huic soli competere potest habere omne bonum seu omnem perfectionem. Ergo.

Resp. Dist. maj. : purum bonum ita est possibile ut haec possibilitas evidenter ostendatur praescindendo a demonstratione divinae existentiae a posteriori, N.; aliter, C. Probationem etiam **dist. :** in eo evidenter ostenditur nullam contradictionem contineri, N.; aliter, C. Et concessa minore cum ejus probatione negatur consequens.

42. Scholion. S. Anselmus inter alia haec habet¹: «Et certe id quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse in re, quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu, id ipsum, quo majus cogitari non potest, est, quo majus cogitari potest. Sed certe hoc esse non potest. Existit ergo procul dubio aliquid, quo majus cogitari non valet, et in intellectu et in re.» Profecto si allato argumento S. Anselmus divinam existentiam absolute et nulla facta hypothesi vult demonstrare, tale argumentum admitti nequit, ut ex dictis constat. Verum P. Piccirelli² contendit S. Anselmum per argumentum memoratum non intendere divinam existentiam probare, nisi illa jam supposita ex divina revelatione. S. Thomas apposite ad hanc rem dicit³: «Dicendum, quod forte ille qui audit hoc nomen *Deus*, non intelligit significari aliquid quo majus cogitari non possit, cum quidam crediderint Deum esse corpus. Dato etiam quod quilibet intelligat hoc nomine *Deus* significari hoc quod dicitur (scilicet illud quo majus cogitari non potest); non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur, quod sit in re aliquid quo majus cogitari non potest, quod non est datum a ponentibus Deum non esse.»

¹ *Prosolog.*, c. 2 (M. L. 158, 228).

² *De Deo uno et trino*, disp. 1, n. 72 et sq.

³ *Summ. theol.*, p. 1, q. 2, a. 1, ad 2.

ARTICULUS III

Demonstratur Divina existentia

43. Praemitt. 1.º Divinam existentiam theologia catholica, sive scholastica, sive positiva, supponit, quia illa tota in divina revelatione fundatur, et ex divina revelatione, proxime vel remote, sua argumenta depromit; divina autem revelatio est locutio Dei, et ideo divinam existentiam jam supponit. Atque hoc tenet non modo de ipsa divina revelatione, verum etiam de ceteris argumentorum theologorum fontibus; omnes enim immediate vel mediate, directe vel indirecte, a divina revelatione totam suam vim, quatenus fontes theologici sunt, accipiunt. Demonstrata autem divina existentia, jam demonstrari possunt cetera ad Deum spectantia ex auctoritate seu testimonio ipsius Dei; quamvis testimonium Dei absolutam infallibilitatem non habeat, nisi infinita veracitas et scientia Dei supponantur; testimonium enim Dei est absolute infallibile propter Dei veracitatem et scientiam. Divina quidem existentia potest quoque credi fide divina seu auctoritate ipsius Dei, saltem ab illis quibus divina existentia non sit naturaliter evidens; sed tamen requiritur, ut autea habeatur notitia certa de divina existentia, necnon de ipsius infinita veracitate et scientia.

Verum divina existentia, ut in articulo proximo dictum est, ratione naturali demonstrari potest; et licet argumenta rationis non sint theologica, tamen argumentis theologis addi solent, ut veritas magis confirmetur et eluceat. Atque hoc respectu divinae existentiae potissime faciendum est, quum de veritate capitali, a qua ordo religiosus et vera hominis felicitas omnino dependet, agatur; atque eo ipso argumenta pro illa tradita in Philosophia recolere iterumque exponere non potest non esse utile.

44. Praemitt. 2.º Divinam quidem existentiam demonstrare ad Theologiam naturalem pertinet, quae multis argumentis ex vario genere, sc. metaphysicis, physicis et moralibus illam demonstrare solet. Vocantur argumenta metaphysica, illa, quae existentia mundi visibilis supposita, medium metaphysicum, seu quod rem aliter se habere absolute impossibile reddit, adhibet; physica vero quae medium physicum, seu depromptum ex rebus existentibus, assumit; et denique

moralia, illa quae in modo sentiendi et aestimandi hominum nituntur. Porro argumenta haec, si evidentia sint, certitudinem metaphysicam, physicam vel moralem respective gignunt; tamen argumentum metaphysicum in physica rerum visibilium existentia fundatur, et ex hac parte certitudinem tantum physicam habet; verum quia nemo cordatus aut rerum existentiam aut earum multas esse subjectas motui et factas negare poterit; ideo argumenta quae medium metaphysicum assumunt, simpliciter metaphysica vocari possunt. Atque ex multis argumentis, quae in Theodicea tradi solent, nonnulla inter ea, quae in suo respectivo genere efficaciora videntur, seligam.

Profecto in argumento metaphysico, quod statim subjicietur, supponitur, inter res existentes esse plures factas seu habentes existentiam ab aliis; quod certe manifestum est, quum videamus viventia nasci et interire, et corpora inanima in alia resolvi et mutari. Nec dicat quis saltem de corporibus simplicibus et de atomis non constat esse facta; verum ex hoc non desinit esse verum corpora viventia et composita esse facta, et ideo esse res factas inter existentes. Praeterea si prima elementa et atomi essent a se, sicut haberent existentiam independentem ab omni alia re, similiter in omnibus essent independentia et aliis rebus non subjicerentur; sed elementa et atomi actioni caloris et electricitatis subjiciuntur, et omnia elementa visibilia in innumeras partes dividi possunt. Accedit quod si corpora excellentiora, ut sunt viventia et multa composita inanima, sunt facta, a fortiori id tenendum est de corporibus infimis, quum sit maxima excellentia a semetipso existentiam habere.

Thesis. Divina existentia metaphysice, physice et moraliter demonstratur

45. *Prob. 1.º metaphysice.* Argumento quod sic proponit P. Suarez¹: Omne ens aut est factum aut non factum seu increatum; sed non possunt omnia entia, quae sunt in universo, esse facta; ergo necessarium est esse aliquod ens non factum seu increatum. *Major* est evidens, cum necesse sit ex duobus contradictoriis alterum cuilibet convenire. *Min. probat.* : quia omne ens factum, ab alio est factum; vel ergo illud a quo factum est, est etiam factum, vel non : si non est

¹ *Metaph.* d. 29, s. 1, n. 21 et sq.

factum, datur ergo aliquod ens increatum, quod intendebamus; si vero illud etiam factum est, oportebit ab alio esse factum, de quo ulterius idem inquirendum erit, et ita tandem aut sistendum erit in ente non facto, aut procedendum in infinitum, aut circulus committendus: non potest autem aut committi circulus, aut in infinitum procedi saltem ita ut vitetur necessitas entis necessarii; sistendum ergo necessario est in ente non facto.

Non potest circulus committi. Voco enim committi circulum, si quis dicat unam rem produci ab alia, et hanc rursus produci ab ea quam ipsa produxerat vel immediate, vel mediate et post multas generationes. Hunc ergo circulum dicimus esse impossibilem, et aeque repugnantem illi principio: *Omne quod producit ab alio producit*, sicut quod eadem res seipsam producat; nam si res una fit ab alia a se facta, mediate saltem et quasi in virtute efficit, seipsam. Item quia in re quae facit aliam, supponitur esse; ergo etiam supponitur quod sit facta, si per effectiorem habet esse; ergo non potest esse facta a suo effectu.

Non potest in infinitum procedi vitando necessitatem entis a se. Impossibile est totam collectionem entium vel causarum efficientium esse dependentem in suo esse et operari; ergo necesse est esse in illis aliquid independens; ergo non potest in illo progressu in infinitum procedi, saltem ita ut vitetur necessitas entis improducti; sed sistendum est in ente improducto, quod etiam in causando sit independens. Primum *antec.* est evidens ex illo principio: *Omne quod producit ab alio producit*: nam perinde est ac dicere: *Omne quod dependet, ab alio dependet*; si ergo tota rerum collectio esset dependens, deberet necessario pendere ab alio; id autem est impossibile, quia extra collectionem non est aliud; quod si tota collectio penderet ab aliquo ente intra ipsam comprehenso, etiam illud penderet a se ipso, quod est impossibile; sic ergo impossibile est, totam collectionem entium esse factam, aut totam collectionem causarum esse dependentem in agendo propria dependentia, qua posterior causa pendet a priori.

Prob. 1.^a cons., sc., ergo necesse est esse in illis aliquid independens. Quia si omne ens divisive aut distributive sumptum, esset dependens et factum, etiam collectio omnium entium esset dependens et facta, non quidem una singulari dependentia aut actione, sed collectione omnium dependentiarum aut actionum, quibus omnia entia depen-

dent aut fiunt; non enim alia ratione potest esse dependens aliqua collectio entium, nisi quia in ea nullum est ens, quod non dependeat; ergo si tota collectio entium esse non potest dependens, ut ostensum est, necesse est esse in illa collectione aliquod ens omnino independens et non factum.

Prob. 2.^a cons. nempe : non posse in illo progressu in infinitum procedi, saltem vitando ens improductum. Quia si in tota entium sive causarum collectione nullum esset improductum et independens in causando, tunc tota collectio entium sive causarum esset dependens, quod probatum est esse impossibile.

46. Dices 1.º Non repugnat circulum committi; quia, v. gr., ut aliqui philosophi dixerunt, effectus potest reproducere suam causam, quae jam desiderat existere.

Resp. Quamvis permittatur effectum posse suam causam reproducere, nihil evincitur contra probationem allatam; quia vel in illis reproductionibus pervenitur ad aliquod 1^m efficiens vel non. Si pervenitur, tunc illud jam non potuit esse a suo effectu, quum ponatur primum in ordine causarum; si vero non perveniatur, tunc datur processus in infinitum, ex quo, juxta probata, non effugitur ens necessarium.

47. Dices 2.º Dictum est, quod si tota collectio entium esset dependens et dependeret ab aliquo intra eandem collectionem, hoc ens a seipso dependeret, quod tamen non apparet esse necessarium; nam compositum naturale pendet a forma tanquam a causa formali, quum ipsa forma non dependeat a se ipsa.

Resp. Si forma dependeret in ratione causae formalis et non dependeret ab alio nec extra nec intra compositum, certe a se ipsa dependere dicenda esset. Ideo si forma non pendet a se ipsa nec ab alio in ratione causae formalis, id ex eo est, quod non habeat causam formalem. Deinde in argumento allato sermo est de dependentia in ratione causae efficientis; et sub hac consideratione certe forma dependet ab aliquo extra compositum.

48. Dices 3.º In argumento allato fit transitus a sensu distributivo ad collectivum, qui certe fieri non potest : nam secus ex eo quod partes sint incompletae, liceret inferre totum etiam esse incompletum, vel ex eo quod singuli homines non possint quoddam pondus attollere, nec id omnes simul posse.

Resp. Quamvis in aliquibus praedicatis non liceat arguere a

sensu distributivo ad collectivum, in aliis tamen recte arguitur. Sic, v. gr., ex eo quod singula corpora spatium occupent, recte arguitur omnia corpora spatium occupare. Similiter in nostro casu, si singula entia essent producta, vel aliis verbis, insufficientia ad existendum ex se ipsis, tota quoque collectio entium esset producta et insufficiens ad hoc ipsum. Et in genere valet argumentatio a sensu distributivo ad collectivum, quandocumque ratio propter quam praedicatum convenit singulis, reperitur etiam in tota collectione, aliter non valet. Vel magis determinate, argumentatio valet saltem, quando praedicatum est essenziale et ita conveniens singulis praecise secundum suam entitatem consideratis, ut quamvis addantur novae partes, aut numerus entium indefinite multiplicetur, praedicatum, de quo agatur, eodem modo singulis entibus conveniat. Ita in nostro casu evenit; nam etsi numerus entium indefinite augeatur, nihilominus, si singula facta sunt, etiam intra collectionem quantumvis magnam, facta seu producta perseverant. Verum inde non sequitur, si singula individua habent tale praedicatum, etiam potest dari quaelibet collectio cum entibus tale praedicatum habentibus; sed solum sequitur, si detur collectio entium tale praedicatum habentium, etiam intra collectionem illa entia idem praedicatum conservabunt. Sic, v. gr., minime, ex eo quod singuli homines sint possibiles, sequitur etiam possibile esse omnes homines possibiles simul existere; sed si existerent, revera manerent possibiles.¹ Atque quod dictum est de dependentia vel productione, idem intelligatur de contingentia; nam etiam hoc praedicatum est essenziale et non tollitur per additionem novarum partium seu entium.

49. 2.º Physice ex ordine mundi.² In mundo visibili ordo mirabilis et constans elucet. Atqui talis ordo causam intelligentem exigit, quae non est nisi Deus. Ergo ex ordine mundi divina existentia demonstratur. *Consequens* ex praemissis manifeste deducitur, et ideo solum praemissae sunt ostendendae. *Major* declaratur. *Impri- mis habetur mirabilis ordo.* Ordo enim ut dicit S. Augustinus³, est *parium dispariumque sua cuique loca tribuens dispositio*, vel

1 Vide P. Lossada, *Phys.*, tract. 1, d. 5, c. 1, n. 25; Viva, *De Deo uno et trino*, d. 1, q. 1, a. 2, n. 10 et sq.

2 Hoc argumentum a recentioribus vocatur *teleologicum* (a vocibus graecis τέλος, finis, et λογικόν, ad ratiocinium spectans), i. e., discurrens ex finibus; et recte ita vocari potest; quia ordo mundi exsurgit ex fine, quem ordinator in ordine mundi constituendo sibi proposuit.

3 *De civit. Dei*, l. 19, c. 13 (M. L. 41, 640).

aliis verbis est talis multitudinis variorum entium dispositio, ut forment coagmentationem singulis et toti multitudini congruam, harmonicam et permanentem. Haec autem in mundo visibili reperiuntur : singula namque entia, sive inanima sive viventia, suas proprias virtutes exercere possunt; et inanima quidem non modo mutua actione nova corpora efficiunt aliosque innumeros effectus producant, verum etiam ad sustentationem, conservationem aliasque viventium utilitates concurrunt. Viventia autem pro gradu vitae uniuscujusque varias operationes vitales exercent, quibus se ipsa evolvunt, conservant et propagant, atque mutuo inter se variis modis se juvant. Omnia denique inanima et viventia homini multis modis deserviunt. Quod si ad astra visum convertimus, mirabimur eorum concentum et harmoniam celeresque motus, quibus nunquam se impediunt, perturbant aut collidunt, quum sint in maxima multitudine, et magnitudine incredibili donentur.

Deinde ordo mundi visibilis est constans. Etenim observamus sive inanima sive viventia eundem operandi modum permanenter retinere, et astra eundem concentum et harmoniam semper constituere et simili modo moveri; et terrena et coelestia leges stabiles sequi, tempus hiemale, vernum, aestivum et autumnale sibi perpetuo succedere, et totam rerum visibilium universitatem sibi similem jugiter conservari. Atque propter hanc proprietatem et legum constantiam rerum visibilium, homines res terrestres et plura coelestia modo certo et scientifico cognoscere possunt. Nec haec constantia per aliquas transeuntes perturbationes tollitur, v. gr., propter inundationes aquarum aut impetum ventorum, vel aliam rem similem; nam praeterquam quod similes perturbationes partes tantum minimas respectu totius universitatis attingunt, solum ad breve tempus durat perturbatio, et postea est reversio ad ordinem praecedentem.

Prob. min. seu ordo mundi causam intelligentem exigit. Quia ordo mundi non est a casu, quum casus nihil sit; neque a singulis entium naturis, sive hae sumantur singillatim, sive copulatim. Si enim accipiantur singillatim, unaquaeque natura corporea ad proprias operationes exercendas et ad proprium bonum tendit; et propriam activitatem exercet, si extrinsecus ad id determinetur, propterea quod naturae materiales ob materiae inertiam non agunt, nisi ab agente extrinseco ad agendum determinantur, sed per exercitium suae activitatis non tendunt per se ad bonum aliorum. Si vero copulatim accipiantur, non

habetur nisi collectio naturarum, quarum unaquaeque ad proprias operationes exercendas et ad proprium bonum tendit, non vero ad bonum universitatis, et ideo ex tali collectione non potest exire harmonia et concentus universalis. Nec dici potest collectionem entium, quae mundum visibilem constituit, natam esse cum praesenti ordine, aut motu illum acquisiisse; quia quum in collectione omnium entium visibilium nullum sit intelligens, praeter hominem, praesens entium collocatio aut positio per motum acquisita fuisset caeca et sine ulla directione; ex collocatione autem et motu caece et sine ulla sapientia positus non potest exurgere mirus ordo in mundo vicens, qui maximam significat sapientiam, nisi effectus sine causa admittatur. Nec homo, qui ordinem et res mundi non nisi valde imperfecte cognoscit, neque mundum visibilem sibi subjectum habet, mundum ordinare potuit.

Quare ordo mundi visibilis causae intelligenti extra mundum positae tribuendus est, quum alia causa proportionata inveniri non possit. Atque haec causa debet esse valde intelligens et potens. Debet esse quidem valde intelligens; quia maxima intelligentia necessaria est ad tam innumerabilia et diversa corpora ordinanda, quarum alia sunt aeriformia, alia liquida, alia solida, alia viventia, alia inanima, alia terrestria, alia coelestia, alia massas valde magnas constituentia, alia minimas, et omnia simul spatia ratione suae magnitudinis incommensurabilia replentia. Quis autem non videt ad tantam rerum multitudinem, magnitudinem, varietatem ordinandam maximam requiri intelligentiam? Si quique rerum naturalium peritissimi parvam earum partem cognoscunt, et maximam partem ignorant, quanta illius intelligentia debet esse, qui omnia modo constanti ordinavit, et ideo perfecte cognovit? In ordinatore mundi visibilis requiritur quoque permagna potentia; haec enim necessaria est, ut totam multitudinem, varietatem et magnitudinem rerum visibilium habeat sibi subjectam; aliter enim ea ordinare non posset.

50. *Idem argumentum conf. 1.º* Si quis horologium, machinam, statuum, picturam, poema, etc. mire confecta videt, statim ea auctori intelligenti attribuit, quia alia causa proportionata non invenitur. Ergo a fortiori attribuenda est causae intelligenti prima effectio cujuslibet viventis diversae speciei; nam in quolibet vivente, et praesertim in omnibus simul sumptis, est incomparabiliter major diversarum partium complexio et ordo mirabilior.

Confir. 2.º ex homine. Etenim homo, quum non sit a seipso,

nec primus homo ab alio homine esse potuerit, debuit esse ab ordinatore mundi; quamobrem hic maximam intelligentiam habere debet; hoc namque requirit admirabilissimum corporis humani artificium, tam variae animae facultates, quibus intelligentia et voluntas praesunt, miranda animae intelligentis cum corpore unio, et totius hominis mira harmonia. Quod vero homo ab ordinatore mundi debeat esse, inde elucet; quia est praecipua pars mundi ordinati, ac ceterae partes cum illo perfectam servant consonantiam eidemque inserviunt.

51. *Ordinator mundi est Deus.* Quum probatum sit causam mundi ordinatricem esse valde intelligentem et potentem, eo ipso contra atheos conclusum est, qui causam intelligentem, cui ordo mundanus sit attribuendus, infitiantur. Verum ostenditur talem causam esse Deum. Nam 1.º ordo tam constans et quoad ipsius substantiam semper manens invariatus originem ducere non potest a re mutabili et variabili, ut sunt omnes res creatae, et idcirco ab ente necessario et immutabili, ut est Deus, ortum habuit. 2.º, res tantam multitudinem, varietatem, diversitatem, copiam, ac magnitudinem habentes ad praesentem mundum constituendum ordinari non potuissent, nisi jam ad id essent conditae, ut manifestum videtur. Non potuerunt autem ad praesentem mundum constituendum condi, nisi a Deo; quia productio tantarum rerum superat virtutem cujuslibet causae creatae, et dependentis, et aliunde causam intelligentem et conditorem universi mundi visibilis non esse Deum nemo dixerit.

52. 3.º prob. mor. Incredible et absurdum est causam honestatis et virtutis esse aliquid falsum seu figmentum, et causam omnis vitii et pravitatis esse aliquid verum. Atqui existentia Dei est causa honestatis et virtutis, et ejusdem non existentia omnis vitii et pravitatis. Ergo dicendum revera est Deum existere. *Major* videtur manifesta; nam aliter sequi honestatem et virtutem, esset sectari aliquid falsum et figmentum, et sequi vitium et pravitatem, esset sectari veritatem; et ita natura humana esset quid monstruosum. *Minor* vero probatur. Nam existentia Dei seu Deus homines obligatione obstringit faciendi bonum et vitandi malum, et spem remunerationis pro bene agentibus et timorem poenarum pro male agentibus inducit; haec autem ad virtutem ducunt et a vitio avertunt. E contra si Deus non existit, inde pro hominibus tollitur omnis remunerationis spes et omne frenum et timor poenarum, et idcirco non inducuntur ad bene agendum neque a malo avertuntur, et facile omnibus stimulis

concupiscentiae et omnibus vitiis se tradent. Ergo re ipsa existentia Dei est causa honestatis et virtutis, et ejusdem non existentia omnis vitii et pravitatis.

53. *Aliud argumentum morale.* Homo per naturalem rationem cognoscit alia ita esse bona ut sint facienda, et alia ita esse mala ut sint vitanda. Sic, v. gr., apparet bonum et faciendum honorare parentes, amare se ipsum et alios homines etc.; contra ut malum et vitandum occidere innocentem, nocere aliis, agere contra rationem, etc. Atqui ex hoc sequitur dari aliquem legislatorem, qui praecipiat ea quae ita sunt bona ut sint facienda, et prohibeat ea quae ita sunt mala, ut sint vitanda; qui certe legislator est Deus. Ergo existit Deus. *Consequens* manifeste sequitur admissis iis, quae in praemissis asseruntur. *Major* etiam est prorsus indubia. *Min.* vero sic ostenditur. Etenim in hoc quod apprehenditur ut faciendum tanquam bonum aut vitandum tanquam malum, apprehenditur quoque confuse et implicite obligatio faciendi bonum et vitandi malum, et ideo aliquis legislator, quia natura sibi metipsi obligationem non imponit. Praeterea ipsa ratio dictat ea quae sunt necessario facienda aut vitanda pro recta humanae naturae constitutione, debere esse praecepta aut prohibita pro homine, et idcirco dari aliquem legislatorem. Hic autem legislator est Deus, quia nulla creatura designari potest, quae facultatem habeat ad homines legibus obstringendos.

Nec dicatur hoc argumentum jam supponere legem et legislatorem, et consequenter Deum; et ideo esse circulum vitiosum. Negatur enim esse circulum vitiosum, nam in illo ex cognitione implicita et confusa alicujus legislatoris fit gradus ad cognitionem explicitam ejusdem legislatoris, et consequenter Dei sub ratione supremi Legislatoris. Accedit quod argumentum ita proponi potest, ut divina existentia sub ratione supremi Legislatoris neque implicite et confuse supponatur, si nimirum ex hoc quod humana natura exigit dari Legislatorem praecipientem intrinseca bona et prohibentem intrinseca mala, deducatur re ipsa debere existere talem legislatorem, et consequenter Deum.¹

1 Card. Billot, *De Deo uno et trino*, l. 1, p. 1.^{ae} c. 1, thes. 3.^a asserit argumentum fundatum in conscientia boni et mali esse circulum vitiosum et nihil probare. Verum jam dictum est non ita esse. Nec verum est legem naturalem facere res intrinsece bonas aut malas; nam lex naturalis supponit aliqua esse intrinsece bona, et aliqua intrinsece mala; atque ea quae sunt intrinsece bona praecipit, et ea quae sunt intrinsece mala prohibet. Item non est verum intrinsece bona et mala non posse cognosci nisi per ordinem ad legem naturalem; possunt enim etiam cognosci per ordinem ad naturam rationalem, quatenus sint illi aut necessario convenientia, aut necessario disconvenientia. Et S. Thomas, 1. 2. q. 94, a. 2, c., dicit: «Quia vero bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarii; inde est quod omnia illa ad quae homo habet naturalem inclinationem, ratio naturaliter apprehendit ut bona, et per consequens ut opere prosequenda, et contraria eorum ut mala et vitanda. Secundum igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo praeceptorum legis naturae.» Quum igitur juxta S. Thomam praecepta legis naturalis, sint secundum inclinationes naturales hominis conformes rationi, et hae cognoscantur praescindendo a lege naturali; inde sequitur materiam legis naturalis seu illa quae sunt intrinseca bona vel mala, posse secundum doctrinam S. Thomae cognosci praescindendo a lege naturali. Neque

54. Obj. 1.º Per argumentum metaphysicum, quod allatum est, solum probatur dari ens a se seu necessario existens. Atqui ex eo quod datur ens a se adhuc non habetur Deum dari; quia Deus deberet esse infinitus et omnem realitatem habens. Ergo ex argumento metaphysico Deum esse non ostenditur. Quod si ostendatur per discursum, recurritur ad argumentum quasi a priori seu ontologicum, ut vult Kant.

Resp. Dist. maj.: per argumentum metaphysicum allatum solum probatur dari ens a se, immediate, C.; etiam mediate, N. Et etiam **dist. min.:** ex eo quod datur ens a se, adhuc non habetur dari Deum immediate et praecise per ens a se, C.; mediate seu per ea quae ex ente a se realiter existente inferuntur, N. Et **neg. cons.,** necnon ea quae adduntur. Etemin desmonstrata existentia entis a se sive a semetipso necessario existentis, jam inde demonstrari possunt cetera quae ad Deum spectant, videlicet ens a se esse omnino perfectum, infinitum, unicum, etc.; et ideo ens a se esse Deum. Neque demonstrando ens a se habere omnia, quae requiruntur, ut sit unicus verus Deus, in argumentum quasi a priori seu ontologicum incidimus; nam progredimur ex fundamento reali, ex ente a se realiter existente, quod quidem non potest non habere omnem perfectionem, quemadmodum in decursu tractatus ostendetur. Argumentum vero quasi a priori ad divinam existentiam demonstrandam, procedit ex ideis abstractis, et non assumit aliquod fundamentum reale, seu de quo jam demonstratum sit realiter existere, quodque ostendatur aut cum vero Deo realiter identificatum aut necessario connexum. Quocirca demonstratio divinarum perfectionum ex reali existentia entis a se, in argumentum a simultaneo vel quasi a priori non incidit.

haec doctrina ducit ad peccatum philosophicum, seu peccatum quod sit contra naturam et non sit contra Deum; etenim si ille qui cognoscit se peccare contra naturam, cognoscat simul modo implicito et confuso se agere contra praeceptum aliquod, eo ipso cognoscit sufficienter se agere contra Deum, et peccatum illius non erit mere philosophicum. Si vero qui operatur contra naturam, neque implicate et confuse cognoscit se agere contra Deum, aut culpabiliter aut inculpabiliter Deum omnino ignorat. Si culpabiliter, eo ipso peccatum ipsius non erit mere philosophicum; sin autem inculpabiliter non committit peccatum philosophicum damnatum ab Alex. VIII, die 24 Aug. 1690, quia, ut dicit P. Viva commentans propositionem damnatam circa peccatum philosophicum, n. 20, ibi agitur de peccato philosophico commisso cum ignorantia vincibili. Verum per se loquendo ille qui cognoscit actionem esse contra naturam rationalem, etiam confuse saltem cognoscet esse contra Supremum legislatorem, et ideo contra Deum.

55. Obj. 2.º Nos nullum conceptum de Deo formare possumus; nam omnes conceptus nostros infinite superat. Ergo ejus existentiam non possumus demonstrare, quum ipsam nec concipere possimus.

Resp. N. ant. et cons. Etenim, licet Deum infinite cognoscere non possimus, quum simus finiti et limitati; tamen possumus de illo plura cognoscere modo finito, neque haec nostra cognitio est falsa, sed omnino vera; quia re ipsa Deus habet ea, quae de ipso praedicamus, sed modo infinito. Nos autem limitationem Deo non tribuimus, sed nostris cognitionibus de ipso. Sic, v. g., Deus re ipsa sapientiam infinitam habet, et haec illi a nobis tribuitur, licet modo finito et imperfecto illam attingamus. Unde, quum ex eo, quod Deus sit ens a se, inferatur, prout demonstrabitur inferius, ipsum esse omne ens et primum principium omnium rerum; in Deo non modo ponendae sunt omnes creaturarum perfectiones remotis imperfectionibus, verum etiam omnes prorsus perfectiones sine ullo limite, et consequenter perfectio infinita et infinite superans omnes perfectiones creatas. Atque ideo ex creaturis ad Deum recte arguitur, quum quidquid perfectionis est in creaturis, debet esse in Deo tanquam in earum causa, licet modo altiore et remotis imperfectionibus; quare, quum sit perfectio sine imperfectione in suo conceptu formali creaturas esse entia, substantias, naturas, supposita etc., recte argumentari possumus Deum quoque esse ens, substantiam, naturam, suppositum etc., sed non eadem ratione ac sunt creaturae, sed alia altiore, non ratione aliqua univoca, sed analogia. Quapropter inter Deum et creaturas datur talis analogia, vi cujus plura praedicata analogia sunt intrinseca et Deo et creaturis, et de utrisque praedicari possunt, et ex eo, quod sunt in creaturis, argumentari possumus esse quoque in Deo, sed diversa ratione. Immerito igitur aliqui impii et increduli, Deum a nobis cognosci posse negant, propterea quod maxime dissimilis et distans a nobis sit Deus. Vide inferius n. 257.

Apposite S. Thomas inquit¹: «Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum, secundum quod creaturae ipsum repraesentant. Ostensum est autem supra (q. IV, a. 2) quod Deus in se prae habet omnes perfectiones, quasi simpliciter et universaliter perfectus. Unde quaelibet creatura in tantum eum repraesentat, et est ei similis, in quantum perfectionem aliquam habet;

¹ 1 p., q. 13, a. 2.

non tamen ita quod repraesentet eum sicut aliquid ejusdem speciei vel generis; sed sicut excellens principium, a cujus forma effectus deficiunt; cujus tamen aliqualem similitudinem consequuntur...»

56. Obj. 3.º Ut argumentum de ordine mundi, vim haberet, tota universitas rerum visibilium deberet nobis esse nota. Atqui non est. Ergo. Praeterea multa in mundo inordinata reperiuntur, ut organa rudimentaria et inutilia, ut, v. gr., mammae in viris; item sunt plura animalcula quae nonnisi ad nocendum valent; similiter dolores animalibus nullum bonum afferunt. Denique in natura reperiuntur plurima superflua, ut maxima copia germinum, seminum, ovorum, etc., quae propagationi speciei non inserviunt.

Resp. N. maj., trans. min. et neg. cons. Ordo qui viget in terra et in ejus partibus et in systemate solari est sufficiens, ut ex illo inferamus ordinatorem valde intelligentem et potentem, ut factum est in argumento. Imo solus ordo, qui in viventibus, praesertim in animalibus et maxime in homine reperitur, non explicatur nisi per causam intelligentem extra mundum positam. Materia inanima est prorsus inepta ad gignenda viventia, et demonstratum est viventia nonnisi ex viventibus oriri. Accedit quod omnia corpora sunt mutabilia et alia ab aliis dependentia, et ideo non sunt a se ipsis, sed ab ente necessario et intelligenti; ac proinde ab ente necessario et intelligenti sunt communicata omnia, quae in rebus visibilibus habentur. Neque aliqua stella vel planeta intelligentiam accepit, quia omnia astra juxta leges necessarias materiae moventur, et non prout entia intellectualia moveri postulant.

Deinde **transmisi min.**, quia re ipsa praeter terram et astra non ostenditur alia esse in mundo; haec autem inter se harmoniam tenent et aliquo modo mutuo se adjuvant.

Negatur etiam in mundo esse inordinata et inutilia; aliud enim est nos non attingere ordinem et finem aliquarum rerum, aliud talem ordinem non dari; quum enim ex ordine quem novimus, manifestetur causa maxime intelligens et potens, eo ipso existimandum talem causam nihil inordinatum et sine ratione sufficienti in mundo posuisse. Animalcula quidem nociva concurrunt ad varietatem universi ostendendam, et in corpore minimo admirabilem habent organizationem, neque varietas animalium impediri debuit propter aliqua detrimenta, quae ipsum cursum rerum naturalem consequuntur.

Ad dolores autem quod attinet dicendum delectationes et dolores

esse res, quae naturam animalium consequuntur, et ideo natura animalis a doloribus modo miraculoso liberari non postulat. Unde sicut per delectationes ad bonum quaerendum incitantur, ita per dolores a malo fugiendo. Atque generatim mala physica in mundo ponenda sunt; nisi aut singula agentia in exercitio suarum virium impediuntur, aut tollatur varietas agentium. Si enim alia agentia, sive inanima, sive viva, aliis sunt fortiora, eo ipso priora posteriora superabunt et damna seu mala physica saepe inferent. Aliunde haec pugna agentium varias rerum species non destruit, sed cum illa conservantur. Atque homo speciatim per pugnam agentium et mala physica ad naturas rerum cognoscendas valde stimulat et juvatur; et inde occasionem accipit exercendi patientiam humilitatem aliasque virtutes.

Denique illa, quae videntur superflua, re ipsa non sunt talia, licet eorum utilitas non sit nobis perspecta. Et speciatim semina, ova, germina aliis utilitatibus praeter speciei propagationem inservire possunt, v. gr., ad alimentum, ad medicinam, etc.; atque eorum maxima abundantia facit, ut non omnia pereant, antequam ad formationem novae plantae vel animalis perveniant; nam plurima ad debitam evolutionem non perveniunt aut propter causas contrarias, aut ex defectu concausarum, quae ad evolutionem germinum debebant concurrere.

Ad rem S. Augustinus¹: « Si enim in alicujus opificis officinam imperitus intraverit, videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat, et si multum est insipiens, superflua putat. Jam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat, seipsum vulneraverit, etiam perniciose et noxia existimat ibi esse multa. Quorum tamen usum quoniam novit artifex, insipientiam ejus irridet, et verba inepta non curans, officinam suam instanter exercet. Et tamen tam stulti sunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare quae ignorant, sed cum ea viderint credant esse necessaria, et propter usus aliquos instituta: in hoc autem mundo cujus conditor et administrator praedicatur Deus, audent multa reprehendere quorum causas non vident, et in operibus atque instrumentis omnipotentis artificis volunt se videri scire quod nesciunt.»

57. Obj. 4.º Si daretur Deus, quum esset omne bonum, omne malum excluderetur. Atqui non excluditur omne malum. Ergo non datur Deus.

1 *De Genes. contr. manich.*, l. 1, c. 16, n. 25 (M. L. 34, 185).

Resp. Neg. maj. et conc. min. et neg. cons. Deus quidem in se ipso est bonum infinitum, et ideo a se ipso omne malum excludit; verum a suis effectibus vel creaturis nullatenus omne malum excludit. Imprimis creaturae eo ipso, quod sunt res creatae et participationes tantum infinitae bonitatis, sunt limitatae et carentes omni perfectione; deinde, quia creaturae sunt aliae aliis validiores, et aliae aliis contrariae non possunt non exurgere mala physica, sicut jam supra dictum est; denique mala moralia a libera hominum voluntate dependent, sed Deo, justis de causis, permittente, ut in suis locis declaratur. Omnia vero mala, sive physica, sive moralia seu peccata, a Deo ad bonum ex illis eruendum diriguntur. Apposite S. Augustinus¹: « In quo etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum et loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant et laudabiliora sint, dum comparantur malis. Neque enim Deus omnipotens, quod etiam infideles fatentur, rerum cui summa potestas, cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret et de malo.»

Aliae plurimae difficultates ab incredulis contra divinam existentiam proponuntur; verum aliae nullius sunt momenti, aliae ex his, quae dicta sunt facile solvi possunt; aliae denique alibi solvendae, videlicet ubi de praescientia Dei, de ejusdem libertate, de providentia, praedestinatione, concursu et Dei gratia tractabitur.

ARTICULUS IV

De atheismo

58. Praemitt. 1.º *Atheus*, a voce graeca ἄθεος, est ille, qui Deum non agnoscit aut negat. Ex atheis alii sunt *negativi*, alii *positivi*. Dicuntur *negativi*, qui nihil de Deo sciunt; et *positivi*, qui ob aliqua motiva Deum esse negant. His quoque adjungendi sunt agnostici et empiristae, qui asserunt nihil de Deo sciri posse; primi quidem, quia solum phaenomena et apparentias attingimus, non ipsas res, alteri quia solas res visibiles et materiales cognoscere possumus.

Haec quaestio de atheis eadem est cum quaestione de *ignorantia Dei*; et ideo haec in *negativam* et *positivam* dispescitur, prout sit

¹ *Enchirid.*, c. 11 (M. L. 40, 236).

mera privatio vel nescientia notitiae Dei; vel importet motiva falsa et iudicium falsum circa Dei existentiam. Sicut athei considerari possunt ut *vincibiliter* vel *invincibiliter* non agnoscentes Deum, ita ignorantia Dei potest esse *vincibilis* et *invincibilis*: est *vincibilis*, si posita ea diligentia, quae pro rei gravitate est adhibenda, tolli potest; *invincibilis* autem, si posita tali diligentia tolli nequit, vel etiam si talis diligentia inculpabiliter adhiberi non potest.

59. Praemitt. 2.º Circa quaestionem utrum dentur athei, imprimis manifestum est quotidiana experientia dari homines, qui ita vivunt tanquam si Deus non esset. Ad alteram quidem quaestionem, utrum dentur athei positivi, seu homines qui variis ducti rationibus Deum esse infitiantur, respondendum quoque est affirmative; hoc enim constat ex libris talium atheorum necnon ex plurium ipsorum testimoniis, atque ideo de hoc non est dubium. Duae certe quaestiones hic inquirendae sunt; altera est, utrum dentur athei positivi, qui plene sint convicti et perfectam certitudinem de non existentia Dei possideant; altera, utrum dentur athei negative, qui invincibiliter perfectam Dei nescientiam habeant. Utraque quaestio secundum dicta n. 58 ita proponi potest, videlicet, utrum detur ignorantia Dei positiva vel negativa invincibilis; atque sub hac forma solvitur quaestio in thesi proxima. Animadvertendum vero est non posse dari ignorantiam positivam Dei invincibilem, nisi daretur certitudo de non existentia Dei; quia si habetur tantum opinio de hac re, non tollitur omne dubium prudens circa Dei existentiam, et ideo, quum de re gravissima agatur, si quis in hoc statu inveniat, non habet ignorantiam invincibilem, sed ulterius veritatem quaerere debet, et si sincere illam quaerit, inveniet. Haec vero certitudo de non existentia Dei, si daretur, esset falsa et tantum existimata; quia nulla dantur motiva vera, quae omne dubium prudens circa divinam existentiam auferant.

Thesis. Non datur ignorantia Dei invincibilis sive positiva, sive negativa, saltem per longum tempus.

1.^a pars, seu non datur ignorantia Dei positiva invincibilis est communiter recepta et certa theologicè; altera pars, seu non datur ignorantia Dei negativa invincibilis, si de longo tempore accipiat, et de homine plenum rationis usum habente, est etiam communiter recepta, et videtur moraliter certa.

60. Prob. 1.^a p. 1.º ex S. Scriptura. In *Psalm.* XIII, 1, negans Deum esse ita vocatur *insipiens*, ut propter ejus insipientiam reprobetur ipse et ejus mores, ut ex contextu elucet. Non est autem reprehensibilis ille, qui operatur ex convictione et secundum sententiam certam. Item in *Sap.* XIII, 1, dicitur: «Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei...» et ad *Rom.* I, 20, vocantur *inexcusabiles* ignorantes Deum¹; immerito autem vocarentur *vani* et *inexcusabiles*, qui ex sententia certa ducerentur.

2.º ex PP. Tertullianus dicit²: «Et haec est summa delicti nolentium recognoscere, quem (Deum) ignorare non possunt.» Et alibi³: «Nemo negat, quia nemo ignorat quod ultro natura suggerit, Deum esse universitatis conditorem...» Et S. Cyprianus inquit⁴: «Atque haec est summa delicti, nolle agnoscere quem (Deum) ignorare non possis.» Denique Eusebius Caes.⁵: «Hoc enim omnes populi communi quodam rationis sensu praecepere, cum id omni animo ratione et intelligentia praedito, idem hujus universitatis Artifex naturalibus quibusdam cogitationibus inseverit.»

3.º ratione. Ut quis ignorantiam positivam invincibilem de non existentia Dei haberet, necesse foret, ut certitudinem existimatam de hac re haberet, ut dictum est in praemittendis. Atqui nemo pleno rationis usu fruens potest habere certitudinem vel existimatam sive mere subjectivam de non existentia Dei. Ergo. *Prob. min.* Et enim qui talem certitudinem haberet, ad illam inductus est aut proprio ratiocinio et studio, aut aliorum auctoritate. Si primum, impossibile est eum non videre pro existentia Dei dari motiva firma et solida, et ideo non poterit obtinere convictionem circa partem oppositam, sed ad summum dubium; si vero alterum, etiam inveniet pro existentia Dei adesse auctoritatem, sive pondere et sapientia, sive numero, incomparabiliter majorem quam pro parte opposita. Ergo non poterit dari certitudo neque existimata de non existentia Dei, atque ideo neque ignorantia positiva.

61. Prob. 2.^a p. 1.º ex S. Script. Nam, ut ex prima parte constat, omnes homines Deum ignorantes, in S. Scriptura vocantur

1 Vide supra n n. 23 et 28.

2 *Apolog.*, c. 17 (M. L. 1, 432).

3 *De spectac.*, c. 2, ibidem. col. 705.

4 *De idolor. vanitate*, n. 9 (M. L. 4, 577).

5 *Praep. evang.*, l. 2, c. 6 (M. G. 21, 139).

vani et inexcusabiles; qui autem Deum invincibiliter ignorarent, non essent ejusmodi. Ergo.

2.º *ex PP.* S. Augustinus dicit¹: «De nullo loco non judicat (Deus), qui ubique secretus est, ubique publicus, quem nulli licet ut est cognoscere, et nemo permittitur ignorare.» Et S. Hieronymus²: «Et ideo unusquisque mortalium, licet de longe, sentit et intelligit... esse Deum...» Item S. Joannes Damascenus³: «Nemo quippe mortalium est, cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse cognoscat.»

3.º *ex ratione.* a) Ut detur ignorantia Dei invincibilis necessarium est ut nullum suboriat dubium de Dei existentia; nam qui in dubium de existentia Dei venit, tenetur amplius inquirere, cum de re omnium gravissima agatur; inquirendo autem non poterit non in notitiam Dei devenire. Atqui moraliter impossibile videtur hominem rationis compotem non incidere saltem in dubium divinae existentiae sive ex iis quae ab aliis audiat, sive ex iis quae ipse intelligat et experiatur. Ergo. b) Ad Dei providentiam pertinet non sinere hominem per longum tempus Deum ignorare, nam ad divinam providentiam spectat singulas res per proprias earum operationes ad earum fines dirigere; homo autem non potest in suum finem, nempe Deum, dirigere nisi ipsum cognoscat. Ergo.

Addidi *saltem per longum tempus*; quia ad breve tempus non apparet cur homo rudis, quum ad plenum rationis usum pervenerit non possit nihil de Deo cogitare, quum ita diversis rebus occupari possit, ut nec ex se ipso neque ex aliis quidquam de Deo sibi veniat in mentem. Verum statim ac homo advertat alia sibi esse facienda, alia vitanda jam confuse Deum cognoscit, et debet explicitam Dei cognitionem acquirere.

62. **Obj. 1.º** Fertur populos aliquos barbaros nullum agnovisse Deum. Ergo poterit dari ignorantia Dei invincibilis.

Resp. neg. ant. Etenim qui diligenter de hac re inquisierunt, invenerunt nullum fuisse populum quantumvis barbarum, qui aliquam divinitatis notitiam non habuerit.⁴

1 *Enarr. in Psalm.* 74, n. 9 (M. L. 36, 952).

2 *Comment. in Lib. Job.*, c. 36 (M. L. 26, 737).

3 *De fide orthod.* lib. 1, c. 1 (M. G. 94, 790).

4 Vide P. Honteim, *Theol. natural.*, c. 6, a. 3.

63. Obj. 2.º Possunt dari aliqua motiva apparentia, quae suadeant Deum non esse, v. gr., felicitas malorum in hoc saeculo, et e contrario infelicitas bonorum. Ergo homo ethnicus ex his motivis poterit sibi persuadere Deum non esse.

Resp. Dist. ant. : Possunt dari aliqua motiva apparentia quae ita suadeant Deum non se, ut quis inculpabiliter neget divinam existentiam, **N.**; ut culpabiliter illam neget, **C.** **Et dist. etiam cons. :** homo ethnicus ex his motivis poterit sibi persuadere inculpabiliter Deum non esse, **N.**; culpabiliter, **C.** Ratio distinctionum est; quia sunt multo fortiora motiva pro existentia Dei quam pro opposito.

64. Obj. 3.º Potest aliquis reperiri qui in atheismo sit educatus, quique a pueritia nihil aliud audiverit nisi Deum non esse, et motiva id suadentia. Ergo saltem iste Deum invincibiliter ignorare poterit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam quum rationes Deum esse ostendentes sint multae et satis obviae, moraliter impossibile videtur hominem illum saltem in dubium de hac re non venire; et si dubitat, debet inquirere, et si sincere inquit, veritatem inveniet.

CAPUT II

De essentia Dei

ARTICULUS I

De essentia Dei metaphysica

65. Praemitt. 1.º *Essentia* rei alicujus est illud, quo res illa constituitur, quod quidem constitutivum considerari potest vel physice vel metaphysice, seu aliis verbis essentia rei vocari potest *physica* vel *metaphysica*. *Essentia physica* est illud quo res constituitur independenter a mentis praecisione; *metaphysica* vero est primum rei constitutivum ac distinctivum radixque aliquo modo omnium, quae in ea re sunt. Dicitur *aliquo modo radix*, quia non est necessarium essentiam metaphysicam esse radicem realem omnium, sed vel realem, vel ratione nostra et modo concipiendi.

66. Praemitt. 2.º Essentiam quidem Dei metaphysicam nonnulli¹ in bonitate posuerunt, alii in libertate, aliquis in potentia vel libertate, Cartesius et Leibnitzius in cumulo omnium perfectionum, quibus consentiunt nominales et aliqui theologi scholastici, ut Muniessa.² Inter theologos scholasticos plurimae de hac re inveniuntur sententiae, inter quas quinque praecipue numerari posse videntur. Una reponens essentiam Dei metaphysicam in intellectivo actuali, ut Billuart³; altera in intellectivo radicali, ut Godoy (Petr. de)⁴, Wenzl (Alphonsus)⁵, Borrell (Mathias)⁶; tertia in infinitate radicali, ut Frassen (Claudius)⁷, Henno (Franc.)⁸ et plurimi scotistae; quarta in eo

1 Vide Dictionnaire apologetique d'Alés, *Dieu*, p. 4.^a; San (Lud. de), *De Deo*, p. 2, c. 1.

2 *De essentia et attributis Dei*, d. 5, s. 6.

3 *De Deo uno*, dissert. 2, a. 2.

4 *Disp. Theol. in 1 p. D. Th.*, q. 2, tr. 1, d. 4, s. 12.

5 *De Deo uno*, contr. 1.^a, q. 3, s. 5.

6 *De essentia et attributis Dei*, d. 5, s. 6.

7 *De Deo*, tract. 1, d. 1, a. 3.

8 *De Deo*, d. 1, q. 7.

quod Deus sit ipsum esse subsistens, ut Urraburu (Joannes)¹, Card. Billot (Lud.)²; quinta denique in eo quod Deus sit ens a se, ut Petavius (Dionys.)³, Berti (Jo. Laur.)⁴, Esparza (Martin)⁵, Mayr (Anton.)⁶. Viva (Domin.)⁷, Lafosse⁸, Struggl (Marcus M.)⁹, Wirceburgenses¹⁰, Card. Franzelin (Joannes B.)¹¹, Del Val (Honoratius)¹², etc.

Atque haec postrema sententia prae ceteris probabilior et amplectenda videtur. Notandum tamen est in hac expressione *ens a se*, *ens* non esse genus, *nec a se* differentiam nisi ad summum latissimo modo; sed utrumque vocabulum *ens* et *a se* exprimit *ens* quod Dei proprium est; quia Deus non est quodlibet ens, sed *ens* quod in se ipso habet totam rationem et sufficientiam existendi, quod quidem per vocabulum *a se* indicatur.

Thesis. Essentia Dei metaphysica reponenda videtur in hoc praedicato: *Ens a se.*

67. *Prob. 1.º ex S. Script.* Nam in *Exod.* III, 13 et sq. legitur quod cum Moyses interrogasset Deum, quod esset nomen ipsius, respondit: « Ego sum qui sum. Ait: sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. » In quibus verbis imprimis *sum, est* accipitur pro esse a se sive pro ente ex se necessario existente seu ex se ipso habente omnem sufficientiam ad existendum: quia nisi hac acceptione sumeretur, nullo modo Deum significaret. Deinde verba illa *Ego sum, Qui est* expriment nomen Dei absolute et simpliciter tale; sunt enim responsio data Moysi postulanti quod esset nomen Dei absolute et simpliciter. Atqui nomen alicujus rei absolute et simpliciter tale significat rem illam simpliciter, quae certe nihil aliud est nisi ejus essentia. Ergo verba illa *Ego sum, Qui est*, quum sint nomen Dei, prout dictum

1 *Theol. natur.*, d. 2, c. 1, a. 7.

2 *De Deo uno*, l. 1, p. 1, c. 2, q. 3, coroll. 2.

3 *De Deo*, l. 1, c. 6.

4 *De theol. discipl.*, t. 1, l. 1, c. 9.

5 *De Deo uno*, q. 5.

6 *De Deo uno*, q. 2, a. 1.

7 *De Deo uno*, d. 1, q. 2.

8 *De Deo*, q. 2, a. 1.

9 *De Deo uno*, p. 1, tract. 1, d. 1, q. 2, a. 1.

10 *De Deo uno et trino*, d. 1, c. 2, a. 4.

11 *De Deo uno*, s. 3, cc. 1 et 2.

12 *De Deo*, c. 2, a. 2.

est, ipsius essentiam exprimunt; atque ideo essentia Dei erit ens a se; quia hoc sibi volunt verba illa. Vide S. Thom.¹

68. 2.º *ex PP.* S. Hilarius in verba laudata Exodi sic ait²: «Non enim aliud proprium magis Deo quam esse intelligitur.» Et Gregorius Nazianz.³: «Quantum ergo nobis assequi concessum est, *Ens*, et *Deus*, magis quodammodo essentiae nomina sunt; ex iisque etiam vox, *Ens*, ad eam indicandam aptior est; non hoc solum nomine, quod ipse, cum Moysi in monte oraculum ederet, quaereretque ille, quo nomine vocaretur, ita seipsum appellavit... sed etiam quia nomen illud magis proprium esse conferimus.» Item S. Augustinus⁴: «Cum ergo sint et illa quae fecit, venit tamen ad illius comparisonem; et tanquam solus sit, dixit: *Ego sum qui sum, et dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos.* Non dixit, Dominus Deus ille omnipotens, misericors, justus: quae si diceret, utique vera diceret. Sublatis de medio omnibus quibus appellari posset et dici Deus, ipsum esse se vocari respondit; et tanquam hoc esset ei nomen: *Hoc dices eis;* inquit, *Qui est, misit me.*» Denique S. Bernardus⁵: «*Inveni quem diligit anima mea.* Quis est? Non sane occurrit melius quam *Qui est.*»

69. 3.º *Ratione.* Quia *essentia* rei metaphysica est primum rei constitutivum ac distinctivum radixque omnium quae rei illi insunt. Atqui tale est ens a se respectu Dei. Ergo. Prob. min. Et primo quidem est constitutivum Dei; quia sine aseitate nihil esse nec concipi potest tanquam proprium Dei. Est etiam primum constitutivum; quia aseitas est ipsa sufficientia sui in existendo, quae a nullo alio praedicato divino derivari potest; alias illud praedicatum existeret ante sufficientiam sui in existendo. Praeterea est distinctivum Dei ab omni illo quod non est Deus; etenim quidquid non est Deus, est ens ab alio. Tandem est radix caeterorum omnium, quae Deo insunt: quia ex aseitate, ut infra ostendetur, deducitur unitas et infinitudo Dei ac proinde omnis perfectio.

70. 4.º Tandem haec videtur expressa sententia D. Thomae, ex cuius auctoritate essertio nostra confirmari potest: nam in q. 13,

1 *1. p.*, q. 13, a. 11.

2 *L. 1 de Trinit.*, n. 5 (M. L. 10, 28).

3 *Orat. 30*, theol. 4.^a, n. 18 (M. G. 36, 126).

4 *Enarrat. in Psalm. 134*, n. 4 (M. L. 37, 1741).

5 *Lib. 5 de considerat.*, c. 6, n. 13 (M. L. 182, 795).

a. 11 in *Sed contra* dicit hoc nomen *Qui est* esse maxime proprium Dei; et in c. hoc ipsum tribus argumentis confirmat. Ubi speciatim notandum est quod in secundo argumento ponitur, nimirum, quod hoc nomen *Qui est se habet indeterminate ad omnes* modos essendi; hoc autem nihil aliud est nisi dicere aseitatem esse radicem omnis perfectionis, ac proinde habere characterem maxime proprium essentiae. Nec obstat quod in responsione ad 1um dicatur nomen Deus esse magis proprium, quia hoc accipi debet quatenus nomen Deus directe impositum est ad significandam divinam naturam sive essentiam; et nomen *Qui est* adhibetur tanquam explicatio divinae essentiae sive naturae. Simili modo dici potest nomen *homo* esse magis proprium essentiae hominis quam *animal rationale*, quin tamen ex hoc inferri liceat non esse hominis essentiam. Et hoc ipsum confirmatur ex eo quod ipse D. Thomas asserat nomen *tetagrammaton* esse magis proprium quam *Deus*: nam illud nomen apud hebraeos significabat ipsum esse absolutum sive a se. Vide plura apud Gotti (Vicentium-Ludovic.). ¹ Vide etiam infra n. 259.

Ceterae vero sententiae rejiciendae videntur; nam illae, quae essentiam Dei metaphysicam vel in cumulo omnium perfectionum, vel intellectivo sive actuali, sive radicali, vel infinitate radicali reponunt, non seligunt primum constitutivum et distinctivum, ut essentia metaphysica requirit; nam ens habetur ante omnia alia praedicata et ut illorum fundamentum. Praeterea sententiae modo memoratae aliquid assumunt, quod antea demonstratum non est, sicut demonstratum est dari ens a se. Sententia vero illa, quae essentiam Dei metaphysicam in eo reponit, quod Deus sit *ipsum esse* vel *ipsum esse subsistens*, pro *τὸ esse* aut sumit esse a se, aut esse ab alio, aut esse praescindens a se et ab alio. Si primum, quum nostra sententia concurrat; si alterum, assumeret aliquid quod Deo non conveniret; si tertium, non exprimitur ens ut Deo conveniens, sed modo abstracto, et quatenus Deo et creaturae convenire posset. Quod si defensores hujus sententiae dicerent, *ipsum esse* sumi pro toto esse seu pro omni esse, imprimis assumerent aliquid, quod adhuc non esset demonstratum existere, et deinde ex toto esse in tantum omnia ad Deum expectantia derivantur, in quantum *totum esse* est a se. Postremo illud vocabulum *subsistens* non

1 De Deo uno, tract. 2, q. 3, dub. 3, nn. 7, 8, 19, 20.

est addendum, quia *ens a se*, quum sit prorsus independens, non potest non esse subsistens.

71. Obj. 1.º Ratio entis a se est communis omnibus divinis attributis. Sed quod est commune omnibus divinis attributis rationem essentiae habere nequit : nam radix attributorum esse non potest. Ergo.

Resp. Dist. maj. : ratio entis a se est communis omnibus divinis attributis realiter, **C.**; formaliter sive juxta nostrum concipiendi modum, **N.** Et similiter **dist. min.**: Quod est commune omnibus divinis attributis non potest rationem essentiae habere quatenus est commune, **C.**; quatenus non est commune, **N.** Et sub datis distinctionibus **Neg. cons.** Sic, v. gr., immensitas, quamvis realiter sit a se et non sit aliud ab ipsa essentia Dei; nihilominus juxta nostrum concipiendi modum tantum dicit necessariam praesentiam in omni loco reali et possibili Dei propriam.

72. Obj. 2.º Essentia in unoquoque est praecipua ipsius perfectio. Sed praecipua Dei perfectio juxta nostrum concipiendi modum sicut etiam in creaturis est gradus intelligendi vel summa intellectio actualis. Ergo in intellectivo radicali vel actuali essentia Dei repouenda est.

Resp. Conc. maj. et neg. min. respectu Dei; nam aseitas dicit sufficientiam sui et aliorum praedicatorum ad existendum; caetera vero praedicata divina concipiuntur veluti in potentia ad illam sufficientiam habendam, et hoc ipso habentur tamquam minus praecipua denominative a nostro concipiendi modo, quum excellentius sit habere ex se sufficientiam ad existendum quam illam veluti ab alio emendicare.

Dices : Homo est specialiter similis Deo ratione intellectionis. Ergo essentia Dei collocanda est in intelligentia vel intellectione.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia aseitas tanquam in radice est perfectissima, idcirco autem quo res perfectior est, eo est illi similior. Jam vero inter creaturas major perfectio quae illis competit, est gradus intelligendi; et hac de causa Deo sive essentiae ipsius, quae est aseitas, propter gradum illum similiores evadunt.

73. Obj. 3.º Quidquid ex essentia alicujus entis derivatur, habetur tanquam attributum illius. Atqui ex aseitate derivatur ratio substantiae, viventis, etc. Ergo ratio substantiae, viventis, etc. erunt attributa respectu Dei. Sed hoc in communi sententia est falsum. Ergo et illud unde infertur.

Resp. Dist. maj.: Quidquid ex essentia alicujus entis derivatur, habetur tanquam attributum illius in sensu lato vel in sensu stricto, **C.**; praecise in sensu stricto, **N.** Et **conc. min.** disting. etiam **primum cons.** : ergo ratio substantiae, viventis, etc. erunt respectu Dei attributa in sensu lato, **C.**; in sensu stricto, **N.** Deinde ad min. subsumpt. dicatur illud esse falsum juxta communem sententiam de attributis in sensu stricto; non autem in sensu lato. Vocantur attributa in sensu lato respectu Dei illa quae sunt praedicata substantialia et tamen ex aseitate inferuntur; dicuntur autem attributa in sensu stricto illa quae in creaturis sunt praedicata accidentalialia.

74. Obj. 4.º Si ens a se esset essentia metaphysica Dei, etiam esset ipsius definitio. Atqui ens a se non est definitio Dei, quum nec *ens* sit genus, nec *a se* propria differentia. Ergo. Praeterea quaestio *an sit* praecedat quaestionem *quid sit*, quod certe non fieri in Deo, si ens a se esset ejus definitio.

Resp. Dist. maj.: Si ens a se esset essentia metaphysica Dei, etiam esset ipsius definitio propria vel impropria, **C.**; propria **N.** Et **contradist. min.** : ens a se non est definitio Dei impropria, **N.**; propria, **C.** Deus proprie definiri nequit, quia non constat genere et differentia; verum *ens a se* habet totam illam proprietatem quae pro definitione Dei desiderari potest. Nec dicatur definitionem non esse faciendam per praedicatum remotissimum ut est *ens*, sed per aliud proximius ut *spiritus*; namque imprimis nullum est praedicatum proximius aseitati, quae ponitur pro differentia, quam ens; differentiae enim vel potius quasi differentiae immediate contrahentes ens sunt *aseitas* et *abalietas*. Deinde ideo in creaturis definitiones fieri nequeunt per praedicata vel genera suprema; quia aliter definitio nec radicaliter exprimeret omnes illius rei perfectiones, ita, v. gr., si homo defineretur *ens rationale*, ex hac definitione non posset inferri, ut deberet, hominem esse corporeum, vegetativum, etc. Unde e contra quum *ens a se* habeat quidquid pro definitione Dei desiderari potest, probabilius dicendum videtur ens a se haberi posse pro adaequata definitione Dei, etsi impropria. Tandem quoad illud quod addebatur, dicendum est, respectu Dei eo ipso, quod demonstratur existere ens a se, demonstrari quoque essentiam metaphysicam talis entis.

75. Obj. 5.º Ens a se est conceptus negativus; dicit enim quod non habet causam sui. Sed ens positivum ut Deus non potest aliquid negativum pro essentia habere. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam ens a se idem est ac ens sibi sufficiens vel ex se necessario existens. Quod si explicetur per carentiam causae, erit quidem conceptus negativus quoad modum significandi, non autem quoad rem significatam.

76. Obj. 6.º Deus est ens optimum et perfectissimum in omni linea. Sed ens a se non dicit ens optimum et perfectissimum in omni linea. Ergo ens a se non est Dei essentia.

Resp. Dist. maj. : Deus est optimum et perfectissimum in omni linea secundum essentiam physicam, **C.**; secundum essentiam metaphysicam, **subdist. :** formaliter, **N.**; radicaliter, **C.** Et **contradist. min. :** ens a se non dicit ens optimum et perfectissimum in omni linea formaliter, **C.**; radicaliter, **N.**

77. Obj. 7.º Sicut ex aseitate deducuntur caeterae divinae perfectiones, simili modo ex aliis attributis Dei deduci possent, imo et ipsa aseitas. V. gr.; ex omnipotentia infertur infinitas Dei ac proinde omnis perfectio et ipsa aseitas. Ergo non recte ponitur tanquam aliquid speciale aseitatis, quod sit radix caeterarum perfectionum divinarum.

Resp. Neg. ant., videlicet quod eodem modo ex aliis attributis ac ex aseitate caeterae divinae perfectiones derivari possint. Nam ex aseitate derivantur veluti a priori; nam sufficientia ad existendum nostro concipiendi modo est prior caeteris praedicatis; ex aliis vero attributis derivantur veluti a posteriori et tanquam ab effectu.

Dices. Omnipotentia est potestas producendi quidquid est productibile. Atqui non potest se ipsam producere. Ergo ipsa non est productibilis, sed a se; ac proinde jam in suo conceptu includit aseitatem, et tamen, saltem implicite, contrarium dictum est in responsione ad 1^{am} objectionem.

Resp. C. maj. et min. et dist. cons. : ergo omnipotentia est a se realiter, **C.**; juxta nostrum concipiendi modum, **subdist. :** est a se connexive, i. e., connectitur cum aseitate, cui realiter identificatur, **C.**; est a se constitutive, i. e. constituitur vel debet definiri per aseitatem, **N.**

ARTICULUS II

De essentia Dei physica

78. Praemitt. 1.º Quid sit essentia physica jam supra n. 65 dictum est. Quaestio praecipua hic tractanda est, utrum relationes

sint de essentia Dei physica; nam praedicata Dei absoluta omnia esse de essentia Dei physica videntur admittere omnes theologi, si excipiantur scotistae, qui inter attributa absoluta inter se, necnon inter ipsa et essentiam ponunt distinctionem formalem ex natura rei, et ideo a fortiori eandem ponunt inter praedicata relativa et absoluta. Dicuntur praedicata relativa illa, quae referunt unam personam ad aliam, ut Paternitas Patrem ad Filium refert; absoluta vero, quae Deo sine ordine ad relationes conveniunt. Non agitur utrum relationes seu praedicata relativa identificentur, necne, cum divina essentia; de fide enim est identificari, sed agitur, utrum relationes non modò identificentur cum essentia divina; verum etiam ita identificentur, ut sint de ratione essentiae, eandemque constituent, ac proinde essentia sub ratione essentiae non sit adaequata et perfecta sine relationibus. Et quum sit sermo de constitutione essentiae physicae Dei, agitur de essentia et relationibus prout sunt a parte rei.

79. Praemitt. 2.º *Variae de hac re sententiae.* Tres praecipue numerantur. Prima quam tenet Bañez ¹ cum plurimis Thomistis, Valentia (Gregorio) ² aliisque docet tum praedicata absoluta, tum relativa esse de essentia Dei. Altera ponit praedicata omnia absoluta esse de essentia Dei, non autem relativa. Hanc inter alios defendunt Suarez ³, Card. Bellarminus (Robert.) ⁴, Molina (Ludov.) ⁵, Vazquez (Gabr.) ⁶, Salmanticenses ⁷, Platel (Jacob.) ⁸, Lugo (Franc.) ⁹, Gonzalez (Thyrus) ¹⁰, Borrull ¹¹, Muniessa (Thomas) ¹². Tertia denique sententia distinguit inter essentiam Dei theologice et philosophice sumptam, asseritque relationes non esse de essentia Dei si haec theologice accipiat, sed utique si philosophice. Ita tenent Wirceburgenses ¹³, Mendive ¹⁴, etc.

1 *In. 1. p. D. Thom.*, q. 28, a. 2, dub. 3, ad 6.

2 *In. 1. p.*, d. 2, q. 4, punct. 1.

3 *De Trinit.*, lib. 4, c. 5 et sq.

4 *De Christo*, lib. 2, c. 9.

5 *In. 1. p.*, q. 28, a. 2, d. 6.

6 *In. 1. p.*, d. 121, c. 2.

7 *De Trinitate*, d. 5, dub. 4.

8 *De Deo uno et trino*, c. 5, §. 2, n. 254.

9 *De Deo trino*, l. 2, d. 8, c. 2.

10 *Disput. selet. circa Deum*, d. 12, sect. ultima.

11 *De essentia et attrib. Dei*, d. 5, s. 2.

12 *De essentia et attrib. Dei*, d. 5, s. 5.

13 *De Deo uno et trino*, d. 1, c. 2, a. 3.

14 *De Deo uno*, dissert. 1.^a, c. 2, a. 3.

**Thesis. Praedicata Dei absoluta sunt de essentia
physica Dei, non vero relativa.**

80. Prob. 1.^a pars. Illud est de essentia physica alicujus rei, quod cum illa omnino identificatur, et reperitur, ubicumque ea res invenitur; nihil enim aliud requiri potest, et quod hujusmodi conditiones adimplet, semper invenitur constitutivum illius essentiae de qua agatur, si sumatur physice. Atqui omnia praedicata Dei absoluta cum essentia Dei realiter identificantur, et ubicumque reperiuntur, ubi invenitur essentia physica Dei, videlicet in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto. Ergo.

81. Prob. 2.^a pars. 1.º ex Conc. Lateranensi IV. Hoc quidem Concilium dicit¹: «Haec sancta Trinitas, secundum communem essentiam *individua*, et secundum personales proprietates *discreta*...» At si relationes essent de essentia Dei, ipsa Dei essentia communis esset simul *individua* (i. e. indivisa) et *discreta*, quum aequae de essentia essent praedicata absoluta et personales proprietates; Concilium autem contrarium innuit. Idem quoque Concilium asserit²: «Pater enim ab aeterno Filium generando, suam substantiam ei dedit... Ac dici non potest, quod partem substantiae suae illi dederit, et partem sibi retinuerit, cum substantia Patris indivisibilis sit...» Quare Pater secundum Concilium totam suam substantiam seu essentiam dedit Filio; non dedit autem ei Paternitatem, ac proinde Paternitas non est de essentia Dei, et idem de Filiatione et Spiratione passiva dicatur.

82. 2.º ex PP. S. Augustinus inquit³: «Quod dicitur ad Filium Pater, non est Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater: quod dicitur ad se Pater, et Filius ad se, hoc est Pater et Filius, id est Deus.» Item S. Joannes Damascenus, loquens de persona in genere, dicit⁴: «Commune porro quoddam est essentia, ut species... Quo fit ut personae inter se non differant ratione essentiae, sed accidentium, quae quidem sunt propriae et certae notae, quibus sigillatur hyposthesis, non natura.» Et paulo post de personis divinis subjungit: «Ad hunc itaque modum divinitatis naturam totam in quavis per-

1 Cap. *Firmiter* (Denz.-Bannwart. n. 428, edit. 11^a).

2 Cap. *Damnamus* (eodem loco, n. 432).

3 *In Psalm. 68, serm. 1*, n. 5 (M. L. 36, 845).

4 *De fide orthod.*, l. 3, c. 6 (M. G. 94, 1002).

sonarum suarum perfecte esse, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu Sancto confitemur : ob idque et Pater perfectus Deus est, et Filius perfectus Deus, et Spiritus Sanctus perfectus Deus.»

83. *Prob. ratione.* a) Essentia physica Dei idem realiter esse debet cum omni illo quod realiter et physice est Deus, ut per se patet. Atqui relationes non sunt idem realiter cum omni illo, quod est Deus. Ergo. *Prob. min.* Personae divinae non modo simul sumptae, sed etiam singillatim acceptae sunt vere Deus; atque ita de fide est Patrem esse Deum, Filium esse Deum, Spiritum Sanctum esse Deum. Sed unaquaeque persona sive relatio non est realiter et physice idem cum alia persona. Ergo unaquaeque persona atque ideo relationes non sunt idem cum omni illo quod est Deus.

b) Quaelibet persona divina est plene et perfecte Deus, ut definitur in quodam symbolo fidei proposito a Leone IX, ubi dicitur¹: «Credo etiam singulas quasque in Sancta Trinitate personas unum Deum verum, plenum et perfectum.» Ergo unaquaeque persona habet sibi physice identificatam divinam essentiam plene et perfecte. Atqui nulla persona habet ita sibi identificatas omnes relationes. Ergo hae non sunt de essentia Dei.

c) Pater Filio totam suam sentiam communicat. Sed illi paternitatem non communicat. Ergo. Item Pater pro priori ad Filii generationem est plene et perfecte Deus. Sed pro priori ad Filii generationem non datur Filiatio. Ergo Filiatio non est de essentia Dei, ac proinde nec ceterae relationes. Rursus Filiatio et Spiratio passiva essentiae jam plene constitutae per veram productionem adveniunt; ergo, licet propter infinitam Dei perfectionem per identitatem adveniant, non tamen de essentia possunt esse. Ergo similiter de Paternitate est judicandum, quia personalitates omnes simili modo divinam essentiam terminant, nec una personalitas est melior altera.

Praeterea divina essentia nullatenus producitur. Sed inadaequate produceretur; si relationes essent de essentia Dei, quia Filiatio et Spiratio passiva producuntur. Ergo. Accedit quod si Paternitas, v.gr., esset de essentia divinitatis; posset dici Filius est Pater; quia omnia quae sunt de essentia divinitatis, de Filio praedicari possunt, quum integra et tota divinitatis essentia constituat essentiam Filii. — Denique

¹ Denz. — Bannwart, 343.

si relationes de essentia Deitatis essent, nulla persona esset plene et perfecte Deus; quia nulla persona per omnes relationes constituitur, sicut per suam essentiam. Quare sola trinitas omnes relationes complectens, esset plene et perfecte Deus.

Atque huic sententiae favet D. Thomas dicens¹: «Dicendum, quod communia absolute dicta secundum ordinem intellectus nostri, sunt priora quam propria; quia includuntur in intellectu propriorum, sed non e converso. In intellectu enim personae Patris intelligitur Deus, sed non convertitur.»

84. Obj. 1.º Illud est de essentia physica Dei quod est idem cum omni illo, quod est Deus. Atqui aliqua attributa necessaria non sunt idem cum omni illo quod est Deus. Ergo aliqua attributa necessaria non sunt de essentia physica Dei. *Prob. min.* Essentiam Dei identificari tribus personis eisdemque communicari et terminari sunt praedicata absoluta. Atqui haec praedicata non identificantur cum singulis personis, quae sunt vere Deus. Ergo aliqua praedicata absoluta non sunt idem cum omni illo, quod est Deus.

Resp. Conc. maj et neg. min.; et ad probationem similiter **Conc. maj. et neg. min.** Nam essentia, cui illa praedicata identificantur, est cum singulis personis identificata. Et revera essentia communicabilis et terminabilis a singulis personis est essentia Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; et dici potest, v. gr., Filius identificatur cum communicabilitate et terminabilitate divinae essentiae, et cum essentia identificata cum Patre et Spiritu Sancto, sed dici nequit Filius identificatur cum Patre vel cum Paternitate.

85. Obj. 2.º Essentia Dei ita est una ut simul sit trina; sed Trinitas habetur a relationibus. Ergo haec sunt de essentia Dei.

Resp. Neg. maj. Essentia enim Dei est tantum una. Quod si dicatur de essentia Dei esse unitatem et Trinitatem, iterum negandum est, si intelligatur et unitatem et trinitatem constituere essentiam Dei; concedendum vero si illud de essentia solum significet Deum necessario esse trinum, etsi Trinitas non sit constitutivum Deitatis.

86. Obj. 3.º Pater aliam non habet essentiam nisi Dei. Atqui Paternitas est de essentia Patris. Ergo et Dei.

Resp. Dist. maj. Pater aliam non habet essentiam nisi Dei, si pro essentia solum sumantur praedicata absoluta, C.; si pro essentia

¹ 1 p., q. 33, a. 3 ad 1.

etiam accipiat ipsa persona Patris, **N.** Et **contradistincta min.**, negatur **cons.**

87. Obj. 4.º Si in Deo unica esset persona, illa esset de essentia Dei. Ergo similiter nunc dicendum, quamvis dentur tres personae.

Resp. C. ant. et N. cons. Quia in illa hypothese quidquid realiter et physice esset Deus, esset pariter illa persona; quod in praesenti non est.

88. Obj. 5.º Relationes cum essentia divina identificantur. Sed quidquid realiter et physice cum essentia divina identificatur, est realiter et physice ipsius essentiae constitutivum. Ergo relationes divinae sunt constitutivum divinitatis.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam rationes allatae ostendere videntur relationes divinas non esse de essentia Deitatis, licet cum illa identificentur.

89. Obj. 6.º In Philosophia traditur esse de essentia rei quidquid cum ipsius essentia identificatur. Ergo quum relationes cum divina essentia identificentur, philosophice erunt de essentia Dei.

Resp. Trans. ant. et neg. cons. Nam probationes supra allatae probare videntur relationes simpliciter et sine ulla restrictione non esse de essentia Dei, et ideo etiam philosophice. Praeterea praesens quaestio solvenda est theologicè, non philosophice, quia quidquid de relationibus divinis cognoscimus, cognoscimus per revelationem, et philosophi de illis nihil cognoverunt. Accedit quod principia philosophica e rebus naturalibus desumpta sunt, ac proinde rebus naturalibus, non supernaturalibus, applicanda sint, nisi propter suam universalitatem omnia necessario transcendant; atque in praesenti non est applicandum principium identitatis, ut solvatur quid sit de essentia Dei, quid non sit, eo quod in naturalibus non habentur aliqua, quae simul uni tertio identificentur et realiter inter se distinguantur. Denique **transmisi antecedens**, quia etiam in naturalibus non est simpliciter verum ea omnia, quae inter se realiter sunt idem, esse de essentia; etenim genera cum differentiis a parte rei realiter identificantur, et tamen nec genera sunt de essentia differentiarum, nec viceversa. Sic sunt de essentia hominis animalitas et rationalitas, quae a parte rei identificantur; tamen nec animalitas ut sic est de essentia rationalitatis ut sic, nec rationalitas similiter de essentia animalitatis; aliter enim omnia animalia essent rationalia, et omnia rationalia animalia.

90. Obj. 7.º In propositione *Deus est Pater*, *Pater* per se praedicatur de Deo. Sed quum praedicatum per se tribuitur subjecto est illi essentialis. Ergo Pater, ac proinde Paternitas est de essentia Dei.

Resp. Dist. maj. : Pater per se praedicatur de Deo, quatenus Paternitas sit de essentia Dei, **N.**; quatenus Deus necessario exigit habere Paternitatem et cum illa identificari, **C.** Et **dist. etiam min. :** quum praedicatum per se tribuitur subjecto est illi vel essentialis vel necessario conveniens, **C.**; praecise essentialis, **N.** Nam si Paternitas esset de divina essentia, inveniretur in Filio qui plene et perfecte divinam habet essentiam.

91. Obj. 8.º Si relationes non sunt de essentia Dei, non potest dici qua ratione ad illam se habeant. Ergo revera dicendae sunt ad essentiam Dei pertinere. Praeterea si relationes non essent de essentia Dei, non essent a se, et ideo essent creatae, quum omne ens aut sit a se, aut ab alio.

Resp. N. ant. et cons. Relationes enim divinae se habent ad divinam essentiam tanquam fluentes ab illa jam plene constituta, et exigentes cum illa identificari et re ipsa identificari; non sunt tamen de essentia, quia non conveniunt omni subjecto, cui essentia convenit. Ad illud quod additur, dicendum est relationes esse ens a se realiter, quatenus cum ente a se identificantur, non autem essentialiter, quia non sunt de essentia Dei. Nullo autem modo sunt creatae, quia nullum ens creatum exigere potest identificari cum divina essentia, et re ipsa cum illa identificari.

92. Scholion. Dictum quidem est relationes divinas non esse de essentia Dei, et potest quoque inquiri, utrum essentia Dei sit de essentia relationum. Affirmant omnes, qui tenent relationes esse de essentia Dei, et alii qui id negant, ut P. Suarez ¹, Bellarminus ², etc. Verum plures auctores defendunt neque relationes esse de essentia Dei, neque essentiam Dei de essentia relationum. Ita tenent Molina, Vazquez, Platel, Lugo (Franc.), Gonzalez (Thyrus), locis supra citatis, Muniessa ³, etc. Atque haec postrema sententia amplectenda videtur; quia aliter dici possit Pater paternitate est sapiens, omnipotens, etc., quod

¹ *De Trinit.*, lib. 4, c. 7.

² Loco supra citato.

³ *De essent. et attrib. Dei*, d. 7, s. 3, n. 42.

totam Dei essentiam includeret; hoc autem non videtur verum. Accedit quod munus relationum est terminare et complere divinam naturam, ut haec reddatur incommunicabilis ut terminata per relationes; non vero facere illam omnipotentem, immensam, etc. Ergo essentia Dei non est de essentia relationum quatenus talium. Nec refert quod sit Deus quidquid in Deo est, quia sufficit ut sit Deus per identitatem, et non requiritur ut sit per essentiam.

ARTICULUS III

De unitate Dei

93. Praemitt. 1.º Unitas et unum variis modis accipi potest, sed duae sunt ejusdem acceptiones, quae ad praesentem quaestionem declarandam faciunt. Una acceptio est quatenus ens dicitur *unum*, quia sit indivisum in se et divisum a quolibet alio; et haec acceptio convenit omni enti, quia quaelibet entitas in se ipsa non est plures entitates, sed unica, et eo ipso ab omni alia entitate distinguitur. Atque haec unitas substantiis completis speciatim convenit, quia substantiae ejusmodi in se ipsis sistunt, et sunt separatae ab omni alia substantia. Ita *talis Petrus*, v. gr., est in se unicus Petrus et non in duos vel plures Petros dividi potest. Altera acceptio est illa, qua *unum* sumitur pro unico, et non modo excludit alia individua, sed etiam alia entia ejusdem rationis cum ipso. Sic *Petrus talis* si esset unus hoc posteriore sensu, non modo excluderet alios *Petrus* seu alia individua, quae essent ipse, verum etiam plures homines, et ideo Petrus esset unicus homo possibilis. Hoc posteriore sensu tractatur praesens quaestio, et ideo quaeritur, utrum Deus sit unicus, seu ita unus, ut non sit nisi unicus Deus, neque possibles sint plures.

94. Praemitt. 2.º Profecto unitas ex eo, quod Deus sit ens a se infertur, et hac de causa inter attributa Dei de unitate tractari posset; verum inter ea, quae ad Dei essentiam spectant collocatur; quia ex una parte omnia attributa absoluta sunt de essentia physica Dei, et ex altera est ratio valde specialis, ut de unitate Dei agatur, ubi de ipsius essentia agitur; etenim unitas Dei est veritas valde capitalis, et eam negare, est infitiri unum supremum ens a quo omnia dependent. S. Thomas quidem de unitate Dei agit, postquam de aliis attributis egerit, et logice ita procedit; quia quum unitatem Dei ex ipsius sim-

plicitate et infinitate deducat, prius de simplicitate et infinitate Dei, et ideo de aliis attributis agendum erat, quam de unitate, quae ex aliis attributis infertur. Verum propter rationes antea allatas unitas Dei antea alia attributa convenienter tractari posse videtur.

Plures certe unitatem Dei negarunt, scilicet omnes polytheistae, necnon omnes unum Deum bonum et alterum malum ponentes, ut gnostici, manichaei, priscillianistae et alii; item tritheistae triplicem personam et triplicem naturam divinam statuentes.¹ Doctrina vero in omnibus symbolis contenta et in pluribus Conciliis definita, est unicum esse Deum. In Symbolo Athanasiano traditur: «Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur...» Et inferius adjungit: «Et tamen non tres dii, sed unus est Deus... quia sicut singillatim unamquamque personam Deum et Dominum confiteri christiana veritate compellimur, ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur.»

Thesis. Unicus est Deus.

95. *Prob. 1.º ex S. Script. et PP.* a) *Ex S. Script.* In *Deut.* IV, 35, dicitur: «Ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, et non est alius praeter eum.» Et in *Psal.* LXXXV, 10: «Tu es Deus solus.» Item *Isai.* XLIV, 6: «Ego sum primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus.» Rursus *Joann.* XVII, 3: «Ut cognoscant te, solum verum Deum...» Denique I *Cor.* VIII, 4: «Scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.» Et licet in aliquibus S. Scripturae locis legatur *unus est Deus Israel*, non ideo haec expressio sensum restrictivum facit, quasi extra Israel essent alii dii: tum quia alibi Scriptura absolute asserit esse unum Deum, tum quia *Deus Israel* jam ab initio Genesis asseritur omnium Creator, et consequenter unicus Deus et Dominus omnium.

b) *Ex PP.* Tertullianus inquit²: «Deus, si non unus est, non est; quia dignius credimus non esse, quodcumque non ita fuerit ut esse debeat.» Et S. Athanasius³: «Diis illis (gentium) sublati,

¹ Vide Piccirelli (Joseph.) *De D^{eo} uno et trino*, comment. in q. 11, 1^{ae} p. S. Thomae, n. 250.

² *Contra Marcion.*, I, 1, c. 3 (M. L. 2, 274).

³ *Orat. contr. gentes.*, n. 40 (M. G. 25, 79).

necesse est omnino apud nos tantum piam esse religionem, illumque quem colimus et praedicamus, solum Deum verum esse, qui idem et rerum creatarum Dominus et totius naturae opifex sit.» Atque de hac re non possunt non consentire omnes Patres, quum de dogmate summe capitali agatur.

96. *Prob. 2.º ratione.* a) Ex P. Suarez¹: « Quia ubicumque ratio communis est multiplicabilis secundum diversas naturas singulares, esto non sit necesse singularitatem in re ipsa distingui a natura communi, oportet tamen, ut aliquo modo sit extra essentiam talis naturae; nam si esset illi essentialis, revera talis natura non esset multiplicabilis; in ente autem improducto intelligi non potest, quod singularitas sit extra essentiam naturae ejus; ergo impossibile est, ut talis natura sit multiplicabilis. *Min. prob.* Quia in ente improducto necesse est, ut ipsum esse existentiae sit de essentia ejus; in eo enim consistit intrinseca necessitas existendi; quod ex vi essentiae suae habeat esse, ita ut essentialiter sit ipsum esse; sed esse non est nisi rei singularis, ut singularis est, ergo necesse est ut singularitas talis naturae sit etiam de essentia ejus, et consequenter ut talis natura non sit multiplicabilis.»

97. *Dices.* Hoc argumento ad summum probari non posse existere plures deos distinctos solo numero, non autem specie.

Resp. Utrumque allato argumento probari; nam argumentum simpliciter probat essentiam Dei necessario esse singularem; atque ideo nulla ratione multiplicari posse sive in diversis individuis, sive in diversis speciebus. Etenim si darentur dii ejusdem speciei, posset ab omnibus illis abstrahi ratio specifica, quae ex se non esset determinata, ut existeret in individuo A, vel B, vel in alio, sed in quolibet eorum existere posset; hoc autem est impossibile, quia illa essentia est essentialiter existens, et ideo essentialiter singularis, et consequenter in uno tantum individuo existere potest. Quocirca sicut ex se est existens, ita ex se aufert omnem indifferentiam, ut possit in hoc vel in illo individuo existere. Si vero darentur dii specie differentes, ex illis certe abstrahi posset aliquod praedicatum omnibus illis commune, et praedicatum differentiale; verum hoc impossibile est, quia quum in ente a se omnia praedicata, quae ejus essentiam physicam constituunt, ex semetipsis existant, ita ex semetipsis sunt singularia et non possunt

1 *Metaph.*, d. 29, s. 3, n. 11.

esse indifferentia, ut sint in pluribus individuís. Profecto repugnat aliquid commune pluribus, quod ex se ipso sit existens. Unde elucet disparitas cum rebus creatis, quia licet hae non possint existere nisi singulares, tamen non existunt vi suae essentiae, non sunt essentia ex se existens, sicut est Deus; sed res creatae omnes habent essentiam ex se indifferentem ad existendum vel non existendum, et talis indifferentia non tollitur nisi per causam rebus creatis extrinsecam.

98. *b) Prob. aliis rationibus.* Deus est absolute et simpliciter infinitus seu continens omnem perfectionem modo infinito. Atqui si essent plures Dei nullus esset Deus simpliciter et absolute infinitus. Ergo unicus est Deus. *Major* inferius probabitur. *Prob. min.* Illi plures dii aut inaequalem aut aequalem potentiam haberent; si primum, illi qui minorem haberent potentiam, non essent absolute et simpliciter infiniti, et sic non essent dii. Si alterum vero eligatur, eveniret Deos mutuo posse se impedire in suis operationibus ad extra, quum potentia unius esset tanta quanta alterius; et ideo nullus Deus esset potens ad quaelibet faciendam, nisi alter vel alii dii non impedirent; hoc autem defectum potentiae importat, et idcirco nullus eorum deorum esset infinite potens, et consequenter nec Deus.

Praeterea unitas Dei demonstratur quoque, quia si pluritas deorum semel permittatur, nulla ratio assignari potest cur potius detur talis numerus deorum, quam alius, ac proinde infinitus deorum numerus esset ponendus, quum non adesset ratio ponendi unum numerum limitatum potius quam alium. Denique unitas Dei demonstratur ex argumento adducto supra n. 49 et sq., fundato in ordine mundi; nam mira consonantia et constantia rerum et legum mundanarum sicut non explicantur, nisi ponatur Deus, sic etiam non explicantur, nisi unicus Deus statuatur.

99. *Obj. 1.º* In Sacra Scriptura multa indicia pluralitatis deorum reperiuntur. Ergo unitas Dei ex Scriptura non probatur.

Resp. Neg. ant. et cons. Etenim in Sacra Scriptura plurima sunt testimonia, quae omnino clare asserunt unicum esse Deum; e contra nullum afferri potest pro parte opposita testimonium manifestum. Ea vero quae in contrarium afferuntur, haud difficulter explicantur.

In *Gen. I, 1*, ubi in Vulgata ponitur *Deus*, textus hebraicus habet

Elohim¹, quod est nomen plurale; attamen hoc nomen plurale², quum de Deo agitur, cum adjectivo in singulari conjungitur, et etiam cum verbo singulari fere semper. Item hoc nomen plurale tres divinas personas innuere potuit.³

Objiciuntur quoque isti alii textus, in quibus ipse Deus loquitur in plurali, videlicet: «Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram...» (*Gen.* I, 26). «Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est...» (*Gen.* III, 22). «Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum...» (*Gen.* XI, 7). Porro in omnibus his locis secundum SS. PP. Deus loquitur in plurali ad mysterium Trinitatis indicandum.⁴ Verum nullo modo in locis laudatis pluralitas deorum innuitur, quia in contextu Deus ut persona singularis loquitur, et in Vulgata nomen Divinitatis in singulari constanter ponitur; atque in ipso textu hebraeo in postremo loco allato usurpatur nomen Dei in singulari, Jahve⁵, in vv. 6 et 8. S. Paulus quidem I *Cor.* VIII, 5 de diis mentionem facit, sed multitudinem deorum reprobando. Item Moyses (*Exod.* VII, 1) vocatur *deus Pharaonis* propter potestatem, quam illi supra Pharaonem Deus largitus est. Rursus, *Psal.* LXXX, 1, dicitur: «Deus stetit in synagoga deorum...», ubi iudices vocantur dii propter auctoritatem judicandi a Deo acceptam. Denique in aliis locis angeli, prophetae et justi vocantur dii, non quia vere dii asserantur, sed propter specialem virtutem vel dona, quae a Deo receperunt.

100. Obj. 2.º Argumentum depromptum ex unitate mundi, non probat, quia unitas et concordia rerum mundanarum optime explicari potest, eo quod omnia illa entia, quae primum sint mundi principium, miro modo invicem concordant.

Resp. Neg. assumpt. Nam illa plura entia, quae primum mundi principium esse finguntur, vel singula sunt aequalis perfectionis et potentiae ad totum mundum condendum atque gubernandum, vel secus. Si hoc postremum assumatur, illa entia erunt finita et mutabilia; at vero mira constantia atque uniformitas legum mundanarum ex entibus finitis et mutabilibus nullo modo potest exurgere. Si vero primum

¹ אֱלֹהִים

² Vide Corluy (Joseph.) *Spicileg. in tract. de Deo Creatore*, pag. 167; *Dictionnaire theolog.* Vacant, *Dieu*, fasc. 28, col. 949.

³ P. Pesch (Christ.), *De Trinit.*, s. 1, prop. 66.

⁴ Corluy, loco antea citato, pag. 205; Pesch, loco antea citato.

⁵ יְהוָה

dicatur, tunc nullum ex illis entibus aliquam mundi partem destruere aut conservare poterit, nisi aliis consentientibus; quod quidem contra naturam absolute independentem eorum entium est. Deinde nulla ratio assignari potest, cur potius unum illorum entium alteri consentiat, quam viceversa. Tandem, nullum est indicium nec ratio probabilis ex qua primum mundi principium esse multiplex, conjici valeat. Vide plura de hac re apud P. Suarez ¹.

101 Obj. 3.º Argumenta quae ad Dei unitatem probandam afferuntur, similiter probant unicam in Deo esse personam. Sed hoc non probant, quum sit falsum. Ergo neque illud.

Resp. Neg. maj. Nam argumenta quae ad Dei unitatem probandam afferuntur, ostendunt unicum esse ens necessarium; pluritas autem personarum non tollit unicum esse ens necessarium. Tres enim divinae personae perfecte identificantur cum unico ente a se, et ratione hujus identitatis sunt aequaliter perfectae et infinitae. Nec possunt esse plures quam tres, quia Filius et Spiritus Sanctus producuntur per operationes immanentes, quae in Deo sunt tantum duae, videlicet cognitio et volitio, et praeterea unica requiritur persona improducta. Nec quis recte arguere potest ex pluralitate personarum contra argumentum supra positum, et dicere tres divinas personas esse singulas a se, et tamen multiplicari, quare ex aseitate non demonstratur unitas Dei. Non recte, inquam, sic arguitur; etenim tres divinae personae sunt a se, non ratione proprietatis personalis, sed ratione divinae essentiae, quae est unica in tribus personis. Unde si relationes essent a se ratione ipsius relationis vel personalitatis, unica esset in Deo relatio et unica persona, sicut est una essentia. Unde si personalitates essent a se ratione sui, sicut essent unica persona, ita nomen *persona* non posset esse communis in divinis, sicut nunc est.

102. Obj. 4.º Communis populorum consensus tenebat plures esse deos. Atqui communi populorum consensui falsum subesse nequit. Ergo.

Resp. Imprimis **neg. maj.**; nam ab initio generis humani per plura saecula omnes unum Deum coluerunt, et postea unius Dei cultores plures semper extiterunt, praesertim populus hebraeus. Deinde **dist. min.**: communi populorum consensui falsum subesse nequit, si talis consensus quasdam habeat conditiones, C., aliter, N. Jam vero

¹ *Metaph.*, d. 29, s. 2, et d. 30, s. 10; Item *de Deo uno*, lib. 1, c. 6.

inter has conditiones numerantur constantia illius communis consensus ejusdemque conformitas cum principiis rectae rationis. Opinio autem pluralitatis deorum nec fuit constans; abolita enim est apud nationes cultas per christianismi propagationem, neque est conformis principiis rectae rationis, quum haec evincant unicum esse Deum. Postremo ea opinio, ut ex historiis constat, neque ortum habuit ex recta ratiocinatione, neque ex immediata rei evidentia, neque ex aliqua auctoritate fide digna, sed in populorum passionibus et praejudiciis exordium habuit; ac proinde omnino rejicienda est. Vide S. Thomam¹ et P. Suarez.²

103. Scholion I. Deus est maxime unus. Unum, ut dicit S. Thomas³, est ens indivisum; Deus autem est summe ens et summe indivisum. Ergo est maxime unus. *Major* constat, quia juxta omnes unum importat indivisionem; non vero indivisionem sine subjecto, cui insit, quum hoc repugnet; ac proinde debet esse divisio in aliquo ente; ideo importat ens indivisum. *Prob. min.* Deus est maxime ens, quia sub omni ratione est infinitus, ut inferius probabitur; similiter est maxime indivisus, quia cuicumque divisioni reali infinite repugnat.

104. Scholion. II. Ens a se est Deus. Nam ens a se est unicum, ut probatum est, et ideo prorsus distinctum ab omnibus aliis entibus, quum nullum aliud ens aseitatem habeat, et est quoque eo ipso omnino determinatum, quum ab aliis omnibus entibus ratione aseitatis maxime differat. Deinde ens a se est summum ens; tum quia solus habet summam perfectionem, videlicet aseitatem; tum quia cetera entia in ente a se suum fontem et originem necessario habent. Postremo ens a se est subsistens et persona, quia quum sit omnino independens ab omni alio ente, eo quod omnia a se habet, et nihil ab aliis acceperit, non potest non sistere in se et esse subsistens. Est etiam persona, quia quum sit origo ordinis mundani et entium intelligentium, non potest non esse intelligens, et consequenter persona. Jam vero summum ens quod sit persona non potest non esse verus Deus juxta omnium sensum.

105. Corollarium. Ex dictis consequitur pantheismum absurdum esse; nullum enim pantheismi systema, ut consideranti patebit,

1 2. 2., q. 114, a. 4.

2 *Metaph.*, d. 30, s. 10 ad finem.

3 1.^a p., q. 11, a. 4.

stare potest, quum Deus sit necessario existens, unicus, prorsus determinatus et distinctus a ceteris entibus tanquam eorum principium et fons. Pantheismus quilibet apparet quoque absurdus ex summa Dei simplicitate, necnon ex infinita ejusdem perfectione sine ulla omnino imperfectione, quae quidem in proxima disputatione demonstrabuntur.

DISPUTATIO II

De attributis Dei in genere necnon de attributis quiescentibus

CAPUT I

De attributis Dei in genere

106. **Praemitt.** 1.º *Quid sit attributum.* 1.º attributum in genere et sensu latissimo vocari potest omne illud quod de Deo proprie praedicatur; hoc vero sensu tam praedicata essentialia, quam non essentialia; tam relativa quam absoluta, attributa vocari possunt; et solum excluduntur praedicata metaphorica, quae Deo proprie non conveniunt, et ideo de illis in praesenti non est agendum. 2.º Sensu lato attributum dicitur omne illud, quod ex essentia metaphysica Dei infertur, sive in creaturis sit substantia sive accidens, sive importet affirmationem, sive negationem. Dico ex essentia Dei metaphysica, quia ex essentia physica non inferuntur attributa absoluta, sed illam constituunt, ut supra dictum est. 3.º Attributum stricte tale est illud quod ex essentia metaphysica Dei infertur et in creaturis est accidens. Nonnulli volunt sola attributa positiva, quae in creaturis sint accidentia, esse attributa proprie et stricte talia, eo quod in creaturis accidens proprie tale sit aliquid positivum substantiae jam constitutae adveniens. Illatio vero attributorum ex essentia Dei metaphysica non ita est accipienda, quasi a parte rei attributa essent realiter distincta ab essentia metaphysica et ab ea fluerent et inferrentur; sed essentia metaphysica ponitur radix attributorum, et haec ab illa inferuntur juxta nostrum concipiendi modum.

Neque hic concipiendi modus est falsus, quia de Deo non affirmamus nostrum concipiendi modum, sed rem ipsam a nobis conceptam, quae vere in Deo datur. Sic, v. gr., revera Deus est ens a se existens, sed non ita existit ut sit veluti ens a se tantum; sed nullo modo affirmamus Deum tantum habere perfectionem existendi a semetipso, seu esse tantum ens a se; sed quum affirmamus Deum esse ens a se, ab aliis perfectionibus praescindimus. Essentia igitur metaphysica vere existit a parte rei, sed non existit veluti praecisa a ceteris perfectionibus, sicut illam concipimus.

Neque datur falsitas in eo, quod ex essentia metaphysica inferamus attributa; nam re ipsa ex eo quod Deus sit ens a se, omnem perfectionem

ei convenire aut infertur, aut ostenditur in ratione entis a se implicite contineri. Etenim, licet Deus sit entitas simplicissima omnem perfectionem modo infinito continens, tamen in illa indivisibili et simplicissima entitate aut formaliter aut aequivalenter continentur omnes perfectiones; et ex eo quod Deus habeat unam perfectionem, potest inferri, ut revera infertur, ceteras quoque habere, licet a parte rei omnia sint eadem infinita perfectio. Ratio vero cur intellectus noster varias in Deo distinguit perfectiones et attributa, partim est propter intellectus nostri limitationem, qui infinitam Dei perfectionem non nisi veluti per partes capere potest; partim quia unica et simplex infinita Dei perfectio omnibus perfectionibus aequivalet, et ita potest concipi ut aequivalens uni, et interea praescindere ab aliis.

107. Praemitt. 2.º *Attributorum divisio.* 1.º dividi possunt in *negativa* et *positiva*. Dicuntur *negativa*, quae expresse et formaliter negationem continent, sed perfectionem positivam supponunt; ejusmodi sunt, v. gr., immensitas, immutabilitas, etc. *Positiva* sunt, quae expresse et formaliter aliquid positivum dicunt, ut sapientia, justitia, scientia, voluntas, etc. 2.º In *absoluta* et *respectiva*. Sunt *absoluta*, quae Deo conveniunt independentem ab existentia creaturarum et tribus personis sunt communia, ut sunt omnia, quae ad essentiam Dei physicam spectant, secundum ea quae supra dicta sunt; dicuntur autem *respectiva*, quae Deo tribuuntur posita creaturarum existentia, ut quod sit actu Dominus, Creans, etc. Haec attributa respectiva, quum nihil perfectionis Deo afferant, saltem juxta veriore sententiam et juxta inferius dicenda, non sunt speciatim consideranda. 3.º alia in creaturis sunt substantia, ut esse vivens, spiritus, etc.; alia accidentia, ut sapientia, misericordia, etc. 4.º in *absoluta* et *relativa*. Sunt *absoluta* illa, de quibus in 2.^a divisione ut de absolutis dictum est; *relativa* vero quae important oppositionem et distinctionem inter divinas personas. De relativis in hac prima parte hujus tractatus non est agendum. 5.º in *quiescentia* et *operativa*. Vocantur *quiescentia*, quae operationem non important, ut *aeternitas*, *immensitas*, etc.; *operativa* quae ordinem ad operationem dicunt, ut *intellectus* et *voluntas*. Rursus *quiescentia* subdividi possunt in *absoluta* et *respectiva*. Possunt quidem dici *absoluta* illa quae respectum ad creaturas aut non exprimunt, aut saltem non manifeste, ut *simplicitas*, *aeternitas*, etc.; et *respectiva*, quae expresse habent respectum ad creaturas, ut *Dei cognoscibilitas*, *incomprehensibilitas*, *ineffabilitas*, *nomina Dei*. Haec autem attributa vocari possunt, quia de Deo vere praedicantur, et ita Deus per creaturas dicitur cognoscibilis, incomprehensibilis, ineffabilis et variis nominibus appellatus. Porro in capite 1.º hujus disputationis 2.^{ae} de attributis in genere tractatur, in capite 2.º de attributis quiescentibus absolutis, et in tertio de respectivis.

108. Praemitt. 3.º *Quid sit distinctio et ejusdem divisiones.* Quum hic agendum sit de distinctione inter essentiam et attributa, breviter recollere oportet notiones circa distinctionem. *Distinctio* opponitur identitati, et habetur, quum unum non est aliud, sicut identitas facit quod unum sit omnino aliud. *Distinctio* potest esse realis et rationis. Datur *distinctio realis*, quum independentem ab actibus intellectus una res non est alia; rationis vero, quae formaliter non datur nisi per actus intellectus. *Distinctio* quidem realis in rebus creatis infert, ut ea quae realiter distinguuntur,

possint invicem separari, saltem de potentia Dei absoluta et non mutuo. Dixi de potentia Dei absoluta, quia naturaliter nec materia dari potest sine ulla forma, et juxta plures nec de potentia Dei absoluta, nec accidentia sine substantia. Dixi etiam saltem non mutuo, quia modi non possunt conservari separati a re cujus sunt modi, nec secundum plures, ut dictum est, materia separata a forma.

Jam distinctio rationis alia est *rationis ratiocinantis*, alia *rationis ratiocinatae*. Dicitur *rationis ratiocinantis*, quum in re non est fundamentum ad distinguendum, ut inter ensem et gladium; *rationis vero ratiocinatae*, quum in re est fundamentum ad distinguendum, ut inter sapientiam et amorem divinum. Fundamentum vero ad distinguendum, ut jam dictum est, ex parte ipsius rei est hujus aequivalentia pluribus perfectionibus, et ex parte intellectus ejusdem imperfectio. Distinctio rationis ratiocinatae subdividitur in illam, quae est penes *excludens* et *exclusum*, et in illam, quae est penes *implicitum* et *explicitum*. Prior habetur, quum unum extremum divisionis in altero neque implicite continetur, ut animal in rationali, et viceversa; posterior vero, quum unum extremum in altero implicite includitur, sicut in substantia implicite includitur ens. Verum sola distinctio rationis ratiocinatae penes excludens et exclusum est proprie et stricte distinctio rationis; quia distinctio requirit ut unum non sit aliud quatenus distinguuntur; et ideo non debent esse idem ratione, ea quae proprie et stricte ratione distinguuntur, quod quidem non evenit, si distincta per rationem, adhuc ut distincta unum in altero implicite contineatur. Unde nonnulli distinctionem rationis penes explicitum et implicitum vocant distinctionem rationis ratiocinantis.

Praeter enumeratas distinctiones scotistae admittunt *distinctionem formalem ex natura rei*, quae est media inter realem et rationis, et convenit cum reali, eo quod detur ante operationem intellectus; et cum distinctione rationis, quia non datur inter duas res, sed inter duas formalitates. Formalitates a rebus secundum scotistas distinguuntur, quia res habent existentiam realiter distinctam a ceteris rebus, et causalitatem proprie talem terminant; formalitates vero realiter identificantur cum re, cujus sunt formalitates, et habent unam eandemque existentiam cum illa nec causalitatem proprie talem terminare possunt. Formalitates tamen hoc habent, quod ita ab essentia deriventur, ut citra distinctionem realem una a parte rei non sit alia, et nulla sit essentia.

Alia quoque distinctio a pluribus ponitur, scilicet *distinctio virtualis specialis*, distincta quidem ab illa quae consistit in aequivalentia pluribus perfectionibus, quaeque est fundamentum distinctionis rationis ratiocinatae. Haec autem distinctio virtualis specialis in hoc consistit, quod res aliqua possit recipere sine contradictione praedicata quae per se sunt contradictoria. Dicuntur *per se contradictoria*, quia disputatur, utrum semper habeant vim propriam contradictionis, nimirum ut ex duobus extremis, v. gr., produci, et non produci, tantum unum possit dari in eadem re. P. Lossada (Ludov.)¹ ita definit hanc distinctionem: « Capacitas intrinseca unius rei, antevergens operationem intellectus ad suscipienda sine contradictione prae-

¹ Log., tract. 2, d. 1, c. 4, n. 3.

dicata intrinseca ex se contradictoria.» Haec distinctio virtualis ¹ a formali ex natura rei scotistarum distinguitur, quia haec ponit distinctionem actua-lem et formalem in re ante opus intellectus; illa vero solum ponit aequiva-lentiam distinctioni reali independenter ab actibus intellectus, talem vero aequivalentiam, quae idem praestet ad recipienda praedicata contradictoria sine contradictione, ac realis distinctio praestaret.

109. Praemitt. 4.º *Status quaestionis. Sententiae.* Quaestio in hoc capite tractanda est de distinctione inter essentiam metaphysicam et caetera praedicata seu attributa, necnon inter attributa invicem. Non agitur tamen de distinctione ab essentia metaphysica de illis praedicatis, quae evidenter in illa implicite continentur, sed de ceteris, de quibus non est evidens in illa implicite contineri. Atque in hac re imprimis de fide est non dari distinctionem realem in Deo inter essentiam et attributa, neque inter attributa invicem comparata, ut inferius probabitur, quum de simplici-tate Dei sermo erit. Catholici quoque eunomianos et nominales nullam propriam rationis distinctionem in Deo admittentes communiter rejiciunt. ² Jam inter catholicos quatuor reperiuntur sententiae. Una est scotistarum, qui inter essentiam et attributa, et inter attributa invicem ponunt distinctionem formalem ex natura rei, ut Mastrius (Bartholom.) ³, Henno (Franc.) ⁴, etc. Altera est illorum, qui, saltem inter aliqua attributa, ut inter intellectionem et volitionem, admittunt distinctionem virtuaalem illam, quae de eadem re facit, ut praedicata ex se contradictoria praedicari possunt: sic P. Arriaga ⁵, Borrull ⁶, etc. Tertia sententia ita distinctionem rationis inter essentiam metaphysicam et attributa et inter attributa invicem admittit, ut simul sint mutuo de essentia, hoc est, attributa sint de essentia Dei, et essentia Dei sit de essentia attributorum. Hanc sententiam defendunt Molina ⁷, Suarez ⁸, Card. Gotti ⁹, Billuart ¹⁰ et thomistae generatim, Urraburu ¹¹, qui plures pro hac sententia laudat auctores, Del Val (Honoratus) ¹², etc. Quarta denique sententia ita admittit distinctionem rationis ratiocinatae inter essentiam metaphysicam et attributa et inter attributa invicem, ut non sint mutuo de essentia, prout essentia et attributa sub conceptus nostros cadunt. Ita Tanner (Adamus) ¹³, Lugo (Franc.) ¹⁴, Platel (Jacob.) ¹⁵, Struggl. (Marcus) ¹⁶,

1 Ab aliquibus *intrinseca* vocatur, eo quod tribuit eidem rei praedicata intrinseca, quae invicem opposita videntur; altera vero vocatur extrinseca, quia licet aequivalen-tia pluribus perfectionibus sit revera intrinseca, tamen vix explicari potest, nisi per ordinem ad effectus et ad connotata extrinseca.

2 Vid. Card. Gotti (Vincent.), *De Deo uno*, tract. 2, q. 4, §§ IV et V.

3 In *1um libr. sentent.*, d. 2, q. 2.

4 *De Deo uno*, d. 2, q. 2.

5 *De Trinit.*, d. 42, s. 5, subsect. 3.^a

6 *De essent. et attribut. Del*, d. 7, s. 6.^a

7 In *1 p.*, q. 28, a. 2, d. 4.

8 *Metaphys.*, d. 30, s. 6, *De Deo uno*, l. 1, c. 11 et sq.

9 *De Deo*, tract. 2, q. 4, dub. 1, § 9.

10 *De Deo*, dissert. 2.^a a. 3, § 3.

11 *Theodic.*, d. 2, c. 2, a. 4.

12 *De Deo*, c. 2, a. 2, conclus. 3.^a

13 *De Deo*, disp. 2, q. 2, dub. 5.

14 *De Deo*, lib. 1, d. 16, c. 3.

15 *De Deo*, n. 32.

16 *De Deo*, p. 1, tr. 1, disp. 2, a. 2.

et hanc ipsam sententiam tenent omnes illi, qui inter aliqua praedicata absoluta admittunt illam distinctionem virtualem specialem, ut P. Arriaga.¹ Atque haec postrema sententia amplectenda videtur ut probabilior.

Thesis I. Inter essentiam et attributa necnon inter attributa ad se invicem comparata non est admittenda distinctio formalis ex natura rei; neque illa virtualis quae facit ut praedicata ex se contradictoria de eadem re praedicari possint.

110. Prob. 1.^a p. 1.º Si daretur distinctio formalis inter essentiam et attributa, vel inter attributa invicem, tum essentia, tum attributa a parte rei essent imperfecta. Atqui hoc dici nequit: nam aliter Deus, qui a parte rei ex illis omnibus imperfectis constaret, etiam imperfectus dicendus esset. Ergo non est ponenda distinctio formalis inter essentiam et attributa, vel inter attributa invicem. *Prob. maj.* Si daretur distinctio formalis inter essentiam et attributa, tum essentia, tum unumquodque attributum esset formalitas, quae vere a parte rei non contineret alias formalitates vel perfectiones. Atqui formalitas quae vere a parte rei non continet omnem perfectionem simpliciter simplicem, seu talem, ut melius sit illam habere quam non habere, est imperfecta, ut apparet. Ergo in illa hypothese tum essentia tum attributa essent imperfecta. Nec rite arguitur ex supra dictis, quatenus personae non sint de essentia Dei; nam, secundum supra dicta, personalitates, licet non sint de essentia Dei, tamen ab illa a parte rei non distinguuntur. Accedit quod personalitates non sunt perfectiones simpliciter simplices, sed tantum simplices, et juxta nostrum concipiendi modum cum fundamento in re adveniunt essentiae jam plene constitutae.

2.º Si daretur distinctio formalis inter essentiam et attributa vel inter attributa invicem, pariter inter eadem admittenda esset distinctio realis. Atqui de fide est, ut inferius ostendetur, non dari in Deo praedicata absoluta realiter distincta. Ergo. *Prob. maj.* si daretur distinctio formalis, vere possit dici essentiam a parte rei non esse attributa nec unum attributum esse aliud. Atqui duo quorum unum a parte rei non est aliud, distinguuntur realiter; nam quemadmodum juxta omnes identitas realis in eo sita est quod unum a parte rei sit aliud; e contra distinctio realis debet consistere in hoc, quod unum a parte rei non sit aliud. Ergo.

111. Prob. 2.^a p. Ab omnibus admittitur multiplicandas non esse distinctiones sine necessitate, maxime ubi de distinctione ea agitur, uti virtualis est, quae lumine naturali capi non potest. Atqui nulla est necessitas distinctionis virtualis inter perfectiones absolutas collocandae. Ergo.

112. Obj. 1.º contra 1.^a p. Quae diversas habent definitiones, distinguuntur formaliter ex natura rei; nam definitio naturam rei explicat, et ideo ubi sit diversa definitio, esse debet saltem diversa formalitas ex natura rei. Atqui justitia et misericordia diversas habent definitiones. Ergo.

¹ In 1 p., d. 16, n. 15.

Resp. Imprimis neganda est **major** : quia definitiones diversae, si sint adaequatae, inferunt distinctionem realem; si vero non sint adaequatae, solum rationis distinctionem postulant, ut apparet in animali et rationali hominis, quae diversas habent definitiones; verumtamen idem realiter sunt. Deinde justitia et misericordia diversimode definiuntur in ordine ad connotata extrinseca diversa, non autem propter aliquam diversitatem ex natura rei in ipsa entitate.

113. Obj. 2.º Ibi datur distinctio formalis ex natura rei, ubi dantur praedicata contradictoria cum identitate reali ante omnem intellectus operationem. Atqui hujusmodi praedicata contradictoria dantur inter essentiam et attributa necnon inter attributa invicem. Ergo.

Resp. Neg. maj. et min. Major quidem negatur, quia ad habenda praedicata ex se contradictoria cum identitate reali sufficit distinctio illa virtualis supra explicata, et non requiritur distinctio formalis ex natura rei. Deinde negata est etiam **minor**, quia exempla ad illam probandam afferri solita, reapse nihil evincunt. Sic, v. gr., dicitur : *essentia est radix attributorum*; *attributa non sunt radix essentiae*; similiter : *miserecordia non punit*; *justitia punit*, et alia. Verum in primo exemplo falsum est a parte rei et independenter ab intellectus operatione *essentiam esse radicem* attributorum et non viceversa; quia a parte rei nulla datur radix nec derivatio inter essentiam et attributa aut inter attributa invicem; et totum illud de radice et derivatione convenit essentiae metaphysicae solum denominative ab actibus intellectus, sicut denominative ab iisdem non convenit attributis. Deinde ad 2um exemplum negandum est a parte rei illam entitatem, quae est misericordia, non punire et viceversa, et illae propositiones sunt verae de misericordia et justitia sumptis juxta nostrum concipiendi modum; qui quidem concipiendi modus fundamentum habet in diversis effectibus miserendi et puniendi a Deo provenientibus; necnon quia unica infinita perfectio Dei aequivalet misericordiae et justitiae, ut sunt virtutes distinctae in creaturis.

114. Obj. 3.º Hae propositiones : *miserecordia in sensu formali non est justitia*, *justitia in sensu formali non est misericordia* sunt verae, et non ideo quia intellectus illas enuntiat. Ergo a parte rei misericordia differt formaliter ex natura rei a justitia.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Ratio est, quia illae propositiones sc. *miserecordia in sensu formali*, etc. *justitia in sensu formali*, etc. praeter entitatem justitiae vel misericordiae important in obliquo actum intellectus taliter concipientis entitatem illam; quapropter licet quod significatur in recto sit idem, illud tamen quod importatur in obliquo est diversum; et hac de causa illae propositiones sunt verae. Item eadem infinita perfectio uno modo attingitur ab intellectu nostro sub ratione misericordiae, et alio sub ratione justitiae; sub ratione enim misericordiae attingitur ut aequivalens virtuti misericordiae creatae, et sub ratione justitiae ut aequivalens virtuti justitiae.

115. Obj. 4.º Unum attributum divinum probatur per aliud, v. gr., voluntas per intellectum. Ergo haec attributa ex natura rei distinguuntur, aliter idem per idem probaretur.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Ad probat. dist. : aliter idem per

idem probaretur, realiter, C.; formaliter sive juxta nostrum concipiendi modum, N.

116. Obj. 1.º contr. 2.^a p. Quidquid est in creaturis, id omne modo perfectione et excellentiore invenitur in Deo. Sed in creaturis invenitur distinctio realis inter perfectiones. Ergo haec modo excellentiore erit in Deo, ac proinde per distinctionem virtualement intrinsecam, quae est eminentia quaedam distinctionis realis.

Resp. Dist. maj. : quidquid perfectionis est in creaturis modo perfectione invenitur in Deo, C.; quidquid defectus et imperfectionis reperitur in creaturis, modo perfectione debet in Deo reperiri, N. **Et contr. dis. min.:** in creaturis invenitur distinctio realis inter ipsarum perfectiones, quae est vera imperfectio, C.; aliter, N.

117. Obj. 2.º Intellectus et voluntas divina sunt realiter idem et accipiunt praedicata ex se contradictoria independentem a nostris conceptibus. Atqui hoc est inveniri inter ea distinctionem virtualement intrinsecam. Ergo. *Prob. maj. quoad 2^{am} part.* Independentem a nostris conceptibus intellectus divinus intelligit et divina voluntas non intelligit. Atqui hoc est eis convenire praedicata ex se contradictoria. Ergo.

Resp. Neg. maj. quoad 2^{am} part. Ad prob. maj. iterum neg. maj. Ratio solutionis est, quia a parte rei et independentem a nostris conceptibus et divinus intellectus intelligit et vult, et divina voluntas similiter intelligit et vult; etenim a parte rei divinus intellectus et voluntas sunt omnino eadem et indivisibilis entitas quae vocatur intellectus aut voluntas, prout attingat objecta sub ratione veri aut sub ratione boni. Nec inde inferitur, quidquid a Deo intelligitur, similiter et amatur; quia eadem indivisibilis entitas potest tendere in quaedam objecta sub ratione veri, et non sub ratione boni.

118. Obj. 3.º Divina intellectio est prior divina volitione prioritate reali; tum ex illo axioma *nihil volitum quin praecognitum*, tum quia ideo Deus se ipsum vult, quia se ipsum intelligit. Atqui haec requirunt distinctionem saltem virtualement inter divinam intellectionem et volitionem. Ergo.

Resp. Neg. maj. Ad hujus probationem dico illud axioma *nihil volitum quin praecognitum* non importare in Deo aliquam prioritatem realem, sed tantum prioritatem rationis sive secundum nostrum concipiendi modum. Similiter cum dicitur *ideo Deus se ipsum vult, quia se ipsum cognoscit*, non significatur aliqua realis causalitas, sed solum indicatur Deum non posse se ipsum velle, quin se ipsum cognoscat; nam amor proprie talis non potest existere sine cognitione proprie tali.

119. Obj. 4.º Cognitio Dei supponit ejus essentiam quam attingit; omnis enim cognitio supponit suum objectum. Sed si cognitio Dei supponit divinam essentiam, ab hac distinguatur oportet saltem virtualiter. Ergo.

Resp. Dist. maj. : cognitio Dei supponit ejus essentiam, i. e., habet divinam essentiam pro objecto cognito, C.; realiter dependet a divina essentia aut ab ea distinguitur a parte rei et independentem a nostro concipiendi modo, N. Cognitio enim Dei est entitative necessaria et improducta estque ipse Deus. Quod si in creaturis cognitiones supponant sua objecta a quibus dependeant, nihil mirum, nam cognitiones in creaturis sunt realiter productae et dependentes.

120. Obj. 5.º Filius sive secunda Trinitatis persona producitur per

intellectum et non per voluntatem, Spiritus Sanctus contra per voluntatem et non per intellectum. Ergo haec saltem postulant distinctionem virtuales inter divinum intellectum et voluntatem.

Resp. Dist. ant. : Filius producit per intellectum et non per voluntatem quatenus producit per entitatem Dei necessariam prout continentem intellectum et non prout continentem voluntatem, C.; quatenus detur distinctio virtualis inter divinum intellectum et voluntatem, N. Similiter Spiritus Sanctus producit per entitatem Dei necessariam prout continentem voluntatem et non prout continentem intellectum. Quemadmodum enim ab eadem indivisibili animae entitate et citra virtuales distinctionem intrinsecam exoriuntur (saltem radicaliter) intellectiones et volitiones, atque ita quidem ut intellectiones proveniant ex illa quatenus intellectiva et non quatenus volitiva, et contrario modo volitiones; eadem ratione a divina essentia quatenus est intellectus exoritur Filius seu Verbum Dei, et quatenus voluntas Spiritus Sanctus. Quapropter ad rem hanc declarandam satis est divinam essentiam aequivalere virtutibus, quae in creatis vel sunt realiter distinctae vel saltem realiter distinctos effectus habent.

Thesis II. Inter essentiam metaphysicam et attributa necnon inter attributa ad invicem admittenda videtur distinctio rationis rationatae proprie talis.

121. Prob. 1. Ex PP. Plura PP. testimonia ad hanc assertionem confirmandam afferri possent, ut videre est apud P. Petavium.¹ Sufficiat in specimen afferre S. Cyrill. Alex. ita loquentem²: «Si ergo intelliguntur nonnulla tanquam accidisse Deo, cur frustra contenditis non debere dici ingenitum Deo accidisse, cum multa in ejus essentia accidentium speciem imitentur?» Jam vero attributa divina speciem accidentium non imitentur, si saltem propria rationis distinctione ab essentia non distinguerentur; nam tunc ipse conceptus attributorum esset saltem implicite conceptus essentiae.

122. 2.º ratione. Illa rationis distinctione proprie tali discernuntur, quae, prout conceptibus nostris substant, diversas habent definitiones. Atqui tum essentia, tum attributa, prout conceptibus nostris substant, diversas habent definitiones. Ergo. **Maj.** constat, quia aliter adhuc res ut distinctae ratione, una containeretur in ratione alterius, et ita non proprie ratione distinguerentur. Vide supra n. 108. Prob. min. Nam essentia, v. gr., definitur ens a se; misericordia, virtus miserendi Dei propria, immensitas, vis existendi necessario in omni loco reali et possibili, et ita porro. Atqui hae definitiones sunt diversae, nec se mutuo continent vel implicite. Ergo.

123. Obj. 1.º Si essentia ut distincta ratione ab attributis, haec non containeret, et viceversa, tum essentia, tum attributa essent imperfecta, quum omnem perfectionem non haberent. Hoc autem Deo convenire non potest. Ergo. Aliunde attributa divina etiam ut distincta per rationem sunt ens,

¹ *De Deo*, lib. 1, c. 3.

² *In Thesaur.*, assert. 31 (M. G. 75, 447).

ac proinde, quum sint divina, sunt ens a se, et idcirco continent essentiam, et ab hac non proprie et stricte per rationem distinguuntur.

Resp. Neg. maj. Nam imprimis nostrae cognitiones nihil addunt, vel auferunt a Deo, sed tantum attingunt ea quae in Deo sunt juxta capacitatem nostri intellectus. Revera a parte rei essentia est de essentia physica attributorum, et similiter attributa essentiam physicam Dei constituunt, ut supra dictum est. Intellectus vero noster, quum non possit simul attingere ea omnia, quae in unica infinita Dei perfectione absoluta continentur, ea veluti per partes attingit; neque in hoc fallitur, ut supra n. 106 dictum est. Neque ex eo, quod in justitia divina, v. gr., prout consideratur ab intellectu nostro, non contineatur neque implicite misericordia ceteraque divina praedicata, sequitur divinam justitiam esse imperfectam, sed tantum sequitur ab intellectu nostro propter ejus limitationem considerari divinam justitiam sub ratione tantum justitiae, et non sub aliis rationibus, quae a parte rei cum justitia identificantur.

Ad illud vero quod additur, concedendum est essentiam Dei metaphysicam implicite contineri in attributis, sed non viceversa. Ratio est, quia quaelibet perfectio divina est ens, et quum sit divina, est ens a se, quum ratio entis omnia praedicata transcendat et in illis imbibatur; sed essentia metaphysica Dei, seu ens a se, non continet nisi virtualiter et illative ceteras divinas perfectiones, saltem si excluduntur illae, quae sunt transcendentes, ut veritas et bonitas; ens enim a se formaliter non dicit nisi a semetipso existentiam habere, et necessario ex se existere; aliae vero perfectiones ex illo inferuntur, sed in illo juxta nostrum concipiendi modum formaliter non includuntur. Tamen inde non sequitur inter essentiam metaphysicam et attributa non dari strictam rationis distinctionem; nam essentia ab attributis sub rationibus eorum specialibus omnino ratione distinguitur, et attributa ab essentia inadaequate distinguuntur, quia praeter rationem entis a se formaliter includunt alias perfectiones, quae in ente a se ut sic formaliter non includuntur. Aliunde ens a se simpliciter est prius quam aliae perfectiones particulares et illarum fons; et ideo habet rationem essentiae.

124. Obj. 2.º Essentia Dei metaphysica et attributa sunt infinita in omni genere; nam aliter essent finita. Atqui quod in omni genere infinitum est, saltem implicite includit omnem perfectionem. Ergo tum essentia tum attributa sese invicem includunt, ac proinde non propria rationis distinctione discernuntur.

Resp. Dist. maj.: Essentia Dei metaphysica et attributa sunt infinita in omni genere ex parte objecti, C.; prout substant conceptibus nostris debent definiri aut explicari per infinitatem in omni genere, N. **Ad prob. maj.** negatur simpliciter assertum; nam imprimis perfectiones illae divinae, etiam quatenus conceptibus nostris substant, sunt infinitae in propria linea, i. e., essentia in ratione essentiae, misericordia in ratione miserendi et sic de aliis. Deinde infinitas in omni genere non negatur illis ab actu intellectus, sed tantum ab eadem praescinditur.

125. Obj. 3.º Essentia Dei, etiam prout a nobis concipitur, est perfectissima. Atqui quod perfectissimum est saltem implicite omnem includit perfectionem. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Essentia Dei physica est perfectissima, C.; meta-

physica, **Subd.**: est perfectissima radicaliter, iterum **C.**; formaliter, sive debet definiri aut explicari per infinitam perfectionem in omni genere, **N.** Et **dist.** etiam **min.**: quod perfectissimum est formaliter, saltem implicite omnem includit perfectionem, **C.**; quod perfectissimum est solum radicaliter, **N.**

126. Obj. 4.º Si essentia Dei metaphysica non includit formaliter attributa, faciet compositionem cum illis; nam illa erunt superaddenda essentiae. Atqui hoc summae Dei simplicitati repugnat. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Si essentia Dei metaphysica non includit formaliter attributa, faciet compositionem cum illis ex parte objecti, **N.**; solum denominative a nostro imperfecto concipiendi modo, **C.** Et **contra dist. min. negatur cons.** Hic praeterea addo ad aliam similem difficultatem praecavendam, quod eadem ratione qua in Deo admittitur compositio, possunt quoque accidentia admitti, hoc est non simpliciter, sed cum addito, juxta imperfectum nostrum concipiendi modum.

127. Obj. 5.º Illa praedicata quae essentialiter dicuntur de creaturis, ut, v. gr., *intelligens, vivens*, etc. magis essentialiter de Deo praedicantur. Atqui haec praedicata ita creaturis conveniunt, ut nec propria rationis distinctione possint ab earum essentia distingui. Ergo a fortiori hoc ipsum in Deo dicendum est.

Resp. Dist. maj.: Illa praedicata quae essentialiter dicuntur de creaturis, magis essentialiter de Deo praedicantur, respectu essentiae physicae ipsius, **C.**; respectu essentiae metaphysicae, **N.** Illa enim praedicata ad essentiam creaturae metaphysicam spectant; non autem ad essentiam metaphysicam Dei, prout elucet ex his quae supra dicta sunt.

128. Scholion. De sententia D. Thomae circa attributorum distinctionem. S. Thomas pluribus in locis¹ favere videtur sententiae, quae inter attributa Dei admittit distinctionem rationis stricte talem; nam in locis citatis et in aliis asserit rationes seu conceptiones nostras de divinis perfectionibus esse diversas; jam vero non essent diversae, si una implicite esset altera, et una per alteram explicaretur, sicut *homo* per *animal rationale*, quod implicite continet. Verba quidem S. Thomae in primo loco laudato haec sunt: «Sed secundum quod dictum est hujusmodi nomina substantiam divinam significare, licet imperfecte, etiam plane apparet, secundum praemissa, quod habent rationes diversas. Ratio enim quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, format ad intelligendum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas. Quae quidem perfectionibus in Deo praeexistunt unite et simpliciter; in creaturis recipiuntur divise et multipliciter. Sicut igitur diversis perfectionibus creaturarum respondet unum simplex principium repraesentatum per diversas perfectiones creaturarum varie et multipliciter; ita variis et multiplicibus conceptibus intellectus nostri, respondet unum omnino simplex, secundum hujusmodi conceptiones imperfecte intellectum.» Unde sicut repraesentationes Dei per creaturas sunt variae et multiplices ita, ut una non sit implicite alia, similiter de conceptionibus intellectus diversis dicendum est.

¹ 1.^a p., q. 13, a. 4.; *De potentia*, q. VII, a. 6; 1 *sent.*, d. 2, aa. 2 et 3 et alibi.

Nec refert quod in 1 p., q. 39, a, 6, ad 2 dicat: «Unde sicut est per se ista, *Pater est Deus*, ita et ista *Deus est Pater*,» ubi indicare videtur Paternitatem esse de ratione divinae essentiae, et viceversa; si autem paternitas est de ratione divinae essentiae, a fortiori essentia Dei est de ratione attributorum et viceversa. Verum S. Thomas propositionibus adductis solum significat Paternitatem identificari cum divina essentia, non autem esse de ratione divinae essentiae. Etemin S. Doctor expresse dicit¹: «Dicendum quod ratio illa tenet in praedicabilibus per se. Per se autem praedicatur aliquid de aliquo quod praedicatur de eo secundum propriam rationem: quod vero non secundum propriam rationem praedicatur, sed propter rei identitatem, non etiam praedicatur per se. Cum ergo dicitur, essentia divina est paternitas: non praedicatur paternitas de essentia divina propter identitatem rationis, sed propter identitatem rei: et similiter nec essentia de paternitate, ut jam dictum est: quia alia est ratio essentiae et relationis.» Quare S. Thomas praedicari *per se* non eodem sensu semper accipere videtur; sed aliquando per praedicationem secundum eandem rationem, et aliquando per omnem praedicationem, quae subjecto necessario conveniat.

¹ De potentia, q. 8, a. 2, ad 6.

CAPUT II

De attributis Dei quiescentibus absolutis ¹

ARTICULUS I

De simplicitate Dei

129. Praemitt 1.º Ordo materiae. Quid sit simplex. In attributis Dei quiescentibus absolutis pertractandis initium fit a simplicitate Dei, et deinde successive de ejusdem perfectione, infinitate, immensitate, immutabilitate, aeternitate, veritate, bonitate et pulchritudine agetur, qui quidem ordo fere est idem, quem D. Thomas in *1 p.*, q. III, et sq. tenet.

Jam *simplex* dicitur, quod partibus caret; si quod simplex dicitur, caret partibus realiter distinctis, est simplex realiter, et si etiam caret partibus ratione nostra stricte distinctis, dicitur etiam simplex ratione. Simplicitati rationis opponitur compositio ex genere et differentia, necnon ex specie et individuatione. Simplex et unum non est idem; simplex enim distinctioni partium opponitur, unum vero divisioni; quare id quod compositum est ex partibus, est vere unum, si partes non sunt divisae, sed unitae unam substantiam formantes, sicut Petrus est vere unus, licet multis partibus constet. Res vero simplex est una, quia non modo non est divisa, verum nec dividi potest, quia partibus caret.

130. Praemitt. 2.º Errores. ² Doctrina catholica. Negarunt divinam simplicitatem polytheistae, qui generatim deos corporeos admittebant, anthropomorphitae Deo humanam figuram tribuentes,

1 Vide supra n. 107.

2 Vide Petavium, *De Deo uno*, l. 1, c. 12 et sq.; l. 2, c. 1; Thomassini (Ludov.), *De Deo*, l. 4, c. 1; Wirceburgenses, *De Deo*, d. 1, c. 2, a. 1; San (Ludov. de), *De Deo*, p. 2, c. 2; Piccirelli (Josep. M.) *De Deo*, s. 2, q. 3, § 2.

omnes pantheistae, quamvis hi potius atheistae dicendi sint, Gilbertus Porretanus aliique.

Doctrina vero catholica et de fide est Deum esse omnino simplicem et nullam omnino compositionem realem admittere. Ita Conc. Lateranense IV¹ credit et confitetur his verbis: «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus... tres quidem personae, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino...» Et Conc. Toletanum XV² dicit: «In Deo autem non est ita, quia simplex ita natura est, et ideo hoc est illi esse, quod velle, quod sapere...» Item Conc. Vaticanum³: «Sancta catholica apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum... qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis...» Eadem res definitur ab Eugenio III in Conc. Remensi, anno 1148⁴, et a Paulo IV in Constit. *Cum quorundam* (7 Aug. 1555).⁵

Thesis. Deus est omnino simplex realiter, seu partibus realiter distinctis prorsus caret.

Thesis, ut ex dictis constat, est de fide.

131. Prob. 1.º ex S. Script. In *Exod.* III, 14, dicit Deus de se ipso: «Ego sum qui sum. Ait: Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.» Haec autem verba juxta dicta supra significant *esse a se*, *esse* autem nullam dicit compositionem. Item Deus dicitur *sapientia* (*Prov.* I, 20), *veritas*, *vita* (*Joann.* XIV, 6, I *Joann.* I, 2), *caritas* (I *Joann.* IV, 8); haec autem innuunt Deum esse ipsam sapientiam, veritatem, vitam, caritatem, ac proinde esse haec omnia per ipsam essentiam, non per compositionem seu additionem. Similiter Deus dicitur *solus sapiens* (*Rom.* XVI, 27), *solus bonus* (*Luc.* XVIII, 19), *solus praestans*, *solus justus et omnipotens* (II *Machab.* I, 25), *solus immortalis* (I *Tim.* 6, 16). Deus autem non est solus sapiens, bonus, etc., per participationem, quum hoc creaturis etiam conveniat; ac proinde est solus sapiens, bonus, etc., per ipsam essentiam, quae est unicum ens a se.

1 Denzinger. — Bannwart, n. 428.

2 Denzinger. — Bannwart, n. 291.

3 Sess. 3.^a, cap. 1 (Denzinger. — Bannwart, n. 1782).

4 Denzinger. — Bannwart, n. 389.

5 Denzinger. — Bannwart, n. 993.

132. 2.º *Prob. Ex PP.* S. Basilius dicit¹: « Deum vero simplicem et incompositum confitentur omnes. » Et S. Joann. Chrysost.²: « Etenim Deus simplex est, incompositus et figurae expers... » Item S. Joan. Damasc.³: « Nam quod incorporeus sit, perspicuum est. Quo enim modo corpus esse queat, quod infinitum et interminatum est, quod figura caret, quodque nec tangi, nec oculis cerni potest, quod denique simplex est nec compositum. » Rursus S. Augustinus⁴: « Et non est ibi (in Deo) aliud beatum esse, et aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino ipsum esse. » Denique S. Bernardus⁵: « Non est compositus Deus: merum simplex est. Et ut liquido noveris, quid simplex dicam: idem quod unum. Tam simplex Deus, quam unus est. Est autem unus, et quo modo aliud nihil. Si dici possit, unissimus est. » Vide plura apud auctores citatos n. 129 in nota.

133. *Prob. ratione.* a) Deus est ens a se; ens autem a se ex se ipso est determinatum ad esse, quod nullam dicit compositionem. Item si ens a se partes realiter distinctas haberet, aut omnes vel plures essent a se aut una tantum. Si hoc ultimum, haec unica pars a se esset Deus, quia Deus est ens a se, ut supra dictum est. Alterum vero non est possibile, quia, ut supra ostensum est, ens a se est unicum. Praeterea ens a se est omnino independens; si vero partes haberet, dependeret a suis partibus. Denique si ens a se partibus constaret, una pars perfectionem alterius non haberet; et ideo singulae partes essent imperfectae et limitatae; ex limitatis autem et imperfectis exurgere non potest ens infinite perfectum, ut est Deus, prout inferius probabitur.

134. b) *Prob. iterum ratione excludendo a Deo varia compositionis genera.*

α) *Deus non est corpus.* Quia quodlibet corpus est in potentia ad divisionem; ens autem a se nullam habet potentiam, quum a semetipso determinatum sit ad omnia habenda, quae illi convenient. Accedit quod ens a se est primum ens, ac proinde nobilissimum; sed corpus per se vitam

¹ *Epist. 8.ª ad Caesariem.* (M. G. 32, 248: M. I. Rouët de Journal, *Enchirid. Patrist.*, n. 911).

² *Hom. 4, de incòmprehen.*, n. 3 (M. G. 48, 730: Rouët de Journ. *Enchir. Patr.*, n. 1128).

³ *De fide Orthod.*, l. 1, c. 12 (M. G. 94, 798).

⁴ *De Trinit.*, l. 6, c. 7 (M. L. 42, 929).

⁵ *De Considerat.*, l. 5, c. 7 (M. L. 182, 798).

non habet, et multo minus intelligentiam; atque ideo ens nobilissimum esse non potest, quum viventia et intelligentia sint nobiliora non viventibus.

β) *Deus non est compositus ex materia et forma, neque ex partibus integrantibus.* Nam materia est in potentia ad formam, et utraque est in potentia ad constituendum compositum; in ente autem quod a semetipso est determinatum ad ea omnia habenda, quae sibi convenient, nulla potest dari potentia. Neque ex partibus integrantibus, quia hae sunt in potentia ad faciendum unum per mutuam earum conjunctionem, necnon in potentia ad separationem.

ε) *Deus non componitur ex essentia et esse, neque ex natura et personalitate.* Nam si esse vel personalitas ab essentia realiter distinguerentur, haec esset in potentia ad esse vel personalitatem; in ente autem ex sese determinato ad omnia sibi convenientia habenda, nulla potest dari potentia in sensu reali.

δ) *Deus ex accidentibus non componitur.* Quia aliter esset in potentia ad illa, et ideo ex sua essentia non haberet omnia sibi debita. Quare, quum in Deo nulla realis compositio detur, est omnino simplex.

135. Dices 1.º Deo tribuuntur ea, quae corpus requirunt, ut *oculi et aures* (*Psal.* XXXIII, 16), *odoratus* (*Gen.*, VIII, 21), *os* (*Is.*, I, 20), *brachium* (*Exod.*, VI, 6), *manus* (*Job.*, X, 8), etc. Item *altitudo, profunditas, longitudo et latitudo* (*Job.*, XI, 8-9), *situs* (*Is.*, III, 13; VI, 1), etc. Similiter *ira et furor* (*Psal.* VI, 2). Denique homo dicitur ad similitudinem Dei factum (*Gen.*, I, 27.) Ergo Deus corpus re ipsa habet.

Resp. Dist. ant.: Deo tribuuntur ea, quae corpus requirunt, sensu metaphorico, C.; sensu proprio, N. et N. cons. Quum Sacra Scriptura hominibus loquatur, divinas perfectiones et virtutes per metaphoras a rebus corporeis desumptas exponit, quia homines per sensibilia ad res divinas cognoscendas ducuntur; et sic per oculos, aures, odoratum significatur scientia Dei de rebus humanis, per brachium potentia, per sessionem immutabilitas, per dimensiones immensitas, etc. Quod vero ea, quae objecta sunt, metaphorice sint accipienda, elucet, tum ex probationibus supra allatis, tum quia in Scripturis Deus ponitur *spiritus, invisibilis, immutabilis*, etc., tum denique quia constans christianorum traditio Deum omnino simplicem facit. Unde homo ad imaginem Dei factus dicitur non secundum corpus, sed secundum animam; quod etiam ex hoc infertur, quia homo prae ceteris animantibus ad imaginem Dei dicitur factus; homo vero cetera animalia ratione animae superat. Vide S. Augustinum.⁴

1 *Epist.* 148 ad *Fortunatian.*, c. 4, n. 13 (M. L. 33, 628).

136. Dices 2.º Nonnulli scriptores christiani inter antiquos in Deo dari realem compositionem tenuerunt, ut Melito Sardicensis, Tertullianus, Athenagoras, Lactantius, Audius. Ergo inter christianos non erat res omnino comperta Deum esse omnino simplicem.

Resp. Trans. ant. et Neg. cons. Etenim, licet pauci doctrinam aliquam ut certam communiter receptam negent, non ideo illam faciunt incertam. Dixi tamen *transeat ant.*, quia Athenagoras non ponit compositionem in Deo, quum faciat Deum *immortalem, immobilem et immutabilem*¹, nisi sermo sit de mera compositione secundum nostrum concipiendi modum. Similiter Lactantius² facit *Deum et incorporalem et invisibilem et aeternum*. Unde si alibi³ Deo *figuram tribuit*, ideo hoc facere videtur, ut indicet Deum non esse indefinitum et indeterminatum. De Tertulliano, Melitone Sardicensi et Audio utrum facerent Deum corporeum, necne, disputatur; quocirca de nullo ex illis scriptoribus, qui objiciebantur, certo constat compositionem in Deo posuisse.⁴

Profecto Tertullianus dicit⁵: « Quis enim negabit Deum corpus esse... »⁶; et in aliis locis idem affirmat. Verum probabiliter excusari potest, quia ex una parte tribuit Deo corpus sui generis, et ex altera videtur vocare corpus omne illud, quod non sit nihil. Ita in eodem loco, antea adducto et post verba allata prosequitur: « Etsi Deus spiritus est? Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. » Et alibi: « Omne quod est, corpus est sui generis; nihil est incorporale, nisi quod non est. » Item *Contra Hermogenem*⁷: « Quum ipsa substantia corpus sit rei cujusque. » S. Augustinus, licet *de Gen. ad litt.*⁸ Tertullianum condemnauerit, tamen *De haeresibus*⁹ illum excusat aliquantulum his verbis: « Sed potuit, ut dixi, propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas, non est corporis vel animae qualitas... »

137. Dices 3.º In Deo sunt tres divinae personae realiter

1 *Legat pro christ.*, n. 22 (M. G. 6, 939). Vide inferius, n. 140.

2 *De divin. Just.* 1. 7, c. 9 (Corpus script. Vindobonense, vol. 19, 611).

3 *De ira Dei*, c. 2 (M. L. 7, 82, 83).

4 Vide auctores supra laudatos, n. 130, nota. Item Lafosse, *De Deo*, q. 3, a. 2.

5 *Adv. Praxeam*, c. 7 (M. L. 2, 186).

6 *De Carne Christi*, c. 11 (M. L. 2, 819).

7 C. 35, col. 254.

8 Lib. 10, c. 26, n. 45 (M. L. 34, 428).

9 *Haer.* 86 (M. L. 33, 947).

distinctae et invicem unitae. Atqui unio realiter distinctorum est compositio realis. Ergo in Deo est realis compositio.

Resp. Dist. maj.: In Deo sunt tres personae realiter distinctae et unitae, i. e., identificatae realiter cum divina essentia, C.; realiter distinctae a divina essentia et mere unitae cum illa, N. Divinae igitur personae non sunt unitae cum divina essentia, sed omnino realiter idem cum illa, et ideo cum eadem compositionem realem minime faciunt, quia in divina essentia sunt omnino idem; quatenus vero opponuntur et realiter distinguuntur, non uniuntur.

138. Scholion I. In Deo non est compositio ex genere et differentia. Nam genus et differentia, ut ex Logica constat, sunt praedicata essentialia pluribus sub eadem ratione convenientia; nulla autem sunt praedicata Deo et creaturis convenientia sub eadem ratione; quia omnia divina praedicata rationem *entis a se* continent, et omnia praedicata creata rationem entis ab alio; et ideo in eadem rationem non conveniunt, et consequenter genus et differentiam constituere nequeunt. Deinde de ratione generis est ut differentiam non contineat, et de ratione differentiae ut genus non contineat, necnon ut utrumque simul essentiam constituent; in Deo autem reperiri nequeunt duo praedicata quorum neutrum alterum contineat, et utrumque simul divinam essentiam plene constituent. Denique genus et differentia essentiam rei metaphysicam formant; essentia autem Dei metaphysica est ens a se, quod genus et differentiam non habet, quum ens, quod esset genus, in aseitate, quae esset differentia, imbibatur. Nonnulli tamen scotistae et alii in Deo genus et differentiam admittunt.¹

139. Scholion II. Deus est spiritus. Hoc ex dictis sequitur; probatum enim est Deum esse omnino simplicem et esse intelligentem, quum sit mundi ordinator; substantia autem simplex et intelligens juxta omnes est spiritus. Atque haec veritas de fide est, quum sit de fide Deum esse simplicem et intelligentem. Haec ipsa veritas ita confirmatur:

1.º *Ex Joan. IV, 24*, ubi dicitur: « Spiritus est Deus: et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. » Vocabulum autem *spiritus* hic sumitur pro substantia spiritali, et quidem pure spiritali. *Pro substantia*, quia ens a se non potest non per se stare

1 Vide Mastrium (Bartholom.), *In 1^m sent.*, d. 2, q. 8, a. 2; Muniessam (Thomam), *De essent. et attrib. Dei*, d. 15, s. 3; Struggl, *De Deo*, p. 1, tract. 1, d. 2, q. 2, a. 2.

et subsistere. *Pro substantia spirituali* : tum quia in Scriptura nomen spiritus applicatum substantiis intelligentibus accipitur pro re immateriali seu spirituali; tum quia ex contextu elucet usurpari ratione cultus Deo tribuendi, et cultus non tribuitur nisi enti intelligenti, ac proinde spirituali, quum res materiales incapaces sint intelligendi, prout in philosophia demonstratur. *Pro re pure spirituali* : tum quia in Scriptura nomen spiritus non dicitur nisi de rebus pure spiritualibus, ut sunt animae humanae et angeli; tum quia, sicut jam probatum est, Deus est omnino simplex, et ideo non potest esse partim spiritualis, partim materialis.

Idem sequitur ex *Ecclesiastes*, XII, 7, dicente : « Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. » Jam vero Deus spiritum dare non potuisset, nisi ipse spiritus esset.

140. 2.º ex PP. Id constat ex PP. allatis n. 132, quibus nonnullos adjungo. Athenagoras¹ inquit : « Unum ingenitum et aeternum tenemus Deum, invisibilem et impassibilem, qui nec capi aut comprehendere potest, qui sola mente et ratione cognoscitur. » Et Origenes² : « Non ergo aut corpus aliquod aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens... » Rursus S. Hilarius³ : « Ac primum intelligendum est, Deum incorporealem esse, neque ex partibus quibusdam atque officiis membrorum, ex quibus unum corpus efficitur, consistere. Legimus enim in Evangelio, *Quoniam Deus spiritus est*, invisibilis scilicet et immensa atque intra se manens et aeterna natura. Scriptum quoque est : *Quoniam spiritus carnem et ossa non habent* (Luc. XXIV, 39). » Item Didymus Alex⁴ : « Porro Deus simplex et incompositae spiritualisque naturae... » Denique S. Joan. Damasc.⁵ : « Sola quippe divina natura vere materia et corpore vacat. »

Eadem veritas constat ex Conc. Vatic. cujus verba supra n. 130 allata sunt.

141. Scholion III. Deus in compositionem venire non potest.⁶ Ratio est, quia ea, quae ad unum tertium constituendum ordi-

1 *Legat. pro christ.*, n. 10 (M. G. 6, 907).

2 *De princip.*, lib. 1, c. 1, n. 6 (M. G. 11, 124).

3 *Tract. in Psalm.* 129, n. 3 (M. L. 9, 719).

4 *Liber de Spiritu Sancto*, n. 35 (M. G. 39, 1064).

5 *De fide orthodox.*, l. 2, c. 3 (M. G. 94, 867).

6 Vid. S. Thom., 1^a p., q. 3, a. 8; Suarez, *De Deo*, l. 1, c. 5; Lugo (Franc.) *De Deo*, l. 1, d. 14, q. 3, a. 8; Gotti (Vinc. Ludov.), *De Deo*, tract. 2, q. 3, dub. 2, § 5.

nantur, eo ipso non sunt summe perfecta, quum mutuo compleantur per constitutionem tertii seu compositi; aliter enim ad illud constituendum non ordinarentur. Deus igitur, quum sit ex se infinite perfectus, ut inferius probabitur, non potest compleri per unionem cum alio ente, ac proinde neque ad hoc ex natura sua ordinari. Quare, quum Deus sit infinite perfectus et independens, nullo modo ordinari potest ex se ad compositum aliquod constituendum. Item absolute repugnat Deum alii enti uniri per modum materiae vel formae, quia talis unio imperfectionem importat. Potest tamen Deus de potentia absoluta uniri naturae creatae tanquam ejus persona vel suppositum, sicut de facto persona Verbi unita est naturae humanae. Attamen persona Verbi neque est ad talem unionem ordinata, neque ex illa aliquid perfectionis vel complementi accipit, sed humanitati perfectionem communicat, et illam liberrime assumpsit.¹

ARTICULUS II

De absoluta Dei perfectione

142. Praemitt. 1.º Perfectum quidem secundum etymologiam idem est ac *plene* sive *totaliter factum*; verum quia per effectiorem res ponuntur in actu, et quum sint plene effectae, totaliter in actu ponuntur secundum uniuscujusque rei naturam; inde nomen *perfectum* ad significandum illud, cui nihil deest, usurpatum est. Dividitur perfectum in *perfectum privative* et *negative*. Est *perfectum privative*, illud, cui nihil deest quod illi debitum sit; ita est homo perfectus, ille cui nihil deest ex iis quae a natura humana exiguntur. *Perfectum* vero est *negative tale*, illud cui absolute nihil deest, seu quod omnem habet perfectionem. Etiam perfectum in *secundum quid* vel *relativum*, et in *simpliciter* seu *absolute* dividitur. *Perfectum simpliciter* vel *absolute* idem est ac *perfectum negative*; et *perfectum secundum quid* vel *relativum* est illud cui nihil deest respectu alicujus perfectionis vel in aliquo perfectionum ordine. Unde perfectum

¹ Vide *Tract. de Verbi Divini Incarnatione*, d. 3, a. 6.

secundum quid vel relative non est idem ac perfectum privative; hoc enim est illud, cui nihil deest quod sit debitum; ut autem aliquid sit perfectum secundum quid vel relative sufficit, ut sit perfectum in aliqua re: ita homo optimum auditum habens, dici potest perfectus secundum quid, i. e., secundum auditum.

Porro perfectum est tale propter perfectionem vel perfectiones quas habet; perfectio vero est quaelibet entitas, quae tamen ut sit perfectio pro aliquo, debet illi convenire vel aptari; quod enim alicui rei non convenit, licet in se sit perfectio, tamen non est talis pro illa re. Perfectiones in *mixtas*, *simplices* et *simpliciter simplices*, seu *simpliciter tales* dividuntur. Perfectiones sunt *mixtae*, quum imperfectionem aliquam habent adjunctam; *simplices*, quum nullam habent imperfectionem, sed aliam perfectionem aequalem excludunt, sic paternitas in Deo nullam habet imperfectionem, excludit tamen filiationem illi aequalem; denique *simpliciter simplices*, nullam habent imperfectionem, et aliam perfectionem aequalem vel majorem non excludunt. Perfectio *simpliciter simplex* definitur quoque illa; quae melior ipsa quam non ipsa, quae quidem definitio deprompta est ex S. Anselmo.¹

143. Praemitt. 2.º Status quaestionis. Quaeritur in praesenti, utrum Deus sit omnino perfectus, necne. Atque imprimis Deum esse omnino perfectum *privative*, manifestum est, quia non potest perfectione sibi debita privari a semetipso, quum ex sese omnia necessario habeat, neque a causa extrinseca, quum sit ens prorsus independens. Praeterea, si aliqua perfectione privaretur, etiam omni, quia est ens simplicissimum, et ideo aliqua re privari nequit, nisi omnibus privetur. Quare praecipua quaestio hic pertractanda est, utrum Deus sit perfectus *negative*, h. e., utrum omnes omnino perfectiones sine ullo defectu habeat. Atque ita est prorsus affirmandum, et est haec doctrina fidei, ut constat ex Conc. Vaticano dicente²: « Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, creatorem ac Dominum caeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectum ac voluntate omnique perfectione infinitum... »

¹ *Monol.*, c. 15 (M. L. 158, 163).

² *Sess. 3.^a*, c. 1 (Denzing. — Bannwart, n. 1782).

Thesis. Deus omnes omnino perfectiones habet sine ullo defectu.

144. *Prob. 1.º ex S. Script.* Ex *Exod.* III, 14, ubi Deus dicit de se ipso : « Ego sum, qui sum. » Haec verba, ut supra n. 67 dictum est, significant *ego sum ex me ipso* seu *ego sum ens a se*. Quare, quum Deus ex se sit determinatus ad *esse*, et *esse* nullam limitationem vel circumscriptionem importet, idem est habere ex se determinationem ad *esse*, ac habere ad omne *esse*; *esse* enim ad omnia se extendit. Item ex *Exod.* XXXIII, 19 ubi legitur Deum Moysi dixisse : « Ego ostendam omne bonum tibi. » His quidem verbis indicatur Deum *esse* omne bonum, et ideo habere omnem perfectionem. Denique ad *Roman.* (XI, 36) Paulus inquit : « Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. » Quae certe verba veritatem habere non possent, si in Deo omnes perfectiones non reperirentur.

145. *Prob. 2.º ex PP.* S. Hilarius inquit¹ : « Et hanc quidem infinitatis significationem satisfecisse sermo dicentis : *ego sum, qui sum*, videbatur... atque ita totus ipse intra extraque se continens (cuncta), neque infinitus abesset a cunctis, neque cuncta ei qui infinitus est non inessent. » Item S. Augustinus² : « Ineffabili dulcedine teneor, cum audio *bonus Dominus*; consideratisque omnibus et collustratis, quae forinsecus vides, quoniam ex ipso sunt omnia... Omnino nullum invenias bonum quod non ab illo sit bonum. » Et paulo inferius, verbis supra n. 68 allatis, innuit *esse* Dei continere omnem *esse* seu omnem perfectionem. Et S. Gregorius Naz.³ : « Universum enim id, quod est, in se complectitur, nec principium habens, nec finem habiturum, velut pelagus quoddam essentiae immensum et interminatum... Immensus igitur et infinitus est Deus... » Et S. Joannes Damasc.⁴ postquam dixit nomen *est* *esse* maxime proprium Dei subjungit : « Nam totum *esse* velut immensum quoddam ac nullis terminis definitum essentiae pelagus complexu suo ipse continet. » Denique S. Bernardus⁵ : « Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris; in hoc verbo instauratur, quod est, *Est*.

1 *De Trinit.*, lib. 1, n. 6 (M. L. 10, 28).

2 *In Psalm.* 134, n. 4 (M. L. 37, 1740-1741).

3 *Orat.* 38, n. 7 (M. G. 36, 318-319).

4 *De fide orthod.*, l. 1, c. 9 (M. G. 94, 835).

5 *De considerat.*, l. 5, c. 6 (M. L. 182, 795).

Nempe hoc est ei esse, quod haec omnia esse... Ac per hoc quodammodo ipse solus est, qui suum ipsius est, et omnium esse.»

146. Prob. 3.º ratione. Deus enim est ens a se, et ideo est ex se determinatus ad habendum esse, non autem ad habendum hoc vel illud esse, sed ad *esse*, quod quidem ad omnem perfectionem se extendit, et idcirco Deus ex se omne esse seu omnem perfectionem habet. Praeterea Deus est causa efficiens omnium rerum. Atqui causa efficiens perfectiones effectuum continet. Ergo Deus omnium rerum perfectiones continet. Denique omnis perfectio aut est increata, aut creata; si increata, nonnisi in Deo reperiri potest; si creata, etiam Deo convenire debet tanquam primae causae efficienti.

147. Obj. 1.º Deus est ens simplicissimum. Atqui quod est simplicissimum et nullas habet partes non potest habere omnes perfectiones. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Entitas enim Dei, licet simplicissima, est infinite excellens; et sicut inter res materiales parvus lapis valde pretiosus est multo majoris aestimationis quam magna rupes, ita Deus nullis constans partibus est aestimationis infinite majoris quam omnes res creatae et creabiles simul sumptae. Nec ostenditur repugnantia in hoc; quod sit ens simplicissimum omne esse seu omnes perfectiones in se continens; hoc enim ex ratione entis a se consequitur, ut ostensum est. Quare, quum ens a se omnem perfectionem habeat per simplicissimam entitatem, eo ipso est simul vita, intellectus, voluntas, sapientia, virtus, etc.

148. Obj. 2.º Perfectiones aliae aliis opponuntur, ut corpus non potest esse spiritus. Ergo omnes perfectiones in Deo reperiri nequeunt.

Resp. Dist. ant. : perfectiones aliae aliis opponuntur secundum modum existendi quem habent in creaturis, **C.**; secundum etiam modum altiorem, **N.** Et **Neg. cons.** Quum dicimus Deum habere omnes perfectiones, nullo modo significare volumus Deum esse cumulum omnium rerum, sed in entitate simplicissima omnem perfectionem possidere. Illa vero simplicissima entitas diverso modo perfectiones complectitur; nam perfectiones simpliciter simplices formaliter habet, mixtas autem eminenter et virtualiter.

Ratio est; quia perfectiones simpliciter simplices in suo conceptu nullam involvunt imperfectionem, et melius est illas habere formaliter quam alio modo, quum per aliam perfectionem non compensentur : ita

melius est habere sapientiam sub ratione sapientiae quam illa carere, nec datur alia perfectio, cuius sit proprium tribuere sapientiam. Tamen Deus est proprie et formaliter sapiens per ipsum suum esse, quod est omne esse, non propter multiplicationem entitatum, sed propter infinitam excellentiam unius simplicissimi esse. Perfectiones mixtae sunt in Deo, non formaliter, sed eminenter et virtualiter, quatenus sunt in illo sine ulla imperfectione et cum potestate praestandi et efficiendi quidquid perfectio mixta formaliter sumpta praestare et efficere posset. Dicitur *praestare et efficere*, quia quidquid per perfectionem mixtam obtineri et effici potest, id Deus tribuere et efficere potest. Hae quidem perfectiones non possunt esse in Deo formaliter, quia aliter Deus imperfectiones earum contineret et non esset summe perfectus; debet nihilominus illas habere eminenter et virtualiter, ut aliquo modo in Deo sint omnes perfectiones.

Profecto perfectio aliqua eminenter habetur, quum modo altiore et excellentiore possideatur, et cum potestate praestandi quidquid alia perfectio inferior formaliter sumpta praestare posset. Sic Deus eminenter continet corpus, quia suum esse infinitum habet quidquid perfectionis est in corpore, et potest praestare quidquid corpora praestare possunt. Deinde perfectio aliqua virtualiter possidetur, si subjectum illam habens potest efficere quidquid efficere posset cum alia perfectione formaliter sumpta, sicut Deus corpora virtualiter continet, quia potest efficere quidquid corpora efficere possunt, modo tamen altiore et excellentiore.

149. Obj. 3.º Omnes creaturarum perfectiones sunt limitatae et imperfectae. Ergo non sunt in Deo, et ideo non habet Deus omnem perfectionem.

Resp. Dist. ant. : omnes creaturarum perfectiones prout sunt in creaturis sunt limitatae et imperfectae, C.; abstracte consideratae et praecisae a subjecto, N. Sunt nonnullae perfectiones, quae in se consideratae imperfectionem non dicunt, et in Deo et in creaturis reperiri possunt, ut vita, intellectus, voluntas, sapientia, etc.; tamen hae perfectiones, prout sunt in creaturis, sunt contingentes, limitatae et alias habent imperfectiones propter quas eo modo, quo sunt in creaturis, in Deo reperiri nequeunt; sed in Deo debent esse per ipsum esse a se simplicissimum, quod est aequivalenter omnis perfectio; atque ita quidem ut alias habeat formaliter, alias eminenter et virtualiter, sicut dictum est. Verum, licet nullae perfectiones creatae prout tales sint

in Deo, nihilominus aliae conveniunt Deo et creaturis cum eodem nomine et ratione aliqua communi, non univoca, sed analogica; ut scientia, amor, etc.; aliae vero non habent nomen et rationem communem Deo et creaturis, ut corpus, accidens, etc.; et istae non possunt praedicari de Deo proprie, sed tantum metaphorice, ut quum dicitur Deus habere oculos.

150. Obj. 4.º Omnes divinae perfectiones sunt a se, et unaquaeque earum cum ceteris identificatur, et ideo unaquaeque divina perfectio est omnis perfectio. Nihil autem simile in creaturis reperitur. Ergo divinae perfectiones perfectiones creaturarum non continent.

Resp. Conc. maj. et dist min. : nihil simile in creaturis reperitur ratione modi habendi perfectiones, nec ratione infinitae excellentiae uniuscujusque divinae perfectionis, **C.**; ratione praecise ipsius perfectionis quae sub eodem nomine et cum aliqua convenientia de Deo et creaturis dicitur, **N.** et **neg. cons.** Plures perfectiones Deo et creaturis conveniunt; et sic Deus est ens, substantia, vivens, intelligens, etc.; sed Deus est ens a se et omne ens, et in unaquaque perfectione omnes per identitatem includuntur; creatura vero est ens ab alio, limitata et imperfecta, et plures perfectiones habet per compositionem et additionem factam suae essentiae vel substantiae. Quare Deus et creatura convenientiam analogicam habent, non univocam, i. e., partim conveniunt in ipsis rationibus, partim discrepant. Conveniunt, v. gr., quia Deus et creatura veram rationem entis, substantiae, viventis, intelligentis, etc. habent; sed discrepant, quia hae ipsae rationes in Deo sunt a se et identificatae cum omni et infinita perfectione, et in creatura sunt ab alio, participatae, et ideo limitatae et ab omni et infinita perfectione infinite distantes.

Quapropter praedicata communia Deo et creaturae sunt analogica, ea analogia quae ponit praedicata intrinsece convenientia utrique analogato, et simul disconvenientia; et idcirco creatura ita est Deo similis, ut simul maxime sit dissimilis. Apposite S. Thomas ¹ : « Dicendum, quod, sicut dicit Dionysius (*De div. nom.*, c. 9) cum Sacra Scriptura dicit aliquid non esse simile Deo, non est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadem enim sunt similia Deo et dissimilia. Similia quidem, secundum quod imitantur ipsum, prout contingit eum imitari

¹ *I p.*, q. 4, a. 3, ad 1.

qui non perfecte imitabilis est. Dissimilia vero, secundum quod deficiunt a sua causa; non solum secundum intensionem et remissionem, sicut minus album deficit a magis albo; sed quia non est convenientia, nec secundum speciem, neque secundum genus.» Vide dicta supra n. 55, et inferius n. 257.

ARTICULUS III

De infinitate Dei

151. Praemitt. In articulo proximo ostensum est Deum habere omnem perfectionem, atque ideo nullum habere defectum perfectionis; aliter enim omnem perfectionem non haberet. Hic ulterius quaeritur, utrum omnis perfectio infinitatem simpliciter ferat. *Infinitas simpliciter* ea dicitur, quae perfectionis termino in omni perfectione caret; et *infinitas secundum quid* ea diceretur, quae termino perfectionis in aliqua vel aliquibus tantum perfectionibus careret. *Carere vero termino* in perfectione est nullam perfectionem finitam, sive habentem defectum, et nullum cumulum perfectionum finitarum quantumvis magnum, et quantumvis multiplicetur posse aequare illam perfectionem vel ad illam pervenire in ea ratione, qua termino caret, imo quamlibet perfectionem vel cumulum perfectionum finitarum semper infinite distare ab illa perfectione, quae caret termino; quia si inter finitum et infinitum daretur tantum distantia finita, jam aliquid finitum posset aequare infinitum, et ideo hoc non esset infinitum.

Unde infinitas Dei in hoc consistit, quod Deus in omni absolute perfectione caret termino, et ideo quaelibet perfectio creata et quilibet creaturarum perfectionum complexus, quantumvis magnus et excellens, semper a divina perfectione infinite distat, hoc est, semper inter divinam perfectionem et ceteras omnes perfectiones datur distantia insuperabilis. Haec Dei infinitas non potest consistere in magnitudine corporea, neque in multitudine numerica, neque in cumulo perfectionum realiter distinctarum; Deus enim est simplicissimus, ut supra probatum est. Quocirca divina infinitas unicam perfectionem sine ullo omnino termino secum fert, quae omnes prorsus perfectiones illimitate seu modo insuperabili complectatur, quocirca infinitas non est aliquid negativum, sed aliquid summe positivum.

Thesis. Deus est omni perfectione infinitus.

Haec thesis est de fide, ut constat ex Conc. Vaticano adducto supra, n. 143.

152. *Prob. 1.º ex S. Script.* In *Psalms*. CXLIV, 3, legitur : « Magnus Dominus et laudabilis nimis : et magnitudinis ejus non est finis. » Haec magnitudo non potest esse quantitatis, nec qualitatis, ut ex supra probatis liquet ; ac proinde debet esse ipsius esse et substantiae Dei, quae limites perfectionis non habet.¹ Hoc ipsum indicatur in *Psalms*. CXLVI, 5, ubi dicitur : « Et sapientiae ejus non est numerus. » Item in *Ecclesiast.* XLIII, 32 et sq. : « Glorificantes Dominum quantumque potueritis, supervalebit enim adhuc, et admirabilis magnificentia ejus. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis : major enim est omni laude. »

153. *2.º ex PP.* Dei infinitas affirmatur in testimoniis S. Hilarii, Gregorii Naz. et Joannis Damasc. allatis n. 145. Illis testimoniis alia nonnulla adjungo. S. Basilius inquit² : « Neque Pater in loco, neque Filius in ambitu ullo, aut certa circumscriptione comprehenditur : sed infinitus Pater, infinitus est Filius. » Et S. Greg. Nyss.³ : « Ea est magnitudine (Deus), ut comprehendendi circumscribique nequeat. Magnum cogita, et huic magno plus etiam atque etiam adde quam cogitasti, atque ita exple cogitationem tuam. Neque enim, quae infinita sunt, unquam capiet. » Denique S. Hilarius⁴ : « Finem magnificentia ipsius (Dei) nescit : et aliquam ementiendi se opinionem immensa magnitudo non patitur. Extenta ubique, extenta semper est, hanc habens infinitatis suae laudem... »

154. *3.º ratione.* a) Deus est ens a se sive per essentiam aut per se subsistens. Ergo est infinitus. Ant. constat ex dictis in superioribus. Prob. cons. Deus ex eo quod sit ens a se, habet necessariam Subsum. Atqui perfectio realis simul et possibilis nullos habet

1 In textu haebreo pro *finis* habetur vocabulum מִדָּבָר, quod significat *investigatio*; atque ideo ad litteram textus hebraei sensus est : *magnitudinis ejus non est investigatio*. Verum idcirco non est *investigatio*, quia ad finem magnitudinis ejus propter ejus infinitatem perveniri non est possibile. Quare sensus textus hebraei et Vulgatae idem est.

2 *Homil. in illud In principio erat Verbum*, n. 4 (M. G. 31, 479).

3 *Orat. 1.^a in Script. verba faciamus hominem* (M. G. 44, 262).

4 *Tract. in Psalm. CXLIV*, n. 6 (M. L. 9, 857).

determinationem ad esse simpliciter sive indeterminate. Atqui esse simpliciter complectitur omne esse ac proinde omnem perfectionem. Ergo Deus ex eo quod sit ens a se habet omnem perfectionem, terminos; nam in unaquaque perfectione recte concipitur majus et majus augmentum usque dum perveniamus ad perfectionem illimitatam; alias enim semper invenitur defectus majoris perfectionis, cujus ablatio possibilis apparet. Ergo Deus nullos habet terminos in perfectione, utpote qui actu habet omnem perfectionem realem et possibilem; ac proinde est infinitus. *b)* Ens a se ex nullo capite limitari potest; non quidem ex parte causae, nullam enim habet; non ex aliqua potentia talis entis, quia ens a se est simplicissimum et ideo nihil recipere potest; non tandem ex ejus natura, quia nulla ratio assignari potest cur ens a se limitetur potius ad hoc genus perfectionis quam ad aliud. Ergo ens a se est infinitum.

155. Dices 1.º Si corpus infinitum daretur, nullum aliud corpus dari posset. Ergo si ens infinitum est, nullum aliud ens esse potest.

Resp. Trans. ant. et Neg. cons. Corpus enim infinitum ideo aliis corporibus repugnaret, quia naturaliter in eodem loco duo corpora simul existere nequeunt; ens autem infinitum aliorum entium existentiae nullatenus opponitur. Etenim Deus est ens simpliciter infinitum per unicam entitatem infinite perfectam, non quatenus cumulum omnium entitatum formaliter et secundum peculiare uniuscujusque esse complectatur. Quocirca singula entia finita suum proprium esse a Deo distinctum habere possunt, et sic cum Deo simul existere, imo non possunt existere nisi per virtutem Dei et simul cum ipso. Quod quidem non est possibile, est aliud ens simpliciter infinitum praeter Deum; quia cetera entia omnia sunt ab alio, et consequenter participata et limitata.

Transmisi tamen antecedens; quia secundum potentiam Dei absolutam duo corpora, imo et plura, in eodem loco existere possunt; ac proinde corpus infinitum, si esset possibile, aliorum corporum existentiam absolute non excluderet.

156. Dices 2.º Deus et creaturae sunt aliquid majus solo Deo. Ergo Deus non est simpliciter infinitus.

Resp. Dist. ant.: Deus et creaturae simul sunt aliquid majus extensive, **C.**; intensive, **N.** et **N. cons.** Deus et creaturae dicuntur aliquid majus extensive, quia faciunt plura entia, plura entitatem seu

esse habentia; non sunt tamen aliquid majus intensive seu in perfectione, quia tota creaturarum perfectio modo excellentissimo et infinito in Deo reperitur, et totus complexus creaturarum existentium et possibilium a Deo infinite distat in perfectione, neque aliquid infinitum constituit, nisi ad summum secundum quid. Profecto quum singulae creaturae sint finitae, quantumvis coacerventur, semper habebitur aliquid finitum, quum res habentes limites, non possint tribuere illimitationem, qua carent, sicut numeri finiti per eorum summam nunquam dabunt infinitum.

Corollarium. Deus, ut ostensum est, actu habet omnem omnino perfectionem modo infinito et per simplicissimam entitatem, ac proinde ad nullam perfectionem est in potentia, quum omnia habeat et ea amittere non possit, et ideo est actus purissimus.

ARTICULUS IV

De immensitate Dei ¹

157. Praemitt. 1.º Quum immensitas Deo per ordinem ad locum tribuatur, breviter indicare oportet quid sit locus et varii modi rerum in loco collocandarum. Harum notionum accurata declaratio fit in Philosophia, verum in praesenti, ut difficultates philosophicae vitentur, eas notiones modo vulgari declarare, sufficere videtur. Locus igitur modo vulgari est spatium, in quo corpora posita reperiuntur; et spatium est capacitas corporum recipiendorum. Res quidem, saltem intelligentes, tripliciter in loco esse possunt, nimirum per *praesentiam*, *potentiam* et *substantiam* vel *essentiam*. Dicuntur esse per *praesentiam*, si distincte cognoscant ea, quae in loco aliquo sunt et fiunt; per *potentiam*, si in loco aliquo operentur; secundum vero *substantiam* vel *essentiam* dicitur aliquid esse in loco, in quo ejus substantia habetur. Porro secundum substantiam vel essentiam iterum tripliciter res possunt esse in loco, videlicet *circumscriptive*,

¹ S. Thom. *1 p.*, q. 8; Suarez, *Metaph.*, d. 30, s. 7; *De Deo uno*, l. 2, c. 2; Molina, *In 1 p.*, q. 8; Lugo (Franc.), *De Deo uno*, d. 18, c. 4; Maurus (Sylvest.), *De Deo uno*, l. 1, q. 21; Joannes a S. Thoma, *In 1 p.*, q. 8; Gotti, *De Deo uno*, tract. 2, q. 4, dub. 4; Berti (Jo. Laur.), *De theol. discipl.*, l. 2, c. 4; Del Val (Honorat.), *De Deo uno*, c. 3, a. 2, § 3; San (Lud. de), *De Deo uno*, p. 3, c. 3; Pesch (Christ.), *De Deo uno*, n. 171, et sq.

definitive et repletive. Res est in loco *circumscriptive*, si tota res est in aliquo loco finito, et ejus partes in partibus loci. Hic modus existendi in loco est proprius corporum. Res est in loco *definitive*, si tota existit in loco aliquo finito, et tota etiam in singulis loci partibus, sicut anima spiritualis est in corpore. Denique locatio *repletiva* in hoc consistat, quod locatum omnia loca omnino repleat, nec illis contineatur vel terminetur.

158. Praemitt. 2.º *Repletive* existere in rebus convenit Deo ratione suae immensitatis. Immensitas a P. Suarez ita definitur¹: « talis modus existendi divinae essentiae et naturae, ut quantum est ex se et eodem modo permanens, possit esse intime praesens omnibus rebus et corporibus, non solum praesentibus, sed etiam possibilibus, etiamsi in infinitum in multitudine et magnitudine augeantur. » Ubi noto, quod immensitas non dicitur modus divinae essentiae, quia sit aliquid ipsi superadditum; forma enim per quam Deus potest existere in omnibus rebus non est alia ab ipsa sua essentia, ut ex simplicitate Dei constat. Deinde quum asseritur quod Deus vi immensitatis potest existere in omnibus rebus, non innuitur quod in Deo sit aliqua potentia; sed quod non habet necessario actuale praesentiam in rebus, eo quod res creatae possunt esse et non esse; ac proinde Deus potest existere vel non existere in rebus ex defectu ipsarum; non autem ex aliqua immutatione vel potentia passiva, quae ex parte Dei se teneat. Ad quod magis declarandum immensitas ab ubiuitate distinguenda est; immensitas enim est aptitudo sive capacitas existendi in rebus; ubiuitas autem est actualis Dei in rebus existentia. Unde immensitas est attributum Dei necessarium atque infinita perfectio; sed ubiuitas est aliquid libere Deo conveniens nullamque ei addens perfectionem; atque ideo solum est denominatio quaedam extrinseca ab actuali creaturae existentia proveniens.

159. Praemitt. 3.º *Status quaestionis. Errores. Doctrina catholica*. Non agitur hic de existentia Dei in loco per *praesentiam*; inferius enim Deum omnia perfectissime cognoscere probabitur; neque de ejus existentia in rebus per potentiam; quia, sicut in tractatu de Deo Creatore ostenditur, omnia a Deo dependent et fiunt. In praesenti igitur quaeritur, utrum Deus sit immensus, hoc est, utrum non modo per suam essentiam rebus existentibus adsit, verum etiam quan-

1 De Deo uno, loco antea citato.

tum est ex parte sua, in possibilibus. Hac in re errarunt omnes illi, qui Deo corpus tribuerunt, necnon philosophi Deum in aliquo loco determinato ponentes; item gnostici, manichaei, Deum bonum a malo etiam ratione loci separantes aliique.¹

Doctrina vero catholica et de fide est Deum esse immensum, ut constat ex Symbolo Athanasiano, ubi habetur: «Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus...» Item ex Conc. Lateranense IV dicente²: «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus, immensus...» Similiter ex Vaticano³: «Sancta catholica, apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum... aeternum, immensum...»

Thesis. Deus est immensus.

160. *Prob. 1.º Ex Sacr. Script. Ex Psalm. CXXXVIII, 7 et sq.* ubi dicitur: «Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam? si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me: et tenebit me dextera tua.» Item ex III *Reg. VIII, 27*: «Ergone putandum est quod vere Deus habitat super terram? Si enim coelum, et coeli coelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi?» Denique ex *Jerem. XXIII, 24*: «Si occultabitur vir in absconditis: et ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non coelum et terram ego impleo, dicit Dominus?»

161. *2.º ex PP.* S. Athanasius inquit⁴: «Creaturae autem in divisis sunt locis... Quod si Filius cum non in divisis locis, sed in Patre sit, ubique est, et cum extra omnia sit, non est creatura...» Et S. Cyrillus Hieros.⁵: «Non determinatus (Deus) in loco, sed locorum opifex; in omnibus existens, et a nullo circumscriptus.» Item S. Augustinus⁶: «Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa, ita

1 Vide Petavium, *De Deo uno*, l. 3, c. 7; San (Lud. de), loco autem citato; Wirceburgenses *De Deo uno*, d. 1, c. 3, a 3; Piccirelli, *De Deo uno*, d. 1, s. 2, comment. in q. 8.

2 Denz. — Bannwart, 428.

3 *Sess. 3.^a, cap. 1.*

4 *Epist. 3.^a ad Serapion.*, n. 4 (M. G. 26, 630).

5 *Catech. 6.^a*, n. 8 (M. G. 33, 551).

6 *Epist. 187 ad Dardanum*, n. 14 (M. L. 33, 837).

ut dimidio mundi corpore sit dimidius (Deus), et in alio dimidio dimidius, atque ita per totum totus : sed in solo coelo totus, et in sola terra totus, et in coelo et in terra totus, et nullo contentus loco, sed in se ipso ubique totus.» Rursus S. Gregorius Magnus¹ : «Quia enim ipse (Deus) manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia... nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque ex alia manet interior; sed unus idemque totus ubique praesidendo sustinens, sustinendo praesidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans... Quo igitur exitur ab eo, qui dum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest?» Denique S. Isidorus² : «Immensitas divinae magnitudinis ita est, ut intelligamus eum intra omnia, sed non inclusum; extra omnia, sed non exclusum. Et ideo interiorem, ut omnia contineat; ideo exteriorem, ut incircumscripta magnitudinis suae immensitate omnia concludat.»³

162. 3.º *ratione*. a) Quod substantiae spirituales aliis rebus adesse possint, est aliqua perfectio, ut patet. Sed quidquid perfectionis in creaturis reperitur, modo infinito in Deo est. Ergo Deus habet modo infinito sive sine ullo limite hanc perfectionem ut sit aliis rebus praesens. Atqui modus infinitus hanc perfectionem habendi est ut divina praesentia ex parte sua ad omnes res existentes et possibles se extendat. Ergo.

b) Deus, quantum est ex parte suae essentiae, vel est praesens spatio infinito vel finito vel nulli. Atqui quantum est ex parte sua non potest esse praesens spatio finito vel nulli. Ergo spatio infinito, atque ideo est immensus. *Prob. min.* Imprimis, divina essentia, quantum est ex parte ipsius, limitari nequit ad spatium finitum. Hoc enim vel esset necessario vel libere; non potest autem esse necessario; tum quia ad spatium finitum coarctari necessario et ab illo non posse exire est manifesta imperfectio : tum quia nulla ratio assignari potest, cur Deus potius uni parti spatii quam alii affixus esset. Verum nec libere spatio finito et determinato divina praesentia per essentiam constringi potest; quia tunc Deus mutabilis esset; non enim per ipsam suam essentiam haberet praesentiam in omni loco, sed per aliquid superadditum. Tandem dici nequit Deum esse nullibi; namque aut esset nullibi ita ut non posset, quamvis vellet, constituere suam substantiam

1 *Moral.* 1. 2, c. 12 (M. L. 75, 565).

2 *Sentent.* 1. 1, c. 2, n. 3 (M. L. 83, 541).

3 Vide plura apud Petavium, *De Deo uno*, 1. 3, c. 7 et sq. Thomassini, *De Deo uno*, 1. 5, c. 3 et sq.

praesentem quibuscumque rebus, aut posset; sed primum dici nequit, quia manifesta est imperfectio; alterum vero, quia Deum mutabilem reddit. Ergo.

c) Ex argumento D. Thomae sive ex divina operatione. Deus in quocumque spatio possibili agere potest; nam aliter non esset omnipotens. Ergo quantum ex parte sua est Deus jam ibi praesens essentia sua, seu existit in omni spatio possibili. Prob. cons. 1.º Quia Deus minus infinitus non est vi existendi in loco quam vi operandi; ac proinde si potest in quocumque loco possibili agere, jam ibi praesens sit per suam substantiam oportet. 2.º Ad perfectionem agentis spectat posse suam substantiam constituere praesentem in loco, ubi agit; atque ideo cum Deus in omni loco possibili agere valeat, ad perfectionem ipsius pertinet posse constituere suam substantiam praesentem cuicumque loco. Ergo Deus, quantum ex parte sua est, jam praesens oportet sit in omni spatio possibili; aliter mutari posset.

163. Corollar. Ex dictis evidenter sequitur Deum actu esse praesentem per suam substantiam omnibus rebus existentibus, seu habere ubiquitatem; nam probabimus Deum esse immensum, seu talem habere perfectionem, vi cujus sit praesens substantialiter, quantum ex parte sua est, omnibus rebus existentibus et possibilibus; ac proinde statim ac res existant, Deum per suam essentiam illis adesse opus est.

164. Obj. 1.º Deus dicitur esse in coelo, non in terra (*Psal.* CXIII, 16), non habitare in aliquo loco (*II. Reg.* VII, 6), ambulasse, (*ibidem*), descendere (*Gen.* XI, 7), venire (*Joan.* XIV, 23) aliaque his similia. Atqui haec Deum in omni loco non adesse significant. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Sacra quidem Scriptura Deum in omni loco esse praesentem per suam substantiam affirmat; quare testimonia, quae infitiri primo intuitu id videntur, quum haud difficilem explicationem habeant, re ipsa ita explicanda sunt, ut cum aliis testimoniis bene concilientur. Hoc vero obtinetur, si testimonia, quae praesentiam substantiae Dei in omni loco negare videntur, accipiantur, non de praesentia divinae essentiae, sed de operatione, manifestatione et effectibus Dei; etenim Deus, licet sit aequaliter in omni loco per suam essentiam, tamen non ubique easdem operationes exercet, neque eodem modo se manifestat, neque eosdem producit effectus. Sic specialiter magnitudo Dei in coelo manifestatur, non eodem modo in terra; ambulare dicitur, quia per suos effectus veluti si ambularet, se gerit; venit ad illos, qui sanctificantur, quia illis gratiam sanctificantem communicat; recedit a peccatoribus, quia gratia et amicitia ejus ab illis aufert; et similiter aliae locutiones explicari possunt.

165. Obj. 2.º Clemens Alex. dicit¹ de Deo: «Procul quidem essentia... proxime autem est potestate...» Et hoc ipsum indicat quum dicit²: «At Deum illi (stoici) naturam omnem permeare volunt, quem nos effectorem solum... esse dicimus.» Et ibidem textum *Sapient.* VII, 24, de sapientia creata seu de effectibus Dei explicat. Quare Clemens Alex. Deum in omni loco per suam substantiam adesse negare videtur. Deinde Lactantius videtur Deum tantum in coelo ponere; dicit³ enim: «Videtur enim mens quae dominatum corporis tenet, in summo capite constituta, tanquam in coelo Deus.» Praeterea Auctor *Quaestionum ad orthodoxos*⁴ affirmat Deum voluntate continere universum, quo negare videtur praesentiam Dei substantialem in omnibus rebus. Denique nonnulli Patres Deum nullibi esse asserunt.

Resp. Imprimis Clemens Alex. veram doctrinam catholicam non uno loco indicat. Sic inter alia dicit⁵: «Numquam enim a sua excedit specula Dei Filius, ut qui non dividatur... sit autem semper ubique, et contineatur nusquam...» Et alibi⁶: «Cum capi non possit, omnia capit...⁷» Verba autem illa *procul essentia* ex dictis non possunt significare Deum per suam essentiam non esse nobis praesentem, quocirca aliter interpretanda sunt; et verus sensus videtur esse Deum per essentiam esse procul a nostra cognitione, quia directe et immediate essentiam Dei cognoscere non possumus; et est *proxime potestate*, quia per effectus divinae potentiae cognoscitur Deus.⁸ Item, quum asserit Deum non permeare omnia et esse *effectorem solum*, hoc dicit ad refellendos stoicos contendentes Deum permeare res omnes tanquam earum animam; et similiter textum Sapientiae attribuit sapientiae creatae, non ad ubiuitatem Dei negandam, sed ad stoicos refutandos.

Deinde Lactantius erravit quidem ponendo animam in aliqua tantum parte corporis, sed respectu Dei non videtur fuisse mens ipsius Deum tantum in coelo per suam essentiam adesse; nam in ipso loco objecto, paulo inferius, indicat mentem Dei esse *ubique praesentem*,

1 *Stromat.*, I, 2 (M. G. 8, 935).

2 *Stromat.*, I, 5, c. 14 (M. G. 9, 131).

3 *De opificio Dei*, c. 16 (M. L. 7, 63).

4 *Quaest.* 11 (M. G. 6, 1259).

5 *Stromat.*, I, 7, c. 2 (M. G. 9, 407).

6 *Stromat.*, I, 6, c. 5 (M. G. 9, 258).

7 Graece legitur: ἀχώρητος, ὅς τὰ πάντα χωρεῖ.

8 Vide San (Lud. de), *De Deo uno*, n. 127.

ubique diffusam, et alibi dicit¹: « Qui non perspexerunt (Stoici) divinum quidem spiritum esse ubique diffusum eoque omnia contineri... »

Auctor vero *Quaest. ad orthodoxos*, quum dicit Deum voluntate omnia continere, non est seusus Deum sola voluntate omnia continere, sed ibidem supponit Deum per ipsam essentiam omnia continere; et sensus est Deum omnia libere continere, quatenus omnia libere creavit.

Denique PP., qui Deum esse nullibi affirmant, tantum volunt Deum nulli loco esse necessario alligatum, sed ita esse in omni loco, ut in nullo loco contineatur tanquam contentum in continente. Sic S. Augustinus² affirmat Deum alicubi non esse, sed statim explicat secundum solutionem proxime datam.

166. Obj. 3.º Si Deus in omni loco esset, in locis immundis et in daemoniis etiam esset. Atqui hoc Deum non decet. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Deus enim a locis quibusumque nec continetur, nec detrimenti vel incommodi aliquid accipere potest, nec in daemonibus adest ratione peccati, sed ratione naturae.

167. Scholion I. De operatione Dei respectu ubiquitatis. Duplex est quaestio de operatione Dei in ordine ad ubiquitatem, seu existentiam Dei in rebus: una est, utrum ex Dei operatione demonstretur ejus ubiquitas et immensitas; altera, utrum operatio Dei sit ratio formalis, cur Deus in loco existat. Ad priorem quaestionem quod attinet, Scotus et ejus discipuli, ut Frassen³ (Claudius), Henno⁴ (Franc.), Mastrius⁵, necnon plures alii, ut Valentia⁶, Vazquez⁷, Lugo⁸, (Franc.), negative respondent; quia existimant operationem in distans non repugnare, vel saltem non esse necessarium ratione immediati influxus agens esse ex omni parte penetratum cum effectu, sed ut existat juxta effectum vel rem circa quam operatio versatur. Communior tamen sententia, quam defendunt thomistae, et plures e nostris cum Molina⁹ et Suarez¹⁰ tenet ex operatione Dei probari ipsius immensitatem. Atque haec opinio probabilior et verior videtur; nam, quum omnes res et omnia, quae in eis sint, immediate a virtute Dei dependeant, ut alibi

¹ *Div. Instit.* 1. 7, c. 3 (Corpus eccles. script. Academ. Vindobon. vol. 19, pag. 589).

² *Lib. 80 qq.*, q. 20 (M. L. 40, 15).

³ *De Deo uno*, tract. d. 3, a. 3, q. 2.

⁴ *De Deo uno*, d. 3, q. 5, a. 1.

⁵ *De Deo uno*, d. 2, q. 5.

⁶ *De Deo uno*, d. 1, q. 8.

⁷ *De Deo uno*, d. 28, c. 5, et sq.

⁸ *De Deo uno*, l. 1, d. 18, c. 4.

⁹ *De Deo uno*, q. 8, d. 2.

¹⁰ *Metaphys.* d. 30, s. 7.

probat, videtur divina virtus debere existere et esse veluti penetrata cum omnibus rebus necnon cum omnibus, quae in eis sint, ac proinde etiam divina essentia, quae est ipsa divina virtus. Verum immensitatem Dei ex divina operatione, saltem indirecte et per connexionem necessariam inter divina attributa, demonstrari omnes admittere videntur, et hoc modo supra probata est.

Quod ad alteram quaestionem attinet, scilicet, utrum Deus sit formaliter in loco per operationem, necne, affirmant thomistae generatim ut Joannes a S. Thoma¹, Gotti², Billuart³, etc.; sed negant non modo auctores, qui ex operatione immensitatem Dei efficaciter probari infitiantur, verum etiam plures alii, ut Molina⁴, Suarez⁵, Tanner⁶, San⁷ (Lud. de), Urraburu⁸ et generatim auctores nostrae Societatis Jesu. Atque haec sententia verior videtur; nam eo ipso quod Deus propter suam immensitatem ex parte sua sit in omni loco reali et possibili, eo ipso necessario est praesens cuilibet rei existenti, praescindendo ab operatione; quia res existens debet esse in aliquo loco, et quum Deus sit in omni loco, non potest non esse in loco, ubi quaelibet res sit. Praeterea si operatio, seu Deus ut operans, esset ratio formalis immensitatis, immensitas esset omnipotentia ut operans, et Deus esset in rebus per potentiam et per scientiam, non autem per essentiam ut modum distinctum ab aliis duobus. Si vero non consideratur tantum mutua praesentia et indistantia Dei et creaturae in aliquo loco, sed praeterea ordo rationis Dei ad creaturam, et relatio dependentiae creaturae respectu Dei; in hoc quidem sensu operatio et est ratio formalis relationis dependentiae creaturae ad Deum, et est fundamentum ut concipiamus relationem rationis Dei ad creaturam. Et fortasse S. Thomas, quum affirmat Deum fieri praesentem rebus per contactum virtutis, non aliud significari voluit nisi hoc, scilicet, non dari aliquem ordinem et relationem inter creaturam et Deum nisi ratione operationis; etenim licet Deus et creatura in eodem loco existerent, nullum inter se ordinem dicerent, nisi creatura per operationem a Deo dependens constitueretur⁹.

1 *In 1^{am} p.*, q. 8, d. 8, a. 3.

2 *De Deo uno*, tract. 2, q. 4, dub. 5.

3 *De Deo uno*, diss. 3.^a a. 6, § 3.

4 *In 1^{am} p.*, q. 8, d. 4.

5 *De Deo uno*, l. 2, c. 2, n. 2.

6 *De Deo uno*, d. 2, q. 4, dub. 3.

7 *De Deo uno*, 3.^a p. c. 3, n. 134, not.

8 *Theolog. nat.*, d. 3, c. 2, n. 159.

9 Cardinalis Billot (*De Deo uno*, c. 2, q. 8), qui cum Thomistis defendit Deum constitui praesentem formaliter rebus creatis per operationem, tres assertiones ex quatuor quas P. Molina ad explicandam praesentiam Dei in rebus statuit, refutat, sed immerito.

Prima assertio P. Molina haec est: « Prius est Deum praesentem esse spatio, in quo aliquid immediate operatur, quam eum ibidem operari... Praesentia namque et indistantia a spatio, in quo aliquid immediate est efficiendum, conditio est praerequisita ad actionem immediatam, imo est conjunctio ad id omnino necessaria.»

Ad haec P. Molina dicit Card. Billot eorum falsitatem vel ex hoc solo evidenter apparere, quod ipsum spatium est aliquid a Deo creatum, et ideo si Deus esset praesens spatio ante suam operationem, esset in illo antequam crearetur, quod manifeste est impossibile. Verum hoc nihil est; quia ante spatium reale, quod certe non est ens

168. Scholion II. *De existentia Dei in spatium imaginariis.* Spatium imaginarium vocatur illa vacuitas seu capacitas corporum recipiendorum ultra mundum corporeum existens, quam imaginamur interminatam in omnem directionem; fundamentum vero hujus spatii imaginarii est possibilitas corporum collocandorum ultra mundum corporeum existentem, seu spatium possibile. Hanc vero possibilitatem imaginamur tanquam vacuitatem quamdam vel capacitatem sine termino erga quamcumque directionem; in hac autem imaginatione non fallimur, quia spatium possibile non judicamus actu existere. Quaeritur igitur utrum in spatiis imaginariis, vel potius in spatiis possibilibus sit actu Deus praesens. Negant omnes illi, qui tenent Deum esse praesentem rebus formaliter per operationem; item plures sco-

realiter distinctum a corporibus, eorum accidentibus et modificationibus, est spatium possibile, sive capacitas vel potentia passiva corporum locandorum. Ita, v. gr., si Deus in nihilum redigeret mare et cetera corpora, quae sunt media inter Hispaniam et Italiam, non ideo Hispania et Italia evaderent contigua et se tangerent, sed maneret inter illas eadem distantia, et potentia passiva recipiendi corpora, quae ante eorum annihilationem, ibi locata erant. Unde in facta hypothesi, quum Deus antequam spatium reale inter Hispaniam et Italiam in nihilum redigeret, erat praesens in toto illo spatio reali, etiam praesens maneret ex parte sua post annihilationem, licet non esset ibi praesens alicui rei, quum ex hypothesi ibi nihil esset. Quare si Deus post annihilationem illius spatii intermedii, rursus aliquid ibi produceret, revera ante productionem jam fuisset ibi praesens; et hoc est quod P. Molina modo generali affirmat.

Altera assertio P. Molina haec est: «Prius est Deum operari ad extra, quam esse in rebus creatis, illisve praesentem esse. Haec manifesta est, quoniam relatio praesentiae Dei comparatione rerum creaturarum supponit earum existentiam: actio autem Dei prior est existentia illarum, utpote per quam res creatae accipiunt esse: ergo prius est operari Deum ad extra, quam ipsum esse in rebus creatis, illisve praesentem esse.»

Ad haec respondet Card. Billot, aut sermonem esse de conjunctione Dei cum rebus, aut de relatione Dei ad rem, cui conjungitur. Si de relatione Dei ad rem, cui conjungitur est sermo, haec relatio non est nisi ens rationis in Deo, quod secundum intellectum consequitur existentiam creaturae; si de ipsa conjunctione Dei cum rebus, haec operationem Dei in rebus non consequitur, sed est simul cum illa. In hac responsione Card. Billot jam concedit relationem Dei ad creaturam ut praesentem consequi existentiam creaturae, sed affirmat talem relationem esse *ens rationis*. Si haec relatio vocetur *ens rationis*, quia nihil reale ponit in Deo, nisi denominationem extrinsecam ab indistantia creaturae desumptam, omnino asseritur verum, ac proinde hoc admittendum est. Si vero vocetur *ens rationis*, quia talis relatio omni fundamento careat, rejiciendum hoc est; nam eo ipso quod Deus a creatura est indistans, habetur fundamentum ut concipiatur relatio indistantiae inter Deum et creaturam. Alterum vero de conjunctione cum rebus nullo modo admitti potest; quia, licet disputetur utrum actio sit prior vel simul cum effectu*, tamen conjunctio inter duas res, jam eas existentes supponit, et ideo conjunctio Dei cum rebus ratione praesentiae, non potest haberi, nisi consequenter ad rerum existentiam.

Denique ultima assertio P. Molina haec est: «Ex praesentia atque existentia Dei in spatio quae productionem rerum creaturarum antecedit, et ex praesentia et existentia rerum creaturarum in eodem spatio, quae posterior est productione, qua in eo producuntur, resultat praesentia atque existentia Dei in rebus creatis. Quia enim Deus et res creatae praesentes sunt eidem spatio, praesentes etiam sunt inter se.»

Ad haec dicit Card. Billot: «Respondeo negando simpliciter et absolute tum assertionem, tum rationem allatam. Quaeritur enim quid sit spatium istud commune cui praesentes essent tam creaturae quam Deus, et inde resultaret praesentia Dei ad creaturas et creaturarum ad Deum. Nam si est commune Deo et creaturae, eo ipso nec creatura est, nec Deus; ergo nihil. Si autem nihil, tota adversariorum positio non

* Vide P. Lossada, *Physic.*, tract. 2, d. 4, c. 1, n. 16.

tistae, et alii ut P. Vazquez¹, etc.; affirmant vero Suarez², Lugo (Franc.)³ et communius auctores nostri cum aliis.⁴ Atque haec postrema sententia praeferenda videtur, quia, ut dictum est, immensitas Dei nullos habet limites, ac proinde ex parte sua jam in loco possibili est. Certe, si Deus novum mundum conderet et valde separatam a praesenti per vacuitatem intermediam, sine mutatione sui non modo adesset mundo novo, verum etiam in vacuitate intermedia; aliter enim Deus praesentias disjunctas haberet. Quod si Deus est in aliquo spatio possibili, similiter est in omni.

Nec refert quod Deus non sit in substantia mere possibili; quia res mere possibles praeter spatium non dicunt de se ordinem ad praesentiam Dei per essentiam seu immensitatem, neque ad entia ut in spatio collocanda.

Denique sententiae affirmativae non parum favent S. Augustinus et S. Thomas. Primus certe quum dicit⁵: «Aut forte substantiam Dei, quam nec includunt, nec determinant, nec distendunt loco, sed eam, sicut de Deo sentire dignum est, fatentur incorporea praesentia ubique totam, a tantis locorum extra mundum spatiis absentem esse dicturi sunt, et uno tantum, atque in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco, in quo mundus est, occupatam?» Alter vero scribens⁶: «Unde distinguitur modus, quo Deus est ubique, et quo aliae res quibus aliquo modo competit esse ubique. Nam huiusmodi dicuntur esse ubique, quia sunt tantum in his, quae sunt, et praesentia sunt; Deus autem non solum in his quae sunt, sed etiam in *imaginatis*, et in praeteritis et in futuris.»

est nisi lusus imaginationis. Remanet igitur ut ratio formalis existentiae Dei in omnibus locis, sit operatio qua rebus quantitativis influit esse, contingens eas contactu virtutis omnipotentiae.»

Quaerit igitur Card. Billot, quid sit illud spatium commune, cui praesentes essent tam creaturae quam Deus. Ut huic quaesito respondeam, nihil aliud facio, nisi adducere notiones spatii realis et loci, quas tradit Card. Billot in loco laudato, in quadam nota, et illas applicare, ut explicetur assertio P. Molina. Sic Card. Billot definit spatium et locum: «Spatium nihil aliud est quam dimensiona extensio in latum, longum et profundum. Et spatium quidem reale constituitur per dimensiones vel continuas vel contiguas actu existentes... Locus est pars spatii quam mole sua corpus aliquod replere natum est...» Spatium igitur commune Deo et creaturae est *dimensiona extensio* actu existens intra quam sunt Deus, et spiritus et corpora, sed diverso modo; nam corpora continentur intra aliquam extensionem dimensionam et veluti clauduntur, spiritus vero non continentur per extensionem aliquam dimensionam, sed sunt praesentes tamen in loco determinato, et Deus nullo modo per aliquam dimensionem continetur et est praesens per substantiam in omni loco. Quocirca illud spatium commune est dimensio intra quam habentur Deus et creatura, et ideo est aliquid reale et creatum, et non est operatio, ut contendit Billot. Nihilominus secundum doctrinam P. Molina, quam tradit loc. cit., d. 3, dicendum esset illud spatium commune esse non repugnantiam corporum recipiendorum, seu capacitatem vel potentiam mere passivam, et negativam, in qua Deus per suam virtutem corpora locare posset, et in qua Deus ex parte sua semper fuit praesens. Hoc autem non est lusus imaginationis, ut affirmat Cardinalis; sed vera possibilitas spatii realis, antequam a corporibus repleatur.

1 In 1.^a p., q. 8, d. 29.

2 Metaphys., d. 30, s. 7, n. 28 et sq.

3 De Deo uno, l. 1, d. 18, c. 4, n. 14 et sq.

4 Vide apud P. Urraburu, Theol. nat., d. 3, c. 2, a. 3, § 4, plures auctores pro una et pro altera sententia.

5 De civit. Dei, l. 11, c. 5 (M. L. 41, 321.)

6 Quodlibet 11, a. 1.

169. Scholion III. *De ubiuitate propria Dei.* Utrum esse ubique sit proprium Dei, sic optime declarat S. Thomas¹: «Dicendum quod esse ubique *primo et per se* est proprium Dei. Dico autem *esse ubique primo*, quod secundum se totum est ubique. Si quid enim esset ubique secundum diversas partes in diversis locis existens, non esset primo ubique. Quia quod convenit alicui ratione partis suae, non convenit ei primo. Sicut cum homo esset albus dente, albedo non convenit primo homini, sed denti. *Esse autem ubique per se* dico id cui non convenit esse ubique per accidens; id est, propter aliquam suppositionem factam; quia sic granum milii esset ubique, supposito quod nullum aliud corpus esset. Per se igitur convenit esse ubique alicui, quando tale est, quod qualibet positione facta, sequitur illud esse ubique. Et hoc proprie convenit Deo; quia quocumque loca ponantur, etiamsi ponerentur infinita praeter ista quae sunt, oporteret in omnibus esse Deum; quia nihil potest esse nisi per ipsum. Sic igitur esse ubique primo et per se convenit Deo, et est proprium ejus; quia quocumque loca ponantur, oportet quod in quolibet sit Deus, non secundum partem, sed secundum se ipsum.»

ARTICULUS V

De immutabilitate Dei

170. Praemitt. 1.º *Mutatio* latissime sumpta est aliquid incipere vel amittere esse, et in hac acceptione etiam creatio, qua ponitur tota res, quae antea erat mere possibilis, et annihilatio, qua res complete desinit esse, seu in nihilum redigitur, vocari possunt mutationes. Verum *mutatio* proprie talis est transitus subjecti ab uno statu in alium, vel, ut dicit S. Thomas², est *quod aliquid idem se habeat aliter nunc et prius*. Unde tria sunt de ratione mutationis, sc., subjectum quod transit, terminus a quo transit, et terminus ad quem transit.³ Mutatio quidem varie dividitur. 1.º in *positivam* et *negativam*. Mutatio *positiva* est ea, quae per acquisitionem alicujus entitatis fit, et *negativa*, quae per amissionem, seu aliis verbis, positiva est in qua terminus a quo est negativus vel privativus et terminus ad quem positivus, et viceversa negativa: ita illuminatio aeris est mutatio positiva, et ablatio illuminationis, negativa. 2.º in *physicam* et *moralem*; physica habetur, si terminus qui acquiritur vel amittitur est aliquid physicum, et moralis si consistat in mutatione

1 I.^a p., q. 8, a. 4.

2 I.^a p., q. 45, a. 2, ad 2.

3 P. Lossada, *Phys.*, tr. 1, d. 1, c. 3, n. 5; et tract. 3, d. 1, c. 1.

voluntatis, quae revera etiam mutabilitatem physicam infert. Potest quoque vocari mutatio moralis, quae consistit in acquisitione vel amissione alicujus jurisdictionis, vel juris, vel obligationis, vel rei his similis. 3.º denique in *internam* et *externam*. *Interna* est, quae in ipso subjecto inducit aliquam mutationem proprie talem; *externa* vero, quae non fit in ipso subjecto, sed in alia re, quae aliquem ordinem ad subjectum dicit. Sic cognitio objectum suum denominat cognitum sine ulla prorsus mutatione in objecto cognito.

Jam mutatio mere externa Deo competere potest, quia mutationem in creaturis tantum importat. Similiter Deo competere potest amissio jurisdictionis vel juris in actu secundo, quando haec amittuntur per solam creaturarum mutationem, quae semper fit dependenter ab ipsa voluntate Dei.

171. Praemitt. 2.º Non quaeritur hic, utrum Deus mutari possit per amissionem sui esse, quia jam ex dictis expresse constat Deum esse omnino ens necessarium, ideo ejus esse amitti non posse. Quaeritur igitur, utrum Deus, servato esse, in melius vel deterius mutari possit. Doctrina catholica et de fide est Deum esse physice immutabilem, et doctrina certa et communis theologorum Deum esse quoque moraliter immutabilem, seu non posse mutare decretum suae voluntatis, quod semel habuit. Doctrina haec, de mutatione saltem physica, proposita fuit ut de fide a Conc. Lateranensi IV his verbis : « Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis... » Et Conc. Vatic. dicit¹ de Deo : « Qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis... »

Thesis. Deus est omnino immutabilis tum physice, tum moraliter.

172. Prob. 1.^a p. 1.º ex S. Script. Ex *Malach.* III, 6, ubi dicitur : « Ego enim Dominus, et non mutor. » Item ex *Epist. Jacob.* I, 17 : « Apud quem (Deum Patrem) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.² » Rursus in *Psal.* CI, 27 et sq. : « Ipsi (coeli) peribunt, tu autem permanes : et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur : tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. » Denique *Num.* XXIII, 19 : « Non est

¹ Sess. 3.^a c. 1.

² Textus graecus dicit : πᾶρ' ὃ οὐκ ἐνι παραλλαγὴ ἢ τροπὴ ἀποσείασμα.

Deus quasi homo, ut mentiatu: nec ut filius hominis ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? Locutus est, et non implebit?»

173. 2.º ex PP. S. Cyrillus Alex. inquit¹: « Illic enim stabilitatem atque immutabilitatem divinae naturae, quodque semper eodem modo se habeat significans propheta... » Et S. Augustinus²: « Esse nomen est incommutabilitatis. Omnia enim quae mutantur, desinunt esse quod erant, et incipiunt esse quod non erant. Esse verum, esse sincerum, esse germanum, non habet, nisi qui non mutatur. Ille habet esse cui dicitur: « *Mutabis ea et mutabuntur; tu autem idem ipse* (Ps. CI, 28). » Denique S. Isidorus³: « Quid est Dei immortalitas nisi ejus incommutabilitas? Nam et angeli et animae immortales sunt, sed immutabiles non sunt; ideoque solus Deus dicitur immortalis, quia solus incommutabilis est. »

174. 3.º ratione. Deus est omnino ens a se; tali autem enti nihil addi vel demi potest; quia quod adderetur aut tolleretur non esset a se. Item Deus est ens omnino necessarium; quod autem est absolute necessarium nihil acquirere vel amittere potest, ac proinde neque mutari. Ratio, cur absolute necessarium nihil potest acquirere vel amittere, est, quia quod acquiritur vel amittitur, potest non esse, et sic non est absolute necessarium. Rursus Deus est simplicissimus; quod autem mutari potest non est simplicissimum; quia posset constare ex iis, quae jam constanter haberet, et ex iis, quae acquirere vel amittere posset. Iterum Deus est summe perfectus; summa autem perfectio mutationi repugnat; quia mutatio positiva defectum perfectionis requirit, et negativa amissionem perfectionis. Similiter infinitae perfectioni Dei mutatio repugnat. Denique Deus est actus purissimus; atque ideo nullam habet potentialitatem, et consequenter nec mutationis capacitatem.⁴

175. Prob. 2.^a pars, seu *Deus voluntatem mutare non potest*. Testimonia S. Scripturae et Patrum Deum absolute immutabilem asserunt, ac proinde etiam moraliter. Imo textus allatus ex libro Numerorum de mutatione morali agit, eamque negat. Ratio vero est, quia si Deus voluntatem mutaret, aut esset ex defectu cognitionis, aut quia Deo inciperet esse bonum vel malum quod antea non erat, aut ex

1 *Thesaurus asserti*, 13.^a (M. G. 75, 211).

2 *Sermo* 7, n. 7 (M. L. 38, 66).

3 *Sentent* l. 1, c. 1, n. 2 (M. L. 83, 339).

4 Vide Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, d. 18, c. 5.

inconstantia et mobilitate voluntatis; non enim aliud medium assignari potest. Atqui nihil horum dici potest. — Ergo Deus moraliter mutari non potest, seu non potest mutare suam voluntatem. Prob. min. Non ex defectu cognitionis, quum Deus ab aeterno omnia perfectissime cognoscat, ut inferius demonstrabitur; non ex eo quod aliquid Deo bonum vel malum esse incipiat; quia Deus est omnino immutabilis physice, et ideo nihil potest incipere esse intrinsece Deo bonum vel malum; non denique ex inconstantia et mobilitate voluntatis sine ulla ratione, hoc enim Deum non decet. Nec dicas Deum posse mutare voluntatem ad merum libertatis exercitium; quia facultates ordinantur ad procurandum bonum internum vel externum subjecti, non ad merum exercitium.

176. Obj. 1.º *Sapientia* VII, 24, dicitur: «Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia.» Ergo sapientia, quae vel est sapientia increata vel Spiritus Sanctus, movetur, ac proinde Deus.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Sapientia increata vel Spiritus Sanctus est omnibus mobilibus mobilior aut quia omnia penetrat et pervadit et est ubique praesens, aut quia sua efficacia omnia attingit; nullo vero modo, quia intrinsece mutetur.

177. Obj. 2.º In S. Scriptura Deo tribuitur poenitentia (*Gen.* VI, 6), mutatio consilii (*Joan.* III, 10), odii in amorem et vice versa (*Ezech.* XVIII, 21 et sq.), etc. Ergo Deus mutatur.

Resp. Dist. ant.: Deo tribuitur poenitentia, mutatio consilii, etc., quia ad extra producit similes effectus, ac si poeniteret, mutaret consilium, etc., C.; quia revera intrinsecus mutetur, N. Locutiones illae Scripturae accipiendae sunt de variis modis, quos Deus habet se gerendi ad extra; non vero de interna ipsius mutatione, quia ex una parte Deum esse immutabilem certo probatur; et ex altera locutiones allatae datam interpretationem patiuntur. Apposite S. Augustinus inquit¹: «Sic ergo quando eum (Deum) poenitet, non mutatur, et mutat; sicut quando irascitur, non movetur, et vindicat; et quando miseretur, non dolet, et liberat; et quando zelat, non cruciatur, et cruciat.» Et alibi²: «Nam quia illis (impiis) quidquid novi faciendum venit in mentem, novo consilio faciunt (mutabiles quippe, mentes gerunt); profecto, non Deum, quem cogitare non possunt, sed semetipsos pro illo cogitan-

¹ *Controv. advers. Leg. et Prophet.*, l. 1, c. 20, n. 40 (M. L. 42, 627).

² *De civit. Dei*, l. 12, c. 17, n. 2 (M. L. 41, 367).

tes, non illum sed se ipsos, nec illi, sed sibi comparant. Nobis autem fas non est credere, aliter Deum affici cum vacat, aliter cum operatur; quia nec affici dicendus est, tanquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit... In illo (Deo) autem non alteram praecedentem altera subsequens mutavit aut abstulit voluntatem, sed una eademque sempiterna et immutabili voluntate res quas condidit, ut prius non essent egit, quamdiu non fuerunt, et ut posterius essent, quando esse coeperunt.»

178. Obj. 3.º S. Augustinus dicit ¹: « Spiritus autem Creator movet seipsum sine tempore et loco. » Ergo juxta Augustinum Deus movetur. Praeterea Tertullianus, Novatianus et Lactantius Deo iram aliosque affectus qui mutationem requirunt, attribuisse videntur.

Resp. S. Augustinus nullatenus intelligit Spiritum Creatorem se proprie et interne movere, sed tantum improprie quatenus vere vivit et res creat et creatas movet; etenim S. Doctor in eodem loco, ad finem capitis praecedentis, et alibi saepe immutabilitatem Dei docet.

Ad alterum dicendum Tertullianum, Novatianum et Lactantium, saltem probabiliter, Deo tribuisse iram et affectus, qui mutationem requirunt, non proprie, sed solum metaphorice; non enim adeo clare loquuntur, ut eorum verba sensu proprio accipi debeant, imo ipsi laudati auctores oppositum indicant. Tertullianus enim inquit ²: « Stultissimi, qui de humanis divina praepjudicant, ut, quoniam in homine corruptoriae conditionis habentur hujusmodi passiones, idcirco et in Deo ejusdem status existimentur. Discerne substantias, et suos eis distribue sensus, tam diversos, quam substantiae exigunt, licet vocabulis communicare videantur. Nam et dexteram, et oculos, et pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione sociantur. Quanta erit diversitas... sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiae humanae, quam incorruptorios in Deo efficit incorruptibilitas substantiae divinae. » Et Novatianus dicit de Deo ³: « Sed quod est, id semper est; et qui est, semper ipse est; et qualis est, semper talis est... Quod enim natum non est, nec mutari potest. » Similiter Lactantius ⁴: « Merito ergo

¹ *De Geness. ad litt.*, 1. 8, c. 20, n. 39 (M. L. 34, 388).

² *Advers. Marcion.*, 1. 2, c. 16 (M. L. 2, 330).

³ *De Trinit.*, c. 4 (M. L. 3, 920).

⁴ *De divin. institut.* 1. 3, c. 12 (Corpus scriptorum ecclesiastic. Academ. Vindobonensis, vol. 19).

philosophorum non obscurus Euclides qui fuit Megaricorum conditor disciplinae, dissentiens a ceteris id esse dixit summum bonum, quod simile sit, et idem semper. Intellexit profecto quae sit natura summi boni, licet id non explicaverit, quid sit : id est autem immortalitas nec aliud omnino quidquam, quia sola nec imminui nec augeri nec immutari potest.»

179. Obj. 4.º Deus ab aeterno non creat, sed in tempore coepit creare. Ergo a non creante factus est creans, atque ideo mutatus est.

Rep. Dist. ant. : Deus in tempore coepit creare per aliquam mutationem in ipso Deo, **N.**; per productionem alicujus rei citra omnem intrinsecam Dei mutationem, **C.** Et **dist. etiam. cons. :** Deus a non creante fit creans per denominationem externam a re creata desumptam, **C.**; per mutationem aliquam in ipso Deo, **N.** Deus igitur incipit vocari creans per creationem alicujus rei, rem autem aliquam creari non dicit mutationem in Deo, sed in re creata quatenus transit ex non esse ad esse. Similiter Deus incipit vocari Dominus per existentiam rerum in quas habet dominium sine ulla in Deo mutatione; Deus enim essentialiter est Dominus rerum omnium sub hypothese existentiae earum; nam res quae non sunt, non possunt cadere sub dominium, saltem absolute.

180. Obj. 5.º Deus potest velle et nolle, v. gr., existentiam mundi. Ergo potest mutari.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam Deus potest velle aut nolle existentiam mundi per ipsum suum esse necessarium sine reali additione, ac proinde sine mutatione.

181. Obj. 6.º Scientia Dei cognoscit res diverso modo secundum ipsarum rerum variationes. Ergo scientia Dei est mutabilis, atque ideo ipse Deus.

Resp. Neg. ant. et cons. Etenim eadem et indivisibilis Dei scientia ab aeterno cognovit res omnes omni modo quo sunt cognoscibiles et secundum omnes earum variationes; quocirca divina scientia non potest subire aliquam immutationem, sed res creatae sunt quae mutantur.

ARTICULUS VI

De aeternitate Dei

182. Praemitt. Aeternitas est duratio Dei propria, et ideo ad rationem durationis spectat; non ita tamen, ut genere, specie vel differentia cum rebus creatis conveniat; divina namque et increata supra omne genus, speciem et differentiam existunt. Nihilominus quia increata cum creatis convenientiam analogicam habent, notiones rebus increatis et creatis communes ad res divinas illustrandas inservire possunt. Notiones igitur durationis breviter hic indicabo. Duratio generatim sumpta definitur *permanentia rei in esse*. Dividitur in *permanentem* et *successivam*. *Permanens* est ea, quae tota simul sine partim successione perseverat, ut substantiae, dum non mutantur; *successiva* vero quae per non interruptam partium successionem perseverat, ut translatio rei ex uno loco in alium. *Permanens* iterum in *durationem rerum corruptibilium*, *aevum* et *aeternitatem* dividitur. *Duratio rerum corruptibilium* est illa, quae naturaliter deficere potest; *aevum* ea, quae naturaliter et secundum rerum exigentiam deficere non potest, ut sunt omnes substantiae spirituales.

Denique aeternitas, de qua hic agitur, a Boetio definitur ¹ : *interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio*. Dicitur *interminabilis*, quia necessario caret principio et fine; *vitae*, quia esse Dei est vita et vivere; *tota simul*, ut quaelibet successio excludatur; *perfecta* propter infinitam ejus perfectionem; denique *possessio*, ut indicetur firmitas et quies, quibus infinita perfectio tenetur. Unde aeternitas per necessariam carentiam initii, finis et cujuslibet mutationis in possessione infinitae perfectionis habetur. Quare licet aeternitas per vocem negativam *carentia* exprimatur, nihilominus quia negatio seu carentia est imperfectionis, eo ipso positivam perfectionem importat, imo infinitam. Profecto tradita definitio cum explicatione subjecta soli Deo convenit; et quidem Deo in se considerato. Aeternitas vero per respectum ad creaturas est duratio Dei quatenus necessario coexistens durationi cujuslibet creaturae. Porro aeternitas

¹ *De consolat. philosoph.*, l. 5, pros. 6.^a (M. L. 63, 858).

absolute et sine respectu ad creaturas considerata differt ab immutabilitate; quia haec formaliter importat exclusionem cujuslibet incrementi vel decrementi, et illa perseverantiam in eadem entitate.

Quaeritur utrum Deus sit aeternus. Atque de fide est Deum revera aeternum esse, ut constat ex Symbolo Athanasiano dicente: «Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus Sanctus...» Item ex Conc. Lateran. IV: «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus...» Et hoc ipsum confirmat Conc. Vaticanum.¹

Thesis. Deus est aeternus.

183. *Prob. 1.º ex S. Scriptura.* Ex *Ecclesiast.* XLII, 21-22, ubi dicitur: «Qui est ante saeculum et usque in saeculum, neque adjectum est, neque minuitur...» Et in *Psal.* LXXXIX, 2: «Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, et orbis: a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.» Quae quidem testimonia sensu obvio Deum semper fuisse et semper futurum esse significant. Quod vero Deus cetera habeat, quae ad aeternitatem secundum traditam definitionem requiruntur, ex supra dictis constat. In *Psalm* quoque mox allato, v. 4, legitur: «Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesternae, quae praeteriit.» Et *II Petr.* III, 8: «Unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.» Haec autem indicant omnia tempora esse Deo praesentia, sicut tempus quod nunc fluit, atque ideo Deum ad omnia tempora se extendere et esse aeternum. Aeternitatem etiam indicant illae locutiones: «Ego Dominus (juxta textum haebreum) primus et novissimus ego sum (*Isa.* XLI, 4; XLIV, 6): «Ego sum α et ω , principium et finis... (*Apocalips.* I, 8).» Denique Deus in Sacris Litteris vocatur aeternus, et nulla est ratio, cur hoc vocabulum, quum de Deo sit sermo, non accipiatur stricte. Sic in *Gen.* XXI, 33, dicitur: «Et invocabit ibi (Abraham) nomen Domini Dei aeterni.» Et ad *Rom.* XVI, 26: «Secundum praeceptum aeterni Dei...» Et similiter in aliis locis nuncupatur.

¹ Sess. 3.^a, cap. 1.

184. 2.º *ex PP.* Tertullianus inquit¹ : « Quantum humana conditio de Deo definire potest, id definitio... : Deum, summum esse magnum, in aeternitate constitutum, innatum, infectum, sine initio, sine fine.» Et S. Gregorius Naz.² : « Deus, et erat semper, et est, et erit : vel, ut melius loquar, semper est... Universum enim id, quod est, in se complectitur, nec principium habens, nec finem habiturum.» Similiter S. Augustinus³ : « Non enim aliud anni Dei, et aliud ipse : sed anni Dei, aeternitas Dei est : aeternitas, ipsa Dei substantia est, quae nihil habet mutabile; ibi nihil est praeteritum, quasi jam non sit; nihil est futurum quasi nondum sit. Non est ibi, nisi *est*...» Denique S. Gregorius M.⁴ : « Sed quoties in aeternitate ista cogitamus, aeternitatem necdum cognovimus. Ibi quippe est quod nec initio incipitur, nec fine terminatur, ubi neque expectatur quod veniet, neque percurrit quod debeat recordari, sed est unum quod semper esse est.»

185. 3.º *ratione.* Deus necessario est cum infinita perfectione et sine ulla prorsus mutatione, ut ex dictis constat. Ergo est aeternus; nam ex eo quod necessario est, necessario caret initio et fine; et ex eo quod nullam mutationem habere possit in sua infinita perfectione, habetur duratio Dei esse tota simul et perfecta et vivens.

186. *Obj. 1.º* Aliqui Patres soli personae Patris aeternitatem tribuere videntur; ergo aeternitas non est attributum Dei.

Resp. Dist. ant. : aliqui PP. tribuunt soli personae Patris aeternitatem sumptam pro carentia initii, finis et successionis, **N.**; sumptam pro carentia originis aut principii producentis, **C.**

187. *Ob. 2.º* Si aeternitas esset tota simul, quaecumque creatura toti aeternitati coexisteret. At hoc falsum videtur; nam creaturae non sunt aeternae ut toti aeternitati coexistant. Ergo.

Resp. Dist. maj. : si aeternitas esset tota simul, quaecumque creatura toti aeternitati coexisteret, dum existit, **C.**; semper, **N.** Et *contradist. min.* : Falsum videtur creaturam toti aeternitati, semper coexistere, **C.**; dum existit, **N.** Ad rationem additam negatur oportere creaturas esse aeternas ut aliquando aeternitati coexistant; deberent quidem esse aeternae ut aeternitati semper coexisterent; minime

1 *Adv. Marcion.*, l. 1, c. 3 (M. L. 2, 274).

2 *Orat.* 28, n. 7 (M. G. 36, 318).

3 *Serm. 2 in Psalm.* Cl, n. 10 (M. L. 37, 1311).

4 *Moral.* l. 16, c. 43, n. 55 (M. L. 75, 1147).

vero ut toti aeternitati adsint aliquando. Quapropter cum Dei aeternitas tota simul existat, si aliqua creatura semel illi coexistat, debet quidem toti aeternitati coexistere; attamen hinc non sequitur creaturam semel toti aeternitati coexistentem, jugiter illi coexistere, sed solum dum existentia creaturae perseverat. Potest hoc immensitatis exemplo ulterius illustrari. Sicut enim ex eo quod aliquis sit praesens divinae immensitati Dertusae, non sequitur eum eidem immensitati in omnibus locis esse praesentem, in quibus illa adest per eandem indivisibilem formam qua adest Dertusae; simili modo ex eo quod aliqua res sit aliquando praesens aeternitati, non sequitur eandem semper coexistere eidem aeternitati, quamvis haec sit quidem indivisibilis forma, qua Deus adest omnibus temporibus. Posset quoque dici res singulas esse praesentes toti aeternitati, quia, quum existunt, nihil est aeternitatis, cui non sint praesentes; aeternitas enim est indivisibilis; verum non esse praesentes aeternitati *adaequate*, quia non sunt praesentes omni tempori et omnibus rebus, quibus aeternitas est praesens. Haec res amplius declarabitur, ubi de scientia contingentium absolute futurorum sermo erit. Vide de hac difficultate P. Suarez.¹

188. Obj. 3.º Aeternitas est quaedam duratio. Atqui de ratione durationis est fluxus et successio. Ergo in aeternitate habetur successio, et non est tota simul.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Ut supra dictum est, duratio potest esse permanens et successiva, atque ideo non est de ratione durationis successio. Quare licet de Deo praedicentur *dies, anni, fuisse, futurum esse*, etc., haec non proprie Deo conveniunt, sed secundum nostrum concipiendi modum, et ut explicemus Deum omnia tempora complecti; verum proprium Dei est *semper esse* modo indivisibili, ut testimonia PP. allata asserunt.

189. Obj. 4.º Aeternitas si esset tota simul, esset veluti instans. Sed instans est minimum durationis, quod Deo non convenit. Ergo.

Resp. Dist. maj. : aeternitas esset veluti instans, quatenus est absolute indivisibilis, C.; quatenus sit aliquid minimum, N. Aeternitas est duratio maxima, et sola actu infinita, et complectitur omnem durationem sive permanentem, sive successivam, et hoc facit modo indivisibili propter ejus infinitam perfectionem in ratione durationis.

¹ *Opusc. de scientia Del fut. conting.*, l. 1, c. 7.

Quocirca aeternitas est duratio, quae ab instanti magis distat, et solum cum illo comparari potest, quatenus instans tanquam aliquid indivisibile et quod est totum simul concipitur.

190. Obj. 5. Aeternitas est mensura durationis permanentis et successivae. Sed mensura debet esse ejusdem rationis cum mensurato. Ergo aeternitas etiam successionem debet habere.

Resp. Dist. maj. : aeternitas est proprie mensura durationis creatae et ejusdem rationis cum mensuratis, **N.**; improprie, analogice et infinite excedens mensurata, **C.** Et **dist. etiam. min. :** mensura proprie talis debet esse ejusdem rationis cum mensuratis, **C.**; mensura analogica et infinite excedens mensurata, **N.** Aeternitas dici potest mensura durationis creatae ad eum modum quo Deus est rerum omnium mensura, quatenus est exemplar perfectissimum rerum omnium, sed infinite excedens ea, quorum est exemplar. Apposite ad hanc rem dicit S. Thomas¹ : « Cum diversa ratio mensurandi sit in diversis actibus, oportet quod respondeant eis diversae mensurae propriae; verumtamen una earum potest ordinari ad aliam, sicut ad primam mensuram et excedentem. Unde sicut divinum esse est mensura omnis actus, ita aeternitas est mensura omnis durationis excedens et non coaequata; sed praeter hoc oportet habere alias proprias mensuras propter diversos modos mensurandi.» Et idem S. Doctor de aeternitate considerata ut mensura aeterni inquit² : « Aeternitas non est aliud quam ipse Deus. Unde non dicitur Deus aeternus, quasi sit aliquo modo mensuratus; sed accipitur ibi ratio mensurae secundum apprehensionem nostram tantum.»

ARTICULUS VII

De veritate, bonitate et pulchritudine Dei

191. De veritate.³ In hoc articulo de veritate, bonitate et pulchritudine agitur propter specialem horum attributorum affinitatem, atque de illis simul agitur, quia praecipua ad ea spectantia breviter

¹ 1.º, d. 19, q. 2, a. 1, ad 2.

² 1.^a p., q. 10, a. 2, ad 3.

³ S. Thomas, 1.^a p., q. 16; Suarez, *De Deo uno*, l. 1, c. 7; Molina, *In 1.^a p.*, q. 16; Billuart, *De Deo uno*, dissert. 6.^a a. 7, § 2; Franzelin, *De Deo uno*, Thes. 28; Hontheim, *Theol. nat.*, c. 15, a. 4; Urraburu, *Theod.*, d. 3, c. 1, a. 2.

declarari possunt; et ultimo loco inter attributa quiescentia absoluta collocantur, quia ad pulchritudinem constituendam modo peculiari omnia attributa concurrunt. Jam veritas triplex distinguitur, videlicet veritas *in essendo*, *in cognoscendo* et *in dicendo*. De *veritate in cognoscendo* sermo erit inferius, ubi de scientia tractabitur, et *veritas in dicendo* exponenda est inter virtutes divinae voluntatis; et in praesenti de *veritate in essendo* dicendum est; nam est vera Dei proprietas illi absolute conveniens et non dicit formaliter operationem. *Veritas enim in essendo* est ipsa rei entitas quatenus apta ut intelligatur. Et sic D. Thomas de hac veritate dicit¹ inveniri: «Secundum quod habet esse conformabile intellectui.» Quare, quum omne ens habeat entitatem aptam ut intelligatur, et ideo veritatem transcendentalem seu in essendo, a fortiori hoc Deo convenit; nam quo plus aliquid habet entitatis, eo plus participat intelligibilitatis; quia quidquid est positivum intelligi et manifestari intellectui capaci potest.

Verum plura ita sunt propria veritatis Dei in essendo, ut aliis convenire nequeant: 1.º veritas Dei in essendo est summa et infinita actu, sicut esse Dei est summum et actu infinitum; et eo ipso est a semetipsa independenter ab omni causa extrinseca. 2.º non modo est apta ut intelligatur, sed etiam actu perfectissime a se ipsa intelligitur, siquidem intellectus Dei est ipse Deus et comprehensive omnia intelligit, quum Deus in omni ratione sit absolute infinitus. 3.º omnis alia veritas est dimanatio a veritate divina et ejusdem imitatio; quia veritates creatae jam existentes sunt a Deo et imitationes ipsius, et etiam sub ratione veritatis sunt imitationes et dimanationes veritatis divinae; aliter enim creaturae non essent a Deo sub omni ratione. Et simili de causa creaturae mere possibiles sunt imitationes et derivationes a Deo possibiles. 4.º veritas Dei est ipsa veritas, non veritas haec vel illa; etenim a semetipsa omnem rationem veritatis habet, et ceterae veritates ex ea fluunt.

192. De bonitate Dei.² Bonum est ipsum ens consideratum ut appetibile seu per ordinem ad appetitum; quocirca bonum ad omnia se extendit sicut ipsum ens; omne namque ens est aliquo modo appetibile. Bonum aliud est *absolutum*, aliud *respectivum*. Bonum *absolutum*

¹ 1 p., q. 16, a. 5, c.

² S. Thomas, 1 p., qq. 5 et 6; Suarez, *De Deo uno*, l. 1, c. 8; Gotti, *De Deo uno*, tract. 2. q. 4, dub. 2; Franzelin, *De Deo uno*, thes. 29; Del Val (Honorat.), *De Deo uno*, c. 3, a. 3.

consistit in hoc, quod unaquaeque res est sibi bona, seu appetibilis, saltem appetitu innato; et bonum respectivum est rei aptitudo ut appetatur per appetitum elicited. Utrumque quidem bonum Deo competit, quia Deus et est sibi bonus, et sibi et aliis appetibilis per appetitum elicited. Profecto bonitas Dei plura habet, quae sibi tantum conveniunt: 1.º est summa et infinita, quum sit ipsum esse Dei. 2.º non tantum est apta ut ametur, sed necessario et infinite amatur; quum amor, quem Deus de se ipso habet, sit ipsa bonitas et ipse Deus, qui est infinite amabilis, et ideo amorem necessario trahat. 3.º necessario ab omni creatura aliquo modo amatur, quia nihil boni in creaturis dari potest nisi dependenter a bonitate Dei, quae a creaturis participatur; et omnes creaturae vel innatae vel elicitae aliquod bonum appetunt. 4.º omne bonum creatum est bonum per bonitatem Dei, quatenus communicatum est a bonitate divina tamquam a causa exemplari, efficienti et finali. 5.º bonitas Dei est ipsa bonitas, quia et est a semetipsa, et omnis alia bonitas est ejus participatio.

193. De bonitate Dei morali. *Bonitas moralis* est illa, quae tantum convenit entibus intellectualibus, et habetur, quum hujusmodi entia sunt debite ordinata ad recte operandum et re ipsa recte operantur. Duplex distingui potest bonitas moralis, sc., *habitualis* et *actualis*. *Habitualis* consistit in immunitate a peccato et ordinatione ad recte operandum, et *actualis* in recta operatione. Ordinatio vero et operatio sunt rectae, si bene disponunt subjectum ad suam perfectionem consequendam. Ex quibus jam elucet Deo bonitatem moralem esse tribuendam, quum haec sit manifesta perfectio, et Deus omnem perfectionem modo infinito habeat. Et sicut Deus a se et per ipsam essentiam habet infinite omnem perfectionem, similiter bonitatem moralem habet; et sicut perfectiones creatae sunt imitationes et derivationes divinarum perfectionum; ita omnis bonitas moralis creaturarum bonitatem moralem Dei imitatur, ab eademque derivatur.

Deus igitur per ipsam suam essentiam est infinite a peccato immunis eidemque repugnans, et ordinatus ad recte operandum; atque operationes divinae sunt rectae, quatenus infinitae perfectioni naturae Dei conformantur, non autem quatenus in finem aliquem a Deo distinctum, tendant, quia Deus omni causa, ac proinde etiam finali caret. Creaturae vero recte operantur, quum in suum finem, qui est Deus, tendunt; et sicut in omnibus a Deo dependent, ita quoque in norma recte agendi, quam a Deo accipiunt, sicut cetera omnia; Deus autem, quum sit

omnino ex se independens, normae ab ipso distinctae subjici non potest; et aliunde, quum in omnibus sit infinite perfectus, etiam a semetipso est determinatus ad perfectissime operandum. Ex dictis consequitur Deum esse ipsam bonitatem moralem per se, quum ipsa sua essentia sit realiter bonitas moralis, et omnis alia bonitas a divina procedat. Ad finem observo bonitatem moralem ordinis supernaturalis idem esse ac sanctitatem, ideoque quidquid de bonitate morali Dei dictum est, similiter de ejus sanctitate dicendum est.

194. De pulchritudine.¹ S. Thomas² docet *bonum* et *pulchrum* fundari super formam, sed differre, quatenus bonum respicit appetitum, et pulchrum vim cognoscitivam. Et ibidem S. Doctor asserit pulchra *dici quae visa placent*. Et S. Augustinus pulchritudinem corpoream ita definit³: «omnis corporis pulchritudo est partium congruentia cum quadam coloris suavitate.» Item S. Ambrosius dicit⁴: «Illa est enim vera pulchritudo, et in singulis membris esse quod deceat, et in toto; et singulis gratia, in omnibus formae convenientis plenitudo laudetur.» Rursus S. Thomas sic pulchritudinem hominis corporealem definit⁵: «Pulchritudo corporis in hoc consistit, quod homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debiti coloris claritate.» Et ibidem spiritualem definit: «Pulchritudo spiritualis, in hoc consistit, quod conservatio hominis sive actio ejus sit bene proportionata secundum spiritualem rationis claritatem.»

Atque idem Doctor Angelicus accuratius pulchritudinem explicat his verbis⁶: «Ad pulchritudinem tria requiruntur; primo quidem *integritas* sive perfectio, quae enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt; et debita *proportio*, sive consonantia; et iterum *claritas*. Unde quae habent colorem nitidum pulchra esse dicuntur.» Et deinde hoc applicat, ut pulchritudinem ad Filium Dei pertinere ostendat, hisce verbis: «Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio Filii, in quantum est Filius habens in se vere et perfecte naturam

1 S. Thom. 1 p. q. 5, a. 4, ad 1; q. 39, a. 8; 1. 2, q. 27, a. 1, ad 3; 2. 2, q. 142, a. 4; q. 145, a. 2; q. 180, a. 2, ad 3; *Comment. in lib. de div. nominib.*, c. 4, lect. 5; Bañez, *Comment. in 1 p.*, q. 5, a. 4, ad finem; Toletus, *In 1 p.*, q. 5, a. 4; Sylvius, *In 1 p.*, q. 5, a. 4; Frassen, *De Deo uno*, d. 4, q. 4; Franzelin, *De Deo uno*, thes. 30; Urraburu, *Theodic.*, d. 3, c. 1, a. 3; Hontheim, *Theol. natur.*, c. 15, a. 6.

2 1 p., q. 5, a. 4, ad 1.

3 *De civit. Dei*, l. 22, c. 19, n. 2 (M. L. 41, 781); et *Epis. 3.^a ad Nebrid.*, n. 4 (M. L. 33, 67).

4 *Hexaemer.*, l. 2, c. 5, n. 21 (M. L. 14, 168).

5 2. 2, q. 145, a. 2.

6 1 p., q. 39, a. 8.

Patris... Quantum vero ad secundum convenit cum proprio Filii, in quantum est imago expressa Patris. Unde videmus quod aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte representat rem, quamvis turpem... Quantum vero ad tertium convenit cum proprio Filii, in quantum est Verbum, quod quidem lux est et splendor intellectus.»

195. Deus pulcherrimus est. Etenim omnia, quae res creatas pulchras faciunt, eminentissimo et excellentissimo modo in Deo reperiuntur, ac proinde pulcherrimus est. 1.º Deus visus summe placet, siquidem amorem videntium rapit, ut alibi probatur. 2.º in Deo infinitae perfectiones ita sunt congruentes et consonantes, ut cum infinita perfectione unum sint, et infinitam suavitatem et delectationem afferant. 3.º Operatio Dei sive interna sive externa est omnino congrua infinitati divinae naturae et cum infinita claritate divini intellectus conjungitur; item natura Dei infinitam habet integritatem, consonantiam virtutalem et claritatem, quia Deus (I Joann. I, 5) *est lux, et tenebrae in eo non sunt ullae*. 4.º accedit quod, quacumque ratione pulchritudo definiatur, in suo conceptu abstracto nullam includit imperfectionem; quamobrem, quum Deus omnem perfectionem sine imperfectione infinite contineat, pulchritudine infinita donabitur. Praeterea non possunt non esse pulcherrimae et sublimissimae tres personae invicem realiter distinctae, in natura illimitata cum virtuali varietate et consonantia infinita subsistentes atque unum idemque cum illa constituentes. 5.º denique sicut Deus est ipsa veritas et bonitas per essentiam, et omnia vera et bona ab eo fluunt et dependent, similiter de pulchritudine judicandum est.

196. Nonnulla PP. testimonia de divina pulchritudine.¹ S. Hilarius inquit²: «Magnorum creator in maximis est, et pulcherrimorum conditor in pulcherrimis est. Et quum sensum ipsum egrediatur operatio, omnem tamen sensum longe necesse est excedat operator. Pulchrum itaque coelum, aeter, terra, maria, et universitas omnis est.» Et paulo inferius adjungit: «Nonne hujus ipsius pulchritudinis Dominum necesse est totius pulchritudinis esse pulcherrimum intelligi; ut cum aeterni ornatus sui species sensum intelligentiae omnis effugiat, opinionem tamen intelligentiae sensus non relinquat ornatus? Atque ita pulcherrimus Deus est confitendus.» Item S. Augustinus³: «Anima vero nostra. fratres mei, foeda est per iniquitatem: amando Deum pulchra efficitur. Qualis amor est qui reddit pulchram amantem? Deus autem semper pulcher est, nunquam deformis,

1 Thomassini, *De Deo uno*, I, 3, c. 20 et sq.

2 *De Trinit.*, I, 1, n. 7 (M. L. 10, 30).

3 *In epist. Joannis*, tract. 9, c. 4, n. 9 (M. L. 35.2051).

nunquam commutabilis. Amavit nos prior qui semper est pulcher; et quales amavit, nisi foedos et deformes? Non ideo tamen ut foedos dimitteret; sed ut mutaret, et ex deformibus pulchros faceret. Quomodo erimus pulchri? amando eum qui semper est pulcher.»

Clemens Alex inquit¹: «Sic tuam pulchritudinem agnoscant, quia puram servaveris imaginem. Sic veram adorabo pulchritudinem, quae primigenium pulchrorum omnium exemplar est, et forma.» Et S. Greg. Naz.²: «Qui et pulchritudo omnis est, et supra omnem pulchritudinem; qui mentem illuminat, et mentis celeritatem et sublimitatem effugit; quantumque percipitur, tantumdem semper se subducit, amantesque sui, ex eo quod fugit, ac velut jam comprehensus se proripit, ad superna illicit.» Item S. Basilius³: «Ecquid, quaeso, divina pulchritudine admirabilius? Quae cogitatio magnificentia Dei gravior est et suavior? Quale animi desiderium tam vehemens est et violentum, quam illud quod a Deo ingeneratur animae vitio omni purgatae, et dicenti ex vero affectu: *Vulnerata charitatis ego sum*? Ineffabiles omnino sunt et inenarrabiles divinae pulchritudinis fulgores.» Iterum S. Gregorius Nyss.⁴: «Tu autem vere pulcher: non solum pulcher, sed ipsa boni essentia semper talis est omnino id quod es: nec in tempore florens, nec in tempore rursus florem abjiciens, sed cum vitae aeternitate simul extendens speciem et decorem.»

Allatis testimoniis accedat testimonium Boetii dicentis⁵:

«..... Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans
Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.»

Denique S. Isidorus⁶: «Ex pulchritudine circumscriptae creaturae pulchritudinem suam, quae circumscribi nequit, facit Deus intelligi, ut ipsis vestigiis revertatur homo ad Deum, quibus aversus est, ut qui per amorem pulchritudinis creaturae, a Creatoris forma se abstulit, rursum per creaturae decorem ad Creatoris revertatur pulchritudinem.

1 *Cohortatio ad gentes*, c. 4 (M. G. 8, 142).

2 *Oratio 2.^a apolog.*, n. 76 (M. G. 75, 483).

3 *Regul. fus. tract.*, resp. ad 2^{am} interrog. (M. G. 31, 910).

4 *Homil. 4.^a in Cant. Canticor.* (M. G. 44, 835).

5 *De consolat. philosoph.*, l. 3, metr. 9 (M. L. 63, 758).

6 *Sententiar.* l. 1, c. 4 (M. L. 83, 543).

CAPUT III

De cognoscibilitate Dei¹

ARTICULUS I

De cognoscibilitate naturali Dei²

197. Praemitt. Quaestio hic tractanda est, quid potentiae cognoscitivae hominis possint naturaliter ad Deum cognoscendum. Atque imprimis nullus sensus seu potentia materialis propriis viribus Deum attingere potest; quia potentiae naturaliter non possunt attingere nisi illa, quae intra eorum objectum continentur; quocirca, quum objecta cujuslibet potentiae materialis sint tantum res corporeae, et Deus sit maxime spiritualis, intra objecta cujuscumque potentiae materialis non continetur, et ideo materiali potentia cognosci nequit. Ab intellectu vero naturaliter cognosci potest abstractivae, ut jam ex dictis hucusque elucet, et hic magis declarabitur. Quaeritur autem ulterius, utrum intellectus creatus sine auxilio supernaturali Deum ut est in se cognoscere possit, seu aliis verbis, utrum illum intueri possit; et ad hanc quaestionem negative respondendum est. *Intuitio* seu cognitio intuitiva vocatur illa, quae directe et immediate manifestat objectum ut est in se; et ideo clare et distincte ut est, facit illud cognoscere, non per similitudinem cum aliis objectis, et multo minus per analogiam. Cognitio intuitiva vocatur etiam visio, quia imitatur visionem ocularem, quae etiam immediate et directe in objectum terminatur ut praesens. Cognitio vero abstractiva in genere vocatur omnis illa, quae immediate et directe in objectum ut praesens non terminat; et speciatim vocantur abstractivae, tum illae quae ab objecti individuatione praescindunt et objectum modo universali faciunt cognoscere, tum illae quae per simi-

¹ Vide supra n. 107

² S. Thomam, *1 p.*, q. 12; Suarez, *De Deo uno*, l. 2, c. 6 et sq.; Molina, *In 1 p.*, q. 12; Valentiam, *in 1 p.*, q. 12; Salmanticenses, *In 1 p.*, tract. 2; Godoy (Petr. de), *In 1 p.*, tract. 2; Piccirelli (Joseph. M.), *De Deo Duo*, d. 1, s. 3, in q. 12.

litudines aliorum objectorum cum objecto cognito habentur. Atque respectu Dei est abstractiva omnis cognitio quae ex creaturis per discursum depromitur, et talis modus cognoscendi dicitur abstractivus.

Saeculo quidem quarto Aetius et Eunomius, ut supra n. 3 dictum est, Deum per vires intellectus naturales videri ut est in se contendunt; et saeculo decimo quarto id ipsum fecerunt Beguardi et Beguinae. Etiam Bajus, ut ex propositionibus ejus damnatis elucet, sustinuit vitam aeternam esse debitam bonis operibus ex lege naturae factis ante peccatum Adami, et ideo visionem Dei esse homini naturalem. Sunt quoque alii errores circa hanc rem, qui supra n. 3 jam indicati sunt.

Thesis. Intellectus creatus Deum modo abstractivo naturaliter cognoscere potest; sed intuitive non potest.

1.^a pars theseos est de fide, ut constat ex Conc. Vaticano, cujus verba supra n. 21 allata sunt: 2.^a pars, saltem de intuitionem beatificante, etiam est de fide, ut theologi communiter asserunt; et de quacumque Dei intuitionem est saltem doctrina certa et omnino tenenda. Vide dicta supra n. 4.

198. Prob. 1.^a pars. Nam intellectus hominis suis viribus naturalibus demonstrat existere ens a se, quod est Deus; atque ex hoc quod Deus sit ens a se, consequitur eum esse unicum, simplicissimum, habere omnem perfectionem, esse infinitum, immensum, immutabilem, aeternum, etc.; etenim haec supra sola ratione naturali demonstrata sunt. Atque haec cognitio est abstracta; quia tendit in Deum per discursum et per species a creaturis desumptas, non directe et immediate in ipsum Deum. Porro Deus ex creaturis triplici modo cognoscitur; scilicet quatenus est earum principium, per remotionem et per excellentiam. Quatenus Deus est principium omnium creaturarum possumus affirmare omnes earum perfectiones aliquo modo esse in Deo, illas enim communicavit; deinde per remotionem debemus removere a Deo omnem imperfectionem creaturarum, quum Deus sit purum esse, et ideo sine ulla imperfectione; denique ratione excellentiae, seu quia Deus omnem creaturam infinite excēdit et omnia quae habet sunt increata, debemus perfectiones creatas Deo tribuere modo multo excellentiore quam sint in creaturis, et prout postulatur ex hoc, quod perfectiones divinae sunt increatae. Atque triplex modus cognoscendi

Deum ex creaturis non est applicandus disjunctim, sed conjunctim, et idcirco debemus tribuere Deo quamlibet perfectionem creaturarum, et simul ab ea omnem imperfectionem remove eandemque usque ad rationem perfectionis increatae et infinitae extollere.

Doctrina modo tradita est S. Thomae, qui dicit¹: «Unde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas, quod scilicet omnium est causa; et differentiam creaturarum ab ipso, quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quae ab eo causantur, et quod haec non removentur ab eo propter ejus defectum, sed quia superexcedit.» Et brevius²: «Cognoscitur (Deus) a nobis ex creaturis secundum habitudinem principii, et per modum excellentiae et remotionis.» Quod vero hic triplex modus cognoscendi Deum, debeat simul applicari, tradit S. Doctor in QQ. Dispt.³

199. Prob. 2.^a pars. 1.º ex S. Scriptura. Ad Rom. I, 20 dicitur: «Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur.» Hic attributa Dei, ac proinde ipse Deus, vocantur *invisibilia* in se ipsis etiam respectu intellectus; quia invisibilitas cognitioni evidenti per intellectum (conspiciuntur) contraponitur. Et quum absolute *invisibilia* dicantur, haec invisibilitas etiam ad angelos extendenda est. Scimiliter *I Timoth.* I, 17, reperitur: «Regi autem saeculorum immortalis, invisibili, soli Deo...» ubi Deus simpliciter et absolute appellatur *invisibilis*; non esset autem talis, si aliquis intellectus humanus vel angelicus viribus propriis Deum videre posset. Accedit quod modo peculiari vocatur *invisibilis*; tum quia nuncupatur tamquam si nomen proprium ipsius esset, *immortalis, invisibili*, tum quia inferius illi soli immortalitas (VI, 16) tribuitur; jam vero si Deus per vires naturales alicujus intellectus videri posset, invisibilitas non esset peculiaris Dei, sed etiam angeli essent invisibiles respectu hominum.

Praeterea *I Timoth.* VI, 16, legitur: «Qui solus habet immor-

¹ *I p.*, q. 12, 12.

² Eodem loco, q. 13, a. 1.

³ *QQ. de potent.*, q. 7, a. 2, ad 2. Haec sunt verba Sti. Doctoris: «Et ideo secundum doctrinam Dionysii tripliciter ista de Deo dicuntur. Primo quidem affirmative, ut dicamus Deus est sapiens. Quod quidem de eo oportet dicere, propter hoc quod est in eo similitudo sapientiae ab eo fluentis; quia tamen non est in Deo sapientia, qualem nos intelligimus et nominamus, potest vere negari, ut dicatur, Deus non est sapiens. Rursum quia sapientia non negatur de Deo, quia ipse deficiat a sapientia; sed quia supereminetius est in ipso quod dicatur aut intelligatur; ideo oportet dicere quod Deus sit super sapiens. Et sic per istum triplicem modum loquendi, secundum quem dicitur Deus sapiens, perfecte Dionysius dat intelligere, qualiter ista Deo attribuantur.»

talitatem, et lucem inhabitat inaccessibleem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.» In hoc loco Deus appellatur *lux inaccessibleis*; etenim ex una parte *Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae* (1 Joan. I, 5); ex altera vero nulla est lux a Deo distincta, in qua ipse peculiariter inhabitet, sed habitat in se ipso, in splendore suae majestatis. Atqui Deus non esset inaccessibleis, si creaturae intellectuales propriis viribus ad eum videndum ut est in se accedere possent; ac proinde Deus per solas vires creaturae naturales cum concursu ordinario Dei ullo modo videri nequit. Etiam in eodem loco asseritur nullum hominum Deum videre posse; ac proinde nec per intellectum humanum, neque per angelicum, quum anima separata modum similem cognoscendi cum angelis habeat. Denique ad *Rom. VI, 26* dicitur: «*Gratia autem Dei, vita aeterna.*» Quare, quum visio sit, saltem principaliter, *vita aeterna*, debet esse *gratia*, et ideo non potest haberi naturaliter.

200. 2.º Ex Conc. Viennensi et propos. Baii damnatis. Conc. Viennense hanc propositionem, jam supra n. 4 adductam, damnavit¹, scilicet: «Quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa naturaliter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriae, ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum.» Et 2.^a propositio Baii damnata dicit²: «Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae meritorium, sic opus bonum ex natura sua est vitae aeternae meritorium.» Et 3.^a: «Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverassent usque ad ultimum vitae, felicitas esset merces, et non gratia.» Hisce propositionibus manifeste damnatur vitam aeternam posse solis viribus naturae obtineri; posset autem, si visio Dei esset naturalis.

201. 3.º Ex PP. S. Ambrosius inquit³: «Tamen, etsi potestas non est videndi (Trinitatem), est gratia promerendi ut videre possimus.» Et S. Epiphanius⁴: «Deum quidem videri, praesertim ab humana natura, non posse fatemur; neque quod adspectabile est, id quod videri omnino non potest, intueri fas putamus. Sed idem tamen invisibilis Deus, pro sua humanitate et potentia, imbecillam aciem ita virtute sua corroborare dignatur, ut quod videri alioqui non

1 Denzing. — Bannwart, n. 475.

2 Eodem loco, n. 1002.

3 *Exposit. in Luc.*, l. 1, c. 1, n. 26 (M. L. 15, 1624).

4 *Advers. haeres.*, haeres. 70, n. 7 (M. G. 42, 350).

potest, aspiciat.» Vide plura apud Petavium ¹, Thomassini ², Franzellii ³, etc.

202. 4.º *ratione.* a) Ut in *tractatu de gratia* ostenditur, media quibus homo ad finem suum seu visionem Dei tendit, debent esse supernaturalia. Atqui ideo debent esse hujusmodi, ut fini sint proportionata; si enim finis naturalis esset, non daretur ratio, cur media deberent esse supernaturalia. Ergo finis seu visio Dei est supernaturalis, et ideo per vires naturales intellectus cum solo concursu ordinario Dei elici nequit.

b) Modus intelligendi sequitur modum essendi. Atqui modus essendi Dei est ordinis infinite superioris respectu cujuslibet naturae intellectualis creatae. Ergo nulla intellectualis natura creata naturalibus viribus propriis conceptum Dei proprium ut est in se formare potest. Ergo neque illum ut est in se clare videre. Haec postrema consequentia est evidens ex priori; quia visio non fit nisi conceptu proprio rei. *Prob. prior cons.* Nam Deus est actus purissimus et simplicissimus sine ulla omnino admixtione potentiae vel compositionis; omnis autem natura creata aliquam potentialitatem et compositionem habet. Si ergo creatura naturaliter intelligens omnia concipit et in se format ad modum sui, omnia etiam concipiet vel ut aliquo modo composita, vel per analogiam et proportionem ad suum esse suamque compositionem; numquam ergo formare poterit naturalem conceptum, qui purissimam Dei actualitatem ut est in se repraesentet. Quod vero modus essendi Dei sit diversus a modo essendi cujuslibet creaturae, ut asseritur in minore, est evidens; quia Deus a semetipso est cum infinita perfectione, et sic cum nulla potentialitate; et quaelibet creatura est ab alio cum perfectione limitata, et ita cum potentialitate. Probanda igitur est *major*, seu modus intelligendi sequitur modum essendi.

Prob. maj. Etenim sensus ad objecta materialia percipienda tantum se extendit, et intellectus noster in statu unionis conceptu proprio res materiales ad summum intelligit; cetera vero non nisi per analogiam et proportionem cum rebus corporeis; haec autem indicant modum cognoscendi sequi modum essendi. Accedit quod vis cognoscitiva est omnino accommodata et proportionata naturae, cui inest; ac proinde secundum naturam, ad quam pertinet, operabitur, et ideo omnia secundum modum suae naturae repraesentabit et percipiet, et consequenter non poterit repraesentare et percipere Deum ut est in se. ⁴ Nec inde sequitur intellectum creatum fallere; quia de objectis perceptis non affirmat modum quo percipiuntur, sed ea, quae percipiuntur. Vide supra nn. 55 et 150.

Atque argumenta allata ad ostendendum intellectum creatum non posse

¹ *De Deo uno*, l. 7, c. 1.

² *De Deo uno*, l. 6, c. 19, n. 7 et sq.

³ *De Deo uno*, thes. 14.

⁴ Vide P. Suarez, *Metaphys.*, d. 30, s. 11, n. 13 et sq.; *De Deo uno*, l. 2, c. 9, n. 7 et sq.; P. Viva, *De Deo*, d. 2, q. 2, n. 8.

elicere viribus naturalibus visionem Dei, similiter probant de quacumque cognitione directa et immediata Dei; nam cognitio, quae directe et immediate attingit objectum ut praesens est visio; cognitio vero Dei directa et immediata non potest Deum non attingere ut praesentem, quum Deus sit ubique praesens, atque ideo talis cognitio erit visio. Vide supra n. 9.

203. Obj. 1.º S. Thomas inquit ¹: «Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum... Si igitur intellectus rationalis creaturae pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturae. Unde simpliciter concedendum est quod beati divinam essentiam videant.» Verbis quidem allatis S. Thomas indicat in homine reperiri desiderium innatum et efficax videndi Deum. Atqui tale desiderium est naturale et non frustrabile. Ergo homo viribus naturae ad Deum videndum pertingere potest.

Resp. Conc. testimonium D. Thomae, et ad argumentum ex illo formatum **neg. maj.**, et ad **min.** dico revera tale desiderium fore naturale et non frustabile, si daretur, sed non datur; et **neg. cons.** Imprimis S. Thomas non loquitur de desiderio innato, quia loquitur de illo, quod cognitionem consequitur, et ideo de elicito; dicit enim: «Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum...» Accedit quod desiderium innatum visionis negat S. Thomas, in *Comment. in L. IV. sent.* ² necnon in *QQ. de veritate.* ³ Et hoc ipsum negare videtur, quum dicit ⁴: «Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id quod est conveniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adjuta.»

Deinde nec loquitur S. Thomas de appetitu naturali efficaci et elicito, qui habeatur solis viribus naturae et seclusa etiam revelatione; nam hoc saltem negat S. Doctor in loco proxime laudato ex prima parte. Et hoc ipsum alibi negat. ⁵ Quare testimonium allatum S. Thomae et alia, quae ex ipso afferri possent ⁶, accipienda sunt de desiderio inefficaci et conditionato; i. e., homo vellet Deum videre, si hoc esset possibile. Aut si de desiderio efficaci sumantur, debet esse desiderium, quod non exsurgit, nisi jam cognito fine supernaturali per reve-

¹ *1 p.*, q. 12, a. 1, in c. ad fin.

² *dist.* 49, q. 1, a. 3, quaestiunc. 3.

³ q. 22, a. 7.

⁴ *1 p.*, q. 62, a. 2.

⁵ *1 p.*, q. 23, a. 1; *1. 2.*, q. 62, a. 1, ad 3.

⁶ *1. 2.*, q. 3, a. 8; *Contr. gent.*, l. 3, cc. 25, 50, 57; l. 4, c. 79 et alibi.

lationem. Homo naturaliter suum finem supernaturalem cognoscere nequit, quum sit omnino supra naturam, ac proinde neque illum desiderare sub ratione finis ultimi; ad summum poterit illum inefficaciter desiderare, quatenus ex cognitione abstracta Dei exsurgat desiderium videndi ipsum Deum. Verum non certo cognoscetur, utrum hoc sit possibile, necne; sed ad summum probabiliter.¹

204. Obj. 2.º S. Bonaventura inquit²: «*Esse* nominat ipsum purum actum entis : *esse* igitur est quod primo cadit in intellectu, et illud *esse* est quod est purus actus.» Ergo juxta S. Bonaventuram primum quod in intellectum cadit est *esse*, quod est actus purus seu Deus; ergo intellectus creatus Deum naturaliter intuetur.

Resp. Conc. ant. et neg. utrumque cons. Imprimis enim in loco laudato S. Bonaventura non de quacumque cognitione *esse* agit, sed de cognitione, quae per contemplationem et ascendendo in Deum per viam perfectionis acquiritur, ut ex toto illo opusculo *Itinerarii mentis in Deum* elucet; et ideo non est ibi sermo de cognitione entis abstractissimi ad omnia se porrigentis, nisi quatenus talis notio entis ad purum esse contemplandum conducere potest. Neque ibi cadere primo in intellectum est primo cognosci, sed ab intellectu reputari primum objectum, sicut a parte rei ita est. Deinde non agitur ibi de cognitione intuitiva, sed de abstractiva; nam ponitur ibi cognitio Dei, quae habetur per *nomen esse*, et idcirco per abstractionem; et in aliis capitulis praecedentibus agitur de cognitione Dei ex creaturis deprompta.

205. Obj. 3.º Visio Dei est finis ultimus hominis. Atqui homo suum finem ultimum naturaliter desiderat. Ergo.

Resp. Dist. maj. : visio Dei est finis ultimus hominis, saltem inadaequatus, supernaturalis, **C.**; naturalis, **N.** Et **contradisting. min. :** homo naturaliter suum finem ultimum naturalem desiderat, **C.**; supernaturalem, **N.** Finis enim supernaturalis simpliciter, ut est visio Dei, eo ipso est supra omnem exigentiam et capacitatem naturalem hominis; et ideo desiderium talis finis in hominem naturaliter non cadit, saltem modo efficaci.

206. Obj. 4.º Si vera esset ratio allata ad probandum intellectum viribus propriis non posse elicere visionem, unus angelus alium

¹ Suarez, *De Deo uno*, l. 2, c. 7; *De fine ultimo*, d. 16, ss. 2 et 3; Molina, *In 1^{am} p.*, q. 12, d. 2; Joann. a. S. Thoma, *In 1^{am} p.* q. 12, d. 12, a. 3; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 6, a. 1; Salmanticenses, *De visione Dei*, tract. 2, d. 1, dub. 4 et 5.

² *Itinerar. mentis*, c. 5.

intueri nequiret; nam diversi angeli diversum modum habent essendi. Atqui unus angelus alios quoscumque intueri potest. Ergo.

Resp. Neg. maj. et ejus prob. Nam angeli, quamvis essentialiter differant, sunt tamen omnes in eodem gradu potentialitatis, ac proinde eundem habent essendi modum.

207. Obj. 5.º Lumen gloriae, cum sit aliquid productum, habet etiam modum essendi omnino distinctum a Deo. Ergo si argumentum rationis aliquid probaret, sequeretur nec cum lumine gloriae Deum videri posse.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Imprimis lumen gloriae vocatur auxilium supernaturale creatum et stabile, quo intellectus vires sufficientes ad visionem Dei eliciendam accipit. Hoc autem lumen non modo est supra exigentiam cujuslibet substantiae creatae: sed etiam tali modo est specialis divinae naturae participatio ut quodam modo Deo respondeat tamquam substantiae propriae, atque hinc veluti Dei instrumentum operetur. Quare lumen gloriae non operatur juxta modum et exigentiam alicujus substantiae creatae, sed tamquam instrumentum Dei et veluti secundum exigentiam naturae divinae. Nulla autem est substantia creata quae veluti secundum exigentiam naturae divinae et tamquam hujus instrumentum operetur; sed quaelibet substantia creata operatur secundum modum suae naturae et secundum suam potentialitatem; et ideo non est apta ad visionem Dei producendam ex solis viribus propriis. Unde apparet disparitas inter quamlibet substantiam creatam et lumen gloriae; quia hoc potest agere ut instrumentum Dei et veluti secundum exigentiam divinae naturae, quum sit accidens supernaturale, quod certe non potest substantia secundum dicta. Apposite S. Thomas¹: «Dicendum, quod dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Unde lumen gloriae non potest esse naturale creaturae, nisi creatura esset naturae divinae. Quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis.»

208. Obj. 6.º Intellectus est potentia universalis quae potest attingere omne verum. Ergo etiam potest attingere Deum prout est in se.

Resp. Dist. ant. Intellectus potest attingere omne verum aliquo modo, C.; quocumque modo, N. Objectum quidem intellectus est ens

¹ 1 p. q. 12, a. 5, ad 3.

ut sic, quod ad omne verum se extendit, et ideo intellectus aliquo modo omne verum attingere potest. Verum ad rem praesentem declarandam duplex objectum intellectus distinguere oportet, scilicet objectum *adaequatum* et objectum *proportionatum*. Objectum *adaequatum* est omne verum, quia saltem sub ratione entis intellectus omnia potest cognoscere, sed modo confuso et non distinguendo unum ab alio; objectum autem *proportionatum* sunt illa tantum, quae intellectus solis viribus propriis ita potest cognoscere, ut unum ab alio distinguat sufficienter et modo certo. Atque hoc objectum in statu unionis sunt solummodo ea omnia, quae ex rebus corporeis certo cognosci possunt. Inter ea vero, quae ad objectum *adaequatum* pertinent, sunt plura, ut omnia stricte supernaturalia, quae sine adiutorio Dei supernaturali, modo certo et unum ab alio distinguendo cognosci nequeunt, nisi cum mundo visibili manifestentur necessario connexa, aut ex cognitione unius certo inferatur cognitio alterius, ut in attributis divinis evenit.

209. Scholion I. De specie Dei quidditativa. Ostensum est Deum per vires naturales intellectus non posse videri; restat vero quaestio, utrum intellectus creatus per cognitionem naturalem possit saltem cognoscere Deum *quidditative*. Cognitio *quidditativa* late sumpta est illa, quae pro objecto essentiam alicujus rei habet, licet valde imperfecte eam attingat; stricte vero sumpta est illa, quae essentiam alicujus rei prout in se est clare et distincte attingit. De hac igitur cognitione inquiritur hic, utrum naturaliter circa Deum in creato intellectu dari possit. Huic quaestioni affirmative respondent scotistae cum Scoto¹; sed alii theologi communiter id negant², et merito. Etenim talis cognitio esset intuitiva, et ideo visio Dei omnino supernaturalis; nam si Deus cognoscitur ut est in se clare et distincte, eo ipso cognitio directe et immediate terminatur in Deum ut essentialiter existentem in omni loco et tempore; aliter enim non esset cognitio clara et distincta Dei ut est in se. Cognitio autem Dei quae immediate et directe in Deum ut est in se clare et distincte terminatur, omnes habet condiciones, ut sit intuitio Dei.

210. Scholion II. De substantia supernaturali. Quaestio est, utrum repugnet substantia; cui sit connaturale habere dona gratiae, quae illi non essent gratia, sed natura, et ideo esset illi naturaliter debitum videre Deum. Haec quaestio proprie pertinet ad tractatum de ente supernaturali in genere, non ad divinas perfectiones declarandas; atque ideo de hac re ex proposito, Deo dante, agetur in tractatu memorato. In praesenti dico

1 Vide Mastrium (B.), *De Deo uno*, d. 6, q. 1, a. 1, nn. 2 et 5, et ad IV. Dicunt scotistae illam cognitionem esse naturalem, quia non pertinet ad ordinem gratiae et gloriae; sed posse dici supernaturalem, quia a solo Deo produci potest.

2 Suarez, *Metaph.*, d. 30, s. 11, n. 21 et sq.; *De Deo uno*, l. 2, c. 18, n. 4; *De Deo trino*, l. 1, c. 11; *De angelis*, l. 2, c. 17; Lossada, *Animast.*, d. 8, c. 5, n. 110.

secundum communem theologorum sententiam, paucis admodum exceptis, substantiam supernaturalem repugnare; et hoc jam inferri ex ratione allata n. 202, quae in modo cognoscendi fundatur; nam substantia cui esset conaturale videre Deum, haberet modum cognoscendi, qui non esset potentialis; quod certe nulli creaturae competere potest, quum omnes sint essentialiter potentiales.¹

ARTICULUS II

De cognoscibilitate Dei supernaturali

211. Praemitt. In articulo proximo dictum est Deum viribus naturae videri non posse; quaeritur hic, utrum saltem per auxilium supernaturale id fieri possit. Atque huic quaestioni affirmative respondendum est, et est doctrina fidei Deum supernaturaliter videri posse, quum in visione Dei principaliter consistat finis supernaturalis hominis. Quare auxilium supernaturale, quod ad videndum Deum requiritur, est stricte supernaturale, quia visio ad quam requiritur est indebita cuicumque naturae creatae, et proprie et stricte supernaturalis. Quid sit intuitio seu visio jam indicatum est n. 197; est cognitio quae clare et distincte, directe et immediate in objectum ut realiter praesens terminatur. Etiam in eodem numero dictum est nullum sensum posse naturaliter attingere Deum, et hic ulterius quaeritur, utrum visus supernaturaliter videre Deum valeat; et secundum doctrinam communem et certam negative respondendum est.

Thesis. *Oculus corporeus nec de potentia Dei absoluta Deum attingere potest; intellectus vero creatus supernaturaliter adjutus Deum videre potest.*

212. Prob. 1.^a pars. 1.º Ex testimoniis S. Scripturae allatis n. 199, constat Deum esse invisibilem; et licet haec testimonia respectu intellectus non sint accipienda absolute, quia alibi ab eadem Scriptura ponitur Deus visibilis per intellectum; tamen quum respectu visus corporalis nullibi fiat acceptio, testimonia Scripturae de invisi-

¹ Suarez, locis laudatis supra n. 202; Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, d. 22; Frassen (Claud.), *De Deo uno*, d. 3, a. 7, s. 1, q. 1; Franzelin (Joann. B., Card.), *De Deo uno*, th. 14.

bilitate Dei respectu oculorum et sensuum absolute accipienda sunt. Et SS. PP. clare hoc asserunt. Sic S. Cyrillus Hier. inquit¹: «Carnis quidem oculis contemplari Deum impossibile.» Et S. Hieronymus²: «Non solum Patris divinitatem, sed ne Filii quidem et Spiritus Sancti, quia una in Trinitate natura est, posse oculos carnis aspicere...» Item S. Greg. Naz.³: «Quonam ergo modo (Deus)... figurae exspers est, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat. ?⁴ »

213. 2.º ratione. Visus etiam corporalis est potentia vitalis, et videre est actus vitae. Atqui potentia vitalis actus vitae etiam de potentia absoluta extra suum objectum exercere nequit; quia actus vitalis debet esse ab intrinseco potentiae, et potentia vitaliter et ex virtute intrinseca non est capax operandi extra suum objectum; quia tantum ad suum objectum est accommodata. Ergo visus corporalis actum visionis elicere nequit, quo Deus videatur; quia Deus est prorsus extra objectum potentiae materialis, quae ad sola objecta materialia est accommodata.

214. Prob. 2.^a p. 1.º Ex S. Script. I Cor. XIII, 12, dicitur: «Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.» Apostolus jam a v. 8 incipit indicare cognitionem rerum fidei imperfectam hujus vitae in aliam perfectam esse mutandam: «Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.»; et postea per comparisonem hoc ipsum declarat v. 11: «Quando autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli.» Et in v. 12 asserit cognitionem rerum fidei in hac vita, ac proinde Dei et rerum divinarum non esse immediatam, sed per medium, *in speculo*, et obscuram, *in aenigmate*; sed in altera vita futuram esse *facie ad faciem*. Iam vero cognitio *facie ad faciem* est immediata, omnino clara et distincta, et ideo hoc modo cognoscemus Deum, scilicet immediate, prorsus clare et distincte, intuitive. Et hoc ipsum requirit contextus, qui postulat transitum cognitionis imperfectae ad perfectam, ut indicatum est. Nec refert Deum non habere faciem, nam per hanc metaphoram *faciei* optime exprimitur modus cognoscendi immediate et

1 *Cateches.* 9, n. 1 (M. G. 33, 638).

2 *Comment. in Isai.* c. 6, v. 1 (M. L. 24, 93).

3 *Orat. theol.* 2.^a, 28^a (M. G. 36, 34).

4 Vide plura apud Petavium, *De Deo uno*, l. 7, c. 2.

intuitive Deum. Et hoc ipsum confirmatur, quia Apostolus adjungit *tunc cognoscam sicut et cognitus sum*; Deus autem nos cognoscit immediate et intuitive et perfecte; ac proinde hoc modo pro viribus Deum cognoscemus.

215. Praeterea eadem doctrina ex aliis S. Scripturae testimoniis confirmatur. Matth. V, 8, dicitur: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. » Et XVIII, 10, de angelis dicitur: « Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est. » Et de hominibus XXII, 30: « Erunt sicut angeli Dei in coelo. » Item I Joann. III, 2: « Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. » Et haec verba Joannis, licet ad Christum referantur, probant intentum; quia Christus est simul Deus et homo, et non potest videri *sicuti est*, nisi homo et Deus simul videatur.

216. 2.º *Ex PP.* S. Irenaeus inquit¹: « Homo enim a se non videt Deum. Ille autem volens videtur hominibus, quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult. Potens est enim in omnibus Deus... videbitur autem et in regno coelorum paternaliter... ». Et S. Joann. Chrysost.²: « Audi quid dicat Beatus Petrus: *Bonum est nos hic esse (Matth. XVII, 4)*. Quod si illa obscura quadam conspecta futurorum imagine, omnia statim rejecit ab animo, ob inditam a tali visione voluptatem: quid dicetur quando ipsa rerum veritas aderit, quando, apertis regiis aedibus, ipsum regem conspiciere licebit, non ultra in aenigmate, neque per speculum, sed facie ad faciem, non ultra per fidem, sed per speciem? » Item S. Augustinus³: « Scimus posse Deum videri, quoniam scriptum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. V, 8)*. » Denique S. Gregor. M.⁴: « Sciendum vero est quod fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri. Quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici et incommutabili essentiae aliud est claritas et aliud natura, sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est⁵. »

217. *Ex definitionibus Ecclesiae.* Benedictus XII definivit⁶

1 *Contr. haer.*, I, 4, c. 20 (M. G. 7, 1035).

2 *Ad Theodorum lapsum* I, n. 11 (M. G. 47, 292).

3 *Epist. 147 ad Paulinam*, c. 5, n. 12 (M. L. 33, 601).

4 *Moral.* I, 18, c. 54, n. 90 (M. L. 76, 93).

5 Vide plura apud Petavium, *De Deo uno*, I, 7, c. 7.

6 *Constit. Benedictus Deus* (Denz.—Bannwart, n. 530).

de animabus defunctorum jam plene purgatis : « Ac post Domini nostri Jesu Christi passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione objecti visi se habente, sed divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente, quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animae, qui jam decesserunt, sunt vere beatae et habent vitam et requiem aeternam.» Et Conc. Florentinum definit¹ : « Illorumque animas, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutae corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatae, in coelum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius.»

Atque argumenta allata de visione Dei supernaturali accipienda sunt; nam, ut ostensum est n. 199 et sq., Deus naturaliter ab intellectu creato videri nequit.

218. 4.º ratione. Antequam illam subjiciam, animadverto hanc veritatem sola ratione naturali non posse proprie demonstrari, sed solum aliquam ipsius suasionem afferri, ut ostendit P. Suarez.² Sit igitur haec hujus veritatis suasio : Deus est objectum intellectus humani; nam per abstractionem naturaliter eum cognoscimus. Ergo intellectus humanus supernaturaliter adjutus intuitive Deum poterit attingere. *Prob. cons.* Quia ex una parte cognitio intuitiva non est ab humano intellectu aliena, ex altera vero, quum Deus intra humani intellectus objectum contineatur, non apparet cur humanus intellectus elevari nequeat ad illam altiore Dei cognitionem nanciscendam.

219. Obj. 1.º In S. Scriptura indicatur Deum oculis corporeis ab Abram (*Gen. XV, 1*), Jacob (*Gen. XXXII, 30*), *Isaia* (VI-1), etc., visum fuisse. Item *Job* dicit (*XIX, 26*) : « Et in carne mea videbo Deum meum.» Et inferius (*XLII, 5*) : « Auditui auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.» Ergo re ipsa Deus oculis corporeis videri potest.

Resp. Dist. ant. : in S. Scriptura indicatur Deum oculis corporeis in sua essentia et prout est in se ipso esse visum, **N.**; in aliqua

¹ *Decretum pro graecis* (Denz.—Bannwart, n. 693).

² *De Deo uno*, l. 2, c. 7, n. 7 et sq.

similitudine sensibili vel in humana natura, C. Imprimis de Abram non dicitur Deum vidisse; sed sermonem Dei factum esse ad illum *per visionem*, quod quidem recte intelligi potest, si aut Deus Abrae locutus sit in aliqua figura sensibili, aut per repraesentationem imaginariam. Item Jacob vidit Deum facie ad faciem, quia, ut ex contextu deduci videtur, vidit angelum, qui Deum repraesentabat, in figura viri, et cum quo luctatus est. Visio Isaiae a S. Thoma¹ accipitur de visione imaginaria his verbis: «Dicendum, quod in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repraesentans Deum secundum aliquem modum similitudinis; prout in Scripturis divinis divina per res sensibiles metaphorice describuntur.»

Ad testimonia Job quod attinet, primum aut accipiendum de visione Dei intellectuali, quam Job post resurrectionem existens in propria carne habebit, aut de visione Dei hominis facti etiam per oculos corporales. Alterum Job testimonium ad Providentiam refertur, quam Job per varios effectus sensibiles manifeste cognoscebat, imo expertus est. Ea, quae de Moyse objici possent, inferius n. 232 et sq. solventur.

220. Obj. 2.º S. Augustinus² non recusat oculos Deum videre posse. Ergo non est existimandum absolute impossibile Deum per oculos videri posse.

Resp. Dist. ant. : non recusat per oculos quos habemus Deum videri posse, N.; per alios oculos, qui sint omnino diversi ab iis, quos habemus, C. S. Augustinus aperte negat oculos nostros sive in hac vita, sive in alia Deum in se ipso esse visuros³; sed in loco objecto sibi quaestionem proponit, utrum oculi nostri in alios *praepollentiores* commutandi sint, qui etiam incorporalia attingere valeant; et hanc quaestionem non solvit; ad finem tamen capitis, n. 6, dicit de illa: «Quod ullis exemplis sive Scripturarum testimoniis divinarum vel difficile vel impossibile est ostendere.» Ibi, n. 5, reprehendit quidem philosophos negantes oculos incorporalia posse videre; verum non hac de causa eos reprehendit, sed quia asserebant intellectum non posse attingere corporalia. Denique S. Doctor, eodem loco n. 6, concedit

¹ 1 p., q. 12, a 3, ad 3.

² *De civit. Dei*, l. 22, c. 29, n. 3 (M. L. 41, 798).

³ *Epist. 92 ad Italicam*, n. 3 (M. L. 33, 318); *Epist. CXLVII ad Paulinam* (eodem loco, col. 596 et sq.); *Epist. CXLVIII ad Fortunatianum* (eodem loco, col. 622).

nos per oculos in altera vita ita esse visuros Deum, sicut in hac vita videntes alios homines agnoscimus sine ullo discursu eos habere vitam, tamen sensus ipsam vitam non percipit.

221. Obj. 3.º Ignis materialis urit daemones omnino spirituales. Ergo res materialis potest esse proportionata rei spirituali.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : res materialis potest esse proportionata ad hoc ut elevetur ad producendam rem spiritualement, **conc.** vel **trans.**; ad hoc ut cognoscat rem spiritualement, **neg.** Igitur ignis inferni non cognoscit aut videt daemones nec formaliter eos calefacit aut urit, sed tanquam Dei instrumentum praestat aliquid in doemonibus quod eos vehementer torquet.

222. Obj. 4.º Intellectus humanus non habet pro objecto Deum clare visum, tamen elevari potest ad Deum clare videndum. Ergo similiter oculi corporei.

Res. Dist. ant. : intellectus humanus non habet pro objecto Deum clare visum, sed tamen potest eum attingere abstracte et imperfecte, **conc.**; aliter, **neg.** Quare disparitas inter intellectum et oculum corporeum magna invenitur; nam intellectus habet Deum pro objecto, quamvis solis ejus viribus non possit eum attingere prout est in se; at oculi corporei nullo modo habent Deum pro objecto. Nec prodest dicere quodlibet posse elevari ad quodlibet; qui enim hoc admittunt, fatentur nonnullas existere exceptiones; inter has vero una est nullam potentiam vitalem elevari posse extra suum objectum; quia de ratione actus vitalis est ut sit ab intrinseco et in intrinsecum, quod quidem requirit ut potentia vitalis non feratur extra totam sphaeram proprii objecti.

223. Obj. 5.º Potentia creata cognoscere potest objectum increatum. Ergo etiam oculus corporeus Deum : magis enim distat creatum ab increato quam materiale ab spirituali.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Creatum enim magis distat ab increato quam materiale ab spirituali in ratione entis; sed non in habitudine sub ratione objecti repraesentabilis sive cognoscibilis.

224. Obj. 6.º Oculi corporei in patria videbunt lucem supernaturalem. Ergo etiam Deum.

Resp. Dist. ant. : oculi corporei in patria videbunt lucem supernaturalem, si ea lux sit materialis, **conc.**; aliter, **neg.**¹

¹ Vide P. Lossada (Lud.), *De anima*, d. 5, c. 5, n. 169 et sq.

225. Obj. contr. 2^{am} p. 1.º In Scriptura Deus vocatur invisibilis vel aliud simile, ut elucet ex testimoniis allatis supra n. 199, et ex aliis; item angeli dicuntur desiderasse Deum videre (I Petr. I, 12), quod certe non facerent, si jam viderent. Sed haec innuere videntur Dei intuitionem absolute repugnare. Ergo.

Resp. Deus in Scriptura vocatur invisibilis, quia videri nequit aut oculis corporalibus, aut solis viribus naturalibus, aut per comprehensionem; in aliis tamen Scripturae locis aperte asseritur, ut constat ex probationibus, Deum videri posse, qui certe ne sint prioribus locis contrarii, intelligendi sunt de visione Dei supernaturaliter habita. Deinde angeli dicuntur desiderare faciem Dei videre, non quia Deum non videant, sed quia sine ullo fastidio, quin potius magno affectu atque delectatione eum intuentur.

226. Obj. 2.º Aliqui Patres, ut SS. Joannes Chrysost., Basiliius M., Epiphanius, Cyrillus Alex., etc., visionem Dei esse possibilem absolute negare videntur.¹ Ergo non sufficienter de hac veritate constat.

Resp. Patres, qui contra eumonianos scripserunt, absolute negant possibilem visionem Dei *perfectam* seu comprehensionem, non autem simplicem visionem, ut de S. Joann. Chrysost. elucet ex ejus verbis allatis n. 216, et similiter ex aliis PP. testimonia id ipsum ostendentia afferri possent. Reliqui Patres aut etiam negant comprehensionem Dei, aut de visione per solas vires naturae, aut de oculari loquuntur. Porro uno aut altero ex modis indicatis omnia quae ex PP. afferuntur, probabiliter solvi possunt.²

227. Obj. 3.º Deus clare visus non continetur intra objectum intellectus creati. Ergo intellectus creatus nullo modo Deum videre potest.

Resp. Dist. ant. : Deus clare visus non continetur intra objectum intellectus creati supernaturaliter elevati, **N.**; non elevati supernaturaliter, **subdist. :** non continetur inchoate et remote, iterum **N.**; complete et proxime, **C.** Neque prodest dicere Deum esse infinitum, atque ideo nullo modo intra objectum intellectus creati contineri, quum nulla sit finitum inter et infinitum proportio. Non prodest, inquam, hoc dicere; etenim imprimis Deus ut infinitus a nobis per abstractio-

¹ Vide P. Vazquez, *De Deo uno*, d. 37, c. 2 et sq., et Petavium, *De Deo*, l. 7, cc. 5 et sq.

² Vide Suarez, *De Deo uno*, l. 2, c. 7, n. 15 et sq.

nem cognoscitur; unde non elucet cur intellectus supernaturaliter adjutus non possit Deum, quamvis sit infinitus, intueri. Deinde etiamsi nulla sit inter Deum et creaturam in ratione entitatis aut perfectionis proportio, est tamen in ratione potentiae cognoscitivae et objecti, quatenus nimirum potentia cognoscitiva creata Deum pro objecto habet. Postremo argumentum illud de proportionem ostendit ad summum non posse Deum ab intellectu creato comprehendere.

228. Obj. 4.º Si Deus ut est in se esset objectum intellectus creati, posset hic suis viribus perfecte Deum attingere; quaelibet enim potentia naturalis bene disposita suum objectum valet attingere perfecte. Atqui intellectus creatus suis viribus Deum perfecte attingere non potest. Ergo.

Resp. Neg. maj. Potest enim aliquod objectum esse adeo excellens, ut nonnisi valde imperfecte ab aliqua potentia attingi queat; quod certe aliquo modo evenit in oculo respectu lucis vividissimae.

229. Obj. 5.º Oculus corporeus elevari nequit ad aliquid spirituale attingendum, ut fert communis sententia. Ergo nec intellectus creatus ad Deum intuendum; major enim inter creatum intellectum et Deum interjacet distantia quam oculum corporeum inter et rem aliquam spiritualement.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Discrimen jam declaratum est n. 222. Deinde argumentum nimis probat; si quidem eadem etiam vi concludit nec abstractivae Deum attingi posse.

230. Obj. 6.º Si visio daretur Dei, esset ea infinita. Atqui nullus intellectus creatus infinitam visionem in se recipere potest. Ergo. **Prob. maj.** Quo perfectius est objectum, eo perfectior, caeteris paribus, est actus. Ergo si objectum est infinitum, ut Deus est, actus infinite crescit in perfectione, ac proinde erit infinitus.

Resp. Dist. maj. : si daretur visio Dei, esset infinita terminative, **C.**; subjective, **N.** **Ad prob. dist. ant. :** quo perfectius est objectum eo perfectior, caeteris paribus, est actus per augmentum servans aliquam proportionem stricte talem, **N.**; per entitatem indivisibilem superioris ordinis, **C.** **Et dist. cons. :** ergo si objectum est infinitum, actus infinite crescit in perfectione, hoc est, erit actus indivisibilis superior aliis inferioribus in infinitum, **C.**; erit actus qui infinitas contineat perfectiones inferioris ordinis aequivalenter distinctas, **N.** Ratio solutionis est, quia tametsi ex perfectiore et perfectiore objecto oriatur etiam cognitio perfectior et perfectior sine fine; nihilominus cognitio

perfectior non continet tot gradus perfectionis, quot gradus sunt in illis cognitionibus quas superat; atque ideo quamvis superet infinitas alias cognitiones, non tamen est infinita; quippe quia non continet illos infinitos gradus perfectionis, qui habentur in omnibus cognitionibus inferioribus simul sumptis, quas superat. Quod vero illa cognitio perfectior non contineat gradus perfectionis, qui habentur in cognitionibus quas excedit, constat ex eo quod praestare non potest quidquid illae inferiores cognitiones praestant, sed aliquid dumtaxat superioris ordinis. Potestque hoc ipsum ulterius declarari exemplo angeli, qui etsi infinitas alias res inferioris ordinis excedat, tamen infinitas perfectiones non continet, eo quod non complectatur tot gradus perfectionis, quot sunt in inferioribus naturis; sed habet solum angelus naturam altioris ordinis citra continentiam rerum ordinis inferioris. Profecto ita explicatur cur angelus producere nequeat res inferiores, nec immediate praestare quidquid illae praestant; explicatur, inquam, eo quod natura angelica licet excellentior, non omnes gradus perfectionis rerum inferiorum continet ¹.

231. Scholion I. Plura hic tractari possent de principio visionis seu de lumine gloriae, de quo quid sit n. 207 indicatum est, de influxu intellectus in visionem, de ejusdem natura et perfectione, de iis, quae per eam videantur, etc.; verum, quia haec omnia potius ad hominis beatitudinem explicandam spectant quam ad naturam Dei cognoscendam, de illis in *tractatu dn novissimis* agetur.

232. Scholion II. De visione Dei in vita mortali. Certum est hominem in vita mortali secundum legem ordinariam non posse videre Deum; quia homo connaturaliter non cognoscit nisi ea quae mediis sensibus accipiuntur, necnon ea quae ex iis eruuntur; et ideo nullum spiritum directe et immediate potest cognoscere, et multo minus Deum. Deinde etiam certum est Deum posse communicare homini mortali visionem suae essentiae, quia in hoc nulla ostenditur repugnantia; et de facto Christus, etiam dum erat viator et mortalis, videbat divinam essentiam, et ita quidem ut usum plenum et expeditum omnium suarum facultatum, et materialium et spiritualium, conservaret. Etiam Beata Virgo Maria divinam essentiam aliquando probabiliter vidit ante suam mortem.² Quaestio igitur in praesenti est, utrum Moyses et Paulus divinam essentiam ante mortem viderint; nam seclusis Christo et Beata Virgine Maria, de Moyse et Paulo praecipue disputatur.

Plures Patres et theologi, quorum sententiam sequuntur Suarez ³, Vaz-

¹ Vide P. Platel (Jac.), *De Deo uno*, c. 2, § 1, n. 40.

² Vide *Tractat. de Verbi divini incarnatione*, n. 1170.

³ *De Deo uno*, l. 2, c. 30.

quez¹, Toletus² aliique e nostris, Moysen et Paulum vidisse immediate Deum in se ipso negant; affirmant vero S. Augustinus³, S. Thomas⁴, et plures thomistae, ut Gotti.⁵ Tamen S. Augustinus alibi contrariam sententiam tenet.⁶ Et in *Epistola* 147 antea laudata, n. 20, etiam sententiae neganti favet. Accedit quod in *Epistola* 148⁷ Patres parti neganti patrocinantes adducit, et eos nullatenus improbat. Porro Berti (Io. Laur.)⁸, ordinis S. Augustini, de suo Doctore dicit: «Quantum vero spectat ad Augustinum, etsi aliquando stetit in priori sententia (affirmante), huic tamen (neganti) senior ac doctior factus accessit.» Atque haec sententia, i. e., negans, probabilior videtur, et sic probatur.

233. 1.º *Ex S. Scriptura.* Apud *Joan.* I, 18 dicitur: «Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.» Quibus verbis indicari videtur neminem praeter Christum in vita mortali Deum vidisse. Quae quidem interpretatio confirmari potest ex S. Aug. qui *tr. 3 in Joan.*, n. 17, ex illis verbis negat Moysen in carne mortali vidisse Deum. Et in *I ad Timoth.* VI, 16, legitur: «Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest», quibus verbis sine ulla exceptione aliquem hominem vidisse Deum negatur. Et notandum haec verba Pauli, sicut illa Joannis, post raptum ejusdem Pauli scripta fuisse.

234. 2.º *ex PP.* Irenaeus inquit⁹: «Igitur si neque Moyses vidit Deum, nec Elias, nec Ezequiel, qui multa de coelestibus viderunt... manifestum est, quoniam Pater quidem invisibilis, de quo et Dominus dixit: «*Deum nemo vidit unquam.*» Tertullianus, *Contra Praxeam*¹⁰ dicit Moysen et Paulum vidisse Filium, et deinde *Contra Marcion*¹¹ indicat Filium esse visum in specie hominis his verbis: «Os ad os loquor ad eum in specie (utique hominis, quam erat gestaturus), non in aenigmate.» Et denique S. Augustinus, loco antea citato contra Maximinum, dicit: «Quem secundum naturam qua Deus est, nemo hominum vidit, nec videre potest: sed poterit aliquando, si ad illum numerum hominum pertinet, de quibus dictum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.»

235. 3.º Certo constat Deum legem statuuisse generalem de non videntia ab ullo homine in carne mortali essentia ipsius: nam in *Exod.* XXXIII, 20, dicitur: «Non enim videbit me homo, et vivet.» Ergo ab hac regula generali certa non est facienda exceptio, nisi probetur. Atqui de Paulo et Moyse, ut ex argumentorum solutione patebit, non sufficienter probatur divinam essentiam fuisse visam. Ergo.

1 *In 1am part. D. Thomae*, dd. 55 et 56.

2 *Enarrat. in 1. p. D. Thom.*, q. 12, a. 11.

3 *De Gen. ad litt.*, l. 12, c. 27, (M. L. 34, 477); *Epist.* 147, n. 31 et sq. (M. L. 33, 610).

4 *In 1. p.*, q. 12, a. 11; 2. 2., q. 174, a. 4; q. 175, a. 3.

5 *De Deo uno*, tract. 3, q. 2.

6 *De Trinit.*, l. 2, c. 16 (M. L. 42, 862); *Contr. Maximinum*, l. 2, c. 12, n. 2 (M. L. 42, 768); *Quaest. in Pentatheuc.*, l. 2, q. 154 (M. L. 34, 618); *Tract. in Joan.* 3, n. 17 (M. L. 35, 1403).

7 N. 6 et sq. (M. L. 33, 624 et sq.)

8 *De Deo uno*, l. 3, c. 6.

9 *Contr. haer.*, l. 4, c. 20, n. 11 (M. G. 7, 1039).

10 Cc. 14 et 15 (M. L. 2, 195 et sq.).

11 L. 4, c. 22 (M. L. 2, 445).

236. Dices : In *Num.* XII, 8 Deus ipse dicit de Moyse : « Ore enim ad os loquor ei : et palam, et non per aenigmata et figuras Dominum videt. » Sed his verbis visio divinae essentiae indicari videtur. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam haec verba videntur intelligenda de majore quadam excellentia in revelationibus et apparitionibus quae factae sunt Moysi quam quae aliis; non autem de clara visione Dei; namque in *Exod.* XXXIII, 8, similia dicuntur, quum tamen in eodem capite v. 20 Moysi negetur Dei visio.

237. Dices iterum : In II *ad Cor.* XII, 2 et sq. dicitur de Paulo : « Raptum... usque ad 3um coelum... et audivisse arcana verba, quae non licet homini loqui. » Ergo videtur Paulus Dei habuisse intuitionem.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia quae ibi a Paulo narrantur, non satis evincunt ab eo ipsam visam esse divinam essentiam; etenim quae ibi narrantur, ea omnia vera essent, quamvis Paulus solum humanitatem Christi et gloriam beatorumque consortium vidisset ibique arcana fidei mysteria intellexisset.

ARTICULUS III

De incomprehensibilitate Dei¹

238. Praemitt. 1.º *Comprehensio* dupliciter accipitur : uno modo est consequi id, quod obtinere conabamur aut insectabamur : ita dicitur comprehendi beatitudinem, latronem, etc., si beatitudo obtinetur, si latro capitur. Et hoc sensu S. Paulus (I *Cor.* IX, 24) dicit : « Sic currite ut comprehendatis. » Et ad *Philipp.* (III, 12) : « sequor autem, si quomodo comprehendam... » Alio modo comprehensio sumitur, quum res una ab alia includitur vel circumdatur, ut quum vas tantam aquae quantitatem continet, quanta est ejus capacitas. Atque in praesenti agitur de comprehensione in hoc postremo sensu, sed prout ad cognitionem restricta. Ita accepta a S. Thoma sic declaratur² : « Sciendum est, quod illud comprehenditur quod perfecte cognoscitur; perfecte autem cognoscitur quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. » Et omnes in hoc conveniunt, quod cognitio comprehensiva debet esse cognitio perfectior ceteris, et ideo debet esse evidens,

¹ Suarez, *De Deo uno*, l. 2, cc. 5 et 29; Vazquez, *Comment. In 1 p.* dd 52 et 53; Bañez (Dom.), *In 1 p.* q. 12, a. 7; Joannes a S. Thoma, *In 1 p.* q. 12, d. 15, a. 8; Salmanticenses, *In 1 p.* tract. 2, disp. 6; Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, l. 1, d. 25; Maurus (S.) *De Deo uno*, tract. 3, q. 34 et sq.; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, d. 6; Borrelli (Math.), *De essent. et attrib. Dei*, d. 19; Piccirelli (Joseph. M.), *De Deo uno*, q. 12, n. 382 et sq.; Urraburu (Joan.) *Theod.* d. 3, c. 2, a. 7.

² 1 p. q. 12, a. 7.

propria et quidditativa, seu rei essentiam et naturam clare, distincte et proprie manifestans. Debet quoque esse adaequata objecto; aliter enim non recte vocaretur comprehensio, quum totum objectum non comprehenderet.

Quare ea cognitio dicenda est comprehensio, quae in linea cognitionis seu manifestationis tantam habet perfectionem, quantam habet objectum in linea cognoscibilitatis; quia hoc modo et non aliter adaequatio inter cognitionem et objectum datur. Si vero vis cognoscendi est major quam cognoscibilitas objecti, tunc si tota haec vis cognitioni objecti applicatur, objectum a vi cognoscendi superatur; atque iste excessus cognitionis supra cognoscibilitatem objecti vocatur *supercomprehensio*; et ideo Deus omnes creaturas *supercomprehendit*. Ex dictis infertur ad comprehensionem non requiri cognitionem tam perfectam in entitate sicut est objectum; sed sufficere ut sit tam perfecta in ratione cognitionis seu manifestationis ac est objectum in entitate; secus enim nullus spiritus creatus alium comprehendere posset, quum omnis cognitio sit accidens, et ideo inferior substantia spirituali; et tamen theologi communiter admittunt unum angelum alium inferiorem posse comprehendere. Infertur quoque cognitionem comprehensivam omnia quae sunt in objecto et formaliter et eminenter et virtualiter manifestare debere, ut tota cognoscibilitas objecti adaequetur, quia objectum secundum haec omnia est cognoscibile; et quidem clare, distincte et proprie secundum capacitatem, quam habeat objectum tribuendi notitiam sui; quia in ea capacitate cognoscibilitas objecti consistit. Porro stabilitam adaequationem ad comprehensionem requiri indicat S. Thomas his verbis¹: « Dicendum, quod illud proprie dicitur comprehendi ab aliquo, quod ab eo includitur; dicitur enim aliquis aliquid comprehendere, quando simul ex omnibus partibus apprehendere potest, quod est undique inclusum habere; quod autem includitur ab aliquo non excedit includens, sed est minus includente, vel saltem aequale... » Et inferius addit: « Et per hunc modum dicitur aliqua vis cognitiva comprehendere suum cognitum, in quantum scilicet cognitum perfecte substat cognitioni ejus; tunc autem a comprehensione deficit, quando cognitum cognitionem excedit... »

Denique potest hoc ipsum exemplo angelorum ulterius declarari. Nam unusquisque angelus tantam habet cognoscibilitatem, quantam

¹ QQ. de veritat., q. 8, a. 2.

vim cognoscendi; nam proprietatum perfectio essentiae perfectioni omnino respondet. Unde angelus se ipsum comprehendere potest, quia in ipso reperitur adaequatio inter cognoscibilitatem et vim cognoscendi. Angelus etiam superior¹ inferiorem comprehendere potest; quia superior habet maiorem cognoscibilitatem et vim cognoscendi quam inferior, et ideo non modo cognoscibilitatem inferioris aequare, sed etiam illam superare potest. Contra angelus inferior superiorem comprehendere nequit, quia vis ipsius ad cognoscendum est minor quam cognoscibilitas angeli superioris.

239. Praemitt. 2.º Errores : doctrina catholica. Tenuerunt Deum a creatura comprehendendi posse anomaei et eumoniani, quorum doctrinam tanquam haeticam SS. PP. refutarunt. Doctrina vero catholica et de fide est Deum esse *incomprehensibilem*, ut constat ex Conc. Lateran. IV dicente²: « Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus..., incomprehensibilis. » Et ex Conc. Vatic³: « Sancta catholica apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum... incomprehensibilem... » Certe ex his verbis Conciliorum elucet Deum simpliciter et absolute esse incomprehensibilem, et hoc esse de fide; quo vero sensu Concilia simpliciter et absolute Deum esse incomprehensibilem credant et confiteantur, perfecta certitudine non constat; quia ex una parte Concilia hoc non declarant, et ex altera theologi non omnino consentiunt, qua ratione sit de fide incomprehensibilitas Dei, qua ratione non sit, licet omnes admittant esse de fide Deum esse incomprehensibilem aliquo vero sensu. Communior tamen sententia et quae videtur tenenda est ea, quae docet Deum esse simpliciter et absolute incomprehensibilem, quia Deus infinitam cognoscibilitatem habet, et nulla creatura vim cognoscendi infinitam habere potest, prout requiretur, ut infinitam cognoscibilitatem Dei adaequaret. Atque hoc sensu existimo esse de fide Deum esse incomprehensibilem.⁴

¹ In hac explicatione supponitur doctrina, quae tenet angelos essentia seu natura differre, et alios esse aliis perfectiores ratione suae naturae.

² Cap. *Firmiter* (Denzing. — Bannwart, n. 428).

³ *Sess. 3.^a cap. 1* (Denzing. — Bannwart, n. 1782).

⁴ P. Vazquez (*In 1 p.*, disp. 52, c. 2) tenet non esse de fide Deum a beatis non comprehendendi, et solum esse de fide respectu viatorum; tamen asserit fore temerarium dicere beatos Deum comprehendere; et inferius (d. 53, c. 4) declarat qua ratione Deum a beatis comprehendendi non possit.

Thesis. Deus est absolute incomprehensibilis.

240. *Prob. 1.º ex S. Script.* Ut ostensum est n. 152, ex S. Scriptura probatur Deum esse infinitum; ergo ex eadem Scriptura eruitur Deum esse incomprehensibilem a quocumque intellectu creato vel creabili; quia ut in argumento rationis ostendetur, quod est simpliciter infinitum nonnisi a vi intelligendi infinita, quae nulli creaturae competere potest, comprehendere potest.¹

241. *2.º ex PP.* S. Basilius inquit²: «Quod si minutissimae formicae naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?» Et similiter loquuntur S. Joannes Chrysost., S. Gregor. Naz., S. Greg. Nyss. ceterique Patres, qui contra anomaeos et eumonianos scripserunt. Item S. Joannes Damasc. dicit³: «Solutus enim incomprehensus ipse (Deus) est, nullis definitus terminis, et a nemine cognitus, qui solus ea vi polleat qua se plene contempletur.» Et S. Augustinus⁴: «Attingere aliquantum mente Deum, magna beatitudo est: comprehendere autem, omnino impossibile.» Rursus idem S. Augustinus⁵: «Non quia Dei plenitudinem quisque, non solum oculis corporis, sed vel ipsa mente aliquando comprehendit.» Denique S. Greg. M. inquit⁶: «Angelica enim, vel humana mens cum ad incircumscriptionem lumen inhiat, eo ipso se, quo est creatura coangustatur; et super se quidem per provectum tenditur, sed tamen ejus fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit...» Et inferius:⁷ «Videbimus igitur Deum... Nec tamen ita videbimus sicut videt ipse se ipsum. Longe quippe dispariliter videt creator se, quam videt creatura creatorem.»

242. *3.º ratione.* Deus infinitam habet cognoscibilitatem; habet enim esse infinitum, et cognoscibilitas est ipsum esse in ordine ad

1 *Jerem.* XXXII, 19, dicitur de Deo: «Incomprehensibilis cogitatu»; verum haec verba in textu hebraeo non habentur, et ideo de earum inspiratione non certo constat.

2 *Epist. 16* (in 1.^a class.) *adv. Eumon.* (M. G. 32, 282).

3 *De fid. orthod.*, l. 1, c. 13 (M. G. 94, 854).

4 *Sermo 117*, c. 3, n. 5 (M. L. 38, 663).

5 *Epist. 147*, n. 21 (M. L. 33, 606).

6 *Moral.* l. 10, c. 8 (M. L. 75, 928).

7 Eodem loco, l. 18, c. 54, n. 92 (M. L. 76, 95).

cognitionem. Atqui nullus intellectus creatus cognoscibilitatem infinitam comprehendere potest. Ergo. *Prob. min.* Cognoscibilitas infinita, ut comprehendatur, vim cognoscendi infinitam requirit; quia, ut dictum est n. 238, tanta debet esse vis cognoscendi, quanta est cognoscibilitas. Atqui nullus intellectus creatus vim cognoscendi infinitam habere potest; quia sicut omnis creatura necessario habet esse finitum, quum sit tantum participatio entis infiniti, ita etiam est necessario finita in omni sua proprietate et virtute; quia haec entitati sunt accommodanda. Accedit quod Deus non maiorem habet vim cognoscendi quam cognoscibilitatem, sed aequalem. Ergo tantum comprehendit se ipsum, non se supercomprehendit. Ergo intellectus creatus quilibet, quum ab intellectu divino infinite distet, Deum comprehendere non potest.¹

Atque haec confirmantur a S. Thoma dicente²: «Dicendum, quod comprehensio infiniti non potest esse nisi per actionem, quae sit efficaciae infinitae. Tunc enim ipse Deus comprehenditur ab intellectu aliquo, quando intellectus tantam habet efficaciam in intelligendo, quantam habet Deus ut intelligatur: unde non potest comprehendi nisi ab intellectu increato.»

243. Obj. 1.º Ad *Ephes.* III, 18 et 19 legitur: «Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum, scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.» Sed haec videntur innuere Deum a sanctis comprehendi posse. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ibi enim sermo est de cognitione per fidem, quae certe non est Dei comprehensiva in sensu proprio.

244. Obj. 2.º Christus Deum comprehendit. Sed Christus est homo. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Christus Deum comprehendit ratione divinae naturae, **C.**; quatenus in Christi humanitate in se spectata reperitur cognitio Dei comprehensiva, **N.** Nam anima Christi, ut docent omnes theologi, non comprehendit divinam essentiam, quamvis maiorem quam caeterae omnes creaturae scientiam habeat. Similiter etiamsi anima Christi videat divinam omnipotentiam et actum, quo Deus se comprehendit, tamen non ea videt quantum visibilia sunt, nimirum non

¹ Vide P. Casajoana, *De Deo uno*, n. 72.

² *QQ. disp. de veritat.*, q. 20, a. 4, ad 4.

videt ea omnia quae in divina omnipotentia eminenter continentur, sive quae Deus videt se comprehendendo.

245. Obj. 3.º Omnia quae sunt in Deo sive formaliter sive eminenter sunt cognoscibilia. Ergo possunt ab intellectu creato cognosci, atque ideo potest Deus comprehendere.

Resp. Dist. ant. : omnia quae sunt in Deo sive formaliter sive eminenter sunt simul perfecte cognoscibilia ab intellectu creato **N.** ; aliter, **C.**

246. Obj. 4.º Cognitio comprehensiva non opus est, ut sit tam perfecta sicut objectum cognitum; secus nulla creatura posset se ipsam comprehendere. Ergo cognitio comprehensiva Dei non opus est ut sit Deus, atque ideo poterit esse aliquid creatum haberique a creatura.

Resp. Dist. ant. : cognitio comprehensiva non opus est ut sit tam perfecta sicut objectum cognitum in omni linea, **C.** ; in linea cognitionis, **N.** Nam cognitio comprehensiva opus est, ut cognoscat objectum tantum, quantum cognoscibile est; ad hoc autem requiritur ut quidquid est in objecto in linea essendi, sit in cognitione in linea manifestandi. Quare cognitio comprehensiva Dei debet esse infinita, atque ideo nulli creaturae competere potest; etenim cum Deus sit infinite cognoscibilis, cognitio ipsius comprehensiva debet esse infinite cognoscitiva, ac proinde infinita in linea cognitionis. Quod vero nihil infinitum possit convenire creaturis, elucet ex eo quod quidquid creatum est, eo ipso est finitum et limitatum, quod quidem a fortiori dicendum est de cognitione creata, quae debet accommodari substantiae finitae et limitatae.

247. Obj. 5.º Persona Verbi infinita unitur naturae humanae; ergo similiter cognitio infinita poterit illi uniri.

Resp. C. ant. et N. cons. Quia de ratione cognitionis est ut sit actus vitalis, ac proinde efficienter ab ipso vivente; unde si intellectio uniretur intellectui pure ab extrinseco, non inserviret ad intelligendum. Praeterea quamvis permetteretur actum quo Deus se ipsum comprehendit posse uniri intellectui humano, atque hunc per illum intelligere, tamen non posset intellectus humanus ex sua limitatione per illum actum infinitum intelligere infinite.

248. Scholion. De cognitione omnium possibilium in Deo. Dei quidem incomprehensibilitas divinam perfectionem manifestat, quia ideo comprehendere nequit, quia ejus cognoscibilitas est infinita. Cum incom-

prehensibilitate est intīme connexa quaestio alia, nimirum utrum intellectus creatus in Deo omnia possibilia cognoscere possit. Agitur autem non de cognitione universali vel confusa, neque de quacumque cognitione imperfecta, sed de cognitione clara, distincta et tali, ut singula individua quoad omnia perfecte cognoscerentur. Omnia possibilia in Deo cognosci posse, saltem de cognitione non comprehensiva, tenent plures scotistae cum Mastro¹, Arriaga², Martinez (Nicol.)³, Muniessa (Thom.)⁴, Gonzalez (Thyrus)⁵ et alii. Verum communior sententia, saltem de cognitione perfecta singulorum, absolute negat posse cognosci, praesertim per visionem, quae simul omnia, quae in Deo formaliter sunt, attingantur.⁶

Atque hoc postremum omnino tenendum videtur, scilicet per visionem Dei non posse simul perfecte cognosci in singulari omnia possibilia. Ratio est, quia talis visio omnem cognoscibilitatem creatam et creabilem, saltem extensive, adaequaret. Atqui hoc repugnat. Ergo. *Prob. min.* Nam illa visio esset finita et a visione increata infinite distaret. Atqui visio infinite distans a visione increata neque ratione extensionis potest esse suprema; tum quia eo ipso inter illam visionem et increatam dari possent aliae et aliae visiones sine fine ad visionem increatam magis appropinquantes, et incredibile est omnes has visiones sine fine solum ratione claritatis, non ratione extensionis differre; tum quia si ratione claritatis non potest dari visio absolute suprema, non apparet cur possit dari ratione extensionis.

Accedit quod visio distincte, clare et perfecte manifestans omnia quae sunt formaliter in Deo et omnia creata et creabilia, seu omnia possibilia, esset visio suprema non modo ratione extensionis, verum etiam ratione claritatis seu intensionis; etenim in cognitione claritas et manifestatio non sunt duae res distinctae, sed una eademque res, et quo cognitio magis manifestat, eo est clarior: quare cognitio distincte, clare et perfecte omnia divina et creata et creabilia manifestans, etiam esset summa ratione claritatis; et simul non esset summa, quum adhuc a visione increata infinite distaret; et ideo infinitae visiones illa superiores dari possent; ac proinde talis visio, quae simul esset suprema et non esset suprema, est repugnans. Praeterea visio summe clare et summe extensa perfecte cognosceret omnia quae cognoscit Deus, et ideo esset comprehensio scientiae divinae et ipsius Dei. Ergo, quum Deus sit incomprehensibilis, illa visio dari nequit.

249. *Conf. ex S. Augustino et S. Thoma.* S. Augustinus inquit 7: «Totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur ut nihil ejus lateat videntem...» Jam vero videns omnia divina, creata et creabilia nihil eum lateret; et ideo juxta S. Augustinum comprehenderet Deum; quum igitur visio Dei comprehensiva juxta S. Augustinum repugnet, ut supra dictum est, etiam juxta ipsum ea visio, quae omnia divina, creata et creabilia per-

1 *De Deo*, d. 6, q. 9.

2 *De Deo*, d. 13.

3 *De scientia Dei*, contr. 1, d. 5, s. 2.

4 *De essent. et attrib. Dei*, d. 17, s. 3 et sq.

5 *Disput. select.* t. 1, d. 5.

6 Vide Maurum (Sylvestr.) *De Deo*, l. 1, q. 35 et sq.

7 *Epist.* 147, c. 3, n. 21 (M. L. 33, 606).

fecte manifestaret, est similiter repugnans. Eadem est Sti. Thomae doctrina, qui, quum comprehensionem Dei per cognitionem creatam repugnare doceat, etiam hoc asserit¹ : «Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest... Nullus igitur intellectus creatus, videndo Deum, potest cognoscere omnia quae Deus facit, vel potest facere. Hoc enim esset comprehendere ejus virtutem.»

250. Atque ex dictis inferri quoque videtur repugnare cognitionem creatam, quae sine visione Dei, perfecte cognoscat in singulari omnes res creatas et creabiles; quia sicut res creabiles sine fine crescere possunt in numero et in perfectione, similiter dicendum videtur de cognitionibus, scilicet cognitiones posse crescere sine fine in numero objectorum, quae attingantur, et in perfectione, et ideo repugnare cognitionem summe perfectam sive in extensione, sive in intensione etiam respectu rerum creabilium. Praeterea talis cognitio esset infinita, et omne infinitum creatum repugnat, ut in Philosophia ostenditur, saltem ut verius et probabilius. Quod vero cognitio omnia possibilia perfecte cognoscens, deberet esse infinita, inde elucet; quia possibilia sine fine crescunt in numero et in perfectione; ac proinde cognitio omnia possibilia perfecte repraesentans, deberet tot gradibus perfectionis constare, quot sunt possibilia; est enim perfecta manifestatio uniuscujusque possibilis in singulari, ut supponitur. Quum igitur possibilia sint sine termino in numero et perfectione, sic illa cognitio esset sine termino in gradibus perfectionis, et idcirco esset infinita. Imo hoc argumentum probare etiam videtur, repugnare cognitionem, quae distincte, licet non perfecte, omnia possibilia in singulari cognosceret; etenim etiam ad hoc videntur requiri infiniti gradus perfectionis, qui cognitioni creatae convenire non posse videntur.

ARTICULUS IV

De ineffabilitate necnon de nominibus Dei

251. *Ineffabile* dicitur quod non potest sufficienter dici, sicut incomprehensibile, quod non potest perfecte cognosci; ac proinde ineffabile ad loquutionem refertur, et incomprehensibile ad conceptum vel cognitionem. Deus igitur dicitur *ineffabilis*, quia ejus infinita perfectio non potest verbis vel signis externis declarari. Hoc divinum praedicatum fundatur in divina incomprehensibilitate; ideo enim divina perfectio non potest sufficienter dici, quia non potest perfecte concipi, eo quod Deus sit incomprehensibilis. Verba enim et signa externa sunt ad proprios conceptus manifestandos, seu potius ad res manife-

¹ 1 p., q. 12, a. 8; idem docet 3 p., q. 10, a. 2.

standas prout a nobis concipiuntur; et idcirco quod a nobis aut non cognoscitur, aut non perfecte cognoscitur, non possumus aut non perfecte verbis manifestare.

252. Deus est ineffabilis. Haec assertio est de fide; ut eruitur ex Conc. Lateranensi IV dicente¹: «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus... incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis...» Eam tradunt SS. Patres inter quos S. Augustinus inquit²: «Est quiddam invisibile... summum, aeternum, incommutabile et nulli effabile nisi tantum sibi.» Eadem confirmatur ex incomprehensibilitate Dei; nam sicut Deus comprehendere nequit, ut supra ostensum est, ita non potest enarrari ejus infinita perfectio; quia signa externa sunt manifestationes objecti cogniti, et ideo, quum Deus non possit perfecte cognosci, nec potest perfecte enarrari. Atque haec ineffabilitas Dei est respectu omnium creaturarum, quia nulla creatura Deum comprehendere potest. Nec ipse Deus nomen sibi imponere potest, quod eum adaequate exprimat, quia nominum significatio debet esse etiam accommodata audientibus, qui essent creaturae incapaces percipiendi totam vim illius nominis.

253. Quaestio est inter theologos³, utrum Deus etiam sit ineffabilis, quatenus nullum possit dari nomen, quod Deus ut est in se significet. Nonnulli hoc affirmant; communior tamen sententia docet Deum ut est in se non posse significari a viatoribus, sed utique a beatis. Ratio est, quia nomina, secundum sententiam probabiliorum, significant res ut a nobis conceptas, ac proinde, quum viatores Deum ut est in se concipere nequeant conceptu proprio, seu quidditativo, sed tantum analogico, ita neque possunt illum quidditative significare. Contra beati, quum Deum ut est in se cognoscant, ita nomina usurpare posse videntur ad Deum ut est in se significandum, quum inter se colloquantur. Et quamvis nomina per se non habeant vim ad intuitionem Dei excitandam, tamen quum intuitio Dei jam habeatur, non est cur talem intuitionem habentes, non possint loqui de iis, quae intuentur. Theologi id negantes, ut Sylvius⁴, non videntur rem probare; quia, quum verba sint signa ad placitum, non apparet, cur non possint adhiberi ad significandum quidquid cognoscitur.

Sunt vero alii Theologi, ut Vazquez⁵, qui defendunt nomina significare secundum cognitionem audientis, non loquentis, et ideo viatores posse usurpare nomina, quae Deum quidditative significant beatis. Verum hoc

¹ *Cap. I de fide cath.* (Denzing.—Bannwart, n. 428, ed. 11^{ae}).

² *Epist; 232 ad Madaurenses*, n. 5 (M. L. 33, 1028).

³ Suarez, *De Deo uno*, l. 2, c. 31; Vazquez, *In 1. p.*, d. 57; Bañez, *In 1. p.*, q. 13, a. 1; Molina, *In 1. p.*, q. 13, d. 2; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 7, dub. IV; Urraburu, *Theodicea*, d. 3, c. 2, a. 8.

⁴ *In 1. p.*, q. 13, a. 1.

⁵ *In 1. p.*, q. 13, d. 57, c. 2.

est minus conforme naturae locutionis; nam qui loquitur, id quod ipse de rebus sentit manifestare intendit, non id quod audiens sentiat. Haec vero quae dicta sunt, de angelis etiam accipienda sunt; quia etiam angeli ratione visionis beatae tantum Deum quidditative cognoscere possunt; et ideo extra statum visionis beatae de Deo prout est in se colloqui nequeunt.

254. Deus nominari potest, et proprie quidem. Licet Deus sit ineffabilis, possumus tamen illum nominare, quia sicut ex disputatis constat, plura de Deo cognoscimus, quamvis valde imperfecte; et ideo possumus illum nominare, quia ea, quae cognoscimus, aliis per nomina communicare possumus. Et revera ex dictis elucet Deum nominari posse ens a se, immutabilem, immensum, infinitum, simplicissimum, etc. Et quidem nomina aliqua Deo proprie conveniunt, tum quia quaedam nomina de Deo praedicantur non metaphorice, sed vere juxta sensum proprium verborum, ut quum dicitur bonus, justus, sapiens, etc.; tum quia aliqua nomina soli Deo conveniunt, ut esse ens a se, summum ens, infinitum, immensum, etc.

255. Aliqua nomina de Deo substantialiter dicuntur. Etenim nos intelligimus Deum esse substantiam, imo summam substantiam et omnes ejus perfectiones cum ejusdem substantia identificari, ac proinde, quum de rebus loquamur, prout illas concipimus, possumus Deo applicare nomina, quae ejus substantiam significant, licet imperfecte hoc faciant, quia divinam substantiam et naturam non nisi valde imperfecte concipimus. Ad hanc rem declarandam S. Thomas¹ tria genera nominum, quae de Deo praedicantur, distinguit, sc., *negativa*, ut *incorporeus*, *relativa*, ut *Dominus*, *absolute affirmativa*, ut *bonus*.

Nomina negativa. Haec formaliter divinam substantiam non dicunt, sed remotionem alicujus imperfectionis, ut quum Deus dicitur *incorporeus*, corporeitas ab eo removetur, quum *immutabilis*, mutabilitas, etc. Verum indirecte et materialiter haec ipsa nomina divinam substantiam important, quia negatio requirit et supponit subjectum, de quo illa negatio praedicatur, ac proinde in re praesenti requiritur et supponitur divina substantia. Imo respectu Dei nomina negativa requirunt et indicant perfectionem oppositam imperfectioni quae excluditur, sicut infinitas, quae limites seu finem excludit, requirit et indicat perfectionem sine ullo limite.

Nomina relativa. Haec nomina quadruplicis generis esse possunt: alia enim necessario conveniunt Deo, ut *omnipotentia*, *scientia possibilem*; alia significant actus Dei immanentes, qui ex parte termini deficere possunt, ut *scientia rerum existentium*, *volitio creandi mundum*; alia sunt signa operationum Dei ad extra, ut *creatio*, *productio*, *salvatio hominum*; alia denique formaliter significant solam habitudinem ad aliud, ut *Dominus*. Nomina quidem primi et secundi generis substantiam Dei significant, quia significant aliquid Deo intrinsecum, et omnia Deo intrinseca sunt ipsa Dei

1 1. p., q. 13, aa 2 et 7.

substantia. Nomina vero tertii generis significant substantiam Dei, si operationes Dei ad extra sint Deo intrinsecae, ut multi volunt; si vero non sint Deo intrinsecae, sed sint in termino, ut alii contendunt, tunc directe et formaliter non significant Dei substantiam, sed indirecte et materialiter tantum, quatenus creatio, productio, salvatio, etc., supponunt et requirunt subjectum habens virtutem creandi, producendi, salvandi, etc. Hoc postremum de nominibus quarti generis dicendum est.

De nominibus affirmativis. Haec nomina, ut *essentia, natura, scientia, justitia, misericordia*, etc., significant substantiam Dei; quia directe et formaliter significant aliquid positivum, quod revera in Deo invenitur; omnia autem positiva quae sunt in Deo, sunt substantia Dei, quum Deus sit simplicissimus. Ex his autem nominibus propter imperfectum modum nostrae cognitionis alia significant ad modum substantiae, ut *essentia, natura*; alia ad modum qualitatis advenientis substantiae, ut *scientia, justitia*.

Quod si aliqui Patres nomina affirmativa de Deo praedicari substantia-liter negare videantur, solum re ipsa negant aliqua nomina Deum prout in se est significare, aut praedicari de illo ad modum substantiae; nam *sapiens, justus, misericors* et similia nomina, si Deo applicantur, significant de illo aliquid ad modum accidentis, quamvis re ipsa a parte rei ipsa substantia sit res significata.

256. Nomina Dei non sunt synonyma. Hoc est manifestum; nam diversa nomina, ut *bonus, sciens, volens, justus*, etc., significant diversas perfectiones; et licet hae sint in Deo unica perfectio infinita, tamen haec aequivalet omnibus perfectionibus creaturarum, et non potest a nobis concipi nisi per similitudines cum diversis creaturarum perfectionibus; et ideo infinita perfectio Dei a nobis veluti per partes concipitur, et per nomina repraesentantia diversas perfectiones, quibus unica Dei perfectio aequivalet, significantur, et consequenter haec nomina non sunt synonyma.

De nominibus concretis et abstractis¹. Utraque quidem nomina de Deo praedicantur, et sic dicimus: Deus est *bonus, sapiens, justus, misericors*, etc., et similiter *Deus est bonitas, sapientia, justitia, misericordia*, etc. Unde Conc. Remense profitetur²: «Credimus nonnisi ea sapientia, quae est ipse Deus, sapientem esse; nonnisi ea magnitudine, quae est ipse Deus, magnum esse; nonnisi ea aeternitate, quae est ipse Deus, aeternum esse... id est, seipso sapientem, magnum, aeternum, unum Deum.» Ratio hujus rei est, quia, quum Deus sit et subsistens et simplicissimus, quatenus est subsistens cum omni perfectione, singulae perfectiones de illo vere praedicantur, et ita dicitur bonus, sapiens, etc.; et quatenus est simplicissimus, et ideo cum singulis perfectionibus omnino identificatus, vere etiam de illo dicitur, est bonitas, sapientia, etc. Quare nomina concreta indicant Deum esse subsistentem, et abstracta esse simplicissimum. Verum nomina abstracta magis proprie Deo conveniunt, quia de illo solo praedicari possunt; Deus enim est ipsa sapientia, ipsa justitia, quod de nulla creatura dici potest; contra de creatura dici potest, est sapiens, justa, etc.

1 S. Thom. 1. p., q. 3, a. 3, ad 1; q. 13, a. 1, ad 2; q. 32, a. 2.

2 Celebratum an. 1148 sub Eugenio III (Denz.-Bannwart, n. 389).

257. Nomina de Deo et creaturis analogice praedicantur¹.

Etenim nomina, quae de Deo et creaturis proprie praedicantur, de illis praedicantur ratione partim eadem, partim diversa. Ita Deus dicitur *bonus, vivens*, et creatura etiam dicitur *bona, vivens*; verum Deus est *bonus, vivens, imparticipate et independenter*. creatura vero est *bona, vivens per participationem et dependenter a Deo*; quare in ipsis rationibus, in quibus Deus et creatura conveniunt, etiam intrinsece maxime differunt. Jam vero nomina, quae ratione partim eadem, partim diversa praedicantur, sunt analogica, quae medium locum inter aequivoca et univoca tenent. Ergo re ipsa nomina communia Deo et creaturis, et quae illis proprie conveniunt sunt analogica. Ut res haec magis declaretur varia analogica distinguere oportet.

Nam alia dicuntur analogica *attributionis*, alia *proportionalitatis*. Analogica *attributionis* sunt illa, in quibus habetur idem nomen et habitudo ad unum principale: sic, v. gr., animal dicitur *sanum*, et medicina, cibus et urina etiam dicuntur sana; sed animal dicitur *sanum* principaliter et ut habens proprie sanitatem, medicina vero, cibus et urina in ordine ad sanitatem animalis, ut ejusdem causa vel signum. Dicuntur vero analogica *proportionalitatis*, quae idem nomen habent et similitudinem duarum proportionum cum quadam diversitate²; ita, v. gr., senarius se habet ad ternarium, sicut quaternarius ad binarium; nam sicut senarius est duplum ternarii, ita quaternarius est duplum binarii. In hac analogia proportionalitatis semper res significata per nomen commune (in exemplo adducto est *duplum*) intrinsece invenitur in utroque analogo.

Jam analogia attributionis principaliter dividitur in illam in qua res per nomen commune significata in uno tantum extremo reperitur intrinsece, et in alio solum per extrinsecam denominationem; et in aliam, in qua res per nomen commune significata habetur intrinsece in utroque extremo. Exemplum prioris datur inter medicinam et animal respectu sanitatis; nam sanitas est intrinseca animali, et medicinae solum convenit per denominationem extrinsecam: et exemplum posterioris adest in substantia et accidenti respectu entis, nam utrumque est intrinsece ens, sed substantia per se, et accedens per ordinem ad substantiam³.

Analogia quoque proportionalitatis dividi potest; alia enim habet extrema, quibus intrinsece convenit nomen commune, sicut senario et quaternario *duplum*; alia vero, in qua uni extremo proprie et intrinsece tribuitur nomen

1 S. Thom., *1. p.*, q. 13, a. 5; *De potentia*, q. 7, a. 7; *Contr. gentes*, l. 1, c. 34; Suarez, *Metaphys.*, d. 28, s. 3; Valentia, *In 1. p.*, disp. 1, q. 13, punct. 3; Molina, *In 1. p.*, q. 13, a. 5; Toletus, *In 1. p.*, q. 13, a. 5; Bañez, *In 1. p.*, q. 13, a. 5; Tanner, *De Deo*, disp. 2, q. 7, dub. 3; Urraburu, *Theodicea*, d. 2, c. 1, a. 5; Tabarelli (Richardus), *De Deo uno*, q. 11, a. 3.

2 S. Thom., *De veritate*, q. 2, a. 11.

3 Nonnulli recusant admittere analogiam attributionis, in qua res significata per nomen commune sit intrinseca utrique extremo; sed immerito, quum ens, v. gr., sit analogum attributionis respectu Dei et creaturae; est enim in creatura per habitudinem intrinsecam ad Deum, et in utroque extremo habetur proprie et intrinsece ens, sed sub diversa ratione. Neque hujus sententiae videtur contrarius D. Thomas, utpote qui ponit tanquam exemplum analogicae attributionis unius ad alterum in uno loco (*De potent.* q. 7, a. 7), analogiam entis respectu quantitatis et substantiae, et in alio loco analogiam ejusdem entis respectu accidentis et substantiae, atque in utroque exemplo ens convenit proprie et intrinsece utrique extremo.

commune, alteri autem metaphorice tantum, sicut risus homini proprie et intrinsece convenit, prout vero solum metaphorice. Haec analogia proportionalitatis simul dari potest cum illa attributionis, quae in habitudine unius ad alterum consistit. Sic risus prout per habitudinem ad risum hominis considerari potest.

Ex analogiis modo explicatis nomina, quae de Deo et creatura proprie praedicantur, important illam analogiam attributionis, in qua reperitur habitudo intrinseca analogorum inter se; ita nomina *ens*, *bonum*, *sapiens* etc., ita praedicantur de Deo et creatura, ut huic convenient cum habitudine intrinseca ad Deum, quia creaturae sunt essentialiter a Deo dependentes. Eadem nomina important quoque analogiam proportionalitatis, quia *bonum increatum* ita se habet ad Deum, sicut *bonum creatum* ad creaturam; unum enim Deum bonum constituit, et alterum creaturam.

258. Alia nonnulla de nominibus Dei. *Quaeritur*¹, *utrum nomina prius de Deo quam de creaturis dicantur.* Respondendum est nomina quae Deo solum metaphorice conveniunt, prius de creatura quam de Deo praedicari; quia de Deo non dicuntur nisi propter aliquam similitudinem cum creatura, de hac vero proprie; sicut leo prius et proprie de animali sic vocato praedicatur, de Deo autem nonnisi propter aliquam cum fortitudine leonis similitudinem. Nomina autem, quae Deo proprie conveniunt, prius seu principaliter de Deo dicuntur ratione rei significatae; quia omnia sunt in Deo imparticipate et independenter, in creatura vero per participationem a Deo. Verum haec ipsa nomina prius creaturis imposita sunt quam Deo, quia Deum per creaturas cognoscimus.

*Quaeritur*² *item, utrum aliqua nomina ex tempore de Deo praedicentur.* Huic quaestioni cum distinctione respondendum est. Nomina enim quae Deo necessario conveniunt, licet ordinem aliquem ad creaturas important, ab aeterno de illo praedicantur; et sic ab aeterno dicitur Deus sapiens, omnipotens, etc. Similiter nomina, quae important actus intellectus et voluntatis, quamvis praedicentur per ordinem ad creaturas existentes, ab aeterno de Deo praedicantur; ita ab aeterno dicitur Deus sciens et volens mundum existentem. Denique nomina, quae requirunt actualem existentiam creaturarum, nonnisi ex tempore de Deo dicuntur, ut actu esse Creatorem, Dominum, etc. Neque hoc in Deo mutationem ponit, quia talia nomina de Deo praedicari incipiunt per solam mutationem strictam vel latam in creatura habitam.

259. De nominibus Deus et Qui est³. *De nomine Deus quaeritur, utrum substantiam et naturam significet.* Affirmative omnino respondendum est; hoc enim ex communi hominum usu etiam sapientium constat. Nec refert quod secundum etymologiam naturam Dei non significet, nam, ut recte dicit D. Thomas⁴: «Non est semper idem id a quo imponitur nomen ad significandum, et id ad quod significandum nomen imponitur.» Quare,

1 S. Thom., q. 13, a. 6.

2 S. Thom., loco citato, a. 7.

3 S. Thomas, *I. p.*, q. 13, a. 8 et sq.; Suarez, *De Deo uno*, l. 2, c. 32, n. 15 et sq.; Pesch, *De Deo uno*, p. 2, n. 105 et sq.; Urraburu, *Theodicea*, d. 3, c. 2, a. 6, n. 217 et sq. Tabarelli (R.), *De Deo uno*, q. 11, a. 5, et sq.

4 Loco antea citato.

licet nomen Deus ab ipsius effectibus vel operationibus sit impositum secundum diversas sententias, tamen ad ipsam substantiam Dei significandam re ipsa usurpatur. Quanam vero etymologia probanda videatur, dictum est n. 1.

Quum natura divina sit unica, nomen *Deus* multiplicari non potest. Tamen ethnici propter ignorantiam multos deos finxerunt, et ita nomen *Deus* multis attribuerunt, et fecerunt illud commune. Etiam in Sacra Scriptura prophetae et sancti, quia modo speciali dona Dei participant, vocantur dii. Verum, quum una numero sit natura, quam singulae divinae personae possident, nomen Deus aliis praeter divinas personas nonnisi per quamdam analogiam attribui potest.

De nomine *Qui est*, quaeritur, utrum sit maxime proprium Dei. Respondendum est affirmative; etenim *Qui est* significat esse a se ipso, ut explicatum est supra n. 65 et sq., et in hoc quod Deus sit a se reponenda est essentia metaphysica Dei, ut ibidem expositum. Quare re ipsa nomen *Qui est* maxime Dei proprium existimandum est. Nonnulli quidem contenderunt nomen *Qui est* significare *Qui facit esse*; verum deest solida ratio pro hac significatione, neque fundatur in traditione, neque in significato communiter recepto verbi hebraei sive *hava*¹, sive *haia*.² Jisdem de causis non est admittendum nomen *Qui est* significare executionem vel adimplentionem divinarum promissionum. Tamen ex eo quod nomen *Qui est* significet esse a se et immutabile, consequitur tale ens suas promissiones esse executioni mandaturum; verum aliud est significatio propria nominis, aliud quod ex illa significatione inferatur.

De nomine *Qui est*, quaeritur etiam, utrum idem sit cum nomine *Tetragrammaton*³. Plures cum P. Tanner⁴ docebant haec duo nomina esse distincta; alii vero plures cum P. Suarez⁵ et Vazquez⁶ esse idem nomen asserebant. Porro recentiores hanc postremam sententiam communiter amplectuntur, et recte omnino; quia nomen *Qui est* est tertia persona futuri singularis sive imperfecti verbi *haiah*, et nomen *Tetragrammaton* est tertia persona futuri sive imperfecti verbi *havah*; jam vero *haiah* (הִיָּה) et *havah* (הָוָה) sunt idem verbum sub diversa forma, quatenus unum habet *jod*, et alterum *vau*, sed idem significant; et ideo nomina ex his futuris desumpta eandem habent significationem et sunt idem⁷.

1 הָוָה

2 הִיָּה

3 Nomen *Tetragrammaton* idem est secundum etymon ac nomen quatuor litteris constans, et usurpabatur pro nomine hebraeo quatuor litterarum, scilicet יהוה, cujus pronuntiatio ignorabatur, et ideo dicebatur nomen quatuor litterarum, videlicet י (jod), ה (he), ו (van), ה (he). Recentiores tenent et quidem recte nomen *Tetragrammaton* esse scribendum יהוה, et pronuntiari Jahveh. Antea communiter pronuntiabatur Jehovah, quia nomini יהוה apponebant puncta vocalia nominis *Adonai* (אֲדֹנָי), et sic scribebatur יהוה

4 *De Deo uno*, d. 2, q. 7, dub. 5.

5 *De Deo uno*, l. 2, c. 32, n. 25.

6 *De Deo uno*, d. 59.

7 Vide Corluy (Josephum), *Spicilegium*, tom. 1, pag. 97 et sq.

Praeter nomen *Qui est* seu Jahveh, alia quoque nomina ad Deum significandum in lingua hebraea reperiuntur. S. Hieronymus¹ octo enumerat, scilicet El², Eloim³, Elo⁴, Sabaoth⁵, Elion⁶, Adonai⁷, Ja⁸, Saddai⁹. El, *Eloim*, *Elo* vel potius *Eloah* (hoc est singulare pluralis *Eloim*), ad significandum Deum seu naturam divinam adhibentur; *Ja* per apocopem est idem ac Jahveh; *Sabaoth* exercitus ad litteram significat, *Elion* excelsum, *Adonai* Dominum, *Saddai* omnipotentem. Quare diversa nomina, quae ab hebraeis ad Deum significandum adhibebantur, aut naturam divinam aut aliquam hujus proprietatem indicabant. Nomen *Jahveh* de diis falsis non dicebatur.

1 *Epist. 25 ad Marcellam* (M. L. 22, 428).

2 אל

3 אלהים

4 אלה

5 צבאות

6 עליון

7 אדני

8 יה

9 שדי

DISPUTATIO III

De attributis Dei operativis

CAPUT I

De scientia Dei¹

ARTICULUS I

De vita Dei

260. Praemitt². Quum divina scientia sit actus vitae, de ipsa Dei vita nonnihil praemittendum esse videtur. Vita in actu primo est

1 S. Thomam, *1. p.*, q. 14; *Comment. in 11. sent.*, dist. 35, 36, 38, 39; *Summ. contr. gent.* 1. 1, c. 44 et sq.; *QQ. DD. De verit.*, q. 2; *Comp. theol.*, c. 28 et sq.; Scotus (Joan. D.), *In 11. sent.*, dist. 38 et 39; Capreolus (Joan.), *Defens. theol. in 11. sent.*, dist. 35 et 38; Argentina (Thomas), *Comment. in 11. sent.*, dist. 35, 38, 39; Cardinal. Cajetanus (Thomas de Vio), *Comment. in Summ. D. Thom.* 1. p. q. 14; Bañez, *Comment. in Summ. theol. S. Thom.*; in 1. p. q. 14; Suarez, *De Deo uno*, l. 3, c. 1, et sq.; Opusc. *De scient. futur. cont.*; Vazquez, *Comment. in 1 p. D. Thom.*, disp. 60 et sq.; Molina, *Comment. in 1. p. D. Thom.*; *Concordia liber. arbitrii*; Valentia, *Comment. in 1. p. D. Thom.*, q. 14; Toletus (Franc. Cardinal.), *In Summ. Theol. S. Thomae*, q. 14; Tanner, (Adamus), *De Deo uno*, disp. 2, q. 8; Arriaga (Rodericus), *De Deo uno*, disp. 15 et sq.; Ruiz de Montoya (Didacus), *De Scientia Dei*; Maurus (Sylvester), *In 1. p. S. Thom. trac.* 4, de Scientia Dei; Fasolus (Hieronym), *Comment. in 1 p. D. Thom.*, De scientia Dei; Lugo Franc. de), *De Deo*, d. 27 et sq.; Petavius (Dionys.) *De Deo*, l. 4; Esparza (Martinus), *In 1. p. D. Thom.* q. 15 et sq.; Henao (Gabriel de), *Scientia media theologice defensata*; Herrera (Augustinus de) *Tractatus de scientia Dei*; Gonzalez de Santalla (Tyrsus), *Select. disput.*, a disp. 7 ad 21; Annato (Franc.), *Scientia media*; Borrell (Mathias), *Divina scientia fut. cont.*; Viva (Dom.), *De Deo uno*, d. 3, de scientia Dei; Martinez (Nicolaus), *Deus sciens*; Platel (Jacobus), *De Deo uno*, c. 3 de scientia Dei; Manuhart (Franc. X.), *Ingenua indoles scientiae mediae*; Alvarez Didacus), *De auxiliis div. gratiae*, l. 2, de scientia Dei futur. conting.; Joannes a S. Thoma, *In 1. p. q. 14 Salmanticenses*, *In 1. p. D. Thom.*, tractatus 3us de scientia Dei; Gotti (Vincent. Ludov. Card.), *De Deo*, tract 4; de Deo sciente; Godoy (Petrus de), *In 1. p. q. 14 de scient. Dei*; Billuart (Carol. Renat.), *De Deo*, dissert. 5.^a et 6.^a; Berti (Laurent.), *De Deo*, prop. 78 et sq.; Wenzl (Alphon), *De Deo uno*, contr. 8.^a; Struggl (Marc. Mar.), *De Deo uno*, d. 4; Thomassini (Ludov.), *Dogmat. theolog.*, l. 7; Sylvius (Franc.), *In 1. p. q. 14*; Lafosse, *De Deo*, q. 5.^a; Frassen (Claudius), *De Deo*, tract. 2, d. 1; Mastrius (Barthol.), *In 1. libr. sent.*, d. 3; Henno (Franc.), *De Deo uno*, d. 5; Del Val (Honorat.), *De Deo*, c. 3, a. 4; Satolli (Franc. Card.), *De operationibus divinis*, Billot (Lud., Card.); Einig (Petr.), *De Deo uno*, c. 2, art. 2, sect. 1; Ramirez (Vincent.) *De scientia Dei*; Mayr (Anton), *De Deo*, disp. 3; Aranda (Philipp.), *De Deo sciente*; Wirceburgenses, *De Deo uno*, d. 3, Mendive (Joseph), *De Deo uno*, tract. 1, dissert. 3, c. 1; Casajoana (Valentinus), *De Deo uno*, disquis. 4, c. 3; San (Ludov. de) *De Deo uno*, p. 3.ª c. 4, et sq.; Piccirelli (Joseph. M.) *De Deo uno*, d. 2, s. 1; Pesch (Christ.) *De Deo uno*, tract. 1, p. 3, s. 3, a. 1, Franzelin (Joan. B. Card.), *De Deo uno*, s. 4, c. 2; Kleutgen (Joseph.) *De ipso Deo*, l. 1, q. 3. cc. 1 et 2.

2 S. Thom. *1^a p.*, q. 18; Bañez *In 1. p. q. 18*; Suarez, *De Deo uno*, l. 1, c. 3, n. 11 et sq.; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, d. 93; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 8, dub. 1. Vide praecipue notam proxime antea positam.

principium operationum vitalium, et in actu secundo sunt *ipsae operationes vitales*. Entia vero, quae hujusmodi operationes habent, vocantur viventia; quae quidem a non viventibus ab omnibus distinguuntur, quia motum intrinsecum in propriam subjecti perfectionem habent, quo carent non viventia. Unde vivens definiri solet, *quod se ipsum movet*, et actus vitalis *motus ab intrinseco et in intrinsecum*, i. e., manens in ipso subjecto, a quo procedit. Unde tantum tria genera viventium communiter admittuntur, nimirum *vegetativa*, quae per internas operationes se ipsa augent et conservant, *sensitiva*, quae per proprias operationes internas, sed materiales, cognoscunt et appetunt, et *intellectiva* denique, quae per proprias operationes internas et spirituales cognoscunt et appetunt. Atque hic ultimus gradus est supremus inter viventia et inter omnia entia; tum quia ejus operationes sunt nobiliores, tum quia ab extrinseca determinatione minus dependent. Quare vivens, cui competeret intelligere et velle omnino independentem ab omni re extrinseca, esset supremum inter viventia.

Animadvertendum hic est motum, qui viventibus tribuitur, non esse motum stricte talem, sed operationem, quae realiter oriatur ab ipso vivente, aut saltem non sit adaequate a causa extrinseca. Animadvertendum hic etiam est, accidentia, quae sint proprietates substantiae creatae, non esse actus vitales, licet ex ipsis substantiis exoriantur et in eis maneant, eo quod sunt per determinationem receptam ab agente extrinseco cum ipsa productione substantiae.

Thesis I. Deus habet vitam intellectualem perfectissimam, imo est ipsa vita per essentiam.

Haec assertio est de fide quoad omnes suas partes.

261. *Prob.* omnes partes ex Conc. Vat. in Const. *Dei Filius*, c. 1, dicente : « Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem et Dominum coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum, quia cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritalis... »

262. *Prob.* 1.^a p. *speciatim.* 1.º In *Deuter.* XXXII, 40, Deus

de se ipso dicit : « Vivo ego in aeternum. » Et in *Daniel* XIV, 4, legitur : « Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum. » Rursus apud *Joan.* I, 4 : « In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. » Tandem apud eundem XIV, 6 : « Ego sum via, et veritas et vita. »

2.º Vivere est perfectio simpliciter simplex, utpote quod melius est vivere quam non vivere esseque aliquid inanime. Atqui omnis perfectio simpliciter simplex in Deo reperitur; nam aliter non esset Deus perfectissimus. Ergo vivere seu vitam habere Deo convenit.

263. Prob. 2.^a p. 1.º Ex *Job.* XII, 13, ubi legitur : « Apud ipsum (Deum) est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam. » Et apud eundem XXVIII, 23 : « Deus intelligit viam ejus. » Iterum in *I Paralipom.* XXVIII, 9 : « Omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit. » Postremo *Psal.* XXXII, 15 : « Qui (Dominus) finxit sigillatim corda eorum : qui intelligit omnia opera eorum. »

2.º Quum Deus sit perfectissimus, oportet ei tribuere gradum vitae perfectissimum modo perfectissimo. Atqui perfectissimus vitae gradus est intellectivus. Ergo Deus habet vitam intellectualem. Item intelligere est perfectio simpliciter simplex; melius enim est intelligere quam intelligentia carere. Atqui in Deo reperitur omnis perfectio simpliciter simplex. Ergo. Accedit quod ordo mundi creaturaeque rationales causam sui postulant intelligentem. Sed Deus est prima mundi causa. Ergo. Et quidem Deus vitam intellectualem habet perfectissimo modo; nam Deus a semetipso vitam habet et omnino independentem ab omni re et determinatione extrinseca; item vita ejus est actus purissimus, morti absolute repugnans et fons omnis vitae.

264. Prob. 3.^a p. Quia nisi Deus esset ipsa vita per essentiam, viveret per aliquid ejus essentiae superadditum. Atqui Deus per aliquid ejus essentiae superadditum nequit vivere; nam aliter non esset omnino simplex. Ergo.

Thesis II. Vita Dei nec per rationem nostram est ponenda in actu primo aut in actu secundo quatenus a primo distincto, sed utrumque actum modo perfectissimo complectitur; tamen in Deo recte possumus concipere potentiam metaphysicam intelligendi, nec non actuale intellectionem.

265. Nota. Non est quaestio, utrum in Deo reperiatur vita in actu primo seu potentia intelligendi ab actu realiter distincta, aut actus secundus vitae seu intelligendi ab actu primo realiter distinctus; de fide enim est ex divina simplicitate non dari distinctionem realem inter praedicata Dei absoluta. Quaestio igitur est, utrum in Deo recte ponatur vita in actu primo seu potentia intelligendi, quae ratione nostra excludat actum secundum, et similiter actus secundus, qui ratione actum primum excludat. Negant dari in Deo talem vitam per rationem nostram Ruiz de Montoya¹, Lugo (Franc. de)², Viva³, Mayr⁴, Struggl⁵ et communior theologorum sententia. Admittunt vero in Deo potentiam intellectivam excludentem ratione nostra actum secundum Arriaga⁶, Ramirez (Vincentius)⁷ alique. In ultima parte theseos, seu in hoc, quod in Deo possimus concipere potentiam metaphysicam intelligendi seu talem, quae a distinctione vel identitate cum actu secundo praescindat, et similiter actum secundum seu intellectionem ab actu primo praescindentem, theologi communiter convenire re ipsa videntur, licet diversimode loquantur.

266. Prob. 1.^a p. Quia nec per rationem nostram in Deo ponendum est id quod involvit imperfectionem. Atqui vita in actu primo, aut in actu secundo prout a primo distincto involvit imperfectionem: nam vita in actu primo quatenus tali dicit carentiam actus secundi, ac proinde imperfectionem; similiter actus secundus prout a primo distinctus dicit imperfectionem, eo quod actu primo indigeat. Ergo.

267. Prob. 2.^a p. Vita Dei est ponenda tanquam complectens modo perfectissimo vitam in actu primo et in actu secundo, si contineat

¹ *De scientia Dei*, d. 3.

² *De Deo uno*, d. 16, c. 4.

³ *De Deo uno*, d. 3, q. 1.

⁴ *De Deo uno*, d. 3, q. 1; a. 1, n. 278.

⁵ *De Deo uno*, d. 4, q. 1, a. 1.

⁶ *De Deo uno*, d. 15, s. 3.

⁷ *De scientia Dei*, d. 5.

sine imperfectionibus quidquid perfectionis vita et in actu primo et in actu secundo complectitur. Atqui ita res se habet, nam aliter vita Dei non esset infinite perfecta, quemadmodum ab infinitate Dei in omni genere requiritur. Ergo.

268. Prob. 3.^a p. In Deo recte possumus concipere ea omnia quae nullam involvunt imperfectionem. Atqui nec potentia metaphysica intelligendi neque actualis intellectio aliquam involvunt imperfectionem. Ergo. *Prob. min.* Quia potentia metaphysica intelligendi dicitur potestas intelligendi prout praecisa per rationem nostram a distinctione et ab identitate cum actu secundo, et actus intelligendi est cognitio spiritualis similiter praecisa per rationem ab ejus distinctione aut identitate cum potentia. Atqui potentia et actus intelligendi ita explicata nullam continent imperfectionem, sed ab ea praescindunt. Ergo.

269. Obj. 1.º contr. 2.^{am} assert. In Deo reperitur intellectio quae est actus secundus physicus. Ergo etiam in illo reperitur actus primus seu potentia physica intelligendi.

Resp. Neg. ant. Etenim in Deo reperitur quidem intellectio, sed non ea quae sit actus secundus physicus. Est quoque in Deo potentia intelligendi, sed non potentia physica seu talis quae se habeat ad modum actus primi.

270. Obj. 2.º PP. ponunt in Deo memoriam fecundam. Atqui memoria fecunda secum fert actum primum intelligendi sive potentiam physicam intellectus conjunctam cum specie objecti. Ergo.

Resp. Dist. maj. : PP. ponunt in Deo memoriam fecundam ad denotandum in illo reperiri actum primum seu potentiam physicam in ordine ad intelligendum, **neg.**; ad denotandum per divinum intellectum produci Verbum sive Filium, **conc.**

271. Obj. 3.º In Deo adest potentia generandi ad modum actus primi. Ergo similiter ponenda est in Deo potentia intelligendi ad modum actus primi.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Ratio solutionis est, quia terminus potentiae generativae, Filius nempe seu Verbum, realiter distinguitur a Patre qui potentiam generandi habet; intellectus autem divinus ab intellectione nullo modo realiter distinguitur.

272. Obj. 4.º Potentia ad existendum dicitur prior ipsa existentia, etiamsi illa ab hac non realiter distinguatur. Ergo itidem in Deo poni potest actus primus intelligendi, quamvis sit idem cum secundo.

Resp. Dist. ant. : potentia ad existendum dicitur prior, quatenus scilicet recte arguitur *res existit, ergo potest existere*, sed non viceversa, **conc.**; quatenus potentia intrinseca rei ad existendum ita sit, ut recte per rationem nostram concipiatur physice prior ipsa existentia, **neg.** Et **neg. cons.** Actus enim primus intelligendi cum exclusionem secundi, licet per solam rationem nostram hoc fiat, dicit imperfectionem, quam non dicit potentia ad existendum vel intelligendum prout praecisa per rationem ab ejus distinctione cum actu secundo.

273. Obj. 5.º cum P. Arriaga ¹. In actu primo radicali intelligendi creato reperitur esse intellectivum ut quod, in quo differt ab actu secundo, qui non est intellectivus ut quod, seu non est id quod intelligit, sed quo intelligitur; Deus autem vere et realiter est intellectivus ut quod; ergo datur realiter in Deo praedicatum proprium actus primi creati radicalis.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : Deus vere et realiter est intellectivus ut quod per modum actus primi seu potentiae physicae intelligendi, **neg.**; per potentiam quae simul est ipsa intellectio, **conc.** Similiter Deus est substantia intellectiva non per modum actus primi, sed identificata cum ipsa intellectione.

ARTICULUS II

De scientia Dei ejusque extensione

274. Nota. Scientia varie accipitur, sed in re praesenti sumitur pro notitia certa et evidenti, sive habita per discursum, sive sine illo. Quid sit comprehensio dictum est supra n. 238, et hic sumitur pro cognitione adaequata objecti et omnino perfecta. Deum habere scientiam sensu indicato et se ipsum comprehendere de fide est.

Thesis I. Deus scientiam vere talem habet, qua se ipsum cognoscit et comprehendit.

275. Deus scientiam vere talem habet. *Prob. 1.º ex S. Scriptura.* *Esther. XIV, 14* legitur : « Domine, qui habes omnium scientiam. » Et in *I Reg. II, 3* : « Deus scientiarum, Dominus est. » Rursus

¹ De Deo uno, d. 15, s. 3, subsect. 3.

Psalm. CXXXVIII, 6 : « Mirabilis facta est scientia tua... » Demum *Rom. XI*, 33 : « O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei. »

276. 2.º *Ex PP.* S. Augustinus¹ : « Et tamen et scit Deus et praescit ineffabili modo... Cum enim scientia Dei longe distet ab humana scientia, ita ut irridenda sit comparatio, utraque tamen scientia vocatur. » Et Nemesius² : « Ignorantia et imperitia prorsus aliena est a beata illa substantia. Ipsum enim est cognitio et sapientia et scientia. »

3.º Scientia quatenus est notitia certa et evidens, est perfectio nullam imperfectionem importans. Atqui Deo tribuenda est omnis perfectio imperfectionem non importans. Ergo. Unde scientia Dei sine ulla imperfectione modo perfectissimo continet quidquid perfectionis in scientia creata reperitur.

277. Deus se ipsum cognoscit et comprehendit. *Prob. 1.º Ex S. Script.* Apud *Matth. XI*, 27 legitur : « Et nemo novit Filium, nisi Pater : neque Patrem quis novit, nisi Filius... » Et apud *Joan. X*, 15 : « Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem... » Denique *I Cor. II*, 10 et 11 : « Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei... quae Dei sunt, nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei. » In his autem testimoniis aperte asseritur unam divinam personam cognoscere alteram ac proinde Deum; atque etiam satis innuitur in iisdem testimoniis divinas personas perfecte cognoscere Deum eumque comprehendere; quum sit sermo de cognitione, quae solis divinis personis convenit, et Spiritus etiam profunda Dei scrutari dicatur. Ergo.

278. 2.º *Ex Conc. Vat.* dicente³ : « Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum... intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum... » Atqui ut Deus sit simpliciter infinitus intellectu, oportet ut se ipsum perfectissime cognoscat atque comprehendat. Ergo.

3.º Illud se ipsum cognoscit atque comprehendit, quod se ipsum tantum cognoscit, quantum cognoscibile est. Atqui Deus se ipsum tantum cognoscit quantum cognoscibilis est. Ergo Deus perfectissime se ipsum cognoscit et comprehendit. *Prob. min.* Deus est infinite cognoscibilis, ejus enim essentia est infinita; est quoque infinite cognoscitivus, quum ipsa essentia infinita sit cognitio. Ergo quum Deus

1 *Quaest. ad Simplicianum*, l. 2, q. 2, n. 2 (M. L. 40, 139).

2 *De natura hominis*, c. 44 (M. G. 40, 803).

3 *Constitutio Dei Filius*, c. 1.

sit tam cognoscibilis quam cognoscitivus, opus est ut se ipsum tantum cognoscat, quantum cognoscibilis est.

279. Obj. 1.º Scientia dicit relationem ad objectum. Ergo Deus aut non cognoscit se ipsum, aut per cognitionem ab ipso distinctam se cognoscit; nam aliter non adesset relatio inter scientiam ejusque objectum.

Res. Dist. ant. : scientia necessario dicit relationem realem ad objectum, **neg.**; saltem pure intentionalem seu reddit objectum notum ac manifestatum, **conc.** Et **neg. cons.**; nulla enim est relatio realis inter scientiam qua Deus se ipsum cognoscit ejusque objectum; verum identitas perfectissima inter utrumque adest.

280. Obj. 2.º Intelligere est quidam motus ac quaedam operatio. Atqui Deus, cum sit immutabilis, nullum in se recipere potest motum vel operationem. Ergo Deus intelligere se ipsum vel alias res non potest.

Resp. Dist. maj. : intelligere est quidam motus ac quaedam operatio in creatis, **conc.**; in Deo, **subdist.** : est quidam motus proprie talis, **neg.**; est quidam motus ac quaedam operatio identificata cum divina essentia, **conc.** Igitur intellectio seu actu intelligere tantum in creaturis est motus proprie talis; in Deo autem non est motus nisi per quamdam similitudinem; nimirum sicut intellectio creata est ab ipso intelligente et manifestat objecta, ita intellectio Dei non est ab aliquo extrinseco, et patefacit quaecumque cognosci possunt.¹

281. Obj. 3.º S. Augustinus ait² : « Id quod comprehendit se, finitum est sibi. » Ergo juxta S. Aug. si Deus se ipsum comprehenderet, esset sibi finitus, atque ideo vere finitus; cognitio enim Dei est verissima.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : juxta S. Aug. si Deus se ipsum comprehenderet, esset sibi finitus, i. e., nihil omnino suimetipsius eum lateret, **conc.**; agnosceret se esse finitum, **neg.** Quemadmodum igitur si creatura aliqua comprehenditur, agnoscuntur ejus limites, ita Deus se ipsum comprehendendo agnoscit, non quidem proprios limites, quum eis careat, sed quidquid perfectionis in semetipso habet.

282. Obj. 4.º Si Deus se ipsum comprehendat, cognoscit quoque suam cognitionem, atque hanc per aliam et ita usque in infinitum. Sed hoc est absurdum. Ergo.

1 Vide S. Thom. *1. p.*, q. 9, a. 1, ad 1; q. 18, a. 3, ad 1.

2 *L. 83 qq.*, q. 15 (M. L. 40, 15).

Resp. Dist. maj. : Si Deus se ipsum comprehendit, cognoscit quoque suam cognitionem per aliam cognitionem distinctam, **neg.**; per eamdem cognitionem, **conc.** Quocirca nulla cognitionum series, saltem quae a parte rei existat, in Deo ponenda est, ut Deus se ipsum comprehendat; nam unica cognitio perfectissime cognoscit se ipsam et quidquid in Deo est. Ille processus cognitionum, qui in objectione fingitur, eveniret, si una cognitio cognosceretur per alteram distinctam, atque haec per aliam, et ita porro.

Thesis II. Deus perfecte cognoscit res omnes sive in aliqua differentia temporis existentes, sive pure possibles, easque supercomprehendit : item cognoscit privationes, negationes, et quidquid quocumque modo cognoscibile est.

1.^a et 2.^a pars hujus theseos sunt de fide; reliquae communes et certae. Quid sit *supercomprehensio* supra n. 238 dictum est.

283. Prob. 1.^a p. 1.º ex Script. *Esther* XIV, 14, legitur : « Domine, qui habes omnium scientiam. » *Psalms*. CXXXVIII, 5. : « Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua. » *Job*, XIII, 9. : « Aut placebit ei (Deo) quem celare nihil potest? » XXXIX, 24 : « Et non est quidquam absconditum ab oculis ejus. » *Baruch*, III, 32. : « Qui scit universa, novit eam (sapientiam), et adinvenit eam prudentia sua. » *Joan.* XXI, 17. : « Domine, tu omnia nosti. » *Hebr.* IV, 13 : « Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus. » *Rursus Eccles.* XXIII; 28 et 29 : « Et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita : sic et post perfectum respicit omnia. » Postremo *I Paralip.* XXVIII, 9 : « Omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit. » Ex his autem testimoniis atque ex aliis bene multis quae afferri possent, abunde constat nihil omnino a Deo ignorari, ac proinde neque aliquam ex rebus in quocumque temporis momento existentibus.

284. 2.º Ex Conc. Vat. in Const. *Dei Filius*, in qua asseritur *Deum esse intellectu omnique perfectione infinitum*. Atqui Deus non esset intellectu omnique perfectione infinitus, si aliquid ex rebus existentibus non plene agnosceret. Ergo.

3.º *ex PP.* Clemens Alexandr. ait ¹ : « Nam simul (Deus) confestimque omnia et particulatim singula applicatione una contemplatur. » Et S. Hilarius ² : « Superbae et insolentes cogitationes Deum non fallunt. Agnoscit omnia, et nihil scientiae ejus impenetrabile est. » Rursus S. Ambrosius ³ : « Quid autem tam stolidum quam putare quod Deum quidquam praetereat. » Demum S. Augustinus ⁴ : « Infinitas itaque numeri, quamvis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non est tamen incomprehensibilis ei, cujus intelligentiae non est numerus. Quapropter si quidquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur; profecto et omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita est, quia scientiae ipsius incomprehensibilis non est. »

4.º Nihil omnino rerum in quocumque temporis momento existentium ignorare perfectionis est. Ergotribuendum Deo est, utpote qui perfectissimus existit. Praeterea quidquid fuit, est aut erit, producitur a Deo aut unice aut simul cum creatura. Atqui nequit dici Deum nescire ea quae ab ipso producenda sunt; aliter enim se ipsum non comprehenderet. Ergo.

285. Prob. 2.^a p. 1.º Ex testimoniis S. Scripturae, PP. et Conc. Vat. allatis in 1.^a parte clare patet Deum nihil prorsus ignorare. Sed aliquid ignoraret, nisi cognosceret omnia et singula possibilia secundum esse proprium et determinatum quod haberent, si producerentur. Ergo.

2.º Deus est infinite intellectivus. Atqui non esset hujusmodi, nisi plene cognosceret omnia et singula possibilia secundum esse proprium et determinatum quod habere potest unumquodque eorum. Ergo. Accedit quod Deus plene cognoscit quidquid ab ipso fieri potest secundum esse proprium et determinatum quod acciperet, si produceretur. Ergo omnia et singula possibilia, et quidem secundum esse proprium uniuscujusque, a Deo plene cognoscuntur.

286. Prob. 3.^a p. Illud supercomprehenditur, cujus cognitio cognoscibilitatem objecti excedit. Atqui cognitio Dei, quum simpliciter infinita sit, infinite excedit cognoscibilitatem sive cujuslibet creaturae, sive etiam omnium simul. Ergo cognitio Dei, atque ideo ipse Deus creaturas supercomprehendit.

1 *Stromal.* I. 6, c. 17 (M. G. 9, 387).

2 *In Psalm.* 137, n. 14 (M. L. 9, 790).

3 *L. I de offic. ministr.*, c. 14, n. 55 (M. L. 16, 43).

4 *De Civit. Dei*, I. 12, c. 18 (M. L. 41, 368).

287. Prob. ultima pars. Deus est infinite cognoscitivus. Atqui non esset huiusmodi, si non cognosceret negationes, privationes et quidquid quocumque modo cognoscibile sit. Ergo. Praeterea homines cognoscunt privationes, negationes, etc. Ergo a fortiori ea omnia a Deo cognoscuntur, quum perfectio sit ea cognoscere. Tamen privationes, negationes, etc., non cognoscuntur per se et ratione sui; nullam enim habent entitatem quae cognoscibilis sit; sed opus est ut cognoscantur per res positivas, aut quatenus in eis tanquam in subjecto reperiuntur, aut quatenus eisdem opponuntur.¹

288. Obj. 1.º contra 2^{am} thesim. In *Genes.* XVIII, 21 legitur Deum dixisse: «Descendam et videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint; aut non est ita, ut sciam»: Rursus in eodem loco *Genesis* XXII, 12 dicit Deus Abrahamo: «Nunc cognovi quod times Deum.» Atqui haec aperte indicant Deum aliqua ignorare. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam primum testimonium, ut ex contextu et PP. interpretatione elucet, solum significat Deum non punire homines nisi cum certa eorum scelerum scientia, atque ideo non destruxisse Sodomam et Gomorrhham, de quarum delictis ibi est sermo, nisi postquam earum crimina fuerint plene comperta ac manifesta. Alterum testimonium non indicat Deum incepisse cognoscere fidelitatem Abrahami erga ipsum, sed Abrahamum operibus suis monstrasse timorem Dei quem habebat.

289. Obj. 2.º In *Habac.* I, 13 legitur: «Mundi sunt oculi tui, ne videas malum; et respicere ad iniquitatem non poteris»: Atque apud *Matth.* VII, 23: «Quia nunquam novi vos: discedite a me.» Rursus apud eundem *Matth.* XXV, 12: «Amen dico vobis, nescio vos.» Atqui haec denotant Deum ignorare malos eorumque opera. Ergo.

Resp. Conc. maj. et dist. min.: haec denotant Deum ignorare malos eorumque opera, i. e., haec a Deo non perfecte cognosci, **neg.**, Deum ignorare malos eorumque opera quatenus neque illi neque eorum opera Deo placent, ab eoque improbantur, **conc.** Haec solutio constat tum ex sensu obvio testimoniorum quae objiciuntur, tum ex usu Scripturae in qua nonnumquam cognosci aut non cognosci accipiuntur pro approbari aut non approbari.

1 Vide S. Thom. *1. p.*, q. 14, a. 10.

290. Obj. 3.º S. Augustinus loquendo de Deo ait¹: « Non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret, quod constituabat, nam hoc opinari sacrilegum est.» Ergo Deus nullas videt creaturas.

Resp. conc. ant. et dist. cons.: Deus nullas videt creaturas quae sint exemplar pro Deo ad res faciendas, **conc.**; quae sint terminus sive objectum divinae cognitionis, **neg.** S. Augustinus in loco laudato tantum negat Deum intueri extra se aliquas normas seu regulas, prout platonici affirmabant, quibus dirigatur ad creaturas efficiendas.

291. Obj. 4.º S. Hieronymus ait²: « Absurdum est, ad hoc Dei deducere Majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices, quotve moriantur; quae cimum et pulicum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, et qui de minoribus majorum praedae cedere debeant.» Atque in eadem sententiam S. Joan. Chrysostomus inquit.³: « Deum humano more capillos non numerare.» Ergo saltem juxta hos SS. PP. Deus aliqua ignorat.

Resp. conc. ant. et neg. cons. S. Hier. illis verbis tantum significat Deum non gerere in res viliores providentiam specialem quam erga homines gerit. Hanc esse S. Doctoris mentem elucet ex iis quae statim ab eo subjunguntur, videlicet: « Non simus tam fatui adulatorum Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eadem rationalium atque irrationalium providentiam esse dicentes. Ex quo liber ille apocryphus stultitiae condenmandus est, in quo scriptum est... piscibus quoque et arboribus, et bestiis universis proprios in custodiam angelos assignatos.» Praeterea idem S. Doctor in aliis locis universalitatem divinae scientiae aperte profitetur. Ita *In Comment. in Jerem.* ait.⁴: « Sunt enim qui providentiam Creatoris usque ad rationalia confiteantur; bruta autem fortuitis casibus asserant vel perire, vel vivere. Propheticusque sermo declarat, nihil esse quod fugiat providentiam et scientiam Dei.» Rursus in eodem loco paulo inferius legitur: « *Propterea haec dicit Dominus.* Quia, inquit, curae meae est omnia regere; universa dispo- nere, et reddere singulis juxta vias suas.» Postremo S. Joan. Chrysostomus verbis objectis solum excludit a Deo cognitionem imperfectam, sicut ea verba *humano more* satis declarant.

¹ *L. 83 qq.*, q. 46 (M. L. 40, 30).

² *In Habacuc*, I, 13 et sq. (M. L. 25, 1286).

³ *Homil. 34 in Matth.*, n. 2, (M. G. 57, 401).

⁴ c. 32, v. 26 et sq. (M. L. 24, 895).

292. Obj. 5.º Nonnulla Dei vaticinia, quae in sacris Litteris leguntur, non sunt impleta. Atqui ex hoc recte infertur Deum non omnia scire. Ergo.

Resp. Dist. maj. : nonnulla Dei vaticinia conditionata non evenerunt ex defectu conditionis sub qua erant adimplenda, **conc.**; ex defectu divinae scientiae, **neg.** Etenim plura vaticinia, ut ex sacris Litteris perspicuum est, aliquam involvunt conditionem, quae si non impleatur, nec ea vaticinia explenda sunt. Sic praedicta fuit urbis Ninive subversio, verum sub conditione si poenitentiam non ageret.

ARTICULUS III

De proprietatibus divinae scientiae

Thesis I. Divina scientia est omnino simplex, invariabilis ac complectens omnem perfectionem spectantem ad scientiae rationem sine ulla imperfectione.

Haec assertio est de fide ex divina simplicitate, immutabilitate et infinitate.

293. Prob. 1.^a p. 1.º ex PP. S. Cyrill. Alexandr. ait¹ : « Simplex et minime compositus omnium praedicatione celebrabitur Deus. Quamobrem absurdum est ipsum de se talem habere cognitionem dicere, qualem nos habemus. Nam si ipse aliud quiddam est, alia vero ac diversa est ab eo quae inest ipsi cognitio, compositus erit et non simplex. Cum vero confessione omnium simplex sit, non est aliquid ab eo diversum illius cognitio.» Rursus S. Augustinus² : « Caeterum dictus est in Scripturis Sanctis Spiritus sapientiae multiplex, eo quod multa in se habeat; sed quae habet, haec et est; et ea omnia unus est. Neque enim multae, sed una sapientia est, in qua sunt immensi quidem atque infiniti thesauri rerum intelligibilium, in quibus sunt omnes invisibiles atque incommutabiles rationes rerum, etiam visibilium et mutabilium, quae per ipsam factae sunt.» Demum S. Petrus Damianus inquit³ : « Nec Deus diversis obtutibus diversa

¹ *Thesaur.* assert. 31 (M. G. 75, 451).

² *De civit. Dei*, l. 11, c. 10, n. 3 (M. L. 41, 327).

³ *Opuscul.* 36, c. 7 (M. L. 145, 605).

considerat, ut cum intendit praeteritis, vacet a praesentibus vel futuris, vel rursus cum praesentia sive futura considerat, oculos a praesentibus avertat; sed uno dumtaxat ac simplici praesentissimae majestatis intuitu simul omnia comprehendit. Neque hoc confuse atque inexplicate, sed omnia discernit atque juxta proprietatem suam quaeque distinguit.»

2.º Scientia Dei est ipsa ejus essentia; nam aliter Deus non esset infinite perfectus, cum perfectius sit habere scientiam per essentiam quam per aliquid essentiae superadditum. Atqui essentia Dei est simplicissima; ut probatum est supra. Ergo et ejus scientia.

294. Prob. 2.^a p. 1.º Ex S. Augustino dicente¹ de Deo : « Nam sicut omnino tu es, tu scis solus, qui es incommutabiliter, et scis incommutabiliter, et vis incommutabiliter. Et essentia tua scit et vult incommutabiliter, et scientia tua est et vult incommutabiliter, et voluntas tua est et scit incommutabiliter.»

2.º Deus est omnino immutabilis; non esset autem hujusmodi, si ipsius scientia esset variabilis. Ergo. Accedit quod Deus est infinite cognoscitivus, ut liquet ex ejus infinitate. Atqui ut sit infinite cognoscitivus oportet eum ab aeterno et sine ulla variatione omnia cognoscere; res enim ab aeterno et jugiter sunt cognoscibiles. Ergo Deus ab aeterno sine ulla variatione omnia cognoscit, atque ideo divina scientia est invariabilis.

295. Prob. 3.^a p. Scientia Dei est infinite perfecta, ut constat ex divina infinitate. Atqui non esset infinite perfecta, nisi complecteretur omnem perfectionem ad scientiae rationem spectantem sine ulla prorsus imperfectione. Ergo.

Coroll. Scientia Dei est evidentissima, certissima atque absolute infallibilis; nam evidentia, certitudo et infallibilitas sunt perfectiones sine imperfectione spectantes ad rationem scientiae. Contra in divina scientia non invenitur aliqua obscuritas, dubium aut opinio; quia haec secum ferunt imperfectionem.

1 *Confess.* I. 13, c. 16 (M. L. 32, 853).

Thesis II. Divina scientia habet ipsum Deum tanquam objectum primum et maxime proprium, creaturas vero tanquam objectum secundarium.

296. *Nota.* Deus dicitur *objectum primum* divinae scientiae, quatenus est objectum principale et saltem praecipua ratio cognoscendi. Deinde dicitur objectum *maxime proprium*, quia ipse Deus est maxime accommodatus ipsius intellectui. Creaturae vero sunt *objectum secundarium*, quia sunt res a Deo cognitae, et cum ordine ad ipsum Deum. Thesis sic explicata est communiter a theologis recepta, et speciatim eam docent Suarez ¹, Molina ², Frassen ³, Mendive ⁴, Del Val ⁵, Urraburu ⁶, etc.

297. *Prob. 1.^a p.* Quia illud recte vocatur objectum primum alicujus scientiae quod attingitur ratione sui et in ordine ad quod caetera attinguntur. Atqui ita se habet Deus respectu scientiae sui-metipsius. Ergo. *Prob. min.* Quia Deus per suam essentiam est determinatus ad se cognoscendum; caetera autem omnia in ordine ad se ipsum cognoscit: etenim omnia creata dicunt ordinem ad Deum tanquam ad causam exemplarem, efficientem et finalem; quum igitur Deus ea omnia supercomprehendat, certe ea cognoscit cum tali ad se ipsum habitudine.

298. *Prob. 2.^a p.* Illud est objectum maxime proprium alicujus scientiae, quod est illi maxime proportionatum. Atqui nullum objectum est adeo proportionatum scientiae divinae simpliciter infinitae sicut ipse Deus, qui est absolute infinitus. Ergo.

299. *Prob. 3.^a p.* Creaturae per divinam scientiam cognoscuntur in ordine ad Deum. Atqui ea quae per aliquam scientiam in ordine ad aliud attinguntur, sunt solum illius scientiae objecta secundaria. Ergo.

¹ *Metaph.*, d. 30, s. 15, n. 20 et sq.

² *In 1. p.*, q. 14, a. 5, disp. unic.

³ *De Deo uno*, tract. 2, d. 1, a. 1, qq. 2 et 3.

⁴ *De Deo uno*, dissert. 3, c. 1, a. 1.

⁵ *De Deo uno*, c. 3, a. 4, § 1.

⁶ *Theodic.*, d. 4, c. 2, aa 1 et 2.

Thesis III. Scientia Dei neque per rationem nostram est simplex apprehensio aut discursus, sed iudicium infinite perfectum virtualiter complectens infinita iudicia. Item divinae scientiae neque habitus neque species impressa ullo modo conveniunt.

300. Nota. Simplex apprehensio hic sumitur pro actu intellectus, qui ita objectum repraesentat, ut nihil de illo affirmet aut neget; iudicium vero habetur, quum aliquid de objecto affirmatur aut negatur, et discursus quum ex uno vel pluribus actibus intellectus eruitur alter. Simplex apprehensio in Deo non datur, ut docent Suarez ¹, Vazquez ², et communiter theologi. Similiter theologi communiter negant in Deo dari formalem discursum cum S. Thoma ³, Suarez ⁴, Vazquez ⁵, Molina ⁶, Ruiz de Montoya ⁷, etc. Atque haec accipienda sunt secundum nostrum concipiendi modum; in Deo enim in sensu reali non dari simplicem apprehensionem neque discursum, de fide est ex divina simplicitate et infinita Dei perfectione.

Habitus in re praesenti sumitur, quatenus est aliquid intellectui superadditum illique tribuens facilitatem ad operandum. De fide est habitum modo definitum non reperiri in Deo realiter, quum opponatur divinae simplicitati et perfectioni; verum neque juxta rationem nostram in Deo ponendus est, ut docent S. Thomas ⁸, Suarez ⁹ aliique communiter.

Denique *species impressa* ut distincta ab *expressa* est aliquid, quod intellectum complet et determinat ad intelligendum. Atque speciem hujusmodi in sensu reali in Deo non esse ponendam consentiunt omnes; aliter enim in Deo reperiretur compositio. Utrum vero secundum rationem nostram species impressa in Deo ponenda sit, negant Lugo ¹⁰, Martinez (Nicolaus) ¹¹, aliique, et huic sententiae favet quoque P. Suarez. ¹² Et revera si species impressa stricte sumatur, quatenus scilicet est virtus in actu primo inadaequata et ordinata ad complendam virtutem intellectus ex parte objecti, non est admittenda in Deo neque per rationem nostram, quia imperfectionem importat; atque sub hac acceptione in thesi rejicitur. Si vero species in re praesenti ponatur divina essentia ut continens formaliter vel eminenter omnes res, et secundum nostrum concipiendi modum determinans divinum intellectum ad omnia intelligenda, sub hac ratione vel alia simili admitti potest divinam essentiam esse speciem impressam respectu divini intellectus, et hoc admittit S. Thomas ¹³ et communior theologorum sententia.

1 *Metaph.*, d. 30, s. 15, n. 39.

2 *In 1. p.*, d. 75, c. 4, n. 20.

3 *1. p.*, q. 14, a. 7; *Contr. gent.* l. 1, c. 57.

4 *De Deo uno*, tract. 1, l. 3, c. 1, n. 4.

5 *In 1. p.*, q. 14, a. 7.

6 *In 1. p.*, q. 14, a. 7.

7 *De scientia Dei*, d. 14, s. 1.

8 *1. p.*, q. 14, a. 1. ad 1.

9 *Metaph.*, d. 30, s. 15, n. 10.

10 *De Deo uno*, d. 27, c. 3, n. 5 et sq.

11 *Deus sciens*, *Controv.* l. d. 2, s. 3 ad finem.

12 *Metaph.*, d. 30, s. 15, n. 11 et sq.

13 *1. p.*, q. 14, aa. 2, 4, 11, 12, et 14, et alibi.

301. Prob. 1.^a p. Simplex apprehensio in suo formali conceptu dicit cognitionem imperfectam; est enim quaedam dispositio ad ulteriorem cognitionem de eodem objecto. Atqui non est tribuendum Deo quod in suo conceptu formali involvit imperfectionem, siquidem repugnat infinitae Dei perfectioni. Ergo.

302. Prob. 2.^a p. Discursus in suo conceptu formali dicit imperfectionem. Ergo nullo modo tribuendus est Deo. *Prob. ant.* Discursus in suo conceptu formali dicit transitum ab antecedente seu praemissis ad consequens quod ignorabatur. Atqui is transitus dicit formaliter imperfectionem; quia supponit aliquid ignorari. Ergo.

303. Prob. 3.^a p. Quia iudicium non involvit in suo conceptu formali aliquam imperfectionem. Ergo tribuendum est Deo cum infinita perfectione; atque ideo iudicium realiter unum, sed aequivalens infinitis iudiciis, quae de rebus fieri possunt.

304. Prob. 4.^a p. Habitus in suo conceptu importat aliquid superadditum facultatibus subjecti ad eas juvandas seu perficiendas. Atqui nihil addi potest divinis facultatibus, quum etiam juxta nostrum concipiendi modum sint infinitae perfectae. Ergo.

305. Prob. ultima p. Species impressa complet et adjuvat facultatem intellectivam ad objectum cognoscendum. Atqui divinus intellectus neque secundum nostrum concipiendi modum est complendus vel adjuvandus ad ejus objectum attingendum, etenim infinitus quum sit in linea intelligendi, jam ex se ipso est omnino completus et nullo adjutorio eget ad attingenda quaecumque cognoscibilia. Ergo divinus intellectus, ac proinde divina scientia non requirit speciem impressam.

Coroll. Ex dictis infertur in Deo non esse ponendam memoriam neque secundum nostrum concipiendi modum; memoria enim est facultas iterum cognoscens ea quae jam fuerant cognita; divina autem scientia non potest iterum attingere ea quae semel attigit, eo quod omnia jugiter sine ulla variatione et successione cognoscat.

306. Dices 1.º Deus perfecte cognoscit effectus in eorum causis; sed hoc est discurrere. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Quia Deus perfectissime cognoscit omnes causas, atque ideo in illis attingit sine discursu omnes ipsarum effectus necessarios.

307. Dices 2.º Deus in sua essentia cognoscit omnia possibilia. Atqui hoc importat divinam essentiam exercere munus speciei impressae respectu divini intellectus. Ergo in Deo ponenda est species impressa.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam Deus videt omnia possibilia in sua essentia tanquam in objecto cognito; munus autem speciei impressae est subjective complere et juvare ipsam potentiam propter hujus imperfectionem; quare species impressa non se habet tanquam objectum cognitum, sicut se gerit divina essentia pro possibilium cognitione, sed tanquam aliquid juvans ipsam potentiam. Si vero species minus stricte sumatur, admitti potest in Deo, sicut dictum est.

ARTICULUS IV

De medio in quo Deus cognoscit

308. Praemitt. 1.º Dictum est omnia sine ulla prorsus exceptione a Deo perfectissime cognosci; hic vero divina cognitio magis declaranda est exponendo medium in quo Deus cognoscit. Igitur in praesenti sermo erit de medio, in quo Deus cognoscit et seipsum et res possibles et existentes. Verum quoad res existentes sermo restringendus est ad eas res quae producuntur aut a solo Deo, aut etiam a causis secundis, sed absque libertate; nam de divina scientia super actionibus liberis inferius dicendum est.

309. Praemitt. 2.º Objectum scientiae alterum est *materiale*, alterum *formale*: illud est pure terminus actus, hoc vero est motivum propter quod attingitur objectum. Objectum formale dividitur in *physice motivum*, et *intentionaliter motivum*. *Physice motivum* seu movens est quod per se ipsum aut per ejus speciem in cognitionis productionem physice influit; at *intentionaliter motivum* seu movens est quod citra physicum influxum se habet ad cognitionem tanquam ratio, quam redderet intellectus sui assensus, sive tanquam ratio objectiva actus mentis. Sic, v. gr., species impressa stricte talis physice efficienter ad cognitionem movet; evidentia verò quatenus talis solum intentionaliter, videlicet inducendo ad cognitionem eliciendam. Rursus objectum formale intentionaliter motivum dispescitur in *motivum pure terminative* et *motivum determinative*. Primum habetur, quum objectum est pura ratio assensus objectiva, i. e., non determinat potentiam ad cognoscendum, est tamen ratio, cur cognoscatur; alterum vero, quum objectum determinat potentiam indifferentem ad cognoscendum¹. Ex his objectis certum fide est omnia cognoscibilia esse objectum materiale divinae scientiae; quia ex supra dictis patet omnia cognoscibilia a divino intellectu perfectissime attingi. Similiter certum est divinam scientiam non habere objectum physice in ipsam influens, eo quod sit realiter improducta atque increata. Communiter quoque theologi consentiunt divinam essentiam esse obje-

¹ Vide inferius n. 345.

ctum formale intentionaliter motivum divinae scientiae. Praecipua quaestio est, utrum etiam creatura sit objectum formale intentionaliter motivum divinae scientiae prout terminatae ad res creatas; de qua quaestione, ex dicendis inferius, quid sentiendum sit, perspicuum fiet.

310. Praemitt. 3.º Multifariam aliquid cognosci potest, videlicet *ad modum alterius, ex alio, in alio, propter aliud, in se*. Aliquid cognoscitur *ad modum alterius*, cum ejus cognitio fit per species alienas, atque ideo modo imperfecto et confuso, quemadmodum angelus attingitur ad modum juvenis. Cognitio rei *ex alio* est ea quae fit per discursum, nempe progrediendo ex unius cognitione ad cognitionem alterius. Cognitio rei *in alio*, quae etiam dicitur mediata et indirecta, est rei cognitio in medio connexo cum ipsa. Cognitio rei *propter aliud* habetur, cum res cognoscitur in medio connexo, non utcumque, sed gerente vices objecti formalis, saltem intentionaliter motivi; potest enim cognosci medium connexum cum re aliqua, et hoc medium non esse motivum cognoscendi: ita juxta PP. Dominicanos Deus videt effectus in eorum causis. Unde cognitio rei propter aliud semper est cognitio in alio, sed non viceversa. Postremo cognitio rei *in se* est ea, quae rem attingit directe et immediate propter ipsius rei veritatem; quare in hac cognitione objectum cognitum directe et immediate est saltem intentionaliter motivum. Ita quidem communior nostrorum sententia; non desunt tamen aliqui e nostris admittentes cognitionem futurorum contingentium in se ipsis, qui tamen negant objectum esse motivum intentionaliter, et tantum concedunt esse conditionem necessario requisitam. Vide inferius de futuris contingentibus. Ex his diversis cognoscendi modis illi qui dicuntur *ad modum alterius* et *ex alio* certe Deo convenire nequeunt, siquidem imperfectionem praeseferunt. Utrum vero omnes alii cognoscendi modi possint Deo attribui, ex inferius dicendis liquidum erit.

311. Praemitt. 4.º Circa medium divinae cognitionis PP. Dominicani et inter illos Gotti¹ et Billuart² negant Deum cognoscere se ipsum in creaturis, necnon cognoscere creaturas in se ipsis. Verum communior inter auctores Societatis Jesu sententia cum Lugo (Franc.)³,

¹ *De Deo*, trat. 4, q. 3, dub. 2.

² *De Deo uno*, dissert. 5, a. 4.

³ *De Deo uno*, d. 28, cc. 2 et 4.

Platel¹, Herrera², Martinez (Nicolaus)³, Wirceburgensibus⁴ affirmat. Atque in re praesenti solum agitur de creaturis sive mere possibilibus, sive existentibus, quae non sunt actus liberi creaturae rationalis, sicut jam dictum est.

Thesis. Deus se ipsum cognoscit et in se ipso et in creaturis; res vero possibles in se ipso et in ipsis rebus possibilibus: et res aliquando existentes in suis decretis et in ipsis rebus.

Haec thesis est communiter recepta, imo de fide, quatenus in ea asseritur Deum se cognoscere in se ipso, et multo communior quatenus dicitur possibilia cognosci in Deo, et communiter receptum res aliquando existentes in suis decretis a Deo cognosci; reliquae vero partes ut probabiliores et communiores inter auctores Societatis Jesu defenduntur.

312. Prob. 1.^a p. Illud cognoscitur in se ipso quod attingitur propter ipsius rei veritatem. Atqui Deus cognoscit se ipsum propter ipsius Dei infinitam veritatem; non enim alia ratio ex parte objecti redditur, cur Deus infinite se ipsum cognoscit, nisi quia re ipsa infinitus existit. Ergo.

313. Prob. 2.^a p. Deus est cognoscibilis in creaturis sine ulla imperfectione. Atqui hoc ipso talis modus cognoscendi tribuendus est Deo; quia, quum Deus sit simpliciter infinitus in omni linea, oportet ut ei conveniat non modo omnium rerum cognitio, verum etiam omnis cognoscendi modus citra imperfectionem. Ergo. *Prob. maj.* Atque imprimis Deum posse cognosci in creaturis, liquet; nam creaturae necessario dependent a Deo, ac proinde nequeunt cognosci, saltem comprehensive, quin ipse Deus cognoscatur. Deinde hic modus cognoscendi nullam dicit imperfectionem; quia ex una parte quum creaturae sint ratio objectiva cognoscendi Deum, eo quod sint cum illo metaphysice connexae, non est imperfectio habere pro ratione objectiva cognitionis id quod revera est tale; ex altera vero Deus potest cognoscere se ipsum in creaturis sine discursu aut alia imperfectione, quum hoc postulet ipsa creaturae perfecta comprehensio, qualem Deus habet.

Haec 2.^a pars confirmatur ex D. Thoma dicente⁵: «Ita quamvis Pater se ipsum videat in se et omnia alia, tamen omnia potest videre in Filio et se ipsum, sicut et se ipsum in creatura videre potest, in quantum ipsum creatura representat, quamvis imperfecte.» Et similia habet inferius.⁶

314. Prob. 3.^a p. Quia possibilia omnia continentur in divina essentia atque omnipotentia; utpote quae a Deo producibilia sunt. Atqui Deus perfectissime comprehendit suam essentiam atque omnipotentiam. Ergo opus est ut in cognitione suae essentiae atque omnipotentiae cognoscat

1. *De Deo uno*, nn. 94 et 96.

2. *De scientia Dei*, q. 5.

3. *Deus sciens*, contr. 2, d. 6, s. 3, et d. 7, s. 1.

4. *De Deo uno*, d. 3, aa. 2 et 3.

5. *1. sent.*, d. 27, q. 2, a. 2, ad 4.

6. *1. sent.*, d. 32, q. 2, a. 1, ad 4.

omnia possibile. Atque per hanc cognitionem Deus cognoscit possibile perfectissime et secundum esse proprium uniuscujusque; quia aliter Deus non perfecte attingeret terminos cum quibus ejus omnipotentia connectitur, ac proinde neque se ipsum perfecte comprehenderet.

315. Prob. 4.^a p. Deus cognoscit omnem rem et omni modo quo sine imperfectione cognosci potest. Atqui possibile sunt etiam cognoscibilia in se ipsis. Ergo hac quoque ratione a Deo cognoscuntur. *Prob. imprimis maj.* Deus est infinite cognoscitivus. Atqui hoc postulat Deum non modo cognoscere omnem rem, verum etiam omni modo quo cognosci potest; nam pluribus modis eandem rem cognoscere est perfectio simpliciter simplex, quemadmodum est perfectio hominis scientifici scire eandem rem pluribus modis demonstrare. Ergo. Deinde *Prob. min.* Quia possibile in se ipsis habent veritatem; vere enim de unoquoque possibili affirmari potest quod sit possibile seu quod possit recipere existentiam. Sed omnis veritas est cognoscibilis ratione sui seu entis cum quo identificatur. Ergo possibile sunt in se ipsis cognoscibilia.

316. Prob. 5.^a p. Decreta divina respicientia creaturas aliquando existentes, quae non sint actiones liberae creaturarum, sunt omnino efficacia seu necessario inferentia existentiam rerum quas respiciunt. Atqui in hujusmodi decretis cognosci possunt res aliquando existentes; quia ea decreta sunt prorsus connexa cum existentia rerum. Ergo. Major patet ex eo quod omnia dependent a voluntate efficaci Dei, et quidem omnino connexa cum re singulari omnino determinata, quum sermo sit de iis quae non sunt actiones creaturarum liberae.

317. Prob. 6.^a p. Quia res existentes sunt in se ipsis cognoscibiles; habent enim in se ipsis determinatam veritatem. Atqui Deus cognoscit omnem veritatem et omni modo quo cognosci potest. Ergo.

318. Obj. 1.º Cognitio qua Deus seipsum in creaturis cognosceret, esset imperfecta. Atqui nihil imperfectum Deo convenire potest. Ergo. *Prob. maj.* Creaturae solum imperfecte repraesentant Deum; ergo solum possunt ducere ad cognitionem Dei imperfectam, atque ideo cognitio qua Deus se cognosceret in creaturis esset imperfecta.

Resp. Neg. maj. Ad hujus prob. conc. ant. et dist. cons. : solum possunt ducere ad cognitionem Dei imperfectam, si attingantur per intellectum finitum, **conc.;** si attingantur per intellectum infinitum seu perfectissime comprehendentem tum ipsam creaturam, tum omnia cum quibus ea connectitur, **neg.** Intellectus quidem finitus in creaturis non potest cognoscere Deum nisi imperfecte; eo quod intellectus creatus cognoscit Deum in creaturis ad modum alterius sive per similitudinem ipsius creaturae; Deus autem est determinatus ad cognoscendum se ipsum in creaturis propter infinitam vim sui intellectus, qui non modo repraesentat comprehensive rem creatam, verum etiam omnia quae cum illa connectuntur.

319. Obj. 2.º Creaturae non connectuntur nisi cum divina omnipotentia atque illis divinis attributis quae naturaliter cognosci possunt. Atqui in creaturis solum possunt cognosci ea cum quibus illae connectuntur. Ergo in creaturis non potest cognosci Deus prout est in se, sed tantum quoad aliquas ejus perfectiones, ac proinde solum per cognitionem imperfectam.

Resp. Neg. maj. Quamvis enim intellectus creatus propter ejus limi-

ationem in creaturis nequeat cognoscere nisi Deum quatenus unum, tamen treipsa creaturae connectuntur et necessario supponunt Deum prout est in se, ac proinde unum et trinum; quare intellectus infinite cognoscitivus, ut est divinus, opus est ut in creaturis attingat Deum prout est in se, atque ideo quatenus unum et trinum et cum omnibus perfectionibus prout in se ipsis existunt. Ratio hujus rei est, quia aliter Deus in creaturis non attingeret perfecte omnes terminos cum quibus eae connectuntur, atque ideo illas non cognosceret perfectissime per eam cognitionem, prout intellectus simpliciter infinitus requirit.

320. Obj. 3.º Si Deus cognosceret se ipsum in creaturis, rursus cognosceret creaturas in cognitione qua se ipsum cognoscit in creaturis, atque ita procederetur in infinitum. Atqui iste processus est absurdus. Ergo.

Resp. Neg. maj. Etenim cognitio qua Deus se ipsum cognoscit in creaturis est ipsa divina essentia; quocirca cognoscere creaturas in ea cognitione in qua Deus se cognoscit in creaturis, idem est ac cognoscere creaturas in divina essentia seu in ipso Deo; atque ideo iste modus cognoscendi non est distinctus ab eo per quem creaturae cognoscuntur in ipso Deo. Non adest igitur processus in infinitum, sed tantum exsurgunt duo cognoscendi modi, videlicet cognitio Dei in se ipso et cognitio Dei in creaturis.

321. Obj. 4.º Possibilia non continentur in Deo secundum esse proprium et formale uniuscujusque. Ergo nequeunt in Deo cognosci secundum esse proprium et formale.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam eo ipso quod divina omnipotentia contineat eminenter omnes creaturas possibles atque cum iisdem connectatur, non potest comprehensive cognosci, quim etiam cognoscantur singulae creaturae possibles secundum esse proprium.

322. Obj. 5.º Si Deus cognosceret possibilia in sua omnipotentia, ex hujus cognitione gradum faceret ad cognitionem possibilium, atque ideo discurreret. Sed in Deo non reperitur discursus. Ergo.

Resp. Neg. maj. et conc. min. Cognitio possibilium in omnipotentia non importat discursum; verum unice fert divinam omnipotentiam esse rationem objectivam seu motivum intentionale cognoscendi possibilia. Quare simul cognoscuntur a Deo ejus omnipotentia et possibilia, ita tamen ut in hoc cognoscendi modo divina omnipotentia sit ratio cognoscendi possibilia, et attingatur immediate et directe, possibilia autem solum indirecte.

323. Obj. 6.º Divina omnipotentia non connectitur cum possibilibus. Ergo haec non possunt in illa cognosci.

Resp. Dist. ant. : Divina omnipotentia non connectitur cum possibilibus connexionem dependentiae vel indigentiae vi cujus aliquid a possibilibus accipiat, **conc.**; connexionem infinitae perfectionis, vi cujus possibilibus possit tribuere existentiam, **neg.** Haec connexio possibilium cum Deo nullam tribuit imperfectionem enti increato, sed e contra pertinet ad infinitam Dei perfectionem ex semetipso exigere possibilitatem rerum, quae ab ipso fieri possint¹.

324. Obj. 7.º SS. PP. videntur affirmare Deum tantum cognoscere

¹ Vide P. Lossada (Lud.), *Physic.*, tract. 2, d. 7.

creaturas in se ipso, non autem in ipsis creaturis. Ergo dicendum est Deum non cognoscere possibilia in se ipsis.

Resp. Dist. ant. : SS. PP. videntur affirmare Deum tantum cognoscere creaturas in se ipso, i. e., Deum non accipere scientiam per speciem a creaturis immissam aut per alium influxum physicum ab illis proveniente, **conc.**; Deum non cognoscere creaturas directe et immediate in se ipsis, **neg.** Ratio hujus distinctionis est; quia tum scopus SS. PP., tum argumenta quae ab illis ad suum assertum roborandum afferuntur, hoc unicum evincunt, nimirum Deum non accipere cognitionem a rebus per speciem aut alium physicum influxum ab iis proveniente; minime vero elucet SS. PP. improbare doctrinam de cognitione divina circa res creatas immediata et directa, quae vocari possit cognitio creaturarum in se ipsis.

Praeterea hic animadvertendum est S. Augustinum pluries affirmando Deum non videre res nisi in se ipso, tantum significare, quemadmodum ex contextu elucet, Deum non intueri extra se aliqua exemplaria seu ideas, quae sint causa rerum exemplaris¹.

325. Obj. 8.º S. Thomas disserte tradit² Deum non cognoscere res nisi in se ipso. Ergo saltem est contra S. Thom. docere Deum cognoscere possibilia in se ipsis.

Resp. S. Thomas eodem modo interpretandus est ac SS. PP., nempe eum excludere a divina scientia omnem physicum influxum a creaturis proveniente, non autem cognitionem directe et immediate in creaturas terminatam. Etenim S. Doctor ait³: «Alia autem a se videt non in ipsis, sed in se ipso, in quantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso»; quare secundum S. Thomam non videre res in se ipsis, est eas non videre per similitudines ab ipsis rebus procedentes, sed per *similitudinem aliorum* quae existit in divina essentia; hoc autem sensu nemo defendit Deum cognoscere res in se ipsis. Accedit quod S. Doctor in eadem q. 14, a. 13, tradit Deum cognoscere futura contingentia in se ipsis: jam vero si hic cognoscendi modus esset imperfectus Deoque indignus ex mente S. Thomae, non posset S. Doctor talem cognoscendi modum tribuere Deo respectu futurorum contingentium.

326. Obj. 9.º Si creaturae possibiles a Deo cognoscerentur in se ipsis, cognitio divina a possibilibus dependeret atque ab eisdem speciem sumeret. Atqui neutrum horum admitti potest. Ergo.

Resp. Neg. maj. et conc. min. Ex eo quod Deus cognoscat possibilia in se ipsis, nullatenus sequitur Deum seu divinam cognitionem a possibilibus dependere, sed solum infertur divinam cognitionem cum possibilibus connecti. Jam vero non est idem cum aliquo connecti, ac ab eodem dependere, licet ab aliquibus, sumendo dependentiam in sensu lato, ita explicetur; nam dependentia proprie talis sonat indigentiam et non habere ex se omne bonum, connecti autem solum dicit unum inferre alterum in ordine rerum. Quum igitur Deus ex se habeat omne bonum, non recte dicitur ab aliquo dependere, quamvis cum rerum possibilitate connectatur,

¹ Vide supra n. 290.

² *I. p.*, q. 14, a. 5. ad 1 et alibi.

³ Loco antea citato, c.

et ejus cognitio cum ipsius objecto tanquam possibili. Neque ex eo quod divina cognitio attingat res creatas in se ipsis, deducitur divinam cognitionem a rebus specificari; nam tum cognitio a rebus specificatur, quum per influxum physicum ab ipsis rebus emanantem producitur; quod quidem divinae cognitioni nullo modo convenit, quia cum divinus intellectus omnium rerum similitudines contineat, non indiget speciebus aut rerum influxu physico ad quascumque res attingendas. Tamen, ut inferius dicetur, connexio divinae cognitionis cum futuris contingentibus est consequens eorum futuritionem; neque scientia Dei necessario cum rebus existentibus connectitur, quia hae possunt existere et non existere.

327. Obj. 10.º Possibilia nihil sunt; sed quod est nihil, cognosci non potest. Ergo.

Resp. Dist. maj. : possibilia nihil sunt, i. e., non sunt per statum seu non habent actu existentiam, **conc.**; non sunt in potentia seu existentia non potest eis impertiri, **neg.** Jam vero ut aliquid positive cognoscatur, non oportet illud actu habere existentiam; secus enim non possemus cognoscere praeterita, quae tamen certo a nobis cognoscuntur, ut experientia testatur. Sufficit igitur ad cognoscendum aliquid positive, illud posse habere existentiam; quia eo ipso potest cognosci ea existentia illaque praedicata quae reperiri possunt in ea re, de qua sit sermo.

328. Obj. 11.º Si Deus cognosceret possibilia omnia in se ipsis, infinita attingeret. Atqui hoc repugnat, quum nulla sit possibilis multitudo infinita. Ergo.

Resp. Dist. maj. : si Deus cognosceret possibilia omnia in se ipsis, infinita saltem syncategorematicae attingeret, **conc.**; categorematicae, **subdist.** : si infinitum categorematicum non repugnet, iterum **conc.**; si repugnet, quod quidem probabilius est, **neg.** **Dist. etiam min.** : repugnat Deum cognoscere infinita syncategorematicae, **neg.**; categorematicae, **trans.** Quum possint creaturae semper magis et magis sine ullo prorsus limite ad infinitam Dei perfectionem accedere, necessario ponendae sunt creature possibiles infinitae saltem syncategorematicae; atque ideo opus est, ut intellectus divinus, qui nihil ignorat, cognoscat infinita saltem syncategorematicae. Tamen si multitudo actu infinita repugnet, ut verius videtur, Deus non cognoscit possibilia tanquam constituentia unam multitudinem actu infinitam, utpote repugnantem; sed simul simultate cognitionis attingit omnia possibilia eo modo quo possibilia sunt; quamobrem distincte cognoscit unumquodque possibile necnon multitudines possibilium finitas sine fine ¹.

329. Obj. 12.º Deus omnia comprehensive cognoscit in sua essentia. Ergo est superflua altera rerum cognitio in se ipsis.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Cognitio divina rerum in se ipsis, ratione nostra distinguitur a cognitione rerum in divina essentia; atque ideo non est superflua; nam etsi per illam non attingatur aliquid quod non sit attactum in divina essentia, attingitur tamen diverso modo. Hic autem diversus cognoscendi modus consistit in hoc, quod cognitio rerum in se ipsis attingit immediate et directe objectum quod cognoscitur; unde in hoc modo cognoscendi ipsum objectum est motivum intentionale seu ratio obje-

1 Vide P. Lossada, *Phys.*, tract. 3, d. 3, cc. 2 et 3.

ctiva cognitionis ipsius; quare deficeret terminatio hujus cognitionis prae-
cise per hoc quod deficeret objectum. Cognitionis vero rerum in Deo non
ita se habet; nam motivum intentionale seu ratio objectiva hujus cognitionis
est divina essentia, quae prius cognita juxta nostrum concipiendi modum,
ducit in notitiam eorum quae in illa continentur: unde in hoc modo cogno-
scendi divina essentia est objectum immediate et directe cognitum quodque
non sinit deesse objecta, quae indirecte et mediate in illa cognoscuntur.
Ex dictis infertur cognitionem rerum in divina essentia imitari notitiam
objectorum habitam in eorum similitudine tanquam prius cognita, ut est
notitia effectus in ejus causa; cognitionem autem rerum in se ipsis similem
esse illi, quae fit per species intentionales, quatenus hae sine earum cog-
nitione, faciunt objecta cognoscere. Ex dictis quoque infertur hos duos
cognoscendi modos non differre in hoc, quod per unum attingatur objectum
prout est in se ipso, non item per alterum; per utrumque enim cognoscitur
perfecte objectum prout in se ipso est; sed per unum ex illis cognitio ter-
minatur immediate et directe ad divinam essentiam et per hanc in alias res,
per alterum vero cognitio terminatur immediate et directe ad res creatas
vel creabiles.

330. Obj. 13.º Omnis modus cognoscendi conveniens Deo, opus est
ut sit perfectissimus. Sed modus cognoscendi res in se ipsis non est per-
fectissimus. Ergo hic modus cognoscendi Deo convenire nequit.

Resp. Dist. maj. : omnis modus cognoscendi conveniens Deo est per-
fectissimus subjective, **conc.;** objective seu debet terminari ad objectum
perfectissimum, **neg. Dist. etiam min. :** modus cognoscendi res in se ipsis
non est perfectissimus objective, quum ejus objectum sit aliquid creatum,
conc.; non est perfectissimus subjective, **subdist. :** si habeatur per cog-
nitionem identificatam cum divina essentia, **neg.;** si per cognitionem habitam
per species impressas aut influxum physicum objectorum, **conc.** Cognosci
quidem directe et immediate unumquodque objectum de se nullam dicit
imperfectiorem; neque respectu Dei hic cognoscendi modus potest esse
imperfectus, eo quod limitetur ex parte objecti; nam in Deo eadem cognitio
attingens immediate quodlibet objectum, attingit quoque caetera omnia
objecta, atque omni modo quo attingi possunt. In creaturis quidem hic
cognoscendi modus sicut caeteri sunt imperfecti; habentur enim per cog-
nitiones finitas, quae ab objectis speciem desumunt fiuntque per species
impressas aut per influxum physicum ipsorum objectorum¹.

331. Obj. 14.º Si Deus cognosceret possibilia in se ipsis, haec essent
objectum formale divinae cognitionis. Atqui nulla creatura potest esse
objectum formale divinae cognitionis. Ergo.

Resp. Dist. maj. : si Deus cognosceret possibilia in se ipsis, haec
essent motivum formale divinae cognitionis physice movens, **neg.;** inten-
tionaliter movens pure terminative, **conc.** Et **contradist. min. :** nulla
creatura potest esse objectum formale divinae cognitionis physice movens,
conc.; intentionaliter movens pure terminative; **neg.** Igitur ipsum ob-
jectum solum est motivum formale intentionaliter et pure terminative respectu
divinae cognitionis, qua directe et immediate attingitur; nam divinus intelle-

¹ Vide inferius, n. 337 et sq.

ctus subjective jam est ex se determinatus ad cognoscenda omnia possibilia et omni modo quo cognosci possunt.

332. Obj. 15.º Cognitio qua beati vident res in divina essentia est perfectior ea qua vident easdem res in se ipsis. Ergo idem eveniret in Deo, si in illo adesset utraque cognitio, ac proinde omnino ableganda a Deo est cognitio rerum in se ipsis, eo quod imperfecta sit.

Resp. Conc. ant. et. neg. cons. Ratio disparitatis est; quia beati vident res in divina essentia et in se ipsis per duas cognitiones realiter distinctas, videlicet per visionem beatificam et per alteram cognitionem inferioris ordinis desumentem speciem ab objectis quae videntur; Deus contra per eandem infinitam cognitionem, quae est ipsamet ejus essentia, attingit possibilia in se ipso atque in se ipsis.

333. Obj. 16.º Ita se habet veritas creata ad divinum intellectum, sicut bonitas creata ad divinam voluntatem. Atqui bonitas creata nequit esse ullo modo objectum formale divinae voluntatis. Ergo neque veritas creata divini intellectus.

Resp. Neg. maj. Nam veritas creata necessario cognoscitur a divino intellectu, sed bonitas creata non necessario, sed libere a divina voluntate amatur. Unde quum divina voluntas non sit ex se subjective determinata ad amanda haec aut alia bona creata, si moveretur ex bonitate creata, ab hac etiam subjective aliquo modo determinaretur ad amandum; intellectus autem divinus jam ex se est determinatus ad cognoscenda quaecumque cognoscibilia, atque ideo nequit determinari ab objectis creatis nisi pure terminative, saltem si actus liberi creaturae excipiantur. Praeterea potest quoque negari minor; etenim plures et graves auctores defendunt divinam voluntatem posse amare res omnes atque omni modo quo honeste amabiles sint, ac proinde etiam propter earum honestatem creatam.

334. Scholion. De objecto formali divinae scientiae. Quid sit objectum formale, quid materiale dictum est supra, n. 309. PP. Dominicani objectum formale *quod*, seu *propter quod* elicitur assensus, vocant *objectum primum et specificativum*.

Hic amplius declarandum est quodnam sit objectum formale divinae scientiae. Sicuti jam supra, nn. 297 et 309 indicatum est, omnes theologi consentiunt objectum formale primum divinae scientiae esse ipsum Deum. Verum PP. Dominicani, scotistae et plures e nostris cum P. Suarez¹, Vazquez², Molina³, sentiunt Deum esse objectum formale adaequatum divinae scientiae. Tamen nostri communiter, ut inferius dicetur, admittunt in futuris liberis divinam scientiam supponere liberam libertatis determinationem saltem conditionatam.

Jam auctores qui tenent ipsum Deum esse objectum formale adaequatum divinae scientiae, in varias sententias scinduntur. Alii enim, ut Molina⁴, Ruiz de Montoya⁵, Gotti⁶, tenent omnia quae formaliter sunt in Deo,

1 *Metaph.*, d. 30, s. 15, n. 20 et sq.; *De Deo uno*, l. 3, cc. 1 et 2.

2 *De Deo uno et trino*, d. 60, c. 3, d. 143, c. 4.

3 *In p. I*, q. 14, aa. 5 et 6, d. unica.

4 *Loco antea citato*.

5 *De scientia Dei*, d. 5, s. 5.

6 *De Deo uno*, tract. 4, q. 2, dub. 2.

etiam divinas relationes, esse objectum formale divinae scientiae, alii, ut Salmanticenses¹, Godoy², solam divinam essentiam ut distinctam ab attributis et relationibus; alii denique, ut Suarez³, essentiam ut continentem omnia attributa absoluta, non autem relationes.

Plures vero e nostris, ut Arriaga⁴, Lugo (Franc.)⁵, Viva⁶, Mayr⁷, Wirceburgenses⁸, Casajoana⁹, etc., docent etiam creaturas et generatim omnem veritatem esse objectum *intentionaliter motivum* divinae scientiae.

Porro de hac re jam supra n. 297 ostensum est Deum esse objectum primum divinae scientiae, atque argumentum ibi adductum re ipsa probat Deum esse objectum formale primum. Hic ulterius hoc declaratur.

335. Divina essentia ut complectens omnia attributa absoluta, non autem relationes, est objectum formale primum divinae scientiae. *Prob. 1.º* Illud enim est objectum formale primum seu principale divinae scientiae, quod illam specificat; non enim aliquid amplius vel majus praestare potest objectum respectu scientiae quam illi tribuere rationem qua constituitur, ut fit per specificationem. Atqui divina scientia ab essentia cum attributis absolutis specificationem accipit; ab illa enim accipit, non quidem per efficientiam, sed formaliter et per identitatem infinitatem; nam divina essentia cum attributis absolutis est infinita in omni perfectione et omnia continet, et ideo tribuit scientiae infinitatem in linea repraesentandi. Ergo. *2.º* Objectum formale principale divinae scientiae est illud, quod habet summam et infinitam intelligibilitatem in omni perfectione, et est ratio intelligendi cetera; nam quod est hujusmodi est infinite intelligibile ratione sui, quum intelligibilitas perfectionem sequatur, et est ratio intelligendi cetera, et ideo nihil tam excellens inveniri potest. Atqui divina essentia cum attributis absolutis est summa et infinita intelligibilitas in omni linea, et est ratio cognoscendi cetera; quia in divina essentia cum attributis absolutis omnia modo infinito continentur. Ergo.

Nonnulli objectum formale primum vocant *motivum physice motivum*; hoc vero nullatenus admitti potest de motivo physice moventi *efficienter*; quia in Deo omnia sunt increata et causa efficienti carent. Quare in Deo non potest admitti motivum physice movens stricte, sed tantum quatenus objectum infinitum se ipsum communicat formaliter et per identitatem divinae scientiae, et haec communicatio habetur juxta nostrum concipiendi modum¹⁰.

336. Dices. Si divinae relationes non sunt objectum formale primum, erunt objectum secundarium. Atqui hoc non asserendum est; quia hoc esset illas creaturis aequiparare. Ergo.

1 *In 1. p.*, tract. 3, d. 3, dub. 2.

2 *In 1. p.*, q. 14, trac. 3, d. 25, 55.

3 *De Trinitate*, l. 9, c. 5, nn. 4 et 6.

4 *De Deo uno*, d. 19, s. 5, n. 31.

5 *De Deo uno*, d. 28, c. 4, n. 26.

6 *De Deo uno*, l. p., d. 3, q. 3.

7 *De Deo uno*, d. 3, q. 1, a. 3.

8 *De Deo uno*, d. 3, c. 1, n. 115.

9 *De Deo uno*, disq. 4, c. 3, n. 151 et sq.

10 Vide P. Martinez (Nicolau), *Deus sciens*, contr. 1, d. 3.

Resp. neg. maj. et conc. min. et neg. cons. Etenim ex dictis solum sequitur divinas relationes non esse objectum formale primum; et inde non inferitur eas esse objectum secundarium; quia, licet praecise sub ratione objecti formalis non sint absolute primum objectum, tamen aliunde possunt esse, ut revera sunt. Nam divinae relationes sunt per identitatem prima veritas imparticipata, et prima intelligibilitas infinita et increata; jam vero res hujusmodi non possunt esse veritates secundariae, seu objectum secundarium divinae scientiae, et nullo modo creaturis equiparari possunt, quae sunt veritates creatae, finitae et per participationem.

337. Quaelibet veritas, sive increata, sive creata, sive existens, sive mere possibilis, est objectum formale intentionaliter motivum divinae scientiae. Ratio est, quia quaelibet veritas est cognoscibilis ratione sui, quia intrinsece et ratione sui est veritas. Ergo quaelibet veritas potest esse objectum formale intentionaliter motivum; quia hoc habetur semper ac veritas aliqua admittitur directe et immediate propter ipsam intrinsecam veritatem. Ergo re ipsa omnis veritas est objectum formale intentionaliter motivum divinae scientiae; quia Deo tribuendus est omnis modus cognoscendi qui imperfectionem non involvat; et cognoscere rem veram, quia est talis, seu ratione suae intrinsecae veritatis, nullam dicit imperfectionem.

Verum res ratione suae veritatis intrinsecae dupliciter cognosci potest, scilicet aut per influxum physicum vel intentionalem ipsius rei, aut sine ullo ipsius rei influxu. Porro cognoscere rem ratione sui ipsius per aliquem rei influxum importat imperfectionem, quia inducitur dependentia cognoscentis a re cognita; sed cognoscere rem ratione veritatis intrinsecae sine ullo prorsus influxu ipsius rei, nullam affert imperfectionem. Deus autem res omnes ratione intrinsecae veritatis earum ita cognoscit, ut nullum omnino influxum ab eis accipiat; sed ex sua infinita vi cognoscendi jam est determinatus ad attingendam etiam hoc modo quamlibet veritatem. Deus igitur per eandem infinitam cognitionem perfecte cognoscit directe et immediate se ipsum, et in se ipso omnes res possibiles, et etiam directe et immediate cognoscit omnes res, quae determinatam veritatem habeant.

Quare sicut Deus in sensu stricto non habet motivum physice movens, ita in eodem sensu non habet motivum intentionaliter movens; quia utrumque motivum sensu stricto importat veram motionem realem, cujus Deus non est capax. Tamen dicitur Deus habere motivum formale intentionaliter movens, quia propter infinitam suam perfectionem cognoscit etiam singulas veritates simili modo, ac illas cognoceret per motivum vere intentionaliter movens, seu ad cognitionem inducens per influxum directum et immediatum vel objecti vel ejus speciei. Praeterea in hoc modo cognoscendi, scientia divina veluti veritati cognitae nititur; quia praecise deficienti tali veritate, scientia Dei ab illa non terminaretur.

338. Ea vero, quae ab adversariis opponuntur, fere ad hoc reducuntur, scilicet quod si veritas creata esset motivum divinae scientiae, Deus per speciem creatam intelligeret, et a creaturis specificaretur, et cognitionem imperfectam haberet, et aequae primo seipsum et creaturas attingeret. Verum haec omnia ex dictis jam sunt soluta; tamen ad ampliorem earum explicationem nonnulla addam. Atque imprimis, quum Deus absolute et simpliciter sit ens a se, nihil ex creaturis accipere potest, neque motionem,

neque speciem aliquam, neque specificationem vel inadaequatam, neque cognitionem imperfectam habere, neque aeque primo et principaliter attingere se ipsum et creaturas.

Itaque, quum Deus in linea entis omnem perfectionem modo infinito contineat, ita in linea cognitionis omnem perfectionem spectantem ad cognitionem modo infinito possidet. Quare non modo cognoscit perfectissime omnem veritatem, sed etiam omni modo imperfectionem non inferenti. Unde ipsa essentia increata et infinita Dei, eo modo quo in Deo species dari potest, munere speciei infinitae fungitur, et ideo praestat, ut omnes res et in Deo, et etiam immediate et directe in se ipsis cognoscantur. Et sicut angeli, quo perfectiores sunt, secundum S. Thomam¹, universaliores et pauciores species, habent; ita Deus, qui est infinite perfectus, unicam habet speciem, quae non modo omnia cognoscere facit, sed etiam omni modo, quo res sine imperfectione sunt cognoscibiles. Cognoscere autem res ob earum intrinsecam veritatem, et ideo directe et immediate in se ipsis, nullam dicit imperfectionem neque ex parte objecti cogniti, neque ex parte cognitionis, neque ex modo cognoscendi, et ideo hoc Deo tribuendum est.

Imprimis ex parte rei cognitae non habetur imperfectio, quia rem sicuti est cognoscere, nihil imperfectionis includit, et licet sit limitata, suam limitationem in Deum non refundit, quia nullo prorsus modo in ipsum influere potest. Neque adest imperfectio ex parte cognitionis; haec enim est ipsa Dei essentia infinite perfecta. Neque ex modo cognoscendi, quia Deus directe et immediate simul omnes veritates attingit, et non unam tantum. Si divina cognitio unam tantum veritatem directe et immediate attingeret, et non simul omnia perfectissime, tunc quidem divina cognitio ostenderetur imperfecta et limitata; sed, quum infinita sit, ad omnia simul se extendit, et omni modo imperfectionem non includenti. Neque in directa et immediata cognitione rei alicujus includitur simplex apprehensio, aut discursus, aut alia imperfectio actus.

Quocirca divina essentia ut species praestat, ut Deus se ipsum cognoscat directe et immediate, et in se ipso omnem veritatem necessario connexam cum illo, et simul etiam directe et immediate attingat omnem veritatem, et in qualibet veritate attingat iterum se ipsum ut connexum cum illa; atque haec omnia per cognitionem infinite perfectam habeantur. Neque ex hoc, quod Deus et creatura cognoscantur directe et immediate, sequitur creaturam etiam esse objectum primum divinae scientiae; nam divina cognitio, utpote infinite perfecta, Deum directe et immediate attingit ut ens a se et infinitum, et ideo ut objectum primum, creaturam vero, licet etiam directe et immediate eam attingat, ut ens participatum et omnino a Deo dependens, et consequenter ut objectum secundarium. Accedit quod in cognitione directa et immediata ipsius Dei ratio cognoscendi est ipsa divina essentia; in cognitione vero directa et immediata creaturae ratio cognoscendi non est creatura vel ejus essentia, sed ipsa essentia divina, quatenus hanc etiam ex se habet perfectionem, ut singulas veritates propter earum intrinsecam veritatem possit attingere.

Plura quidem ex S. Thoma objiciuntur, de quibus aliquid n. 325 jam

1 1. p., q. 55, a. 3.

dictum est; verum amplius mens D. Thomae circa divinam cognitionem contingentium absolute et conditionate futurorum declarabitur inferius, a. 10.

339. Corollarium. De scientia Dei in ipsis creaturis. Si quaelibet veritas est objectum formale intentionaliter motivum divinae scientiae, consequitur etiam res creatas cognosci directe et immediate in se ipsis, ut jam explicatum est. Atque haec res summi momenti est ad scientiam mediam defendendam, ut ipsi adversarii confitentur¹.

Jam supra n. 325 dictum est S. Thomam, quum asserit Deum alia a se cognoscere in sua essentia, non videri excludere cognitionem directam et immediatam rerum creatarum, sed solum cognitionem, quae per influxum rerum creatarum fiat. Atque haec interpretatio confirmatur, quia S. Thomas in multis locis, quorum plures infra indicabuntur, docet Deum cognoscere futura contingentia in se ipsis. Interim sit unus locus, in quo S. Doctor affirmat in genere Deum cognoscere alia a se in se ipsis. Dicit enim²: « Dicendum, quod aliquid intelligitur dupliciter: uno modo in se ipso, quando scilicet ex ipsa re intellecta vel cognita formatur acies intuentis; alio modo videtur aliquid in altero, quo cognito et illud cognoscitur. Deus ergo se ipsum tantum cognoscit in se ipso, alia vero in se ipsis cognoscit, sed cognoscendo suam essentiam....» Quare juxta hoc testimonium Deus cognoscit alia a se *in se ipsis* cognoscendo suam essentiam; hoc autem non requirit, ut Deus cognoscat alia a se in sua essentia ut in medio necessario connexo cum illis, sed sufficit, ut cognitio essentiae ducat in cognitionem aliorum, posita ipsorum veritate, sicut lux directe et immediate videtur ab oculo, et facit etiam videri directe et immediate corpora praesentia. Atque hoc videtur etiam indicare S. Doctor, quum dicit, Deum cognoscere *per suam essentiam*³; hoc enim est verum, licet res creatae directe et immediate cognoscantur, dummodo, posita earum veritate, divina essentia in earum cognitionem ducat.

ARTICULUS V

De scientia divina futurorum contingentium absolutorum

340. Quamvis in superioribus jam dictum sit divinam scientiam omnia attingere atque omni modo quo attingi possunt, nihilominus in hoc artic. et in sequentibus speciatim de divina scientia futurorum

¹ Sic Joannes a S. Thoma, *In 1 p.*, q. 14, d. 18, a. 2, n. 1, inquit: « Circa modum cognitionis, quidam censent Deum cognoscere creaturas possibles... etiam in se ipsis... Viam sternunt hi auctores ad cognoscibilitatem futurorum praesertim conditionatorum ratione intrinsecae suae veritatis sine alio motivo libero ex parte conditionatae veritatis. — Ea est scientia media.» Et Billuart, *De Deo uno*, diss. 5, a. 4: « Si enim Deus non cognoscat alia a se nisi in se ut in causa, corrumpit scientia media.» Animadverto tamen ad hoc, ut sit locus scientiae mediae, non esse necessarium singulas veritates esse objectum formale intentionaliter motivum, sed sufficere positionem consensus liberi conditionati esse conditionem necessario requisitam, ut talis consensus a Deo cognoscatur.

² *De veritate*, q. 2, a. 3, ad 5um.

³ Vide locum antea citatum ad 3um; *Contra gentes*, l. 1, c. 66.

contingentium dicendum est, ita enim rei difficultas postulat. Atque nonnulla sunt praemittenda. Imprimis vocatur futurum, quod non est nunc, erit autem postea. Dividitur in necessarium et contingens; necessarium est, illud quod in sua temporis differentia erit a causa potestatem ad oppositum non habente; contingens vero, quod in sua temporis differentia exorietur a causa potestatem ad oppositum habente. De necessario nihil in praesenti dicendum; tota proinde disputatio ad contingens convertenda. Jam futurum contingens in absolutum et conditionatum partitur; primum est, quod in aliqua temporis differentia revera existet; alterum vero quod esset, si determinata conditio poneretur.

341. 2.º Futurum considerari potest ut concretum aliquod constans ex subjecto et forma. Subjectum res illa est quae vocatur futura; forma vero est illud, ratione cujus dicitur subjectum futurum, appellaturque *futuritio*. Haec in formalem et illativam dispescitur. Prior est forma per quam res constituitur non existens nunc et existens postea, quae quidem forma juxta communioem nostrorum sententiam nihil aliud est nisi carentia existentiae in praesenti et ejusdem positio in tempore secuturo¹. Futuritio autem illativa est antecedens connexum cum futura rei existentia, quod quidem antecedens connecti potest cum re futura vel metaphysice, vel physice, vel solum moraliter. Nihilominus sola illa futuritio vocatur illativa stricte talis, quae metaphysicam habet connexionem cum re futura, cujusmodi est decretum Dei efficax respectu ipsius objecti.

342. 3.º De fide est Deum cognoscere contingentia absolute futura, hoc enim in S. Scripturis aperte continetur, atque ideo de hac re nulla inter catholicos controversia esse potest. Acerrima tamen exurgit controversia de medio, quo haec futura a Deo cognoscantur. Ex variis sententiis in hoc articulo duas tantum enumerabo, unam nimirum quae est PP. Dominicanorum et scotistarum, et alteram quae nostrorum cum P. Suarez², Vazquez³, Valentia⁴, Becano⁵, Kasolo

¹ Ita inter alios tenent Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, d. 29, c. 2, n. 14; Herice (Valent. de), *De scientia Dei*, d. 6, c. 6; Henao (Gabr. de), *De scient. media*, p. 2.^a, s. 463, n. 5874; Mayr, *De Deo uno*, d. 3, q. 3, a. 1, n. 338.—P. Gonzalez (Tyrsus), *select. disp. t. I.*, d. 18, s. 2, n. 17, fatetur auctores Societatis fere omnes amplecti memoratam sententiam, licet illam ipse impugnet.

² *Opusc. de scient. Dei fut. conting.*, l. 1, c. 8.

³ *In l. p.*, d. 65, c. 4.

⁴ *In l. p.*, q. 14, d. 1, punct. 5.

⁵ *De Deo*, c. 10, qq. 6 et 11.

(Hieronym.)¹, Arriaga², Ruiz de Montoya³, communis est. PP. Dominicani et scotistae assignant divina decreta tamquam medium, quo Deus cognoscit futura; est nihilominus aliquod inter eos discrimen; nam PP. Dominicani dicunt cognosci in decretis praedeterminantibus, scotistae vero in decretis condeterminantibus. Sententia altera nostrorum communis tradit ea in se ipsis a Deo cognosci; tamen aliqui recusant admittere rem futuram esse objectum formale scientiae divinae, et tantum concedunt esse conditionem necessario requisitam ad ejus cognitionem. Jam dicitur decretum praedeterminans, decretum Dei absolutum, efficax et metaphysice connexum cum creaturae operatione quam decernit pro priori ad omne exercitium libertatis creatae; decretum autem condeterminans est decretum Dei absolutum, efficax et metaphysice connexum cum operatione creata quam determinat simul cum ipsa creatura⁴. Quid autem sit rem in se ipsa cognoscere, jam supra declaratum est.

Thesis I. Deus ab aeterno certo et infallibiliter cognoscit contingentia absolute futura.

343. Prob. 1.º Ex S. Script. Multa proferri possent testimonia, sed pauca seligam. Apud *Isai.* XLI, 23, legitur: «Annuntiate quae ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.» Et apud *Daniel.* XIII, 42: «Deus aeternae, qui absconditorum est cognitor, qui nosti omnia antequam fiant.» Et in *Ps.* CXXXVIII, 3 et 4: «Intellexisti cogitationes meas de longe... et omnes vias meas praevidisti.»

344. 2.º Ex PP. Plura testimonia videri possunt apud P. Petavium⁵ ex quibus duo proferam. Unum Tertulliani, dicentis⁶: «De praescientia vero quid dicam? quae tantos habet testes, quantos fecit Prophetas.» Alterum Augustini asserentis⁷: «Nam et confiteri esse Deum, et negare praescium futurorum, apertissima est insania.»

¹ *In 1. p.*, q. 14, a. 13, dub. 12.

² *De Deo*, d. 20, s. 4.

³ *De scientia Dei*, d. 29, s. 1.

⁴ Vide Mastrium, *In 1 lib. sent.*, d. 3, q. 3, a. 8; Frassen, *De Deo*, tract. 2, d. 1, s. 2, q. 2; Henno, *De Deo*, d. 5, q. 4.

⁵ *De Deo*, l. 4, c. 6.

⁶ *Contra Marcion.*, l. 2, c. 5 (M. L. 2, 316).

⁷ *De civ. Dei*, l. 5, c. 9, n. 1 (M. L. 41, 149).

3.º Ex Conc. Vaticano dicente¹: «Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. IV, 13), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.»

4.º *ratione*. Scire ab aeterno certo et infallibiliter contingentia absolute futura est manifesta perfectio sine ulla imperfectione. Sed quidquid perfectionis simpliciter talis sit, Deotribuendum est. Ergo. Nec refert quod cognitio futurorum contingentium nihil physicum Deo addat, quum Deus idem haberet, si cognosceret oppositum rei futurae; nam evidens est importare perfectionem omnia ab aeterno cognoscere, et dicere imperfectionem incipere aliquid cognoscere in tempore aut illud ignorare, imo hoc perfectioni divinae Providentiae opponeretur.

Theiss II. Deus non cognoscit contingentia absolute futura in decreto praedeterminante, nec in decreto condeterminante scotistarum; sed in se ipsis.

345. **Notand.** In articulo superiore, n. 309, explicatum est objectum formale cognitionis posse esse motivum intentionaliter *pure terminative*, aut etiam *determinative*. Respectu divinae cognitionis futurorum contingentium est objectum seu futurum contingens non modo motivum intentionale terminative, verum etiam determinative; quia divina cognitio est indifferens ad attingendum futurum contingens aut ejus oppositum, non quidem supposita rei futuritione, sed antecederet ad illam. Verumtamen divina cognitio non determinatur subjective a suo objecto contingente, sed tantum objective; subjective enim jam est ex se determinata ad omnia attingenda, dummodo cognoscibilia sint².

346. **Prob. 1.^a p.** Decretum illud praedeterminans repugnat et divinae sanctitati et libertati creatae. Ergo ejusmodi decretum prorsus rejiciendum est, atque ideo Deus nequit in illo futura dignoscere.

Prob. ant. 1.º repugnat sanctitati Dei. Repugnat divinae sanctitati Deum esse auctorem peccati. Atqui per decretum praedeterminans Deus auctor peccati constituitur. Ergo. *Prob. min.* Deus, vi decreti praedeterminantis, ad actum peccati praedeterminaret, atque ideo modo efficaci et inevitabili ad illum induceret; nam talis

¹ Sess. 3.^a, cap. 1 (Denz. Bannwart, n. 1784).

² Vide quae dicta sunt supra n. 334 et sq.

est praedeterminationis natura. Sed qui modo efficaci et inevitabili inducit ad peccatum, fit auctor peccati, ut patet. Ergo.

2.º repugnat libertati creatae. Illud tollit libertatem creatam, quod antecederet ad ipsius exercitium, non relinquit illi indifferentiam ad unum extremum prae alio eligendum; ut ex notione libertatis constat. Atqui decretum praedeterminans antecederet ad libertatis exercitium, non relinquit illi indifferentiam ad unum eligendum prae alio; nam illud decretum necessario infert physicam praedeterminationem, quae modo inevitabili libertatem ad unum prae alio inducit. Ergo.

347. Prob. 2.^a p. Decretum scoticum, etsi permittatur esse tantum condeterminans sive concomitans, laedit libertatem creatam. Ergo resiciendum. *Prob. ant.* Illud decretum juxta scotistarum doctrinam, ex una parte est omnino requisitum ad actum liberum, et non est penes libertatem illud vel habere vel carere; ex altera vero parte posito illo decreto nequit non dari actus ad quem condeterminat, quin hoc a libertate creata ullo modo impediri possit. Ergo laedit libertatem creatam. Permissi illud scotistarum decretum esse mere condeterminans, tametsi hoc verum non videatur; nam omne decretum efficaciter intendens actum liberum est aliqua ratione causa illius actus, ideoque natura prius.

348. Prob. 3.^a p. 1.º Ex S. Thoma dicente ¹: « Sed quaedam causae sunt quae se habent ad utrumque: et in istis causis effectus de futuro nullam habet certitudinem vel determinationem; et ideo contingentia ad utrumlibet in causis suis nullo modo cognosci possunt. Sed quando jam efficiuntur in rerum natura, tunc habent in se ipsis esse determinatum; et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur, ut patet in eo qui videt Socratem currere, quia Socratem currere, dum currit, necessarium est, et certam cognitionem habere potest. — Dico igitur, quod intellectus divinus intuetur ab aeterno unumquodque contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato. »

Et in eodem loco ad 3um dicit: « Quod actus divinae cognitionis transit supra contingens, etiam si futurum sit nobis, sicut transit visus noster supra ipsum dum est; et quia esse quod est quando est, necesse est; quod tamem absolute non est necessarium; ideo dicitur, quod in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem est

¹ In 1 sent., d. 38, q. 1. a. 5, c.

necessarium; quia ad ipsam non refertur nisi secundum quod est in esse actuali; et ideo simile est sicut si ego videam Socratem praesentialiter currere, quod quidem in se est contingens, sed relatum ad visum meum, est necessarium.»

Item in 1. p. inquit¹: « Considerandum est quod contingens aliquod dupliciter potest considerari. Uno modo in se ipso, secundum quod jam in actu est, Et sic non consideratur ut futurum, sed ut praesens; neque ut ad utrumlibet contingens, sed ut ad determinatum ad unum; et propter hoc sic infallibiliter subdi potest certae cognitioni, utpote sensui visus; sicut cum video Socratem sedere. Alio modo potest considerari contingens ut est in sua causa. Et sic consideratur ut futurum, et ut contingens nondum determinatum ad unum; quia causa contingens se habet ad opposita; et sic contingens non subditur per certitudinem alicui cognitioni. Unde quicumque cognoscit effectum contingentem in causa sua tantum, non habet de eo nisi conjecturalem cognitionem. Deus autem cognoscit omnia contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unumquodque eorum est actu in se ipso... Unde manifestum est quod contingentia infallibiliter a Deo cognoscuntur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem, et tamen sunt futura contingentia, suis causis proximis comparata.»

Ex testimoniis allatis elucet certitudinem divinam de futuris contingentibus haberi secundum S. Thomam ex eo, quod Deus unumquodque futurum contingens intueatur ut actu jam existens in ea temporis differentia, in qua existentiam habeat; et ideo, ut dicit ipse S. Thomas, futura contingentia in se ipsis cognoscit Deus. Unde, quum S. Thomas in multis locis² eandem sententiam tradat, inferri videtur S. Doctorem non agnovisse decreta praedeterminantia vel condeterminantia; si enim ea agnovisset, in aliquo loco assereret futura contingentia in decretis divinis certo cognosci posse et nullibi hoc asserit, imo non semel indicat³ futura contingentia in suis causis, et hoc sine ulla prorsus exceptione, cognosci non posse modo certo.

349. 2.º Deus cognoscit quidquid cognoscibile est atque omni

¹ Q. 14, a. 13.

² *Summ. Theol.*, 1 p., q. 57, a. 3; q. 86, a. 4; 2. 2., q. 95, a. 1; q. 171, a. 6, ad 2; q. 174, a. 1; 2. sent., d. 7, q. 2, a. 2; *Contr. gent.*, l. 1, c. 67; et l. 3, c. 154; *De malo*, q. 16, a. 7; *De veritate*, q. 2, a. 12; q. 12, a. 10; *Compend. Theol. ad F. Reginaldum*, cc. 133 et 134, etc.

³ 1 p., q. 14, a. 13; *In 1 sent.*, d. 38, a. 5; 2. 2., q. 95, a. 1; *Contr. gent.*, l. 3, c. 154; *De malo*, q. 16, a. 7; *De veritate*, q. 2, a. 12.

modo quo sine imperfectione est cognoscibile. Atqui futura contingentia absoluta sunt cognoscibilia in se ipsis, atque hic cognoscendi modus nullam dicit imperfectionem, ut liquet ex dictis supra n. 337 et sq. Ergo Deus cognoscit contingentia absolute futura in se ipsis. Major jam constat ex supra dictis. *Prob. igitur min.* quoad priorem partem. Contingentia absolute futura habent intrinsecam et determinatam veritatem. Atqui quidquid habet intrinsecam et determinatam veritatem potest cognosci in se ipso; cognitio enim potest terminari immediate et directe ad illius intrinsecam et determinatam veritatem, ac proinde ita ut ea veritas intrinseca et determinata sit ratio objectiva cognitionis. Ergo contingentia absolute futura possunt cognosci in se ipsis. *Prob. maj.* De quolibet contingente absolute futuro hoc vere praedicari potest : *non est nunc, erit autem postea*. Atqui hoc idem est ac quodlibet contingens absolute futurum habere veritatem intrinsecam et determinatam; nam futurum absolutum intrinsece et determinate constituitur per hoc quod *non sit nunc, sit autem postea*. Ergo.

Praeterea objectum futurum, si revera est tale, in sua temporis differentia habet existentiam propriam, et ideo veritatem intrinsecam, quia omne quod est, intrinsecam habet veritatem, sicut entitatem habet. Atqui Deus omnem veritatem cognoscit et omni modo quo cognosci potest sine imperfectione. Ergo Deus objectum futurum cognoscit in se ipso seu in sua intrinseca veritate; quia intuitus Dei ad omnia tempora se extendit, et nulla imperfectio continetur in hoc, quod res cognoscatur in sua intrinseca veritate, vel ratione ipsius, ut supra n. 337 et sq. explicatum est.

350. Obj. 1.º In nonnullis Scripturae locis ipse Deus particulas *forte, forsitan* adhibet, quae quidem dubium significant; sic reperitur *Jeremia XXVI, 3, Ezech. II, 5; Matth. XI, 23; Luc. XX, 13; Joan. V, 46*, etc. Ergo Deus non semper habet de eventis futuris perfectam certitudinem. Accedit quod aliquae prophetiae a Deo factae eventu caruerunt; ita Ezechias non mortuus est tempore, quo Deus praedixerat (*Is. XXXVIII, 1, 5*), et Ninive non est subversa prout divina praedictio affirmabat (*Jona III, 4, 10*).

Resp. Dist. ant. : Deus in Scripturis particulas *forte, forsitan* adhibuit ad significandam dubitationem aliquam ipsius Dei, **neg.**; ad alia significanda, **conc.** Particulae quidem illae a Deo adhiberi potuerunt ad significandum vel eventa esse incerta praecise quatenus a

causis liberis pendent, vel propensiones hominum ad malum vel alia similia.—SS. PP. expresse excludunt particulas illas importare defectum in divina scientia, illisque alias significationes attribuunt. S. Hieronymus inquit¹: « Verbum ambiguum, *forsitan*, majestati Domini non potest convenire, sed nostro loquitur affectu: ut liberum homini servetur arbitrium, ne ex praescientia ejus, quasi necessitate vel facere quid, vel non facere cogatur.» Et idem S. Doctor in *Ezech.* dicit²: « Loquitur autem haec Deus ambigentis affectu, ut liberum hominis monstret arbitrium... » Et S. Augustinus³: « Ille qui omnia scit, quando dicit *forsitan*, non dubitat, sed increpat... cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis, cum Deum nihil utique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur divinitas.» Idem S. Augustinus docet⁴: *Nequando autem irascatur Dominus*, cum dubitatione positum est; non secundum visionem Prophetarum, cui certum est, sed secundum eos ipsos qui monentur; quia cum dubitatione solent cogitare iram Dei, quibus non aperte revelatur.» Denique S. Gregorius M. inquit⁵: « Dum constat quod omnipotens Deus omnia scit, mirandum valde est cur dicatur: *Si forte audiant, et si forte quiescant*. Quapropter sciendum nobis est quia ista dubitatio locutionis Dei non ex ignorantia, sed ex aliqua significatione descendit.»

Atque SS. Patres non modo asserunt Deum cognoscere omne futurum, verum etiam notitiam Dei futurorum non esse vocandam praescientiam, sed scientiam, eo quod Deo omnia sunt praesentia. Ita loquuntur S. Augustinus⁶, Gregorius M.⁷ et Boetius.⁸ S. Gregorius M., loco laudato, dicit: « Praescire dicitur qui unamquamque rem antequam veniat, videt, et id quod futurum est priusquam praesens fiat praevidet. Deus ergo... quomodo est praescius, dum nulla nisi quae futura sunt praesciuntur? Et scimus quia Deo futurum nihil est, ante cujus oculos praeterita nulla sunt, praesentia non transeunt, futura non veniunt, quippe quia omne quod nobis fuit et erit, in ejus conspectu praesto est; et omne quod praesens est, scire potest potius quam praescire.»

1 *Comment. in Jerem.* XXVI, 3 (M. L. 24, 844).

2 II, 5 (M. L. 25, 33).

3 *Tractat.* 37 in *Joan.*, n. 3 (M. L. 35, 1671).

4 *Enarrat. in Psalm.* II, v. 12 (M. L. 36, 72).

5 *Homil. in Ezech.* I. 5., homil. 9, n. 8 (M. L. 76, 873).

6 *De divers. quaest. ad Simpl.*, I. 2, q. 2 (M. L. 40, 138).

7 *Moral.* I. 20, c. 32 (M. L. 76, 175).

8 *De consol. phil.*, I. 5, pros. 6 (M. L. 63, 859).

Praeterea ad ea quae dicta sunt, addendum est particulas *forte*, *forsitan* aliquando esse particulas expletivas et nullum indicare dubium. Sic, v. gr., *Joan.* VIII, 19, a Christo dicitur: «Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis.» Hic ex subjecta materia elucet *forsitan* non innuere dubium, quum idem Christus (*Joan.* X, 30) dixerit: «Ego, et Pater unum sumus;» et eodem *Joan.* XIV, 7: «Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis.» Accedit quod in textu graeco pro *forte* vel simili particula, saepe habetur &v, quae quidem particula non est dubitativa.

Ad illud quod additur de vaticiniis non impletis, respondendum est ea vaticinia non fuisse absoluta, sed conditionata. Deus enim praedixit mortem Ezechiae, nisi per miraculum sanaretur, et destructionem Ninive, nisi ninivitae poenitentiam egissent; ut unum et alterum ex contextu elucet. Ad rem S. Thomas dicit¹: «Unde quandoque revelatio prophetica est impressa quaedam similitudo divinae praescientiae, prout respicit ipsa futura contingentia in se ipsis: et talia sic eveniunt sicut prophetantur; sicut illud (*Is.* VII, 14): *Ecce. virgo concipiet.* Quandoque vero prophetica revelatio est impressa similitudo divinae praescientiae, prout scilicet cognoscit ordinem causarum ad effectus: et tunc quandoque aliter evenit quam prophetatur; nec tamen prophetiae subest falsum: nam sensus prophetiae est quod inferiorum causarum dispositio sive naturalium, sive humanorum actuum, hoc habet ut talis effectus eveniat. Et secundum hoc intelligitur verbum (*Is.* XXXVIII, 1) dicentis: *Morieris, et non vives;* id est, dispositio corporis tui ad mortem ordinatur: et quod dicitur (*Jon.* III, 4): *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur;* id est, hoc merita ejus exigunt ut subvertatur.»

351. Obj. 2.º Praescientia futurorum tollit libertatem creaturae. Ergo non est admittenda. *Prob. ant.* Posita divina praescientia creatura solum operari potest illud unicum quod praescitum fuit. Atqui solum posse creaturam operari illud unicum quod jam ab aeterno praescitum fuit, est ejus libertatem destruere: nam libertas saltem supponit expeditam potentiam et active indifferentem ad duo. Ergo. *Prob. maj.* Si creatura posset aliud operari diversum ab illo quod praescitum est, posset divinam praescientiam reddere falsam illamve tollere; non enim aliud evenire posset tum, quum creatura ageret

¹ 2. 2., q. 171, a. 6, ad 2.

contrarium divinae praescientiae. Sed fieri absolute nequit ut divina praescientia reddatur falsa aut auferatur. Ergo.

Resp. Neg ant. Ad prob. ant. dist. : posita divina praescientia creatura solum illud unicum quod praescitum fuit operari potest necessitate antecedente, **neg.**; necessitate consequente sive supponente liberam creaturae determinationem in tempore, **conc.** Et **contradistincta min., negat. cons.** Deinde **ad probat. maj. etiam dist. :** si creatura posset aliud operari ab illo quod praescitum est in sensu composito praescientiae, posset divinam praescientiam reddere falsam aut illam tollere, **conc.**; in sensu diviso **neg.**; et **conc., min. neg. cons.** Ratio distinctionum est, quia etsi posita divina praescientia sive in sensu composito creatura non possit aliud agere diversum ab illo quod praescitum est, tamen in sensu diviso creatura in tempore impedire potest, ne praescientia illa fuerit ab aeterno, nimirum, actionem ponendo praevisae contrariam; tunc enim Deus loco praescientiae actualis ab aeterno habuisset aliam distinctam. Nec objicias actionem liberam creaturae, quum sit in tempore, non posse impedire aliquid quod jam est ab aeterno, ut divina praescientia est. Nam etsi jam ab aeterno detur divina praescientia; tamen ut haberi ea possit, supponenda est actio libera in tempore; haec enim est quae praescitur, quandoquidem repugnat praescientiam dari sine re praescita. Quapropter praescientia ex parte objecti supponit actionem liberam, et ideo nisi detur actio libera, dari non potest ejus praescientia. Et hac de causa dixi in sensu composito praescientiae creaturam agere non posse nisi illud quod praescitum est; quia scilicet, si ponitur praescientia, etiam ponitur actio libera in suo tempore; fieri autem nequit ut non detur libera actio, si re ipsa detur. Plura de hac re videri possunt apud P. Suarez¹ et apud P. Platel.²

Nec refert, quod scientia Dei sit causa etiam actionum liberarum; nam scientiae divinae, quae sunt causae rerum, ut inferius a. 9, dicitur, sunt scientia simplicis intelligentiae et media, et neutra necessitatem inducit : non simplicis intelligentiae, quia aequae ut possibiles repraesentat omnes actus, neque unum prae alio determinat; non media, quia haec jam supponit actum liberum conditionate positum, et ideo libere in statu absoluto a voluntate eliciendum esse, si ponantur omnes conditiones sub quibus cognovit Deus voluntatem libere esse operaturam.

¹ *Opuscul. de scient. futur. conting.*, l. 1, c. 9.

² *De Deo*, c. 3, § 2, n. 113 et sq.

352. Obj. 3.º Ut Deus ab aeterno cognoscere posset contingentia absolute futura, opus esset ea ab aeterno habere esse aliquod determinatum. Atqui contingentia absolute futura ab aeterno nullum habent esse determinatum; nam futurum contingens liberum determinatur in tempore solum per exercitium liberum voluntatis creatae. Ergo.

Resp. Dist. maj. : ut Deus ab aeterno cognoscere posset contingentia absolute futura, opus esset ut ab aeterno haberent esse aliquod determinatum, quod jam esset physice ab aeterno, **neg.**; quod esset physice in aliqua temporis differentia et solum intentionabiliter ab aeterno, **conc.** Et **contradist. min. :** contingentia absolute futura ab aeterno nullum habent esse quod sit physice ab aeterno, **conc.**; quod sit intentionaliter ab aeterno et physice in aliqua temporis differentia, **neg.** **Ad probationem min. etiam dist. :** futurum contingens liberum solum determinatur in tempore ita ut possit jam ab aeterno cognosci ab intellectu infinite cognoscitivo, **conc.**; aliter **nego.** Verum est quod futurum liberum non ponitur physice nisi in tempore per liberam voluntatis creatae determinationem; attamen quum Deus propter suam infinitam cognoscendi vim simplici intuitu omnia tempora complectatur, ideo jam ab aeterno clare et distincte videt quidquid in quoque tempore erit.

353. Obj. 1.º contr. 1^{am} p. 2^{ae} theseos. In *Is.* XIV, 27, dicitur : « Dominus enim exercituum decrevit : et quis poterit infirmare ? » Et *Rom.* IX, 19 : « Voluntati enim ejus quis resistit ? » Item *Ephes.* I, 11 : « Praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae. » Atqui haec innunt Deum futura contingentia in suis decretis cognoscere. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam in primo loco sermo est de ruina Assyriorum et Babiloniorum, ut ex contextu eruitur; ideo nihil de modo cognoscendi futura libera ibi dicitur, sed de voluntate Dei puniendi illas nationes. In locis laudatis ex *Epist. ad Romanos* et ad *Ephes.* agitur de gratiarum distributione, quae a sola voluntate Dei pendet. In loco quidem ad *Ephesios* agitur etiam de vocatione efficaci seu de praedestinatione ad gratiam; verum ratio hujus efficaciae, seu conjunctionis vocationis cum cooperatione creaturae non declaratur.

354. Obj. 2.º S. Augustinus plura affirmat, quae innuere vi-

dentur Deum cognoscere futura contingentia in suis decretis. Ita *De praedestin. Sanct.* dicit¹: «Praedestinatione quippe Deus ea praescivit, quae fuerat ipse factururus.» Et paulo inferius²: «Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea praedestinatione, in qua Deus sua futura facta praescit.» Rursus *De dono persever.*³: «Quod si et dantur, et ea se daturum esse praescivit; profecto praedestinavit.» Denique *Contra Faustum.*⁴: «Illud me tamen non laet, sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet.» Ergo.

Resp. Si in allatis testimoniis sermo sit de iis operationibus quas solus Deus facit, certe Deus illas in suis decretis cognovit; si vero agatur de operationibus quas Deus simul cum creatura libera facit, negandum omnino videtur Deum tales operationes cognoscere in decretis in unum extremum efficaciter ab aeterno determinatis; quia talia decreta libertati creaturae repugnare videntur. Textus autem Augustini nullo modo dicunt Deum cognoscere actiones liberas creaturarum in memoratis decretis. In decretis autem quae ad unum efficaciter non determinant simul cum scientia media potest quidem Deus actiones absolute futuras creaturarum certo cognoscere. Atque simili modo solvendae sunt aliae difficultates, quae ex PP. afferantur.

355. Obj. 3.º Deus per physicam praedeterminationem, qua decretum praedeterminans executioni mandatur non tollit libertatem; tum quia non modo vult efficaciter substantiam actus, sed etiam ejus modum, seu libertatem; tum quia praedeterminatio potentiam ad operandum non immutat, sed eam ad agendum applicat; tum quia non se tenet ex parte actus primi, sed ex parte actus secundi; tum denique quia non infert necessitatem antecedentem, sed consequentem. Ergo male impugnatur praedeterminatio ex capite libertatis⁵.

1 C. 10, n. 19 (M. L. 44, 975).

2 C. 17, n. 34, col. 986.

3 C. 17, n. 42 (M. L. 45, 1019).

4 L. 26, c. 4 (M. L. 42, 481).

5 Praedeterminatio physica sic declaratur ab Alvarez (Didacus) (*De auxiliis*, 1, 3, d. 27, n. 1): «Utrum Deus, non solum decreto absoluto et efficaci suae voluntatis, de quo in praecedenti disputatione egimus; sed etiam praevia motione actuali, causis secundis, praesertim liberis, inhaerente, illas applicet ad operandum, ac vere efficaciter et efficaciter faciat easdem causas concurrere, et operari talem actum in particulari, quod est eas physice determinare seu praedeterminare ad operandum, non quidem prioritatem temporis, sed prioritatem rationis dumtaxat et causalitatis, ita videlicet, ut Deus sit, qui prius vere efficaciter incipit operari, quam nos illi cooperamur; et consequenter causalitas ista sit vera; quia Deus operatur, liberum nostrum arbitrium cooperatur illi. Hoc enim et nihil aliud significatur nomine motionis Dei physice praedeterminantis liberum arbitrium ad operandum talem actum in particulari.»

Resp. Neg. ant., neque aliquid evincunt probationes, quae afferuntur. Non prima; quia Deus praedeterminando necessario inducit creaturam ad faciendum id ad quod praedeterminatur; posita enim praedeterminatione non potest quis facere nisi illud ad quod est praedeterminatus, neque in sua manu habet praedeterminationem impedire. Quare praedeterminatio modum actus seu libertatem non tribuit, quum illa posita non detur potentia expedita ad agendum et non agendum, agendum hoc vel illud, sed tantum potentia praedeterminata ad sequendam inevitabiliter praedeterminationem. Non secunda; quia praedeterminatio ineluctabiliter impedit, ne potentia aliquid eligere queat praeter illud ad quod est praedeterminata. Non tertia; quia sine illa voluntas humana operari nequit, et illa posita tantum potest eam sequi, sed non eligere inter varia extrema; ideo vel se tenet ex parte actus primi, vel saltem est requisitum omnino necessarium ad agendum. Non quarta; quia necessitas agendi unam rem determinatam, quae a physica praedeterminatione imponitur; revera est antecedens, quum a voluntate creata nullatenus dependeat, et vitari nequeat.

Postremo omnia quae a PP. Dominicanis afferuntur ad allata argumenta dissolvenda, non vitant haec : 1.º sine physica praedeterminatione hominem nihil posse agere, et ea posita tantum illud agere posse ad quod praedeterminatur. Aliunde habere vel non habere praedeterminationem unice a divina voluntate pendet, et nullatenus a voluntate creata. Ex hoc autem sequi videtur voluntatem creatam non posse eligere inter agere et non agere, agere hoc vel illud. 2.º quum juxta PP. Dominicanos Deus in actu peccati praedeterminet ad actum, quatenus est ens et habet praedicata positiva non mala, inde inferri videtur Deum necessario creaturas ad peccandum inducere; etenim in actu peccati omnia praedicata, sicut etiam in aliis actibus sunt necessario connexa vel identificata, et idcirco Deus efficaciter inducens ad praedicata positiva non mala, eo ipso efficaciter quoque ad malitiam inducit. Hoc maximum incommodum et absurdum non explicant PP. Dominicani qua ratione in suo systemate vitetur.

Ea quae modo dicta sunt contra decretum praedeterminans et physicam praedeterminationem, similiter urgent contra decretum condeterminans et physicam condeterminationem scotistarum; nam Deus ab aeterno jam efficaciter et modo omnino determinato per decretum

condeterminans statuit quatenus esset pars condeterminanda, et ideo creatura in tempore non potest agere nisi illud condeterminatum, re ipsa non condeterminatum, sed a solo Deo praedeterminatum; quia Deus tantum est paratus concurrere cum parte condeterminata, et quum sine concursu Dei nihil fieri possit, creatura non potest agere nisi illud, quod Deus decrevit simul facere cum creatura : quare libertas perire videtur. Item quum condeterminatio juxta scotistas sit necessaria etiam ad actum peccati quatenus est ens, si Deus statuit ab aeterno facere condeterminationem, quae sit actus peccati, creatura quoque debet illam facere, et ideo a Deo efficaciter inducitur ad faciendum quod est necessario connexum cum peccato, et consequenter ad peccandum.

356. Obj. 1.º contra cognitionem futurorum in se ipsis. α) Cognitio infallibilis, nequit habere medium fallibile. Atqui cognitio divina est infallibilis, futurum vero contingens est fallibile; potest enim esse et non esse. Ergo. β) Si Deus cognosceret futura contingentia in se ipsis, haec haberentur incommoda, nimirum : certitudinem et infallibilitatem divinae scientiae pendere a creaturis; Deum expectare existentiam rei futurae ejusque veritatem ut illam cognoscat; postremo futurum esse prius divina scientia. γ) Nec actus liber voluntatis neque ejus determinatio existere potest sine divino decreto, ac proinde sine illo cognosci nequit.

Resp. Ad α) conc. maj. et dist. min. : futurum contingens est medium fallibile antecedenter ad ipsius futuritionem, **conc.;** posita ipsius futuritione, **neg.**

Ad β) negantur quae ibi asseruntur. Nam imprimis Dei certitudo et infallibilitas proprie talis est subjectiva et nullo modo a creatura dependet; tantum certitudo et infallibilitas improprie talis sive objectiva potest dici dependere a creatura, idque nihil aliud significat, nisi futurum ideo divinam terminare cognitionem, quia revera futurum est. Deinde nec Deus expectat futuri existentiam ad illam cognoscendam, si τὸ *expectare* secum ferat aliquam assensus dilationem aut dubium; si vero τὸ *expectare* solum significat divinam praescientiam supponere suum objectum, ut illud in se ipso cognoscat, tum quidem sine incommodo concedi potest Deum expectare rem futuram ad illam cognoscendam; verum haec expectatio est omnino impropria et nullam in Deo ponit imperfectionem. Denique neque futurum est prius divina scientia realiter aut phisice; solummodo futurum potest dici prius scientia

divina ipsius, quatenus cognitio futuri in se ipso supponit illud esse futurum pro sua temporis differentia, vel aliis verbis, divina scientia non formaliter facit rem esse futuram, sed jam supponit eam esse futuram.

Ad γ) dicendum divinum decretum esse omnino necessarium ut aliquis actus creaturae existere possit, verum decretum requisitum pro actu libero non est decretum determinans unum prae altero, sed decretum indifferens; atque ideo in illo solo creaturae determinatio cognosci nequit.

357. Obj. 2.º Si propositiones de contingente absolute futuro essent verae, ideo id esset, quia duae propositiones contradictoriae simul verae esse nequeunt. Sed haec ratio non probat; quia ex eo quod duae propositiones contradictoriae nequeunt simul verae existere, solum infertur alterutram debere esse veram, non autem determinatur quatenam ex iis vera, quatenam sit falsa. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Si propositiones de contingente absolute futuro essent verae, ideo esset, quia duae propositiones contradictoriae simul verae esse nequeunt, quasi haec sit huiusce rei ratio adaequata, **neg.**; quasi ratio inadaequata, **conc.** **Et contradistingo min. :** haec ratio non probat sola, **conc.**; si ei aliquid addatur, **neg.** Revera ex eo quod duae propositiones sint contradictoriae, solum infertur alterutram debere esse veram, sed non determinatur ea quae sit; nihilominus in nostro casu una determinate vera sit oportet; quia, quum de actu libero agatur, necesse est ut pro quolibet instanti reali ille actus liber aut detur aut non detur; ac proinde est determinate vera propositio affirmans talem actum liberum futurum esse, si revera futurus sit, aut determinate falsa, si non sit revera futurus. Quapropter si conjunguntur haec duo, duas propositiones contradictorias non posse simul esse veras, et aliunde pro quolibet instanti reali de quo affirmantur, solum quod in alterutra affirmatur evenire posse, evidenter infertur pro quolibet instanti reali alterutram esse determinate veram. Ex hoc autem non laeditur libertas; quia haec necessitas solum exigit necessario ut alterutra propositio contradictoriarum sit vera, non autem determinat veritatem unius prae altera.

358. Corollarium. Ex dictis sequitur autem decretum Dei absolute positum nullam propositionem de materia contingenti ut absolute futuram esse determinate veram; decretum enim Dei est requisitum omnino necessarium pro quolibet effectu absolute existenti in quacum-

que temporis differentia existat, ac proinde ut quaelibet res sit absolute futura ¹.

359. Scholion I. De natura futuritionis. Jam supra n. 349 supponitur quaenam sit natura futuritionis; verum quia multum refert hanc rem declarare; nam ab illa pendet declaratio veritatis propositionum de futuro contingentibus; ideo visum est in hoc scholio breviter quidem, sed tamen expresse illam exponere. Jam supra n. 341 tradita est ejus definitio et divisio in *formalem* et *illativam*. *Illativa* eadem est cum *causali*, seu cum illa, quae habetur per ordinationem causarum ad rem futuram producendam; quare ea omnia quae de *illativa* dicta sunt, *causali* quoque sunt applicanda. Ibi dictis addendum est causam contingentem saepe cum effectu futuro non habere nisi connexionem probabilem vel conjecturalem, aut nullam.

Hic non agitur de futuritione causali, quae a modo explicandi decreta et concursus Dei dependet, sed de futuritione formali. Circa hanc plures sunt opiniones, sed tres sunt praecipue. Una est eorum, qui, ut Godoy ², Gotti ³, Billuart ⁴, Mastrius ⁵, etc., futuritionem in decreto Dei efficaci circa rem futuram reponunt; altera eorum, qui, ut Aranda ⁶ (Philippus), Gonzalez ⁷ (Thyrus) paucique alii ex nostris, in scientia visionis pro futuris absolutis, et in media pro conditionatis; tertia denique, quam defendunt Fasolus ⁸ (Hieronymus), Lugo ⁹ (Franc. de), Herrera ¹⁰ (Augustinus de), Borrull ¹¹ (Mathias), Martinez ¹² (Nicolaus), Platel ¹³, Mayr ¹⁴, Antoine ¹⁵ (Paul-

1 Nonnulli PP. Dominicani, ut Joannes a S. Thoma (*In 1. p.*, q. 14, d. 19, a 1, n. 9), Billuart (*De Deo uno*, dissert. 6, a 4, § 1, dico 5.º), affirmant PP. Societatis defendere contingentia absolute futura esse vera ante decretum Dei, quo quidem indicant juxta PP. Societatis contingentia absolute futura esse talia sine decreto Dei; hoc vero omnino falsum est. Sic P. Suarez (*Opusc. de scient. Dei fut. cont.*, l. 1, c. 1, n. 6) inquit: «Et ideo, ut cognoscatur effectus futurus, necessarium est cognoscere, non solum concursus Dei, aut voluntatem concurrenti, quantum in ipso est, sed etiam influxum seu determinationem futuram causae secundae. Praebet autem Deus hunc concursus media voluntate sua; et consequenter si in tempore concursurus est, ab aeterno habuit propositum concurrenti...» Et P. Vazquez (*De Deo uno*, d. 65, c. 2, n. 6): «Deinde nullam rem esse futuram sine peculiari aliqua voluntate et definitione Dei circa illam: id quod mihi adeo certum est, ut existimem nullo modo negari posse.» Et P. Borrull (Matth.) *De scientia media*, d. 1, s. 7) conqueritur de hoc, quod attribuitur PP. Societatis Jesu defendere contingentia absolute futura esse actu talia ante decretum Dei, et postquam hoc esse falsum demonstravit, n. 77, ita concludit: «Communis ergo sententia negat esse futurum absolutum ante decretum absolutum ex parte actus. Ita omnes Doctores Societatis...» Denique evolvantur opera theologica PP. Societatis Jesu, et manifestum erit omnes illos requirere decretum Dei, ut aliquid sit absolute futurum.

2 *In 1. p.*, tract. IV, d. 33.

3 *De Deo uno*, tract. 4, q. 5, dub. 5, n. 9.

4 *De Deo uno*, dissert. 6, a. 1.

5 *In 1. lib. sentent.*, d. 3, q. 3, a. 4, n. 111, et aa. 8 et 9.

6 *De Schola scientiae mediae*, l. 4, d. 19, s. 4.

7 *Select. disput.*, d. 18, s. 4.

8 *In 1. p.*, q. 14, a. 13, n. 66.

9 *De Deo uno*, d. 29, c. 1, n. 14.

10 *Tractatus de scient. Dei*, q. 10.

11 *Divina scientia futur. cont.*, d. 1, s. 2.

12 *Deus sciens*, contrav. 3.^a, d. 1.

13 *De Deo uno*, c. 3, § 2, n. 102.

14 *De Deo uno*, tract. 1, d. 3, q. 3, a. 1.

15 *De Deo uno*, c. 5, a. 4.

Gabriel), Ramirez¹ (Vincentius) Casajoana² et communius nostri, tenet futuritionem constitui per non existentiam rei in tempore praesenti et per ejusdem existentiam in tempore sequuturo. Prima et secunda sententia ponunt aliquid positivum actu existens, quo futuritio constituatur, altera decretum Dei efficax, altera scientia Dei; sed tertia nihil positivum ponit actu existens. Atque tertia est, quae in superioribus supposita est vera, atque amplectenda videtur.

360. Futuritio formalis constituitur per non existentiam rei tempore praesenti, et ejusdem existentiam tempore sequuturo. *Prob.* Eo praecise quod res non existat nunc et existat postea, jam est futura. Ergo futuritio formalis constituitur per non existentiam actualem et existentiam in tempore sequuturo; nam futuritio formalis debet esse id quo praecise posito, et quolibet alio sublato res evadit futura. *Prob. min.* Eo praecise posito quod res non existat nunc et existat postea, neque est mere possibilis, neque praesens, neque praeterita. Ergo est futura, quum aliud medium assignari nequeat.

361. Ad solvendas difficultates haec animadvertenda sunt : 1.º distinctio inter futuritionem causalem et formalem, et quod causalis ad formalem ordinatur, et formalis sine causali dari non potest, quum nulla res contingens sine suis causis dari possit; item causalis omnino efficax est etiam connexa cum formali. Unde, quum dicitur Deus facere aliquid futurum, aut praedestinare aliquid ut sit futurum, locutio refertur ad futuritionem causalem, quae tamen est talis, ut formalem infallibiliter inferat. Atque semper ac futuritio causalis est omnino efficax et insuperabilis, in illa potest certo cognosci res futura. S. Thomas in multis locis, quorum plura, supra n. 348 citata sunt, distinguit inter res futuras in se ipsis consideratas et consideratas in suis causis; quare re ipsa futuritionem formalem et causalem agnoscit. Et *De veritate*³ inquit : « Sed Deus non solum cognoscit futura ratione ordinis causarum, sed etiam quantum ad ipsum exitum vel executionem ordinis. » Et eodem loco ad 2um dicit : « Praescientia vero Dei, secundum hoc proprie praescientiae nomen habet, quod ad eventum respicit qui futurus est; ordo enim ad eventum est in praesenti; unde de eo magis est scientia quam praescientia... » Et ad 7um : Dicendum, quod aliquid potest dici esse futurum non solum ex hoc quod ita erit, sed quia ita est ordinatum in causis suis ut sic sit futurum... »

Quapropter, ubi S. Thomas affirmat⁴, quod illud quod nunc est, ex eo futurum fuit, quia in causa sua erat ut fieret, et futura non fuisse semper vere talia, nisi qualenus in causa sempiterna fuit ut essent futura, non videtur excludere futuritionem formalem, sed asserere necessitatem futuritionis causalis, et praesertim praeparationis divinae voluntatis ad concurrendum, ut aliquid sit formaliter futurum.

2.º Futuritio formalis est aliquid reale, non quatenus sit aliquid positivum actu existens, sed quatenus neque per actus intellectus constituitur,

1 *De scientia Dei*, d. 13.

2 *De Deo uno*, c. 3, a. 3, n. 176.

3 q. 12, a. 10, c.

4 *I. p.*, q. 16, a. 7, ad 3.

neque a mente fingitur, sed est aliquid quod a parte rei datur, scilicet negatio actualis existentiae per alienationem, et existentia in tempore secuturo per ampliacionem. Unde distinguitur a re mere possibili, quia haec in nulla temporis differentia existentiam importat; a re praeterita, quia haec existentiam jam habuit; et a re praesenti, quia haec actu existentiam habet. Ideo futuritio formalis est partim intrinseca rei, quae futura denominatur, et partim extrinseca; est intrinseca, quatenus ipsam rem includit denominatam futuram, non ut actu existentem, sed per ampliacionem; et est extrinseca, quatenus negationem importat. Quare futuritio importat rem non nude, sed cum duratione sequutura.

3.º Futuritio formalis est res successiva; quia, ut dictum est, carentiam existentiae in praesenti et existentiam in tempore sequuturo importat; haec autem duo elementa, quum sint opposita, simul existere nequeunt. Idcirco, quum res, quae erat futura, accipit existentiam, desinit esse futura; quia per acceptionem existentiae, negatio ejusdem tollitur, quae erat elementum essentiale ad habendam rem futuram.

4.º Ut propositio aliqua sit actu vera, non est necesse, ut ejus objectum actu existat, sed sufficit, ut detur eo modo, quo a propositione requiritur. Ita haec propositio *Salomon fuit sapiens* est vera, licet in praesenti neque Salomon, neque ejus sapientia actu existat. Imo ad veritatem propositionis neque requiritur, ut actu existat aliquid necessario connexum cum objecto propositionis: sic, si ponamus Salomonem et ejus sapientiam omnino in nihilum esse redactos, neque manere ullam scientiam vel decretum respiciens tale objectum, nihilominus vera est propositio *Salomon fuit sapiens*, quia datur ejus objectum prout a propositione affirmatur. Quare propositio *Antichristus existet* est vera, dummodo in praesenti Antichristus non sit, et in tempore secuturo existat, licet a ceteris omnibus praescindatur. Tamen quia propositio *Salomon fuit sapiens*, nunquam fuisset vera, si causa Salomonis et ejus sapientiae nunquam extitissent, ita res non potest esse futura pro priori ad causas rei futurae; hae enim sunt necessariae non ad rem futuram intrinsece constituendam, sed adtribuendum illi esse in temporis differentia, in qua erit.

5.º Ex istis propositionibus *Antichristus erit*, *Antichristus futurus est*, prima factum seu adventum Antichristi in tempore secuturo indicat; altera vero praeter factum, indicat quoque quamdam dispositionem vel praeparationem causarum ad adventum Antichristi; utraque tamen propositio est vera, si in praesenti non existit Antichristus, et in tempore secuturo existit.

362. Scholion II. De veritate propositionum de futuro contingenti. In hac re non potest controversia esse inter catholicos, utrum propositiones de futuro contingenti absoluto sint verae, necne; nam certum est tales propositiones, si earum objectum revera est futurum, esse veras; etenim Deus illas cognoscit, ut supra demonstratum est, et multa futura in S. Scripturis revelavit; non posset autem cognoscere futura et ea revelare, nisi essent vera, et ideo nisi propositiones de futuro verae essent. Catholici vero, qui veritatem propositionum de futuro contingenti aut negasse aut tantum indeterminatam ponere dicuntur, non proprie negasse videnturi talium propositionum veritatem, aut eam indeterminatam respectu De

posuisse; sed negarunt tales propositiones habere veritatem intrinsecam, seu cognosci directe et immediate in se ipsis, ut facit Argentina (Thomas ab)¹.

Controversia vero est inter catholicos, utrum propositiones de futuro contingenti sint ex natura sua seu intrinsece verae. Id negant omnes illi, de quibus supra n. 359, dictum est constituere futuritionem per decreta aut per scientiam Dei; affirmant vero, saltem generatim, omnes, qui futuritionem in non existentia rei in praesenti, et ejus existentia in tempore secuturo reponunt. Atque, antequam quaestio solvatur, animadverto hic solum esse sermonem de propositionibus de futuris puris. Dicitur *futurum purum*, quod nunc non existit, et existet postea; sicut vocari potest futurum mixtum, quod nunc jam est, sed etiam postea erit.

363. Propositiones de futuro contingenti absoluto sunt verae ratione sui objecti, non ratione decreti vel scientiae Dei. Eadem est ratio de futuris necessariis ac de contingentibus et liberis; sed assertio de futuris contingentibus statuitur, quia de his habetur specialis controversia.

Assertio prob. 1.º Nam, v. gr. propositio *Petrus divinae vocationi cras consentiet*, est vera, si re ipsa die crastina Petrus vocationi consentit; hoc enim est quod propositio affirmat, et propositio est vera, si ejus objectum vel id quod ab ea affirmatur aut negatur, se habet prout ab illa enuntiatur, ut manifestum videtur. Atqui hoc est eam propositionem esse veram ratione sui objecti; objectum enim ejus est consensus Petri die crastina. Ergo propositio *Petrus vocationi divinae cras consentiet* est vera ratione sui objecti; et quum hoc, quod de laudata propositione asseritur, similiter de qualibet propositione de futuro contingenti absoluto asseri possit, recte concluditur propositiones de futuro contingenti absoluto esse veras ratione sui objecti, atque ideo ratione futuritionis consistentis in non existentia objecti nunc, et ejus existentia postea.

2.º Propositio de futuro contingenti absoluto non est vera ratione decreti aut scientiae Dei, aut alius rei distinctae ab objecto propositionis, quod est non existentia nunc, et existentia postea talis objecti. Ergo revera propositio de futuro contingenti absoluto est vera ratione sui objecti; quia ex una parte supponitur vera, et ex altera tantum ratione sui potest veritatem formaliter habere. *Prob. ant.* Propositio non potest esse vera per id, quod ab ea non attingitur, seu per id, quod ab illa neque affirmatur, neque negatur; nam per id, quod ab illa neque negatur, neque affirmatur, non redditur neque conformis neque dissentanea suae affirmationi aut negationi, ideo neque vera. Atqui propositio, v. gr., *Petrus cras peccabit*, nihil affirmat de decreto aut scientia Dei, aut de alia re distincta a peccato Petri crastino. Ergo propositio *Petrus peccabit cras*, constituitur vera per peccatum Petri, quod nunc non est, et crastina die erit. Item propositio de futuro debet esse vera ratione futuritionis, quia affirmat futuritionem sui objecti. Atqui futuritio, ut n. 360 probatum est, constituitur per non existentiam nunc, et existentiam postea sui objecti. Ergo propositio de futuro fit vera ratione sui objecti.

Denique id ipsum videtur docere S. Thomas; nam in multis locis, quo-

¹ *Comment. in lib. sent.*, in l. 1, d. 40.

rum plura n. 348 memorata sunt, asserit Deum cognoscere futura in se ipsis; ac proinde futura juxta S. Thomam in se ipsis, seu in ea temporis differentia in qua sunt, habent veritatem; secus in se ipsis cognosci nequirent.

364. Ea quae ab adversariis opponuntur, in haec recidunt, scilicet, objecta contingentia, dum futura sunt, non sunt determinata, et si essent, jam non essent contingentia, sed necessaria; et ideo quum determinantur, desinunt esse futura, et evadunt praesentia seu actu existentia. Verum haec nihil evincunt.

Non 1um; objecta enim contingentia, dum sunt futura, non habent determinationem per statum, sed utique per ampliacionem, hoc est, habebunt determinationem in ea temporis differentia, in qua existent, non in tempore praesenti. Sed jam ex nunc est verum, quod in tali temporis differentia erit talis eventus; si revera in illo tempore eventus datur. Sic, quum dico, *Petrus peccabit cras*, si re ipsa *Petrus cras peccat*, propositio est vera, quia conformis suo objecto, licet ejus veritas a solo Deo certo cognosci possit.

Non 2um; quia propositiones de futuro contingenti non habent determinationem in tempore praesenti, neque independentem a suis causis; sed habent determinationem in tempore sequuturo et per suas causas libere agentes, si de contingentibus liberis sit sermo. Et ideo ea determinatio objecti ad unum in tempore sequuturo non facit objectum necessarium, nisi consequenter, i. e., posita libera electione causae liberae in unam partem prae alia. Quare objectum vel operatio manet contingens, quia licet consequenter ad ejus positionem non possit non poni, tamen autecedenter potuisset causa libera illud ponere et non ponere; et idcirco denominative a potestate causae liberae recte vocatur objectum contingens.

Denique tertium solum est verum de determinatione quae fit per statum seu in tempore praesenti, non autem de illa, quae habetur in tempore sequuturo; haec determinatio futuritionem non tollit, sed illam inadaequate constituit. Atque tota haec quaestio ad hoc tandem reducitur, quod causa libera, v. gr., A, re ipsa in tali temporis differentia aliquam operationem libere eliciet, et hoc sufficit, ut propositio enuntians positionem talis operationis, sit conformis suo objecto et vera, licet nos ejus veritatem cognoscere non possimus. Quod autem de causa A dicitur, similiter de qualibet causa libera affirmari potest; et ideo etiam de omni futuro contingenti et libero.

Quod vero de futuris contingentibus absolutis dictum est, futuris contingentibus conditionatis applicandum quoque est; etenim propositiones de contingentibus conditionate futuris etiam verae constitui videntur, eo quod posita conditione revera eveniret, quod propositio affirmat. V. gr., propositio, *si Petro daretur auxilium A, converteretur*, affirmat Petri conversionem, si auxilium A ei conferatur; quare si re ipsa hoc eveniret, si auxilium A conferretur, eveniret quod propositio affirmat, et ideo esset vera.

ARTICULUS VI

Quid de aliis modis, qui ad contingentia absolute futura cognoscenda Deo attribuuntur, sit sentiendum

365. Praemitt. 1.º Praeter modos in articulo proximo designatos alii a theologis designantur, ut medium, quo Deus futura contingentia cognoscat, explicant. Omnia a Deo cognosci in se ipso vel in sua essentia etiam futura contingentia tenuerunt plures theologi, et hoc ipsum, licet non exclusive, tenet P. Piccirelli¹; Durandus docet² Deum cognoscere futura contingentia in sua essentia quatenus est causa rerum, quod re ipsa est ponere omnipotentiam tanquam medium cognoscendi futura contingentia; S. Bonaventura vero in ideis.³ Verum hae tres sententiae tanquam parum probabiles respectu futurorum contingentium et liberorum creaturarum omnino rejiciendae videntur, si essentia Dei accipiat praecise pro perfectionibus Deo necessario convenientibus, et omnipotentia pro virtute efficiendi ea omnia, quae cum divina essentia necessariam habent connexionem; et ideae pro exemplaribus rerum factibilium, quae ab exercitio libertatis creatae non pendent.

P. Berti, O. S. Aug., docet⁴ Deum cognoscere peccata ceterasque operationes naturales, necnon actus supernaturales in statu innocentiae independenter a decretis praedeterminantibus; sed operationes supernaturales in statu naturae lapsae mediis decretis praedeterminantibus. Et P. del Val (Honoratus) etiam O. S. Aug., tradit⁵ Augustinienses de re praesenti duplicem habere opinionem, alios fere cum thomistis convenire, alios vero mediam viam inter thomismum et molinismum tenere. Et de iis postremis dicit eos docere actus meritorios ordinis supernaturalis in statu naturae lapsae cognosci a Deo in decretis suis praedefinientibus; reliquos autem actus liberos, sive naturales, sive supernaturales in statu naturae integrae cognosci a Deo in voluntate creata cognita in ipsa divina essentia ut imitabili in creatura, ita tamen ut nihil possit esse futurum sine concursu Dei. — PP. Dominicani, ut Joannes a S. Thoma⁶, Billuart⁷, etc., admittunt futura libera creaturis non modo in divinis decretis, verum etiam in eorum physica praesentia in aeternitate cognosci. P. Molina pluribus in locis⁸ docet Deum cognoscere futura conditionata in eminentissima et altissima cognitione quam Deus in se ipso habet de libero arbitrio creato; et posita hac cognitione

¹ *De Deo uno*, d. 2, s. 1, n. 120.

² *In 1. sent.*, d. 38, q. 3, nn. 9 et 18.

³ *In 1. sent.*, d. 39, a. 2, q. 3.

⁴ *De theol. disc. tom. 1*, l. 4, c. 6 et sq.

⁵ *De Deo uno*, c. 3, a. 4, n. 164.

⁶ *In 1. p.*, d. 9, a. 3, et d. 19, a. 4.

⁷ *De Deo uno*, Dissert. 6, a. 3.

⁸ *Comment. in 1. p.*, q. 14, a. 13, dd. 14, 15, 17, 18, membr. 1.; *Concord.*, q. 14, a. 13, dd. 49, 50, etc.

Deus cognoscit contingentia absolute futura, quum decernit condere creaturam liberam, et in determinatis adjunctis illam collocare. Tamen P. Molina constanter tenet Deum non inflectere voluntatem in unam partem, et futura non esse futura, quia cognoscuntur talia, sed ideo cognoscuntur futura, quia sunt futura.¹ Denique nostri admittunt Deum etiam cognoscere futura contingentia absoluta in complexu scientiae mediae et divini decreti collocandi creaturam liberam in determinatis circumstantiis.²

366. **Praemitt. 2.º** Quid sit realis futurorum praesentia in divina aeternitate ejus assertores diversimode explicant; tamen videntur omnes admittere futura esse praesentia in divina aeternitate non solum objective seu per modum objecti cogniti, sed etiam physice et realiter. Hanc vero realem et physicam futurorum praesentiam in aeternitate dicunt non competere rebus futuris ratione entitatis earum physicae et actualis, sed ratione aeternitatis omnia tempora complectentis. Unde apud plures PP. Dominicanos exorta est ea ratio loquendi ut dicant futura esse praesentia physice in aeternitate per mensuram ejusdem aeternitatis; sed non per mensuram propriam sive per esse physice receptum in rebus futuris. Joannes a S. Thoma affirmat futura absoluta etiam libera esse praesentia aeternitati ratione divinae actionis, quae ab aeterno respicit suum terminum, et quidem physice, quum sermo sit de actione productiva sui termini. Nostri autem fere communiter rejiciunt futura esse physice praesentia in divina aeternitate, atque ideo Deum ea cognoscere in illa physice praesentia, quatenus haec sint a tota aeternitate et in totam aeternitatem; non autem negatur a nostris res coexistere aeternitati, et quidem toti, in aliquo tempore. Deus vero ab aeterno et semper eodem modo intuetur res omnes in illo tempore, in quo existunt, et quidem ut existentes³. Unde si PP. Dominicani, quum dicunt res esse physice praesentes aeternitati per mensuram aeternitatis, solum contendunt aeternitatem Dei ex parte sua semper esse praesentem, et ideo ab aeterno, omnibus temporibus et rebus, et visionem Dei ab aeterno et semper intueri omnes res prout physice existentes in aliqua temporis differentia, consentimus cum PP. Dominicanis. — Verum nullatenus admittimus res creatas aut aliquam ex illis esse semper et ab aeterno physice praesentes divinae aeternitati vel visioni, sed tantum sunt physice praesentes Deo, quum actu existunt, et non existunt semper, sed solum in aliquo tempore. Vide dicta *supra*⁴.

1 In locis citatis; item *Concord.*, q. 14, a. 13, d. 52, paragraph. quae incipit *Ex his facile intelligi potest...*

2 P. Billuart (*De Deo uno*, diss. 6, a. 4, § I, dico 4.º) assertit Deum juxta Suarez cognoscere futura contingentia absoluta in suo decreto praevisto ut futuro; verum P. Suarez (*Opusc. de scientia Dei fut. cont.* l. 1, c. 8, n. 2), dicit: «Nihilominus dicendum est Deum cognoscere haec futura, solum per simplicem intuitum veritatis vel rei quae futura est in sua temporis differentia, et prout in illa futura est, et secundum omnes conditiones existentiae, quas in illa est habitura.» Quod vero Deus etiam cognoscat futura contingentia creaturae in suis decretis veluti futuris, tantummodo quasi per transennam attingit P. Suarez (eodem loco citato, l. 2, c. 8, n. 10).

3 Vide P. Suarez, *Opusc. de scient. fut. cont.*, l. 1, c. 7; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, d. 28.

4 Disp. 2, c. 2, a. 6, praesertim, n. 187 et sq.

Thesis. Contingentia absolute futura a Deo neque in suis ideis, neque in sua omnipotentia vel essentia, et quum divinae aeternitati non sint physice praesentia, neque in tali praesentia cognosci possunt; sed utique in complexu scientiae mediae et Dei decretorum statuentium ponere conditiones sub quibus liberae et determinatae actiones creaturae rationalis dantur.

Haec thesis habet quatuor partes: 1.^a pars est, contingentia absolute futura a Deo neque in suis ideis, neque in sua omnipotentia vel essentia cognosci; 2.^a, contingentia absolute futura non esse physice praesentia aeternitati; 3.^a, non cognosci in eorum physica praesentia aeternitati; 4.^a, denique, cognosci in complexu scientiae mediae et decretorum Dei, quibus creatura rationalis in determinatis adjunctis ponitur.

367. Prob. 1.^a p. Ut Deus cognosceret contingentia absolute futura in suis ideis vel in sua omnipotentia vel essentia, oporteret ut haec cum illis metaphysice connecterentur; quia ex una parte divina cognitio propter suam perfectionem requirit certitudinem metaphysicam, ex altera vero in medio aliquo non potest cognosci res cum certitudine metaphysica, nisi medium sit metaphysice connexum cum re quae in illo cognoscitur. Atqui divinae ideae vel omnipotentia vel essentia non connectuntur cum contingentibus absolute futuris; quia haec omnia de se non postulant contingentia absolute futura; postulerent autem, si cum eis metaphysice connecterentur. Ergo. Tamen futura contingentia in ideis Dei cognosci possunt, non quidem a priori et necessario, sed quatenus, posita futurorum contingentium existentia, in ideis divinis repraesentantur, ac proinde veluti supra ipsas ideas reflectendo. Similiter rejiciendae sunt omnes sententiae, quae asserant Deum cognoscere contingentia absolute futura in causis in se consideratis; nulla enim est causa, quae absolutam connexionem habeat cum determinatis actionibus liberis; aliter enim tolleretur libertas.

368. Prob. 2.^a p. Contingentia absolute futura non habuerunt ab aeterno physicam existentiam, ut adversarii fatentur et fide certum est. Ergo neque ab aeterno fuerunt physice praesentia aeternitati. *Prob. cons.* Physica praesentia unius rei cum altera necessario supponit mutuam existentiam sive coexistentiam; repugnat enim physica rei praesentia sine re quae dicitur praesens, ac proinde si adsit duplex res physice praesens, opus est ut detur quoque duplex res physice existens. Ergo si contingentia absolute futura essent ab aeterno physice praesentia aeternitati, essent pariter ab aeterno physice existentia; quare cum non sint ab aeterno physice existentia, nec sunt ab aeterno physice praesentia divinae aeternitati. Neque actio Dei terminos producendos respiciens potest hos terminos constituere formaliter praesentes aeternitati; quia ipsa actio juxta auctores, qui hic impugnantur, est aliquid identificatum cum Deo, et ideo sicut formaliter non facit creaturam existere, ita non facit illam aeternitati coexistere; ipsi vero termini seu creaturae producendae, ab aeterno non existunt, et ideo ab aeterno non possunt esse praesentes aeternitati.

369. Prob. 3.^a p. Non potest aliquid cognosci in medio quod non est. Sed physica futurorum contingentium praesentia cum aeternitate non est, ut liquet ex dictis. Ergo.

370. Prob. 4.^a p. Complexus scientiae mediae et Dei decretorum statuentium ponere diversas condiciones sub quibus dantur actiones liberae creaturarum seu contingentia absolute futura est medium metaphysice connexum cum ipsis futuris contingentibus absolutis. Atqui Deus contingentia absolute futura cognoscere potest in medio cum illis metaphysice connexo, atque ideo re ipsa ea in tali medio cognoscit. Ergo. *Prob. maj.* Scientia media dicit cum metaphysica certitudine quid determinate et libere facturae essent creaturae rationales in adjunctis seu conditionibus infinitis in quibus collocari possent. Ergo si Deus decernit collocare creaturas rationales in his conditionibus prae aliis, jam eo ipso hoc decretum Dei et scientia media simul sumpta metaphysice inferunt determinatas actiones creaturarum liberas esse futuras seu contingentia absolute futura. Ergo revera complexus scientiae mediae et Dei decretorum statuentium ponere diversas condiciones sub quibus dantur determinatae actiones creaturarum liberae est medium metaphysice connexum cum futuris contingentibus absolutis.

371. Obj. contr. 1^{am} part. Divinae ideae repraesentant contingentia absolute futura; haec enim a Deo cognoscuntur, ac proinde in divina mente repraesentantur. Ergo in divinis ideis contingentia absolute futura cognosci possunt.

Resp. Dist. Ant. : divinae ideae constituentes scientiam Dei rerum possibilem et producibilem repraesentant contingentia absolute futura, **neg.**; divinae ideae quatenus constituentes scientiam Dei contingentium absolute futurorum, **conc.** Jam vero in assertione posita sermo est de divinis ideis quatenus eae sunt exemplaria ad res producendas, atque ideo quatenus constituentes divinam scientiam rerum possibilem et producibilem.

372. Obj. 1.º contr. 2^{am} et 3^{am} p. Aeternitas omnes temporis et durationum finitarum differentias simul complectitur. Atqui non ita esset, si temporis differentiae solum successive responderent aeternitati. Ergo temporis differentiae simul aeternitati respondent; quapropter ab aeterno jam sunt omnes aeternitati praesentes.

Resp. Dist. maj. : aeternitas omnes temporis et durationum finitarum differentias simul complectitur quatenus sine ulla sui mutatione est praesens omnibus temporis differentiis, quamvis in infinitum multiplicentur, **conc.**; quatenus omnes temporis differentiae simul ab aeterno sint aeternitati praesentes, **neg.** **Et contradist. min. :** non ita esset, i. e., aeternitas non responderet sine ulla sui mutatione omnibus temporis differentiis, **neg.**; omnes temporis differentiae non responderent simul aeternitati; sed tantum successive, **conc.** Igitur aeternitas Dei est quidem tota simul et sine ulla successione; res autem divinae aeternitati respondentes solum recipiunt existentiam successive, atque ideo successive tantum possunt esse praesentes aeternitati, non enim concipitur unum esse praesens alteri, quando non est.

373. Obj. 2.º In aeternitate nihil est praeteritum neque futurum, sed omnia sunt praesentia. Atqui non ita esset, si res essent praesentes aeternitati cum successione. Ergo.

Resp. Dist. maj. : in aeternitate nihil est praeteritum neque futurum, i. e., ipsa Dei aeternitas semper est eadem omnino, **conc.**; res creatae divinae aeternitati respondentes neque praetereunt neque adveniunt, **neg.** Et **contradist. min.** : non ita esset, i. e., ipsa Dei aeternitas non esset semper eadem omnino quin aliquid ei intrinsicum praeteriret aut adveniret, **neg.**; res creatae non essent sine successione temporis praeteriti, praesentis et futuri, **conc.**

374. Obj. 3.º Deus nunc et ab aeterno est physice praesens, v. gr., Petro nunc existenti. Ergo similiter Petrus ab aeterno est physice praesens divinae aeternitati; physica enim praesentia nequit non esse mutua. *Prob. ant.* Quia aliter Deus distaret ab illa temporis differentia in qua Petrus existit.

Resp. Neg. ant. et ejus probat. Etenim Deus quatenus est ex parte sua jam ab aeterno est praesens omnibus rebus; verum quia res non semper existunt, sed solum aliquando; ideo ex earum defectu Deus nequit esse praesens rebus, nisi in ea temporis differentia in qua existunt. Unde Deus non est ab aeterno physice praesens Petro, quia hic ab aeterno non existit : neque inde sequitur Deum distare ab illa temporis differentia in qua Petrus existit, sed viceversa, nimirum existentiam Petri non semper respondere aeternitati; sed aliquando solummodo.

375. Obj. 4.º Deus ab aeterno jam intuetur omnes res futuras. Atqui intuitio terminatur ad res ut physice praesentes. Ergo res jam ab aeterno sunt physice Deo praesentes.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : intuitio terminatur ad res ut physice praesentes saltem in aliqua temporis differentia, **conc.**; ut physice praesentes jam ab aeterno et semper, **neg.** Deus semper intuetur res aliquando existentes, sed eas intuetur eo modo quo sunt existentes, videlicet in aliqua temporis differentia; minime vero tanquam semper seu ab aeterno existentes.

376. Obj. 5.º Aliqua PP. testimonia videntur indicare contingentia absolute futura esse jam ab aeterno physice praesentia aeternitati Dei. Ergo.

Resp. Neg. ant. : PP. enim testimonia solum asserunt in aeternitate Dei nihil esse praeteritum aut futurum divinamque scientiam esse sine ulla prorsus variatione; quae quidem verissima sunt sine physica ab aeterno praesentia futurorum cum divina aeternitate.

377. Obj. contr. 4.^{am} p. Si complexus divini decreti et scientiae mediae esset metaphysice connexus cum consensu aut dissensu creaturae rationalis, consensus aut dissensus non esset liber. Atqui hoc est falsum. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam complexus divini decreti et scientiae mediae est metaphysice connexus cum consensu aut dissensu creaturae consequenter, non antecedenter, atque ideo talis connexio non laedit libertatem. Quod vero ea connexio sit consequens seu jam supponens liberam creaturae determinationem, liquet; etenim divinum decretum de se non est connexum cum uno libertatis extremo, quum ponatur indifferens; scientia autem media ideo attingit potius consensum quam dissensum aut viceversa, quia creatura libere positura est consensum potius quam dissensum, proindeque nullum libertati affert detrimentum. Neque ex complexu decreti et scientiae me-

diae exurgit aliquid, quod inducere possit libertati nocumentum. Manet igitur salva libertas, tametsi detur ille complexus metaphysice connexus cum operatione creaturae.

378. Scholion I. De concordia divinae praescientiae cum libero arbitrio. De ratione qua praescientia Dei libertati creatae non noceat, jam supra n. 351 dictum est; verum quia haec res maximi est momenti, ulterius hic auctoritate confirmanda magisque declaranda esse videtur. In modo libertatis creatae conciliandae cum praescientia divina consentiunt generatim auctores nostri cum Suarez¹, Vazquez², Molina³, Valentia⁴, Ruiz de Montoya⁵, Lugo (Franc. de.)⁶, Mauro (Syl.)⁷, et in hoc consistit, quod asserunt praescientiam Dei jam supponere rem futuram liberam, et ideo futura contingentia praevideri a Deo, quia sunt futura, et non viceversa. Atque hanc rationem conciliandi Patres indicant.

Ita S. Joannes Chrysost. inquit⁸: «Non igitur praedictio ejus scandala adducit: absit: neque quia praenuntiavit, ideo eveniunt; sed ideo praedixit, quia aventura erant...» Et S. Cyrillus Alex.⁹: «Rursus asserimus non idcirco periisse proditorem (Judam), quia id Scriptura dixerit... sed quia omnino periturus erat, perversitate sua Dominum prodens, Scriptura id prorsus futurum praedixit, quae mentiri nequit.» Et S. Augustinus¹⁰: «Fecerunt ergo peccatum judaei, quod eos non compulsi facere, cui peccatum non placet; sed facturos esse praedixit, quem nihil latet. Et ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur; et hoc facturi praeviderentur ab eo, qui novit quid sit quisque factururus, et quid ei sit pro ejus opere redditurus.» Item Gaudentius¹¹, Brixiae Episcopus: «Synagoga quippe judaeorum quod erat crudeliter factura, praedictum est; non, ut fieret, jussum est: nec ideo factum est, quia praedictum erat; sed ideo praedictum est, quia erat futurum; ut praescientiam suam Deus in his quae per libertatem arbitrii hominum futura erant, ostenderet.»

Rursus Boetius (A. M. Sev.) inquit¹²: «Duae sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est omnes homines esse mortales; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed haec conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia praesens

1 *Opusc. de scient. fut. cont.*, l. 1, c. 9.

2 *In 1. p.*, d. 68, c. 6.

3 *De concordia*, q. 14, a. 13, d. 52.

4 *In 1. p.*, q. 14, a. 13, punct. 5.

5 *De scientia Dei*, d. 32, s. 2, n. 7.

6 *De Deo uno*, d. 29, c. 2, nn. 25 et 29.

7 *In 1. p.*, tract. 4, q. 43, n. 49.

8 *Homil. 59, vel 60 in Matth.*, n. 1 (M. G. 58, 574).

9 *In Joan. Evang.*, l. 11, c. 9, in XVII, 12 et sq. (M. G. 74, 522).

10 *Tract. 53 in Joan.*, n. 4 (M. L. 35, 3776).

11 *Sermo 3 de exod. lect.* (M. L. 20, 863).

12 *De consolat. philosoph.*, l. 5, pros. 6.^a (M. L. 63, 861). Clarius adhuc loquitur, eodem loco, pros. 4.^a, col. 847.

videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturae habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quae ex arbitrii libertate procedunt, praesentia con-
tuetur.» Denique S. Anselmus ita loquitur¹ : « Non enim nisi quod futu-
rum est praescitur, quia scientia non est nisi veritatis. Quare cum dico
quia si praescit Deus aliquid, necesse est illud esse futurum; idem est, ac
si dicam : si erit, ex necessitate erit; sed haec necessitas non cogit, nec
prohibet aliquid esse, aut non esse. Ideo enim quia ponitur res esse, dicitur
ex necessitate esse; aut quia ponitur non esse, affirmatur non esse
ex necessitate, non quia necessitas cogat aut prohibeat rem esse, aut
non esse.» In eandem sententiam etiam loquuntur Theodoretus², Auctor
qq. ad orthodoxos³, S. Prosper⁴, Prudentius⁵, Episcopus Trecens., Ra-
tramnus⁶, monachus, Hugo Victorinus⁷, alique, qui inferius, a. 9, addu-
cuntur. Nec refert quod plures Patres ad peccata se referant, quia propterea
dicunt peccata praesciri ut futura, quia futura sunt, non viceversa, ut
defendant libere et imputabiliter peccata committi; hoc vero etiam bonis
operibus convenit, quum debeant libere et imputabiliter ad meritum
exerceri.

379. Eadem conciliationis ratio a S. Thoma indicatur. S. Doctor
inquit⁸ : « Ad quintum dicendum, quod ista : « Omne scitum a Deo necesse
est esse », est duplex; eo quod potest esse de dicto, vel de re : et si sit de
dicto, vera est, et si sit de re, falsa est; et similiter conclusio duplex est.
Et hujus distinctionis ratio est, quia potest istud sumi secundum conditionem
qua subjacet divinae scientiae; et hoc est secundum quod habet esse deter-
minatum in actu, et sic necessitatem habet, vel potest ista res sumi sine
aliqua conditione; et sic non est necessaria : quia potest sic considerari ut
est in causis suis antequam sit in actu, et ibi non habet necessitatem, nec ibi
est scita a Deo futura esse; non enim scit Deus effectum contingentem esse
determinatum in causa sua : quia esset falsa scientia, cum in causa determi-
natum non sit.» Et ibidem ad sextum : « Verbi gratia, cursus Socratis
subjacet certitudinis divinae scientiae, prout est in actu; et hoc non habuit
semper, quia quandoque erat in potentia tantum, et secundum quod sic
tantum erat, non erat subijcibilis certitudini divinae scientiae...»

Idem S. Doctor, *Contra gentes*, dicit⁹ : « Si unumquodque a Deo cogno-
scitur sicut praesentialiter visum, sic necessarium erit esse, quod Deus
cognoscit, sicut necessarium est Socratem sedere, ex hoc quod sedere
videtur; hoc autem non necessarium est absolute, velut a quibusdam dicitur,
necessitate consequentis, sed sub conditione, vel necessitate consequentiae :
haec enim conditionalis est necessaria : si videtur sedere sedet.»

1 *De concord. praescient. et praedestinat.*, q. 1, c. 2 (M. L. 158, 509).

2 *Interpre. Etpist. ad Rom.* VIII, 30 (M. G. 82, 143).

3 Q. 58 (M. G. 6, 1299).

4 *Sentent. lib., sent.* 383 (M. L. 51, 492).

5 *De praedestinatione*, c. 11 (M. L. 115, 1157).

6 *De praedestint.*, l. 2 (M. L. 121, 72).

7 *Summa sentent.*, c. 12 (M. L. 176, 61), necnon *De sacrament. christian. fidei*, p.

2.^a cc. 17 et 18 (M. loco citato, col. 212, 213).

8 *In II. sent.*, l. d. 38, q. 1, a. 5, ad 5.

9 L. 1, c. 67.

Item *De malo*¹: «Sicut enim se habet divina scientia ad futura contingentia, sic se habet oculus noster ad contingentia, quae in praesenti sunt, ut dictum est; unde sicut certissime videmus Socratem sedere cum sedet, nec tamen propter hoc sequitur quod sit simpliciter necessarium; ita etiam ex hoc quod Deus videt omnia quae eveniunt, in se ipsis, non tollitur contingentia rerum.»

Denique ipse S. Doctor, *De veritate*²: «Ad secundum dicendum, quod sicut dictum est, in corp. art., contingens refertur ad divinam cognitionem secundum quod ponitur esse in rerum natura: ex quo autem est, non potest non esse tunc quando est, quia quod est, necesse est esse quando est, ut in I Periher (c. VI, declinando ad finem), dicitur; non tamen sequitur quod simpliciter dicatur necessarium, nec quod scientia Dei fallatur, sicut et visus non fallitur dum video Petrum sedere, quamvis hoc sit contingens.»

Ex testimoniis quidem S. Thomae allatis elucet secundum S. Doctorem futura contingentia praescientiae Dei non subjacere, nisi quando jam actu sunt, sicut ego non video Petrum sedere, nisi quum jam actu sedet; ac proinde conciliatur divina praescientia cum libertate nostra secundum S. Doctorem ex eo, quod praescientia Dei non facit futura contingentia esse futura, quia non cognoscit ea, nisi pro illa temporis differentia, in qua jam sunt actu; sicut oculus noster non facit esse objectum, quod videmus, sed testatur illud esse, et videtur, quia re ipsa est.

380. Haec ipsa ratio conciliationis confirmatur, quia ut inferius, a. 9, demonstrabitur, scientia, qua Deus res futuras videt, non est earum causa, sed eas mere intuetur. Atqui merus intuitus alicujus rei eam non immutat, atque ideo si est libera, liberam ipsam relinquit, et si est necessaria, necessariam. Ergo scientia visionis Dei libertatem actionum non tollit. Praeterea si divina scientia actiones tantum necessarias manifestare posset, esset imperfecta. Hoc vero de scientia divina, quae infinite perfecta est, dici nequit. *Prob. ant.* Quia si scientia Dei actiones liberas manifestaret esse necessarias, falleret, et ideo esset valde imperfecta; si vero non sineret dari actiones liberas in creaturis, esset etiam imperfecta; nam perfectius est sinere et manifestare actiones liberas et necessarias, quam solum necessarias; quia illud prius est major perfectionis manifestatio.

Ex dictis autem minime infertur divinam scientiam a creaturis dependere; nam quod Deus cognoscat futura consequenter ad eorum existentiam in aliqua temporis differentia, non ideo est, quia a futuris aliquem influxum accipiat; sed propterea quod ex sua infinita perfectione est determinatus ad omnem veritatem cognoscendam, quum veritas existit.

381. Ex dictis n. 355 libertas creata non conciliari posse videtur cum decretis praedeterminantibus aut condeterminantibus; quia haec non sinunt electionem expeditam inter varia extrema; et nisi hoc concedatur, frustra recurritur ad distinctionem *sensus compositi et divisi*, et ad varias necessitates, scilicet *consequentis et consequentiae, conditionalem et absolutam, antecedentem et consequentem*. Dicitur *sensus compositus*, qui cum aliqua re conjunctionem importat, et *divisus*, qui ab illa separationem; *est neces-*

1 Q. 16, a. 7, ad 15.

2 Q. 2, a. 12, ad 2.

sitas consequentis, quae habetur per absolutam necessitatem deductionis ex aliquo antecedente, *et consequentiae*, quae est necessitas deductionis facta aliqua hypothese, v. gr., exercitii libertatis creatae; *conditionalis*, ut ipsum nomen dicit, est necessitas ab aliqua conditione dependens, et *absoluta*, quae a creatura nullo modo vitari potest; denique *antecedens*, quae a libertate creata non pendet, et *consequens*, si ab exercitio libertatis creatae dependet.

Et quod de decretis praedeterminantibus et condeterminantibus dictum est, similiter tenet de praedeterminatione et condeterminatione physica; hae enim illa decreta supponunt, et ex illis necessario inferuntur. Atque in idem incommodum incidere videntur illi, qui admittunt praemotionem physicam vel concursum praeivium sub ratione entis; nam in singulis actionibus particularibus ratio entis aut non distinguitur, aut est necessario connexa cum ceteris praedicatis ejusdem actionis; et idcirco si Deus praemovet sub ratione entis, eo ipso etiam praemovet sub aliis rationibus, et non relinquitur voluntati creatae libera electio, sed necessario eligere debet illud, ad quod sub ratione entis praemota est.

Quare ad concilianda divinam praescientiam et divina decreta et divinum concursum cum libertate creata recurrendum esse videtur ad systema, quod generatim sequuntur auctores Societatis Jesu. In hoc enim systemate divina praescientia libertati non officit, quia actionem liberam creaturae jam supponit; et divina decreta sic omnipotentiam ad concurrendum applicant, ut haec sit parata ad concurrendum cum actione unius vel alterius speciei vel etiam ad non concurrendum, si voluntas nihil ageret. Unde quum voluntas in actu primo omnia requisita ad agendum habet et concursus Dei etiam in actu primo paratum, eo ipso potest libere eligere, et agere vel non agere, agere hoc vel illud; verum si agat, simul Deus etiam agat necesse est necnon omnia principia ad actionem liberam concurrentia, et quidem Deus et voluntas libera per unam eandemque actionem, ut innuit S. Thomas, quum dicit: «Sed nihil prohibet quin una et eadem actio procedat a primo et secundo agente.» Nihilominus haec, Deo dante, fusius in *Tractatu de Deo Creatore* exponuntur.

382. Scholion II. De ratione scientiae Dei contingentis conciliandae cum immutabilitate. Ex his, quae supra probata sunt¹, constat Deum esse in omni ratione infinitum et actum purissimum; ex hoc vero quod est simpliciter infinitus, nihil ei deesse potest, et ex hoc quod est actus purissimus, nihil acquirere vel amittere potest; quare debet esse sibi sufficientissimus pro omnibus; aliter enim neque esset simpliciter infinitus, neque posset acquirere quod illi deesset, quum sit actus purissimus. Quare ex semetipso sine ulla mutatione potest cognoscere res existentes in hoc ordine providentiae, et illas non cognoscere ut existentes in alio providentiae ordine in quo non

1 J. p., q. 105, a. 5, ad 2.

2 D. 1, c. 2, a. 3.

existerent; secus non esset sibi sufficientissimus. Quod autem non intelligamus quo modo possit hoc esse, ideo est, quia non cognoscimus Deum ut est in se, sed tantum per creaturas, quae sunt limitatae et potentiales, et ideo debent mutari, ut praestent intrinsece ea, quae ante non praestabant. Profecto ex iis, quae in creaturis, quarum natura in omni ratione a Deo infinite distat, sine mutatione non concipiuntur, inducitur ad cogitandum neque in Deo locum habere posse sine mutatione ea, quae in creaturis mutationem omnino requirunt; verumtamen hoc non tenet, quum Deus ex se jam omnia habeat, et creaturae sint limitatae et in potentia respectu multorum, et idcirco conditionis infinitae distinctae et inferioris respectu Dei, et nunquam ex limitatione creaturae similem limitationem in Deo possumus ponere.

Atque haec doctrina, quae ex infinita perfectione et summa Dei simplicitate sequitur, confirmatur ex doctrina Patrum affirmantium nos de Deo et de ipsius perfectionibus cognoscere existentiam, non vero naturam et modum existendi prout in ipso Deo adest, et ideo non est mirum nos non capere, cur Deus non mutetur propter illa, quae in creaturis mutationem omnino requirunt, sed ita eveniat necesse est, quum ignoremus modum intimum divinae naturae a rebus creatis infinite distantem.

Quod vero Patres naturam divinam in se ipsa non posse cognosci ab hominibus viatoribus doceant, manifestum est. Sic S. Cyrillus Alex. dicit ¹: «Idcirco et a solo Patre cognoscitur, et solus cognoscit Patrem suum ac Deum. Cerni etenim non potest, neque ulli mortali patet, quid revera sit ipsa in se natura suprema. Subsistere siquidem et esse Deum credimus: quid autem sit secundum naturam absurdum est inquirere, quando capi nequit. Natura enim Dei mentem omnem superat.» Et S. Joannes Damascenus ²: «Atqui oportet eum, qui rei alicujus naturam exponere in animo habet, quid ea sit dicere, non quid non sit. De Deo autem impossibile est, quidnam essentia sua ac natura sit enuntiare: aptius est ex omnium remotione et negatione sermonem de eo facere. Neque enim aliquid est eorum quae sunt: non ut nullatenus sit; sed quia super omnia quae sunt, atque etiam supra ipsummet esse ipse est.» Item S. Hilarius ³: «Humanae infirmitatis religiosa confessio est, ex Deo hoc solum nosse,

¹ *De SS. Trinit.*, dialog. 4 (M. G. 75, 871).

² *De fide orthodox.*, l. 1, c. 4 (M. G. 94, 799).

³ *In Psalm.* 139, initio (M. L. 9, 718).

quod Deus est. Caeterum secreta illa et profunda imperspicabilis iudicii decreta mens terrena non penetrat... sed inscrutabilia ea esse et investigabilia confitenda sunt; quorum est alterum religiosae voluntatis, alterum imperspicabilis naturae.» Denique S. Augustinus¹: «Nunc si non potestis comprehendere quid sit Deus, vel hoc comprehendite quid non sit Deus... Nondum potest pervenire ad quid sit, perveni ad quid non sit». Et alibi²: «Sanctus enim Spiritus hoc ipsum hominibus intelligentibus insinuans, quam sint ineffabilia summa divina, his etiam verbis uti voluit, quae apud homines in vitio poni solent; ut inde admonerentur, etiam illa quae cum aliqua dignitate Dei se putant homines dicere, indigna esse illius maiestate, cui honorificum potius silentium, quam ulla vox humana competeret.» Vide plura apud Tomassini³.

Atque huic doctrinae consonat D. Thomas, quum dicit⁴: «Est autem via remotionis utendum, praecipue in consideratione divinae substantiae. Nam divina substantia omnem formam, quam intellectus noster attingit, sua immensitate excedit; et sic ipsam apprehendere non possumus cognoscendo quid est, sed aliqualem ejus habemus notitiam cognoscendo quid non est. Tanto enim ejus notitiae magis appropinquamus, quanto plura per intellectum nostrum ab eo poterimus remove...»

ARTICULUS VII

De divina contingentium conditionate futurorum scientia

383. Praemitt. 1.º Futurum conditionatum est illud quod eveniret, si conditio quaedam poneretur; quapropter in futuro conditionato tria distinguenda sunt: *conditio*, *conditionatum* et unius ad alterum *habitus*. *Conditio*, quae hypothesis etiam nominatur, est illud sub quo aliquid affirmatur vel negatur soletque particula *si* exprimi; *conditionatum* est quod dependenter a conditione affirmatur vel negatur; demum *habitus* est modus connexionis inter conditionem et conditionatum. Haec habitudo multiplex esse potest: 1.º *illativa*, si detur necessaria connexio inter conditionem et conditionatum ita ut ex illa

1 *Tract. 23 in Joan.*, n. 9 (M. L. 35, 1588).

2 *Contra Adimantum manichaeum*, c. 11 (M. L. 42, 142).

3 *De Deo*, l. 4, de simplic. divin. c. 7, et sq.

4 *Contra gentes*, l. 1, c. 14.

hoc necessario inferatur. 2.º *contingens*, si conditio non necessario conditionatum secum ferat, tamen ad illud conducat, aut per modum causae, aut occasionis, v. gr., *si Petro detur gratia A, ei cooperabitur*. 3.º *disparata*, si conditio nullo modo ad conditionatum conducat, v. gr., si Petrus legat, Turca pugnabit. 4.º *impossibilis*, si conditionatum sub tali conditione dari nequeat, v. gr., *si lapis cognosceret, Petrus converteretur*.

384. Praemitt. 2.º Futurum conditionatum in *pure conditionatum* et *non pure conditionatum* dividitur. *Pure conditionatum* dicitur, cujus conditio numquam eveniet; *non pure conditionatum* vero, cujus conditio aliquando implebitur, ut accidit in omnibus futuris contingentibus absolutis. Praeterea juxta diversam conditionis ad conditionatum habitudinem assumit quoque futurum conditionatum nomina diversa; atque ideo si habitudo sit *illativa* seu necessaria, appellatur futurum *conditionatum necessarium*; *si contingens, contingens*; *disparatum, si disparata* etc.

385. Praemitt. 3.º In re praesenti agitur tantum de futuris conditionatis sub hypothese conducenti quidem, sed non necessario secum ferenti conditionatum; de aliis enim conditionatis non est magni momenti apud theologos controversia, et ab omnibus admittitur ea a Deo cognosci aut per solam scientiam simplicis intelligentiae, si nunquam sunt extitura, aut etiam per scientiam visionis, si aliquando existentiam sortitura sunt. Jam in praesenti omnes theologi consentiunt Deum contingentia conditionate futura certo et infallibiliter cognoscere; tamen P. Suarez¹ et P. Ruiz de Montoya² commemorant aliquos negantes Deo cognitionem certam et infallibilem de singulis futuris conditionatis. Acerrima vero inter eos de medio cognitionis est controversia. Tenent PP. Dominicani contingentia conditionate futura cognosci a Deo in decretis subjective absolutis et objective conditionatis, h. e., in decretis absolute in Deo existentibus tamquam in subjecto, sed eorum objectum solum decernentibus, si talis vel talis conditio ponatur. Huic sententiae accedunt generatim scotistae, qui tantum in hoc differunt a PP. Dominicanis, quod nolint decreta subjective absoluta et objective conditionata esse conditionate praedeterminantia, sed velint solum esse conditionate condeterminantia. Societatis

1 Opusc. de fut. conting., l. 2, c. 1; Item Prolegomen. 2 de grat. c. 1.

2 De scientia Dei; l. 4, d. 61, s. 2.

vero theologi communiter dicunt contingentia conditionate futura cognosci a Deo in se ipsis. Quid autem sit rem in se ipsa cognoscere, declaratum est supra.

**Thesis I. Deus certo et infallibiliter cognoscit
contingentia conditionate futura.**

386. Prob. 1.º *Ex S. Scrip.* Deus in Sacris Litteris revelavit contingentia conditionate futura, ut certo et infallibiliter a se cognita. Ergo illa sciebat modo certo et infallibili, ut patet. Ergo eodem modo scit omnia contingentia conditionate futura; quia non est potior ratio pro his quam pro aliis; neque scientia Dei, quum sit sub omni ratione infinita, restringenda est ad sola futura conditionata cum praesenti rerum ordine connexa, et non extendenda ad omnia sine ulla prorsus limitatione; sed infinitas absoluta scientiae Dei exigit, ut omnia conditionata futura a Deo cognoscantur. *Prob. ant.* Nam, ut legitur in I *Reg.* XXIII, 10 et sq., David consuluit Dominum an Saul descenderet ad expugnandam urbem Ceilam et an viri Ceilae eum tradituri essent Sauli; et Dominus ad primum respondit : *descendet*, ad alterum vero : *tradent*.

Jam vero in textu allato sermo est de conditionato futuro libero : de conditionato quidem, quia neque Saul descendit Ceilam, neque viri Ceilae Davidem Sauli tradiderunt. De conditionato libero, quia sive descensus Saulis, sive traditio virorum Ceilae erant actiones liberae. Deinde de hoc conditionato futuro tribuitur Deo cognitio certa; voces enim *tradent*, *descendet* significant certitudinem de re affirmata. Neque vocabula *descendet*, *tradent* rectae accipi possunt de cogitatione vel voluntate *descendendi* vel *tradendi*, quum sive in Vulgata, sive in textu hebraeo absolute affirmetur, *descendet*, *tradent*.

Item apud *Matth.* XI, 21, dicitur : « Vae tibi Corazain, vae tibi Bethsaida : quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent. » Atqui in hoc textu sermo est de contingente conditionate futuro et libero; agitur enim de actibus hominum liberis, qui nunquam evenerunt nec evenient; sed evenissent sub aliqua conditione. Ergo. Idem eruitur ex *Jeremia*, XXXVIII, 17, et ex aliis Scripturae locis¹. Appo-

¹ Vide plura apud Henao (Gabriel. de), *Scientia media theologice defensata*, s. 2.

site S. Augustinus dicit¹: « Sed numquid possumus dicere etiam Tyrios et Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent? cum eis ipse Dominus attestetur, quod acturi essent magnae humilitatis poenitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.»

387. 2.º *ex PP.* Sufficiat S. Augustinus ita loquens²: « Respondeant, si possunt, cur illos Deus, cum fideliter et pie viverent, non tunc de vitae hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, et ne fictio deciperet animas eorum. ¿ Utrum hoc in potestate non habuit, an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime atque insanissime dicitur.» Inferius, articulo proximo, plura Patrum testimonia afferentur.

388. 3.º *ratione.* Deus certo et infallibiliter cognoscit omne verum, ut omnes admittunt. Atqui ex duobus contradictoriis de futuro contingente conditionato, v. gr.; *Petrus consentiret, si haberet auxilium A; Petrus non consentiret, si haberet auxilium A*; alterutrum pro quovis instanti reali est determinate verum. Ergo Deus certo et infallibiliter pro quovis instanti reali cognoscit determinate alterutrum. *Prob. min.* Quia in quolibet instanti reali in quo detur Petro auxilium A, necessarium est ut Petrus ponat alterutrum, nimirum aut consensum aut non consensum illi auxilio; non enim datur medium; atque ideo alterutrum sub illo auxilio tanquam conditione est determinate verum in quolibet instanti reali.

Thesis II. Deus non cognoscit contingentia conditionate futura in decretis subjective absolutis, objective vero conditionatis; sed directe et immediate in se ipsis.

389. *Prob. 1.^a p.* 1.º Decreta subjective quidem absoluta, objective autem conditionata, quibus Deus creaturam ad actum sub certa conditione ponendum praedeterminaret, laedunt libertatem. Ergo sunt rejicienda. *Prob. ant.* Quia illa decreta, pro casu quo poneretur conditio, non relinquerent creaturam indifferentem ad eligendum unum prae alio, sed creatura esset praedeterminata ad eligendum illud quod praedeterminatum fuisset. Atqui illud quod non relinquit creaturam active indifferentem ad eligendum unum prae alio, laedit libertatem, ut patet. Ergo.

390. 2.º Si darentur illa decreta subjective absoluta et objective conditionata, tanquam unicum medium divinae cognitionis pro illo statu condi-

¹ *De dono persever.*, c. 9, n. 23 (M. L. 45, 1006).

² *De corrept. et grat.*, c. 8, n. 19 (M. L. 44, 927).

tionato, etiam in eis cognosci deberent peccata conditionata, ut constat. Atqui hoc dici nequit. Ergo. *Prob. min.* Quia Deus esset auctor peccati; per illa enim decreta subjective absoluta et objective conditionata praedeterminaret ad actum peccati, si adimpleretur conditio. Sed qui creaturam efficaciter inducit ad ponendum actum peccati, se peccati auctorem constituit, ut clare elucet. Ergo.

Iisdem argumentis cum proportionem applicatis refelluntur decreta scotistarum condeterminantia subjective absoluta, objective vero conditionata.

391. Prob. 2.^a p. 1.º Deus, utpote infinita cognoscendi vi praeditus, cognoscit omnem veritatem et omni modo quo est cognoscibilis. Atqui contingentia conditionate futura habent in se ipsis determinatam veritatem, sive sunt in se ipsis cognoscibilia. Ergo Deus cognoscit contingentia conditionate futura in se ipsis. *Prob. min.* Quidquid est aut existens aut futurum aut possibile habet in se ipso determinatam veritatem; quidquid enim est hujusmodi potest directe et immediate terminare cognitionem aliquam et esse ratio ex parte objecti cur potius illud quam aliud cognoscatur, ut ex se manifestum videtur. Atqui contingentia conditionate futura sunt vere futura sub conditione, nam, v. gr., posita conditione conducente ad consensum necesse est ut determinate detur aut consensus aut non consensus, juxta illa quae supra dicta sunt; atque ideo alteruter necessario debet esse futurus sub illa conditione. Ergo contingentia conditionate futura habent in se ipsis determinatam veritatem.

392. 2.º Per exclusionem. Deus non cognoscit futura contingentia conditionata in suis causis, neque in divina essentia vel divinis ideis, nec in divinis decretis. Ergo in se ipsis; quia non alia assignantur media. *Prob. ant.* Non in suis causis; quia hae non necessariam habent connexionem cum actibus liberis; sunt enim ad illos active indifferentes. Deinde non in divina essentia vel divinis ideis, quia hae non exigunt unum potius extremum quam alterum esse futurum sub conditione. Denique non in divinis decretis, quia haec, si sint indifferentia, non sunt medium aptum ad cognoscendum in eis actum liberum, ut apparet; sin autem ad unum extremum sint determinata et ad illud efficaciter inducunt independentem a libera determinatione creaturae, jam tum laedunt libertatem. Ergo.

393. Obj. 1.º contr. assert. 1.^{am} Scriptura in aliquibus locis, ubi agitur de eventibus conditionatis, adhibet verbum *forte*, ut apud *Matth.* XI, 23. Sed vocabulum illud est indicium dubii in divina scientia. Ergo Deus non certo scit futura contingentia conditionata.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Dedecet enim infinitam Dei perfectionem habere notitiam dubiam¹.

394. Obj. 2.º S. Augustinus exponeus illud Sap. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*, inquit²: «Dictum est enim secundum pericula vitae hujus, non secundum praescientiam Dei, qui

¹ Vide dicta supra n. 350.

² *De praedest. sanct.* c. 14, n. 26 (M. L. 44, 979),

hoc praescivit, quod futurum erat, non quod futurum non erat. » Ergo juxta S. Aug. Deus non praescit quae non sunt absolute futura.

Resp. S. August. in loco laudato sumit praescientiam in sensu strictiore, nimirum pro scientia rei absolute futurae. Eodem modo sunt explicandi alii PP. qui loquuntur sicut Aug. in loco objecto. Item, tum S. Aug., tum alii PP., quum dicunt futura conditionata non esse futura, solum contendunt futura conditionata pure talia nunquam esse extitura. Ratio horum explicationum est, quia iidem PP. aliis in locis docent et futura mere conditionata cognosci a Deo, et talia futura esse eventura, si aliqua conditio poneretur.

395. Obj. 3.º Scientia contingentium conditionate futurorum plures involvit imperfectiones. Ergo non est ponenda in Deo. Prob. ant. α) Haec scientia est fingens; fingit enim conditionem poni, quae tamen nunquam ponenda est. β) Est discursiva; quia ex conditione infert conditionatum. γ) Est compositiva; quia componit sive conjungit conditionem cum conditionato. δ) Est praecisiva; quia praescindit a futuritione absoluta. ε) Est apprehensiva; quia non judicat utrum conditio sit ponenda, necne. Atqui haec omnia enumerata sunt imperfectiones. Ergo.

Resp. Ad α) **neg. assert.**; non enim conditio fingitur existens, sed a Deo cognoscitur tanquam conducing ad conditionatum; et revera conditio illa est ejusmodi.

Ad β et γ) etiam **neg. assertum**; scientia enim illa nec est discursiva neque compositiva. Non discursiva, quia ex conditione sive hypothese non potest cognosci conditionatum, quum istud non necessario ex illa inferatur; non compositiva, quia Deus propter suam infinitatem simplicissimo intuitu omnia respicit.

Ad δ) similiter **nego** eam scientiam esse proprie praecisivam; quia si sumatur realiter, est ipsa divina essentia attingens omnia modo perfectissimo; si vero accipiat quatenus est praecise scientia contingentium conditionate futurorum, cognoscit quoque clare et distincte quidquid in his futuris conditionatis est cognoscibile. Dixi hanc scientiam non esse proprie praecisivam sive attingentem imperfecte suum objectum; quia in sensu improprio praecisiva dici potest, quatenus nimirum solum attingit futura conditionata, prout a nobis distinguitur haec ab alia Dei scientia.

Denique ad ε) **neg.** quoque **assert.**; nam si scientia divina conditionerum accipiat realiter est ipsa Dei scientia de omnibus clare

et distincte judicans; si vero accipiatur formaliter sive prout a nobis distinguitur ab alia scientia Dei, etiam judicat de suo objecto sive de futuro conditionato quod futurum sit sub conditione. Nec refert eam sumptam formaliter non judicare utrum conditio sit ponenda, necne; quia hoc non ponit imperfectionem in ea scientia prout est a parte rei, sed in nostro concipiendi modo.

396. Obj. 4.º Haec propositio, v. gr.; *si Petro detur auxilium A, consentiet*, nullum facit sensum aptum. Ergo inepta est talis assertio. *Prob. ant.* Quia vel significat Petrum consensurum cum omnibus requisitis ad consensum, et tunc in ea non asseritur aliquid contingens pertinens ad scientiam conditionatam; quia unum ex requisitis ad consensum est concursus Dei in actu secundo, qui dari quidem nequit sine consensu; vel significat Petrum consensurum sine omnibus requisitis ad consensum, quod certe absurdum est.

Resp. Propositio illa facit sensum omnino aptum, nimirum si Petro detur auxilium A cum omnibus requisitis ex parte actus primi, consentiet sive ponet actum secundum. Jam concursus Dei in actu primo est indifferens, et ideo non necessario infert actum; concursus vero in actu secundo est ipse consensus, qui simul fit a Deo et a creatura. Similiter solvitur alia objectio quae ex praejecta propositione erui posset, s c., haec propositio, si Petro detur auxilium A, consentiet, nec potest facere sensum universalem, h. e., in omni casu in quo detur Petro auxilium A, consentiet; nec particularem, h. e., in aliquo casu consentiet; ac proinde nullum potest facere sensum. Solvitur hoc, inquam, similiter, negando eam propositionem facere sensum universalem aut particularem; facit enim sensum omnino singularem, h. e., in hoc casu singulari in quo detur Petro auxilium A, consentiet.

397. Obj. 1.º contra 1.^{am} p. secundae theseos. Futurum absolutum requirit aliquod Dei decretum absolutum. Ergo futurum conditionatum requirit aliquod Dei decretum conditionatum.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : futurum conditionatum requirit aliquod Dei decretum conditionatum tum subjective tum objective, **conc.**; conditionatum objective, sed subjective absolutum, **neg.** Etenim quum futurum conditionatum quatenus tale nunquam extitutum sit, non requirit causam, quae actu sit; sed solum causam quae esset, si conditio poneretur. Unde in Deo de futuris mere conditionatis non opus est ut sit aliquod decretum actuale; quia hoc decretum requiritur utique pro rebus in aliqua temporis differentia existentibus, non autem pro rebus extitutis nunquam. Quapropter sufficit ut pro his conditionatis sit in Deo decretum conditionate existens, h. e., decretum quod jam actu esset in Deo, si conditio aliquando

ponenda esset. Decretum tamen pro futuris conditionatis requisitum dici non debet nec mere possibile, nec conditionate futurum. Non mere possibile; quia quod est pure possibile dicit carentiam existentiae absolute et pro omni eventu; decretum autem illud saltem deberet existere pro eventu in quo poneretur conditio. Deinde non potest dici conditionate aut aliquo modo futurum; quia in Deo nihil potest esse futurum; sed omnia jam ab aeterno in illo esse debent; atque ideo decretum de quo agitur etiam esset in Deo jam ab aeterno, si conditio aliquando ponenda esset.

398. Obj. 2.º Futurum contingens conditionatum jam ab aeterno transit ab statu purae possibilitatis ad statum futuritionis conditionatae. Atqui hujus transitus debet aliqua causa dari, quae quidem ab aeterno alia esse non potest nisi divinum decretum. *Ergo.*

Resp. Dist. maj. : Futurum contingens conditionatum jam ab aeterno transit ab statu pure possibilitatis ad statum futuritionis conditionatae per alienationem, **conc.**; per statum sive proprie, **neg.** Et **contradist. min. :** hujus transitus debet aliqua dari causa, si sit transitus per alienationem, **neg.**; si sit transitus per statum aut physice, **conc.** Futurum contingens conditionatum est physice nihil nec unquam existentiam habiturum est, idcirco in sensu proprio nullum ab aeterno transitum subire potest. Tantummodo per alienationem sive in sensu improprio dici potest futurum conditionatum ab aeterno transire ab uno statu in alium; quod quidem in casu praesenti solum significat futurum conditionatum dici futurum et non mere possibile per denominationem ab eo quod esset, si poneretur conditio.

399. Obj. 3.º Ut divinus intellectus, posita conditione, videat, v. gr., potius consensum quam dissensum aliqua debet dari ratio. Atqui haec alia esse non potest nisi divinum decretum. Ergo dicendum Deum cognoscere haec futura conditionata in suo decreto. *Prob. min.* Quia haec ratio non potest esse conditio, quae est indifferens ad consensum et dissensum; nec ipse consensus, qui non est, sed esset. Ergo solum remanet decretum.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Haec enim ratio considerari potest aut ex parte divini intellectus aut ex parte objecti. Ex parte divini intellectus ratio est infinita ipsius perfectio; ex parte vero objecti, posita infinita divini intellectus perfectione, non alia requiritur ratio nisi ejus cognoscibilitas. Jam vero ad hoc ut objectum sit cognoscibile minime requiritur ut sit existens physice sive realiter, sed sufficit esse possibile, et a fortiori esse futurum sive absolutum, sive conditionatum.

400. Dices : Rei possibilitas est aliquid necessarium, ideoque facile cognosci potest; futuritio autem intrinseca nullam habet determinationem antequam res futura sit actu; atque idcirco non apparet quo modo in se ipsa cognosci queat.

Resp. Imprimis falsum videtur possibilitatem intrinsecam esse aliquid necessarium per statum; sed possibilitas intrinseca solum est necessaria per alienationem, quatenus necessario excludit contradictionem pro casu in quo ponatur ejus existentia¹. Deinde futuritio intrinseca etsi nullam determinationem habeat per statum sive physicam antequam actu existat; nihilominus

1 Vide P. Losada, *Metaphys.*, d. 2, c. 3, n. 32.

habet determinationem per ampliacionem, quatenus nimirum illa determinatio aut erit in aliqua temporis differentia, aut esset si aliqua conditio poneretur.

401. Dices iterum : Si futuritio sive res futura aut absolute aut conditionate cognosci potest ex eo quod habebit determinationem in aliqua temporis differentia vel absolute vel conditionate, etiam cognosci potest in signo priore ad omne decretum Dei. Atqui hoc est falsum. Ergo. *Prob. maj.* Quia etiam in signo priore ad omne decretum Dei liberum, verum est rem futuram esse habituram determinationem in aliqua temporis differentia aut absolute aut conditionate; ac proinde cognosci potest.

Resp. Neg. maj. Nam res aliqua non potest esse futura aut absolute aut conditionate, nisi ponantur ejus causae aut futurae aut existentes; nulla autem causa creata dari potest sive absolute sive conditionate, nisi detur decretum Dei aut absolute aut conditionate; et ideo sine decreto Dei vel absolute vel conditionate existente nihil futurum esse potest. Unde in signo priore ad omne divinum decretum etiam conditionate existens solum dari potest necessitas vaga, ut pro signo posteriore, in quo jam sint divina decreta, unum ex duobus contradictoriis contingentibus sit futurum, et tamen pro illo priore ad divina decreta cognoscibile non sit, quodnam ex duobus contradictoriis erit futurum. In signo igitur priore ad omne Dei decretum tantum datur necessario et non contingenter ex duobus contradictoriis extremum negativum.

402. Obj. 4.º Voluntas omnes homines salvandi est decretum absolutum ex parte Dei et conditionatum ex parte creaturarum. Ergo non sunt rejicienda decreta subjective absoluta et objective conditionata.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : ergo non sunt rejicienda decreta subjective absoluta et objective conditionata, quae alium non habeant scopum nisi reddere cognoscibilia futura conditionata, **neg.**; quae alium scopum habeant, **conc.** Decreta quae sunt in Deo subjective absoluta et objective conditionata non habent pro scopo reddere cognoscibilia futura contingentia conditionata; quia, ut probatum est, ea futura independenter ab omni decreto actualiter existente sunt cognoscibilia; imo per decretum Dei reddi nequeunt cognoscibilia futura libera; quia illud decretum tolleretur libertatem.

403. Obj. contr. 2.^{am} p. 2.^{ae} theseos. Merita conditionata non remunerantur a Deo. Ergo neque cognoscuntur.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia Deus tantum remunerat aut punit actiones quae re ipsa ponantur a creatura libera; sed cognoscit non modo quae facit, sed etiam quae faceret in aliis circumstantiis, quum haec sint cognoscibilia, sed non digna poena aut praemio.

ARTICULUS VIII

De scientia media directa

404. Praemitt. 1.º Divina scientia, etsi in se ipsa unica et simplicissima sit; nihilominus propter diversum nostrum concipiendi modum multifariam dividitur. Praecipuas tantum partitiones breviter

recensebo : 1.º dividitur *in primariam* sive in eam quae Deus se ipsum cognoscit; et *in secundariam* sive in eam qua Deus suum objectum secundarium sive creaturas cognoscit. 2.º In *practicam* et *speculativam*; prior habet objectum a Deo operabile, posterior autem objectum non operabile sistitque in sola ejus contemplatione¹. 3.º In *scientiam approbationis et simplicis notitiae*; illa videt objectum adjuncta divinae voluntatis approbatione; haec manifestat suum objectum sine tali approbatione. Postremo haec, sive *simplicis notitiae*, vocatur quoque *scientia reprobationis*, quum suum objectum manifestat Deo displicens. De hac tertia divisione inquit S. Augustinus² : « Deus dicitur scire, quae illi placent, nescire quae displicent; non quia ignorat ea, sed quia non approbat. » 4.º in *scientiam simplicis intelligentiae et visionis*; priore Deus scit omnia possibilia qua talia; posteriore videt existentia pro aliqua temporis differentia³. 5.º in *scientiam necessariam et liberam*. Necessaria est, quae non potest a Deo abesse et antecedit omne decretum liberum Dei; libera vero, quae potest a Deo abesse et praesefert decretum Dei liberum actu existens. Haec divisio non omnino concurrit cum ea quae est quarto loco posita; nam scientia simplicis intelligentiae, etsi suum objectum necessarium habeat, circa Dei existentiam non versatur; necessaria vero habet pro objecto non modo possibilia, sed etiam esse Dei; e contra scientia visionis non solum complectitur quidquid existit contingenter, verum etiam ens necessario existens, libera vero tantum complectitur quod contingenter existit.

405. **Praemitt.** 2.º Quaestio in hoc articulo tractanda est, utrum scientia, quae vocatur *media*, ultra enumeratas admittenda sit. *Scientia media* a P. Henao (Gabriel de) ita definitur⁴ : « cognitio divina futurorum contingentium conditionatorum independens a medio praeconnexo cum ipsis ». Ab aliis quidem definitur : « scientia futurorum conditionatorum contingentium independens ab omni decreto Dei absoluto seu actu existente ». Ambae quidem definitiones in idem recidunt, quia re ipsa controversia praecipua est de decreto Dei antecedenti liberam determinationem creaturae et cum illa metaphysice connexo. Verum prior definitio est generalior et accuratior, quia ex-

1 Vide S. Thomam, 1.^a p., q. 14, a. 16.

2 *Quaest. super Heptateuch.*, 1. 2, q. 152. (M. L. 34, 647).

3 Vide S. Thomam, 1.^a p., q. 14, a. 9.

4 *De scientia media theologicè defensata*, s. 145.

cludit quamque connexionem antecedentem et necessario inferentem determinationem creaturae. Dixi connexionem *antecedentem*; quia *consequens* nulla assignari potest, quae sit apta ad futura libera contingentia adhuc conditionata cognoscenda, nisi sit ipsa Dei scientia; neque est aliquis auctor, qui asserat Deum cognoscere contingentia conditionate futura in aliqua connexione consequenti talia futura, nisi sit in ipsa Dei scientia contingentia. Profecto sicut excluditur decretum Dei efficax et antecedens liberam determinationem creaturae, quia cum libertate creata repugnare videtur, similiter est excludenda quaelibet connexio antecedens liberam creaturae determinationem et eam ex se infallibiliter inferens; quia talis connexio non minus libertati creatae opponi videtur, quam decretum Dei efficax et antecedens.

Jam ad quaestionem propositam respondent omnes auctores Societatis admittendam esse scientiam mediam, ut Suarez¹, Vazquez², Molina³, Toletus⁴, Bellarminus⁵, Fonseca (Petrus)⁶, Valentia⁷, Tanner⁸, Fasolus⁹, Esparza¹⁰, Lugo (Franc. de)¹¹, Maurus¹², etc. P. Borrull centum auctores nostrae Societatis, eorum operibus designatis, commemorat¹³, et P. Henao¹⁴, centum viginti quatuor; uterque auctor longum quoque catalogum externorum doctrinae Societatis faventium adducit¹⁵. Impugnant vero scientiam mediam PP. Dominicani et generatim etiam scotistae statuantes, ut in articulo proximo dictum est, Deum cognoscere futura libera conditionata in suis decretis metaphysice connexis cum illis.

Animadvertendum vero hic est omnes PP. nostrae Societatis convenire in rejiciendis Dei decretis actu et absolute existentibus, et

1 *Opusc. de fut. conting.*, l. 2, c. 7, n. 15, et c. 8, n. 8; *Prolegomen. 2 de gratia*, cc. 1 et 5.

2 *In 1 p.*, d. 67.

3 *In 1 p.*, q. 14, a. 13. d. 14, § Secundo Deus, et d. 17, § Triplicem scientiam; *Concord.* dd. 49 et 52.

4 *Comment. in Luc.*, c. 10, annot. 18.

5 *De amissione grat.*, l. 2, c. 17; *De gratia et liber. arbitr.*, cc. 12 et 13, necnon in *Recognitione* horum cap.

6 *Metaphysicor.* l. 6, c. 2, q. 8, s. 8.

7 *De Deo uno*, d. 1, q. 14. a. 13, punct. 5, s. 2.

8 *De Deo uno*, d. 2, q. 8, dub. 5, n. 25, et dub. 7, n. 9.

9 *In 1 p.*, q. 14, a. 13, dubit. 17, n. 283, et dubit. 19, n. 466.

10 *De Deo uno*, l. 1, q. 18.

11 *De Deo uno*, l. 1, d. 32, ante cap. 1, et d. 37, c. 1, n. 7 et sq.

12 *In 1 p.*, l. 1, tract. 4, q. 45.

13 *De scientia media*, d. 5, s. 4. Hoc opus editum est anno 1656.

14 *Scientia media historice propugnata*, eventilatio 47. Hoc opus editum est anno 1665.

15 Primus loco antea citato s. 5, et alter loco etiam citato, eventilat. 43, 44 et 45.

etiam in non admittendo aliquo extremo, quod sit necessario connexum antecederet cum operationibus liberis conditionatis; verum pauci aliqui expresse non docent Deum agnoscere futura contingentia conditionata in se ipsis, licet aequivalenter hoc docere videantur. Attamen sententia multo communior inter auctores Societatis tenet Deum cognoscere futura contingentia conditionata in se ipsis. Atque haec sententia omnino tenenda est; etenim res aliqua cum certitudine metaphysica cognosci non potest, nisi aut immediate in se ipsa, aut in aliquo cum illa metaphysice connexo; jam omne metaphysice connexum antecederet cum operatione libera tollit libertatem; antea enim quam operatio eliciatur tollitur indifferentia ad unum et alterum extremum, prout ad exercitium libertatis est necessaria, et solum unum extremum eligi potest, illud scilicet quod erat metaphysice connexum cum aliquo antecedente¹.

Animadvertendum etiam est hic, quod in articulo praecedenti, quum probatum fuerit Deum cognoscere futura contingentia conditionata in se ipsis sine ullo decreto Dei actu existente, eo ipso dari scientiam mediam ostensum est; scientia enim media est illa, quae cognoscit contingentia conditionate futura independenter a decreto Dei absolute existenti et ab omni antecedente necessario inferente futura conditionata libera. Tamen eadem res, quum magni sit momenti, hic iterum tractatur; tum ut eadem quaestio magis declaretur et solutio difficultatum perficiatur, tum ad demonstrandum scientiam futurorum contingentium conditionatorum recte vocari *mediam*.

Thesis. Datur scientia quo Deus cognoscit contingentia conditionata futura nobis libera independenter ab omni decreto subjective absoluto; quae quidem scientia recte vocatur *media*.

Haec thesis duplici parte constat: 1.^a pars est, *datur scientia qua Deus cognoscit contingentia conditionata futura nobis libera independenter ab omni decreto subjective absoluto*; et altera quae

¹ Ex dictis apparet pertinere ad substantiam scientiae mediae cognoscere actiones liberas conditionatas immediate in se ipsis; nam aliter earum libertas tolleretur, et scientia media praesertim defenditur ad divinam scientiam cum humana libertate conciliandam. Unde non recte dictum videtur, quod dixit Card. Billot (*De Deo uno*, p. 2.^a, q. 14, thes. 22, pag. 210 edit 5ae, in quadam nota), sc.: «Hinc iterum vides, non esse ullatenus admittendum id quod quidam dixerunt; substantiam controversiae circa scientiam mediam, (ad rem quod attinet), esse de medio cognitionis, quatenus scilicet juxta alios, Deus videt futuribilia immediate in se ipsis, juxta alios vero, non.»

quidem scientia recte vocatur media. Dictum est in *praemittendo* 2.º repugnare scientiae mediae quodlibet extremum necessario inferens nostras actiones liberas sub conditione; quae quidem extrema etiam videntur esse excludenda et ponenda in thesi tanquam media, in quibus non possunt cognosci contingentia conditionate futura. Verum in thesi solum excluduntur decreta efficacia et ex se infallibiliter connexa cum determinata actione; tum quia in praesenti adversarii scientiam mediam expresse impugnant statuant Deum cognoscere futura libera conditionata in suis decretis; tum quia rationes, quibus divina decreta rejiciuntur tanquam medium cognitionis, applicari quoque possunt cui-libet rei ex natura sua infallibiliter connexae cum determinatis actionibus; etenim propter hanc connexionem rejiciuntur divina decreta tanquam medium cognitionis.

406. Prob. 1.^a p. 1.º Ex S. Script. Christus apud Matth. XI, 21, recte increpat judaeos comparative ad tyrios et sidonios. Atqui Christi objurgatio non fuisset recta, si Deus cognosceret futura conditionata nobis libera in decretis praedeterminantibus aut condeterminantibus. Ergo Deus non cognoscit futura conditionata nobis libera in decretis praedeterminantibus aut condeterminantibus; ac proinde ea cognoscit per scientiam mediam; quia non assignatur aliud medium; quo cognosci possint, aut si assignetur, erit medium natura sua infallibiliter connexum cum determinatis actionibus, et ideo eodem modo ac divina decreta rejiciendum. *Prob. min.* α) Tum objurgatio non est recta, quum datur justa excusatio. Atqui si Deus cognoscit futura conditionata nobis libera in decretis praedeterminantibus aut condeterminantibus, judaei habuissent justam excusationem prae tyriis et sidoniis; potuissent enim dicere se non facere poenitentiam, quia non erant praedeterminati aut condeterminati ad illam sub conditione miraculorum apud eos patratorum, et quod si ipsi acceperant praedeterminationem, etiam ipsi poenitentiam egissent. β) Illa exprobatio non est recta, quae datur propter omissionem rei impossibilis. Atqui si Deus cognoscit conditionata futura nobis libera in decretis praedeterminantibus aut condeterminantibus, judaei fuissent exprobatii ob omissionem rei impossibilis; impossibile enim eis erat poenitentiam sub conditione miraculorum faciendorum agere sine praedeterminatione ad illam; praedeterminatio namque juxta adversarios est requisitum omnino necessarium ad agendum, et eo posito nequit non dari operatio et unice a Deo pendet illam tribuere. Ergo.

407. 2.º ex PP. a) Nemesius, Episcopus Emesenus, inquit ¹ : « Cum enim Deus non nesciat, bono viro expedire pauperem esse, ejusque sensus opes, si dentur, depravaturas, utiliter eum in paupertate sinit vivere... » Et S. Gregorius Nyssen. ² : « Verisimile enim est eum qui id quod futurum est aequae ac praeteritum cognovit, progressum vitae infantis ad perfectionem prohibere, ne quod *vi praescia* malum animadversum est in eo, qui ita victurus fuisset, perficiatur, atque ei qui ea voluntate arbitrioque victurus fuisset, vitii nequitiaeque materia vita fiat. » Item S. Joannes Chrysostom. de plurimis illorum qui jam ante usum rationis affligi incipiunt, dicit ³ : « Praeterea cum plurimos illorum futuros nequam praesciverit Deus, eos veluti compe-
dibus quibusdam hujusmodi supplicio coercet. » Denique S. Cyrillus Alex. approbat ⁴ haec verba Porphyrii ad Nemertium, sc. : « Deus autem, qui futura novit, alios quidem propter pietatem etiam juvenes vitae praeripit, alios vero propter eas quae necessariis clades futurae sunt per eos. Horum autem misertus, futuris ob inexpiabilia calamitatibus eximit. » In hisce omnibus manifestum est agi de divina scientia circa futura conditionata et libera; agitur enim de illis actionibus, quae ab homine positae essent, nisi esset a Deo impeditus vel eripiendo a vita vel alia impedimenta adducendo. Deinde in omnibus testimoniis allatis sermo est de scientia Dei, et nihil dicitur de decretis, quae juxta adversarios essent fundamentum divinae scientiae, imo indicatur, ideo ea mala sciri a Deo, quia futura erant, ac proinde scientiam divinam non facere rem futuram, sed illam talem supponere.

b) *Ex praescientia peccati primorum parentum.* Dicit enim S. Augustinus ad lapsum primorum parentum se referens ⁵ : « Sed praesciebat (Deus) quod eorum futura esset voluntas mala. Praesciebat sane, et quia falli non potest ejus praescientia, ideo non ipsius, sed eorum est voluntas mala. Cur ergo eos creavit, quos tales futuros esse praesciebat? Quia sicut praevidit quid mali essent facturi, sic etiam praevidit de malis factis eorum quid boni esset ipse factururus. Sic enim eos fecit, ut eis relinqueret unde et ipsi aliquid facerent, quo quidquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem invenirent. A se quippe habent voluntatem malam, ab illo autem

1 *De natura hominis*, c. 44 (M. G. 40, 802).

2 *De infantibus qui praemat. abripiuntur* (M. G. 46, 183).

3 *Ad Stagir.*, l. 1, n. 8 (M. G. 47, 444).

4 *Contra Julianum*, l. 3 (M. G. 76, 646).

5 *De Genes. ad llt.*, l. 11, c. 9 (M. L. 34, 434).

et naturam bonam, et justam poenam...» In hoc quidem testimonio sermo est de scientia, quae in Deo habetur pro priori ad decretum creandi primos parentes; secus enim S. Doctor non posset interrogare, *cur ergo eos creavit, quos tales futuros esse praesciebat?*; etenim posito decreto creandi primos parentes, jam non poterat illos non creare. Quare haec scientia non est visionis, quae jam supponit decretum Dei absolutum; neque est simplicis intelligentiae, quia sermo est de actione libera et futura sub conditione. Sermo est igitur de scientia futurorum contingentium sub conditione.

Praeterea haec scientia juxta testimonium allatum non fundatur in decreto Dei absolute existente; quia juxta S. Doctorem ipsius fundamentum est mala hominis voluntas futura, quam ea scientia supponit et requirit, et ideo est cognitio malae voluntatis ratione ipsius, saltem ut termini cognitionis, et habetur quod in thesi intenditur, scilicet futura conditionata cognosci a Deo independenter ab omni connexo infallibiliter cum illis.

Jam vero sicut ex testimonio S. Augustini allato confectum est argumentum pro scientia futurorum contingentium conditionatorum independenter ab omni decreto absolute existenti et ab omni infallibiliter connexo cum futuro conditionato, similiter possent confici multa alia similia argumenta ex testimoniis et S. Augustini et aliorum Patrum, quorum copiosum catalogum affert P. Ruiz de Montoya.¹

c) *Ex PP. qui asserunt Deum cognoscere futura libera, quia sunt futura.* In art. 6, schol. 1, n. 378, allata sunt plura PP. testimonia, et inferius a. 9 alia afferuntur, in quibus asseritur futura contingentia non ideo esse futura, quia a Deo praevidentur; sed e contra a Deo praevidentur, quia futura sunt; hoc autem non staret, si scientia visionis Dei decretis praedeterminantibus niteretur; in hac enim hypothese, ideo futura contingentia essent futura et ut talia Deus intueretur, quia ipse praedeterminasset ea esse futura. Quod si futura absoluta decreto praedeterminanti non nituntur, neque conditionata; nam haec si in decreto subjective absoluto praedeterminanti et objective conditionato fundantur, eo ipso postulant decretum praedeterminans, si impleatur conditio, ut est manifestum. Quare si futura absoluta decreto praedeterminanti non innituntur, neque conditionata; et quum cognoscantur *quia futura* secundum Patres, eo ipso propter eorum veritatem objectivam cognoscuntur.

d) *ex S. Augustino ita dicente*²: «Ad alios autem vocatio quidem pervenit; sed quia talis fuit qua moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt, sed non electi: et non jam similiter

¹ *De scientia Dei*, dd. 65 et 66.

² *De diversis qq. ad Simplician.*, q. 2, n. 13 (M. L. 40, 118).

verum est, *igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis*: quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit; quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur et intelligerent et sequerentur. Verum est ergo, *Multi vocati, pauci electi*. Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati. Item verum est, *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*; quia etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur. Falsum est autem si quis dicit, *igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis*: quia nullius Deus frustra miseretur; cuius autem miseretur sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat.»

Profecto secundum testimonium S. Augustini proxime allatum Deus eorum miseretur, *quos ita vocat, quomodo eis aptum est ut sequantur; cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat*. Jam vero haec scientia, qua Deus cognoscit quid unicuique aptum est, ut vocationem sequatur, ut eam non respuat, non est scientia visionis; per hanc enim scientiam non cognoscit Deus quid esset unicuique aptum, congruum si vocaretur, sed futuram jam absolute vocationem et hujus effectum; neque per mere scientiam simplicis intelligentiae, quia haec in pure possibilibus versatur, et hic sermo est de eo, quod homo faceret vocatus in determinatis circumstantiis, et ideo de futuris conditionatis et de eorum scientia. Haec autem est scientia media; quia non fundatur in divinis decretis, quia haec facerent gratiam efficacem propter praedeterminationem aut condemnationem, non propter accommodationem et congruitatem; sed nititur veritate consensus vel dissensus in determinatis adjunctis, hoc enim affirmat; et ideo est scientia futurorum contingentium conditionatorum juxta doctrinam Societatis.

Nec dici potest, ut facit Billuart ¹, ibi sermonem esse de sola vocatione externa; agitur enim de ea vocatione, qua Deus hominum miseretur, qua fiunt electi; haec autem vocatio certe non est tantum externa. Nec dici potest ibi sermonem esse de gratia intensiore; nihil enim de hac gratia habetur, sed de aptitudine, attemperazione, congruitate, ut vocatus vocationem non respuat. Praeterea juxta adversarios sive vocatio externa, sive gratia intensior per praedeterminationem physicam tribuitur; praedeterminatio vero physica nullatenus ab attemperazione et congruitate dependet. S. Augustinus igitur in loco laudato rem per praedeterminationem physicam non explicat; ideoque nullibi ab eo admittitur; in omnibus enim operationibus juxta adversarios similiter est admittenda.

408. 3.º Deus necessario cognoscit quidquid quaelibet creatura rationalis in infinitis circumstantiis in quibus inveniri potest, ageret; Deus enim necessario omnem habet perfectionem, et omnia cognoscere sine ulla prorsus exceptione est manifesta perfectio. Sed id ipsum

¹ De Deo uno et trino, dissert. 6, a. 6, § 9.

non necessario decernit; potest enim Deus nihil decernere de possibilitibus, alias enim Deus non esset liber in decernendo de creaturis, sed pro unaquaque creatura rationali cogereetur habere innumera decreta pro infinitis circumstantiis, in quibus ea creatura inveniri potest. Ergo.

409. 4.º Sive adsit, sive absit decretum subjective absolutum et objective conditionatum, hanc scientiam divinam: *Si Petrus haberet auxilium A, consentiret*, formaliter objective reddit veram ipsa existentia consensus Petri sub conditione auxilii A; quia quaelibet scientia redditur vera eo ipso quod objectum se habeat prout ab ea enuntiatur. Ergo redundat decretum subjective absolutum, objective conditionatum, sufficitque scientia media. Neque tale decretum absolutum requiritur, ut detur veritas objectiva, quia, quum illa veritas non detur actu, sed daretur, si poneretur conditio, eo ipso ut illa esset, non requiritur decretum actu existens, sed quod esset, si poneretur conditio.—Nec Deus cognoscit illam veritatem actu dari, sed quod daretur, si conditio poneretur.

410. 5.º Deus certo cognoscere debet non modo futura contingentia conditionata quae ad praesentem rerum ordinem spectant, sed etiam omnia ea, quae in mundis possibilibus dari possunt; hoc enim exigit infinita Dei perfectio¹. Atqui saltem futura conditionata libera, quae ad mundos possibles spectant, a Deo non cognoscuntur per decreta subjective absoluta et objective conditionata, neque per aliud medium infallibiliter cum illis connexum. Ergo cognoscuntur immediate in se ipsis, quum non assignetur aliud medium. Ergo etiam futura conditionata ad praesentem rerum ordinem pertinentia ita cognoscuntur; ita enim cognosci possunt, et decreta ad ea cognoscenda essent otiosa et inutilia, et aliud medium connexum praeter decreta non assignatur.

Prob. min. a) Non cognoscuntur per decreta. Nam Deus deberet multiplicare decreta sine ullo fine, ut singula futura conditionata quae in mundis possibilibus darentur, attingeret; hoc autem videtur incredibile, quod Deus, si velit cognoscere omnia futura libera conditionata, quae in omnibus possibilibus mundis reperiri possunt, cogatur facere infinita decreta, saltem syncategorematicae, praesertim quum talis decretorum infinitas nihil positivum poneret, et omnes res mundorum possibilium ita manerent post talia decreta, ut nihil existentiae essent habiturae, sicut ante illa, et certe Deus multo plura cogereetur statuere decreta pro mundis possibilibus, quam pro universo mundo existenti.

b) Non cognoscuntur per aliud medium connexum. Nullum enim assignari potest, quod infallibiliter inferat actiones liberas sub conditione ponendas, neque dari potest, quia libertatem earum actionum auferret. Ergo non possunt cognosci nisi immediate in se ipsis, et ideo per scientiam mediam.

¹ Joannes a S. Thoma (*In 1 p.*, d. 20, n. 34) ponit ut dubium, utrum Deus cognoscat conditionata futura libera ad praesentem ordinem non spectantia, imo in sententiam negativam propendit; verum immerito quidem, quum major sit perfectio intellectus se extendens ad omnia omnino contingentia conditionata futura cognoscenda, quam si ad illa, quae ad praesentem providentiam pertinent, tantum se extendat.

Praeterea decreta subjective absoluta et objective conditionata etiam inde rejicienda videntur; quia indigna Deo esse videntur. Nam, v. gr., si *Deus decernit, ut tyrii convertantur, si apud ipsos miracula fiant*, ex una parte Deus conversionem tyriorum per miracula statuit, et ex altera vult miracula apud illos non fieri; hoc vero ridiculum videtur; quod quidem praecipue tenet in decretis, in quibus conditio per ipsum Deum implenda est, sed etiam tenet in omni decreto conditionato, si doctrina adversariorum stat; nam juxta illam nulla res operari potest, nisi efficaciter per physicam praedeterminationem ad operandum applicetur. Item decreta subjective absoluta et objective conditionata adversariorum nullatenus inservirent, si conditio impleretur; pro hac enim hypothese esset ponendum alterum decretum simpliciter absolutum, quod solum sine conditionato sufficeret. Contra decretum conditionatum, quod ab auctoribus nostrae Societatis ponitur, praecise inserviret, ut conditio impleri posset, et deberet absolute existere pro casu impletionis conditionis. Denique decreta subjective absoluta et objective conditionata, quae alium non habeant scopum, nisi constituere futura conditionata libera et eorum cognitionem tribuere, neque in S. Scripturis, neque in SS. PP., neque in antiquis theologis reperiuntur, neque eorum utilitas aut convenientia ostenditur ¹.

Eadem prima pars assertionis probari potest quoque ex argumentis allatis supra a n. 389 ad n. 392 inclusive.

411. Prob. 2.^a p. Illa scientia recte vocatur media, quae tum inter scientiam naturalem et inter contingentem, tum inter visionis et simplicis intelligentiae mediat. Atqui talis est scientia contingentium conditionate futurorum independens ab omni decreto actuali. Ergo.

Prob. min. α) Mediat inter scientiam naturalem et contingentem. Utramque enim participat et ab utraque differt. Ergo est inter utramque media; nam quod duo extrema participat et ab eisdem differt, non potest non esse aliquo modo medium inter illa. *Prob. ant.* Est particeps scientiae naturalis, quia nullum decretum actu existens requirit; et ab ea differt, quia ejus objectum est contingens. Deinde est scientiae contingentis particeps, quia etiam habet objectum contingens; et ab ea differt, quia ejus objectum in nulla temporis differentia habiturum est existentiam.

β) Mediat inter scientiam visionis et simplicis intelligentiae. Est enim particeps scientiae visionis eo quod non respiciat rem mere possibilem; ab ea tamen differt, quia non habet objectum absolute existens. Contra est particeps scientiae simplicis intelligentiae, quia ejus objectum nunquam habebit existentiam; et ab ea differt, quia ejus objectum non est mere possibile.

¹ Vide P. Suarez, *Prolegom. 2 de gratia*; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, d. 71, ss. 9 et 10; Martínez (Nicol.), *Deus sciens*, controvers. 4, d. 3, ss. 2, 3 et 4.

412. Obj. 1.º Christi objurgatio contra judaeos etiam in PP. Dominicanorum doctrina recta est; tum quia judaei erant pares aut forte superiores tyriis in actu primo ad agendum; praedeterminatio enim se tenet ex parte actus secundi; tum quia judaei caruerunt praedeterminatione aut propter sua majora peccata aut ex eo quod auxilio praevenienti restiterint. Ergo argumentum ex Scriptura contra adversarios allatum non est efficax.

Resp. Neg. assert. Ad 1.^{am} probationem dico praedeterminationem ad actum primum pertinere; quia est requisitum omnino necessarium ad eliciendam operationem ita ut sine illo repugnet creaturam agere¹. Praeterea sive se teneat ex parte actus primi, sive ex parte actus secundi, praedeterminatio vel condeterminatio est requisitum sine quo homo non potest agere, et quo posito non potest nisi agere; quare non praedeterminatus non recte reprehenditur, quia non operatur, non enim potest; nec praedeterminatus potest reprehendi; quia operatur, non enim operationem omittere potest. Ad 2.^{am} vero dico habere praedeterminationem aut ea carere nullo modo esse penes creaturam, sed unice id a Deo pendere, ut ex ipsa praedeterminationis natura patet, nec potuisse judaeos resistere gratiae praevenienti, nisi aut ex defectu praedeterminationis, aut ex praedeterminatione ad actum resistantiae; repugnat enim juxta adversarios creaturam aliquid agere sine physica praedeterminatione. Deinde permittendo judaeos ob eorum culpam non accepisse praedeterminationem, tamen a Christo objurgari non poterant merito, eo quod poenitentiam non egerint, quum sine praedeterminatione poenitentiam fieri repugnet. Nec argumentum Scripturae retorqueri potest contra doctrinam Societatis; nam juxta hanc doctrinam Deus omnibus dat gratiam sufficientem, et quidem talem cum qua homo expedite operari potest, si velit; quod si non agat, non est jam id ex defectu gratiae, sed voluntatis. Et quamvis juxta doctrinam Societatis gratia efficax sit quoque majus Dei beneficium quam pure sufficiens; nihilominus hoc non habet gratia efficax ex suis intrinsecis, aut quia det majorem virtutem aut impulsio-nem ad agendum, sed extrinsecus, ex eo quod jungatur cum scientia de consensu; dum contra gratia mere sufficiens jungitur cum scientia de dissensu. Verum posita gratia in actu primo, sequi aut non sequi consensum, profecto id a libera creaturae determinatione

1. Vide P. Lossada, Phys. tract. 2, d. 8, c. 5, n. 21.

pendet. Quapropter nulla ratione adversarii argumentum ex Scriptura allatum in nostram sententiam retorquere possunt. Nec recte adversarii dicere possunt judaeos recte objurgari, quia majorem gratiam sufficientem acceperunt; nam gratia sufficiens PP. Dominicanorum non tribuit expeditam agendi potestatem.

413. Obj. 2.º In sacris Litteris innuitur Deum hominum voluntates praedeterminare. Ergo. *Prob. ant.* Nam in *Prov.* XXI, 1, dicitur: « Cor regis in manu Domini : quocumque voluerit, inclinavit illud.» Et in *Ezech.* XXXVI, 26 : « Dabo vobis cor novum... et auferam cor lapideum... et dabo vobis cor carneum.» Et ad *Ephes.* I, 11 : « Praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.» Et I ad *Cor.* IV, 7 : « Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? » Et plura hujusmodi testimonia afferri possent.

Resp. Neg. ant. Ad probat. explico testimonia. Dicitur cor regis esse in manu Domini; quia Deus pro suo arbitratu potest regi eas gratias tribuere, quas praescivit fore efficaces; similiter Deus dat cor novum et cor carneum tribuendo ex infinitis gratiis, quas posset homini tribuere, eas quibus homo consentiat. Deinde operatur omnia Deus secundum consilium suae voluntatis; quia quamvis per scientiam mediam ante omne decretum liberum suae voluntatis jam praesciverit quidquid homo in omnibus circumstantiis in quibus inveniri posset, esset acturus; tamen illa scientia Deum non movet ad ponendum hominem in his vel in aliis circumstantiis, sed ipse Deus pro suo arbitrio ex infinitis circumstantiis in quibus inveniri homo posset, eum collocat in his prae aliis, datque illi ex infinitis gratiis possibilibus has prae aliis. Neque absimili ratione explicari possunt multa alia testimonia, quae objici passim solent. Ad illud vero testimonium ex I ad *Cor.* *Quis te discernit?* respondendum est hominem in statu conditionato non discernere se ipsum; quia in illo statu nihil agit homo, sed solum ageret, si in illis conditionibus poneretur. In statu vero absoluto nec homo discernit se ipsum in actu primo, quia unice a divina voluntate pendet dare gratiam cum praevisione consensus, quum potuerit dare aliam cum praevisione dissensus; ex infinitis enim gratiis quas Deus largiri potest, nullus est homo, qui non consentiat compluribus, et qui etiam non dissentiat aliis bene multis. Neque in actu secundo solus homo discernit se ipsum, sed simul

cum Deo, qui est causa principalior actus secundi atque ideo discretionis. Allatorum quidem textuum aliorumque similium in *Tractatu de gratia*, Deo dante, major afferetur explanatio.

414. Obj. 3.º S. Augustinus est omnino contrarius scientiae mediae. Ergo vel rejicienda, vel ut suspecta habenda, quum Ecclesia semper tanti fecerit S. Augustini auctoritatem. Prob. ant. S. Doctor dixit¹: « Hoc solum eis brevitatis gratia in hujus quaestionis disputatione dicamus, tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat, esse qui in eum fuerant credituri? His enim temporibus et his locis, quibus Evangelium ejus non est praedicatum, tales omnes in ejus praedicatione futuros esse praesciebat, quales, non quidem omnes, sed tamen multi in ejus corporali praesentia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere voluerunt... » Et inferius: « Ita salus religionis hujus, per quam solam veram salutem veraciterque promittitur, nulli unquam defuit qui dignus fuit; et cui defuit, dignus non fuit. » Hisce autem verbis S. Doctor scientiam mediam ab omni decreto independentem admittere videtur; verum postea hoc retractare videtur, quum dicit²: « Sed utrum praedicato sibi Christo (infideles illi, quibus Christus praevisus est praedicandus) a se ipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodo eos praescierit, an etiam praedestinaverit Deus, quaerere atque disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi: « Tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri: » potest etiam sic dici, Tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse qui electi fuerant in ipso autem mundi constitutionem (*Ephes. I, 4*). » Ad hoc ipsum etiam se refert *De dono perseverantiae*³.

Resp. Neg. ant.; sed antequam probationi respondeam, animadversa volo haec. 1.º in locis objectis S. Augustinus contra semipelagianos agit. 2.º semipelagiani ut errorem capitalem habebant initium fidei per solas vires naturae haberi sicut etiam perseverantiam usque in finem. 3.º ipsi semipelagiani asserebant Deum concedere fidem illis infidelibus, quos praescierat esse credituros, si illis Evangelium

1 *Epist. 102, Sex qq. contra pag.*, q. 2, n. 14 et sq. (M. L. 33, 375).

2 *De praedestinatione sanctor. c. 9*, n. 18 (M. L. 44, 974).

3 *Cap. 9*, n. 23 (M. L. 45, 1005).

praedicaretur, et eos parvulos baptizari et rapi ante usum rationis, qui praevisi erant credituri et recte acturi.

Doctrina vero Patrum Societatis Jesu nihil commune cum doctrina semipelagianorum habet, nisi sit scientia conditionata. Nam 1.º PP. Societatis Jesu admittunt quidem scientiam conditionatam, sed non prorsus independentem ab omni decreto Dei; quia pro statu conditionato requirunt decretum subjective et objective conditionatum. 2.º nullo modo admittunt bona vel mala opera mere conditionata habere aliquod meritum vel demeritum, neque per illa Deum moveri ad fidem dandam vel negandam. 3.º bona et mala opera conditionata requirere sub conditione omnia, quae in statu absoluto sunt necessaria ab opus eliciendum. Quare opera salutaria conditionata requirunt sub conditione gratiam excitantem et adjuvantem, decretum Dei de concursu praestando, et ipsam exhibitionem concursus.

Ex his vero jam elucet P. Billuart ¹ immerito haec dixisse: « Si S. Augustinus probavit scientiam mediam quantum ad substantiam qualem nunc docent scholae molinianae, quaero cur illam non proponit semipelagianis ad compescendas eorum quaerimonias et ad sedanda scandala orta occasione suae doctrinae.» Etenim semipelagioni ideo subijci recusabant, quia non intelligebant rationem, qua conservaretur libertas et Deus non esset acceptor personarum, si omnia opera salutaria a gratia omnino dependebant; hoc autem a scientia media rite intellecta nullatenus aufertur.

Nec verum est P. Molinam asseruisse per scientiam mediam difficultates semipelagianorum esse auferendas; nam P. Molina hoc sub aliquo dubio asserit ² de integro ipsius systemate, non vero praecise de scientia media. Neque affirmat S. Augustinum sibi esse contrarium; sed hoc dicit ³: « Neque vero dubito quin ab Augustino et ceteris Patribus unanimi consensu comprobata fuisset haec nostra de praedestinatione sententia, ratioque conciliandi libertatem arbitrii cum divina gratia, praescientia et praedestinatione, si eis proposita fuisset.» Neque alicubi prohibitum est invenire nova systemata ad dogmata catholica secundum Ecclesiae sensum explicanda, nec reprobabile, si solidis argumentis fiat, neque revelatum est dogmata post aetatem Patrum jam non posse melius declarari et ordinari. Tamen systema

¹ *De Deo uno*, diss. 6, a. 6, § 4, prob. 4.º

² *De Concordia*, q. 23, aa. 4 et 5, d. 1, membr. ult. seu 14, versus fin.

³ Eodem loco citato, fere ad finem.

Molina quod ad singulas ejus partes attinet non est novum; et P. Molina non fecit nisi constituere unum systema speciale ex veritatibus jam antea notis et admissis.

Jam ad probationem antecedentis supra positi respondendum est, in locis allatis de futuris absolutis sermonem esse, et consequenter nihil ibi probari neque pro scientia media, neque contra illam; nam hujus objectum sunt futura contingentia conditionata. Agitur quidem in illis locis de futuris absolutis; nam in loco *De praedestin. sanctor.* antea laudato se referens Augustinus ad illos infideles memoratos, qui credituri erant, dicit de illis: «Tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse qui *electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem* (*Ephes. I, 4*); est autem manifestum electos ante mundi constitutionem pertinere ad statum absolutum, non ad conditionatum. Praeterea hoc ipsum indicant ea verba, scilicet *tunc voluisse hominibus apparere Christum... ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri*, necnon quod *De praedest. sanct.*, n. 18, dicit, sc.: *Sed utrum praedicato sibi Christo a se ipsis habituri essent fidem*. Nec S. Doctor aliquid retractat de iis, quae circa scientiam antea dixerat, sed illa confirmat, quum in loco citato dicit: «Quid enim verius, quam praescisse Christum, qui et quando et quibus locis in eum fuerant credituri?»; in his tamen, ut dictum est, non agit de futuris conditionatis, sed de absolutis.

S. Doctor videtur quidem implicite retractare, quod Christus praedicetur omnibus, qui in eum crederent, si illis praedicaretur, quum dicit¹: «Haec certe de Tyro et Sidone non possumus dicere (quod non crederent, si illis Evangelium fuisset praedicatum)... Sed numquid possumus dicere, etiam tyrios et Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent? quum eis ipse Dominus attestetur, quod acturi essent magnae humilitatis poenitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.» Atque hanc S. Augustini retractationem indicat S. Thomas.² Denique illa verba supra posita in objectione, sc. *ita salus religionis hujus... nulli unquam defuit, qui dignus fuit, et cui defuit, dignus non fuit*, sic explicat in *Retractationibus*³: «Non ita dixi tanquam ex meritis suis quisquam dignus fuerit...»

¹ *De dono perseverantiae*, c. 9, (M. L. 45, 1006).

² *3 p.*, q. 1, a. 5, ad 2.

³ *L. 2*, c. 31, (M. L. 32, 643).

415. Obj. 4.º S. Augustinus omnia futura ad salutem spectantia in praedestinatione fundat, imo futura esse negat quae praedestinata non sint. Ergo non datur futuritio independenter a decreto Dei absoluto subjective, ac proinde non datur scientia media secundum doctrinam Augustini. *Prob. ant.* S. Doctor inquit ¹: « Quod si et dantur, et ea se daturum esse praescivit, profecto praedestinavit. » Item ²: « Praedestinatione quippe Deus ea praescivit, quae fuerat ipse factururus. » Denique haec etiam habet ³: « Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei praescientiam, et agitur de vocatione electorum, eandem praedestinationem intelligere? » Alterum vero, seu futura salutaria sine praedestinatione non esse futura, sic docet ⁴ S. Doctor: « *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Dictum est enim secundum pericula vitae hujus, non secundum praescientiam Dei, qui hoc praescivit quod futurum erat, non quod futurum non erat: id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus... non quod peccaturus esset... » Atque Salmanticenses ad hoc ultimum probandum alia S. Augustini testimonia afferunt ⁵.

Resp. Dist. ant.: S. Augustinus omnia futura absoluta et salutaria in praedestinatione fundat, **conc. ant.**; futura conditionata salutaria, **neg. ant.** Item futura salutaria non praedestinata non sunt futura, i. e., non sunt futura absoluta, seu nunquam re ipsa erunt, quia conditio non implebitur, **conc.**, non sunt futura sub conditione, et non cognoscuntur a Deo ut talia, **neg.** Profecto S. Augustinus semper ac adhibet vocabula *praedestinatio, praedestinare, praedefinitio, praedefinire*, loquitur de futuris absolutis. Hoc constat ex omnibus illis locis, in quibus S. Doctor explicat quid sit praedestinatio, ut *de dono persever.* c. 14, n. 35 ⁶, et eodem loco, c. 17, n. 41 et 42 ⁷, *De praedest. sanct.* c. 10, n. 19 ⁸, necnon ex aliis locis, ut *Tract. 68 in Joan.* n. 1 ⁹, et *Tract. 105.* n. 7 et 8 ¹⁰ etc. Quare loca objecta ad rem praesentem non faciunt, quum agatur de scientia futurorum contingentium condi-

1 *De dono persever.*, c. 17, n. 42 (M. L. 45, 1019).

2 *De praedest. sanct.*, c. 10, n. 19 (M. L. 44, 975).

3 *De dono persever.*, c. 19, n. 48 (M. L. 45, 1023).

4 *De praedestinat. sanct.*, c. 14, n. 26 (M. L. 44, 979).

5 *In 1. p.*, d. 10, dub. 2, § 2 et sq.

6 M. L. 45, 1014.

7 Eodem loco, col. 1019.

8 M. L. 44, 974.

9 M. L. 35, 1814.

10 Eodem loco, col. 1907.

tionatorum. Futura vero absoluta et salutaria a Deo cognosci in decreto absoluto dandi gratiam praevisam efficacem simul cum scientia media auctores Societatis admittunt, et ideo haec futura rite dici potest in eorum praedestinatione cognosci.

Ad alterum vero, nimirum futura salutaria non praedestinata non esse futura, jam supra responsum est, scilicet, his locutionibus S. Augustinum nihil aliud significare nisi futura mere conditionata non esse talia, ut aliquando re vera sint, sed talia ut nunquam realiter eveniant. Quod vero S. Augustinus agnoverit scientiam Dei de futuris conditionatis constat ex probationibus in hoc articulo et proximo superiore allatis. Speciatim S. Doctor, testimonio in L. de corrept. et gratia, supra, n. 387, allato affirmat *perversissime* et *insanissime* dici Deum nescire futura conditionata contingentia. Et *De dono persever.* dicit¹: «Certe poterat illos Deus praesciens esse lapsuros, antequam id fieret, auferre de hac vita.» Et paulo inferius: «Si judicari poterant homines, etiam non audito Evangelio, secundum contumaciam vel obedientiam *quam praescivit Deus* habituros fuisse, si audissent?» Et eodem loco, n. 23, asserit Deum praescivisse conversionem tyriorum et sidoniorum, quae fuit mere conditionata; et de praedestinatione hujus conversionis conditionatae nihil dicit, imo debet illam negare, quum praedestinatio non sit, nisi de futuris absolutis. Denique affirmat quoque, et non semel, posse dari praescientiam sine praedestinatione, sed non viceversa. Sic *De praedest. sanct.* dicit²: «Praedestinatio est, quae sine praescientia non potest esse: potest autem esse sine praedestinatione praescientia.» Quod si aliqua futura sine praedestinatione cognosci possunt, eadem est ratio de omnibus; nec S. Augustinus dicit materiale peccati a Deo decreto efficaci, in quo peccatum cognosci possit, decerni.

416. Obj. 5.º cum Gonet (Joan. B.)³ Esse futurum sub conditione, est aliquid reale, et non merum ens rationis. At non est aliquid reale intrinsecum rei quae futura sub conditione dicitur, quum haec pro tunc nihil sit, subindeque non sit capax denominationis intrinsecae. Ergo est aliquid reale ab extrinseca forma proveniens; at haec realis et extrinseca forma, nulla alia esse aut intelligi potest, quam liberum Dei decretum; quum id omne quod a causa prima dependet, sit ab illa ut

¹ C. 9, n. 22.

² C. 10, n. 19.

³ *De Deo uno*, d. 6, a. 5, § 4, nn. 74 et 76.

agente per intellectum et voluntatem, et consequenter medio decreto libero. Ergo illo non praesupposito ac praeintellecto in Deo, nihil potest esse, aut intelligi ab intellectu divino, ut futurum sub conditione.

Conf. Futuritio conditionata dicit aliquam actualitatem, quam non includit mera possibilitas; id enim quod est conditionate futurum, dicit ordinem ad existentiam ut habendam, si poneretur aliqua conditio; illud vero quod est mere possibile, praescindit omnino ab ordine ad existentiam, et est prorsus indifferens ad illam habendam. At major illa actualitas, ordoque ille ad existentiam sub conditione habendam, non potest subterfugere divinam causalitatem; alioquin daretur gradus aliquis actualitatis et existentiae, qui a Deo ut prima causa non procederet. Ergo, quum id omne quod a prima causa dependet, sit ab illa ut agente per intellectum et voluntatem, et consequenter medio decreto libero, ut supra dicebamus, manifestum est, futuritionem conditionatam rerum contingentium, a decreto conditionato divinae voluntatis pendere.

Resp. Dist. maj. Esse futurum sub conditione est aliquid reale per statum, **neg.**; per ampliacionem, **conc.** **Min. contra dist.:** non est aliquid reale intrinsecum rei, quae futura sub conditione dicitur, per statum, **conc.**; per ampliacionem, **neg.** **Ad prob. min.** similiter dico, scilicet in praesenti seu per statum rem futuram sub conditione esse prorsus nihil, sed in tempore futuro sub conditione seu per ampliacionem esse aliquid vere reale, et ideo capax denominationis intrinsecae. **Et neg. cons.**; et ideo ruunt cetera quae in positione consequentis nituntur. Quemadmodum supra n. 359 et sq. dictum est, futuritio seu forma qua res constituitur futura, nihil aliud est, nisi non existentia rei in praesenti, et ipsa res existens in tempore futuro, absolute, si de futuris absolutis sermo sit, et conditionate, si de conditionatis; quare res futura est omnino nihil in praesenti, sed non est nihil in tempore futuro seu per ampliacionem; verum in tempore futuro datur ipsa res existens, quae dicitur futura, vel absolute vel conditionate. Quocirca, quum scientia Dei, utpote quae est infinite perfecta sub omni sensu, ad omnia tempora absoluta et conditionata se protendat, debet quoque se extendere ad cognoscendas res futuras sive absolute, sive conditionate; aliter scientia Dei non esset infinite perfecta sub omni sensu. Cognoscere quidem res secundum proprium esse, quum actu sunt, etiam creaturis convenit; sed cognoscere directe et immediate

res, quum actu sunt nihil, et tantum per ampliacionem habent esse, hoc est perfectio solius Dei; et quum Deus ita cognoscit res, non cognoscit nihil, sed illam ipsam rem, quae si actu existeret, etiam intellectus creatus cognoscere posset.

Ad confirmationem sic dist. : futuritio conditionata dicit aliquam actualitatem, quam non includit mera possibilitas, in praesenti seu per statum, **neg.**; in tempore futuro conditionate seu per ampliacionem, **conc.** **Ad probationem majoris dico**, in praesenti et futurum conditionatum et possibile similiter esse omnino nihil, sed in tempore futuro sub conditione futurum habere existentiam, si ponatur conditio, et mere possibile pro nullo tempore sive absoluto, sive conditionato importare existentiam, sed tantum potentiam passivam seu non repugnantiam ad existendum. Deinde etiam **dist. min.** : major illa actualitas, ordoque ille ad existentiam sub conditione habendam, non potest subterfugere divinam causalitatem, quum detur illa major actualitas, **conc.**; quum non detur, **neg.** **Ad probationem dico** non dari in praesenti gradum aliquem actualitatis et existentiae in futuro conditionato, et ideo in praesenti a Deo non debere procedere. **Et nego suppositum consequentis**, scilicet futurum conditionatum per statum a Deo dependere, et propterea modus dependentiae etiam negatur. Ratio solutionis ex antea dictis elucet; res enim aliqua a Deo dependet, quum actu est; sed quando est absolute nihil, neque dependentiam habere potest. Futura vero conditionata requirunt ex parte Dei decretum conditionate existens, hoc est quod sit in Deo sub conditione; quod sit, quia in Deo omnia ab aeterno debent esse; et conditionatum etiam subjective, quia res non est nisi conditionate. Quamobrem sicut res non donatur existentia, nisi pro casu, quo conditio adimpleatur, ita tantum pro hoc casu decretum Dei absolute existere debet.

Apposite ad hanc rem, et veluti in compendium redigens ea omnia quae ad scientiam mediam pertinet, dicit P. Martinez (Nicolaus) se referens ad fidem, quam habituri fuissent tyrii et sidonii, si miracula apud illos facta essent.¹ : « Invenimus propterea determinationem objecti scientiae mediae, et illius causas. Determinatio enim, esto non sit nunc, nec unquam absolute fuerit, aut futura sit, esset tamen. Causa autem formalis non est distincta ab existentia fidei ipsius, sive ab actu secundo liberi arbitrii, qui esset fides potius, quam oppositum fidei. Causa efficiens esset ipsum liberum arbitrium, quod pro libertate sua, quum posset utrumque, unum tamen in actu secundo eliceret determinate, alium determinate omitteret. Ecce quomodo

1 *Deus sciens*, contr. 4, d. 3, s. 6, ad finem.

sublato omni decreto absolute existente, in objecto illo scientiae mediae invenitur sufficiens determinatio, ratione cuius possit a Deo determinate cognosci et affirmari, quod posita illa conditione fides esset potius, quam non fides, etiamsi ita esset a libero arbitrio fides, ut ab eodem posset esse non fides, sed infidelitas.» Tamen ex iis quae dixit, supponit hic P. Martinez fidem futuram esse sub conditione cum concursu Dei proportionato et principiis supernaturalibus ad actum fidei necessariis.

417. Obj. 6.º Si datur scientia media, Deus non est primum agens et primum movens, primum determinans et primum liberum. Atqui Deus re ipsa est primum agens, primum movens, primum determinans et primum liberum. Ergo non datur scientia media.

Resp. Neg. maj. Scientia enim media nullam perfectionem a Deo aufert, sed illi perfectionem addit in ratione scientiae. Deus est primum agens et primum movens, quia habet virtutem a se ipso et omnino independentem, et omnis alia virtus ab illo in esse et in operari dependet; et similiter est primum determinans et primum liberum, quia a se ipso habet libertatem omnino independentem, et omnis libertas creata a libertate primi entis in esse et operari dependet. Non est autem de ratione primi determinantis et primi liberi, ut actiones liberas creaturae praedeterminet aut determinet; sed utique ut illas faciat. Vide supra n. 381.

418. Obj. 7.º Scientia media Deo modum concurrendi caecum tribuit et imperfectionem in cognoscendo. Atqui neutrum Deo tribuendum est. Ergo. **Prob. maj.** Primo tribuit Deo modum concurrendi caecum; quia pro illo statu conditionato Deus ignorat ad quem actum erit ei opus concurrere. Deinde tribuit ei imperfectionem in cognoscendo: quia per scientiam mediam cognosci nequit creaturae determinatio in individuo, sed tantum in specie, atque ideo imperfecte, nam per scientiam mediam cognoscitur determinatio creaturae, prout est a creatura; sed a creatura non determinatur actus in individuo; quapropter nec cognosci potest in individuo, quatenus a creatura determinatur.

Resp. Neg. maj. Ad prob. imprimis dico pro illo statu conditionato Deum concurrere scienter, non ignoranter. Nam aut agitur de concursu conditionato in actu primo, aut de concursu in actu secundo. Si de concursu in actu primo, manifestum est Deum scienter velle pro illo priori ad actum ponere omnia media necessaria, sub conditione tamen, ut plene constituat libertatem creatam proxime expeditam ad operandum; si vero de concursu in actu secundo sit sermo, hic nihil

aliud est nisi ipsa Dei operatio, quae simul est operatio creaturae; Deus autem suam operationem non potest non scienter ponere. Quod si adversarius solum velit Deum pro statu conditionato in actu primo libertatis plene constituto non posse cognoscere actum secundum, libenter id ei conceditur, neque hoc imperfectionem ponit, in divina cognitione; quia non est cognitionis imperfectio aliquid non cognoscere eo modo quo cognoscibile non est; actus autem secundus liber non est cognoscibilis in actu primo libertatis, quantumvis plene constituto; siquidem omnia quae in actu primo habentur sunt indifferentia respectu determinationis libertatis. Nihilominus in ipso actu primo jam cognoscit Deus omnia quae in illis adjunctis creatura agere potest, licet non cognoscat quid determinate actura sit; unde nullo modo dicendum est Deum constituere pro statu conditionato actum primum libertatis modo caeco. Etenim nemo dicit eum operari caece, qui ponit operationem plene sciendo ea omnia quae illam consequi possunt. Ad alterum quod asserebatur actum non posse cognosci in individuo per scientiam mediam, negatur assertum; etenim actus cognoscitur a scientia media prout exoritur a suis causis in concreto et cum omnibus circumstantiis pro casu, in quo poneretur conditio. Est tamen verum juxta communio-rem philosophorum sententiam determinari actum in individuo a solo Deo¹; sed hoc non obstat quominus per scientiam mediam cognoscatur actus in individuo; quia actus ita videtur prout procederet a concursu Dei limitato ad solum individuum A, v. gr., ex infinitis actibus possibili- bus intra aliquam speciem.

419. Obj. 8.º Scientia media divinae derogat omnipotentiae. Ergo non est admittenda. *Prob. ant.* Tum quia nec divina omnipo- tentia impedire posset ut sub auxilio A, v. gr., daretur consensus; tum quia esset possibilis creatura quam Deus non posset convertere aut reprobare; posset enim praevideri creatura aliqua gratiis omnibus con- sentiens, alia vero resistens omnibus; in quo casu prior non posset reprobari a Deo, neque converti posterior.

Resp. Neg. ant. Ad primam probat. disting. : Nec divina omnipotentia impedire posset ut sub auxilio A, daretur consensus absolute, **neg.**; facta aliqua hypothesi, **conc.** Potest quidem Deus absolute impedire consensum sub auxilio A, nimirum negando tale

¹ Vide P. Lossada, *Physic. tract. 2, d. 8, c. 6, nn. 26 y 27.* (In nova edit. t. 6, p. 158).

auxilium; si tamen Deus pro sua libertate velit tale auxilium dare et non tollere libertatem, in hac quidem hypothese consensus non posset impediri. Verumtamen hoc nequaquam divinae omnipotentiae derogat, sed solum ostendit in hypothese facta Deum velle libertatem creatam manere expeditam sub eo auxilio. **Ad 2.^{am} vero probationem neg. assert.;** repugnat enim, saltem moraliter, creatura quae non possit a Deo converti aut reprobari; etenim gratiae quas Deus impertire potest, infinitae sunt, et unaquaeque gratia in circumstantiis etiam infinitis potest tribui. Quare moraliter impossibile est creaturam aliquam existere resistentem aut consentientem omnibus gratiis et in omnibus circumstantiis, in quibus gratiae illae conferri possent; atque ideo pro quacumque creatura possibili Deus habet gratias, quibus ea creatura consentiet, et viceversa etiam alias quibus resistet. Quamobrem Deus quamlibet creaturam potest converteretribuendo illi gratias, quas praevidit fore efficaces, aut permittere ejus reprobationemtribuendo gratias quas inefficaces fore praevidit. Praeterea etsi permetteretur possibilis talis creatura, nihil tamen inde contra divinam omnipotentiam inferri posset; quia Deus non teneretur illam creaturam producere, vel si eam produceret, posset pro suo arbitrio ejus impedire operationes.

Quare scientia media non est libera Deo; illa enim repraesentat quid faceret creatura libera ex propria electione, si poneretur in his vel in illis adjunctis. Illa tamen electio conditionata requirit decretum Dei conditionatum concurrendi, seu decretum in Deo existens, si conditio esset ponenda, et si de actu supernaturali agatur, etiam est necessarium auxilium gratiae supernaturalis. Tamen scientia media non est contra dominium, neque contra omnipotentiam Dei, quia ejus objectum est actu nihil, et non potest poni a parte rei, nisi secundum divinum beneplacitum.

420. Scholion I. De scientia media reflexa. Indubitatum est Deum certo et infallibiliter cognoscere quidquid ipse sub quacumque hypothese est factururus; nam hoc evidenter ad perfectionem divinae cognitionis spectat. Ea vero quae Deus sub certa hypothese decerneret, sive decreta Dei conditionata, duplicis sunt generis; alia quae Deus sub hypothese sibi soli libera haberet, v. gr., *si conderem alterum mundum, crearem talem speciem angelorum*; alia quae haberet sub hypothese creaturae libera, v. gr., *si viderem Petrum consentientem auxilio A, praedestinarem illum ad gloriam.*

Praeterea scientia media reflexa alia vocatur late talis, alia stricte. Est late talis, quae assumit pro conditione aliquod decretum liberum Dei, ut in illo exemplo, *si conderem alterum mundum, crearem talem speciem*

angelorum; est autem stricte talis, quae reflectit supra scientiam mediam directam, h. e., quae pro conditione assumit scientiam mediam directam de actu creaturae libero, ut in alio exemplo supra allato, *si viderem Petrum consentientem auxilio A, praedestinarem illum ad gloriam.*

Hac de re triplex praecipue est sententia. PP. Dominicani et ex nostris PP. Molina¹, Esparza², et pauci alii tenent quidquid Deus sub quacumque conditione ageret aut non ageret ab eo cognosci in decreto subjective absoluto et objective conditionato. 2.º P. Thyrsus Gonzalez³ cum aliis paucis solum admittit scientiam mediam reflexam late talem. Denique est tertia sententia inter nostros communior, quae cum P. Suarez⁴ docet in Deo dari scientiam mediam reflexam et stricte et late talem.

421. Datur scientia media reflexa et stricte et late talis. *Prob. 1.º* Deus cognoscit per scientiam mediam directam quidquid creatura rationalis ageret sub quacumque conditione indifferente, ut probatum supra est. Ergo simili modo cognoscat oportet omnia quae sub quavis hypothesi indifferente ipse vellet aut nollet. *Prob. cons.* Ideo antecedens verum est; quia secluso omni decreto subjective absoluto et objective conditionato, ex ipsa lege contradictoriorum verum est, si, v. gr., Petrus haberet auxilium A, illi eum vel determinate esse consensurum vel determinate non esse consensurum. Atqui ex eadem contradictoriorum lege, ac secluso omni decreto subjective absoluto et objective conditionato, verum est, si, v. g., Deus conderet alterum mundum, vel determinate decerneret vel determinate non decerneret creationem talis angelorum speciei. Similiter quod, si, v. gr., videret per scientiam mediam directam Petrum consensurum auxilio A, eundem aut determinate praedestinaret, aut determinate non praedestinaret ad gloriam; quum nequeat utrumque contradictionis extremum ita deficere, ut neutrum a parte rei determinate subsistat. Ergo.

422. Prob. 2.º Deus sua decreta etiam absolute existentia cognoscit in aliquo priori signo rationis ut conditionate existentia. Atqui certum est, decreta absolute existentia non cognosci in alio decreto subjective absoluto et objective conditionato. Ergo. *Prob. maj.* Deus actus creaturae liberos, etiam absolute existentes, cognoscit in aliquo priori signo rationis ut conditionate futuros. Ergo similiter. *Prob. cons.* Ideo antecedens est verum; quia subsistit haec consequentia: *Petrus habens auxilium A, consentit: ergo si haberet auxilium A, consentiret.* Sed similiter subsistit haec: *Deus volens condere hunc mundum, decernit Incarnationem Verbi:* ergo, si vellet condere hunc mundum, decerneret Incarnationem Verbi. Item: *Deus videns Petrum consensurum auxilio A, confert ei auxilium A;* ergo, *si videret Petrum consensurum auxilio A, conferret eidem auxilium A.* Ergo.

423. Prob. 3.º Deus perfecte cognoscit, quae ipse sub qualibet hypothesi decerneret. Sed hoc ipsum non necessario actu decernit; nam aliter Deus circa quamlibet creaturam rationalem possibilem, infinita decreta

1 *Concord.*, q. 14, a. 13, d. 52.

2 *In 1 p.*, q. 18, ad 7.

3 *Disput. select.*, d. 21, s. 3.

4 *Opusc. de fut. cont.*, l. 2, c. 8.

actualia habere cogeretur; id quod contra perfectam Dei libertatem videtur esse. Ergo.

424. Dices 1.º Deus non se ipsum supercomprehendit sicut supercomprehendit creaturas. Ergo quamvis cognoscat actiones liberas creaturae conditionate futuras, non opus est ut cognoscat sua decreta conditionata.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia etsi divinus intellectus Deum non supercomprehendat, attamen est infinite cognoscitivus; atque ideo debet cognoscere sua decreta conditionata, cum haec cognoscibilia sint, ut ex argumentis allatis satis constat.

425. Dices 2.º Si pro signo priori ad decretum liberum divinae voluntatis Deus jam vidisset quid factururus esset, tolleretur divina libertas; quia id tantum posset agere quod ab ejus scientia praevisum sit. Ergo non est admittenda scientia media reflexa.

Resp. Neg. ant. Quia scientia qua Deus videt quidquid ageret ipse aut non ageret sub qualibet conditione, jam supponit liberam divinae voluntatis determinationem, seu quod Deus libere hoc vel illud decerneret; atque ideo non tollit divinam libertatem, quemadmodum neque scientia media directa tollit creaturae libertatem, eo quod jam supponat determinationem creaturae rationalis, tanquam sui objectum.

426. Dices 3.º Si Deus pro priori ad sua decreta actu posita cognosceret quid ipse in variis hypothesibus faceret, eo ipso futura absoluta creata et contingentia, posita scientia media directa, cognosceret ante sua decreta absoluta. Atqui absurdum hoc est, quum nihil sit futurum independentem ab omni decreto absoluto Dei. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min., sed probationem minoris admitto. Ratio autem minoris negandae est, quia aliud est Deum cognoscere futura absoluta pro priori ad decreta sua absoluta, aliud futura absoluta posse esse talia pro priori ad decreta absoluta. Deus quidem secundum doctrinam traditam potest cognoscere futura absoluta pro priori ad sua decreta, sed nulla res potest esse absolute futura ante divina decreta; sicut Deus ab aeterno omnes res cognoscit, licet nulla ab aeterno sit; et ideo Deus potest cognoscere futura absoluta pro priori ad decreta absoluta, sed non independentem ab illis, et debent cognosci esse futura consequenter ad divina decreta. Nihilominus in Deo omnis scientia contingens, ut est scientia media sive directa, sive reflexa, secundum nostrum concipiendi modum est posterior scientia necessaria.

427. Scholion II. De usu scientiae mediae. Scientia media inservit Deo, imo est ipsi necessaria, in creaturarum rationalium productione. Nam antequam Deus edat decretum de creatura rationali condenda, certo scire debet quidquid illa creatura rationalis aget sub quacumque conditione inveniatur: secus enim ederet Deus sua decreta circa creaturam rationalem ignorando quid ex illis eventurum sit, quod sane consentaneum non est perfectissimo modo operandi Dei. Atqui antequam Deus sua decreta edat de creatura rationali condenda, nonnisi dependentem a scientia media scire potest quid illa creatura sub quacumque conditione aget: etenim imprimis illud scire potest per scientiam mediam, ut ex supra disputatis constat; deinde nequit illud scire independentem a scientia media; nam illud scire independentem a scientia media, esset scire per decretum inferens determi-

nationem creaturae independenter ab exercitio libertatis ipsius, aut per medium metaphysice connexum cum exercitio libertatis creatae; atque ideo per medium repugnans libertati, quod omnino rejiciendum est. Ergo.

Praeterea scientia media inservit Deo, ut ipse a creatura rationali obtinere possit quidquid voluerit salva ejus libertate. Quia per scientiam mediam Deus cognoscit quidquid creatura sub quacumque conditione libere ageret; atque ideo Deus constituendo creaturam in illis circumstantiis in quibus ageret quod ipse intendit, obtinebit suum scopum sine laesione libertatis creatae.

428. Dices 1.º Scientia media est recens excogitata et PP. et antiquis theologis ignota; ideoque repudianda. Ergo nullus potest esse usus ipsius.

Resp. Dist. ant. : scientia media est recens quoad methodum, **conc.**; quoad rem ipsam, **neg.** Nam et PP. et veteres scholastici admittebant Deum cognoscere futura conditionata, quod nec adversarii inficiantur; et tamen nullibi mentionem faciunt de decreto subjective absoluto et objective conditionato, aut de aliquo decreto absoluto, in quo ea conditionata cognoscantur; quapropter videntur supponere illa futura conditionata a Deo cognosci independenter ab omni decreto absoluto, atque ideo per eam scientiam quam vocamus mediam. Speciatim S. Augustinus aperte favet nostrae sententiae iis in locis, in quibus efficaciam gratiae ex ejus congruitate repetit, h. e., ex eo quod Deus gratiam largitus sit in illis circumstantiis, in quibus praevidit hominem ei esse consensurum. Quod vero nec PP. nec veteres scholastici adhibuerint nomen *scientia media*, nihil contra nos facit, quum rem ipsam admiserint, neque ipsum nomen repudiarint, sed solum negative ad illud se habuerint. Fuit vero conveniens, ut ex rationibus supra allatis constat, imponere speciale nomen scientiae contingentium conditionate futurorum; neque huic impositioni aliquis ex PP. positive contradicit.

429. Dices 2.º Si Deus scientia media uteretur ad actiones liberas cognoscendas, non esset valde difficilis conciliatio libertatis cum efficacia gratiae. Atqui res haec juxta S. Augustinum¹ est difficillima. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Si Deus scientia media uteretur ad actiones liberas cognoscendas, non esset tam difficilis sicuti est in systemate PP. Dominicanorum conciliatio libertatis cum efficacia gratiae, **conc.**; non esset simpliciter res difficilis et graves patiens difficultates, **neg.** Merito potuit S. Augustinus dicere conciliationem libertatis cum efficacia gratiae esse difficillimam, tum propter rei subtilitatem, tum propter graves, quibus omnis sententia scatet difficultatibus.

430. Dices 3.º Usus scientiae mediae a nobis assignatus est ille ipse quem ponebant semipelagiani. Ergo rejiciendus est.

Resp. Neg. ant. Nam semipelagiani ponebant scientiam conditionatam tum ut assignarent motivum divinae vocationis et electionis, tum ne Deus acceptor esset personarum. Juxta nostram autem sententiam nihil dici hujusmodi potest; non enim juxta nos Deus tribuit gratiam propter scientiam mediam, sed quia ipse vult; et scientia haec solum servit ut Deus

¹ *De gratia Christi*, l. 1, c. 47 (M. L. 44, 383).

ante decretum absolutum dandi gratiam, cognoscat utrum consensura ei creatura sit, necne. Nec ponimus scientiam mediam ne Deus fiat acceptor personarum; quia haec nota propter gratiae distributionem in Deum cadere non potest, quum ex una parte gratia sit beneficium prorsus indebitum cuicumque creaturae, ex altera vero Deus absolutissimus et perfectissimus omnium sit dominus. Praeterea semipelagiani ponebant aliqua opera naturalia habere vim meriti ad dona supernaturalia; nos autem absolute negamus liberum arbitrium posse aliquid positive ad gratiam, nisi eadem gratia sit adjutus. Potest quidem liberum arbitrium, ut non negant adversarii, divinae gratiae resistere; non autem potest sine auxilio gratiae ponere aliquod opus, quod positive ad vitam aeternam vel immediate vel mediate ordinetur.

431. Sholion III. Quomodo diversa rationis signa respectu divinae scientiae sint distribuenda. Haec signa ita ponenda esse videntur cum P. Erber ¹. In primo signo collocanda est scientia necessaria. In 2.º scientia media reflexa assumens pro hypotesi directam. In 3.º scientia media directa. In 4.º sunt decreta regulata a scientia simplicis intelligentiae et scientia media directa. In 5.º est scientia visionis horum decretorum uti et terminorum, tum in decretis, tum in se ipsis. In 6.º sunt decreta regulata ab aliqua scientia visionis, et dein rursus scientia visionis talium decretorum ac terminorum. Hic tria observanda sunt. 1.º Deum in priore rationis signo non cognoscere id quod cognoscit in signo posteriore, τὸ *non* accipiendo praecisive; unde nihil unquam ignorat, sed tantum a nobis ob imperfectum nostrum concipiendi modum intelligitur alia prius, alia posterius cognoscere ob quamdam ipsorum objectorum ad invicem prioritatem et posterioritatem. 2.º Tametsi quaedam decreta Dei attentis aliis rationibus collocari possint immediate post scientiam simplicis intelligentiae; nihilominus, quia sapientissimus decernendi modus postulare videtur, ut omnis scientia quae decretis praelucere potest, iisdem prae luceat, ideo magis consentaneae summae Dei sapientiae dicitur, omnia decreta absoluta consequi scientiam mediam directam. 3.º scientia media reflexa ponitur ante directam; eo quod illa assumit tanquam conditionem scientiam mediam directam ut logice possibilem, ut apparet in hoc exemplo : *si viderem Petrum consentientem auxilio A, illud ei darem*. Jam vero scientia media directa primo est logice possibilis quam existens; ac proinde scientia media reflexa, quae fundatur in illa ut possibili, debet eam praecedere ut jam existentem.²

¹ *De Deo uno*, d. 6, a. 7, quaer. 4.º

² Vide plura de scientia media apud PP. Wirceburgenses, *De Deo*, d. 3, c. 2, aa. 2 et 3; sed praesertim apud Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, l. 4, de scientia conditionata, et apud Henao, *De scientia media theologice defensata*, duo volumina, et apud eundem *De scientia media historice propugnata*, unum volumen.

ARTICULUS IX

De divina scientia quatenus est rerum causa

432. Praemitt. 1.º Quid sit causa, ejusdem divisiones et modus causandi hic ex Philosophia supponuntur. Theologi omnes tanquam certum et indubitatum admittunt divinam scientiam rerum causam existere; controversia autem versatur in designanda scientia quae ea praerogativa ornetur, necnon in determinando modo causalitatis. P. Billuart ¹ ad id declarandum duplicem distinguit ordinem, intentionis nempe et executionis, atque rem ita se habere dicit. Primo divinus intellectus secundum nostrum concipiendi modum proponit divinae voluntati manifestationem gloriae Dei tanquam bonam eamque divina voluntas amplectitur et efficaciter intendit; deinde eidem ostendit media aptiora ad illum finem obtinendum, et voluntas ea media accipit et efficaciter vult adhiberi; atque hic sistit intentionis ordo, in quo scientia simplicis intelligentiae est causa dirigens. Postea intellectus imperat executionem mediorum quae a voluntate sunt decreta; quum autem imperium Dei sit efficacissimum, est ipsa potentia executiva rebus existentiam impertiens pro tempore statuto. Unde cum imperium sit actus intellectus, cognoscendo tribuit rebus existentiam, atque ideo terminatur ad existentiam quam efficit; quare hujusmodi imperium spectat ad scientiam visionis; quia hujus scientiae proprium est ad res prout existentes terminari. In eadem quidem explicatione videntur consentire PP. Dominicani, ut Joannes a S. Thoma ², Salmanticenses ³, Card. Gotti ⁴, etc. Iidem auctores eandem scientiam vocant *visionis* et *approbationis*; *visionis*, quatenus res ut existentes in sua temporis differentia respicit, et *approbationis*, quatenus divinam voluntatem respicit ut efficaciter volentem permissive vel approbative rem actu fieri. Unde scientia approbationis, juxta memoratos auctores, comprehendit omnia quae Deus vult efficaciter fieri actu, sive bona, sive mala; verum bona vult efficaciter fieri approbative, et mala vult efficaciter fieri, sed solum permissive quatenus mala.

¹ *De Deo uno*, diss. 5.^a a. 3, post *dico* 2.º

² In *1 p.*, d. 18, a. 3.

³ In *1 p.*, d. 5.

⁴ *De Deo uno*, trac. 4, q. 4, dub. 4.

433. Praemitt. 2.º Auctores nostri communiter docent scientiam simplicis intelligentiae esse causam rerum, necnon scientiam mediam respectu actuum liberorum. Ita inter alios PP. Suarez¹, Molina², Vazquez³, Ruiz de Montoya⁴, etc. Nostris consentiunt Tournely⁵, Lafosse⁶, Henno⁷, scotista, Struggl⁸, qui affirmat hanc sententiam esse communiter receptam inter recentiores. Pro eadem sententia stare antiquos scholasticos ostendunt P. Suarez⁹, et Ruiz de Montoya¹⁰. Auctores nostri, saltem generatim, etiam tenent scientiam esse causam rerum, non efficiendo, sed dirigendo; verum de hoc inferius agetur, ubi de potentia Dei sermo erit. Quod ad censuram doctrinae attinet, de fide est Deum esse causam rerum, et quod sit etiam causa ratione scientiae est certum theologicè. Quod vero scientia, quae est causa rerum, sit scientia simplicis intelligentiae et media, hic ut probabilius defenditur.

**Thesis I. Divina scientia est causa rerum,
sed haec scientia non est scientia visionis.**

Thesis duplicem habet partem, ut ex simplici theseos intuitu manifestum est. Quid sit scientia simplicis intelligentiae, visionis, et media jam supra, nn. 404 et 405, declaratum est.

434. Prob. 1.^a p. 1.º Ex S. Script. In *Psal.* CIII, 24, legitur : « Omnia in sapientia fecisti. » Rursus in *Psal.* CXXXV, 5 : « Qui fecit caelos intellectu. » Et in *Sapient.* VII, 21 : « Omnium enim artifex docuit me sapientia. » Demum in *Jerem.* X, 12 : « Praeparat orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit caelos. » Haec autem omnia, atque alia quae afferri possent, manifestant Deum operatum esse sapientia et intellectu, ac proinde divinam sapientiam esse rerum causam saltem dirigendo divinam voluntatem et potentiam in rerum effectatione.

1 *Prolegom. 2 de gratia, De auxiliis*, l. 1, c. 13, n. 15; *De Deo uno*, l. 3, c. 4, n. 10 et sq.; *Opusc. de scient. fut. cont.*, l. 1, c. 5, n. 9.

2 *In 1 p.*, q. 14, a 13, disp. 17, § incipiens *His ita explicatis*.

3 *In 1 p.*, d. 68, c. 6, n. 40.

4 *De scientia Dei*, d. 15.

5 *De Deo*, q. 18, a. 4.

6 *De Deo*, q. 5, a 5 (Migue, *Theol. cursus complet.* t. 7, col. 402).

7 *De Deo uno*, d. 5, q. 10, pet. 2.º.

8 *De Deo*, p. 1, trac. 1, d. 4, q. 3, a. 5, quaer. 3.º

9 *Prolegom. 2 de gratia*, c. 10, n. 24 et sq.

10 *De scientia Dei*, loco antea citato, s. 4.

435. 2.º Ex S. Augustino dicente¹ : « In qua (sc. Dei sapientia) sunt immensi quidem atque infiniti thesauri rerum intelligibilium, in quibus sunt omnes invisibiles et incommutabiles rationes rerum etiam visibilium et mutabilium, quae per ipsam factae sunt. Quoniam Deus non aliquid nesciens fecit, quod nec de quolibet homine artifice recte dici potest. Porro si sciens fecit omnia, ea utique fecit quae noverat.»

436. 3.º Deus producit res sub directione suae scientiae, non modo caeco; est enim agens intellectuale. Sed scientia dicitur causa rerum quae sub ipsius directione fiunt; quia res accipiunt esse dependenter ab ea scientia tanquam dirigente. Ergo divina scientia sub cujus directione res producuntur, revera causa omnium creaturarum existit.

437. 2.^a p. *Prob. 1.º* Juxta PP. ideo Deus praescit res futuras, quia futurae sunt; non autem quia eae praesciuntur, sunt futurae. Atqui hoc minime staret, si scientia visionis esset causa rerum; in hac enim hypothesi causa futuritionis absolutae rerum esset scientia visionis, atque ideo res essent futurae, quia praesciuntur. Ergo scientia visionis non est causa rerum.

Prob. maj. Origenes ait² : « Nam et si communi intellectu de praescientia sentiamus, non propterea erit aliquid, quia id scit Deus futurum : sed quia futurum est, scitur a Deo antequam fiat. » Ad hunc modum loquitur etiam in aliis locis³. Item Eusebius Caesariensis⁴ : « Atque, ut libere, quod res est, eloquamur, non modo Dei praenotionem rerum causam non esse (nec enim quem peccaturum Deus esse praevidit, eum dum re ipsa peccat, ad facinus quasi manu deducit), sed etiam, quod a communi sensu remotius quidem, sed verum tamen est, id ipsum quod futurum sit, ejusmodi praenotionis causam esse. Neque enim idcirco fit, quod futurum esse cognoscatur, sed quod futurum sit, idcirco futurum esse cognoscitur. » S. Joan. Damasc.⁵ : « Nisi enim facturi essemus, ne ipse quidem, quod futurum non esset, praecognosceret. Porro Dei praescientia certa et inviolabilis est : sed ipsa non est causa, cur omnino fiat, id quod futurum est : quin potius, quia hoc

1 *De civitate Dei*, l. 11, c. 10 (M. L. 41, 327).

2 *Comment. epist. ad Rom.*, l. 7, n. 8 (M. G. 14, 1126).

3 *Contr. Celsum*, l. 2, n. 20; (M. G. 11, 835); item *Tom. 3, comment. in Gen.* n. 6 (M. G. 12, 66).

4 *Praepar. evang.*, l. 6, c. 11 (M. G. 21, 491).

5 *Dialog. cont. manich.*, n. 79 (M. G. 94, 1578).

vel illud acturi sumus, idcirco praenoscit.» Hoc ipsum docet S. Epiphanius¹.

Non aliter sentiunt PP. latini. Ita S. Hieronymus inquit² : «Non enim ex eo, quod Deus scit futurum aliquid, idcirco futurum est : sed quia futurum est, Deus novit, quasi praescius futurorum.» Idem S. Doctor³ : «Non enim quia ille ventura cognoscit, necesse est nos facere quod ille praescivit : sed quod nos propria voluntate sumus facturi, ille novit futurum quasi Deus.» Idem docet *Dialogo* 3 contr. pelag. n. 6⁴. Similiter S. Augustinus⁵ : «Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse praescivit : imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille, cujus praescientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse praescivit. Qui si nolit, utique non peccat : sed si peccare noluerit, etiam hoc ille praescivit.» Rursus alibi⁶ : «Sicut enim tu memoria tua non cogis facta esse quae praeterierunt ; sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt.» Praeterea vide plura PP. testimonia, supra n. 378.

438. Dices. PP. testimonia allata non evincunt intentum ; ea enim restringuntur ad actus liberos et praesertim ad peccata. Ergo.

Resp. Neg. assertum. ; etenim adversariorum fundamentum est idem pro actionibus liberis ac pro caeteris rebus, atque ideo si juxta PP. pro actionibus liberis non stat, neque pro aliis stare potest. Praeterea ex PP. doctrina saltem liquet scientiam visionis non esse causam actionum liberarum ; hoc autem est quod potissimum intenditur. Nec dicatur aliquos PP. sermonem ad actiones pravas restringere ; nam ratio cur dicunt actiones pravas ideo praevideri a Deo, quia futurae sunt, non viceversa, est ad servandam incolumem creaturae libertatem : haec autem ratio postulat ut idem eveniat respectu quarumlibet actionum liberarum, ut jam supra n. 378 indicatum est. Item adversarii non aliam scientiam pro actionibus pravis, quatenus hae sunt aliquid positivum, ponunt quam pro bonis.

439. 2.º Scientia visionis jam supponit res existentes in aliqua temporis differentia. Ergo non est causa existentiae rerum ; causa

¹ *Haeresi.* 38, n. 6 (M. G. 41, 662).

² *In Jeremiam*, c. 26, v. 1 (M. L. 24, 844).

³ *In Ezechiel.* l. 1, c. 2, v. 5 (M. L. 25, 33).

⁴ (M. L. 23, 575).

⁵ *De civit. Dei*, l. 5, c. 10 (M. L. 41, 153).

⁶ *De liber. arbitrio*, l. 3, c. 4 (M. L. 32, 1276).

enim non supponit effectum, sed illum antecedit. *Prob. ant.* Tum ex S. Augustino dicente¹: «Quam notitiam sane praecedebant quae fiebant: quia praecedit cognitionem quicquid cognosci potest. Nisi enim prius sit quod cognoscatur, cognosci non potest.» Ergo juxta S. Augustinum omnis scientia supponit suum objectum; sed visionis scientia habet pro objecto res quatenus existentes; ergo jam supponit eas esse tales. Tum quia scientia quaelibet in tantum est formaliter vera, in quantum repraesentat suum objectum prout est; ergo quaelibet scientia jam supponit suum objectum, atque ideo scientia visionis res existentes. Nec Deus ab aeterno futura absoluta intuetur, nisi supponantur existentia in aliqua temporis differentia, nec cognoscit conditionata, nisi eorum objectum jam detur conditionate.

440. Dices. Scientia supponit suum objectum quatenus speculativa, non autem quatenus practica. Ergo scientia visionis quatenus practica non supponit res existentes, sed eas existere facit.

Resp. Neg. ant. Nam scientia practica jam supponit objectum operabile aut factibile, et dirigit ad illud producendum aut efficiendum; quare non est proprium scientiae practicae respicere res jam factas seu productas, sicut scientia visionis respicit res existentes; sed ad scientiam practicam spectat attingerere quatenus producendas seu faciendas.

441. 3.º Prob. speciatim scientiam visionis, si causa rerum sit, pugnare cum libertate creata. Scientia visionis, prout a PP. Dominicanis ponitur causa rerum, ita est connexa cum uno libertatis extremo prae altero, ut ea connexio a libertate creata impediri nequeat. Atqui hoc ipso libertas creaturae tollitur; quia de ratione libertatis est posse eligere unum prae altero, quod quidem in facta hypothesi non habetur, quum scientia visionis modo inevitabili secum ferat unum extremum prae altero. Ergo scientia visionis prout a PP. Dominicanis ponitur causa rerum, tollit libertatem creaturae. *Prob. maj.* Scientia visionis ponitur a PP. Dominicanis causa rerum per imperium efficacissimum in unum extremum determinatum. Atqui imperium hujusmodi ex una parte est metaphysice connexum cum uno libertatis extremo, ex altera vero non potest a creatura vitari, quum ponatur omnino independens a qualibet creaturae determinatione. Ergo scientia visionis, prout a PP. Dominicanis statuitur causa rerum, est metaphysice connexa cum uno libertatis extremo ita, ut a creatura vitari non possit.

¹ De Genes. ad litter., l. 4, c. 32 (M. L. 34, 317).

Thesis II. Scientia simplicis intelligentiae est causa rerum, atque etiam scientia media pro actionibus creaturae liberis.

442. Prob. 1.^a p. 1.º ex S. Thoma. a) Dicit S. Doctor ¹ : « Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas, sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum; eo quod artifex operatur per suum intellectum... Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat, cum sit eadem scientia oppositorum, non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad unum per appetitum... Unde necesse est quod ejus scientia sit causa rerum, secundum quod habet voluntatem conjunctam. » Quare secundum S. Thomam scientia Dei, quae est causa rerum, se habet ad res, sicut scientia artificis ad artificiata. Atqui scientia artificis respicit artificiata ut factibilia vel facienda, et non ut jam facta; et scientia quae respicit artificiata ut factibilia vel facienda non est scientia visionis, sed scientia rei possibilis ut factibilis vel faciendae. Ergo scientia Dei ut est causa rerum respicit res ut factibiles vel faciendas et non ut factas, et ideo non est scientia visionis, sed simplicis intelligentiae; scientia enim visionis res ut jam factas intuetur. Item secundum S. Thomam scientia quae est causa rerum ad unum per voluntatem determinari debet, eo quod ad opposita se habeat. Atqui scientia quae ad opposita se habeat est simplicis intelligentiae; nam scientia visionis unum effectum determinatum respicit. Ergo scientia simplicis intelligentiae quatenus ad unum determinatur per voluntatem est causa rerum ². Nec refert quod scientia quae est causa rerum, vocetur a S. Thoma *scientia approbationis*; nam, ut explicat P. Suarez ³, et scientia simplicis intelligentiae et scientia visionis vocari possunt scientia approbationis; prior quidem, quatenus ejus objectum a voluntate approbatur ut faciendum; altera vero quatenus objectum approbatur ut jam factum.

b) Idem S. Doctor inquit ⁴ : « Dicendum, quod scientia Dei est causa, non quidem sui ipsius, sed aliorum; quorundam quidem actu,

¹ *Summa Theol.*, 1.^a p. q. 14, a. 8.

² Vide Comment. *In 1. sent.*, d. 38, q. 1, a. 1.

³ *Proleg. 2 de gratia*, c. 10, n. 19 et sq.

⁴ *1. p.*, q. 14, a. 16, ad 1.

scilicet eorum quae secundum aliquod tempus fiunt; quorundam vero virtute, scilicet eorum quae potest facere, et tamen nunquam fiunt.» Et inferius¹: «Dicendum quod eorum quae neque sunt, neque erunt, neque fuerunt, Deus non habet practicam cognitionem, nisi virtute tantum.» Jam vero scientia quae *virtute* est causa rerum secundum ipsos adversarios est scientia simplicis intelligentiae. Atqui res, quae virtute seu in actu primo est causa, eadem res evadit causa in actu secundo, quum ad causandum applicatur. Ergo scientia simplicis intelligentiae est causa rerum in actu secundo, quum per voluntatem ad causandum applicatur.

c) S. Thomas docet res futuras videri a Deo ut praesentes ejusdem aeternitati²; non possunt autem res esse praesentes aeternitati Dei, nisi eorum existentia supponatur. Ergo scientia visionis, quae attingit res, ut praesentes et existentes divinae aeternitati, non est eorum causa, quia illas jam supponit existentes. Vide plura apud P. Suarez³ et Ruiz de Montoya⁴.

443. 2.º Scientia simplicis intelligentiae repraesentat res producibiles et factibiles necnon omnes modos quibus res produci aut effici possunt; haec enim omnia ad rerum possibilitatem pertinent. Atqui scientia hujusmodi est omnino apta ad dirigendum in rerum productione et effectione, atque in actu secundo diriget, si voluntas id statuat simulque applicet omnipotentiam ad physice influendum in res producendas aut efficiendas. Ergo revera dicendum est scientiam simplicis intelligentiae esse eam, quae dirigit in rerum productione et effectione, atque ideo esse rerum causam.

444. 3.º Si scientia simplicis intelligentiae non esset causa proxima et immediata rerum, hoc ideo esset, quia imperium intellectuale, quod a PP. Dominicanis ponitur haberet id munus: sic enim dicunt adversarii. Atqui imperium intellectuale, quod a PP. Dominicanis ponitur, non est causa proxima et immediata rerum. Ergo. *Prob. min.* Quia illud imperium est superfluum, ac proinde non datur; etenim causalitas propria scientiae est dirigere, non physice producere; ad dirigendum autem, ut liquet ex probatione proxima, sufficit scientia simplicis intelligentiae per voluntatem applicata.

1 Loco antea citato, q. 15, a. 3, ad 2.

2 Vide supra, n. 348, plura de hac re testimonia.

3 *Proleg. 2 de grat.* c. 10, n. 18 et sq.

4 Loco antea citato.

445. **Prob. 2.^a p.** Quia scientia media directa est exemplar Deo praelucens ad actus liberos creaturae producendos simul agendo cum ipsa creatura : quia per scientiam mediam et solum per ipsam Deus scit quid determinate sub qualibet hypothese creatura libere actura sit. Ergo scientia media directa est causa actuum creaturae liberorum.

446. **Obj. 1.º** S. Augustinus ait¹ : « Universas creaturas et spirituales et corporales, non quia sunt, ideo novit Deus; sed ideo sunt, quia novit. » Rursus idem S. Doctor² : « Voluntas ergo nostra erit, quia voluntatis nostrae ipse est praescius. » Etiam alia ab adversariis ex eodem S. Doctore afferuntur. Et S. Gregorius M. ait³ : « Quaecumque sunt, non ideo ab aeterno videntur, quia sunt : sed ideo sunt, quia videntur. » Pro eadem sententia affertur Boetius.⁴ Atqui haec significare videntur scientiam visionis secundum SS. PP. esse causam rerum. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Omnes enim auctoritates quae in contrarium obijciuntur quatuor modis sequentibus aut saltem uno ex illis solvi possunt. 1.º ea locutio *ideo res sunt futurae, quia Deus eas novit* et aliae similes possunt indicare aliquam divinam scientiam esse rerum causam Deumque non agere modo caeco, sed scienter; verum ea scientia quae est causa rerum non est scientia visionis, sed simplicis intelligentiae. 2.º *non quia res sunt futurae, Deus eas novit* potest significare divinam scientiam in se ipsa subjective a rebus non causari, sed solum objective et terminative. 3.º recte dicitur *res futurae sunt, quia Deus eas novit* ad infallibilitatem divinae scientiae denotandam. 4.º tandem *res non ideo ab aeternitate videntur, quia sunt; sed ideo sunt, quia videntur* potest etiam significare divinam scientiam neque objective seu terminative pendere a rebus prout actu physice existentibus; nam scientia Dei jam ab aeterno tendit in suum objectum etiam ut existens, quamvis hoc non existat physice et realiter nisi in tempore. Quare posita Dei scientia ab aeterno de aliqua re prout existente; haec non potest non existere in aliqua temporis differentia, eo quod divina scientia sit infallibilis; haec tamen necessitas non est antecedens, sed consequens seu supponens rem esse

1 *De Trinitate*, l. 15, c. 13 (M. L. 42, 1076).

2 *De liber. arbitr.*, l. 3, c. 3 (M. L. 32, 1275).

3 *Moral.* l. 20, c. 32 (M. L. 76, 175-176).

4 *De consolat. philos.*, pros. 3 (M. L. 63, 839).

futuram ex determinatione creaturae. His addendum est, scientiam Dei, cui tribuitur *videre*, non semper sumi pro scientia visionis ut Sanctus Thomas dicit¹: « Nihil prohibet aliquando omnem scientiam divinam visionem dici, aliquando vero solam illam quae est praesentium, praeteritorum et futurorum. »

Jam ad singula testimonia breviter respondeo. S. Augustinus in primo testimonio allato agit de scientia simplicis intelligentiae; etenim statim post verba objecta et tanquam ratio affirmationis, quae in illis continetur, dicit: « Non enim nescivit quae fuerat creaturus. » Scientia autem Dei res creandas respiciens est scientia simplicis intelligentiae, non visionis, quae res jam creatas intuetur. Nec refert quod ibi S. Doctor asserat scientiam Dei eandem semper esse; hoc enim ad rem praesentem non facit, et si aliquid probaret, ex hoc consequeretur in Deo non dari distinctas scientias, quod quidem etiam contra adversarios est. Etiam ex l. 6, *De Trinitate*, haec objiciuntur²: « Non enim quae creata sunt, ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt: ac non potius ideo facta sunt vel mutabilia, quia immutabiliter ab eo sciuntur. » Verum etiam haec ad scientiam naturalem et necessariam Dei se referunt, et ideo respectu creaturarum ad scientiam simplicis intelligentiae; nam ut ex contextu apparet; ibi sermo est de ea scientia, quae est *ars quaedam omnipotentis atque sapientis Dei, plena omnium rationum viventium incommutabilium... Ibi novit omnia Deus quae fecit per ipsam*.

Ex eodem S. Doctore etiam objicitur, quod dicit³, scilicet: « Nos itaque ista quae fecisti videmus, quia sunt; tu autem quia vides ea, sunt. » S. Doctor hisce verbis manifeste se refert ad res jam factas, non ad earum primam effectiorem; res autem jam factas a Deo conservari sub directione scientiae visionis non est contra thesim positam. Neque hoc est contrarium libertati; quia Deus per scientiam visionis ita actiones liberas jam existentes intuetur, ut in potestate voluntatis relinquat aut in illis perseverare, aut ab illis cessare. Verba autem, quae supra in objectione ex libro tertio *De liber. arbit.* transcripta sunt, ad rem praesentem non faciunt; non enim ibi S. Doctor de causalitate scientiae divinae agit, sed de ejus conciliatione cum divina praescientia. Atque verba objecta solum significant divinam

¹ *De veritate*, q. 2, a. 9, ad 3.

² Cap. 10, n. 11 (M. L. 42, 932).

³ *Confess.* l. 13, c. 38 (M. L. 32, 868).

scientiam esse infallibilem, et ideo consequenter ad illam necesse esse evenire quod Deus praescivit; tamen non tollit libertatem, quia divina praescientia liberam voluntatis electionem jam supponit.

Denique etiam duo testimonia *ex Civit. Dei*¹, objiciuntur. Primum dicit: «Quapropter et voluntates nostrae tantum valent, quantum Deus eas valere voluit atque praescivit: et ideo quidquid valent, certissime valent; et quod facturae sunt, ipsae omnino facturae sunt: quia valituras atque facturas ille praescivit, cujus praescientia falli non potest.» Et alterum: «Iste mundus nobis notus esse non posset, nisi esset; Deo autem nisi notus esset, esse non posset.» Priora quidem verba primi testimonii ad scientiam, quae rerum sit causa, referri videntur; tamen ea scientia potest esse simplicis intelligentiae ut conjuncta cum decreto Dei, et non scientia visionis; nec verbum *praescivit* necessario ad scientiam visionis refertur, quum secundum S. Thomam² nec *verbum intuetur* ad scientiam visionis necessario referatur. Dicit enim: «Quorumdem vero quae nec fuerunt, nec sunt, nec erunt, quae scilicet nunquam facere disposuit; habet quidem speculativam cognitionem; et quamvis possit dici quod intueatur ea in sua potentia, quia nihil est quod ipse non possit, tamen accommodatius dicitur quod intuetur ea in sua bonitate...» Posteriora autem verba primi testimonii causalitatem divinae scientiae non respiciunt, sed ejus infallibilitatem. Tandem alterum testimonium non requirit scientiam visionis esse causam rerum, sed aliquam Dei scientiam, quae potest esse scientia simplicis intelligentiae conjuncta cum decreto Dei, quaeque a S. Thoma vocatur scientia approbationis, et ab ipso distingui videtur a scientia visionis, quum dicat³: «Dicendum quod simplex notitia dicitur non ad excludendum respectum scientiae ad scitum, qui inseparabiliter omnem scientiam comitatur, sed ad excludendum admixtionem ejus quod est extra genus notitiae; sicut est existentia rerum, quam addit scientia visionis; vel ordo voluntatis ad res scitas producendas, quem addit scientia approbationis...»⁴

Ad S. Gregorium M. quod attinet, verba objecta videntur significare res esse praesentes Deo ab aeternitate, non quia ab aeternitate existant, sed ratione divinae scientiae, quae ab aeternitate eas videt.

1 L. 5, c. 9, n. 4 (M. L. 41, 152); et l. 11, c. 10, n. 3, col. 327.

2 QQ. disp., *De veritat.*, q. 2, a. 8, c.

3 *De veritate*, q. 3, a. 3, ad 8.

4 Vide Tournely (Honor.), *De Deo uno*, q. 18, a. 4.

Dicit enim ibi S. Doctor : « Et quia ea quae nobis futura sunt videt, quae tamen ipsi semper praesto sunt, praescius dicitur, quamvis nequaquam futurum praevideat, quod praesens videt. » Et post haec verba ut ratio ipsorum sequitur quod in objectione allatum est. Praeterea si verba objecta accipiantur de causalitate divinae scientiae, haec causalitas non est tribuenda scientiae visionis, sed scientiae simplicis intelligentiae ut conjunctae cum decreto; nam ratione hujus scientiae res sunt, et videntur, quia sunt. Ex eodem S. Gregorio haec etiam opponuntur¹ : « Quod si ei praesto non esset, omnino non esset; nam non existentia videndo creat, et existentia videndo continet. Quidquid ergo Creator non videt, essentia subsistendi caret. » Verum in hoc testimonio S. Gregorius per verbum *videndo* respectu non existentium, quae producenda sunt, se refert ad scientiam simplicis intelligentiae conjunctam cum decreto Dei, respectu existentium ad scientiam visionis, et respectu ceterorum ad scientiam simplicis intelligentiae sine decreto; secus enim res possibiles, quae per scientiam visionis non videntur, essentia subsistendi, seu essentia possibili carerent.

Postremo opponitur Boetius, qui in loco supra indicato, haec dicit : « Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quaestionis nodum (de concordia libertatis humanae cum praescientia Dei) posse dissolvere. Aiunt enim, non esse ideo quid eventurum, quoniam id Providentia futurum esse prospexerit, sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam Providentiam latere non posse, eoque modo necessarium hoc in contrariam relabi partem. » Hisce autem verbis Boetius improbare videtur modum loquendi PP., qui n. 378 et in thesi 1.^a hujus articuli allati sunt, et ideo est omnino nobis contrarius. Verum non ita est; etenim Boetius laudatum loquendi modum improbat, tum quatenus per illum significatur necessitatem ex parte objecti futuri non tollere libertatem, sed utique ex parte scientiae; dicit enim : « Quasi vero, quae cujusque rei causa sit, praescientia ne futurorum necessitatis; an futurorum necessitas, Providentiae, laboretur. » Tum potissimum, quatenus illa locutione indicetur objectum futurum esse proprie causam divinae praescientiae, ut ex his, quae inferius habentur, colligitur. Etenim ita, eodem loco inferius, se referens ad testimonium objectum, loquitur :

1 Moral. 1. 32, c. 5, n. 7 (M. L. 76, 638).

«Jam vero quam praeposterum est, ut aeternae praescientiae temporaliū rerum eventus causa esse dicatur?»

Patres autem supra laudati asserunt actiones liberas praevideri, quia futurae sunt, non viceversa, ut significant praescientiam jam supponere pro illa temporis differentia, in qua actiones libere ponendae sunt, ipsas actiones, et ideo dari necessitatem quae positionem actionum consequitur, non quae eas antecedit; vel etiam objectum futurum determinare divinam praescientiam ex parte objecti, non ex parte subjecti. Atque illud, sc., *actiones liberae praevidentur, quia futurae, non viceversa*, explicatum ut modo dictum est, non modo non rejicit Boetius, sed admittit. Ipse enim non semel¹ admittit necessitatem conditionatam seu consequentem ad conciliandam libertatem cum praescientia, ut elucet ex ejus testimonio adducto n. 378 et ex aliis quae afferri possent. Ita in *Prosa* 6.^a inter alia dicit: «Sed si in mea, inquires, potestate situm est mutare propositum, evacuaba Providentiam, cum, quae illa praenoscat, forte mutavero. Respondebo, propositum te quidem tuum posse deflectere, sed, quoniam et id te posse, et an facias, quove convertas, praesens Providentiae veritas intuetur, divinam te praescientiam non posse vitare; sicuti praesentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris.»

Denique nec refert, quod post verba modo allata, paulo inferius dicat: «Haec enim scientiae vis praesentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet.» Nam haec scientia *rebus omnibus modum* constituens non potest esse juxta Boetium scientia visionis quatenus talis, quia haec juxta Boetium res jam existentes et constitutas sequitur, ut apparet ex his, quae docet *Prosa* 4.^a et 6.^a libr. 5, *De consol. Philos.*².

447. **Obj. 2.º** S. Thomas scientiae visionis causalitatem respectu rerum producendarum tribuere videtur; etenim scientia operativa voluntati Dei juxta ipsum subjici dicit³; sed scientia simplicis intelligentiae, quum sit necessaria, voluntati Dei non subjicitur. Non est igitur scientia operativa secundum S. Thomam. Item S. Doctor videtur negare res futuras ideo a Deo videri, quia sunt futurae⁴: atque

1 Eodem loco antea citato, *prosa* 4.^a et 6.^a, col. 847 et sq.

2 Vide plura apud P. Suarez, *Prolegom. 2 de grat.* c. 10, n. 12, et sq.

3 *In Comment sent.*, d. 39, q. 1, a. 1, ad 5; necnon a. 2, ad 1.

4 *1 p.*, q. 14, a. 8, ad 1.

ideo sunt futurae, quia videntur; ac proinde a S. Doctore scientia visionis ponitur causa rerum.

Resp. Ex testimoniis allatis n. 379 constat S. Doctorem tribuere scientiae visionis cognitionem rerum consequenter ad earum existentiam, et ideo talis scientia juxta S. Thomam non potest esse causa rerum. Nec aliquid evincunt ea, quae opponuntur. Non primum : quia scientia simplicis intelligentiae ut est mere speculativa, est quidem necessaria, sed non ut scientia practica; quia ut practica solum dirigit ad res producendas per imperium voluntatis, et ideo voluntati subjicitur. Non alterum : quia S. Thomas solum negat res futuras esse proprie causas scientiae Dei subjective acceptae, nullatenus vero negat scientiam visionis jam supponere res existentes in aliqua temporis differentia, ut elucet ex testimoniis adductis n. 379. Accedit quod S. Doctor dicit¹ : « Ex quo patet quod cognitio artificis practica sequitur cognitionem ejus speculativam, cum practica efficiatur per extensionem speculativae ad opus. » Jam vero scientia quae ad opus extendatur, non potest esse scientia visionis, quia haec jam est ordinata ad respiciendum opus factum. Etiam ipse S. Doctor ait² : « Dicendum, quod scientia simplicis notitiae et visionis nullam differentiam important ex parte scientis, sed solum ex parte rei scitae : dicitur enim scientia visionis in Deo ad similitudinem visus corporalis, qui res extra se positas intuetur; unde per scientiam visionis Deus scire non dicitur nisi quae sunt extra ipsum quae sunt vel praesentia, vel praeterita, vel futura; sed scientia simplicis notitiae, supra art. praec. probatum est, etiam est eorum quae nec sunt, nec erunt, nec fuerunt : nec alio modo scit Deus ista, et illa... » Ubi scientiae simplicis notitiae *etiam* aliquid amplius tribuitur praeter illa, quae nunquam erunt; hoc autem nihil esse videtur nisi scientiam simplicis notitiae cognoscere res producendas dirigendo in earum productione.

448. **Obj. 3.º** Scientia divina est rerum mensura. Atqui scientia visionis nisi sit causa sui objecti potius est mensurata quam mensura. Ergo.

Resp. Dist. maj. : scientia divina est rerum mensura, si practica sit, **conc.**; si mere speculativa, **neg.** **Et dist. etiam min. :** scientia visionis est potius mensurata quam mensura subjective, **neg.**; objective et terminative, **conc.**

¹ *De veritate*, q. 2, a. 8, c.

² Eodem loco, a. 9, ad 2.

449. Obj. 4.º Scientia quae est causa rerum in actu secundo est libera et terminatur ad res tanquam existentes. Atqui scientia simplicis intelligentiae neque est libera neque terminatur ad res tanquam existentes. Ergo.

Resp. Dist. 1.^{am} p. maj. : scientia quae est causa rerum est libera ratione sui, **neg.**; ratione decreti quod ei adjungitur, **conc.** Deinde **nego 2.^{am} p. maj.**; nam scientia practica non terminatur in res jam factas aut productas, sed in res faciendas aut producendas, imo hoc ipsum non participat, nisi prout applicata a voluntate ad dirigendum in rerum productione; nam ratione sui attingit res tantum ut producibiles cum diversis modis quibus produci possunt.

450. Obj. 5.º Scientia visionis est causa v. gr. cur Deus conferat gloriam habentibus merita. Ergo saltem aliqua scientia visionis est causa rerum.

Resp. Neg. ant. Etenim ratio impertiendi gloriam beatis sunt eorum merita; scientia visionis non facit nisi meritorum existentiam manifestare; ad scientiam autem simplicis intelligentiae spectat dirigere divinam voluntatem et omnipotentiam in gloriam conferendam; haec enim scientia omnem gloriam possibilem omnemque modum quo impertiri queat, clare ostendit.

451. Obj. 6.º Si aliqua scientia esset causa actionum liberarum, hae desinerent esse liberae; quia ea scientia esset antecedenter connexa cum uno libertatis extremo prae altero. Ergo saltem respectu actionum creaturae liberarum nulla Dei scientia est causa.

Resp. Neg. ant. et ejus probat. Nam scientia simplicis intelligentiae non connectitur determinate cum uno prae alio libertatis extremo, sed repraesentat omnes actiones et omissiones possibles quae a creatura fieri possunt. Scientia media connectitur quidem cum uno libertatis extremo determinato; verum hoc est tantum consequenter, nimirum supposita libera creaturae determinatione sub hac aut illa conditione, atque ideo non officit libertati.

ARTICULUS X

De sententia S. Thomae circa scientiam Dei de futuris contingentibus

452. Sanctus Thomas docet Deum cognoscere futura contingentia absoluta in se ipsis. Necessarium omnino vel saltem maxime

conveniens est explanare doctrinam D. Thomae de scientia Dei circa futura contingentia ; quia ex una parte hoc postulat sapientia et auctoritas maxima tanti Doctoris ; ex altera vero propterea quod defensores oppositarum opinionum pro se stare Angelicum Doctorem et ideo eorum opinionem potius esse defendendam contendunt. Quaestiones de quibus in re praesenti mens D. Thomae est exponenda, hae sunt ; de cognitione futurorum in se ipsis, de praesentia futurorum in aeternitate, de conciliatione scientiae Dei cum libero arbitrio et denique de scientia media.

Atque incipiendo a cognitione futurorum contingentium absolutorum, dicendum est Deum secundum doctrinam S. Thomae cognoscere contingentia absolute futura in se ipsis. Hoc jam probatum est, nn. 339 et 348, variis S. Doctoris testimoniis allatis aliisque indicatis. Verum hic difficultates contra hanc doctrinam enucleandae sunt. Atque imprimis dicunt adversarii testimonia adducta S. Thomae, quibus S. Doctor futura contingentia absoluta in se ipsis a Deo cognosci asserit, non ita esse interpretanda, ut existentia futurorum in se ipsis sit ratio certae et infallibilis cognitionis Dei ; sed sic ut futura contingentia in se ipsis Deus certo cognoscat, ut effectus suae scientiae et voluntutis, atque ideo radix et fundamentum cognitionis divinae infallibilis respectu futurorum contingentium sit decretum Dei ex se efficax.

Attamen haec explicatio nullatenus admitti potest, non est enim testimoniis, n. 348, allatis consentanea. Sic, v. gr., in testimonio ex 1. p., q. 14, 13 desumpto dicitur : « Unde quicumque cognoscit effectum contingentem in causa sua tantum, non habet de eo nisi conjecturalem cognitionem. Deus autem cognoscit omnia contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unumquodque eorum est actu in se ipso. » Ubi S. Doctor manifeste affirmat futura contingentia in causa non posse cognosci nisi conjecturaliter, et Deum habere certam scientiam de illis, prout *unumquodque eorum* cognoscit, ut *est actu in se ipso*. Et haec interpretatio ex verbis, quibus S. Doctor corpus articuli concludit, confirmatur ; sunt enim haec : « Unde manifestum est quod contingentia infallibiliter a Deo cognoscuntur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem... » Haec autem verba indicant Deum modo certo non cognoscere futura contingentia, nisi quatenus haec aeternitati sunt praesentia, maxime quum antea S. Doctor dixerit, *effectum contingentem in causa tan-*

tum conjecturaliter posse cognosci; et quod impossibile simpliciter est, nec Deo convenire potest.

Ea vero, quae contra cognitionem rerum in se ipsis opponi possunt, jam supra soluta sunt, praesertim nn. 325, 337, 338 et 339. Et re ipsa respectu S. Doctoris solum probatur eum excludere cognitionem rerum in se ipsis, quatenus haec cognitio quemcumque influxum rerum in ipsum Deum importet; minime vero S. Doctor improbat Deum cognoscere res directe et immediate in se ipsis per ipsam suam essentiam, seu quatenus haec in talem cognitionem ex se ipsa, posita rerum cognoscibilitate, inducit. Et ipse S. Doctor hoc insinuat, quoties asserit futura contingentia in se ipsis a Deo cognosci, necnon quum dicit¹: «Et tamen esse cujusque rei Deus cognoscit per essentiam suam.» Et eodem loco, antea dixerat: «Deus cognoscit alia a se per suam essentiam.» Cognoscere autem *per essentiam* habetur, sive divina essentia rem mediate seu in ipsa essentia faciat cognoscere, sive directe et immediate in cognitionem rei inducat.

453. Dices 1.º Plura S. Thomae testimonia suadent Deum cognoscere futura contingentia in se ipso ut in causa, et independenter quidem a cognitione eorum in se ipsis². Ergo futura contingentia juxta S. Thomam in prima causa vere cognoscuntur. *Prob. ant.* 1.º «Patet etiam quod Deus ab aeterno non solum vidit ordinem sui ad rem, ex cujus potestate res erat futura, sed etiam ipsum esse rei intuebatur³.» Ubi ponitur cognitio rei etiam in causa, *vidit ordinem sui ad rem*. 2.º «Omnes autem hujusmodi effectus, qualescumque sint eorum causae proximae, tamen in causa prima omnes sunt determinati, quae sua praesentia omnia intuetur, et sua providentia omnibus modum imponit⁴.» 3.º «Sed cognitio rei est de rebus omnibus per causam⁵.» Et eodem loco inferius: «Ea vero quae sunt praesentia, praeterita et futura nobis, cognoscit Deus secundum quod sunt in sua potentia, et in propriis causis, et in se ipsis; et horum cognitio dicitur notitia visionis.» 4.º «Sicut ex causa necessaria certitudinaliter sequitur effectus, ita ex causa contingenti completa, si non impediatur; sed cum Deus cognoscat omnia... scit non solum causas contingentium, sed etiam ea quibus possunt impedi; scit igitur per certitudinem an contingentia sint, vel non sint⁶.» Et ibidem inferius: «Deus autem cum sit cognitor totius esse cujus est principium, cognoscit unumquemque effectum, non solum in se, sed etiam in ordine ad quaslibet suas causas proximas.» 5.º «Oportet ostendere quod Deus cogitationes mentium et voluntates cordium cognoscat

1 *Contra gentes*, l. 1, c. 66.

2 Haec testimonia, statim subiicienda afferuntur a P. Dummermuth, S. Thomas et doctrina praemot. *physic.* pag. 411 et sq.

3 *Comment. in 1 sent.*, d. 38, q. 1, a. 5.

4 *De veritate*, q. 8, a. 12.

5 *Contr. gent.*, l. 1, c. 66.

6 *Cont. gent.*, l. 1, c. 67.

in virtute et causa, cum ipse sit universale essendi principium... Sic Deus cognoscendo suam essentiam alia cognoscit, sicut per cognitionem causae cognoscuntur effectus. Omnia igitur Deus cognoscit, suam essentiam cognoscendo, ad quae sua causalitas extenditur; extenditur autem ad operationes intellectus et voluntatis... Deus non solum cognoscit res secundum quod in se ipsis sunt, sed etiam secundum quod sunt in causis suis; cognoscit enim ordinem causae ad suum effectum¹.»

Rursus 6.º «Sicut Deus voluntates nostras sic et alios effectus cognoscit per hoc, quod est nobis causa volendi².» 7.º «Praeterea Deus cognoscit res in quantum est causa earum. Sed Deus non tantum est causa necessariorum, sed etiam contingentium. Ergo tam necessaria quam contingentia cognoscit³.» Et paulo inferius, eodem loco: «Praeterea, scire est causam rei cognoscere. Sed Deus scit omnium contingentium causas; scit enim se ipsum, qui est causa omnium. Ergo ipse scit contingentia.» 8.º «Ad ea, quae sunt, vel erunt, vel fuerunt, producenda, determinatur (Deus) ex proposito divinae voluntatis⁴.» Et eadem quaestione⁵: «Sed quia nos ponimus Deum immediatam causam uniuscujusque rei secundum quod in omnibus causis secundis operatur, et quod omnes effectus secundi ex ejus praedefinitione proveniunt.» Item eodem loco, inferius⁶: «Ponimus etiam quod per divinam providentiam definiuntur omnia singularia...» 9.º «Unde omnia quae sunt in tempore, sunt Deo ab aeterno praesentia, non solum ea ratione qua habet rationes rerum apud se praesentes, ut quidam dicunt⁷...» 10.º «Illud quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat ut fieret. Unde, sublata causa, non esset futurum illud fieri. Sola autem causa prima est aeterna. Unde ex hoc non sequitur quod ea quae sunt, semper fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit ut essent futura: quae quidem causa solus Deus est⁸.» 11.º denique docet S. Thomas: «Quod est in veritate causae alicujus non potest cognosci nisi a causa quae nota est movere illam; voluntatem autem movet solus Deus. Cum ergo omnes cogitationes dependeant a voluntate sicut a sua causa, solus Deus eas cognoscit⁹.» His similia habet alibi¹⁰. Atque haec sunt omnia, quae a P. Dummermuth afferuntur ad probandum futura contingentia in causa cognosci.

Resp. 1.º Sanctus Thomas aperte asserit futura contingentia in se ipsis certo cognosci posse, ut elucet ex ejus testimoniis adductis n. 348; e contra negat futura contingentia in suis causis certo cognosci posse. Ita dicit¹¹: «Sed contingens impediri potest antequam sit in esse productum: quia tunc non est nisi in causis suis, quibus accidere potest impedimentum

1 *Contra gentes.*, 1. 1, c. 68.

2 *Contra gent.*, 1. 3, c. 56.

3 *De veritate*, q. 2, a. 12.

4 *De veritate*, q. 3, a. 6.

5 a. 7.

6 a. 8.

7 *1. p.*, q. 14, a. 13.

8 *1. p.*, q. 16, a. 7, ad 3.

9 *Quodlib.* 12, a. 6.

10 *De veritate*, q. 8, a. 13; *De malo*, q. 16, a. 8; *1. p.*, q. 57, a. 4.

11 *De veritate*, q. 2, a. 12.

ne perveniat ad effectum; sed postquam jam contingens in esse productum est, jam non potest impediri. Et ideo de contingenti, secundum quod est in praesenti, potest esse iudicium illius potentiae vel habitus in quo nunquam falsitas invenitur, sicut sensus iudicat Socratem sedere quando sedet. Ex quo patet, contingens, ut futurum est, *per nullam cognitionem sciri*, cui falsitas subesse non possit; unde cum divinae scientiae non subsit falsitas nec subesse possit, *impossibile esset quod de contingentibus futuris scientiam haberet Deus, si cognosceret ea ut futura sunt...* sed semper ordo divinae cognitionis ad rem quamcumque est sicut ordo praesentis ad praesens.» Atque hoc ipsum significat S. Thomas in aliis locis.

Sic docet¹: «Sed ea, quae non habent causas determinatas, ut quae sunt ad utrumlibet, vel in minore parte, non possunt cognosci in causis suis, sed in se ipsis tantum, ut praesentia sunt: unde eorum praecognitio solius Dei est, cui ab aeterno praesentia sunt...» Et alibi²: «Quaedam vero causae sunt quae si secundum se considerentur, se habent ad utrumlibet; quod praecipue videtur de potentiis rationalibus, quae se habent ad opposita... et tales effectus... per considerationem causarum praenosci non possunt, quia eorum causae non habent inclinationem determinatam ad huiusmodi effectus. Et ideo effectus huiusmodi praenosci non possunt, nisi in se ipsis considerentur... sed considerare huiusmodi in se ipsis, antequam fiant, est Dei proprium, qui solus in sua aeternitate videt ea quae futura sunt, quasi praesentia...» Item asserit³: «Contingens enim cum futurum est, potest non esse, et sic cognitio aestimantis ipsum futurum esse, falli potest... Omnis igitur cognitio quae supra contingens fertur, prout praesens est, certa esse potest; divini autem intellectus intuitus ab aeterno fertur in unumquodque eorum quae temporis cursu peraguntur, prout praesens est, ut supra ostensum est; relinquitur igitur quod de contingentibus nihil prohibet Deum ab aeterno scientiam infallibilem habere.» Atque hoc ipsum S. Doctor indicat in aliis locis, qui n. 348; in ultima nota, citati sunt. Et speciatim hoc docet in *1. sent.*, d. 38, a. 5, ad 6.

Quare quum S. Doctor asserat futura contingentia modo certo in se ipsis tantum cognosci posse, ne sibi contradicat, dicendum esse videtur cognitionem futurorum in suis causis aut esse eandem, qua in se ipsis cognoscuntur, sed sub diverso respectu, aut saltem habere suam radicem et fundamentum in cognitione futurorum contingentium in se ipsis⁴.

Nec dicat quis, si Deus futura contingentia absoluta tantum in se ipsis cognoscit, sequitur Deum illa ignorare antequam sint absolute futura, quod quidem absurdum est. Male hoc ex doctrina S. Thomae deducitur; nam S. Doctor certe admittit Deum cognoscere futura contingentia conditionata, et ideo cognoscere futura antequam sint absolute futura. Verum mens S. Doctoris, quum indicat futura contingentia tantum in se ipsis cognosci posse, haec videtur esse, scilicet cognitionem futurorum contingentium seu liberorum in se ipsis ita esse primariam et fundamentalem, ut quaecumque alia cognitio certa, quae hanc non supponat ex statu conditionato, sed fundetur

¹ *2 sent.*, d. 7, q. 2, a. 2.

² *1 p.*, q. 95, a. 1.

³ *Contra gentes*, l. 1, c. 67.

⁴ Vide Urraburu, *Theodicea*, d. 4, c. 4, a. 3, § IV, dices 1.º

in medio a priori connexo infallibiliter cum futuro contingenti, tollat contingentiam; quia habetur medium et ipsa cognitio certa, quae inferunt inevitabiliter futurum contingens independenter a libera voluntatis determinatione.

Resp. 2.º Jam supra a. 6, n. 370, dictum est Deum cognoscere futura contingentia in complexu decreti concurrendi cum aliqua operatione et scientiae mediae, ideoque in suo decreto potest Deus futura contingentia certo cognoscere, supposita tamen scientia media, vel futuritione saltem conditionata rei contingentis. Praeterea in suis quoque ideis potest Deus cognoscere futura contingentia; quia posita futurorum contingentium existentia in aliqua temporis differentia, divinae ideae hanc non possunt non repraesentare.

Resp. 3.º Neg. ant. de cognitione, quae de futuris liberis habeatur prorsus independenter a cognitione futurorum contingentium in se ipsis, neque testimonia quae adducuntur, contrarium probant, ut ad singula respondendo apparebit.

Ad 1.º Deus quidem ab aeterno vidit ordinem sui ad quamcumque rem aliquando existentem, quia nulla res sine divino influxu existere potest, et ideo Deus non poterat non videre ab aeterno influxum ab eo praestandum in determinato tempore pro rei existentia; tamen, si sermo sit de operationibus liberis, non eas cognovit, nisi ut jam existentes in actu secundo per determinationem liberae voluntatis; nam in actu primo et pro priori ad influxum actualem adhuc non erant ad unum determinatae.

Ad 2.º Omnes effectus sunt in causa prima determinati, quatenus *sua praesentia omnia intuetur*, et idcirco quum de actibus liberis sermo sit, consequenter ad liberam voluntatis determinationem, saltem conditionatam. Deinde *sua providentia omnibus modum imponit*, quia Deus ab aeterno omnes ordines providentiae possibles clare et distincte vidit, et ex omnibus illis ordinem praesentem prae omnibus aliis selegit; non vero modum imponit praedeterminando ad unum actiones liberas.

Ad 3.º Cognitio quidem Dei est de rebus omnibus per causam, quia omnes res praeter ipsum Deum causam habent; quamobrem, quum Deus eas comprehensive cognoscat, necessario easdem cum omnibus suis causis cognoscit; verum etiam perspicit actiones liberas non certo cognosci, nisi consequenter ad liberam voluntatis determinationem. Item Deus praesentia, praeterita et futura in sua potentia, et in propriis causis, et in se ipsis cognoscit; tamen si de actionibus liberis agatur, neque in sua potentia, neque in propriis causis ea cognoscit antecederet ad liberam voluntatis determinationem.

Ad 4.º In causis quae solum dicantur contingentes, quia earum effectus ab aliis causis externis impediri possunt, effectus cognosci certo possunt, si omnes causae, a quibus impediri possunt, perfecte cognoscantur, sicut Deus illas cognoscit; sed in causis liberis, earum effectus certo cognosci nequeunt, nisi consequenter ad eorum positionem; nam tales causae ante productionem actus sunt indifferentes et non determinatae ad unum, et per actualem productionem actus earum indifferentia tollitur. Atque de his causis videtur loqui S. Thomas, quum dicit: « Sed contingens impediri

1 De veritate, q. 2, a. 12.

potest antequam sit in esse productum.» Atque propter hoc, et propter ea quae ad principium et versus finem capitis habentur, dicendum esse videtur contingens, de quo in difficultate sermo est, solum esse tale, quia ab aliis causis impediri potest. Ad alterum, quod sub 4.º ponitur, jam responsum est Deum in unaquaque re omnes ejus causas perfecte cognoscere, quum omnia comprehensive intelligat ¹.

Ad 5.um Deus quidem in sua essentia cognoscit omnes operationes intellectus et voluntatis ut possibles; sed ut actu existentes, si libere eliciat sint, non eas cognoscit, nisi consequenter ad earum productionem, et eas quidem cognoscit cum ordine ad omnes earum causas.

Ad 6.um Similiter dicendum est, Deum cognoscere nostras voluntates seu volitiones ab aeterno, eo quod in tempore actu concurrat ad eas producendas; jam enim ab aeterno cognoscit, quae in tempore facturus est; tamen eas facit in tempore operando simul cum creatura libera, et haec est causa, cur actio detur aut non detur, cur detur haec vel alia; quia Deus in actu primo est paratus ad concurrendum ad eam operationem, quam creatura libere elegerit, Deo etiam concurrente, sed non determinante electionem.

Ad 7.um et 8.um Ex eo quod Deus sit causa immediata omnium rerum sequitur quidem omnia a Deo esse cognoscenda; verum non propterea sequitur omnia a Deo esse praedeterminanda et cognoscenda a priori in decretis ex se efficacibus. Item ex eo, quod Deus omnia ab aeterno disposuerit et praedefinierit ordinem providentiae, qui ipsi placuit, non infertur physica praedeterminatio vel omnia a Deo esse cognoscenda in suis decretis ex se efficacibus; sed hoc alia ratione sine detrimento libertatis creatae explicari potest; nimirum quia antequam praesentem ordinem providentiae eligeret, perfecte cognovit Deus quid creaturae liberae in quibuslibet hypothesebus ex propria electione acturae essent, et quibus mediis libere cooperarentur.

Ad 9.um Deus quidem habet omnes rationes rerum sive mere possibilitum, sive existentium perfecte cognitae; sed inde non deducitur Deum cognoscere actiones liberas creaturae in suis causis pro priori ad liberam creaturae determinationem.

Ad 10.um Verum est nihil posse esse futurum, nisi Deus voluerit illud esse futurum per voluntatem concurrendi ad positionem illius rei, quae quidem voluntas aeterna est, sive fuerit permissiva, sive approbativa ². Vide dicta supra n. 361.

Ad 11.um denique verissimum est Deum ex eo quod agit in nostris volitionibus, et ideo movet intrinsece voluntatem, posse cognoscere actiones nostras liberas, quum eliciuntur, sed non pro priori ad earum productionem.

454. Dices 2.º S. Thomas propositiones singulares de futuro contingenti habere determinatam ex se veritatem negat. Atqui si propositiones singulares de futuro contingenti determinatam veritatem non habent, earum objectum non datur, et ideo in se ipso cognosci non potest. Ergo juxta S. Thomam futura contingentia absoluta in se ipsis cognosci nequeunt. *Prob. maj.* Dicit enim S. Thomas ³: «Ergo et primum est falsum; scilicet

¹ Vide Henao (Gabriel. de), *Scientia media theologice defensata*, s. 323, n. 4551.

² Vide Henao, loco proxime citato, n. 4557.

³ *Perihermenias*, l. 1, lect. 13, versus finem.

quod omne quod est, verum fuerit determinate dicere esse futurum. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod cum verum hoc significet ut dicatur aliquid esse quod est, hoc modo est aliquid verum quo habet esse. Cum autem aliquid est in praesenti, habet esse in se ipso, et ideo vere potest dici de eo quod est. Sed quamdiu aliquid est futurum, nondum est in se ipso, est autem aliquid in sua causa... Tertio aliquid est in sua causa pure in potentia, quae etiam non magis est determinata ad unum quam ad aliud : unde relinquitur quod nullo modo potest de aliquo eorum determinate dici quod sit futurum, neque quod sit, vel non sit.» Ergo revera futurum contingens determinatam veritatem non habet.

Resp. Neg. maj. conc. min. et neg. cons. Ad probationem majoris dico S. Thomam solum asserere futura contingentia non esse determinate vera, antequam a causis liberis eliciantur et detur determinatio ad illam partem, quae a causa libera ponitur. Verum quum intuitus Dei a tota aeternitate in omnia tempora feratur, Deus jam ab aeterno videt determinate omnia futura contingentia ut elicit a suis causis et existentia in se ipsis; quare si Deus ab aeterno omnia futura contingentia, prout sunt in se ipsis et prout in aliquo tempore existunt, videt, eo ipso determinatam veritatem habent, quum Deus falsum videre non possit. Vide dicta supra n. 363 et sq., ubi haec res explicata est. Atque hoc ipsum confirmatur, quia S. Thomas sibi proponens ut difficultatem in futuris contingentibus non haberi veritatem determinatam, respondet¹ : «Ad primum ergo dicendum, quod licet contingens non sit determinatum quamdiu futurum est, tamen ex quo productum est in rerum natura, veritatem determinatam habet; et hoc modo super illud fertur intuitus divinae cognitionis.» Et iterum etiam confirmatur, quia S. Thomas ad veritatem propositionis non requirit actua-lem existentiam objecti, sed conformitatem tantum inter id quod affirmatur et rem affirmatam. Sic enim loquitur² : «Sed dicitur habere veritatem (propositio) quodam speciali modo, in quantum significat veritatem intellectus, quae quidem consistit in conformitate intellectus et rei³.» In propositionibus autem de futuro contingenti reperitur conformitas aut non conformitas cum suo objecto, licet a nobis ignoretur, utrum una vel altera pars detur⁴.

455. Dices 3.º Futura contingentia in actione, qua producuntur

1 De veritate, q. 2, a. 12, ad 1.

2 I. p., q. 16, a. 8, ad 3.

3 Vide S. Thomam, De veritate, q. 1, a. 5, ad 11.

4 Quid Aristoteles circa veritatem futurorum contingentium tenuerit, non certo constat. Affirmant Aristotelem non agnovisse veritatem determinatam in futuris contingentibus P. Suarez (Opusc. de scient. fut. cont., l. 1, c. 2, n. 10), Vazquez (In I. p., d. 66, c. 1), Martinez (Nicol.) (Deus sciens, contr. 3, d. 3, s. 1), et PP. Dominicani id ipsum generatim tenent; defendunt vero Aristotelem agnovisse veritatem futurorum contingentium, ac proinde propositionum circa illa versantium Ruiz de Montoya (De scientia Dei, d. 23, s. 5, et d. 68, s. 6), qui hanc partem communiorum vocat inter antiquos, alique. S. Thomas in responsione ad 1.um proxime adducta, ex q. 2, de verit., a. 12, videtur asserere Aristotelem agnovisse veritatem futurorum contingentium, si considerentur ut jam existentia in aliqua temporis differentia, non autem pro priori ad eorum productionem. Et revera Aristoteles solum negavit veritatem futurorum contingentium, quatenus in suis causis adhuc continentur, et in illis non habent determinationem ad unum. Vide P. Henao, de scient. med. theol. defens. s. 325.

cognosci possunt. Atqui ea actio est ipse Deus. Ergo futura contingentia in Deo, non in se ipsis cognoscuntur.

Resp. Dist. maj.: futura contingentia in actione, qua producuntur cognosci possunt, si ea actio sit identificata cum libera voluntatis creatae determinatione, **conc.**, aliter, **neg.** Deinde **min. transmitto, et neg. cons.**, quatenus in illa negatur futura contingentia in se ipsis a Deo cognosci. Jam dictum est secundum doctrinam S. Thomae futura contingentia non posse certo cognosci, nisi consequenter ad eorum productionem et determinationem causae liberae. Atque hoc ipsum rursus confirmo ex eodem Sancto Doctore dicente¹: «Ad sextum dicendum, quod similitudo Anselmi quantum ad hoc tenet, quod, sicut veritas propositionis de futuro non aufert futurorum contingentiam, ita nec veritas praedestinationis, sed differt quantum ad hoc, quod propositio de futuro non respicit futurum nisi ut futurum est, *et hoc modo non potest habere certitudinem*; sed veritas praedestinationis et praescientiae respicit futurum ut est praesens... et ideo certitudinem habet.» Quare juxta S. Thomam contingens futurum cognoscitur certo, quatenus est praesens, seu consequenter ad ejus existentiam.

Deinde transmissi minorem; quia utrum actio Dei ad extra sit identificata cum ipso Deo, necne, *in tractatu de Deo creatore*, si ipse Deus concedat, explicabo. Interea animadverto S. Thomam in aliquibus locis indicare actionem Dei cum actione creaturae identificari, ut, v. gr., *1. p.*, q. 105, a. 5, ad 2; *De potentia*, q. 3, a. 7, ad 3.

456. Juxta S. Thomam res non sunt physice praesentes aeternitati a tota aeternitate, sed tantum sunt illi physice praesentes in illa temporis differentia, in qua existunt. Haec assertio hic ponitur, ut ostendatur S. Thomam de rerum praesentia in aeternitate idem sentire, quod supra a. 6, nn. 366, 368, 372 et sq. expositum et propugnatum est. Quare S. Thomas non videtur docere res esse physice praesentes Deo semper, seu per totam aeternitatem, sed tantum in eo tempore in quo existunt. Aeternitas quidem ex parte sua omnia tempora simul complectitur, et similiter ad omnes omnino res aliquando existentes se protendit; sed res existentes in aliquo tantum tempore existunt, et in illo tantum possunt aeternitati coexistere, quia coexistentia existentiam simultaneam rerum coexistentium requirit. Unde sicut immensitas est simul in omni re et in omni loco, sed res existentes solum in aliquo loco sunt praesentes immensitati; ita aeternitas simul et indivisibiliter ad omnia se extendit, sed creaturae solum existunt et fiunt praesentes aeternitati in aliquo tempore determinato. Quapropter aeternitas Dei est eminenter et virtualiter omnia tempora².

457. Juxta S. Thomam res non sunt praesentes physice aeternitati a tota aeternitate. *Prob. 1.º* S. Doctor nullibi dicit res creatas Deo a tota aeternitate seu semper coexistere. Ergo non est hoc tribuendum D. Thomae; videtur enim haec res repugnans, scilicet quod illud, quod non existit nisi in tempore, coexistat seu sit simul existens cum Deo a tota aeternitate.

¹ *De veritate*, q. 6, a. 3, ad 6.

² Vide P. Suarez, *Opusc. de scient. fut. cont.*, l. 1, c. 7, n. 19, et c. 8, n. 11; Fasolus, *Comment. in 1. p.*, q. 14, a. 13, dub. 8; Urraburu, *Theodic.*, d. 4, c. 4, a. 4, § 3.

2.º a) Dicit S. Doctor: «Unde omnia quae sunt in tempore, sunt Deo ab aeterno praesentia... quia ejus intuitus fertur ab aeterno supra omnia, prout sunt in sua praesentialitate. Unde manifestum est quod contingentia infallibiliter a Deo cognoscuntur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem...»¹ Allatis quidem verbis S. Doctor ex una parte affirmat omnia esse in tempore, et ex altera Deum omnia intueri secundum *praesentialitatem* rerum; praesentialitas autem rei ab ipsa non separatur; atque ideo intueri res in sua praesentialitate, est eas intueri in sua existentia, in se ipsis, et consequenter prout sunt in tempore, quia tantum in tempore habent existentiam et praesentialitatem. Atque hoc magis confirmatur ex iis, quae dicit in eadem quaestione², scilicet: «Quia cum intelligere Dei, quod est ejus esse, aeternitate mensuretur, quae sine successione existens totum tempus comprehendit, praesens intuitus Dei fertur in totum tempus, et in omnia, quae sunt in quocumque tempore, sicut in subjecta sibi praesentialiter.» Ac proinde Deus res existentes intuetur, quia hae illi subjiciuntur quoad eorum praesentiam, non quia praesentia rerum sit a tota aeternitate.

b) Item: «Ad secundum dicendum, quod licet creaturae ab aeterno non fuerint nisi in Deo, tamen per hoc quod ab aeterno in Deo fuerunt, ab aeterno Deus cognovit res in propriis naturis...»³ Creaturae igitur, quum ab aeterno secundum S. Thomam solum fuerint in Deo, nullatenus a tota aeternitate fuerunt Deo praesentes per propriam existentiam.

c) Rursus: «In seipsis quidem futura non possunt cognosci nisi a Deo, cui etiam sunt praesentia, dum in cursu rerum sunt futura, in quantum ejus aeternus intuitus simul fertur supra totum temporis cursum...»⁴ Quare secundum S. Thomam res sunt Deo praesentes, non quia semper physice ei coexistant, sed quia intuitus Dei in omnia tempora simul fertur, sed cursus rerum non est simul.

d) Iterum: «Ad septimum dicendum, quod Deus non tantum cognoscit ea quae sunt nobis praesentia, sed quae sunt nobis praeterita et futura, supra quae tamen omnia intuitus divinus cadit, secundum quod suis temporibus praesentia sunt.»⁵ Res igitur sunt Deo praesentes in suo tempore, quando re ipsa existunt; sed quia Deus simul omnia tempora intuetur, ideo ab aeterno omnia intuetur ut existentia, et ut sibi praesentia in aliquo tempore, ex infinitis, quae aeternitas complectitur. Et ibidem⁶: «Quae enim erunt post mille annos non scit ea Deus esse nunc, quoniam non est verum ea esse nunc, sed scit ea futura esse tunc quando verum erit ea esse...» Idcirco si illa quae erunt post mille annos *Deus non scit ea esse nunc*, neque scit nunc ei coexistere, sed quod post mille annos ipsi coexistent et erunt praesentes ex parte rei creatae.

e) Praeterea: «Quidquid igitur per totum decursum temporis agitur, divinus intellectus in tota sua aeternitate intuetur quasi praesens, nec

1 I. p., q. 14, a. 13.

2 A. 9.

3 I. p., q. 20, a. 2, ad. 2.

4 I. p., q. 86, a. 4.

5 I. sent., d. 38, a. 5, ad 7.

6 A. 4, ad 2.

tamen quod quadam parte temporis agitur, semper fuit existens.»¹ Si non fuit semper existens, quod in quadam parte temporis agitur, nec potuit semper esse coexistens aeternitati.

f) Denique: «Unde impossibile est quod aliqua creatura cognoscat futura in se ipsis; sed hoc est proprium solius Dei, cuius... simplex intuitus super omnia simul fertur, prout unumquodque est in suo tempore.» Quapropter, si Deus unumquodque intuetur prout est in suo tempore, et tempora sunt cum successione, non unumquodque intuetur, quatenus sit illi praesens iam ab aeterno vel in omni tempore.

458. Creaturae aliquando existentes tantum sunt aeternitati physice praesentes in illa temporis differentia, in qua existunt. Quod res aliquando existentes sint Deo praesentes secundum D. Thomam, saltem quando existunt, manifeste infertur ex testimoniis S. Doctoris proxime adductis necnon ex n. 348. Neque satisficit testimoniis D. Thomae per solam praesentiam intentionalem, seu quatenus res sunt termini divinae cognitionis; etenim S. Thomas ex eo quod res sint praesentes aeternitati, probat eas a Deo cognosci et quidem modo certo; quae quidem probatio esset mera petitio principii, si praesentia rerum sumeretur de mere intentionali vel objectiva. Ratio est, quia hoc modo S. Thomas probaret res aliquando existentes cognosci a Deo, quia sunt termini divinae cognitionis, seu quia cognoscuntur; hoc autem esset probare idem per idem, seu petitio principii. Quare S. Thomas de vera praesentia reali loquitur, et in illa fundat divinam cognitionem de futuris contingentibus. Tamen haec praesentia solum datur ex parte creaturae, quum creatura actu existit; aeternitas vero Dei semper aequaliter ad omnes res se protendit, quia simul omnia tempora complectitur.

459. Dices 1.º S. Thomas dicit²: «Et futura contingentia, quae etiam soli divinae cognitioni subsunt, quia ea in se ipsis videt (Deus), quum sint ei praesentia ratione suae aeternitatis.» Atque his similia habet in aliis locis. Ergo res semper sunt Deo praesentes, et ideo a tota aeternitate, secundum S. Thomam.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. In ipsis quidem verbis objectis est solutio difficultatis; dicitur enim in illis futura contingentia esse Deo *praesentia ratione suae aeternitatis*, ac proinde futura ratione sui non sunt semper Deo praesentia, sed solum, quum actu existunt. Ratione vero aeternitatis sunt semper Deo praesentia, quia aeternitas totum tempus simul complectitur, ut non semel asserit D. Thomas. Ideoque res existentes juxta S. Doctorem non sunt praesentes toti tempori vel omnibus temporibus, quia hoc est proprium solius Dei; sed tantum illi tempori, in quo existunt. Verumtamen, quum aeternitas ad omnia tempora simul se extendat, Deus ratione suae aeternitatis omnes res in quocumque tempore existentes semper habet sibi praesentes. Atque ita videtur interpretandus S. Doctor in omnibus locis, in quibus asserit res esse praesentes aeternitati, vel Deum cognoscere futura ut sibi praesentia, licet non in omnibus locis declaret hoc non

¹ *Contr. gentes.*, l. 1, c. 66.

² *Contr. gentes.*, l. 3, c. 154.

ideo esse, quia res sint in omni tempore, sed quia aeternitas simul omnia tempora complectitur.

460. Dices 2.º S. Doctor haec affirmat, scilicet: «Praesens intuitus Dei fertur in totum tempus, et in omnia quae sunt in quocumque tempore...»¹ et similia affirmat in aliis locis. Atqui intuitus Dei non posset ferri simul in omne tempus ut reale est, neque in omnia quae sunt realiter, nisi totum tempus et omnes res existentes aliqua ratione jam realiter ab aeterno existerent. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Nam ut intuitus Dei et ejus aeternitas simul omnes res et omnia tempora complectatur, sufficit, ut intuitus Dei simul et ab aeterno in omnia tempora et in omnes res feratur, prout haec in aliqua temporis differentia re ipsa sunt existentia, necnon ut aeternitas invariabiliter et indivisibiliter omnibus temporibus et omnibus rebus respondeat, licet tempora et res variationi et successioni subjecta sint. Atque hoc est quod vult D. Thomas significare, quum illis locutionibus utitur, sc., intuitus Dei et aeternitas omnia tempora et omnes res simul complectuntur. Hoc namque indicant haec verba D. Thomae²: «Unde sicut quamvis tempus sit successivum, tamen aeternitas ejus est praesens omnibus temporibus una et eadem et indivisibilis ut nunc instans; ita et cognitio sua intuetur omnia temporalia, quamvis sibi succedentia, ut praesentia sibi, nec aliquid eorum est futurum respectu ipsius, sed unum respectu alterius.»

461. Dices 3.º S. Thomas haec dicit³: «Si aliquis videret multos transeuntes per aliquam viam successive, et hoc per aliquod tempus, in singulis partibus temporis videret praesentialiter aliquos transeuntes, ita quod in toto tempore suae visionis omnes transeuntes praesentialiter videret; nec tamen simul omnes praesentialiter, quia tempus suae visionis non est totum simul. Si autem sua visio tota simul posset existere, simul praesentialiter omnes videret, quamvis non omnes simul praesentialiter transirent...» Ex hoc autem S. Doctor videtur deducere res omnes esse simul praesentes visioni Dei.

Resp. Conc. ant. et dist. cons.: ex simili propositione S. Doctor deducit Deum videre omnes res simul existentes in eodem tempore, **neg.**; in illo tempore, in quo singulae res existunt, ac proinde in diversis temporibus pro diversis rebus, **conc.** Ita mens S. Thomae est visionem Dei simul attingere ut praesentes propriis temporibus omnes res aliquando existentes; sed minime significat singulas res esse semper vel a tota aeternitate praesentes visioni vel aeternitati Dei. Res quidem, quum existunt, sunt praesentes toti aeternitati, quia haec nullas habet partes, sed non sunt praesentes omnibus temporibus, quibus aeternitas est praesens, sed tantum illi in quo existunt. Quare simile a S. Thoma adductum solum probat visionem Dei ex parte sua non esse successivam, sed semper videre omnia eodem modo; sed non probat in ipsis rebus creatis non esse successionem, aut creaturas semper et ab aeterno esse Deo physice praesentes.

¹ *1 p.*, q. 14, a. 9.

² *1 sent.*, d. 38, a. 5.

³ *De veritate*, q. 2, a. 12.

462. Dices 4.º S. Thomas comparat¹ aeternitatem et visionem Dei puncto, quod est centrum circumferentiae, et res creatas punctis constituentibus circumferentiam. Jam vero puncta circumferentiae, licet inter se non invicem respondeant, respondent tamen centro. Ergo similiter res creatae simul et semper aeternitati praesentes existunt.

Resp. Conc. maj. et min. et neg. cons. Comparatio a S. Thoma in hoc reponi videtur, scilicet quod centrum circumferentiae respondet omnibus punctis peripheriae, et quidem simul, ita aeternitas simul omnibus temporibus et omnibus rebus invariabiliter et indivisibiliter respondet. Verum comparatio non tenet, quatenus centrum et circumferentia simul existunt; nam aeternitas semper existit; et res creatae solum in aliquo tempore. Vide plura apud P. Urraburu².

463. De concordia libertatis creatae cum praescientia Dei juxta S. Thomam. Haec quaestio supra³ explicata est, atque ibidem ostensum S. Thomam stare pro explicatione ibi tradita. Verum in praesenti solvenda sunt, quae PP. Dominicani pro sua sententia ex S. Thoma afferunt⁴. Atque imprimis haec verba S. Doctoris afferunt, sc.⁵: «Cum igitur voluntas divina sit efficacissima, non solum sequitur quod fiant ea quae Deus vult fieri, sed et quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autem quaedam fieri Deus necessario, quaedam contingenter; ut sit ordo in rebus, ad complementum universi⁶.» Ergo juxta S. Thomam conciliatio inter praescientiam Dei et libertatem creatam facienda est ratione summae efficaciae divinae voluntatis; non autem, sicut supra dictum est, ex eo quod divina praescientia determinationem liberam creatae voluntatis consequatur.

Ad hanc quidem difficultatem respondendum est, concedendo testimonium D. Thomae, et negando quod ex illo infertur. Etenim summa efficacia divinae voluntatis non sufficit, ut quaecumque obtineantur; sed divina voluntas, quantumvis efficax et potens, debet adhibere media convenientia, ut obtineat id quod vult. Sic non potest obtinere hominem per corpus et animam belluinam, sed necesse est creare animam rationalem; item non potest obtinere hominem ingeniosum per quamcumque organizationem, verum ad hoc est necessaria conveniens organizatio, et similiter de aliis dicatur. Unde ipse S. Doctor post verba adducta, subjungit: «Et ideo, quibusdam effectibus

¹ *Contra gentes*, I. 1, c. 66.

² *Theodicea*, d. 4, a. 4, § 3.

³ D. 3, c. 1, a. 6, Schol. 1, n. 378 et sq.

⁴ Vide Joannem a S. Thoma, *In 1 p.*, d. 20, a. 7.

⁵ *1 p.*, q. 19, a. 8.

⁶ Similia habet *Contra gentes*, I. 1, cc. 89 et 94, et *De veritate*, q. 23, a. 5.

aptavit causas necessarias quae deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proveniunt; quibusdam autem aptavit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eveniunt.» Quapropter mens D. Thomae in verbis allegatis haec videtur esse, quod ex una parte effectus sive necessarij sive liberi a sola divina voluntate sic obtineri possunt, ut a nulla causa impediri queant; ex altera vero necessarium est omnes operationes sive necessarias sive liberas fieri dependenter a divina voluntate. Atque haec explicatio fundatur in rationibus quas dat S. Thomas ad probandum necessitatem vel contingentiam non esse per causas secundas explicandam, quarum prima est, quia causae secundae effectum a Deo intentum impedire nequeunt, et altera ne distinctio contingentium a necessariis sit praeter intentionem et voluntatem Dei.

464. Dices. S. Thomas in ipso loco citato contingentiam et necessitatem reprobatur attribui causis secundis, et sic concludit corpus articuli : « Non igitur propterea effectus voliti a Deo eveniunt contingenter, quia causae proximae sunt contingentes; sed propterea quia Deus voluit eos contingenter evenire, contingentes causas ad eos praeparavit.» Ergo secundum S. Thomam ipsa voluntas divina contingentiam vel necessitatem effectibus attribuit.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : ergo secundum S. Thomam ipsa voluntas divina contingentiam vel necessitatem effectibus attribuit per media apta, **conc.**; per quaecumque media aut per solam efficaciam divinae voluntatis, **neg.** Nam S. Thomas expresse dicit, quod effectibus necessariis aptandae sunt causae necessariae, et contingentibus contingentes. Non est autem medium aptum ad obtinendum actum liberum praedeterminare efficaciter voluntatem in unam partem, et non relinquere illi liberam electionem, sed tantum sequi praelectionem a Deo factam. Unde S. Doctor expresse docet determinationem debere fieri a voluntate, non ab alio; quod certe non staret, si voluntas non posset facere, nisi divinam praedeterminationem sequi. Haec sunt verba S. Thomae ¹ : « Ratio enim culpae in actu deformi est ex hoc quod procedit ab eo qui habet dominium sui actus. Hoc autem est in homine secundum illam potentiam quae ad plura se habet, nec ad aliquod eorum determinatur nisi ex se ipsa : quod tantum voluntati convenit.»

¹ 2 sent., q. 39, a. 2.

Et idem S. Doctor dicit¹ : « Sed sciendum quod aliquis actus est ab aliquo dupliciter. Uno modo tam secundum substantiam actus quam secundum determinationem agentis ad actum, et hoc proprie in potestate agentis esse dicitur, ut est in voluntate; ipsa enim potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est ad plura; sed quod determinate exeat in hunc actum vel in illum non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate. Sed in naturalibus actus progreditur ab agente, sed tamen determinatio ad hunc actum non est ab agente, sed ab eo qui agenti talem naturam dedit... » Item dicit² : « Dicendum, quod esse animae non est determinatum a se ipsa, sed ab alio; sed ipsa determinat sibi suum velle; et ideo, quamvis esse sit immutabile, tamen velle indeterminatum est, ac per hoc in diversa flexibile. »

Aliae difficultates, quae contra doctrinam propositam adduci possent, partim jam sunt solutae supra, n. 453, partim, Deo dante, in *Tractatu de Deo creatore*, ubi de divino concursu sermo erit, solventur.

465. **S. Thomas non est contrarius scientiae mediae**³. Duo hic praestare conabor : 1.um adducere nonnulla loca D. Thomae scientiae mediae faventia, quae ex multis quae a theologis nostris afferuntur, seligam; alterum solvere argumenta, quae ab adversariis adducuntur.

Argumenta ex D. Thoma pro scientia media. 1.º S. Thomas approbat⁴ verba S. Augustini⁵, quae sic loco laudato, ab ipso S. Thoma proferuntur : « Numquid possumus dicere Tyrrios et Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent? cum ipse Deus attestetur eis quod acturi essent magnae humilitatis poenitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum?... Proinde (ut ipse solvens [quod antea proposuerat] subdit) sicut Apostolus ait (ad Rom. IX) : *Non est volentis, neque currentis sed miserentis Dei*; qui his quos praevidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus voluit subvenit; aliis autem non subvenit, de quibus in sua praedestinatione occulte quidem,

1 Eodem loco, a. 1.

2 *De veritate*, q. 22, a. 6, ad. 1.

3 Suarez, *De gratia*, prolegom. 2, c. 6; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, d. 67, et sq.; Borrelli, *De scientia media*, d. 8; Herice, *De scientia Dei*, d. 7, c. 6; Annato (Francisc.), *Scientia media*, d. 4, c. 2, § 2; Henao, *Scientia media theologice defensata*, 1.^a p. per plures sectiones, 2.^a p. s. 318 et sq.; San (Lud. de), *De Deo uno*, p. 3.^a c. 6.

4 3 p., q. 1, a. 5, ad 2.

5 *De dono persever.*, cc. 9 et 11, n. 23 et 25 (M. L. 45, 1005 et sq.).

sed aliud juste iudicavit... Itaque misericordiam ejus in his qui liberantur, et veritatem in his qui puniuntur, sine dubitatione credamus.» Quae dicit S. Augustinus de tyriis et sidoniis, et de his quos Deus *praevidit* esse credituros, si signa apud eos fierent, et tamen illis non subvenit, manifeste ad futura conditionata se referunt, quum sermo sit de factis, quae nunquam evenerunt, verum certis conditionibus positis evenissent. Quare quum S. Thomas testimonium S. Augustini approbet, etiam scientiam divinam futurorum conditionatorum, quae in illis continetur, approbare censendum est.

Quod vero in loco laudato sermo sit de scientia futurorum conditionatorum independenti ab omni decreto, eruitur : tum quia tyrii et sidonii specialiter a Christo laudantur (Matth. XI, 21 et sq.), et non est specialiter laudabile aliquid facere cum physica praedeterminatione, nam quicumque homo idem certissime faceret; tum quia gratis asseritur divinum decretum absolutum esse necessarium ad cognoscenda futura conditionata; tum denique, quia S. Augustinus in aliis locis scientiam mediam, licet non quoad nomen, agnovit, ut constat ex dictis supra, n. 407 sub b) et sub d.)

466. 2.º S. Thomas sibi proponit difficultatem¹, cur produxit Deus primam mulierem, quum sciret eam futuram esse Adamo occasionem peccandi; item cur sineret primos parentes a diabolo tentari, quum sciret eos in peccatum esse lapsuros². Atque in solutione utriusque difficultatis manifeste supponit S. Thomas Deum ita cognovisse mulierem futuram esse Adamo causam lapsus et tentationem causam peccati, ut Deus potuisset utrumque vitare, atque ideo ea cognovisse antequam essent absolute futura. Nec convenienter dicitur Deum haec in suis decretis cognovisse; tum quia non decet Deum habere decreta, quae ex se ipsis sint infallibiliter connexa cum peccato, tum quia infinita perfectio divinae scientiae exigit ea posse cognoscere independentem a decretis absolutis, quum in hoc non reperiatur contradictio, sed summa perfectio scientiae. Item dicit³ : « Dicendum, quod usus gratiae praescitus non est ratio collationis gratiae, nisi secundum rationem causae finalis... » Ergo Deus praescit usum gratiae ante decretum conferendi illam, nam bonus usus praescitus est causa, cur Deus conferat gratiam ad bonum usum obtinendum; ac

1 *I p.*, q. 92, a. 1, ad 3.

2 *2. 2.*, q. 165, a. 1, ad 2.

3 *I p.*, q. 23, a. 5, ad 1.

proinde antequam bonus usus esset absolute futurus, jam cognoscebatur a Deo; et non in decretis, quia de eadem re non est cur detur prius decretum conditionatum, et pro posteriori alterum absolutum. Hoc ipsum argumentum fieri potest ex q. 7 *de veritate*, a. 2, ad 1 et ad 7.

467. 3.º Ut probatum est n. 348 et confirmatum 452, Deus secundum S. Thomam cognoscit futura contingentia absoluta in se ipsis et ita quidem, ut non aliter haberi possit de illis cognitio certa. Ergo idem dicendum de futuris contingentibus conditionatis. *Prob. cons.* Nam si futura conditionata aut in suis causis, aut in aliquo necessario connexo cum illis cognoscerentur secundum S. Thomam, similiter in statu absoluto cognosci possent; in hoc enim statu habentur absolute eadem causae et eadem connexiones, quae in statu conditionato solum conditionate habebantur. Nec dici potest S. Thomam negare cognitionem futurorum contingentium mere conditionatorum, quum omnino gratis hoc asseratur, et sit omnino dissensuum maximae sapientiae D. Thomae.

468. 4.º Ex testimoniis S. Doctoris allatis n. 379 elucet praescientiam Dei respectu contingentium absolute futurorum se habere sicut oculus noster espectur, illorum quae actu videt, neque importare aliam necessitatem nisi illam, quae habetur, quum res actu est, quatenus dum est in sensu composito non potest non esse; et ideo S. Doctor libertatem cum praescientia conciliat, quia praescientia exercitium libertatis jam supponit. Ergo similiter asserendum est secundum S. Doctorem scientiam Dei certam de futuris contingentibus conditionatis respicere suum objectum secundum illud esse, quod haberet, si conditio poneretur; aliter enim in statu absoluto praescientia divina non se haberet respectu sui objecti, sicut oculus se habet circa suum, neque excluderet necessitatem, quum non supponeret suum objectum, et ideo cum libertate creata conciliari nequiret; nam si consensus conditionatus infallibiliter inferretur ex suis causis vel ex alia re, hoc ipsum in statu absoluto haberetur, et praescientia suum objectum non supponeret, sed inferret.

469. 5.º Ut constat ex testimoniis S. Thomae allatis n. 348, 379 et 453 et ex aliis, quae adduci possent, S. Doctor asserit futura absoluta necessaria in suis causis certo cognosci posse, non autem futura contingentia seu libera. Atqui quum hoc asserit S. Doctor, supponit decretum Dei concurrendi sive cum futuris necessariis, sive cum contingentibus; etenim sine divino decreto concurrendi nihil potest esse futurum, atque ideo neque cognosci certo ut tale, quum divina decreta sint omnino libera. Ergo ut futura necessaria possint in suis causis cognosci, requiritur decretum Dei concurrendi, et similiter ut sint futura contingentia re ipsa talia. *Subsumo.* Atqui hoc decretum non potest esse ex se efficax et infallibile; quia si esset tale etiam futura contingentia in causa prima infallibiliter cognoscerentur, quod negat S. Thomas, ut dictum est nn. 348 et 453. Ergo debet esse

indifferens, quia non datur medium; et idcirco non datur physica praedeterminatio, haec enim requirit decretum Dei ex se efficax. Unde quum futura sive absoluta sive conditionata non possint cognosci in decreto de se efficaci, neque in physica praedeterminatione; nec assignetur aliud medium infallibiliter inferens futura sive absoluta sive conditionata, concludendum est ea cognosci a Deo in se ipsis per scientiam mediam.

470. 6.º S. Thomas haec affirmat¹: «Praescientia ergo Dei, quia non importat universaliter habitudinem causae respectu horum quorum est, non consideratur in ea nisi certitudo cognitionis tantum...» Ac proinde secundum Thomam praescientia plus extenditur quam causalitas ex se efficax, vel inferens certam praescientiam. Hoc vero accipiendum est non modo de malitia peccati formali, sed etiam de materiali peccati. Dicit² enim S. Thomas: «Deus non eodem modo inclinatur voluntatem in bonum et in malum. Inclinat siquidem voluntatem in bonum administrando virtutem agendi et directe movendo in bonum; sed ad malum dicitur inclinare, in quantum gratiam non praebet, per quam quis a malo retraheretur; et non quod directe voluntatem in malum ordinet.» Similia his habet S. Doctor in aliis locis³, speciatim haec dicit in *Expositione Epist. ad Rom.*⁴: «Dicendum est, quod Deus non dicitur tradere homines in immunditiam directe, inclinando affectum hominum ad malum, quia Deus omnia ordinat in se ipsum.» Jam vero si Deus efficaciter decerneret materiale peccati, et in illud praedeterminaret, revera voluntatem hominis positive et directe in malum induceret; quia homo advertenter in materiale peccati, v. gr., in odium Dei, tendere nequit, nisi peccando; ideoque materiale peccati a Deo efficaciter non decernitur⁵.

Quare Deus materiale peccati in suis decretis cognoscere non potest, et quum aliunde non assignetur aliud medium connexum infallibiliter cum illo, dicendum est materiale peccati in statu absoluto cognosci a Deo in se ipso, et consequenter etiam in statu conditionato secundum dicta n. 467. Quod si materiale peccati in se ipso cognoscitur, similiter aliae operationes liberae cognosci possunt.

471. Obj. 1.º S. Thomas sibi proponit hanc difficultatem⁶: «Sed dicebat, quod praedestinationis certitudo ad effectum, est cum praesuppositione causae secundae. Sed contra, omnis certitudo quae est cum suppositione alicujus, non est certitudo absoluta, sed conditionalis; sicut non est certum si sol causet fructum in planta, nisi cum hac conditione, si virtus generativa in planta fuerit bene disposita, propter hoc quod dispositio solis ad effectum praedictum praesupponit virtutem plantae quasi causam secundam. Si igitur certitudo praedestinationis sit cum praesuppositione secundae causae, non est certitudo absoluta, sed conditionalis tantum; sicut in me est certitudo quod Socrates movetur si currit, et quod iste salvabitur, si praeparabit se; et ita non est in divina praedestinatione

1 *De veritate*, q. 6, a. 3.

2 *2 sent.*, d. 37, q. 2, a. 1, ad 1.º

3 *De veritate*, q. 22, a. 8, in solutione ad objecta; 1. 2., q. 79, a. 1, ad 2.

4 In c. 1, lect. 7.^a

5 Vide P. Henao, *De scientia mediæ theologicæ defensata*, s. 338.

6 *De veritate*, q. 6, a. 3, quarto.

alia certitudo de salvandis quam in me, quod est absurdum.» Huic difficultati ita respondet S. Thomas ad 4.um : «Dicendum, quod causa secunda, quam oportet supponere ad inducendum praedestinationis effectum, etiam ordini praedestinationis subjacet; non autem est ita in virtutibus inferioribus respectu alicujus superioris virtutis agentis; et ideo ordo divinae praedestinationis, quamvis sit cum suppositione voluntatis humanae, nihilominus tamen absolutam habet certitudinem, etsi in exemplo inducto contrarium appareat.» Et Joannes a S. Thoma, postquam hanc difficultatem proposuit, adjungit¹ : *Ecce manifesta jugulatio scientiae mediae.*

Resp. Conc. ant. et neg. prorsus cons. quod Joannes a S. Thoma infert. Imprimis sive propositio difficultatis sive ejusdem solutio scientiam mediam directe et immediate non tangit; haec enim scientia est de futuris conditionatis liberis, in quibus conditio non infert conditionatum; et conditio et conditionatum quatenus sunt objectum scientiae mediae nihil sunt, neque fuerunt, neque erunt, sed tantum essent. Jam vero in difficultate proposita non agitur de futuris conditionatis liberis; praedestinatio enim est aliquid absolutum actu in Deo existens; exemplum quod de sole et de plantis ponitur, etiam ad statum absolutum pertinet, neque spectat ad causas liberas, sed ad necessarias. Similiter alia duo exempla se referunt ad res existentes, et ad conditionem, quae necessario infert conditionatum, non ad conditionem quae potest conjungi cum conditionato, qualis est illa, quae ponitur in scientia media. Similiter in responsione ad quartum omnia ad statum absolutum pertinent : quare, quum nihil de scientia media per difficultatem tangatur, minime haec scientia per propositam difficultatem jugulatur.

Verum difficultas proposita et ejus solutio scientiam mediam neque indirecte, neque mediate vel arguitive tangit; nam omnia quae in loco objecto asserit S. Thomas, sunt omnino conformia doctrinae Societatis; etenim praedestinatio a scientia media non dependet, sed Deus pro suo arbitratu ordinem providentiae et gratiarum, qui ipsi placeat, seligit, et ideo a divina voluntate pendet aliquod futurum conditionatum contingens transire aut non transire ad statum futuri absoluti, et esse aut non esse certo futurum. Item homo et ejus voluntas divinae praedestinationi subjiciuntur, quia a sola divina voluntate dependet hominem collocare in his vel in aliis adjunctis, eique has vel illas gratias tribuere, etc.

Denique in eodem loco, in corpore articuli haec habentur quae cum decretis praedeterminantibus et cum physica praedeterminatione non componi videntur, sc. : «Liberum enim arbitrium deficere potest a salute; tamen in eo quem Deus praedestinat, tot alia adminicula praeparat, quod vel non cadat, vel si cadat, quod resurgat, sicut exhortationes et suffragia orationum, donum gratiae, et alia hujusmodi quibus Deus adminiculatur homini ad salutem.» Quare certitudo et infallibilitas praedestinationis a Deo per varia adminicula, ut exhortationes, suffragia, donum gratiae obtinetur; si vero daretur decretum praedeterminans et physica praedeterminatio, per haec certo et infallibiliter praedestinatio suum scopum consequeretur. In systemate autem Societatis revera per varia media congrua et accommodata praedestinato, obtinetur ipsius salus.

¹ In 1 p., d. 20, a. 3, n. 27.

472. Obj. 2.º S. Thomas dicit¹: « Et utrumque horum Deus vult; scilicet quod aliquid quandoque sit futurum secundum causam inferiorem; quod tamen futurum non sit secundum causam superiorem... » Ergo Deus vult illud quod non est futurum absolutum, quia non eveniet, et manet futurum conditionatum; ac proinde futura conditionata a Deo cognoscuntur in suis decretis. Idem argumentum fieri potest ex q. 12 *de veritate*², ubi haec leguntur: « Dicendum, quod si prophetia comminationis referatur ad ordinem causarum quem directe respicit, sic est absque omni conditione... Si autem referatur ad eventum quem respicit indirecte, sic intelligenda est sub conditione causae... » Ubi S. Thomas, ut ex contextu infertur, supponit non adimpletionem eventus dependere a decreto Dei, et sic futura conditionata a Deo cognosci in decreto subjective absoluto, et objective conditionato.

Resp. Concedo testimonia D. Thomae, et nego quod ex illis deducitur. Nam in primo testimonio, ut apparet in exemplo de suscitacione Lazari, nihil indicatur de decreto subjective absoluto et objective conditionato; sed fuit decretum Dei absolutum de morte Lazari et dispositione causarum, ut ejus corpus corrumpetur; et aliunde fuit aliud decretum absolutum de Lazari resurrectione. Similiter in alio exemplo, in quo de prophetiis comminatoriis agitur, habetur decretum Dei permissivum et absolutum, ut causae secundae mereantur certam poenam, et potest haberi aliud decretum etiam absolutum de illa poena non infligenda propter poenitentiam vel similem causam. Praeterea neque in uno neque in altero exemplo de operationibus hominis liberis agitur, verum de iis quae a solo Deo pendent, ut sunt resurrectio Lazari, liberatio Ezechiae regis a morte (Is. XXXVIII, 5), comminationes poenarum, quae a Deo fiunt³.

473. Obj. 3.º S. Thomas ait⁴: « Dicendum, quod voluntas antecedens potest dici conditionata, nec tamen est imperfectio ex parte voluntatis divinae, sed ex parte voliti, quod non accipitur cum omnibus circumstantiis quae exiguntur ad rectum ordinem in salutem. » Ex hoc testimonio sic argumentatur Joannes a S. Thoma⁵: « Expresse ponit D. Thomas voluntatem conditionatam in Deo ex parte voliti, et non ex parte voluntatis, sed absolutam ex parte voluntatis, quod sane omnem scientiam mediam solvit, quae non stat cum decreto absoluto ex parte voluntatis. »

Resp. 1.º Sectatores scientiae mediae nullatenus recusant decreta

1 1. p., q. 19, a. 7, ad 2.

2 A. 10, ad 8.

3 In loco quidem objecto ex q. 12, *de veritate*, a. 10, nonnulla docet S. Thomas, quae consentanea non sunt cum decretis praedeterminantibus. 1.º docet Deum *uno simplici intuitu videre et ad quid causae sunt ordinatae, et qualiter ordo ille impleatur*, et hoc postremum asserit esse proprium solius Dei, nihil autem dicit de cognitione in decretis praedeterminantibus. 2.º Ibidem docet praescientiam magis extendi quam praedestinatio; hoc non tantum quia praedestinatio ad peccata non se extendit, sed etiam quia neque ad opera bona naturalia sive *causarum naturalium sive voluntariarum* pertinet, neque ad opera supernaturalia quatenus ex libero arbitrio fiunt (ad quartum); hoc autem non videtur stare cum decretis praedeterminantibus, quae certe sunt aliqua praedestinatio. 3.º Speciatim in malis (ad tertium) dicit praescientiam non continere praedestinationem, quod quidem, si materiale peccatum esset praedeterminatum, non videtur stare.

4 1. sent., d. 46, q. 1, a. 1, ad 2.

5 In 1. p., d. 20, a. 3, versus finem.

Dei efficacia ex parte divinae voluntatis; sic admittunt, v. gr., Deum efficaciter decernere collocare hominem in his vel in illis adjunctis, dare illi has vel alias gratias, etc.

2.º Scientia quidem media statuit futura contingentia conditionata cognosci in eorum veritate objectiva conditionata, et ideo respuit decreta subjective absoluta et objective conditionata, quorum scopus sit tribuere cognitionem futurorum contingentium conditionatorum; sed non respuit decreta conditionata, quae habeant effectum realem in actuali providentia. Ita decretum conditionatum de salute hominum, de quo in difficultate proposita sermo est, non habet pro objecto cognoscere aliquod futurum contingens conditionatum, sed largiri media sufficientia, ut homines salutem consequi possint, et sub hoc adpectu illud decretum est omnino absolutum, et etiam dare gloriam, si homo mediis ad illam consequendam cooperetur. Atque sub hoc postremo aspectu decretum illud etiam subjective est conditionatum, quia Deus per illud non decernit absolute gloriam, sed solum si homo ponit media necessaria ad illam adipiscendam; neque ideo supponitur defectus in divina voluntate, quia impletio conditionis a libera hominis cooperatione praestita divinae gratiae dependet.

3.º Ex dictis apparet in loco objecto nullum dari decretum subjective absolutum, et objective conditionatum; sed decretum subjective et objective absolutum de mediis necessariis ad salutem tribuendis, et decretum subjective et objective conditionatum de gloria tribuenda.

474. **Obj. 4.º** Verba S. Thomae, quae hic subjiciuntur¹: «Quamvis etiam Deus cognoscat ordinem unius ad alterum, et sic cognoscat aliquid esse futurum respectu alterius. Sed sic non est inconveniens quod ponatur, quod Deus scit aliquid futurum esse quod non erit; in quantum, scilicet, scit aliquas causas ad aliquem effectum inclinatas, qui non producentur...» Ad haec verba subjungit Joannes a S. Thoma²: «Ecce quomodo admittit S. Thomas scientiam futurorum quae non erunt, sed solum conditionata sunt, scilicet videndo causas inclinatas, quam inclinationem ipse utique vult, et decernit quia ponit illas in rerum natura.»

Resp. Conc. ant. et etiam cons., quatenus in illo affirmatur Deum cognoscere futura, quae non erunt; sed prorsus **nego** in verbis objectis contineri decreta subjective absoluta et objective conditionata, quae a PP. Dominicanis stabiliuntur ad futura contingentia conditionata cognoscenda. Objectio enim quae ad 9.um solvitur, in hoc consistit, quod futura contingentia non habent esse, et ideo neque veritatem, et huic difficultati respondet S. Thomas, quod licet contingens, dum est futurum, non habeat esse, tamen dum est praesens esse habet et veritatem, *et sic divinae visioni substat*. Deinde addit quod in difficultate proponitur, scilicet futura contingentia in suis causis etiam a Deo cognosci, quatenus causae in effectum inclinantur; tamen talis effectus deficere potest, et idcirco cognitionem certam non gignit. Quare S. Thomas in loco proposito non agit de cognitione futuri contingentis conditionati per decretum subjective absolutum et objective conditionatum; quia haec cognitio esset omnino certa et S. Thomas

1 *De veritate*, q. 2, a. 12, ad 9.

2 *In 1. p.*, d. 20, a. 3, n. 28.

ad 9.um agit de cognitione in causis, quae possit deficere. Atque hoc ipsum confirmatur, quia eodem loco, in corpore articuli, dicit: «Ex quo patet, contingens ut futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit.» Profecto haec ipsa solutio confirmatur ex iis; quae S. Doctor tradit in responsione ad objecta, praesertim ad 6.um

475. Obj. 5.º S. Thomas pluribus in locis affirmat futura contingentia absoluta deberi cognosci in eorum praesentia in aeternitate. Atqui futura contingentia conditionata non habent praesentiam aliquam in aeternitate. Ergo necesse est ea cognosci in decreto Dei subjective absoluto¹.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : non habent praesentiam aliquam et determinationem in aeternitate absolutam et actu existentem in aliqua temporis differentia, **conc.;** conditionatam, **neg. et neg. etiam cons.** Nullo quidem modo admitti potest secundum doctrinam S. Thomae futura contingentia conditionata esse a Deo cognoscenda in decreto subjective absoluto; quia si ita esset, etiam contingentia absolute futura in decreto a Deo cognoscerentur, quod tamen non semel negat S. Thomas, saltem de prima radice cognitionis².

476. Obj. 6.º S. Thomas scientiam Dei adaequate in *scientiam simplicis intelligentiae* et *visionis* dividit³. Ergo non agnovit scientiam mediam. Item admittit tantum conditionem necessario connexam cum conditionato⁴, ut habeatur veritas. Ergo non admittit veritatem in propositionibus conditionalibus, in quibus conditionatum ex conditione non necessario infertur, ut evenit in conditionatis scientiae mediae, ideo dicendum neque hanc scientiam agnoscere.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : S. Thomas scientiam mediam sub hoc nomine non agnovit, **conc. :** non agnovit Deum cognoscere futura conditionata contingentia pro priori ad omne decretum absolute existens, **neg.** S. Thomas quidem expresse, et multo minus sub nomine *scientia media*, non agnovit hanc scientiam; verum plura habet, quae ei favent et eam requirunt, ut constat ex probationibus supra allatis n. 465 et sq. S. Thomas multis in locis⁵ tradit Deum omnia omnino cognoscere, ac proinde etiam futura contingentia conditionata; et quod haec non cognoscat per decretum efficax ex dictis eruitur. Quod vero S. Thomas, sicut etiam alii Theologi antiquiores faciebant, scientiam Dei in *scientiam visionis et simplicis intelligentiae* adaequate dividat, ideo est, quia sub nomine scientiae visionis complectebatur omnia, quae sunt erunt vel fuerunt, et sub nomine scientiae simplicis intelligentiae omnia, quae nec sunt, neque erunt, neque fuerunt, ac proinde etiam futura contingentia conditionata quae nunquam erunt⁶.

Ad alterum de propositionibus conditionalibus dicendum est in loco objecto S. Thomam non loqui de propositionibus, in quibus conditio conditionatum non infallibiliter infert; tamen nullatenus has propositiones excludit. Vide dicta supra n. 454.

1 Vide Salmanticens., *De scientia Dei*, d. 10, dub. 4, § 2, n. 80.

2 Vide plura apud Henao, *scientia media theologicæ defensata*, a s. 318 ad s. 340.

3 *1. p.*, q. 14, a. 9.

4 *1. p.*, q. 14, a. 13, ad 2.

5 *1. p.*, q. 14, a. 9; *In 1. sent.*, d. 38, a. 4; *Contr. gentes*, l. 1, c. 66, etc.

6 Vide P. Suarez, *De Gratia*, proleg. 2, c. 6, n. 7, et sq.

ARTICULUS XI

De sententia Card. Billot circa scientiam divinam
de futuris contingentibus

477. Deus non cognoscit futura contingentia sive conditionata sive absoluta in se ipsis¹. Card. Billot tenet sententiam oppositam² iis, quae in superioribus propugnata sunt, et praesertim, et veluti caeterorum caput, defendit Deum res creatas in se ipsis non cognoscere, sed tantum in sua essentia ut in medio prius cognito. Admittit quidem Card. Billot Deum cognoscere singulas res secundum propriam entitatem vel ut mere possibles, vel ut existentes in aliqua temporis differentia; sed omnino negat cognitionem Dei directe et immediate terminari posse in ipsam creaturam sive existentem, sive possibilem. Oppositum quidem supra defensum est³, et speciatim de futuris contingentibus absolutis⁴ et de conditionatis⁵. In praesenti proponenda sunt et pro viribus solvenda argumenta, quae Card. Billot in contrarium adducit. Tamen praecipuus scopus hujus articuli est defendere cognitionem divinam futurorum contingentium in se ipsis contra argumenta Card. Billot; nam cognitio Dei de aliis rebus in se ipsis non videtur tanti momenti, sed respectu actuum liberorum mihi videtur res necessaria ad libertatem creatam defendendam. Cardinalis argumenta, ipsius verbis proponam.

478. Obj. 1.º Dionysius dicit⁶: «Mens divina comprehendit omnia cognitione quadam eminenti, qua secundum ipsammet omnium causam, in se omnium cognitionem anticipat... Non enim ex rebus ipsis res discens novit eas divina mens, sed seipsa et in seipsa, secundum causam, omnium scientiam et notionem... praehabet. Seipsam igitur divina sapientia noscens, sciet omnia... non scientia rerum, sed scientia sui ipsius, ipsas res novit. Τὰ ὄντα γινώσκει, οὐ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ὄντων, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ.»⁷

Resp. 1.º Omnia verba Dionysii recte explicantur etiam in sententia illorum, qui docent Deum etiam directe et immediate cognoscere creaturas, et ideo illas in se ipsis cognoscere; auctores enim qui hoc defendunt, nulloatenus affirmant Deum aliquid ex rebus accipere, sed ex se ipso habere non modo cognoscere omnem rem, verum etiam omni modo quo sit cognoscibilis sine imperfectione. Vide dicta n. 337 et sq. Ideoque quum Diony-

1 Primo ponuntur futura contingentia conditionata quam absoluta, quia ita facit Card. Billot, *De Deo uho*, p. 2.^a c. 1, thes. 22.

2 *De Deo uno et trino*, p. 2.^a c. 1, pag. 179 editionis quintae.

3 NN. 315 et 317.

4 N. 348 et sq.

5 NN. 391, 392 et 410.

6 *De divinis nominibus*, c. 7.

7 Card. Billot, loco antea citato, pag. 188.

sus solum hoc affirmet, scilicet Deum nihil a rebus accipere ad eas cognoscendas, ejus affirmatio nullatenus contradicit iis auctoribus, qui res creatas etiam in se ipsis a Deo cognosci propugnant. Ad summum facerent difficultatem illa verba *in se ipsa* omnium scientiam prae habet. Verum neque haec verba difficultatem pariunt: 1.º quidem, quia Dionysius tantum loquitur de rebus aliquando existentibus; dicit enim *in se omnium cognitionem anticipat*, et ibidem paulo inferius addit: *Qui novit omnia priusquam fiant*. Jam vero res aliquando existentes in ipso Deo cognosci possunt juxta omnes¹. 2.º verba *in se ipsa* non faciunt sensum exclusivum. 3.º Dionysius in hoc loco de actibus liberis non agit, sed de rebus a Deo conditis. Sic enim Dionysium interpretatur S. Maximus² his verbis: «Itaque Pater (Dionysius) hoc loco sermonem facit de rebus a Deo conditis, et singularum natura, quas antea in Deo et per praecognitionem et praedefinitionem extitisse ait.» Jam vero omnes admittunt, vel fere omnes, Deum cognoscere in se ipso res possibles et omnes causas et effectus necessarios.

Resp. 2.º Dionysius laudatus non est S. Dionysius Areopagita, et sic communiter tenent moderni³, sed auctor incognitus saeculi 5ⁱ vel 6ⁱ, qui parum auctoritatis habere videtur, et ideo argumentum, quamvis probaret, non multam vim haberet.

479. Obj. 2.º «Deus non intelligit per aliam speciem quam per essentiam suam. Sed, ut dicitur in Compendio Theologiae c. 30, essentia rei non ducit immediate et directe ad cognitionem alicujus, nisi ejus cujus est essentia. Ergo omne aliud non erit cognitum a Deo, nisi ex hoc quod in essentia immediate visa intelligibiliter continetur; ergo non nisi in ea ut in medio cognito. Quippe impossibile est aliquid cognosci ratione suae virtualis continentiae in altero, nisi cognitio primario et principaliter terminetur ad continentem, mediante vero continente, ad id quod in eo continetur.»⁴

Resp. Concedo omnia, quae asserit S. Thomas in *Compendio Theologiae*, c. 30, sed omnino nego ea, quae ex illis infert Card. Billot, scilicet: «Ergo omne aliud non erit cognitum a Deo, nisi ex hoc quod in essentia immediate visa intelligibiliter continetur; ergo non nisi in ea ut in medio cognito. Quippe impossibile est aliquid cognosci ratione suae virtualis continentiae in altero, nisi cognitio primario et principaliter terminetur ad continentem, mediante vero continente ad id quod in eo continetur.» Nam ex his, quae affirmat S. Thomas solum sequitur Deum principaliter et primario se ipsum cognoscere, et quidem directe et immediate, imo ipsum solum esse suum objectum principale et primum; verum nullatenus ex illis infertur cetera omnia praeter Deum non cognosci ab ipso, nisi mediate et indirecte et ratione connexionis cum divina essentia. Rationes autem hujus negationis haec sunt:

1.º quia S. Thomas in multis locis, quorum plures indicati sunt nn. 339, 348, 452 et 453 Resp. 1.º, expresse docet Deum futura contingentia cognoscere in se ipsis, imo haec tantum in se ipsis modo certo cognosci posse.

1 Vide dicta n. 370.

2 *Scholium in lib. de divin. nomin.* (M. G. 4, 347).

3 Vide Bardenheuer, *Patrol. traduc.* del P. Juan M. Solá, 3.ª epoc. p. 1, § 100.

4 Card. Billot, loco antea citato, pag. 189.

Tot autem affirmationes S. Doctoris de cognitione futurorum contingentium in se ipsis non starent, aut magnam continerent confusionem, si haec futura solum essent cognoscibilia indirecte et mediate in essentia divina.

2.º In locis S. Thomae adductis n. 379, et in aliis similibus qui afferri possent, scientia Dei dicitur jam supponere futurum contingens actu existens, tribuere necessitatem objecto in sensu composito ejus existentiae, sicut si Socrates videtur sedere, sedet, et se habere sicut visionem ocularem ad suum objectum. Haec certe non starent, si praecipua vel unica ratio, cur futura contingentia a Deo cognoscerentur, esset eorum continentia et connexio cum divina essentia; et hoc praesertim tenet, quia S. Thomas vult explicare scientiam Dei visionis non opponi libertati et contingentiae, quia jam supponit suum objectum et se habet sicut oculus respectu rei visae.

Atque ut magis appareat secundum S. Thomam scientiam divinam de futuris contingentibus consequi eorum existentiam, adducam integram responsionem ad sextum¹, quae ita se habet: «Dicendum, quod quamvis iste respectus ad rem sit inseparabilis secundum quod attingit eam, non tamen attingit eam nisi prout est in esse actuali praesentialiter considerata; et ideo potest fieri distinctio secundum quod res illa consideratur ut cadens sub respectu illo vel ut non cadens. Verbi gratia, cursus Socratis subjacet certitudini divinae scientiae, prout est in actu; et hoc non habuit semper, quia quandoque erat in potentia tantum, et secundum quod sic tantum erat, non erat subjicibilis certitudini divinae scientiae; si enim Deus vidisset ipsam causam, ut Socratem, et non vidisset immediate effectum in esse suo sicut nos futura cognoscimus, nunquam potuisset istud scire; et ideo patet quod distinctio illa, scilicet quod possit esse de re, vel de dicto, bona est.»

Difficultas, cui haec responsio datur, erat haec, scilicet non valet distinctio de re et de dicto, quia dictum non potest in re praesenti a subjecto seu a re separari, i. e., scitum a Deo non potest non esse scitum, et sic res scita est necessaria. Et solvit S. Doctor, quia res contingens nonnisi scitur modo certo, quum actu est, non vero in suis causis, et ideo, quum a suis causis possit poni, et non poni, ita a Deo potest cognosci et non cognosci ut actu existens; sed si actu sit, necessario in sensu composito existit et a Deo cognoscitur a tota aeternitate et sine mutatione. Et hoc ipsum continetur in aliis testimoniis S. Doctoris allatis n. 379. Atque in testimonio modo adducto etiam clare affirmatur futura contingentia in suis causis modo certo cognosci non posse.

3.º Nulla est in hoc repugnantia, quod Deus se ipsum jugiter intelligat, et simul omnia alia etiam intelligat, imo omni modo, quo sunt intelligibilia sine imperfectione. Etenim quum divina essentia ut species sit omni modo infinita ad cognitionem tribuendam, necesse est tribuat non modo cognitionem omnium rerum, verum etiam eas cognoscere faciat omni modo, quo sunt cognoscibiles. Vide dicta nn. 325, 338 et sq., 348, 452 et 453 Resp. 1.º

480. Obj. 3.º «Nemine diffitente, comprehensores non cognoscunt nec cognoscere possunt creaturas per visionem beatam nisi in medio divinae

1 1. Sent., d. 38, a. 5.

essentiae visae, praecise quia in visione gloriae sola essentia divina est loco speciei intelligibilis¹.»

Resp. Conc. beatos non videre in Deo directe et immediate creaturas; nam videre in Deo non est videre directe et immediate ea, quae a Deo realiter distinguuntur. Aliunde est magna disparitas inter visionem beatorum et visionem quam habet ipse Deus; illa enim est finita et ordinata ad cognoscendum Deum sicuti est, non ad cognoscendas creaturas; contra visio, quam habet ipse Deus, est simpliciter infinita et habita per speciem infinitam tum in cognitione communicanda, tum in modo cognoscendi. Accedit quod juxta sententiam communioem inter auctores Societatis Jesu et scotistas essentia divina in visione non est nisi causa efficiens ad visionem producendam concurrens et objectum visum, non autem species expressa faciens formaliter Deum videri; et ideo juxta hanc sententiam essentia divina est res manifestata et solum manifestans, quatenus est manifestata, et idcirco non potest immediate et directe inducere ad cognitionem rerum creaturarum².

481. Obj. 4.º S. Thomas dicit³: «Apparet Deum cognoscere seipsum quasi primo et per se notum, alia vero sicut in essentia sua visa. Quam quidem veritatem expresse Dionysius tradit libro *De divinis nominibus* dicens: *Non secundum visionem singulis se immittit, sed secundum causae continentiam scit omnia*. Et infra: *Divina sapientia seipsam agnoscens scit alia*. Cui etiam sententiae attestari videtur Scripturae Sacrae auctoritas, nam de Deo dicitur Psalm. CI, 20: «*Prospexit de excelso sancto suo, quasi de seipso excelso alia videns*.»

Resp. Conc. testimonium D. Thomae, et **neg.** quod ex illo inferri intenditur. Nam D. Thomas non dicit res creatas tantum in se ipso cognosci posse, nisi hoc significet res realiter a Deo distinctas non cognosci nisi vi suae essentiae et sine ullo influxu externo. Aliunde S. Doctor in iisdem libris *Contra gentes*⁴ aperte docet Deum cognoscere futura contingentia in se ipsis, et in multis aliis locis supra laudatis.

482. Obj. 5.º «Omnes modi cognoscendi sunt imperfecti praeter illum unum quo cognoscens cognoscit res extrinsecas per speciem suae propriae essentiae, adeoque in essentia propria ut in medio cognito. Alioquin si vera esset adversariorum ratio, cum Deus cognoscibilis sit etiam per ratiocinium, oporteret Deum cognoscere semetipsum ratiocinando. Item, cum res corpo-

¹ Loco antea citato.

² Quod dicit Card. Billot *nemine diffidente*, si hoc significet neminem negare beatos in divina essentia non videre immediate et directe res creatas, prorsus admitto; si vero *nemine diffidente* referatur ad rationem, cur beati in divina essentia creaturas directe et immediate non vident, scilicet *precise quia in visione gloriae sola essentia divina est loco speciei intelligibilis*, non verum est omnes hoc admittere; nam auctores Societatis communius cum Suarez (*De Deo uno*, l. 2, c. 11), Molina (*In 1 p.*, q. 12, a. 2, d. 1, concl. 1.^a), Toletus (*In 1 p.*, q. 12, aa. 2 et 5), Vazquez (*In 1 p.*, d. 38, et d. 43, c. 7), Valentia (*In 1 p.*, q. 12, punct. 2.um), Lugo (Franc. de) (*De Deo uno*, d. 20, c. 1) negant ipsam divinam essentiam gerere munus speciei expressae. Id ipsum negant scotistae, ut Mastrius (*In 1. sent.*, d. 6, q. 11), et Frassen (Claudius) (*De Deo in se subsistente*, d. 3, a. 7, s. 2, q. 3), qui conclusionem tertiam ita statuit: «In visione beatifica datur species expressa seu verbum mentis. Haec est communis inter theologos contra nonnullos recentiores Thomistas.» Et loquitur quidem de specie expressa producta.

³ *Contr. gentes*, l. 1, c. 49.

⁴ L. 1, c. 67, et l. 3, c. 154.

ralis sit cognoscibilis per speciem abstractam a phantasmate, oporteret Deum hoc modo cognoscere corporalia, atque ita porro. Quare totum argumentum nititur in aequivoco. Aliud enim est Deum inter alia scibilia quae novit, scire etiam hoc, puta quod creaturae sint cognoscibiles tum in seipsis per species eisdem commensuratas, tum in se ipso per speciem eminentialem divinae essentiae; aliud vero est, Deum omnibus praedictis modis objecta extrinseca cognoscere. Primum conceditur, alterum vero negatur, quia de ratione perfectissimi intelligentis est quod sciat quidquid scibile est, et consequenter quod acie sui intellectus attingat omnes modos cognoscibilitatis; sed non est de ratione ejus quod cognoscat formaliter omnibus possibilibus modis, sicut non est de ratione ipsius quod habeat formaliter omnes posibles perfectiones, sive simplices sive mixtas.»¹

Resp. Neg. cognitionem rerum creatarum, sive possibilem, sive aliquando existentium, directam et immediatam in se ipsis includere imperfectionem respectu Dei, si explicetur ut supra factum est n. 337 et sq. Quae-nam imperfectio in hoc includitur, quod Deus cognoscendo suam essentiam et per suam essentiam seu vi suae essentiae etiam cognoscat directe et immediate omnes res sive posibles, sive existentes? Jam supra nn. 348, 452 et 453 probatum est Deum cognoscere futura contingentia in se ipsis secundum S. Thomam, et si cognoscere futura contingentia in se ipsis nullam importat imperfectionem, neque illa importabitur in cognitione ceterarum rerum in se ipsis.

Praeterea S. Thomas dicit² *Deum ergo seipsum tantum cognoscit in se ipso* (hoc est, *ex ipsa re intellecta vel cognita formatur acies intuentis*); *alia vero in se ipsis cognoscit, sed cognoscendo suam essentiam*; et alibi³ docet *Deum cognoscere alia a se per suam essentiam*, quod certe verificatur, licet alia a se cognoscat directe et immediate, dummodo ea cognoscat vi suae essentiae. Atque in hoc postremo loco asserit S. Doctor: «Ea enim quae non sunt, nec erunt, nec fuerunt a Deo sciuntur quasi ejus virtuti possibile... ea vero quae sunt praesentia, praeterita vel futura nobis, cognoscit Deus secundum quod sunt in sua potentia, et in propriis causis, et in se ipsis.»

Exempla vero quae in difficultate adducuntur, nihil in contrarium evincunt; in illis enim manifesta imperfectio continetur, in ratiocinio quidem, quia supponitur aliquid incognitum, in cujus cognitionem devenitur, et in Deo nihil est incognitum, et in cognitione per speciem abstractam a phantasmatibus continetur et dependentia a phantasmatibus et manifestatio objecti imperfecta. Deus certe cognoscit omnes modos, quibus rebus sunt cognoscibiles, sive contineant imperfectionem, sive non; sed simul etiam omnia cognoscit omni modo, quo sine imperfectione cognosci possunt.

483. Obj. 6.º «Sed contra est quod positio adversariorum, primo quidem non minuit difficultatem, imo secundo auget eam.»

«Primo, inquam, non minuit difficultatem. Dum enim dicit mihi adversarius: Ponis essentiam divinam ut medium objectivum in quo cognoscit

¹ Ita Card. Billot, loco supra citato, pag. 190 editionis quintae.

² *De veritate*, q. 2, a. 3, ad 5.

³ Contra gentes, l. 1, c. 66, et in aliis locis.

Deus hoc futuribile; sed inter medium et id quod in medio cognoscitur, oportet esse nexum, qui nullus est in praesenti, nisi forte ad praedeterminantia decreta recurras: retorqueo et dico adversario: ponis essentiam divinam, saltem ut speciem intelligibilem per quam Deus cognoscit hoc futuribile: id est, ponis eam ut cognitionis medium, non quidem objectivum, sed tamen formale et determinans. Atqui inter medium *quodlibet* et id quod per medium cognoscitur, oportet esse nexum, etc., etc. Apparet igitur difficultatem, quaecumque illa sit, manere integram in utraque positione. Nam quod aliqui videntur dicere, essentiam scilicet divinam determinare divinum intellectum ad cognoscendum quidquid est verum, sed solum in genere et quasi in communi; veritatem autem objectivam futuribilium se habere ut conditionem, qua posita, determinatio divini intellectus ad cognoscendum verum in genere, transit in determinationem ad cognoscendum hoc verum in individuo: haec, inquam, explicatio est manifeste nulla, et implicans in terminis. Quaeritur enim in primis an sit conceptibilis determinatio ad aliquid vagum et indeterminatum, cuiusmodi est verum in genere. Praeterea veritas objectiva futuribilium nihil reale est extra intellectum apprehendentem illam; unde repugnat ut sit conditio realis ex qua esset expectanda determinatio cognitionis. Insuper scientia divina penderet ab aliquo extrinseco, saltem ut a conditione, cum tamen sit sub omni respectu prorsus independens. Denique cum scientia sit actus manens in intelligente, semper necesse est ut habeat in ipso intelligente omnia determinativa sua, et ideo, quocumque modo dicatur scientia aliqua ab objecto extrinseco determinari, nunquam extrinsecum potest per se solum determinare scientiam, sed tantum mediante aliqua specie vicaria sui, quae in intelligente sit. Quapropter omnibus modis rejicienda explicatio »¹.

Resp. Deus ab aeterno omnia cognoscit clare et distincte, etiam futura contingentia conditionata (haec a Card. Billot vocantur *futuribilia*); tamen haec secundum veriore et probabilior sententiam non cognoscuntur a Deo, nisi consequenter ad eorum futurationem conditionatam, seu ad consensum libere positum a voluntate sub conditione. Nam, licet scientia Dei sit aeterna, et consensus conditionatus sit in aliqua temporis differentia sub conditione, tamen scientia Dei se protendit ad omnia tempora sive absolute, sive conditionate futura, et ad omnes actiones sive absolute, sive conditionate eliciendas; et idcirco Deus ab aeterno omnia videt, et actiones liberas videt ut jam positas sive absolute, sive conditionate. Atque hac ratione scientia Dei, licet connectatur cum actione libera futura; non opponitur libertati et contingentiae, quia jam supponit elicitam actionem liberam, ideoque nexus est consequens. Profecto S. Thomas hoc modo explicat cognitionem divinam futurorum contingentium absolutorum²; et hic modus est quoque applicandus futuris contingentibus conditionatis, quia etiam haec sub conditione existunt et sunt Deo praesentia in aliqua temporis differentia. Nec inde scientia Dei variatur aut fit dependens: non variatur, quia semper ab aeterno cognoscit perfectissime quidquid est verum; non fit dependens, quia nihil ab objecto accipit, licet hoc debeat sup-

¹ Card. Billot, loco antea citato, pág. 191 et 192, edition. quintae.

² Vide plura loca citata, n. 348.

poni, ut scientia sit vera, et in actionibus liberis debeat dari harum antecessio per ampliationem¹.

Apposite S. Thomas dicit²: «Intuitus divinae cognitionis fertur ad rem secundum quod est in sua praesentialitate, prout est jam determinata ad unum; et ulterius quantum ad hoc non potest variari. Si autem res ipsa aliam dispositionem accipiat, illa iterum erit eodem modo divinae visioni subjecta; et sic scientia Dei nullo modo variabilis est.» Et idem S. Thomas inquit³: «Contingentia autem licet prout sunt in suis causis virtute futura existentia, non sunt determinata ad unum, ut de eis certa cognitio haberi possit; tamen prout sunt actu in suo esse, jam sunt determinata ad unum, et potest de eis certa haberi cognitio. Nam Socratem sedere dum sedet, per certitudinem visionis cognoscere possumus. Et similiter per certitudinem Deus cognoscit omnia, quaecumque per totum discursum temporis aguntur, in suo aeterno; nam aeternitas sua praesentialiter totum temporis decursum attingit, et ultra transcendit; ut sic consideremus Deum in sua aeternitate fluxum temporis cognoscere; sicut qui in altitudine speculae constitutus totum transitum viatorum simul intuetur.»

Quare in difficultate non recte ponitur retorsio, quia necessaria connexio divinae essentiae cum uno extremo libertatis prae alio, necessario infert unum extremum prae alio; aliter enim non posset in divina essentia quid sit determinate futurum sub conditione certo cognosci; quocirca haec connexio, quum unum extremum prae alio necessario inferat, eo ipso non videtur relinquere libero arbitrio potestatem eligendi inter unum et aliud, et ideo libertas auferri videtur. Contra defensores cognitionis divinae futurorum in se ipsis, saltem respectu futurorum contingentium, docent scientiam divinam quatenus terminatam ad futura contingentia sive absoluta sive conditionata consequi positionem actionis liberae sive absolutae, sive conditionatae, et ideo non tolli libertatem, quia actio sic potest elici et non elici, et solum habet necessitatem postquam jam elicit est, quia tunc jam non potest non elici⁴.

Deinde quod in difficultate tribuitur aliquibus defensoribus scientiae divinae ut attingentis res in se ipsis, scilicet essentiam divinam determinare divinum intellectum ad cognoscendum verum *solum in genere et quasi in communi*, injuria hoc illis tribuitur; nam omnes catholici tenent Deum ab aeterno omnia cognovisse perfectissime, clarissime et omnino distincte, ita tamen, ut secundum multos theologos actiones liberas attingeret per intuitum terminatum ab aeterno in ipsas actiones actu positas in aliqua temporis differentia vel absoluta vel conditionata.

Praeterea dicitur in objectione, *veritas objectiva futuribilium nihil reale est extra intellectum apprehendentem ipsam*; hoc autem est verum, si res sumatur *per statum*, quia res creatae ab aeterno sunt nihil; sed non est hoc verum, si res sumatur *per ampliationem*, et revera unumquodque futurum in sua temporis differentia est aliquid reale, et hoc esse reale Deus ab aeterno

1 Vide dicta supra aa. 5, 6 et praesertim 7 et 8.

2 De veritate, q. 2, a. 13, versus finem corp.

3 Compendium Theol., c. 133.

4 Vide dicta n. 351 et 378 et sq., et speciatim testimonia S. Thomae adducta n. 379.

cognoscit, et quidem ut aliquid realiter distinctum ab ipso Deo, et non ut aliquid mere existens in divina apprehensione.—Esse autem reale futurorum contingentium in sua temporis differentia non debet determinare scientiam divinam, quia haec jam est determinata ad omne verum cognoscendum, quum est verum; et ideo est determinata ad cognoscenda futura contingentia conditionata consequenter ad eorum positionem conditionatam; quia actio libera antequam sit actu potest esse et non esse, et ideo, ut saepe dicit S. Thomas, in suis causis non potest certo cognosci. Atque eo ipso scientia divina nullatenus ab objecto dependet, quia ex sua infinita perfectione unice ipsi convenienti, jam est determinata ad omne verum et eo modo, quo verum est, perfecte attingendum. Hoc vero explicandum est secundum dicta n. 382, scholion.

484. Obj. 7.º «Ast, si non minuitur difficultas in sententia adversariorum, forte non augetur? Imo vero augetur quam maxime, quia illud quod neque in se ipso realitatem habet, nec in reali aliquo medio objectivo cognoscitur, profecto videtur non posse cognosci nisi ut fictio arbitraria intellectus. Atqui futuribilia non habent in se ipsis realitatem; praeterea ex adversariorum sententia non sunt in reali aliquo medio objectivo cognoscibilia; ergo rebus imaginariis aequiparanda videntur¹.»

Resp. Jam ostensum est sectatores scientiae divinae attingentis futura conditionata contingentia in se ipsis recte explicare conciliationem libertatis creatae cum scientia divina, quia haec tantum consequenter ad positionem actus liberi cum illo connectitur. Contra adversarii rem hanc explicare non possunt, quia si cum essentia divina unum extremum eligibile prae alio ponunt necessario connexum, voluntas cogitur ad hoc extremum eligendum, et sic libertas tolli videtur; et si cum essentia divina unum extremum prae alio necessario non connectitur, in divina essentia non potest certo cognosci unum extremum prae alio vi solius essentiae, et non praesupposita libera creaturae determinatione absoluta vel conditionata. Deinde jam dictum est futura conditionata contingentia non esse aliquid per statum, esse tamen aliquid reale per ampliationem sub conditione. Atque omnes theologi catholici affirmant Deum cognoscere futura contingentia conditionata, et non videntur significare per hanc cognitionem Deum attingere rem fictam vel imaginariam, aut tantum se ipsum. Quod si adversarius dicat esse rem fictam et imaginariam cognitionem Dei terminatam in ipsis rebus, habemus S. Thomam in locis citatis n. 348 et aliis tribuere Deo modum cognoscendi fictum et imaginarium. Verum enimvero iste modus cognoscendi respectu Dei non est fictus, nec imaginarius, sed infinite perfectus, et solus Deus propter suam infinitam perfectionem potest jam ab aeterno cognoscere futura contingentia prout actu sunt in sua temporis differentia vel absolute vel conditionate.

485. Obj. 8.º «Dico esse omnino concedendum quod Deus cognoscit in seipso futura vel futuribilia contingentia. Speculando enim et comprehendendo essentiam suam, necessario cognoscit omne id quod in ea intelligibiliter continetur. Huiusmodi autem est omne ens et omnis modus entis, ergo

1 Loco supra citato, pag. 192.

et omne liberum conditionatum, quod constituit quemdam specialem modum entis, ut suo loco dicitur. Quidquid enim quocumque modo habet possibiliter esse, et ideo et in tantum possibiliter est, vel ideo et in tantum sub hypothese contingeret prae opposito, in quantum pro ipso suo determinato modo possibilitatis et contingentiae comparatur ad divinam essentiam ut participatum ad id a quo participatur. Ex quo tandem fit ut essentia divina comprehensa in ratione altissimi principii totius esse ad extra, sit medium certum cognoscendi omnes entis creati determinationes, cujuscumque sint speciei, gradus, ordinis, vel categoriae ¹.»

Resp. Imprimis omnino **nego** futura contingentia conditionata certo cognosci a Deo in sua essentia, saltem ut in prima radice cognitionis; de futuris contingentibus absolutis **concedo** posse cognosci in complexu decreti Dei et scientiae mediae prout dictum est supra n. 370. Dixi futura contingentia conditionata non posse cognosci in divina essentia saltem ut in prima radice, quia posita actione libera sub conditione, haec a Deo cognoscitur, et in hac cognitione, quae est realiter ipsa Dei essentia, potest cognosci futurum contingens conditionatum. Verum haec cognitio in divina essentia non datur, nisi supposita actione libera conditionata; ac proinde prima radix cognitionis actionis liberae est ipsa libera creaturae determinatio. Ratio vero cur divina essentia non potest esse prima radix hujus cognitionis est, quia in tantum esset prima radix et in divina essentia antecederet ad liberam creaturae determinationem cognosceretur haec determinatio, in quantum divina essentia antecederet vel ex se ipsa infallibiliter connecteretur cum uno extremo prae alio; etenim sine tali nexu non potest certo cognosci unum extremum esse futurum conditionatum prae alio; jam vero haec connexio liberam voluntatis electionem tollit, et ideo libertatem; quod enim ex antecedenti absolute necessario sequitur necessario, non potest non esse necessarium, et non est liberum.

Deinde quod *Deus speculando et comprehendendo essentiam suam, necessariam cognoscit omne id quod in ea intelligibiliter continetur*, **concedo**; verum intelligibiliter in Deo antecederet ad decreta libera Dei et liberas creaturae actiones solum continentur omnes divinae perfectiones absolutae et relativae et omnes res quocumque possibiles; non autem creaturae aliquando existentes, et multo minus futura contingentia; et ita Deus in sua essentia omnino independentem a suis decretis liberis neque mundi existentiam cognoscere potest. Unde cetera omnia, quae in difficultate adjunguntur, solum probant Deum in sua essentia posse cognoscere omne ens et omnem modum entis, et omne liberum conditionatum ut possibilia, non autem ut existentia ante divina decreta, neque actiones liberas creaturae pro priori ad liberam creaturae determinationem.

Quare ratio cur ex duobus extremis aequè possibilibus, v. gr., consensus vel dissensus positivus voluntatis, unum prae alio sit determinate futurum sub conditione est libera electio voluntatis, quae actu existeret, si in determinatis adjunctis homo poneretur; non vero est ratio, specialis ordo unius extremi prae alio ad divinam essentiam : tum quia si ita esset, unum

¹ Loco antea citato, pag. 192-193.

extremum necessario esset eligendum, secus non posset certo cognosci illud esse determinate futurum, tum quia utrumque simili modo a Deo ut causa efficienti et primo principio dependet; non autem a Deo determinante unum extremum prae alio. Denique *essentia divina comprehensa in ratione altissimi principii totius esse ad extra* est medium perfectissime cognoscendi et omnes divinas perfectiones et omnia possibilia, non autem res aliquando existentes ut tales praescindendo a liberis Dei decretis, et in divinis decretis nude sumptis non possunt cognosci actiones liberae creaturae, quia divina decreta non decreverunt infallibiliter unum extremum prae alio independentem a libera creaturae determinatione; aliter cum libertate hominis non cohaerent.

486. Scientia media ita propugnata, ut cum libertate humana concordare non videatur. Ita propugnatur scientia media ab illis, qui ex una parte dicunt se admittere scientiam mediam, sed ex altera ejus objectum, seu futurum contingens conditionatum ponunt antecederet connexum cum aliquo, et ideo voluntas non potest elicerenisi illum actum antecederet connexum. Sic defendit scientiam mediam Card. Billot; docet enim futura contingentia conditionata cognosci in divina essentia, ut constat ex ejus verbis allatis n. 485 in difficultate, et inferius dicit¹: « Igitur circa futura, non secus ac circa caetera omnia, medium cognitionis assignatur essentia Dei... » Et eandem doctrinam ibidem tradit in thesi 21.^a Jam vero in divina essentia non posset cognosci, v. gr., assensus voluntatis prae dissensu, nisi divina essentia infallibiliter connecteretur cum assensu prae dissensu; etenim, si posita divina essentia, humana voluntas potest expedite elicere pro suo arbitratu sive assensum, sive dissensum, eo ipso in divina essentia unum prae alio cognosci non posset, quia divina essentia se haberet indifferenter ad utrumque, et unum prae alio non inferret.

Atque ipse Card. Billot fatetur divinam essentiam esse connexam cum uno extremo prae alio respondendo difficultati sic propositae *Inter medium cognitionis et id quod per medium cognoscitur, infallibilis quaedam connexio requiritur*, quum dicit: « **Dist. maj.**: Requiritur infallibilis connexio quoad se, **conc.**; Quoad nos, id est, quae a nobis possit explicari, **neg.** » Proindeque Card. Billot aperte asserit medium cognitionis esse infallibiliter connexum cum objecto cognito, licet talis connexio a nobis explicari nequeat; et ideo essentia divina, quae est medium ad cognoscendum unum futurum contingens conditionatum prae alio aequaliter possibili, est infallibiliter connexa cum uno extremo, v. gr., cum consensu prae dissensu aequaliter possibili; quare quum connexio divinae essentiae frustrari nequeat, voluntas, in facta hypothesi, solum consensum elicere potest, et consequenter tollitur libera electio et libertas.

Aliunde evidens videtur divinam essentiam non esse medium aptum ad cognoscendum infallibiliter unum futurum contingens conditionatum prae alio aequaliter possibili, nisi cum uno prae alio infallibilem connexionem haberet, quia seclusa tali connexione aequae sineret unum et aliud dari, et non duceret infallibiliter ad cognoscendum unum prae alio esse futurum. Quocirca cognitio divina futurorum contingentium in divina essentia nude

¹ Loco supra citato, pag. 207.

considerata importat infallibilem connexionem antecedentem cum uno extremo libertatis prae alio, et sic libertatem tollere videtur.

487. **Dices 1.º** «Primum rerum principium est omnino independens et incompositum, sibi quae per omnia sufficiens, et impossibile est ut per aliam speciem intelligat quam per speciem propriae essentiae. Rursus cum species propriae essentiae non nisi in ipsius essentiae cognitionem *primo et immediate* ducere possit, de necessitate dicendum est, Deum alia a se omnia non cognoscere nisi in essentia sua visa¹.»

Resp. Concedo priorem partem difficultatis, et etiam **concedo** divinam essentiam ut speciem praestare, ut Deus *primario, directe et immediate* se ipsum cognoscat; sed **nego** prorsus quod divina essentia non faciat etiam cognoscere res creatas directe et immediate, ut in superioribus dictum est, et nn. 337 et 338 fuit explicatum. Species quidem essentiae creatae, et ideo finita et limitata, se ipsam immediate et directe tantum cognoscere facit; sed essentia divina, quum sit omnino et sub omni ratione infinita, et ideo ut species sit infinita in omni ratione speciei, praestat, ut Deus se ipsum cognoscendo, etiam cetera omnia directe et immediate cognoscat.

488. **Dices 2.º** Divina essentia gerit munus speciei respectu omnium, quae a Deo cognoscuntur. Sed species necessario connectitur cum objectis, quorum est species. Ergo divina essentia connectitur cum omnibus rebus, ac proinde etiam cum futuris contingentibus sive conditionatis, sive absolutis.

Resp. Conc. maj. et dist. min.: species finita necessario connectitur cum objectis, quorum est species, **conc.**; species simpliciter infinita, ut est divina essentia, **subdist.**: necessario identificatur cum divinis perfectionibus et necessario connectitur cum omnibus possibilibus ut talibus, iterum **conc.**; necessario connectitur cum rebus aliquando existentibus ut talibus et cum futuris contingentibus conditionatis, **neg.**; et secundum datas distinctiones **neg. cons.** Essentia quidem Dei necessario facit, ut Deus se ipsum et omnes res possibiles ut tales comprehensive cognoscat; sed non ita respectu rerum creaturarum aliquando existentium; quia hae sicut possunt existere et non existere, sic a divina essentia possunt repraesentari ut mere possibiles, si nunquam essent exiturae, et ut actu existentes in aliquo tempore, si sint exiturae. Et divina essentia has diversas repraesentationes habere potest sine ulla sui mutatione; nam quicquid ens creatum per sui mutationem habere potest, hoc, seclusa omni imperfectione, convenit enti a se et actui purissimo per ipsam suam essentiam; qua vero ratione res ita se habeat, a nobis neque intelligi, et ideo multo minus explicari potest, ut supra, n. 382, Scholion II, dictum est, et ratio generalis est, quia Deus in esse et in modo essendi infinite distat ab omni alio ente.

Neque potest hoc explicari per divinum decretum, quia imprimis eadem saltem est difficultas in declarando quo modo Deus sine sui mutatione possit edere et non edere decretum, v. gr., de mundi conditione; et ex alia parte divinum decretum posset divinam scientiam determinare ad repraesentandum hoc vel illud, non autem formaliter facere, ut ita vel aliter repraesentet.

1 Loco supra citato, pag. 208.

Quod si essentia divina ut species non est de se necessario connexa cum rebus ut existentibus, multo minus est necessario connexa anteceder cum futuris liberis, sive sint absoluta, sive conditionata. Quod si quis quaerat, unde divina essentia determinetur ad repraesentandum, v. gr., consensum voluntatis circa aliquod objectum ut futurum conditionatum potius quam dissensum, respondendum est ex se ipsa esse determinatam ad cognoscendum omne verum, eo modo quo est verum, atque ideo ad cognoscendum consensum prae dissensu ut futurum conditionatum, si consensus et non dissensus esset futurus sub conditione ex libera creatae voluntatis determinatione. Neque hoc absurdum est, sed infinita perfectio divinae essentiae ut fungentis munere speciei hoc requirit; nam ita se habet haec species infinita, ut faciat cognoscere omnia prout sunt, et attingat res existentes ut actu sunt, et futura contingentia ut actu sunt in sua temporis differentia sive absolute, sive conditionate.

Atque hoc similitudine aliqua declarari potest; etenim si oculus, v. gr., id quod ex luce et objecto accipit ad ipsum objectum videndum, immediate a Deo acciperet, ut posset fieri, quum Deus in ratione causae efficientis possit facere quicquid creaturae possint, videret quidem objectum praesens sine ullo influxu lucis et objecti; et si objectum desineret esse, illud non videret, licet conservaret oculus omnia a Deo accepta, ad illud videndum, quia non posset terminari ad objectum reale, quum hoc non esset. In hoc tamen exemplo supponitur eam visionem terminari ad ipsum objectum reale prout est in se; aliter enim exemplum non teneret. Unde similiter scientia divina est ex se determinata ad cognoscenda omnia objecta eo modo, quo sunt; et quum futura contingentia conditionata non possint esse vere talia, id est, actiones vere liberae, nisi posita libera voluntatis determinatione sub conditione, non cognoscuntur ut talia a divina scientia, nisi consequenter ad liberam voluntatis determinationem, et prout jam sunt actu in aliqua temporis differentia sub conditione. Et certe hic modus loquendi est conformis modo loquendi S. Thomae in locis citatis n. 348 et in aliis. Atque in loco jam citato¹ in hoc articulo dicit: « Ut sic consideremus Deum in sua aeternitate fluxum temporis cognoscere, sicut qui in altitudine speculae constitutus totum transitum viatorum simul intuetur. »

489. Dices 3.º Asserit² Card. Billot: « Insuper, quia cognitionis medium ea est essentia quae tota simul existens ambit omnes durationes possibles, oportet ut unaquaeque possibilis voluntas sub quibuslibet adjunctis attingatur a Deo in sua praesentialitate, pro quolibet signo possibilis durationis, cui respondet divina aeternitas in cuius speculo videtur. Necesse igitur est ut secundum ordinem praesentis ad praesens, omnes actus quos determinate poneret, quacumque hypothese facta, sint a Deo cogniti; nam unusquisque ex illis, *prout a libero arbitrio prae suo opposito praesentialiter egrediens, constituit quemdam determinatum modum quo voluntas possibilis ipsam divinam perfectionem pro hoc nunc participat.* Et nota quod actus liber prout de facto contingens prae opposito sub praedeterminatione Dei, non est aliquis modus participandi divinam essen-

1 *Compendium Theolog.*, c. 133.

2 Loco saepe citato, pag. 209.

tiam, quia sic associantur notae quae ad invicem pugnant et se mutuo destruunt, ut supra ostensum est. Sed hoc ipsum quod est, Socratem in talibus circumstantiis constitutum, sese hic et nunc sub motione divina ex indita sibi libertate determinare de facto ad hunc numero actum potius quam ad oppositum qui erat pariter in potestate sui liberi arbitrii : hoc, inquam, totum in complexu sumptum, unus est ex infinitis terminis imitabilitatis et participabilitatis essentiae divinae. Unde si praecisio fiat ab exercitio realis existentiae, terminus huiusmodi ante omne actuale decretum sese intelligendum offerebat intellectui ineffabiliter comprehendenti principium totius entis participati et omnium modorum ejus, tam in ordine necessariorum, quam in ordine liberorum sive contingentium.» Ergo Card. Billot, quum dicat Deum cognoscere futurum conditionatum *prout a libero arbitrio prae suo opposito praesentialiter egrediens, et Socratem in talibus circumstantiis constitutum, sese hic et nunc sub motione divina ex indita sibi libertate determinare de facto ad hunc numero actum potius quam ad oppositum qui erat pariter in potestate sui liberi arbitrii*», videtur re ipsa a communi sententia defensorum scientiae mediae non differre, nisi in modo loquendi.

Resp. Conc. ant. et neg. cons.; nam Card. Billot, ut probatum est n. 486, admittit divinam essentiam habere infallibilem connexionem cum uno futuro conditionato prae ejus opposito; hoc autem negant communiter defensores scientiae mediae, quia existimant connexionem antecedentem ex se infallibiliter inferentem consensum, v. gr., potius quam dissensum cum libero arbitrio non cohaerere.

Praeterea in verbis difficultatis modo propositae, asseritur, ideo unum futurum conditionatum et contingens prae opposito a Deo cognosci, quia *constituit quemdam determinatum modum quo voluntas possibilis ipsam divinam perfectionem pro hoc nunc participat*, et inferius, quia *unus (actus liber) est ex infinitis terminis imitabilitatis et participabilitatis essentiae divinae; et antea asserebatur*¹ : « Quidquid enim quocumque modo habet possibiliter esse... ideo et in tantum sub hypothesi cingeret prae opposito, in quantum pro ipso suo determinato modo possibilitatis et contingentiae, comparatur ad divinam essentiam ut participatum ad id a quo participatur². » Jam vero secundum has explicationes unum futurum contingens conditionatum dabitur prae alio, quia talem modum habet participandi et imitandi divinam essentiam, et ideo voluntas constituta in talibus adjunctis necessario debet ponere talem actum, qui habet talem modum participandi et imitandi divinam essentiam; si enim non poneretur frustraretur connexio cum divina essentia et falleretur divina scientia, quae in divina essentia praevidit in talibus adjunctis ponendum esse actum talem modum participa-

¹ Ad finem pag. 192 et initio sequentis. — Vide supra n. 485.

² In locis hic adductis actus liber constitui videtur per quemdam specialem respectum ad divinam essentiam; verum hoc non admittendum esse videtur; sed actus videtur esse liber, si voluntas illum eliciat, quum in actu primo proximo habeat expeditam potestatem ad illum eliciendum, et non eliciendum, ad eliciendum hunc actum vel alium; si enim hoc habeatur, jam eo ipso actus liber esse videtur. — Utrum vero actus liber prae necessario specialem modum vel respectum quemdam habeat, non consentiunt auctores; sed negandum videtur; quia secluso tali modo actus videtur liber, si eliciatur cum expedita potestate illum omittendi.

tionis habentem prae opposito. Quare ponitur infallibilis connexio actus cum divina essentia talis, quae in determinatis adjunctis inferat positionem unius actus prae opposito, et non relinquat hoc in libera voluntatis electione, prout libertas requirit.

Accedit quod Card. Billot asserit¹ res aliquando existentes sive sint futura contingentia, sive non, cognosci a Deo *in decreto absoluto a quo cuncta pendent sub ratione essendi in actu*; ac proinde etiam futura contingentia conditionata in simili decreto conditionato cognosci debent; quia non minus futura absoluta dependent a decreto Dei absoluto, quam conditionata a conditionato, quum nihil independenter a divinis decretis et a divino cursu dari possit. Quare, quum decretum absolutum sit ita connexum cum actu secundum Card. Billot, ut in illo cognosci possit, similiter erit connexum decretum conditionatum; ac proinde in hoc decreto conditionato Deus cognosceret futurum conditionatum. Quamobrem futura libera conditionata antecedenter ad exercitium libertatis sunt infallibiliter connexa cum divinis decretis, et consequenter voluntas non poterit elicere nisi actum infallibiliter connexum cum decreto; quum talis connexio neque ullo modo a voluntate pendeat, neque ab illa frustrari possit.

Item sententia Card. Billot in re praesenti videtur contraria S. Thomae; docet enim S. Doctor in testimoniis allatis n. 348 futura contingentia non posse certo cognosci in suis causis; hoc vero non staret, si causae jam essent connexae cum tali futuro contingenti conditionato et ordinatae ad illud ponendum prae opposito; in hac enim hypothesi cognoscendo perfecte causam, cognosceretur et effectus cum illa infallibiliter connexus. Hoc autem evenit in sententia Card. Billot, quia secundum illam voluntas in talibus adjunctis debet elicere actum, qui talem habeat modum participationis divinae essentiae; secus enim frustraretur connexio divinae essentiae et divina scientia falleretur, ut antea dictum est. Voluntas vero non eliciet infallibiliter talem actum in determinatis adjunctis, nisi ad hoc jam sit ordinata ex se et connexa cum illo actu prae opposito.

Denique neque cogimur ad dicendum, ut contendit Card. Billot, hoc de conciliatione libertatis cum divina praescientia esse mysterium, et necesse esse intellectum captivare et non amplius scrutari; etenim, licet sit fidei dogma libertatem humanam cum divina praescientia recte conciliari, non tamen est fidei dogma modus hanc rem explicandi, et ita admitti potest qui aptior videatur et magis rem declarare. Atque potissimum hoc tenendum est, quia licet in Deo ipso propter dicta supra n. 382 facile admitti possint mysteria, non ita tamen est, quum agitur de rebus intellectui humano proportionatis, ut sunt res visibiles et operationes animae naturales, ut exercitium libertatis.

490. P. Molina re ipsa non differt a communi sententia defensorum scientiae mediae. Card. Billot asserit P. Molina et veteres scientiae mediae assertores differre ab illis, qui tenent Deum cognoscere futura contingentia sive absoluta sive conditionata in se ipsis. Dicit enim²: «Cum autem nulla esset verisimilis ratio restringendi modum ipsum cognitionis ad

1 Loco saepius citato, pag. 196, in medio.

2 Loco supra citato, pag. 191, ad 4.um

sola futuribilia, ideo universaliter asseruerunt Deum cognoscere creaturas in se ipsis, et in hoc a Molina veteribusque scientiae mediae assertoribus discesserunt...» Et inferius¹: «Bene ergo Molina, in 1.^{am} partem, Q. 14, a. 13, Disp. 17 (alias 52) triplicem in Deo scientiam, distinguens de tertia quae est futuribilem, ait: «Tertiam denique mediam scientiam, qua ex altissima et inscrutabili comprehensione cujusque liberi arbitrii (Deus) *in sua essentia intuitus est* quid pro sua innata libertate, si in hoc vel illo vel etiam infinitis rerum ordinibus collocaretur, acturum esset, cum tamen posset, si vellet, facere reipsa oppositum.»

Quod dicit Card. Billot de veteribus scientiae mediae defensoribus, si solum vult significare hos non agnoscere divinam scientiam rerum in se ipsis, nisi in futuris contingentibus absolutis et conditionatis, verum dicit²; sed si vult significare illos veteres defensores non agnoscere Deum cognoscere futura contingentia in se ipsis, hoc non sustinetur; contrarium namque constat ex dictis supra³.

491. Quod vero ad P. Molinam attinet, re ipsa asserit Deum cognoscere futura conditionata in sua essentia, nihilominus ad substantiam rei quod spectat, non differt a communi sententia defensorum scientiae mediae, ut jam indicant ultima verba adducta ex his, quae Card. Billot ex illo transcribit. Certe P. Molina non ponit divinam essentiam connexam cum uno extremo determinato, ut facit Card. Billot; sed tantummodo vult in divina essentia cognosci unum futurum contingens prae alio, quia unum prae alio est futurum ex libera voluntatis electione, non autem ex modo participationis et imitationis divinae essentiae, et ideo ex determinata connexione cum uno extremo prae alio, neque ex divinis decretis. Quare P. Molina re ipsa a ceteris scientiae mediae defensoribus quoad id, quod praecipuum est, non differt.

Jam vero quod res ita se habeat, omnino constat ex pluribus locis⁴ P. Molina, et speciatim duo loca afferam ex *Concordia*⁵. In primo legitur: «Item quod res libero arbitrio praedita, si in certo ordine rerum et circumstantiarum collocetur, in unam aut alteram partem se flectat, non provenire ex praescientia Dei, quin potius ideo Deum id praescire, quia ipsa res libero arbitrio praedita libere id ipsum agere debet, neque provenire ex eo quod Deus velit id ab ea fieri, sed ex eo quod ipsa libere id velit facere. Inde vero apertissime sequitur, scientiam, qua Deus, antequam statuatur eam creare, praevidet quid sit factura, ex hypothesi quod in eo rerum ordine collocetur, pendere ex eo quod ipsa pro sua libertate hoc vel illud sit factura et non e contrario.»

Et in altero loco: «Ex dictis, tam hac quam praecedentibus disputationibus, satis, ut credo, est manifestum quam ratione libertas arbitrii nostri, contingentiaeque rerum cum divina praescientia cohaereant. Cum

1 Pag. 210.

2 Vide supra dicta, a. 4. nn. 311 et 334.

3 A. 5, n. 342, et a. 8, n. 405.

4 In 1^a p., q. 14, a. 13, d. 14, paragraph. quae incipit: *Secundo Deus*, et eodem loco, d. 17, paragraph. *Triplicem scientiam*; in *Concordia*, q. 14, a. 13, d. 49, editionis Lethielleux, anni 1876.

5 Q. 14, a. 13, d. 52, ed. memoratae pag. 318 et 327.

enim res, quae a nostro arbitrio emanant, aut ab eo pendent, non ideo sunt futurae, quia a Deo praecognoscuntur futurae; sed e contrario, ideo a Deo praecognoscuntur hoc vel illo modo futurae, quia ita pro libertate arbitrii sunt futurae; quod si contrario modo, ut possunt, essent futurae, contrario etiam modo, et non eo quo reipsa sciuntur, praecognoscerentur ex aeternitate futurae, imo vero cum scientia, qua Deus absolute novit has vel illas res esse futuras, non sit causa rerum, quin potius, posito ex libera determinatione voluntatis divinae hoc ordine rerum quem cernimus, perinde a suis causis (ut Origenes et alii Patres adnotarunt) effectus eveniant a naturalibus quidem naturaliter, a liberis libere et in utramvis partem contingenter, ac si in Deo nulla esset praescientia circa eventus futuros; fit plane ut praescientia Dei, per quam ob infinitam omnique ex parte illimitatam perfectionem et acumen sui intellectus certo penetret quid causae liberae positaе in quocumque ordine rerum sint facturae, cum re ipsa, si velint, possint contrarium efficere, nullum omnino praejudicium libertati arbitrii et contingentiae rerum afferat, sed perinde, existente etiam eadem scientia, libertas arbitrii, rerumque in utramvis partem contingentia salva maneant, ac si talis praescientia non esset.» Et antea adduxerat plures Patres asserentes res praesciri a Deo, quia sunt futurae et non viceversa¹.

492. Decreta praedeterminantia aequivalenter admissa, et quidem dupliciter. Card. Billot refutat decreta praedeterminantia², et optima S. Thomae loca ad id ipsum adducit³, et alibi⁴ praedeterminationem physicam, quae ex decretis praedeterminantibus necessario consequitur; verum aliunde admittit aequivalenter decreta praedeterminantia, et duplici quidem ex capite, et ideo similiter praedeterminationem physicam. Dico aequivalenter admitti decreta praedeterminantia, si aliquid admittatur ex quo infallibiliter sequatur determinatus et singularis actus, sicut ex decretis praedeterminantibus necessario consequitur actus praedeterminatus. Jam vero Card. Billot duo admittit, quae singula seorsim sumpta inferunt infallibiliter et omnino independenter a libero arbitrio unum actum prae alio; ac proinde aequivalenter sunt duo praedeterminantia, quum idem praestent, quod decreta praedeterminantia et physica praedeterminatio.

Unum est connexio infallibilis et necessaria divinae essentiae⁵ cum singulis actibus, qui a voluntate eliciantur; et ideo voluntas in singulis casibus tantum illum actum elicere potest, qui cum divina essentia in illis adjunctis infallibiliter et independenter a libero arbitrio connectitur. Quamobrem habetur decretum praedeterminans aequivalenter; habetur enim connexio antecedens exercitium libertatis, et quae frustrari non potest, inferens inevitabiliter unum actum prae ejus opposito, sicut decretum praedeterminans facit.

Alterum est, decretum omnino efficax et inevitabile etiam inferens unum actum determinatum voluntatis prae quocumque alio. Hoc est decretum praevis concurrenti cum singulis operationibus etiam liberis sub ratione

1 Vide supra dicta n. 378 et sq., et a. IX hujus capituli.

2 Loco supra citato, pag. 201 et sq.

3 Pag. 206.

4 *De gratia Christi*, prolegom., pag. 26 et sq.

5 De hac connexione dictum supra, n. 486.

entis; nam a parte rei ratio generalissima entis non distinguitur a rationibus particularibus, et singula praedicata particularia sunt ens et intrinsece et essentialiter. Absurdum quidem est a parte rei ponere rationem generalissimam entis, quae non sit tale ens et sibi identificans omnia praedicata, quae illi enti vel rei, de qua agatur, conveniunt prout a parte rei existit. Non potest igitur Deus praevidere determinare actum sub ratione entis, nisi hoc ipso etiam praevidere determinet cetera praedicata, et consequenter praevidere determinatio actus sub ratione entis est omnem actum quoad omnia sua praedicata praevidere determinare, et ideo praedeterminare, saltem aequivalenter.

493. Quod vero Card. Billot admittat tale decretum Dei praevidere concurrere in singulis operationibus quibuscumque est manifestum. In *Tractatu de Deo uno* dicit¹: « Quippe res omenes *qua existentes* cognoscit Deus in decreto absoluto a quo cuncta pendent sub ratione essendi in actu, neque in hoc aliqua specialis consideratio esse debet quoad scientiam contingentium. » Quare, quum hoc decretum absolutum sit medium infallibile cognoscendi operationem quamlibet, eo ipso infert inevitabiliter operationem, quae in illo cognoscitur, et a priori inducit efficaciter Deum ad faciendum actum ab ipso dependentem sub ratione entis; quia hac ratione per illud decretum Deus cognoscit res existentes quascumque, ut significant verba allata Card. Billot.

Praeterea dicit laudatus Cardinalis²: « Generale igitur principium applicationem habere debet et in liberis actibus voluntatis, ut dicatur Deus ad eos operari, quatenus influit voluntati motionem qua eliciat actum secundum quod ens, dum ipsa voluntas quasi particulando et determinando motionem a primo agente receptam, virtute sua a Deo utique accepta, causat eundem actum secundum quod tale determinatum ens. » Quare juxta haec verba voluntas humana prius natura debet accipere motionem ad actum *secundum quod ens*; non enim posset *quasi particulare et determinare motionem a primo agente receptam*, nisi prius illam recepisset, et ideo influxus Dei sub ratione entis est praevidens. — Et, sicuti jam dictum est, talis influxus non sinit voluntatem *quasi particulare et determinare* actum, quatenus est tale ens; quia non potest Deus a parte rei determinare sub ratione entis, nisi simul determinet sub omni ratione, eo quod omnia praedicata identificantur cum ente, et sunt intrinsece et essentialiter ens. Quare voluntas non potest facere nisi sequi determinationem a Deo receptam, non autem aliquid ex propria electione facere.

Constat quoque Card. Billot defendere concursum praevidens, quia impugnat simultaneum³, et necesse est illum esse aut praevidens aut simultaneum. Quod vero contendit Card. Billot, scilicet concursum simultaneum repugnare, non demonstrat, ut alibi, Deo dante, propugnabitur et declarabitur. Interea videantur quae supra, n. 381, breviter indicata sunt. Certe per concursum simultaneum non tollitur subordinatio creaturae respectu Dei, quum omnes defensores concursus simultanei fateantur creaturam nihil

¹ Paulo post thesism 22.^{am} pag. 196, edition. 5.^{ae}

² *De gratia Christi*, prolegom. p. 31.

³ *De grat. Christi*, prolegom. p. 27 et sq.

facere posse, nisi Deus cum illa concurrere velit. Animadversum hic velim quod ex dictis sequitur, nimirum in systemate P. Billot duplici ex capite omnia incommoda haberi, quae contra praedeterminationem physicam obijciuntur.

Atque omnia quae in hoc articulo dicta sunt, quatenus se referunt ad statum absolutae futuritionis, eodem modo futuris contingentibus conditionatis conveniunt; quia status futuritionis absolutae est ipse status conditionatus translatus ad statum existentiae absolutae in aliqua temporis differentia. Atque hoc fatetur Card. Billot, quum dicit¹: « Quandoquidem, uti ab initio dictum est, futurum absolutum nihil aliud est quam ipsum futuribile (futurum contingens conditionatum), in existentium ordinem translatum secundum eandem rationem contingentiae et libertatis sub qua in statu futuribilitatis praescebat. »

494. Futurum contingens est absolute futurum propter ejus connexionem cum divina essentia et decretum Dei motionis praeviae sub ratione entis. Hoc sequitur ex systemate Card. Billot, nam sive connexio cum divina essentia, sive decretum praeviae movendi sub ratione entis inferunt inevitabiliter operationem futuram, ut ex supra dictis constat. Quapropter in systemate laudati Cardinalis non stat actionem liberam non esse futuram, quia Deus illam praescit, sed Deum illam praescire, quia futura est; sed operationes liberae sunt futurae tum propter connexionem cum divina essentia, tum propter decretum efficax Dei praeviae movendi sub ratione entis, et non ex determinatione voluntatis. Patres autem, quorum testimonia supra adducta sunt², docent operationem liberam praesciri a Deo, quia est futura, et non viceversa; ac proinde supponunt futuritionem actionis liberae a libera voluntatis electione dependere.

ARTICULUS XII

De divinis ideis³

495. Praemitt. 1.º Quum ad scientiam practicam spectent ideae, de iis in praesenti aliquid dicere visum est. Idea juxta etymon, a voce graeca *idéa*, idem est ac forma seu species; secundum rem autem adhibetur tum ad significandam eam formam qua res intelliguntur, tum eam ad cujus similitudinem aliquid fit. In hac postrema acceptione, quae est magis propria et stricta, in praesenti sumitur idea, atque definiri potest: *forma seu exemplar quoddam ad cujus imitationem artifex libere et ex intentione aliquid operatur.*

¹ Loco saepius citato, pag. 215.

² N. 378 et a. 9 hujus capitis.

³ Suarez, *Metaph.* d. 25, et *De Deo uno*, l. 3, c. 5; Vazquez, *In 1. p.*, d. 71, et sq.; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 9; Fasolus, *In 1. p.*, q. 15; Ruiz de Montoya, *De scientia Dei*, q. 15.

Haec forma seu exemplar dividitur in externum et internum. Externum est quod extra se positum imitatur artifex; internum vero, quod in ipsa artificis mente situm est.

496. Praemit. 2.º Omnes theologi consentiunt in Deo reperiri ideas; tamen dissensio nonnulla adest in definiendo quid sint ideae divinae. Sunt enim qui velint esse ipsa objecta a Deo tanquam possibilia cognita, ut P. Arriaga¹, et hanc sententiam, teste Mastrio², tenent Scotus et scotistae. PP. Dominicani asserunt communiter cum aliis divinam essentiam quatenus a creaturis imitabilem esse rerum omnium ideam; PP. Suarez et Vazquez, locis antea citatis, docent ipsum formalem Dei conceptum in quo omnia repraesentantur proprie et quidditative, esse ideam creaturarum omnium.

Thesis I. In Deo revera dantur ideae, quae non sunt aliquid extra Deum, nec divina essentia sub ratione talis.

497. Prob. 1.^a p. 1.º ex S. Joan. I, 34 : « Omnia per ipsum facta sunt : et sine ipso factum est nihil, quod factum est; in ipso vita erat... » Haec postrema verba sic interpretatur S. Augustinus³ : « Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quae facta est; non est vita : est autem in ipsa Sapientia spiritualiter ratio quaedam qua terra facta est; haec vita est. » Atque eodem loco n. 17 proseguitur : « Faber facit arcam. Primo in arte habet arcam : si enim in arte arcam non haberet, unde illam fabricando proferret? Sed arca sic est in arte, ut non ipsa arca sit quae videtur oculis. In arte invisibiliter est, in opere visibiliter erit... Attendite ergo arcam in arte, et arcam in opere. Arca in opere non est vita, arca in arte vita est; quia vivit anima artificis, ubi sunt ista omnia antequam proferantur. Sic ergo, fratres carissimi, quia Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quae fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt, sed quidquid factum est, vita in illo est. Terram video; est in arte terra : caelum vides; est in arte caelum; solem et lunam vides; sunt et ista in arte : sed foris corpora sunt, in arte vita sunt. »

¹ *De Deo uno*, d. 23.

² *In 1. sent.*, d. 3, q. 2.

³ *Tract. 1 in Joan.*, n. 16 (M. L. 35, 1387).

498. 2.º *Ex PP.* Idem S. Augustinus ait ¹: «Singula igitur propriis sunt creata rationibus. Has autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente Creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret quod constituerebat: nam hoc opinari sacrilegum est. Quod si hae rerum omnium creandarum creaturarumve rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam nisi aeternum atque incommutabile potest esse; atque has rerum rationes principales appellat ideas Plato: non solum sunt ideae, sed ipsae verae sunt, quia aeternae sunt, et ejusmodi atque incommutabiles manent; quarum participatione fit ut sit quidquid est, quoquo modo est.» Et S. Joannes Damasc. ²: «Imagines enim et exempla futurarum rerum, quas ipse facturus est, nihil sunt aliud, quam cujusque notio, atque a S. Dionysio praefinitiones nominantur. In ejus namque consilio expressae erant formae et imagines eorum quae, priusquam fierent, ab ipso praefinita erant, et immutabiliter futura.» Demum Boetius ³:

«..... Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.»

499. 3.º Quidquid Deus ad extra agit, libere et ex intentione necnon perfecte cognoscendo modum et formam quo fieri debet, operatur; aliter enim Deus non operaretur tanquam agens intellectuale perfectissimum. Atqui hac ratione agere est operari secundum ideas seu ideas habere. Ergo.

500. Prob. 2.^a p. 1.º *ex S. Aug.*, qui in loco proxime allato asserit sacrilegum esse opinari Deum intueri aliquid extra se positum tanquam exemplar. Atqui si ideae Dei essent aliquid extra Deum sive per modum objecti sive alia ratione, Deus re ipsa intueretur aliquid extra se positum tanquam exemplar rerum faciendarum. Ergo.

501. 2.º Quidquid reperitur positum extra Deum est creatura aliqua aut existens aut possibilis. Atqui nulla creatura potest esse idea sive exemplar respectu Dei; aliter enim Deus ad res efficiendas

1 *Liber 83 qq.*, q. 46 (M. L. 40, 30).

2 *Orat. 3.^a de imagin.*, n. 19, (M. G. 94, 1339).

3 *De consolat. philosoph.*, l. 3, met. 9 (M. L. 63, 758).

cogeretur ad respiciendum exemplar creatum, quod quidem imperfectionem involvit. Ergo.

502. Prob. 3.^a p. Quia de ratione ideae est, ut sit forma secundum quam agens operatur, atque ideo opus est ut aliquam secum ferat similitudinem formalem [cum rebus faciendis. Atqui divina essentia quatenus talis nullam dicit formalem similitudinem cum rebus creatis; sed haec in illa solum eminenter continentur. Ergo.

503. Dices. Divina essentia quatenus cognita per ipsum Deum erit exemplar rerum omnium. Ergo.

Resp. Neg. ant. Nam si essentia divina ratione sui non est aliquo modo formaliter similis creaturis, neque evadet similis per cognitionem; cognitio enim res non immutat, sed eas prout sunt, attingit. Nec dicatur divinam essentiam esse exemplar quatenus cognoscitur tanquam imitabilis a creaturis; quia si ita res se haberet, esset exemplar secundum ea quae sunt in Deo aut formaliter aut eminenter. Non est autem exemplar secundum ea quae formaliter sunt in Deo; haec enim sunt omnino dissimilia creaturis. Verum neque est exemplar secundum ea quae eminenter in Deo continentur; etenim ipsa Dei eminentia non potest esse exemplar propter suam dissimilitudinem cum creaturis; res autem eminenter contentae sunt ipsae creaturae, ac proinde nec possunt esse divinum exemplar; quia hoc, sicuti probatum est, aliquid positum extra Deum esse nequit¹.

Thesis II. Idea Dei est conceptus formalis de creaturis in divina mente eas repraesentans. In Deo non dantur plures ideae realiter distinctae; aequivalenter tamen sunt in Deo tot ideae distinctae, quod sunt res possibles.

504. Prob. 1.^a 1.º Juxta S. Aug. in 1.^a assertionem allatum idea est vita simul et ratio quam Deus intuetur in rerum effectione; haec autem non quadrant nisi conceptui formali de rebus faciendis. Item secundum S. Joan. Damasc. ideae *sunt formae in Dei consilio expressae* et notiones et imagines in Deo existentes, quae quidem omnia indicant conceptum formalem de creaturis proprium Dei. Postremo secundum Boetium idea est supernum exemplum quod geritur in mente Dei; exemplum autem quod geritur in mente est conceptus formalis.

¹ Vide P. Suarez, loco supra citato ex *Metaphys.*

505. 2.º Ex dictis idea Dei non est aliquid positum extra Deum nec divina essentia. Ergo dicendum est constitui per formalem conceptum de creaturis in mente divina existentem; non enim aliud probabiliter assignari valet. Accedit quod conceptus Dei formalis de creaturis est earum formalis repraesentatio; quia Deus vere concipit creaturas de iisdemque iudicat. Aliunde est exemplar quod Deus in rerum molitione contuetur; nihil enim aliud in se ipso inspicere potest, quod sit formaliter simile creaturis nisi earum formalem conceptum. Igitur quum divino conceptui de creaturis nihil desit ut sit idea proprie talis, hoc ei tribuendum est. Nec difficultatem ingerere potest, conceptum formalem non esse id *quod* inspicitur, sed id *quo*; nam conceptus formalis Dei est etiam id quod videtur; secus enim Deus non perfectissime proprium conceptum attingeret. Vide S. Thom. 1 p., q. 15, a. 2.

506. Ad haec magis declaranda juvat transcribere ea quae dicit P. Vazquez¹: « Caeterum, ut id melius intelligamus, notanda est doctrina Bonaventurae *In 1.*, d. 35, a. 1, q. 1, qui ait inter aliqua duo triplicem excogitari posse similitudinem. Prima est participationis; intelligit secundum univocam rationem quam utraque res formaliter participat: et haec nullo modo inter Deum et creaturam esse potest. Secunda est imitationis; et hanc, inquit, esse modicam inter Deum et res creatas: intelligit secundum analogicam aliquam perfectionem; in utroque enim reperitur sapientia, intellectus, voluntas et alia id genus, sed analogica tantum ratione, ob quam Durandus docuit essentiam Dei posse esse ideam creaturarum, imperfectam tamen et secundum aliquas solum perfectiones, non secundum omnes. Tertia, inquit, Bonaventura, similitudo est secundum expressionem et repraesentationem, qualis est inter speciem intelligibilem seu sensibilem et rem ipsam aut objectum; cum enim sint diversae omnino rationis secundum esse, repraesentatione tamen et expressione assimilantur. Hoc autem genus similitudinis eo perfectius est, quo species ipsa seu intellectio rei expressior et magis propria est: quod si quidditativa sit, et rei, sicuti est, erit perfectissima in suo genere similitudo: cumque essentia divina perfectissimo modo et ad vivum res intelligat proprio et quidditativo conceptu; fit, ut ejus essentia, quia est ipsi cognitio et species expresa creaturarum, perfectissimo modo eas repraesentet, ac proinde

¹ Loco supra citato, d. 72, c. 2.

hoc genere similitudinis perfectissime ab ipsis imitabilis sit, sic enim omnino re ipsa producuntur, sicut essentia divina eas repraesentat.»

507. Prob. 2.^a p. Deus est omnino simplex; non esset autem simplex omnino, si in illo ideae realiter distinctae reperirentur : ergo.

508. Prob. 3.^a p. Deus habet conceptum proprium et quidditativum uniuscujusque rei in individuo; hoc enim postulat infinita divinae scientiae perfectio. Ergo tot sunt in Deo conceptus formales aequivalenter distincti, quot sunt res possibles. Atqui conceptus Dei formalis respectu rerum producibilium est idea seu exemplar. Ergo in Deo tot sunt ideae, quot sunt res possibles, Unde communiter dicitur in Deo inveniri plures ideas, quamvis nulla sit in Deo realis distinctio; eo quod singulae res in individuo proprie exprimantur et repraesententur in mente Dei. Inde tamen non sequitur ponendas quoque esse in Deo plures scientias; quia scientiae non multiplicantur nisi ratione objecti formalis; hoc autem non potest ita multiplicari, ut pro singulis objectis distinctam scientiam requirat. Verum hoc non impedit ex aliis capitibus divinam scientiam varie dividi et considerari.

CAPUT II

De divina voluntate

ARTICULUS I

Utrum in Deo sit voluntas et appetitus innatus

509. **Praemitt. 1.º** *Appetitus* secundum aliquos idem est ac desiderium boni, ac juxta vocis quidem etymom ita res se habet, verum jam communiter accipi aliter solet et definitur : *propensio seu inclinatio rei alicujus in bonum sibi conveniens*. In *elicitedum* et *innatum* dividitur. Appetitus *elicitedus* est inclinatio appetentis in bonum sibi conveniens per cognitionem propositum. Haec inclinatio in creaturis est actus productus a potentia seu facultate appetendi in eaque receptus, ac proinde ab eadem realiter distinctus. Facultas appetendi materialis et spiritualis esse potest. Si spiritualis sit, vocatur *voluntas*, atque ita definitur : *facultas appetitiva boni per intellectum propositi*. Appetitus vero quilibet eo ipso, quod tendit in bonum sibi conveniens, malum sibi contrarium aversatur.

510. **Praemitt. 2.º** Appetitus innatus dicitur naturalis inclinatio seu propensio uniuscujusque rei ad proprium bonum et perfectionem. Haec inclinatio non dicitur appetitus nisi metaphorice, nimirum ad eum modum quo prava ridere dicuntur. Nihilominus id quod per eum appetitum metaphorice significatur est verum et reale; videlicet

1 S. Thomas, *1. p.*, q. 19; *Contr. gentes*, l. 1, c. 72, et sq; *In 1. sent.*, d. 45; *De veritate*, q. 23; Suarez, *Metaphysic.*, d. 30, s. 16; *De Deo uno*, l. 3, c. 6 et sq.; Vazquez, *In 1. p.*, d. 79 et sq.; Molina, *In 1. p.* q. 19; Valentia, *In 1. p.*, q. 19; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 10; Joannes a S. Thoma, *In 1. p.*, q. 19; Gotti, *In 1. p.*, tract. 5; Billuart, *De Deo uno*, dissert. 7; Mastrius, *In 1. sent.*, d. 4; Frassen, *De Deo uno*, tract. 2, d. 2; Henno, *De Deo uno*, d. 6; Ruiz de Montoya, *De voluntate Dei*; Borrull, *De voluntate Dei*; Ribadeneira, (Gaspar de), *De voluntate Dei*; Herrera, (August. de) *De voluntate Dei*; Stentrup (Ferdinand. Als), *De Deo uno*, c. 5; Pesch (Christ), *De Deo uno*, p. 3.^a, s. 3, a. 2; Billot (Lud. Card.), *De Deo uno et trino*, p. 2.^a, c. 2. Val (Honorat. del), *De Deo uno*, c. 3, a. 5; Urraburu, *Theodic.*, d. 5; Casajoana, *De Deo uno*, c. 4, etc.

inclinatio et determinatio uniuscujusque rei ad proprium esse et perfectiones. Hic appetitus ab aliquibus in *efficacem* et *inefficacem* dispescitur prout necessariam connexionem aut tantum quamdam habeat congruentiam cum bono quod appeti dicitur.

511. Praemitt. 3.º Quid dicendum sit de appetitu innato respectu Dei non consentiunt theologi. P. Suarez ¹, Henno ², Herice ³ alique admittunt in Deo appetitum innatum tum circa proprias perfectiones, tum circa communicationem propriae bonitatis creaturis. Alii omnino negant appetitum innatum in Deo reperiri, ut P. Thyrsus Gonzalez ⁴; alii admittunt appetitum innatum circa proprias perfectiones, sed non circa communicationem bonitatis creaturis, ut P. Borrull ⁵; alii, ut P. Arriaga ⁶, requirunt aliquam distinctionem inter appetitum innatum et hujus terminum. P. Ruiz de Montoya ⁷ ponit in Deo appetitum innatum circa divinas perfectiones, seu bona ipsi intrinseca et circa creaturas; verum deinde addit: «Caeterum appetitus hic naturalis et insitus Deo convenit minus proprie, quam creaturis propter summam perfectionem Dei.» Et inferius n. 18 hanc hujusce rei dat rationem: «Appetitus naturalis essentialiter est quid potentiale et imperfectum, ac perfectibile per illud bonum, quod appetitur.» Tamen si appetitus innatus definitur, ut supra est definitum, hoc inconveniens non sequitur, nec propensio naturalis in bonum imperfectionem aliquam per se includit. Et recta quidem videtur definitio supra tradita, quia sicut appetitus elicitus est inclinatio in bonum propositum per cognitionem, sic appetitus innatus, qui elicitum imitatur, debet esse inclinatio in bonum per ipsam naturam.

S. Thomas dicit de appetitu innato seu naturali ⁸: «Nihil aliud est quam inclinatio rei in finem suum naturalem qui est ex directione instituentis naturam...» Certe haec appetitus innati explicatio Deo non convenit, sed S. Thomas ibi non agit, nisi de appetitu innato, qui solis creaturis convenit, ut apparet ex hoc, quod in eodem loco sic voluntatem seu appetitum voluntarium definit: «Inclinatio cognoscentis finem et ordinem in finem illum.» Haec voluntatis definitio

1 Loco citato ex *Metaphys.*, n. 3, et sq.

2 Loco citato, q. 1.

3 *De nat. div. volunt.*, c. 4.

4 *Disput. selectae*, d. 23.

5 *De voluntate Dei*, d. 2.

6 *De Deo uno*, d. 24, a. 3.

7 *De voluntate Dei*, d. 2, s. 2.

8 *In 3., sent.*, d. 27, q. 1, a. 2.

Deo non convenit, licet voluntatem habeat, quum Deus in nullum finem ordinetur. Nec S. Thomas appetitum innatum solis rebus inanimis tribuit; nam in loco adducto, paulo inferius, dicit: «Sic ergo dicendum est, quod naturalis appetitus inest omnibus potentiis animae et partibus corporis respectu proprii boni...» Aliunde S. Thomas alibi¹ indicat appetitum in genere esse inclinationem in bonum; ac proinde non constat ipsum rejicere appetitum innatum a Deo.

Thesis I. Deus habet voluntatem proprie talem, infinite perfectam, quae quidem est ipsa divina essentia.

Haec assertio est de fide, ut constat ex Conc. Vat. in cons. *Dei Filius*, c. 1 dicente: «Sancta, Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum... intellectu ac voluntate omni perfectione infinitum... simplex omnino...»

512. Prob. 1.^a p. 1.º Ex S. Script. In *Genes.* XLV, 8, legitur: «Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.» In *Sapient.* VI, 5: «Neque secundum voluntatem Dei ambulastis.» In *Isai.* XLVI, 9, 10: «Ego sum Deus, et non est ultra Deus, nec est similis mei... Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet.» Ad *Ephes.* I, 3 et seq.: «Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu-christi... qui praedestinavit nos... per Jesum Christum... secundum propositum voluntatis suae.» Rursus in oratione dominic. *Matth.* VI, 10: «Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.» Demum Christus ad Patrem suum dicebat, *Luc.* XXII, 42: «Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.» In his omnibus testimoniis tribuitur Deo voluntas. Ergo Deus vere et proprie voluntatem habet; nam testimonia Scripturae in sensu proprio accipienda sunt, quum nihil obstat.

513. 2.º ex tradit. In *Anathematismis* S. Damas., Cap. n. 20, dicitur²: «Si quis non dixerit, Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem... atque unam voluntatem et veritatem, A. S.» In Conc. Later. sub Martin. I³: «Si quis secundum Sanctos Patres non confitetur proprie et veraciter Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum... unum Deum... unam eandemque trium deitatem, naturam... imperium, voluntatem... condemnatus sit.»

1 1. p., q. 59, a. 1. c. et ad 2; et q. 80, a. 1, c. et ad 3.

2 Denzing.—Bannwart, n. 78 (edit. 11.^a).

3 Can. 1 (Denzing.—Bannwart, n. 254, edit. 11.^a).

514. 3.º Deus est vivens intellectuale perfectissimum. Atqui de ratione hujusmodi viventis est habere voluntatem; nam si darentur duo entia intellectualia, quorum alterum haberet voluntatem, alterum ea careret, certe illud perfectius esset quam hoc. Ergo. Item melius est habere voluntatem quam ea carere; ergo tribuenda est Deo; nihil enim melius Deo excogitari potest. Postremo Deus tribuit voluntatem angelis et hominibus; ergo etiam illam habet, et quidem formaliter; quia voluntas in suo conceptu formali et abstracto a creaturarum imperfectionibus nullam dicit imperfectionem.

515. Prob. 2.^a p. 1.º Ex Conc. Vat. in proxima assertione allato, ubi affirmatur Deum esse *voluntate omnique perfectione infinitum*.

2.º Deus est infinite perfectus simpliciter et in omni linea. Non esset autem ita, si ejus voluntas non esset infinite perfecta. Ergo.

516. Prob. 3.^a p. Deus est simplicissimus. Ergo voluntas Dei est realiter ipsa divina essentia, aliter reperiretur in Deo compositio.

Coroll. Voluntas Dei non est potentia physica sive actus primus sine secundo, neque actus secundus sine primo; quia haec imperfectionem continent. Est igitur divina voluntas actus purissimus sive ipsa actualis volitio complectens omnem perfectionem actus primi et secundi propriam. Potest tamen divina voluntas dici potentia logica vel metaphysica, seu talis quae omnino praescindat a distinctione cum actu secundo; potentia enim sic considerata imperfectionem non includit.

Thesis II. In Deo datur quoque appetitus innatus tum ad bona ipsi intrinseca, tum ad extrinseca.

517. Prob. 1.^a p. Appetitus innatus dicitur inclinatio et determinatio uniuscujusque rei in bonum sibi conveniens. Atqui Deus est omnino inclinatus et determinatus ad bona sibi intrinseca ipsique sunt convenientissima; nam modo prorsus necessario et ex se ipso habet haec bona atque ab eis infinite perficitur. Ergo.

518. Prob. 2.^a p. Propensio et inclinatio naturalis ad benefaciendum aliis eisdemque tribuendum bonum est perfectio de se non involvens imperfectionem. Atqui omnis perfectio hujusmodi in Deo ponenda est. Ergo in Deo reperitur inclinatio naturalis ad tribuendum bonum aliis seu appetitus innatus in res illi extrinsecas. Tamen hic appetitus opus est ut sit inefficax, ac proinde non afferens necessitatem communicandi bonum aliis; nam aliter includeret imperfectionem imposeretque Deo necessitatem agendi ad extra, et Deus necessario amaret, quae non sunt necessario amabilia, et quodammodo fieret Deus dependens a creaturis.

519. Dices 1.º Appetitus est rei non habitae, ac proinde supponit indigentiam et imperfectionem. Ergo non est tribuendus Deo.

Resp. Neg. ant. Quamvis enim secundum vocis etymologiam appetitus sit rei non habitae, tamen jam communiter usurpatur ad significandos quoslibet affectus; quocirca etiam gaudium seu quies in possessione boni potest vocari appetitus, atque ideo per metaphoram recte dicitur appetitus innatus inclinatio seu propensio rei in bonum jam obtentum.

520. Dices 2.º Appetitus oportet ut sit in rem aliquo modo ab appetente distinctam. Ergo in Deo non datur appetitus innatus respectu sui-metipsius.

Resp. Neg. ant. Nam appetitus elicited certe tendit etiam in ipsum appetentem; atque de appetitu innato idem tenendum. Quia appetitus innatus est propensio et inclinatio in bonum subjecto conveniens; unicuique autem subjecto est bonum valde conveniens proprium esse et propria perfectio; unde unaquaeque res appetit ex rebus a se distinctis ea quae ad conservationem et perfectionem proprii esse conducunt.

521. Dices 3.º Deus non appetit innate creaturas; non enim melius se habet cum illis quam sine illis.

Resp. Neg. assert.; et concedo ejus probationem. Nam etsi Deus non se habeat melius cum creaturis quam sine illis; tamen decet Deum habere propensionem naturalem ad bonum caeaturis communicandum. Aliunde creaturae sunt bonum Deo conveniens, quatenus ab eis externa divinarum perfectionum manifestatio affertur¹.

ARTICULUS II

De amore Dei in se ipsum necnon de objecto formali divinae voluntatis

522. Praemitt. 1.º Quid sit objectum materiale, quid formale respectu scientiae, jam supra n. 309 declaratum est. Unde similiter respectu voluntatis, objectum *materiale* est quod attingitur a voluntate, et *formale* illud propter quod vel ratione cujus alterum attingitur. Aliqui subdistinguunt objectum formale *in formale quod* et *quo*. Formale *quod* est illud quod modo definitum est, ut ratio boni; et *formale quo* est id quo *formale quod* constituitur tale, ut, v. gr., bonitas vel amabilitas objecti. Rursus objectum formale voluntatis potest esse motivum *stricte tale et minus stricte tale*. Primum est vere causa finalis aut moralis volitionis sive existentiae ipsius; posterius citra omnem causalitatem est aliqua ratio cur voluntas tendat in

¹ Vide P. Urraburu, *Theodic.*, d. 5, c. 1, § 3.

objectum. Rursus objectum motivum minus stricte tale, in *primarium* et *secundarium* dividitur. *Primarium* est quod ita appetitur ratione sui ut caetera omnia propter ipsum appetantur, atque in ipsum tanquam in finem ultimum dirigantur; *secundarium* vero quod ita appetitur ratione sui ut propter alterum etiam tanquam finem ultimum appetatur.

523. Praemitt. 2.º Omnes theologi tanquam indubitatum admittunt Deum necessario amare se ipsum suasque intrinsecas perfectiones. Item omnes a voluntate Dei amovent quamcumque causalitatem proprie talem et ipsi divinae voluntati ut rei causatae intrinsecam; actus enim divinae voluntatis nullam habent causam. Omnes tamen in divina voluntate motivum minus stricte tale admittunt, necnon motivum huiusmodi *primarium* esse divinam bonitatem. Controversia vero est, utrum etiam creaturae sint objectum formale *secundarium* respectu divinae volitionis. Id negant PP. Dominicani, ut Gotti ¹, Billuart ²; item Scotistae, ut Frassen ³ (Claud.), Henno ⁴; similiter plures e nostris cum P. Vazquez ⁵ et Ruiz de Montoya ⁶. Contrarium vero tenent P. Suarez ⁷, Arriaga ⁸, Tanner ⁹, Ripalda ¹⁰, Platelius ¹¹, Struggl ¹² (Marc.) aliique, ipsique favet D. Thomas ut ex probationibus constabit.

Thesis. Deus se ipsum suasque perfectiones necessario amat; atque motivum *primarium* divinae voluntatis est bonitas increata, *secundarium* vero sunt creaturae.

Haec thesis quatuor partibus constat, ex quibus tres priores sunt certae theologicæ, et ultima ut probabilior defenditur.

524. Prob. 1.^a p. 1.º Quia divina voluntas est actus purissimus; ergo in aliquod objectum necessario tendit; quia non concipitur

1 *De Deo uno*, tr. 5, q. 1, dub. 2.

2 *De Deo uno*, diss. 7, a. 2.

3 *De Deo uno*, tr. 2, d. 2, q. 3.

4 *De Deo uno*, d. 6, q. 3.

5 *In 1. p.*, d. 82, c. 2.

6 *De voluntate*, d. 3.

7 *De Incarnat.*, d. 41, s. 4; *De Deo uno*, l. 3, c. 7, n. 12.

8 *De Deo uno*, d. 24, s. 8.

9 *De Deo uno*, d. 2, q. 10, dub. 5, n. 8.

10 *De caritate*, d. 31, s. 1.

11 *De Deo*, c. 4, § 1, n. 156.

12 *De Deo uno*, p. 1, tr. 1, d. 5, q. 1, a. 2.

actus voluntatis sine objecto in quod tendat; ergo necessario in ipsum Deum tendit. *Prob.* hoc ultimum cons. Quia nullum objectum est tam accommodatum divinae voluntati, quae est infinita, sicut ipse Deus.

525. 2.º Deus est bonum summum et infinitum. Atqui bonum huiusmodi clare et prout est in se propositum voluntati, ab hac necessario amatur. Ergo quum Deus proponatur summa claritate seu modo comprehensivo divinae voluntati, haec illum necessario amat. *Prob. min.* Quia bonum summum et infinitum prout est in se habet infinitam vim trahendi ad se quamlibet voluntatem; quia si bonum trahit voluntatem ad se, oportet ut bonum infinitum infinite trahat. Ergo bonum summum et infinitum necessario trahit ad se quamlibet voluntatem, cui prout est in se, proponatur, atque ideo etiam divinam; ac proinde haec Deum necessario amat; secus enim non infinite traheretur a divina bonitate.

526. 3.º Bonum infinitum continet in se omnem rationem amandi, eo quod complectatur omne bonum. Ergo necessario amatur a divina voluntate; quia haec nullam rationem habere potest ad tale objectum non amandum.

527. *Prob.* 2.^a p. Quia quaelibet divina perfectio est infinite amabilis in sua linea et Deo summe necessaria; nam sine illa desineret esse Deus. Ergo quaelibet divina perfectio necessario amatur a Deo. *Prob. cons.* Tum quia quod est infinite amabile habet infinitam vim trahendi voluntatem ad se, tum quia, quum Deus necessario amet se ipsum, opus est ut necessario quoque amet id sine quo desineret esse.

528. *Prob.* 3.^a p. 1.º Ex *Proverb.* XVI, 4, ubi legitur: «Universa propter semetipsum operatus est Dominus.» Ergo omnia creata amantur a Deo propter se ipsum. Sed objectum quod ita amatur, est motivum primum. Ergo.

529. 2.º Bonitas increata propter se ipsam a divina voluntate amatur; caetera autem omnia propter ipsam tanquam finem rerum omnium ultimum; quia ex una parte bonitas increata est infinite amabilis ratione sui, ex altera vero est finis ultimus rerum omnium; quia *universa propter semetipsum operatus est Dominus*; et sicut omnia sunt a Deo, et ab eo sub omni ratione dependent, sic etiam, saltem ultimo, ad Deum dirigenda sunt. Ergo est motivum primum divinae voluntatis; nam motivum huiusmodi est quod amatur ratione sui et caetera omnia propter ipsum.

530. *Prob.* 4.^a p. 1.º ex *S. Script.* In *Sapient.* XI, 24,

legitur : « Dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. » In *Genes.* XXII, 16 : « Per memetipsum juravi, dicit Dominus : quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi. » In *Matth.* XXV, 34 et sq. : « Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum... Esurivi enim, et dedistis mihi manducare. » Demum in *Joan.* XVI, 27 : « Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis. » In his testimoniis poenitentia, opera hominum, amor Apostolorum in Christum, atque ideo res creatae ponuntur tanquam motivum divinae voluntatis. Atqui res creatae motivum divinae voluntatis primum esse nequeunt. Ergo saltem sunt motivum secundarium.

531. 2.º In *Joan.* III, 16, dicitur : « Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret », et in Symbolo *Nicaen. Constantinop.* legitur : « Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis et incarnatus est. » Sed haec indicant res creatas esse quoque motivum divinae voluntatis. Ergo saltem sunt motivum secundarium.

532. 3.º Bona hominum opera movent divinam voluntatem ad remunerationem; peccata vero ad punitionem. Ergo aliquid creatum est motivum secundarium divinae voluntatis. Item preces B. Mariae Virginis, beatorum animarumque justarum movent Deum ac proinde divinam voluntatem ad largiendum id quod postulatur.

533. 4.º Creaturae vere participant bonitatem aptam ad divinas perfectiones manifestandas necnon ad gloriam Dei promovendam. Ergo non apparet cur non possint amari ratione sui a divina voluntate, quamvis secundario. Item videtur esse perfectio divinae voluntatis posse amare quamlibet rem omni modo quo sit honeste amabilis. Atqui etiam res creatae sunt honeste amabiles ratione sui. Ergo ita a Deo amari possunt.

534. 5.º Theologi communiter ponunt in Deo justitiam, misericordiam, beneficentiam, liberalitatem caeterasque virtutes morales nullam involventes imperfectionem. Atqui virtutes morales pro motivo habent bonitatem creatam; si enim increatam tantum haberent, hoc ipso non essent nisi virtutes theologicae, non morales. Ergo oportet ut divina voluntas habeat quoque pro motivo bonitatem creatam.

535. 6.º Ex S. Thom. in I. 1, *Contr. gentes*, c. 86, dicente : « Bonum universi esse rationem, ob quam Deus velit bonum creatum singulare. » Rursus in eodem loco c. 87 ait : « Quamvis autem aliqua

ratio divinae voluntatis esse possit, non tamen sequitur, quod voluntatis ejus sit aliqua causa.» Atque ex contextu elucet ea verba *aliqua ratio* referri ad creaturas. Idem evincitur ex cap. 93 ejusdem libr. Unde si S. Doctor alibi contrarium asserere videtur, censendus est loqui de motivo primario, i. e., absolute negare res creatas posse esse motivum primum respectu divinae voluntatis.

536. Obj. 1.º contra 4.^{am} p. Actus divinae voluntatis, quum sit infinite perfectus, opus est ut habeat motivum perfectissimum. Atqui bonitas creata non est motivum perfectissimum; bonitas enim increata est motivum infinite excellentius. Ergo bonitas creata nullo modo potest esse motivum divinae voluntatis.

Resp. Dist. maj. : actus divinae voluntatis opus est ut habeat motivum primum perfectissimum, **conc.**; secundarium, **neg.** Et **concess. min. dist. cons.** : bonitas creata nullo modo potest esse motivum primum divinae voluntatis, **conc.**, secundarium, **neg.** Igitur actus divinae voluntatis, quamvis habeat pro motivo aliquid creatum, simul etiam habet, saltem in sensu reali, bonitatem increatam tanquam primum motivum; quare semper habet motivum excellentissimum.

537. Obj. 2.º Si bonitas creata esset motivum actus divinae voluntatis, hic considerari posset praecise quatenus attingens tale motivum. Atqui actus divinae voluntatis considerari nequit praecise quatenus attingens motivum creatum; sic enim consideratus in suo formali conceptu imperfectionem includeret. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et ejus probat. Etenim praecise attingere motivum creatum ab eoque citra veram causalitatem moveri non dicit imperfectionem. Imperfectio esset actum solum moveri a re aliqua creata; quia actus solum habens pro motivo aliquid creatum, necessario est finitus, atque ideo imperfectus. Actus autem respiciens motivum creatum, non inde impeditur simul respicere motivum increatum atque infinita perfectione donari. Accedit quod actus divinae voluntatis etiam quatenus praecise habens motivum creatum, dicit in sensu reali infinitam perfectionem; quia ille actus quatenus divinus exigit identificari cum Deo; haec autem exigentia solum potest competere rei infinite perfectae. Atque de hac re simili modo ratiocinandum esse videtur, ac factum est de motivo divinae scientiae nn. 330 et 337; tamen cum hoc discrimine quod divina scientia est necessaria, et amor Dei erga creaturas est liber.

538. Obj. 3.º Actus voluntatis desumit speciem a suo motivo. Ergo si actus divinae voluntatis pro motivo haberet aliquid creatum, speciem a creatura desumeret.

Resp. Dist. ant. : Actus voluntatis habens causam proprie talem desumit speciem a suo motivo, **conc.**; actus voluntatis nullam habens causam, **neg. et neg. cons.** Actus enim divinae voluntatis est a se et nullam omnino habet causam; quocirca non potest desumere speciem a suo motivo, eo quod actus divinus habeat entitatem prorsus independentem a quacumque re tanquam a causa; specificativum enim alicujus rei est aliqua ipsius causa. Si vero specificatio late sumatur, et solum significet voluntatem divinam a se ipsa habere posse amare bonitatem creatam eo modo quo est amabilis, concedi potest divinam voluntatem a bonitate creata specificari; sed tantum secundario, et primario a motivo primario.

539. Obj. 4.º Bonitas increata est finis omnium rerum bona autem creata tantum sunt media. Atqui media non habent rationem motivi. Ergo.

Resp. Dist. maj. Bonitas increata est finis ultimus rerum omnium, **conc.**; finis etiam intermedius seu excludit omnem alium finem praeter ipsam, **neg.** Bona autem creata etiam habent rationem finis, non quidem ultimi, sed intermedii, quod quidem sufficit ut ratione sui amari modo secundario possint. Tamen respectu divinae voluntatis nulla res neque ejus bonitas est finis seu causa finalis, sed solum ratio amandi divinae voluntati tribuitur.

540. Obj. 5.º Bonitas increata est motivum adaequatum divinae voluntatis. Ergo divina voluntas non aliud praeter illam respicit motivum.

Resp. Dist. ant. : Bonitas increata est motivum adaequatum divinae voluntatis, i. e., bonum eminenter continens omne aliud bonum, atque ideo de se sufficiens ad plene explendam divinam voluntatem, **conc.**; est formaliter omne bonum ratione sui amabile, **neg.** Argumentum ad summum probat Deum non amare necessario creaturas, eo quod sibi sufficientissimus sit; minime vero non posse eas amare etiam ratione ipsarum.

ARTICULUS. III

De libertate divinae voluntatis erga creaturas

541. Praemitt. Dictum est in articulo proximo Deum se ipsum necessario amare; atque in praesenti investigandum est, utrum creaturae necessario, an libere a Deo amentur. Quaestio est de *libertate indifferentiae* sive de illa, quae definiri potest: *plena et expedita potestas eligendi pro nutu operantis unum prae altero aut utrumque aut neutrum*. Libertatem indifferentiae Deo negarunt plures philosophi ethnici nonnullique haeretici¹. Verum est dogma catholicum Deum libertate indifferentiae quoad actiones ad extra donari. Inter catholicos tamen est controversia de amore Dei in res possibles. Atque dissensio non est de amore efficaci; omnes enim consentiunt Deum pure possibilia non amare modo efficaci, quum nihil reale illis tribuat; neque est dissensio de possibilibus, quatenus haec cum Deo identificantur, quum sub hac ratione a Deo necessario amentur. Sed dissensio est de amore simplicis complacentiae, quae quidem circa illud esse, quod possibilia haberent, si producerentur, versetur. Negant in Deo quemcumque amorem erga res possibles P. Suarez², Salmanticenses³, Joannes a S. Thoma⁴ et generatim omnes PP. Dominicani.

Thesis I. Divina voluntas libertate indifferentiae donatur quoad actiones ad extra et quoad creaturas saltem ut existentes.

542. Prob. 1.º ex S. Script. a) In I Cor. I, 27, dicitur: « Quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus... » In II Thess. II, 12: « Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis... quod elegerit vos Deus... » Ad Ephes. I, 4: « Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. »

¹ Ruiz de Montoya, *De voluntate Dei*, d. 7, s. 1.

² *Metaphys.*, q. 30, s. 16, n. 41; *De Deo uno*, l. 3, c. 6, n. 10; *De Trinitate*, l. 11, c. 2, n. 9.

³ *De Deo uno*, q. 19, d. 5.

⁴ *In 1. p.*, q. 19, d. 4, a. 6.

In eodem loco v. 11 : « Qui (Deus) operatur omnia secundum consilium voluntatis suae. » In his testimoniis tribuitur Deo electio et operatio secundum consilium voluntatis. Sed operari cum electione et ex consilio voluntatis importat libertatem indifferentiae; nemo enim dicitur eligere aut ex consilio agere ea quae vitari nequeunt. Ergo.

b) In *Psalm.* CXXXIV, 6, dicitur : « Omnia quaecumque voluit, Dominus fecit. » Ad *Rom.* IX, 18 : « Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat. » I *Cor.* XII, 11 : « Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. » *Joan.* V, 24 : « Filius, quos vult, vivificat. » Demum apud eundem *Joan.* III, 8 : « Spiritus ubi vult spirat. » Atqui haec omnia aperte indicant Deum velle aut nolle hoc vel illud pro suo nutu, ac proinde habere libertatem indifferentiae. Ergo.

c) In *Eccles.* XXXIX, 8, legitur : « Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiae replebit illum. » In *Dan.* III, 17 : « Ecce enim Deus noster... potest eripere nos de camino ignis ardentis... Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus. » In *Sapient.* XII, 18 : « Subest enim tibi, cum volueris posse. » In *Jacob.* IV, 15 : « Si Dominus voluerit; et : Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. » Atqui hi loquendi modi ostendunt Deo convenire libertatem indifferentiae; nemo enim diceret serio alteri : *si volueris, poteris mihi dare hanc pecuniam*, si hoc non esset penes alterius libertatem. Ergo.

543. 2.º Ex Conc. Vat. quod in sess. 3 cap. 1, inquit : « Hic solus verus Deus... liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem... » Et deinde in can. 5, ex respondentibus illi cap. 1 : « Si quis... Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat se ipsum... A. S. » Item inter errores Abaelardi damnatos ab Innocentio II, n. 7, legitur : « Quod ea solummodo possit Deus facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore, quo facit et non alio. »

544. 3.º Ex PP. S. Hilarius de Deo haec dicit¹ : « Extra corporalis naturae necessitatem liber manens, quod vult, et cum vult, et ubi vult, praestat ex sese. » S. Ambrosius² : « Haec operatur unus et idem Spiritus, dividens singulis prout vult, id est, pro libero

¹ L. de synod., n. 44 (M. L. 10, 514).

² De fide, l. 2, c. 6, n. 48 (M. L. 16, 592).

voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.» S. Augustinus¹: «Deus ipse numquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?» S. Epiphanius²: «Deus Pater hominem et caetera omnia pro sua voluntate procreavit.» Postremo S. Joannes Damasc.³: «Divina natura voluntate praedita arbitrioque est libero.»

545. 4.º Voluntas divina tendit in bonum prout ab intellectu propositum. Atqui divinus intellectus non proponit res creatas tanquam necessario amabiles Deo. Ergo divina voluntas non amat eas necessario. *Prob. min.* Quia res creatae non sunt Deo necessariae, quum sit Deus sibi sufficientissimus ob suam infinitatem; ergo divinus intellectus non potest eas proponere tanquam necessario amabiles. Accedit quod sit perfectio simpliciter simplex posse amare unamquamque rem secundum ejus bonitatem. Atqui res creatae non habent bonitatem necessariam, sed contingentem et finitam. Ergo est perfectio simpliciter simplex posse res creatas libere amare, ac proinde haec perfectio est in Deo. Item si Deus necessario amaret creaturas, haec necessitas proveniret aut ab ipsis creaturis aut a natura divina. Non provenit a creaturis, quum Deus ab illis sit omnino independens; verum nec a natura divina, quia haec creaturis nullatenus indiget. Ergo. Postremo Deus largitus est libertatem creaturis rationalibus. Ergo illam etiam habet, et quidem formaliter; nam in suo conceptu formali imperfectionem non dicit.

546. 5.º Apud omnes gentes diriguntur preces in Deum ad ejus auxilium obtinendum: item sacrificia ad eum placandum. Atqui haec inutilia essent, si Deus libertate careret. Ergo.

Thesis II. Deus omnes creaturas existentes non moraliter malas diligit; peccata autem odio habet.

Haec thesis est certa theologicæ de amore libero simpliciter, et solum hypothetice necessario.

547. Prob. 1.^a p. 1.º ex Sap. XI, 25, ubi legitur: «Diligis enim omnia quae sunt, et nihil odisti eorum quae fecisti.»

¹ *De civit Dei*, I, 22, c. 30, n. 3 (M. L. 41, 802).

² *Haer.* 23, n. 5 (M. G. 41, 303).

³ *De duabus Christi volunt.*, n. 28 (M. G. 95, 162).

548. 2.º Amare est velle alicui bonum; sed Deus omnibus creaturis existentibus vult bonum, nempe earum existentiam quam in aliqua temporis differentia ab illo accipiunt. Ergo.

549. Prob. 2.^a p. 1.º In *Psal.* V, 5 et 7 legitur: « Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es... Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.» In *Isai.* LXV, 12: « Et faciebatis malum in oculis meis, et quae nolui elegistis.» Haec autem et plurima alia testimonia ostendunt Deum odio habere peccata.

550. 2.º Peccata sunt contra divina praecepta; Deus autem nequit non odio habere suorum praeceptorum transgressionem. Ergo.

Thesis III. Deus potest aliquam habere complacentiam in rebus possibilibus non moraliter malis; haec autem complacentia, etsi necessaria sit quoad specificationem, est libera quoad exercitium.

551. Notand. 1.º Libertas specificationis est posse voluntatem tendere in hoc aut in illud objectum; exercitii vero est posse tendere aut non tendere in quodlibet objectum; contra necessitas quoad specificationem est, si tendatur in objectum, non posse in illud tendere nisi per actum talis speciei; et exercitii, si necessario tendat voluntas in objectum.

552. Not. 2.º Communior sententia admittit Deum posse habere quamdam simplicem complacentiam in res possibles, et quidem quoad esse conditionatum proprium et determinatum uniuscuiusque possibilis; verum ii auctores non consentiunt inter se in definiendo, utrum illa complacentia sit necessaria, an libera. Defendunt eam esse necessariam Vazquez¹, Ruiz de Montoya², Valentia³, Fasolus⁴, et communior nostrorum sententia; eandemque sententiam tuentur communiter Scotistae cum Frassen⁵, alique. Asserunt vero illam complacentiam esse liberam Lugo (Franc. de)⁶ et alii. Ad S. Thomam quod attinet, PP. Dominicani contendunt illum infitari quemcumque amorem erga creaturas mere possibles, atque ad id ostendendum plura ipsius afferunt testimonia⁷; verum id quod intendunt, non probant, quia omnia testimonia explicari possunt aut de amore efficaci, vi cuius tribuatur existentia, aut de amore simpliciter et absolute tali; non autem testimonia objecta aliquem amorem simplicis complacentiae excludunt. Unde S. Doctor dicit⁸: « Qui (Deus) non vult nisi ea quae sunt, vel

1 In 1 p., q. 79, c. 2.

2 De voluntate Dei, d. 6.

3 In 1 p., q. 14, d. 1, punct. 7.

4 In 1 p., q. 19, a 3, dub. 2.

5 De Deo uno, de voluntate divina, q. 3.

6 De Deo uno, d. 35, c. 1.

7 1 p., q. 5, aa. 1, 2, 3; q. 6, a. 3; q. 20, a. 2; *Contr. gentes*, l. 1, cc. 79 et 81; *In 1 sent.*, d. 45, q. 1, a. 2, ad 2; *De veritate*, q. 21, a. 2, ad 4, et q. 23, a. 4, ad 13.

8 *Contr. gentes*, l. 1, c. 84, ad finem.

possunt esse bona.» Et inferius¹: «Materia ergo non potest simpliciter dici ens... potest autem ex hoc simpliciter dici bona propter ordinem ipsum. In quo apparet quod bonum quodammodo amplioris est ambitus quam ens.» Id autem quod est bonum aliquo modo amari potest.

553. Prob. 1.^a p. Creaturae pure possibiles sunt bonae. Ergo possunt amari a Deo; quidquid enim est bonum sine admixtione mali moralis a Deo amari potest. *Prob. ant.* Creaturae pure possibiles sunt illae eadem quae existerent, si Deus illis existentiam impertiret. Atqui creaturae existentes sunt bonae et amabiles. Ergo etiam creaturae possibiles. Item creaturae possibiles a Deo cognoscuntur tanquam verae. Ergo similiter amari poterunt tanquam bonae. Accedit quod creaturae etiam pure possibiles essent aptae ad manifestandam Dei potentiam aliasque divinas perfectiones, si crearentur. Ergo Deus hac de causa poterit sibi in eis complacere. Haec tamen complacentia est simplex affectus; quia nihil boni actualis possibilibus affert.

554. Prob. 2.^a p. In pure possibilibus non moraliter malis nihil est quod sit dignum displicentia seu simplici odio. Ergo Deus non potest habere displicentiam seu odium in pure possibilia non moraliter mala; nam affectus Dei sunt essentialiter recti, atque ideo non possunt tendere in res modo indebito.

555. Prob. 3.^a p. Si Deus cogeretur ad amanda pure possibilia simplici complacentia, haec necessitas proveniret aut ex ipsis possibilibus, aut ex natura Dei. Atqui neutrum dici potest. Ergo. *Prob. min.* Non provenit ex ipsis possibilibus; quia haec sunt bona finita et imperfecta, ac proinde non possunt habere vim ad necessario trahendam voluntatem infinitam, cui tantum infinitum bonum est plene proportionatum. Neque ex natura Dei; quia quum Deus sit sibi sufficientissimus et habeat ex se omne bonum, non est unde necessario inducatur ad aliquid amandum extra se ipsum.

Thesis IV. Deus habere potest displicentiam in peccata pure possibilia; quae quidem necessaria est quoad specificationem, non autem quoad exercitium.

Ad auctores quod attinet, idem sentiendum esse videtur de mente eorum circa displicentiam in peccatum, ac in thesi proxima dictum est de eorum mente circa complacentiam in bonum possibile.

556. Prob. 1.^a p. Peccata pure possibilia sunt ea ipsa quae existerent, si creatura rationalis in ea incideret. Atqui Deus potest habere displicentiam in peccata existentia. Ergo etiam in possibilia.

557. Prob. 2.^a p. Deus est infinite sanctus ejusque voluntas infinite recta. Ergo repugnat Deum habere aliquam complacentiam in peccata, utpote repugnantia sanctitati et rectitudini morali.

¹ *Contr. gentes*, l. 3, c. 20.

558. Prob. 3.^a p. Quia etsi Deus necessario afficiatur odio in peccatum actuale, eo quod istud sit actualis divinae legis transgressio, et quantum est ex se pugnet cum divina gloria; tamen non apparet, unde Deus cogatur ad displicentiam actu exercendam in peccatum pure possibile, quum hoc nec sit actualis legis transgressio, neque actu cum divina gloria pugnet.

559. Obj. 1.º contr. 1.^{am} assert. Quidquid Deus vult, ab aeterno vult. Atqui ea quae sunt ab aeterno, sunt necessaria. Ergo volitio Dei est necessaria, et nullo modo libera.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : quae existunt ab aeterno sunt necessaria, **conc.**; necessario respiciunt has vel illas creaturas prout existentes, **neg.** Igitur divina volitio, quamvis realiter sit ipsa entitas Dei necessaria, tamen potest amare aut non amare creaturas pro nutu Dei; hoc enim postulat infinita Dei perfectio¹.

560. Obj. 2.º Scientia Dei necessario attingit quidquid est cognoscibile. Ergo similiter divina voluntas amat necessario quidquid est amabile.

Resp. Conc. ant et neg. cons. Nam evidens est perfectio ignorare nihil; non est autem perfectio teneri ad amanda illa, quae non sunt bona necessaria amanti, ut sunt creaturae respectu Dei; et ideirco divinae voluntatis perfectio est creaturas amare libere.

561. Obj. 3.º Quo perfectior est natura, eo majorem ad communicandum sese inclinationem habet. Atqui divina natura est infinite perfecta. Ergo infinitam ad se communicandum inclinationem habet, atque ideo non est libera.

Resp. Dist. maj. : Quo perfectior est natura, eo majorem ad communicandum sese inclinationem habet, si inclinatio accipiat pro aptitudine seu potentia, **conc.**; si accipiat pro exigentia seu necessitate, **subdist. :** accedente libera Dei voluntate, iterum, **conc.**; praescindendo a libera Dei voluntate, **neg.** Quamvis in Deo sit infinita aptitudo et potentia ad se communicandum ad extra, non est tamen necessitas talis communicationis nisi juxta mensuram et gradum a libera Dei voluntate praedefinitum. In agente enim rationali, cujusmodi est Deus, actiones externae subjiciuntur liberae ejusdem voluntati, nec natura aliqua rationalis postulat se communicare aliis nisi per liberam ipsius voluntatem.

562. Obj. 4.º Deus perfectissime se ipsum amat. Ergo neces-

¹ Vide dicta supra, n. 382.

sario debet omne bonum suum sive intrinsecum sive extrinsecum velle; ac proinde necessario amabit creaturas.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Deus enim est sibi sufficientissimus, nec aliquid ei accrescit ex productione creaturarum. Quapropter, etsi Deus se ipsum perfectissime amet, non cogitur ad creaturas producendas, quum tam felix ac beatus sit cum illis ac sine illis. Nec divinae virtutes perficiuntur per earum actus quos Deus erga creaturas exercent; nam quidquid ad illos actus exercendos requiritur, perfectissimo modo est in Deo sive actum externum talis virtutis ponat, sive secus.

563. Obj. 5.º Indifferentia ad amandum aut non amandum dicit imperfectionem; quia supponit potentialitatem. Atqui Deo nulla tribuenda est imperfectio. Ergo.

Resp. Neg. maj. et ejus prob. Quia, etiamsi in creaturis indifferentia ad amandum et non amandum dicat imperfectionem, eo quod in creaturis actus liberi voluntatis sint realiter distincti a substantia, ac proinde important compositionem ex substantia et accidente; non ita evenit in Deo. Etenim Deus omnia potest velle aut nolle per eundem actum infinitum; quocirca indifferentia divinae voluntatis non est ad recipiendum aut non recipiendum in ea aliquem actum, sed ad attingenda aut non attingenda quaelibet objecta creata per eundem actum infinitum sine aliqua, saltem reali, receptione in divino esse, sive voluntate¹.

564. Obj. 6.º Si actiones Dei ad extra essent ei liberae, ipsi quoque libera esset actio qua in peccatum concurrit. Atqui hoc dici nequit; secus peccatum Deo imputaretur. Ergo.

Resp. Dist. maj. : actio, qua Deus in peccatum concurrit, est ei libera voluntate pure permissiva, **conc.**; voluntate approbativa seu beneplaciti, **neg.** **Et contradist. min. :** nequit dici Deum concurrere in peccatum voluntate libera pure permissiva, **neg.**; voluntate libera beneplaciti seu approbativa, **conc.** Deus utique concurrit in peccatum, sed voluntate pure permissiva, simulque prohibendo illud atque gravissimas peccanti minando poenas; quamobrem actio peccati Deo nullatenus imputanda est. Etenim respectu Dei voluntas pure permissiva est non impedire peccatum et simul velle serio illud non esse odioque habere; nemini autem imputatur actio quam serio vult non

¹ Vide dicta n. 382.

esse odioque eam habet, quamvis illam non impediat, quum ex nullo capite eam actionem impedire teneatur, sicut Deus non tenetur, qui iustissimis de causis peccata permittere valet. Porro Deus non negat creaturae suum concursum ad ponendum peccatum, quia aliter haec non esset libera ad bonum et malum faciendum; verum ita non negat suum concursum in malum, ut serio velit et jubeat creaturam non ponere actionem malam, sed bonam ipsique placentem. Unde tota actionis pravae imputabilitas in solam creaturam cadit. Vide plura de hac re apud P. Lossada¹.

565. Obj. 1.º contr. 3.^{am} assert. Amare est velle alicui bonum. Sed Deus nullum bonum potest velle pure possibilibus, dum haec in statu purae possibilitatis remanent. Ergo.

Resp. Dist. maj. : amare est velle alicui bonum, si amor sit efficax, **conc.**; si tantum sit complacentia quaedam, **neg.** **Et concess. min. neg. cons.** Simplex complacentia de aliqua re non affert aliquid boni rei amatae, sed supponit hanc esse aliquo modo bonam.

566. Obj. 2.º Possibilia in tantum sunt amabilia, in quantum sunt quaedam divinae bonitatis participatio. Atqui sunt participatio divinae bonitatis necessaria. Ergo sunt necessario amabilia.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : sunt participatio divinae bonitatis necessaria, sed conditionata et finita, **conc.**; absoluta seu actualis et illimitata, **neg.** **Et neg. cons.,** si significet possibilia esse necessario amanda; concedi autem potest, si solum significet possibilia necessario habere bonitatem et amabilitatem conditionatam, seu in potentia. Proinde etsi possibilia sint necessario aliqua divinae bonitatis participatio, non ideo necessario amantur a Deo; quia solum sunt participatio limitata et conditionata, seu in potentia, et idcirco insufficiens ad voluntatem infinitam necessario trahendam.

567. Obj. 3.º Res pure possibles habent eandem bonitatem ac res existentes. Atqui Deus necessario sibi complacet in rebus existentibus non moraliter malis. Ergo similiter in possibilibus.

Resp. Dist. maj. : res pure possibles habent eandem bonitatem ac res existentes, sed diverso modo, i. e., res existentes habent bonitatem actu, et possibles solum in potentia, **conc.**, aliter **neg.** **Et dist. etiam min. :** Deus necessario sibi complacet in rebus existentibus non moraliter malis voluntate consequente, **conc.**; absolute et nulla facta hypothesi, **neg.** Quapropter divina complacentia in rebus existentibus non est simpliciter necessaria, sed tantum secundum quid, videlicet si Deus libere velit existentiam et conservationem illarum rerum.

568. Obj. 4.º Divina voluntas necessario amat id sine quo Deus existere nequit. Atqui Deus non potest existere sine rerum possibilitate, eo quod sit intrinsece connexus cum illa. Ergo Deus necessario amat rerum possibilitatem seu pure possibilia.

¹ *Physic.*, tract. 2, d. 8, cc. 3 et 4.

Resp. Dist. maj. : divina voluntas necessario amat id sine quo Deus intrinsece et formaliter existere nequit, **conc.**; id sine quo Deus existere nequit solum arguitive, **neg.** **Et contradist. min. :** Deus non potest existere sine rerum possibilitate, i. e., praecise deficientibus possibilibus Deus formaliter et intrinsece deficeret, **neg.**; arguitive, **conc.** Deus non constituitur formaliter et intrinsece per res possibles, atque ideo quamvis possibilia deficerent, formaliter et intrinsece non deficeret Deus; verum deficeret arguitive, quia si possibilia fierent impossibilia, inde argueretur Deum esse mutatum et defecisse. Jam ex eo quod Deus sit sibi sufficientissimus per ea quibus formaliter et intrinsece constituitur, recte sequitur non teneri ad alia amanda, quamvis cum ipsis necessario connectatur; non potest enim timere aliquid mali in se propter possibilitatem defectum; nam ipsa entitas Dei, quum sit essentialiter indeficiens, necessario ex se impedit ne possibilia deficere valeant.

569. Obj. 5.º Si amatur unum metaphysice connexum cum altero, etiam necessario amatur alterum. Atqui Deus necessario amat se ipsum qui est metaphysice connexus cum possibilibus. Ergo necessario amat possibilia.

Resp. Neg. Maj. Sic Deus amat Christum ut Redemptorem, et poenitentiam qui cum peccato metaphysice connectuntur; tamen peccatum nullatenus a Deo amatur.

570. Obj. cont. 4.^{am} assert. Deo non potest displicere id sine quo ipse existere nequit. Atqui Deus existere nequit sine possibilitate passiva peccati; cum hac enim metaphysice connectitur. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Deo non potest displicere id sine quo ipse formaliter et intrinsece existere nequit, **conc.**; id sine quo ipse existere nequit tantum arguitive et propter defectum termini connexionis extrinseci, **neg.** Peccatum ut possibile, quamvis metaphysice connexum cum Deo, est aliquid ipsi extrinsecum ejusque perfectionibus repugnans; atque ideo opus est ut Deo displiceat. Neque ex hac displicentia timendum est, ne Deus deficiat propter defectum possibilitatis peccati; quia hic defectus satis impeditur ex eo, quod Deus sit essentialiter indefectibilis. Neque ex dictis sequitur Deum odio habere omnes potentes peccare; quia posse peccare non est malum morale nec reprehensione dignum. Unde in Eccles. XXXI, 10, legitur: « Erit illi gloria aeterna: qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit.»

ARTICULUS IV

De constitutivo actus liberi Dei

571. Praemitt. 1.º Aggredimur unam ex totius Theologiae quaestionibus obscurissimam et difficillimam. Quum enim et fide et ratione naturali certum sit Deum esse liberum et immutabilem, exoritur inde maxima difficultas in concordiam ut redigantur illa duo. Namque

si Deus est liber, potest, v. gr., habere volitionem creandi mundum aut illa carere; si autem est prorsus immutabilis, nulla re carere potest, ac proinde neque actu aliquo libero; quia si posset habere aut non habere aliquem actum, hoc ipso posset mutari. Tanta est hujus rei difficultas, ut P. Suarez¹ postquam varias diversasque sententias exposuerit, ingenue fateatur facilius esse quamlibet impugnare, quam aliquam probe defendere; et P. Arriaga² ubique, i. e., in quavis sententia, esse spinas, quae usque ad sanguinem pungunt. Quocirca si magna ingenia rem hanc ita declarare ut tenebrae penitus dissipentur, desperent, nedum ego hoc praestare possim. Proponam igitur breviter diversas sententias, easque quae minus probabiles videntur refellam, et deinde quae mihi est verior et probabilior propugnabo.

572. Praemitt. 2.º Omnes quidem sententiae, quae ad actum Dei liberum explicandum inventae sunt, ad quatuor revocari possunt. Etenim actum Dei liberum explicant aut statuentes aliquod complementum Deo extrinsecum, quod actum liberum simul cum actu Dei necessario constituat, aut tantum admittentes id quod sit intrinsecum Deo ad actum liberum constituendum. Ii vero posteriores in tres alias sententias subdividi possunt. Nam posset dici actum liberum constitui per aliquod intrinsecus Deo superadditum et realiter ab illo distinctum, vel per aliquid Deo superadditum et solum virtualiter seu aequivalenter eo distinctum, sed realiter cum illo identificatum, vel denique per ipsum actum necessarium sine ulla prorsus additione. Tenent actum liberum Dei per ipsum actum necessarium simul cum complemento aliquo externo constitui PP. Vazquez³, Platelius⁴ alique plures. Deinde Cajetanus⁵ actum liberum aliquo modo a necessario realiter distinctum ponit⁶.

Actum vero Dei liberum constitui per aliquid a Deo virtualiter distinctum et cum illo realiter identificatum docent Esparza⁷, Viva⁸, alique. Denique quarta sententia affirmat actum Dei liberum esse adaequate Deo intrinsecum nihilque actui necessario superaddere. Hanc sententiam propugnant S. Thomas⁹ et generatim PP. Domini-

¹ *Metaphys.*, d. 30, s. 9, n. 35.

² *De Deo uno*, d. 28, s. 6.

³ *In 1 p.*, d. 80, c. 2.

⁴ *De Deo uno*, c. 4, § 1, n. 142.

⁵ *In 1 p.*, q. 13, aa. 2 et 3.

⁶ Vide Bañez, *in 1 p.*, q. 19, a. 2; Ruiz de Montoya, *De voluntate Dei*, d. 13, s. 1.

⁷ *De Deo uno*, q. 22.

⁸ *De Deo, uno*, d. 4. a. 2,

⁹ *1 p.*, q. 19, a. 3, ad 4 et 5; *Contr. gentes*, l. 1, c. 82.

cani; item Salmanticenses¹, Scotus² et scotistae communius, necnon plures e nostris cum P. Suarez³, Toletus⁴, Valentia⁵, Ruiz de Montoya⁶ aliisque. Porro auctores postremae sententiae varie loquuntur, tamen de his duobus consentire videntur, ut jam indicatum est, scilicet actum liberum esse adaequate Deo intrinsecum, et nihil positivum actui necessario addere.

Thesis I. Actus liber Dei neque inadaequate per aliquid Deo extrinsecum constituitur, neque per aliquid realiter a Deo distinctum, neque per aliquid tantum virtualiter a Deo distinctum, et virtualiter defectibile.

Haec thesis, ut elucet, tres partes continet: prima et tertia defenduntur ut probabiliores, secunda vero ut moraliter certa.

573. Prob. 1.^a p. 1.º *Ex S. Script.* In *Psal.* CXIII, 3 secundo dicitur⁷: «Deus... omnia quaecumque voluit fecit.» Et *Sap.* XI, 26 legitur: «Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?» Et *Ephes.* I, 11: «Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.» In his testimoniis distinctio fit inter actum divinae voluntatis et operationem ejus externam, et indicatur hanc dependere ab illo. Atqui operatio externa non dependet a seipsa, seu quod idem est nec inadaequate est sui metipsius causa. Ergo operatio externa nec inadaequate est actus liber Dei.

574. 2.º Actus liberi voluntatis sunt actus vitales, ut omnes admittunt. Atqui de ratione actus vitalis est ut sit adaequate intrinsecus viventi; nam in creatis ita evenit, ut nemo negat; de Deo autem eodem modo judicandum est, quum ad perfectionem pertineat non indigere re externa tanquam complemento, aut applicatione volitionis aut nolitionis. Ergo actus Dei liber nec inadaequate constituitur per aliquid extrinsecum. Id ipsum confirmatur ex D. Thoma dicente⁸: «Operatio intellectus et voluntatis est in operante.»

575. 3.º Volitio aut nolitio Dei compleri aut applicari nequit

1 *De voluntate Dei*, d. 7, dub. 7; iidem Salmanticenses defendunt quoque ut probabilem sententiam, quae hic tertio loco proposita est, loco citato, dub. 8.

2 *In 1. sent.*, d. 39, q. unic. (Editionis Vives pag. 636-637).

3 *Metaphys.*, d. 30, s. 9; *De Deo uno*, l. 3, c. 6, n. 12; *Opuscul. de libertate div. volunt.*, d. 1, s. 2, n. 28.

4 *In 1. p.*, q. 19, a. 2.

5 *In 1. p.*, d. 1, q. 19, punct. 4.

6 *De divina voluntate*, d. 11 et sq.

7 Textus hebraeus habetur in Psalmo CXV, 3.

8 *In 1. p.*, q. 13, a. 7, ad 3.

per actionem externam. Ergo actio externa nec inadaequate actum divinae voluntatis constituit. *Prob. ant.* Tum quia actio Dei externa ideo ponitur, quia Deus vult illam ponere, ac proinde jam ante illam volitio aut nolitio Dei supponitur completa et applicata: tum quia volitio aut nolitio Dei potest in actionem externam propter diversos fines tendere; actio autem externa nullo modo potest esse completio aut applicatio divinae volitionis ad illos diversos fines; potest enim nullam cum his habere connexionem.

576. Prob. 2.^a p. 1.º Deus, ut fide et ratione naturali certum est, simplex est omnino. At non esset omnino simplex, si actus liber aliquid ei superadderet aliquo modo realiter distinctum ab ipso. Ergo.

577. 2.º Actus Dei liber aliquo modo realiter distinctus a Deo esset imperfectus; hic enim actus quatenus a Deo distingueretur posset non esse, quod certe magna imperfectio est aliarumque imperfectionum fundamentum. Atqui in Deo nihil imperfectum esse potest; alias non esset perfectissimus. Ergo.

578. 3.º Deus est actus purissimus, ut omnes catholici admittunt. Atqui non esset actus purissimus, si ratione libertatis opus esset ei superaddere actum aliquo modo ab ipso realiter distinctum; esset enim in potentia ad talem actum, quum posset aut habere illum aut eo carere. Ergo.

579. Prob. 3.^a p. 1.º Repugnat posse deficere aliquid quod realiter esset Deus. Atqui actus liber virtualiter a Deo distinctus esset realiter ipse Deus, et tamen posset deficere aut non esse, quatenus virtualiter a Deo distingueretur, ut fatentur adversarii. Ergo. *Prob. maj.* Repugnat posse deficere quod esset ens necessarium sive a se. Atqui quod esset realiter Deus esset ens necessarium sive a se. Ergo repugnat posse deficere quod sit realiter Deus.

580. Dices : illud quod potest deficere virtualiter a Deo distinguitur. Ergo nihil repugnans in hac sententia statuitur; quia illud quod ponitur defectibile non est tale, nisi quatenus virtualiter a Deo distinguitur.

Resp. Illud quod virtualiter a Deo distingueretur esset quatenus tale aut pure nihil, aut aliquid; non enim medium dari posse videtur inter pure nihilum et non pure nihilum sive aliquid. Si primum assumatur; ergo illud per quod juxta sententiam quam impugnamus, compleretur ac perficeretur actus liber Dei esset pure nihilum, quod sane aut absurdum omnino est, aut incidit in sententiam communiorem,

quae tenet actum liberum nihil addere entitati necessariae Dei. Sin alterum eligatur; ergo datur aliquid quod vere esset Deus sive ens necessarium, et nihilominus posset esse nihilum, quod repugnans prorsus videtur. Si vero illud virtualiter a Deo distinctum et quod deficere posset non esset a parte rei vere Deus, esset aliquid creatum et factum; atque ideo esset in Deo compositio ex substantia increata et ex illo actu libero creato et facto. Nec prodest hic recursus ad mysterium Trinitatis; quia etsi divinae personae virtualiter ab essentia distinguantur, non sunt tamen ullo modo defectibiles, sed omnino necessariae; quae proinde nequeunt nihil esse.

581. 2.º Si actus liber Dei esset aliquid virtualiter a Deo distinctum et defectibile, esset etiam realiter a Deo distinctus. Hoc vero neque ipsi adversarii admittunt. Ergo nec admittendum est actum liberum Dei distingui virtualiter a Deo et esse defectibilem. *Prob. maj.* Si actus liber Dei esset virtualiter a Deo distinctus et defectibilis, posset separari ab esse necessario Dei. Atqui separatio etiam non mutua est signum evidens realis distinctionis; nulla enim res a se ipsa separari potest. Ergo.

582. 3.º Actus liber Dei virtualiter ab ipso distinctus et defectibilis acciperet illud esse virtuale per veram productionem; quum enim illud esse virtuale non sit a se, nam aliter non posset deficere, necesse est ut sit per productionem. Atqui non potest accipere esse per productionem. *Ergo. Prob. min.* Si illud esse virtuale actus liberi divini produceretur, producendum esset ab ipsa entitate Dei necessaria; nam quum illud virtuale sit vitale, ab ipso Deo accipiat esse necesse est. Atqui produci nequit ab ipsa entitate Dei necessaria; quia secus existeret realis distinctio inter entitatem Dei necessariam et illud esse virtuale; nam inter produens et productum interest distinctio realis; quum nulla res se ipsam producat. Ergo.

583. 4.º Illud esse virtuale quod actus liber adderet entitati Dei necessariae, esset dependens a creatura. Atqui nihil divinum dependere a creatura potest; hoc enim est contra rationem entis sibi sufficientissimi et prorsus independentis. Ergo. *Prob. maj.* Quia illud esse virtuale, quod decretum liberum, v. gr., de existentia hujus mundi adderet entitati Dei necessariae, totum quantum esset, ordinaretur ad existentiam hujus mundi, et deficeret, si mundus numquam esset extiturus. Atqui hoc est illud esse virtuale versans circa mundi existentiam dependere a mundo; quod dicitur autem de uno esse virtuali, idem de aliis dici potest. Ergo. Imo esset aliquid finitum et limitatum, ideo factum seu creatum; etenim illud virtuale totum esset propter rem creatam quam respiceret, et ideo ab ea re finita et limitata specificaretur, et idcirco esset quid finitum. Vide plura contra hanc sententiam in P. Suarez¹, et in P. Arriaga².

1 *Metaphys.*, d. 30, s. 9, n. 19 et sq.

2 *De Deo uno*, d. 28, s. 4.

Thesis II. Actus liber Dei nihil aliud esse videtur, nisi ipsum esse necessarium et simplicissimum Dei, quatenus est actu infinitum in ratione appetitus.

584. Prob. Imprimis actum Dei liberum non distingui ab ipso esse necessario Dei satis constat ex refutatione aliarum sententiarum; si enim ille actus nequit esse aliquid Deo extrinsecum, sicuti contra 1.^{am} sententiam probatum est; neque aliquid ei intrinsecum quod distinguatur vel virtualiter ab ipso esse necessario Dei, ut contra 2.^{am} et 3.^{am} sententiam ostensum est, solum remanet actum Dei liberum nec virtualiter distingui ab entitate Dei necessaria. Deinde alia pars assertionis, nimirum esse necessarium Dei constituere actum ejus liberum, quatenus est infinitum actu in ratione appetitus, probatur eo quod esse Dei necessarium non alia ratione concipitur sufficiens ad quaelibet objecta attingenda per appetitum sine aliqua additione, nisi quatenus omnem possibilem appetitum jam actu contineat ex parte subjecti appetentis; atque ideo illud esse necessarium Dei sit actu infinitum in ratione appetitus. Hoc tamen non ita accipiendum est, ut Deus actu appetat quaecumque appetibilia; quia esset falsum; sed ita ut nihil addendum sit divino appetitui subjective et ex parte actus ad tendendum in quaelibet objecta.

Conf. Deus habet actu omnem perfectionem possibilem. Sed quilibet actus liber est perfectio. Ergo Deus jam debet actu continere omnem actum liberum possibilem. Ergo ut Deus libere tendat in quaelibet objecta creata, nihil ei addendum est ex parte actus; quia jam actu continet omnem perfectionem possibilem, quae requiri possit ad attingenda per voluntatem haec vel illa objecta.

585. Dices. Ergo si Deus actu habet omnem actum liberum possibilem, liquet actu etiam tendere in quaelibet objecta creata. Sed hoc est falsum. Ergo.

Resp. Dist. sequelam. : Ergo si Deus actu habet omnem actum liberum possibilem per infinitos actus limitatos etiam actu tendit in quaelibet objecta, **conc.**; si actu habeat omnem actum liberum possibilem per unicum actum infinitum in omni linea, debet etiam actu tendere in quaelibet objecta, **neg.** Ideo in creaturis si detur actus liber, requiritur quoque actualis tendentia in objectum; quia actus

liber creaturae desumit speciem a suo objecto et totus quantus est ordinatur ad illud, et hac de causa, si detur actus, non potest non tendere in suum objectum. In Deo autem actus liber ipsius non desumit speciem ab objecto, nec ad illud ordinatur; et idcirco quamvis detur actus, non debet tendere in objectum; sed est in potestate habentis talem actum pro suo nutu attingere aut non attingere quaelibet objecta sine ulla mutatione aut additione. Atque ratio fundamentalis hujus rei, est ea, quae supra n. 382 tradita est, scilicet quia, quum Deus sit actus, purissimus, jam actu habet omnia, quae in creaturis dari non possunt nisi per diversas actuationes et mutationes. Unde etiam inde provenit, quod rem hanc intelligere nequeamus; quia habemus modum essendi potentialem et infinite distantem a modo, quo Deus est.

586. Corollar. 1. Ex dictis sequitur divinam libertatem non consistere in indifferentia ad acquirendum aliquem actum realiter aut virtualiter distinctum a sua substantia; sed in indifferentia ad attingenda quaelibet objecta pro suo arbitrio, quin opus sit aliquid Deo superaddi ex parte actus. Unde est magnum inter divinam et creatam libertatem discrimen: libertas enim creata est indifferens ad acquirendum novum actum, sed hoc posito non potest non tendere in objectum; e contra libertas increata non est indifferens ad acquirendum novum actum, sed solum ad attingenda quaelibet objecta. Ratio hujus discriminis est; quia creatura est limitata et potentialis; Deus vero illimitatus et actus purissimus.

587. Corollar. 2. Si divina libertas explicatur sine ulla additione ex parte actus, a fortiori aut saltem a pari scientia divina contingens explicanda est sine ulla additione ex parte actus scientis. Unde scientia divina contingens aut libera dicitur talis, non ex eo quod possit deficere aliquid vel virtualiter ex parte actus, sed denominative a contingentia objecti.

588. Obj. 1.º Deus libere vult creaturas. Sed non potest eas libere velle per ipsum suum esse necessarium; nam hoc est volitio necessaria, non libera. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Quia etsi divina volitio sit necessaria, tamen non necessario tendit in creaturas.

589. Dices. Ergo volitio necessaria potest habere aut non habere tendentiam in objecta creata. Ergo ut volitio necessaria actu attingat objecta creata, opus est ei adjungi aliquam tendentiam, quae potuisset non esse.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia volitio Dei necessaria jam actu continet omnem volitionem possibilem; atque ideo non opus est ei adjungi novam tendentiam ut actu attingat haec aut alia objecta; tendentia enim actualis in objectum aliquod per voluntatem est ipsa volitio. Unde quum volitio necessaria Dei sit omnis volitio possibilis, ita etiam est quidquid ad tendendum ad quaelibet objecta requiratur. Verum hoc est mysterium nobis occultum, qua videlicet ratione illa divina volitio eadem manens possit in quaelibet objecta tendere aut non tendere. Solummodo tantillum id explicare possumus ex eo, quod divina volitio non desumat speciem a suo objecto nec sit ad illud ordinata; et ideo ita videtur supra quodlibet objectum creatum constitui, ut pro Dei arbitrato possit attingere aut non attingere quaelibet objecta creata. Attamen nos ita loquimur de actuali tendentia divinae volitionis in haec aut illa objecta, perinde ac si esset aliquid volitioni necessariae Dei superadditum; verum hoc provenit ex imperfectione intellectus nostri, et ex eo quod rem hanc concipere prout est in se nullo modo possumus. Et hac de causa sententiae nostrae patroni dicunt actum liberum addere Deo respectum rationis; non quia reapse aliquis addatur respectus in objecta libere appetita, sed propterea quod non possumus rem hanc explicare aliter deque illa loqui nisi actui necessario Dei quemdam veluti novum respectum adjungendo.

590. Obj. 2.º Ea de quibus contradictoria praedicari possunt, distinguuntur saltem virtualiter. Atqui de volitione Dei possunt praedicari contradictoria; volitio enim divina est et tendentia et non tendentia in objectum pro suo nutu. Ergo in divina volitione debent dari praedicata virtualiter distincta.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ad probat. etiam dist.: est tendentia et non tendentia simul in idem objectum, **neg.:** potest esse tendentia et non tendentia in idem objectum successive aut pro eodem tempore in sensu diviso, **conc.** Jam pro diversis temporibus habere tendentiam et non tendentiam voluntatis in idem objectum nulla est contradictio; nec pro eodem tempore est contradictio in sensu diviso, h. e., posse habere pro eodem instanti tendentiam aut non tendentiam pro voluntatis arbitrio. Verum Deus ab aeterno omnia habet: unde ab aeterno respectu ejusdem hominis, v. gr., potuit habere amorem pro certo tempore, et odium pro tempore diverso. Item pro eo tempore quo, v. gr., amavit Petrum ab aeterno, potuit pro eodem tempore, in alia hypothesi, illum odio habere.

591. Obj. 3.º Si volitioni necessariae Dei nihil addendum est, ut attingat quaelibet objecta, posset Deus in tempore incipere aliquid velle sine sui mutatione. Atqui hoc admitti nequit. Ergo.

Resp. Neg. maj. Quia si Deus in tempore inciperet velle aliquid, daretur in ipso mutatio moralis sive aliquid aequivalens verae mutationi; ex hac autem mutatione morali infertur quoque physica; quia mutatio moralis voluntatis potest solum provenire aut ex mutatione physica subjecti aut ex ignorantia. Jam quodlibet ex his arguit voluntatem finitam ac proinde physice mutabilem. Vide P. Suarez¹.

592. Scholion. De voluntate Dei ut est causa rerum et prout optimum respicit. Ad primum quod attinet, non agitur hic, utrum voluntas Dei sit causa immediate producens effectus, seu utrum sit ipsa potentia faciens res; de hoc enim in c. 3.º, a 2.º hujus disputationis tractabitur; sed hic agitur, utrum Deus agat necessario per naturam, ut volunt pantheistae, an voluntarie et libere. Verum in hoc sensu quaestio jam soluta est a. 3.º proxime praecedenti. Nam ibi, n. 543, allatum est Concilium Vaticanum, quod non modo definit Deum libere agere, verum etiam omnia libere produxisse: atque hoc idem probant testimonia S. Hilarii et S. Epiphanii adducta n. 544. Hoc etiam probant testimonia Scripturae allata n. 573 ad ostendendum actum Dei liberum neque inadaequate per aliquid extrinsecum constitui. Id ipsum probat ratio; quia ex una parte, quum Deus sit unicum ens a se, necesse est cetera omnia ab eo originem ducant; ex altera vero non potest non operari perfectissime, quum sit infinite perfectus, et ideo per intellectum et voluntatem debet operari.

593. Alterum in titulo hujus scholii indicatum, est, utrum voluntas Dei ita respiciat optimum, ut necessitate morali illud debeat facere. In Deo quidem respectu optimi daretur necessitas moralis, si infallibiliter asseri posset, Deum semper facturum esse optimum ex parte effectus, licet hoc non exigeret neque aliquod decretum Dei liberum, neque aliqua res jam facta; non enim infallibiliter asseri posset Deum semper facturum esse optimum, nisi ejus natura connexionem necessariam saltem moraliter cum optimo haberet, quod quidem idem est, ac necessitatem moralem faciendi optimum Deo tribuere. Ruiz de Montoya² cum paucis aliis affirmat Deum habere necessitatem moralem

¹ *Metaphys.*, d. 30, s. 9, nn. 50, 58 et sq.

² *De voluntate Dei*, dd. 9 et 10.

faciendi optimum ; verum fere communiter theologi cum S. Thoma¹, Suarez², Vazquez³, Valentia⁴, Joanne a S. Thoma⁵ oppositum tenent.

Atque haec postrema sententia videtur contineri in Concilio Vaticano, quum dicit⁶ *Deum creasse voluntate ab omni necessitate libera*. Item testimonia Scripturae adducta nn. 542 et 573, et PP. n. 544, indicant Deum esse omnino liberum, ideo sine ulla necessitate. Et ratio id ipsum suadet : etenim Deus ad optimum faciendum adigi non potest ex parte sua, quia sive faciat optimum, sive minus bonum, neque augetur ejus perfectio, neque ejus beatitudo, quum ex se jam sit infinite perfectus et infinite beatus ; neque ex parte creaturarum, quia hae, antequam producantur, nihil sunt, ac proinde nihil exigere possunt. Aliunde si creaturae, saltem optimae, ex earum natura aliquid a Deo exigere possent, antequam producerentur, Deus aliquo modo creaturis subjiceretur, quod certe est contra omnimodam Dei independentiam. Nec refert quod creaturae Deo gloriam externam tribuere debeant ; hoc enim non est, quia Deus melius se habeat cum gloria externa quam sine illa ; sed quia, quum creaturae omnia a Deo accipiant et omnino ab eo dependeant, debent illi tribuere id quod possunt. Ceterae difficultates solventur inferius⁷.

ARTICULUS V

De omissione et de variis divinae voluntatis affectibus

594. Admittunt communiter auctores in Deo libertatem non modo positive tendendi in res diversas, verum etiam tendendi in eandem rem per actus oppositos, ut sunt volitio et nolitio. Disceptatur vero utrum Deo repugnet pura ommissio libera. Vocatur pura ommissio libera, non positio alicujus actus voluntatis, quae a nullo voluntatis actu positivo causetur nec directe, nec indirecte. Ommissio causatur directe ab alio actu voluntatis, quum detur actus oppositus omisso, ut est, v. gr., odium alicujus objecti respectu amoris ejusdem ; indirecte vero, quum detur actus positivus, qui componi nequeat cum omisso, ut est volitio ludi cum volitione orandi. Alii

1 1 p., q. 25, a. 6.

2 *Opusc. de libertate Dei*, d. 1, s. 1, n. 8.

3 *In 1. p.*, d. 107.

4 *In 1. p.*, d. 1, q. 25, punct. 3.

5 *In 1. p.*, q. 19, d. 4, a. 7.

6 Sess. 3, can. 5, ex cap. 1.

7 C. 3, a. 3.

quaestionem praesentem sic proponunt, scilicet utrum in Deo possit dari suspensio actus, i. e., v. gr., utrum circa mundum Deus possit habere et voluntatem creandi illum, et nullam voluntatem, i. e., neque creandi, neque positivam non creandi. Dari in Deo omissionem liberam non puram, sive quae causetur directe aut indirecte ab alio voluntatis actu positivo, indubium est; utrum vero detur pura omissio libera, affirmant plures, ut Godoy¹, Martinon², Frassen³, Thyrsus Gonzalez⁴, alique. Sed communior sententia id negat, eamque tenent P. Suarez⁵, Vazquez⁶, Ruiz de Montoya⁷, Arriaga⁸, Salmanticenses⁹, Joannes a S. Thoma¹⁰, Gotti¹¹, Billuart¹² alique.

595. Repugnat Deo pura omissio libera. Deo tribuendum est exercitium libertatis perfectissimum. Atqui pura omissio est libertatis exercitium imperfectum; est enim quaedam voluntatis suspensio ita, ut proposito objecto nihil super illo statuatur. Ergo. *Conf.* Exercitium divinae libertatis positive honestum et laudabile sit, oportet; hoc enim ad divinam perfectionem spectare videtur. Atqui pura omissio non est positive honesta et laudabilis, quum sit purum nihil. Ergo. Praeterea ad perfectionem exercitii libertatis pertinet modo perfectissimo aliquem finem respicere. Atqui pura omissio, quum sit nihil omnino, nullum respicit finem. Ergo non est ponenda in Deo, qui modo perfectissimo operatur.

596. Obj. 1.º Deus potuisset non velle aliquid creare. Ergo potuit libere omittere omne exercitium libertatis.

Resp. Dist. ant. : Deus potuisset per exercitium positivum velle nihil creare, **conc.**; per exercitium mere negativum, **neg.** Quia ex dictis exercitium mere negativum sive pura omissio est imperfecta; atque ideo a Deo prorsus rejicienda. Ac proinde non pertinet ad perfectionem exercere libertatem contradictionis per puram omissionem, sed perfectio postulat, ut exerceatur per actum positivum, qui sit nolitio objecti vel actus prosecutivus.

597. Obj. 2.º Defectus existentiae alicujus rei est aliquid mere negativum. Ergo solum postulat causam mere negativam, ac proinde ex parte voluntatis puram omissionem.

Resp. Dist. ant. : Defectus existentiae alicujus rei est aliquid mere negativum, sed dependens a libero exercitio divinae voluntatis, **conc.**; secus, **neg.** Nullius rei existentia deest, nisi quia Deus vult, non potest autem Deus velle nisi per exercitium positivum juxta demonstrata; et idcirco defectus cujuslibet existentiae creatae supponit aliquo modo decretum positivum Dei intendens illum defectum.

1 *In 1. p.*, d. 55, § 1.

2 *De Deo uno*, d. 14, s. 1.

3 *De Deo*, d. 2 de volunt. Dei, a. 2, q. 1.

4 *Disput. select.*, d. 29.

5 *Opusc. de divinis auxili.*, l. 3, c. 13, n. 8.

6 *In 1. p.*, d. 79, c. 3, n. 17.

7 *De volunt. Dei*, d. 8, s. 3.

8 *De Deo uno*, d. 29, s. 2, subsec. 3, n. 23.

9 *De Deo*, tract. 4, d. 5, dub. 3, § 2.

10 *In 1. p.*, q. 19, d. 4, a. 6, n. 21 et sq.

11 *De Deo uno*, tract. 5, q. 3, dub. 5.

12 *De Deo uno*, diss. 7, a. 4, petes 2.º

598. Obj. 3.º Juxta dicta, quum de scientia media ageremus, Deus nullum habet decretum circa actus liberos mere conditionatos. Ergo illud pure omittit.

Resp. Conc. ant et neg. cons. Quia pure omittitur quid, quum omisio non causatur directe nec indirecte ab alio actu voluntatis. Jam omisio decreti circa actus pure conditionate futuros causatur ab alio actu voluntatis; quia Deus habuit decretum aut non condendi creaturam rationalem, a qua illi actus mere conditionati erant ponendi, aut illam non ponendi nisi in certis circumstantiis; quapropter ea omisio quae respicit actus pure conditionatos, semper consequitur aliquod decretum absolutum, atque ideo non est pura.

599. De affectibus divinae voluntatis¹. Non possunt certe in Deo reperiri affectus realiter inter se distincti, quum in illo adsit omnimoda simplicitas; verum in illo haberi possunt aequivalenter et eminentiore modo. Unde, quum quidquid est in creaturis, sit quoque in Deo remota omni imperfectione, in voluntate divina omnes illi affectus seu actus ponendi sunt, qui in voluntate angelica et humana inveniuntur et nullam imperfectionem includant. Jam in voluntate angelica et humana iidem affectus reperiuntur, qui in appetitu concupiscibili et irascibili habentur, ut docet² P. Suarez et innuit³ S. Thomas, seclusa tamen corporis motione. Affectus vero appetitus concupiscibilis ut communiter recipitur, sunt⁴ amor, desiderium, delectatio, odium, fuga et tristitia seu dolor; et irascibilis, spes, desperatio, audacia, timor et ira. De his igitur affectibus investigandum, utrum in voluntate divina inveniuntur. Praeterea id ipsum etiam investigandum est de intentione, electione, usu et fruitione; quia licet actus hi ad amorem vel fruitionem spectent et sint communes omnibus virtutibus, tamen indolem peculiarem habent.

Porro de affectibus divinae voluntatis agitur, antequam de ejusdem virtutibus agatur; quia memorati affectus sunt communes diversis virtutibus, et ideo non exponuntur, dum natura propria uniuscujusque virtutis exponitur, sed potius eorum notitia jam supponitur. Aliunde virtutes in Deo etiam sunt actus, imo unicuique actus simplicissimus et infinitus, qui omnia continet, et de quo ea omnia praedicari formaliter possunt, quae nullam involvant imperfectionem. Verum virtutes sunt actus vel affectus ratione objecti materialis et formalis magis determinati, et ideo minus communes, quam actus seu affectus antea enumerati.

600. De amore. Ex dictis supra nn. 524 et sq., et 547 et sq. constat Deum necessario seipsum amare, creaturas autem libere. Ergo re ipsa in Deo adest amor. Item Deus vult tum sibimetipsi, tum creaturis existentibus bonum. Atqui velle alicui bonum est habere amorem. Ergo in Deo reperitur amor respectu et sui et creaturarum. Et invenitur quidem in Deo

¹ S. Thomas, 1 p., q. 20; *Contr. gentes*, l. 1, cc. 89, 90, 91, 96; 1. 4, c. 19; Suarez, *De Deo uno*, l. 3, c. 7; Urraburu, *Theodicea*, d. 5, c. 3, aa. 1, 2 et 3; Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, d. 35, c. 3; Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 10, dub. 2; Gonet, *De Deo uno*, tract. 4, d. 6; Godoy (Petrus de), *In 1. p.*, dd. 56 et 57; Frassen, *De Deo*, tract. 2, d. 2, q. 4; Henno, *De Deo*, d. 6, q. 8.

² *De angelis*, l. 3, c. 1, n. 6 et sq.; *De anima*, l. 5, c. 7, n. 4.

³ 1. p., q. 82, a. 5, ad 1 et 2; 1. 2., q. 26, a. 3; q. 30, a. 1; q. 31, aa. 3 et 4; q. 35, a. 2.

⁴ S. Thomas, 1. 2., q. 23, a. 4.

amor ut distinctus a gaudio et desiderio; quia praecise amare seu velle bonum alicui rei, sive aliunde habeatur gaudium vel desiderium circa eamdem rem, sive secus, nullam dicit imperfectionem, et ideo Deo etiam convenire debet tam circa seipsum, quam circa creaturas; nec praesentia objecti amorem praecise talem impedit, et gaudium simplicem amorem aliquo modo supponit. Hic autem amor est concupiscentiae in creaturas irrationales, et amicitiae sive benevolentiae in rationales; nam creaturae irrationales tantum amantur a Deo in commodum et utilitatem rationalium; hae vero aliquo modo amantur ratione sui, et in earum commodum caetera omnia a Deo ordinantur.

601. De desiderio et fuga. In Deo desiderium et fugam reperiri respectu bonorum externorum tenent P. Suarez¹ et plures alii e nostris; item Frassen² cum aliis Scotistis. Atque haec sententia amplectenda videtur; nam Deus vult omnes homines pie vivere salutemque consequi aeternam; contra non vult homines prave vivere damnarique. Atqui huiusmodi voluntatis actus sunt desiderium et fuga. Ergo. *Prob. min.* Desiderium est velle aliquid obtinere quod adhuc non habetur, et fuga est nolle esse quod probabiliter est futurum. Atqui actus quo Deus vult homines pie vivere salutemque consequi aeternam non habet suum objectum quoad omnes homines obtentum; et actus quo non vult homines prave vivere damnarique refugit objectum probabiliter futurum. Ergo actus quo Deus vult omnes homines pie vivere et salutem consequi est desiderium; actus vero quo non vult homines prave vivere et damnari est fuga. Neque huiusmodi actus aliquam indigentiam vel impotentiam vel aliam imperfectionem important; sed Deus tales actus habet, quia vult homines per suam liberam cooperationem pie operari et salvari; in quo nulla imperfectio ostendi potest. Tamen PP. Dominicani cum Joanne a S. Thoma³ oppositum tenent. Et huius sententiae videtur quoque esse S. Thomas⁴. Hanc ipsam sententiam tenet Ruiz de Montoya cum nonnullis e nostris.

602. Dices. Desiderium cessat, quum habetur objectum desideratum. Ergo si in Deo adest desiderium, hoc cessabit adveniente suo objecto, atque ideo erit in Deo mutatio.

Resp. dist. ant. : desiderium cessat, quum habetur objectum desideratum in creaturis, **conc.**; in Deo **subdist. :** quoad entitatem actus, **neg.**; quoad denominationem provenientem ab objecto adhuc non obtento, **conc.** Simili modo respondendum est ad objectionem quae fieri possit de actu fugae.

Animadvertendum tamen hic est, respectu eorum quae sunt Deo intrinseca non posse in eo reperiri desiderium aut fugam; eo quod bona Deo intrinseca jam sunt actu possessa ab ipso, et nihil mali eis advenire potest. Unde Deus respectu suimetipsius non potest habere nisi amorem et gaudium.

603. De gaudio. *Prov.* VIII, 30, dicitur de sapientia divina: «Delectabar per singulos dies...» Item *Deut.* XXX, 9: «Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis sicut gavisus est in patribus tuis.»

¹ Loco antea citato, n. 4.

² Loco antea citato, n. 3.

³ In 1. p., qq. 20-21, d. 6, a. 1.

⁴ In 1. p., q. 20, a. 1, ad 2; *Contr. gentes*, l. 1, c. 89.

Rursus *Isaias* LXII, 5: «Gaudebit super te Deus tuus.» Haec autem aperte tribuunt Deo gaudium. Praeterea gaudium consequitur in appetitu rationali¹ ex bono amato et jam possesso. Atqui voluntas divina amat suam infinitam bonitatem necessario et creaturas existentes libere easdemque perfectissime possidet. Ergo voluntas divina necessario habet gaudium de sua infinita bonitate, et libere de creaturis.

604. De odio. In Deo inveniri odium liquet ex dictis n. 549. Item in *Sapient.* XIV, 9, legitur: «Similiter autem odio sunt Deo impius et impietas ejus.» Accedit quod odio habere malum nullam dicit imperfectionem; sicut enim bonum est dignum amore, ita malum odio. Ergo Deo tribuendum odium in malum morale. Utrum vero tribuendum sit Deo odium inimicitiae, necne, pendet a modo loquendi. Nam si per odium inimicitiae significatur Deum non modo habere odio peccatum, sed etiam peccatorem quatenus talem, ipsi convenit illud odium; quia revera Deus vult malum peccatori ut tali; si vero odium inimicitiae sumitur pro odio personae quatenus talis, sic Deo non convenit. Tamen plures ut Gonet², negant Deo odium convenire. Contrarium tenent Suarez³, Vazquez⁴, Tanner⁵, et alii plures e Nostris; item plures Scotistae ut Frassen⁶, Henno⁷; similiter Struggl⁸, aliique. Ad S. Thomam quod attinet, videtur contrarius alicubi⁹; sed in aliis locis¹⁰ favet sententiae ponenti odium formale in Deo.

605. De tristitia. Tristitia est affectus importans afflictionem et molestiam ei in quo reperitur; Deus autem est incapax afflictionis et molestiae, quum sit infinite beatus. Ergo. Quocirca Scripturae testimonia adscribentia Deo tristitiam sive dolorem metaphorice accipienda sunt.

606. De affectibus ad appetitum irascibilem spectantibus. Hi affectus in Deo non reperiuntur; sunt enim spes, desperatio, timor, audacia et ira. Atqui nullus horum Deo convenit. Ergo. *Prob. min.* Non spes; quia haec est desiderium boni ardui; Deo autem nihil est arduum. Non desperatio; haec enim supponit impotentiam ad consequendum bonum concupitum. Non timor; nam hic est de malo difficulter evitabili. Non audacia; quum haec non sit nisi respectu ardui et periculosi; Deo autem nihil est arduum aut periculosum. Non demum ira; quia haec respicit malum arduum jam illatum quatenus repellendum; atque ideo admixta est cum quadam tristitia et amaritudine, quae Deo competere nequeunt. Tamen si ira sumatur pro justa vindicta, sicut nonnulli eam accipiunt, Deo sine dubio convenit¹¹. Vide P. Suarez¹².

1 S. Thomas, 1. 2. q. 31, a. 3.

2 De Deo uno, tract. 4, d. 6, a. 3.

3 De Deo uno, l. 3, c. 7, n. 5.

4 In 1. p., d. 84, c. 3.

5 De Deo uno, d. 2, q. 10, dub. 2, n. 2 et sq.

6 De Deo, tract. 2, d. 2, a. 1, q. 4.

7 De Deo, d. 6, q. 8.

8 De Deo, l. p., tract. 1, d. 5, a. 1, n. 8.

9 Contra gentes, l. 1. c. 96.

10 1. p., q. 20, a. 2 ad 4; De veritate, q. 28, a. 2; Contr. gentes, l. 3, c. 157.

11 S. Thom., 1. 2., q. 47, a. 1, ad 1.

12 Opusc. de divin. just., s. 5, n. 2.

607. Deo conveniunt intentio, electio, usus et fruitio. Quia hi actus non involvunt imperfectionem; ergo Deo competere possunt. *Prob. ant.* Imprimis enim intendere bonum finem, certe bonum est, atque ideo in *Proverb.* XVI, 4, intentio tribuitur Deo: «Universa propter semetipsum operatus est Dominus.» Deinde eligere media apta ad finem obtinendum est etiam bonum; unde in sacris litteris saepe praedicatur de Deo electio. Similiter mandare executioni media ad finem apta, quod ad usum spectat, est quoque rectum et bonum. Demum fruitio non est nisi gaudium, de quo jam dictum est.

ARTICULUS VI

De virtutibus divinae voluntatis¹

608. Praemitt. Hic virtus non sumitur pro habitu sive pro aliquo potentiae superaddito; quia in hac acceptione certissimum est in Deo non reperiri virtutes, voluntas enim divina jam ex semetipsa omnem habet perfectionem. Sumitur proinde virtus in praesenti pro motivo honesto operandi subjective considerato, seu pro determinatione voluntatis ad bonum honestum; unde prout hae determinationes sint diversae ratione diversorum motivorum, constituent in Deo virtutes formaliter diversas, si in Deo reperiantur. Attamen in Deo est unicus actus simplicissimus et infinite perfectus, qui omnes actus virtutum imperfectionem non includentes continet.

609. In Deo reperitur charitas; non autem spes aut fides. In I *Joan.* IV, 16 dicitur: «Deus charitas est.» Item proprium charitatis est amare Deum propter se ipsum et creaturas rationales propter Deum. Atqui hac ratione Deus se ipsum amat. Ergo. Praeterea inter Deum et homines justos adest vera amicitia supernaturalis. Atqui hujusmodi amicitia est charitas. Ergo. In Deo autem non est spes, quia actus spei habet objectum arduum ut supra dictum est. Neque fides in Deo ponenda est, eo quod sit cognitio obscura.

¹ S. Thomas, *1. p.*, q. 21; Suarez, *Opusc. de justitia*; Vazquez, *In 1. p.*, d. 85, et sq.; Molina, *In 1. p.*, q. 21; Valentia, *In 1. p.*, q. 21; Tanner, *De Deo*, d. 2, q. 10, dub. 2, n. 11 et sq.; Lugo (Franc. de), *De Deo*, d. 36; Maurus (Sylv.), *In 1. p.*, tr. 5, q. 63; Fasolus, *In 1. p.*, q. 21; Ruiz de Montoya, *De voluntate Dei*, d. 55, et sq.; Martinon, *De Deo uno*, d. 17; Urraburu, *Theodicea*, d. 5, c. 3, a. 4, et sq.; alique e nostris; item Bañes, *In 1. p.*, q. 21; Joannes a S. Thoma, *In 1. p.*, qq. 20-21, d. 6, a. 3 et sq.; Billuart, *De Deo*, dissert. 8, a. 6; Frassen, *De Deo*, tract. 2, d. 2, a. 3; Henno, *De Deo uno*, d. 6, q. 9; Struggl, *De Deo*, p. 1, tract. 1, d. 5, q. 1, a. 1, n. 10 etc.

610. Misericordia proprie talis Deo tribuenda est, ut communiter affirmant theologi. De ratione enim formali misericordiae est affectus sublevandi miseriam creaturae rationalis propter intrinsecam hujus rei honestatem. Atqui hic affectus Deo omnino congruit; quia quum sit infinite bonus, maxime ad eum spectat aliorum miseriae sublevare. Ergo.

611. Dices. Misericordia est compassio seu tristitia de malo alterius: item quaedam justitiae relaxatio. Atqui haec Deo non conveniunt. Ergo.

Resp. Neg. maj. Misericordia in nobis affert quidem quamdam compassionem seu tristitiam de malo alterius, sed hic affectus se habet ad eam concomitanter et de materiali, atque ideo non est de ejus essentia; et proinde Deus, quamvis compassione seu tristitia affici nequeat, habet tamen affectum levandi miseriam alterius. Nec de ratione misericordiae est relaxatio justitiae modo indebito; quia misericordia subvenit miseriae alterius sine alicujus juris detrimento.

612. Deo competit justitia, sive commutativa, sive legalis, sive distributiva, sive vindicativa. Theologi communiter ponunt in Deo aliquam justitiam; verum in multas sententias dividuntur, quum quaeritur in particulari quaenam justitia Deo conveniat, quaenam vero non. P. Suarez cum aliis multis admittit in Deo omnem justitiae speciem, prout positum est in assertionem, praeter legalem; plures autem hanc quoque Deo tribuunt. Animadvertendum vero est justitiam vindicativam non poni tanquam specie diversam ab aliis, sed ab hoc praescinditur, et solum intenditur illud, quod nomine justitiae vindicativae significatur, proprie inveniri in Deo.

613. Deo justitia commutativa convenit. 1.º Deus retribuit hominum merita ex justitia commutativa. Ergo in Deo reperitur justitia commutativa. *Prob. ant.* Nam Deus tribuit justis praemium aequale meritis; unde adest aequalitas inter obsequium quod justis Deo faciunt et praemium quod Deus pro illo reddit; atque ideo reperitur aequalitas dati et accepti. Deinde in homine invenitur ratione meritorum jus ad praemium, et Deus obligatur ex infinita rectitudine suae voluntatis ad illud retribuendum; nam in sacris litteris praemium bonis justorum operibus respondens vocatur *corona justitiae*¹, *merces*²,

¹ II *Timoth.* IV, 8.

² I *Cor.* III, 8.

*debitum ex conventione*¹, etc.; quae quidem omnia manifeste indicant praemium esse debitum bonis operibus. Atqui hae sunt conditiones quae requiri possunt ad veram et propriam justitiam commutativam. Ergo.

2.º Justitia commutativa in suo formali conceptu nullam dicit imperfectionem. Ergo Deo tribuenda est; nam ex una parte omnis virtus est quaedam perfectio, ex altera vero si non dicit imperfectionem melius est eam habere quam ea curere. *Prob. ant.* Nam si in justitia commutativa contineretur aliqua imperfectio, haec consisteret aut in privatione alicujus juris aut in obligatione contracta; ex his enim capitibus nolunt adversarii tribuere Deo justitiam commutativam. Atqui ex neutro capite habetur in Deo imperfectio. Ergo. *Prob. min.* Non ex privatione alicujus juris; quia Deus retento dominio essentiali, quod habet ratione productionis, conservationis et concursus, ita potest cedere creaturae jus in suas operationes supernaturales libere elicitas ut se obliget ad illas compensandas, atque ideo non modo ex promissione, verum etiam ex justitia; quia in facta hypothesis Deus ex sua infinita rectitudine debet compensare operationes supernaturales libere positas, quia dedit creaturae rationali jus in illas, et creatura illas ponit libere cum jure acquisito ad compensationem. Atque in hoc non ostenditur repugnantia, quia sicut secundum omnes potest Deus se ipsum ligare per promissionem, non est cur non possit etiam se ipsum ligare cedendo creaturae jus in suas bonas operationes liberas, dummodo Deus retineat dominium essentiali, et jus acquisitum a creatura sit tantum in res creatas, et ex voluntate et secundum voluntatem Dei. Unde jus Dei non minuitur, licet det creaturae jus in ejus operationes ab ipso Deo satisfaciendum; nam jus creaturae semper essentialiter pendet a Deo, et in tantum durat, in quantum Deus vult illud durare.

Deinde neque exurgit aliqua imperfectio ex obligatione contracta; etenim quamvis sit imperfectio obligari ex lege seu ex voluntate alicujus superioris; non est autem imperfectio obligari libere ex infinita rectitudine propriae voluntatis, sicut Deus obligatur.

614. Justitia distributiva. Proprium est justitiae distributivae distribuere opera et praemia inter membra societatis secundum merita et dignitatem. Atqui hoc facere nullam dicit imperfectionem; sed est aliquid maxime congruum supremo principi. Ergo.

¹ Matt. XX, 8.

615. Justitia legalis. Proprium justitiae legalis est respicere jus et bonum totius communitatis. Atqui Deus tanquam supremus princeps respicit jus et bonum totius communitatis eidemque satisfacit; neque in hoc invenitur aliqua imperfectio. Ergo.

Dices. Justitia legalis respicit communitatem tanquam superiorem; Deus autem nullum habet superiorem. Ergo.

Resp. Neg. maj.; quia solum spectat ad justitiam legalem abstracte consideratam respicere exigentiam communitatis eique satisfacere, non autem eam habere tanquam superiorem.

616. Justitia vindicativa. 1.º Ad *Rom.* XII, 19, legitur : « Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus. » Et in *Psal.* XCIII, 1, 2 : « Deus ultionum Dominus : Deus ultionum libere egit. Exaltare qui judicas terram : redde retributionem superbis. »

2.º Proprium justitiae vindicativae est punire delicta secundum eorum merita. Sed hoc non dicit imperfectionem et spectat ad supremum principem. Ergo.

617. In Deo reperiuntur veracitas, fidelitas, liberalitas, magnificentia et si quae sint aliae virtutes imperfectionem non includentes. Deo tribuendae sunt omnes virtutes in suo conceptu formali non involventes imperfectionem; melius est enim eas virtutes habere quam eis carere. Atqui veracitas, fidelitas, liberalitas, magnificentia, etc., nullam secum ferunt in suo conceptu formali imperfectionem. Ergo. *Prob. min.* Veracitas est affectus dicendi verum seu non mentiendi, quod quidem est manifesta perfectio sine imperfectione; oppositum vero magna imperfectio. Fidelitas est affectus standi promissis, atque ideo non potest non decere Deum. Liberalitas est affectus donandi res gratuito propter intrinsecam rei honestatem; hic autem affectus valde congruit Deo, qui omnibus donat gratuito et non quaerit proprium commodum aut utilitatem. Demum magnificentia juxta P. Suarez non distinguitur in Deo a liberalitate; quod si distiguatur ultra liberalitatem seu affectum donandi gratuito, addit quamdam excellentiam et apparatus in donationibus; quod certe maxime Deum decet.

Ea quae de divinis virtutibus dicta sunt, confirmari possunt sequentibus S. Scripturae testimoniis. In II ad *Timoth.* II, 13, legitur : « Si non credimus, ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest. » In *Psal.* X, 8 : « Justus Dominus et justitias dilexit. » In *Psal.* CXLIV, 17 : « Justus Dominus in omnibus viis suis. » In eodem loco

15 et 16 : « Oculi omnium in te sperant Domine : et tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam : et imples omne animal benedictione. » In *Psalm.* VIII, 2 : « Elevata est magnificentia tua super coelos. » Demum in *Exod.* XV, 11 : « Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis faciens mirabilia ? »

618. Non dantur in Deo virtutes quae habent pro objecto passiones, aut supponunt superiorem, aut aliam includunt imperfectionem. Quia omnes huiusmodi virtutes in suo conceptu formali aliquam secum ferunt imperfectionem. Ergo a Deo omnino ablegandae sunt.

Coroll. 1. Non datur in Deo fortitudo nec temperantia ; quia hae virtutes in passionibus moderandis versantur.

Coroll. 2. Non conveniunt Deo observantia, religio, obedientia, etc. ; quia hae omnes supponunt superiorem quem respiciunt.

ARTICULUS VII

De variis divinae voluntatis divisionibus ¹

619. Theologi varie dividunt voluntatem Dei ad declarandum quomodo Deus in res existentes sit affectus. Unde hae divisiones potius spectant ad manifestandam voluntatem Dei in res creatas, quam ipsam divinae voluntatis naturam ; quapropter ad hunc postremum locum servatae sunt.

I. Dividitur in voluntatem beneplaciti et voluntatem signi. Prior est actus divinae voluntatis vere et proprie existens in Deo ; posterior autem sumitur pro signo indicante divinam voluntatem ; unde haec non est proprie voluntas, sed metaphorice dumtaxat. Haec explicatio est communior inter theologos ; nonnulli tamen voluntatem *beneplaciti* volunt esse voluntatem *efficacem*. Voluntas beneplaciti complectitur omnes affectus Dei in creaturas existentes sive sint actus

¹ S. Thom. *1. p.*, q. 19, aa. 11 et 12 ; In *1. sent.*, d. 45, a. 4, d. 47, aa. 1 et 2 ; *De veritat.*, q. 23, aa. 2 et 3 ; Suarez, *De Deo uno*, l. 3, c. 8 ; Tanner, *De Deo*, d. 2, q. 10, dub. 3 ; Lugo (Franc. de), *De Deo*, l. 1, d. 35, c. 4 ; Gotti, In *1. p.*, tr. 5, q. 1, dub. 4 ; Billuart, *De Deo uno*, dissert. 7, a. 5 ; Frassen, *De Deo*, d. 2, a. 1, q. 1 ; Henno, *De Deo uno*, d. 6, q. 2 ; Berti, *De Theol. discipl.* l. 5, c. 1 ; Val (Honor. del) *De Deo uno*, c. 3, a. 5 ; § 2 ; Franzelin., *De Deo uno*, s. 5, c. 1, th. 47 ; Mendive, *De Deo uno*, diss. 3, c. 2, a. 1 ; Pesch (Chr.), *De Deo uno*, p. 3, s. 3, a. 2, n. 316 et sq.

prosecutionis sive aversionis; aliter enim divisio non esset adaequata, nisi voluntas beneplaciti esset quaelibet voluntas, quae in Deo vere adsit, et voluntas signi omne signum vel manifestatio externa divinae voluntatis. Unde potest etiam dici voluntatem beneplaciti esse ipsum actum divinae voluntatis respicientem creaturas, et voluntatem signi esse objectum creatum in quod divina voluntas aliquo modo tendit.

Signa divinae voluntatis sunt *praeceptum*, *prohibitio*, *permissio*, *consilium* et *operatio* seu factum, quae hoc versu exprimi solent: *Praecipit, aut prohibet, permittit, consulit, implet*. *Praeceptum* est signum divinae voluntatis obligantis ad aliquid; *prohibitio* est signum divinae voluntatis obligantis ad non ponendam rem prohibitam; *permissio* est signum divinae voluntatis nolentis impedire actionem aliquam creaturae liberam; *consilium* est signum divinae voluntatis probantis aliquid tanquam melius, tandem *operatio* est signum divinae voluntatis per positionem alicujus operationis.

Voluntas signi semper indicat voluntatem beneplaciti saltem quoad positionem signi; non autem semper adest voluntas beneplaciti quoad ea quae per signum significari videntur. Sic Deus praecepit Abrahamo ut filium suum Isaac immolaret, et tamen nolebat filii immolationem, sed volebat obedientiam et promptitudinem Abrahami in divinis mandatis exsequendis. Verum praeceptum et prohibitio semper supponunt efficacem Dei voluntatem, ut res aliqua sit praecepta aud prohibita. Vide S. Thomam.¹

620. II. Dividitur in voluntatem antecedentem et consequentem². Prima est quae tendit in objectum secundum se consideratum praecisis circumstantiis; altera vero quae tendit in objectum prout vestitum omnibus adjunctis et circumstantiis. Ita Deus vult omnes homines salvos fieri quatenus sunt homines; sed id non vult quatenus sint culpa lethali faedati. Ab aliis vocatur voluntas antecedens ea quae est independens a nostris operationibus liberis; consequens autem quae jam supponit operationem creaturae liberam. Prior acceptio magis recepta est; haec autem posterior prae oculis habenda est ad intelligendas nonnullas distinctiones quae tradi solent in materia de scientia et concursu Dei. Haec divisio est subdivisio voluntatis beneplaciti; nam voluntas consequens juxta omnes est voluntas beneplaciti, et de

¹ 1. p., q. 19, aa. 11 et 12,

² S. Joannes Damascenus, *De fide orthodox.*, l. 2, c. 29 (M. G. 94, 970); S. Thomas, 1. p., q. 19, a. 6, ad 1.

voluntate antecedenti idem est sentiendum, quia ad voluntatem antecedentem pertinet secundum communem sententiam voluntas salvandi omnes homines, quae quidem in Deo est vera et sincera voluntas, et ideo beneplaciti, ut inferius demonstrabitur. Omnes quoque divisiones sequentes sunt subdivisiones voluntatis beneplaciti.

621. III. In absolutam et conditionatam. Divina voluntas absoluta est quae a nulla conditione pendet; sic Deus simpliciter detestatur peccata, etsi non efficaciter; voluntas vero conditionata est quae aliquid vult sub conditione, v. gr., condemnationem hominis impii, nisi hic poenitentiam agat. De hac voluntate conditionata legitur in *III Reg.* IX, 4: «Si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis et in aequitate, et feceris omnia quae praecepi tibi, ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum.» Vide etiam *Genes.* IV, 7; *I Reg.* XIII, 13; *Isai.* I, 20, et XXX, 15.

622. IV. In efficacem et inefficacem. Prior est quae obtinet effectum intentum et metaphysice connectitur cum rei eventu; posterior ea est quae ratione sui non connectitur cum rei eventu. Voluntas Dei efficax semper impletur; quia quum Deus sit omnipotens et ejus voluntas nolit impossibilia, semper obtinetur quod Deus ita vult, ut nullo modo sinat illud impediri aut frustrari. Verum non omnis divina voluntas impletur, quum saepe in sacris Litteris reprehendantur peccatores, eo quod divinae voluntati resistant. Ita in *Proverb.* I, 24, et 25, legitur: «Quia vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.» In *Ezechiel* XXIV, 13; «Quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis.» In *Matth.* XXIII, 37: «Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?» Demum in *Act. Apost.* VII, 51: «Vos semper Spiritui Sancto resistitis.» Quapropter quum in *Isai.* XLVI, 10 dicitur: «Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet»; et in *Esther* XIII, 9: «Non est qui possit tuae resistere voluntati»; et ad *Rom.* IX, 19: «Voluntati enim ejus quis resistit?»: haec, inquam, atque alia similia quae in sacris Litteris reperiuntur, accipienda sunt non de omni Dei voluntate, sed tantum de efficaci.

623. V. In pure permissivam et approbativam. Non omnes eodem modo declarant hanc voluntatis divinae partitionem; verum inter varias illius explicationes sequens videtur aptior. Voluntas *pure permissiva* est ea, qua Deus vult concurrere ad opus, sed cum

displicentia et nolitione inefficaci in ipsum; atque ita quidem ut quatenus est ex parte sua Deus vere et serio velit opus non poni, quamvis nolit illud impedire ut relinquatur creaturae libera determinatio; voluntas autem *approbativa* est ea, qua vult concurrere ad aliquod opus cum complacentia in ipsum. De hac duplici voluntate mentionem fecit Conc. Trident., Sess. 6, can. 6, his verbis: « Si quis dixerit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium ejus opus non minus proditio Judae, quam vocatio Pauli, A. S.» Voluntas approbativa vocari etiam solet *intensiva*, quia si Deus concurrat ad opus aliquod cum complacentia, vere intendit illud.

APPENDIX

De divina beatitudinae ¹

624. Beatitudo juxta omnes habetur per actus intellectus et voluntatis, licet alii ejus essentiam in solo actu intellectus reponant, alii in actu voluntatis, alii in utroque; quare de beatitudine Dei agendum esse videtur post tractationem eorum, quae ad Dei intellectum et voluntatem spectant.

De hac re agit S. Thom. in *1. p.*, q. 26, estque res facilis, si praescindatur ab ea quaestione utrum beatitudo consistat in actu intellectus, an in actu voluntatis, an in utroque. Haec autem quaestio alibi solvitur: in praesenti sufficiant ea, quae hic subjiciuntur.

Deus est vere et proprie beatus. Ex *I Timoth.* VI, 15, ubi legitur: « Quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum et Dominus Dominantium.» Item beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Atqui Deus modo permanenti et omnino immutabili possidet omne bonum, non quidem per modum compositionis seu aggregationis proprie talis, sed excellentiore modo, scilicet cognitione et amore sui infinitis. Ergo.

625. Deus est summe et infinite beatus. Quia Deus possidet bonum infinitum infinito modo, videlicet cognitione et amore

¹ Tanner, *De Deo uno*, d. 2, q. 12; Valentia, *In 1. p.*, q. 26; Sylvius, *In 1. p.*, q. 26; Kleutgen, *De Deo*, l. 1, q. 3, c. 5; Paquet, *De Deo*, d. 6, q. 4; Esparza, *In 1. p.*, q. 37.

ininitis et cum summo bono identificatis, atque ideo essentialiter possidet omne bonum intelligendo et amando independenter sub omni ratione ab omni alia re. Nihil autem ultra hoc excogitari potest ad summam et infinitam beatitudinem. Ergo.

626. Quidquid desiderabile est in quacumque felicitate continetur in divina beatitudine. Ex S. Thoma dicente¹: «Quidquid est desiderabile in quacumque beatitudine vel vera, vel falsa, totum eminentius in divina beatitudine praeexistit. De contemplativa enim felicitate habet continuam et certissimam contemplationem sui et omnium aliorum; de activa vero, gubernationem totius universi. De terrena vero felicitate, quae consistit in voluptate, divitiis, potestate, dignitate et fama, habet gaudium de se et de omnibus aliis, pro delectatione; pro divitiis, habet omnimodam sufficientiam, quam divitiae promittunt; pro potestate, omnipotentiam; pro dignitate, omnium regimen; pro fama vero, admirationem totius creaturae.»

¹ 1. p., q. 26, a. 4.

CAPUT III

De divina potentia ad extra ¹

ARTICULUS I

An potentia Dei sit infinita simpliciter et omnipotens

627. Praemitt. 1.º Agitur hic de potentia Dei, quia ad attributa Dei operativa spectat, de quibus in hac disputatione tertia est tractandum, ut supra dictum est. Non est hic sermo utrum reperiatur in Deo potentia passiva, quia haec potentia jam a Deo exclusa est, quum in superioribus probatum sit Deum esse simplicissimum et actum purissimum. Igitur quaestio est, utrum Deo insit potentia agendi extra se, et quidem talis quae infinita sit. Potentiae infinitas dupliciter considerari potest, sc., *intensive* et *extensive*. Dicitur potentia infinita *intensive*, ea quae in se ipsa habet infinitam perfectionem; et *extensive*, ea quae ad objectum infinitum se extendit. Quare potentia infinita intensive et extensive est simpliciter infinita et omnipotens; quia potest facere omnia quae non includunt contradictionem, seu ea omnia quae esse recipere possunt; ac proinde potest facere infinita, eo quod infinita sint possibilia seu res non involventes contradictionem. Tamen secundum probabiliorum philosophiam Deus facere nequit aliquid infinitum actu, quia hoc repugnat; sed sine fine producere potest multitudines majores praecedentibus et numero et perfectione.

628. Praemitt. 2.º Deum esse omnipotentem negarunt manichaei asserentes Deum bonum malum principium avertere non posse; item Abaelardus, Wicleffus pluresque alii ex haereticis multique phi-

¹ S. Thom. *1. p.*, q. 25; *In 1. sent.*, d. 42; *1. 1, contr. gent.*, c. 16, *1. 2, c. 7*, et sq.; *De potentia*, q. 1, a. 1, et sq.; Suarez, *De Deo uno*, l. 3, c. 9; *Metaphys.*, d. 30, s. 17; Molina, *In 1. p.*, q. 25; Vazquez, *In 1. p.*, q. 25, d. 102 et sq.; Valentia, *In 1. p.*, q. 25; Tanner, *De Deo*, d. 2, q. 11; Sylvius, *In 1. p.*, q. 25; Joannes a S. Thoma, *In 1. p.*, q. 26, d. 11; Gotti, *De Deo*, tract. 4, q. 4, dub. 4; Billuart, *De Deo uno*, diss. 5, a. 9, appendix; Fasolus, *In 1. p.*, q. 25; Martinon, *De Deo*, d. 22; Becanus, *De Deo*, c. 17; Esparza, *In 1. p.*, q. 36; Petavius, *De Deo uno*, l. 5, c. 5, et sq.; Urraburu, *Theodicea*, d. 6, c. 1; Pesch (Christ.) *De Deo uno*, prop. 64, n. 4.

losophi contententes Deum non posse creare ex nihilo. Verum est fidei dogma Deum esse omnipotentem, atque ideo omnes catholici tenent omnia possibilia et eo modo quo sunt possibilia a Deo fieri posse. Solum est aliqua inter catholicos dissensio in declaranda possibilitatis natura ; nam etsi multo communior et verior sententia affirmet res possibles sine fine crescere et numero et perfectione ; sunt tamen nonnulli, quorum sententiam P. Molina ¹ vocat parum tutam, defendentes reperiri aliquam speciem supremam ultra quam non sit alia melior et perfectior.

Thesis I. Potentia Dei ad extra est infinita tum intensive tum extensive, atque ideo simpliciter infinita.

629. *Prob. 1.º ex S. Script.* In *Psal.* CXLIV, 3, dicitur : « Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis. » Haec autem verba referri quoque ad potentiam elucet ex versibus seq., in quibus legitur : « Generatio et generatio laudabit opera tua : et potentiam tuam pronuntiabunt... Et virtutem terribilium tuorum dicent : et magnitudinem tuam narrabunt. » Jam vero si potentia Dei non habet finem simpliciter et absolute, ut eruitur ex textu allato, opus est ut sit infinita et intensive et extensive. Ergo : Similiter argui potest ex *Eccles.* XVIII, 3, et sq. : « Quis enim investigabit magnalia ejus ? Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit ? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus ? Non est minuere, neque adjicere, nec est invenire magnalia Dei ? » Et ex *Esther* XIV, 12 : « Domine rex deorum, et universae potestatis... »

630. *2.º Ex Conc. Vatic., sess. 3, cap. 1 dicente :* « Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem ac Dominum coeli et terrae, omnipotentem... omnique perfectione infinitum. »

631. *3.º ex PP.* S. Hilarius, ait ² : « Deus est immensae virtutis vivens potestas. » Item Richardus a S. Victore ³ : « Quod enim Deus potens est, potentiae participatione esse non potest. Si quidem potentiae plenitudo non est aliud aliquid quam ipse. Constat itaque

¹ In *1 p.*, q. 25, a. 6.

² *De Trinit.*, l. 8, n. 24 (M. L. 10, 253).

³ *De Trinit.*, l. 1, c. 24 (M. L. 196, 902).

eum potentem esse potentiae plenitudine. Ubi autem plenitudo potentiae est, nullum posse deesse potest.»

632. 4.º Deo ea potentia tribuenda est qua major excogitari non possit; nam Deus est simpliciter infinitus in omni sua perfectione. Ergo potentia Dei est infinita et intensive et extensive.

Thesis II. Deus est omnipotens seu potest ea omnia facere quae non involvunt contradictionem.

633. *Prob. 1.º Ex S. Script. variis modis* a) *Genes.* XVII, 1, legitur: «Apparuit Dominus, dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens.» *Sapient.* XVIII, 15: «Omnipotens sermo tuus de coelo a regalibus sedibus.» *II, Cor.* VI, 18: «Dicit Dominus omnipotens.» *Apoc.* XIX, 6: «Quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.» Atque alibi saepe.

b) *Ex Genes.* XVIII, 14, ubi legitur: «Numquid Deo quidquam est difficile?» Rursus *Jerem.* XXXII, 17: «Domine Deus: ecce tu fecisti coelum et terram in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum.» Demum *Luc.* I, 37: «Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.»

c) *Job.* XLII, 2, dicitur: «Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.» *Marc.* XIV, 36: «Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt.» Tandem *Matth.* XIX, 26: «Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.»

634. 2.º α) In Symb. Apostol. legitur: «Credo in Deum Patrem omnipotentem.» In Symb. Nicaen. Constantinop.: «Credo in unum Deum Patrem omnipotentem.» In Symb. Athanasiano: «Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus Sanctus.» In Conc. Lateran. IV cap. *Firmiter*: «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus... omnipotens.»

β) *Ex PP.* Tertullianus ait¹: «Non posse quid Deo non licet.» S. Augustinus²: «Non dico, da mihi christianum, da mihi judaeum, sed da mihi paganum, idolorum cultorem, daemonum servum qui non dicat Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest, negare omnipotentem Deum, non potest.» Et Gregor. Nyssenus³: «Atque

¹ *Contr. Marcion.*, I. 1, c. 22 (M. L. 2, 297).

² *Serm. 240 de resurr. corp.*, n. 2 (M. L. 38, 1131).

³ *Orat. catechet.*, c. 24 (M. G. 45, 63).

primum quidem quod omnipotens natura potuerit descendere ad humilitatem humanitatis id potestatem ejus magis ostendit.» Similiter alii PP. loquuntur.

635. 4.º Potentia Dei est simpliciter infinita, uti in 1.^a thesi probatum est. Atqui non esset simpliciter infinita, si non posset omnia facere seu non esset omnipotens. Ergo. Praeterea quidquid est possibile per aliquam potentiam est possibile; secus enim esset impossibile. Ergo quidquid est possibile Deus facere potest, atque ideo est omnipotens. *Prob. cons.* Quia si aliquid a Deo fieri nequiret, neque ab alia potentia fieri posset, quia omnis potentia quae non est Deus originem ducit a divina potentia, ac proinde in Deo continetur.

636. Obj. 1.º Si potentia Dei esset simpliciter infinita, posset facere rem infinitam. Atqui hoc non potest. Ergo.

Resp. Dist. maj. : potentia simpliciter infinita posset facere rem infinitam, si hoc non repugnaret, **conc.;** si repugnaret, ut re ipsa repugnat, **neg.** **Et dist. etiam min. :** Deus non potest facere rem simpliciter infinitam, quia talis res repugnat, **conc.;** ex defectu potentiae, **neg.** Res aliqua eo ipso quod sit facta, est ab alio, ac proinde finita et limitata; nam infinite distat ab ente a se et increato; quare est simpliciter impossibile aliquid quod sit ab alio et sit infinitum. Verumtamen Deus potest facere infinitum syncategorematicum, i. e., creaturas magis magisque perfectas sine ullo prorsus fine; ad hoc autem requiritur potentia simpliciter infinita; quia opus est ut contineat perfectiones sine ullo omnino limite; aliter enim non posset eas communicare sine fine rebus possibilibus.

637. Obj. 2.º Deus non potest falli, aut mentiri, aut peccare, aut alia hujusmodi. Ergo non est omnipotens.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam ea omnia important imperfectionem in ipso operante; quare sunt prorsus aliena a potentia infinite perfecta.

638. Obj. 3.º Deus neque potest facere ut praeterita, non sint praeterita, neque quodlibet ex quolibet. Ergo non est tribuenda Deo omnipotentia.

Resp. Deus nequit facere ut praeteritum non fuerit praeteritum, quia hoc implicat contradictionem; potest tamen facere ut illud quod est praeteritum, rursus existat. Unde S. Augustinus, ait¹ : «Quis-

1 *Contra Faustum Manich.*, 1. 26, c. 5 (M. L. 42, 481).

quis itaque dicit, si omnipotens est Deus, faciat ut quae facta sunt, facta non fuerint; non videt hoc se dicere. Si omnipotens est, faciat ut ea quae vera sunt, eo ipso quo vera sunt, falsa sint.» Ad illud quod additur, dico Deum posse facere quodlibet ex quolibet quoties id non involvat contradictionem. Quare Deus potest convertere quamlibet substantiam materialem in aliam quamcumque substantiam; quia hoc non includit repugnantiam. Verum non potest Deus facere, ut essentia unius rei constituat alteram rem distinctam; secus enim ea essentia simul esset et non esset illius rei, cujus dicitur esse.

639. Obj. 4.º Si Deus esset omnipotens, posset facere omne possibile. Atqui si Deus potest facere omne possibile, potest quoque facere ut jam nihil possit facere; quia factis omnibus possibilibus nihil remanet faciendum. Hoc autem absurdum videtur. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Si Deus esset omnipotens, posset facere omne possibile distributive et per collectiones finitas sine fine, **conc.**; posset facere ut omne possibile simul actu et collective, existeret, **neg.** **Et contradist. min. :** si Deus potest facere omne possibile distributive et per collectiones finitas sine fine, potest quoque facere ut jam nihil possit facere, **neg.**; si posset facere ut omne possibile simul actu et collective existeret, posset facere ut jam nihil possit facere, **conc.** Quocirca divina Omnipotentia solum postulat ut posset facere omne possibile eo modo quo sit possibile, non autem modo repugnante et contradictorio. Jam contradictorium et repugnans est omne possibile simul actu existere; si enim id eveniret, divina potentia non esset exhausta, quia quum sit infinita, exhauriri non potest, et simul esset exhausta, quia jam nihil novi posset facere. Item creaturae semper possent magis et magis accedere ad divinam perfectionem, quia nunquam ad illam pervenirent, et simul non possent, quia jam esset omnis perfectio per quam possent ulterius ad Deum accedere.

ARTICULUS II

An potentia Dei distinguatur ab ejus intellectu et voluntate

640. Praemitt. Non est hic quaestio an potentia Dei distinguatur realiter a divino intellectu et a divina voluntate; nam in hoc sensu jam soluta res est ex dictis in superioribus, ubi ostensum est Deum esse omnino simplicem et absque ulla reali compositione. Dubium igitur est, utrum

divina potentia distinguatur distinctione rationis proprie tali a divino intellectu et a divina voluntate. Multi hac in re sunt opinandi modi; verum omnes ad duos revocari possunt, quorum alius tenet divinam potentiam non distingui a divina voluntate et intellectu aut ab alterutro eorum. PP. Dominicani, ut Gotti¹, Billuart², reponunt potentiam executivam in divino intellectu practico, seu in imperio, quo intellectus imperat rem fieri. Alii potentiam in sola voluntate, ut Henno³, Molina⁴, collocant; alii in intellectu et voluntate simul, ut Vazquez⁵, Toletus⁶, Valentia⁷ alique. Tenent vero potentiam distingui ratione cum fundamento in re ab intellectu et voluntate PP. Suarez⁸, Arriaga⁹, Tanner¹⁰, Esparza¹¹, Martinon¹², Pesch (Chr.)¹³ alique.

Thesis I. Divina potentia distinguitur distinctione rationis proprie tali a divino intellectu et a divina voluntate.

641. *Prob. 1.º* Ea distinguuntur distinctione rationis stricte tali quae diversimode definiuntur; nam si ita res se habeat, in conceptu unius non continetur alterum, sed est extra illum. Atqui intellectus, voluntas et potentia Dei ad extra diversimode definiuntur. Ergo. *Prob. min.* Nam intellectus Dei est potentia perfectissime repraesentans et iudicans omnia cognoscibilia, voluntas est facultas appetitiva boni per intellectum propositi, potentia vero ad extra est potestas efficiendi quidquid non involvit contradictionem. Atqui hae definitiones sunt diversae, atque ita quidem ut una per alteram non declaretur. Ergo.

642. *2.º* Eae potentiae distinguuntur saltem distinctione rationis proprie tali, quae habent operationes valde diversas et objecta realiter distincta; nam ex his capitibus communiter arguitur aliqua distinctio inter potentias. Atqui intellectus Dei, voluntas et potentia ad extra habent operationes diversas et objecta realiter distincta. Ergo. *Prob. min.* Nam operationes intellectus et voluntatis sunt immanentes; operationes autem potentiae ad extra transeunt: idem intellectus et voluntas habent pro objecto ens increatum et possunt actu et simul attingere aliquo modo omnia possibilia; at potentia ad extra nec attingit ens increatum, nec omnia possibilia simul. Ergo.

643. *3.º* Divinus intellectus et voluntas solum conveniunt cum rebus intellectualibus; divina autem potentia convenit cum omni agente; quia

1 *De Deo uno*, tract. 4, dub. 4.

2 *De Deo uno*, diss. 5, a. 3, Appendix.

3 *De Deo*, d. 7, q. 1.

4 *In 1. p.*, q. 25, d. 2.

5 *In 1. p.*, q. 25, d. 102, c. 3.

6 *In 1. p.*, q. 25, a. 1.

7 *In 1. p.*, q. 25, punct. 1.

8 *Metaphys.*, d. 30, s. 17.

9 *De Deo*, d. 40, s. 1.

10 *De Deo uno*, d. 2, q. 11, dub. 2.

11 *In 1. p.*, q. 36.

12 *De Deo*, d. 22, s. 1.

13 *De Deo uno*, s. 3, a. 4, n. 437.

potest producere ignem et calorem sicut id potest ignis, lucem sicut sol, etc. Atqui haec convenientia cum diversis secum fert saltem distinctionem rationis proprie talē, sicut ex hoc capite juxta omnes color ratione distinguitur ab albedine. Ergo.

644. 4.º Non est proprium intellectus et voluntatis continere formaliter aut eminenter res omnes cognitās aut appetitas, sed eorum solum est proprium continere eas saltem aut repraesentative aut affective. Atqui proprium est potentiae efficientis tanquam causae principalis continere rem efficiendam aut formaliter aut eminenter. Ergo quum juxta nostrum concipiendi modum aliquid contineatur in ratione potentiae ad extra, quod quidem in ratione intellectus et voluntatis non continetur, omnino dicendum est potentiam Dei ab ejus intellectu et voluntate secerni distinctione rationis proprie tali.

645. 5.º Ex auctoritate D. Thomae¹, dicentis : « Et quia potentia intelligitur, ut exequens; voluntas autem, ut imperans; et intellectus et sapientia, ut dirigens. » Idem repetit alibi².

Thesis II. Divina potentia ad extra secundum nostrum concipiendi modum nihil aliud esse videtur; nisi ipsa divina essentia prout continens omne esse perfectissimo modo.

646. *Prob.* Proprium est divinae potentiae ad extra posse efficere quidquid est possibile. Atqui divina essentia prout continens omne esse perfectissimo modo potest efficere quidquid est possibile; perfectius enim est continere omne esse cum potestate efficiendi illud quam aliter. Ergo divina essentia est etiam secundum nostrum concipiendi modum ipsa divina potentia.

647. *Obj.* 1.º Quaedam Scripturae et PP. testimonia indicant potentiam Dei ad extra ab ejus intellectu et voluntate non distingui. Ergo *Prob. ant.* Nam *Ephes.* I, 11, legitur : « Operatur omnia secundum consilium voluntatis suae. » *Psal.* CXXXIV, 6. : « Omnia quaecumque voluit, Dominus fecit. » *Psalm.* CXLVIII, 5. : « Ipse dixit, et facta sunt : ipse mandavit, et creata sunt. Item S. Leo ait³ : « Deus cujus natura bonitas, cujus voluntas potestas. » Simili modo alii PP. loquuntur.

Resp. Neg. ant. et ad ejus probat. conc. ant. et neg. cons. Testimonia enim allata solum significant Deum agere ad extra pro suo nutu et voluntate, minime vero ejus potentiam ab intellectu et voluntate nullo modo distingui. Sic de homine domino sui et non subdito alienae voluntati recte dicitur *ambulat quando vult, ubi vult et quomodo vult*; tamen similes loquendi modi non innuunt potentiam ambulandi illius ab ejus voluntate non distingui. Itidem de homine dicitur ejus *velle* esse posse in iis quae illi plene subjiciuntur. Unde ipsi P. Vazquez⁴ argumenti infirmitatem agnovit, quamvis assidue defendat oppositam sententiam.

1 *I. p.*, q. 25. a. 5, ad 1.

2 *I. p.*, q. 19, a. 4, ad 4; q. 25, a. 1, ad 4; *De veritat.*, q. 5, a. 1.

3 *Serm.* 22, 2 de *Natio.* c. 1 (M. L. 54, 194).

4 D. 102, c. 3, n. 9.

648. Obj. 2.º Potentia operativa ad extra in angelo et in anima separata non distinguitur ab intellectu et voluntate. Ergo neque in Deo.

Resp. Neg. ant. Quia potentia operativa ad extra in angelo et in anima separata distinguitur saltem distinctione rationis stricte tali ab intellectu et voluntate, et probabilius etiam realiter.

649. Obj. 3.º Potentia ad extra in agentibus liberis subicitur intellectui et voluntati. Sed in Deo hoc evenire non potest; quia subijci alteri dicit imperfectionem. Ergo in Deo non est potentia distincta ab intellectu et voluntate.

Resp. Dist. maj. : potentia ad extra in agentibus liberis subicitur intellectui et voluntati, si ab his realiter distinguatur, **conc.**, aliter, **neg.** Et **conc. min. neg. cons.** Nam una res non subditur proprie alteri, nisi haec ab illa realiter distinguatur; quapropter quum inter Dei potentias nulla adsit realis distinctio, neque inter eas adesse potest subjectio proprie talis. Hoc tamen verum est potentiam ad extra non agere nisi applicatam per voluntatem et sub directione intellectus, quod idem est ac dicere Deum se determinare ad agendum per voluntatem sub directione intellectus. In hoc autem nulla involvitur imperfectio, sicut voluntas non est imperfecta ex eo quod supponat et sequatur intellectum.

650. Obj. 4.º Si divinus intellectus et voluntas ratione sui agere ad extra nequirent, hoc ad eorum imperfectionem spectaret. Atqui nulla imperfectio divino intellectui et voluntati tribuenda est. Ergo.

Resp. Neg. maj. et conc. min. Quia solum est de ratione divini intellectus ut sit infinitus in linea intelligendi, et de ratione divinae voluntatis infinitas in linea appetendi; atque in genere, unumquodque divinum attributum prout ratione nostra ab aliis distinctum opus est, ut sit infinitum in sua linea, non autem in omni linea; aliter enim ipse divinus intellectus et voluntas essent imperfecta, eo quod ratione distinguantur inter se.

651. Obj. 5.º Potentia ad extra prout distincta ab intellectu et voluntate non est rationalis. Atqui potentia non rationalis est imperfecta. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Potentia Dei ad extra non est rationalis realiter, **neg.**; secundum nostrum concipiendi modum, **subdist. :** non est rationalis intrinsece, **conc.**; extrinsece seu non agit sub directione intellectus, **neg.** Et similiter **dist. min., neg. cons.** Quocirca potentia non realiter identificata cum intellectu et voluntate est imperfecta; quia est finita et limitata. Item inter potentias finitas est minus perfecta quae non agit rationaliter aut sub directione intellectus.

ARTICULUS III

An Deus possit facere plura et meliora his quae fecit

652. Praemitt. Duplicem Dei potentiam distinguunt theologi, *ordinariam* nempe et *absolutam*. Dicitur potentia Dei *absoluta*, virtus faciendi quidquid non importat repugnantiam; *ordinaria* vero, potestas agendi ad extra prout determinata per divinam voluntatem.

Quare dum quaeritur utrum Deus possit facere plura et meliora his quae fecit aut facturus est, sermo est de potentia absoluta; secundum potentiam enim ordinariam Deus potest solum ea facere quae decrevit facere.

Thesis I. Deus potest plura facere quam fecit.

Haec assertio est de fide.

653. *Prob. 1.º Ex Matth. III, 9*, ubi legitur: « Dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. » Et ex eodem XXVI. 53: An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? « Item ex *Marc. X, 25-27*: « Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei... Apud homines impossibile est, sed non apud Deum. »

654. *2.º Ex capitulo 7.º Abaelardi damnato in Conc. Senonensi in quo legitur*: « Quod ea solummodo possit Deus facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore, quo facit et non alio ¹. »

655. *3.º Quia Deus est liber et potest facere omne possibile*, ut in superioribus ostensum est. Atqui plura sunt evidenter possibilia praeter ea quae Deus fecit aut facturus sit. Ergo.

Thesis II. Deus potest facere meliora iis quae fecit, immo qualibet re facta potest adhuc meliorem facere.

656. Haec assertio quatenus accipiat de rebus melioribus accidentaliter est communis theologorum et omnino certa: quatenus vero accipiat de rebus melioribus etiam substantialiter est fere communis contra paucos. Attamen doctrina assertionis habet triplicem exceptionem, de qua ita loquitur D. Thomas ²: « Dicendum quod humanitas Christi ex hoc quod est unita Deo, et beatitudo creata ex hoc quod est fruitio Dei, et beata Virgo ex hoc quod est mater Dei, habent quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus. Et ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis, sicut non potest aliquid melius esse Deo. »

¹ Denzing.-Bannwart, n. 374, edit. 11.^{ae}

² *I. p.*, q. 25, a. 6, ad 4.

657. **Prob. 1.^a p. 1.º** Ad *Ephes.* III, 20 legitur : «Potens est omnia facere superabundanter, quam petimus aut intelligimus...» Haec autem verba clare indicant Deum saltem posse facere res meliores accidentaliter quam fecerit. Ergo.

658. **2.º** Ex S. Augustino dicente¹ : « Omnipotens est ad facienda majora et minora : omnipotens est ad facienda coelestia et terrestria... Magnus in magnis, nec parvus in minimis : postremo omnipotens ad facienda omnia, quae facere voluerit. »

659. **3.º** Evidens est plures creaturas existentes esse capaces majoris perfectionis accidentaliter. Ergo Deus, quum sit omnipotens, potest tribuere illis majorem perfectionem, atque ideo facere meliora quam fecit.

660. **Prob. 2.^a p.** Quia qualibet creatura facta adhuc haec distat infinite a Deo. Ergo potest fieri alia creatura quae magis accedat ad Deum : nam ex una parte non apparet in hoc aliqua repugnantia, ex altera vero Deus potest facere quidquid non repugnat.

661. **Obj. 1.º** S. Fulgentius ad *Trasim.*² et ad *Monim.*³ docet Deum *tantum posse, quantum vult, et tantum velle, quantum potest*; et similiter alii PP. loquuntur. Atqui haec indicant Deum non posse facere semper meliora. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ea verba S. Fulgentii aliorumque PP. nullatenus significant limitationem aliquam divinae potentiae, sed Deum posse velle ea omnia quae cadunt sub divinam potentiam, atque nihil efficere posse quin ipse velit.

662. **Obj. 2.º** Athenagoras⁴ et Gregorius Nyssen.⁵ dicunt Deum omne id velle, quod bonum est, et eatenus etiam posse. Ergo Deus non potest facere nisi ea quae jam decrevit facere.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam ea PP. dicta aut accipienda sunt de potentia Dei ordinaria et agente secundum rerum factarum exigentiam, aut significant Deum nihil posse efficere quod non possit etiam velle. Accedit quod Athenagoras absolute affirmat⁶ : « Quod si... rem posse fieri ratio demonstrat, liquet alienam non esse a Dei potestate. »

1 *Sermo* 213, c. 1 (M. L. 38, 1060).

2 L. 1, c. 23 (M. L. 65, 287).

3 L. 1, c. 12 (M. L. 65, 161).

4 *De resurrect. mort.*, nn. 9 et 10 (M. G. 6; 991).

5 *Orat. catech.*, c. 1, (M. G. 45, 15).

6 Loco citato, n. 9.

663. Obj. 3.º S. Augustinus ait¹: « Si bona facere posset Deus, nec faceret, magna esset invidentia. » Item PP. probant adversos Arianos Filium esse aequalem Patri, eo quod si Pater non potuisset gignere Filium sibi aequalem esset imbecillus, si vero potuisset et non fecisset, foret invidus. Ergo similiter si Deus non fecit res meliores, aut eas facere nequit, aut est invidus.

Resp. Verba S. Augustini sumenda sunt de potentia Dei ordinaria et agente secundum rerum exigentias. PP. arguebant eo modo contra arianos ex hypothesi generationis Filii; si enim Pater proprie genuit Filium et non tribuit illi naturam sibi aequalem sicut postulat ratio generationis, revera hoc argueret aut imbecillitatem aut invidentiam. Verum simile argumentum fieri nequit respectu creaturarum; quia haec nec proprie a Deo generantur, neque aliquid illis est debitum independentem a libera Dei voluntate.

664. Obj. 4.º S. Augustinus dicit² Deum semper agere quod est melius, et S. Joan. Damasc. ait³ optima a Deo fieri. Ergo.

Resp. S. Aug. non significat illis verbis Deum semper facere quod absolute melius est, sed dumtaxat quod est melius respective ad aliquem finem particularem nanciscendum. Ad S. Joan. Damasc. quod spectat dicendum est Deum semper facere optimum, quatenus semper agit cum summa sapientia et potentia; res autem factae a Deo non sunt optimae inter possibiles.

665. Obj. 5.º Non repugnat creatura omnium perfectissima. Ergo Deus non potens est facere meliora et meliora sine fine.

Resp. Neg. ant. Si enim excipiantur illa tria de quibus facta est mentio, nulla res ostenditur ita perfecta ut non possit ab aliis rebus superari.

1 *De Genes. ad llt.*, l. 4, c. 16, n. 27 (M. L. 34, 307).

2 *Contr. Faustum*, l. 20, c. 4 (M. L. 42, 481).

3 *De fid. orthod.*, l. 2, c. 29, (M. G. 94, 963).

DISPUTATIO IV

De divina Providentia, praedestinatione et reprobatione

CAPUT I

De divina Providentia ¹

ARTICULUS I

De existentia divinae Providentiae ejusque natura

666. Praemitt. 1.º *Providentia* juxta vocis etymon aut idem est ac *praevidere* sive *ante* vel *procul videre*, aut idem ac *pro aliquo* sive *in favorem alicujus videre*. Res autem significata per vocabulum *providentia* ita definitur a S. Thoma²: «Ratio ordinis rerum in finem in divina mente praeexistens.» Boetius sic eandem providentiam definit³: «Ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit.» Rursus S. Joannes Damasc. definit⁴ providentiam: «Voluntas Dei per quam res omnes aptam ad finem directionem accipiunt.» Ex allatis auctoritatibus divina providentia sic definiri posse videtur: *divina ordinatio per quam crea-*

1 S. Thomas, *1 p.*, q. 22; *De veritate*, q. 5; *Cont. gentes*, 1. 3, c. 92 et sq. *1. sent.*, d. 39, q. 2; *Compend. Theol.*, c. 130 et sq.; Suarez, *De Deo uno*, 1. 3, c. 10; *Metaph.*, d. 19, s. 11, et sq.; Vazquez, *In 1 p.*, q. 87; Molina, *In 1 p.*, q. 22; Toletus, *In 1 p.*, q. 22; Valentia, *In 1 p.*, q. 22; Tanner, *De Deo*, d. 3, q. 1; Maurus (Sylv.), *In 1 p.*, tr. 6, q. 66 et sq.; Fasolus, *In 1 p.*, q. 22; Arriaga, *De Deo*, d. 32; Ruiz de Montoya, *De Providentia Dei*, tract. 1; Frassen, *De Deo uno*, tr. 2, d. 3, a 1; Henno, *De Deo*, d. 8, q. 1, et sq.; Gotti, *De Deo uno*, tr. 6, q. 1; Billuart, *De Deo uno*, diss. 9, a 1; Gonet, *De Deo*, d. 8; Martinon, *De Deo uno*, d. 18; Tournely, *De Deo uno*, q. 23; Muniessa, *De Divina Providentia*; Petavius, *De Deo uno*, l. 8; Wirceburgenses, *De Deo uno*, d. 4, c. 2; Val (Honor. del), *De Deo uno*, c. 3, a 6; Pesch (Christ.), *De Deo uno*, p. 3, s. 3, a. 3, n. 323 et sq.; Piccirelli, *De Deo uno*, s. 3, q. 22; Billot (Lud. Card.), Q. 22, thes. 30; Mendive, *De Deo uno*, diss. 3, c. 4; Einig (Petr.), *De Deo uno*, c. 2, th. 21.

2 *1 p.*, q. 22, a. 1, c.

3 *De consol. phil.*, l. 4, pros. 6 (M. L. 63, 814).

4 *De fide orthod.*, l. 2, c. 29 (M. G. 94, 963).

turae mediis convenientibus ad suum finem diriguntur. Providentia ad prudentiam spectat¹. Est controversia inter theologos, utrum providentia consistat in actu intellectus, aut in actu voluntatis, aut in utroque. PP. Dominicani eam reponunt in actu intellectus, qui, posito fine et mediorum electione, imperat media electa executioni mandari in tempore. Ita Gotti, Billuart, Gonet², etc. Scotistae in actu voluntatis consistere asserunt, ut Frassen, Henno, antea citati. Communior autem nostrorum sententia cum PP. Suarez, Molina, Lessio³, Arriaga⁴, tum in actu intellectus, tum in actu voluntatis. Atque de hac sententia dicit Struggl⁵ communius a recentioribus defendi. S. Thomas⁶ videtur Providentiam in actu intellectus reponere; tamen etiam oppositum aliquo modo innuit, quum dicit⁷: «Damascenus dicit providentiam esse voluntatem, quia voluntatem includit et prae-supponit, ut dictum est.»

667. Praemitt. 2.º *Dispositio* secundum S. Thomam⁸ dicitur *respectu ordinis productorum*, vel ut alii dicunt, est ordo partium inter se et cum toto; et ideo differt a Providentia, quia haec ordinem rerum ad finem respicit. Item *ars* secundum eundem D. Thomam⁹ dicitur *respectu productionis rerum*, et est exemplar, quo in rebus producendis et ordinandis Deus dirigitur, et ideo qua ratione a Providentia distinguitur, jam elucet. Denique *gubernatio* est executio Providentiae¹⁰. Verum *dispositio* praeter sensum indicatum habet quoque alios sensus¹¹.

Providentia recte dividitur in *physicam* et *moralem*; haec respicit rationalem creaturam quoad actiones liberas; illa omnem creaturam quoad actiones necessarias. *Moralis* iterum dividitur in *naturalem* et *supernaturalem*. Priore dirigitur creatura rationalis ad fines naturales; posteriore in finem supernaturalem. In hoc articulo sermo erit de providentia naturali et supernaturali, sed solum respectu eorum quae omnibus hominibus communia sunt.

1 S. Thom. 22, q. 49, a. 6.

2 Locis antea citatis.

3 *De divinis perfectionibus*, l. 11, n. 2.

4 Locis antea citatis.

5 *De Deo uno*, d. 5, q. 3, initio.

6 Locis antea citatis.

7 *De veritate*, q. 5, a. 1, ad 1 ex sed contra.

8 *De veritate*, q. 5, a. 1, ad 9.

9 Eodem loco modo citato.

10 *1 p.*, q. 23, a. 2.

11 Vide S. Thomam, *1 p.*, q. 22.

668. Praemitt. 3.º Divinam providentiam negant athei, deistae et fatalistae, eamdemque negarunt Democritus, Epicurus aliique. Non defuerunt etiam negantes divinam providentiam se extendi ad res minimas, quamvis illius curae subjicerentur res majoris momenti.

Thesis I. In Deo datur providentia se extendens ad omnia etiam ad minima, specialiter vero ad creaturas racionales, requiritque tum actum intellectus tum voluntatis.

Omnes partes hujus assertionis ultima excepta sunt de fide.

669. Prob. 1.^a p. 1.º *Ex S. Script.* In *Eccles.* V, 5, legitur: «Neque dicas coram angelo: Non est providentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.» In *Judith* IX, 5: «Omnes enim viae tuae paratae sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti.» In *Sapient.* XII, 13: «Non enim est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus.» Demum in eodem loco XIV, 3: «Tua autem, Pater, providentia gubernat.»

670. 2.º *Ex Conc. Vatic.* dicente¹: «Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter (*Sap.* VIII, 1). Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus (ad *Hebr.* IV, 13), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.»

671. 3.º Providentia est ordinatio rerum in finem ipsarum in Deo existens. Atqui revera est in Deo ea ordinatio. Ergo. *Prob. min.* Nam Deus in tempore dirigit res in earum finem illas conservando et cum eisdem operando. Sed ea omnia quae fiunt a Deo in tempore, jam ab aeterno fuerunt ordinata in divina mente et voluntate; secus Deus non esset agens intellectuale perfectissimum. Ergo jam ab aeterno fuit in Deo ordinatio rerum omnium in finem ipsarum. Praeterea directio rerum in finem ipsarum est bonum. Sed omne bonum est a Deo. Ergo ea directio est a Deo, ac proinde jam ab aeterno fuit ab ipso ordinata; quia Deus nihil facit in tempore, quod aliquo modo non fuerit ab ipso ordinatum ab aeterno. Quod vero res in finem dirigantur, elucet, quia diriguntur in bonum universitatis et ad divinas perfectiones manifestandas, Deo sciente et volente.

1 Sess. 3, cap. 1.

672. Prob. 2.^a p. 1.º Ex S. Script. Psal. CXLVIII, 8, dicitur : « Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum : quae faciunt verbum ejus. » *Psal. CXLVI, 8* : « Qui operit caelum nubi- bus : et parat terrae pluviam. Qui producit in montibus foenum, et herbam servituti hominum. Qui dat jumentis escam ipsorum, et pul- lis corvorum invocantibus eum. » *Matth. VI, 26 et sq.* : « Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea : et Pater vester coelestis pascit illa... Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant neque nent... Si autem foenum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit : quanto magis vos modicae fidei ? » In *A. Ap. XVII, 24 et sq.* : « Deus, qui fecit mundum, et omnia quae in eo sunt... quum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia : fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum. » In *I Petr. V, 7* : « Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. » In *Prov. XVI, 33* : « Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur. » In *Matth. X, 29 et sq.* : « Nonne duo passeressse veneunt : et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro ? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere : multis passeribus meliores estis vos. » Postremo in *Sapient. VI, 8* : « Quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. »

673. 2.º ex PP. Nemesius ait¹ : « Necesse est eundem et procreatorem esse rerum omnium et iis providentem. Non enim consentaneum est, nec decet, alium efficere, alium eorum, quae sunt effecta, curam gerere. Ejusmodi enim prorsus imbecillitatis aliquid habet. » S. Augustinus² : « Ore suo Salvator, cum dicit ; unum pas- serem non cadere in terram sine Dei voluntate, et quod foenum agri post paululum mittendum in clibanum ipse tamen vestiatur ; nonne confir- mat, non solum totam istam mundi partem rebus mortalibus et corru- ptibilibus deputari ; verum etiam vilissimas ejus abjectissimasque par- ticulas divina providentia regi ? » Videri quoque potest S. Hiero- nymus allatus supra n. 291.

674. 3.º Omnes omnino res sine ulla excepcone pendent a

¹ *De natura hominis*, c. 43 (M. G. 40, 791).

² *De Genes. ad litt.* l. 5, c. 21 (M. L. 34, 336).

Deo in earam conservatione et operatione. Ergo omnia subjiciunt divinae providentiae omnibusque Deus prospicit.

675. Prob. 3.^a p. Quia Deus dirigit homines ad suum finem praeceptis, consiliis, minis, praemiis suppliciisque; ut constat ex sacris Litteris et ex perpetua Ecclesiae traditione. Atqui haec media non sunt communia caeteris rebus, utpote quae sunt eorum incapacia. Ergo per ea media modo speciali Deus dirigit homines in finem suum.

676. Prob. 4.^a p. Nam ut Deus rebus provideat, opus est ut per intellectum cognoscat media apta quibus singulas res ad proprios dirigat fines, et per voluntatem ea eligat velitique efficaciter adhibere. Ergo. Quo quidem argumento etiam hoc probari videtur, scilicet actum intellectus et voluntatis esse de essentia divinae providentiae.— Ea vero, quae ab adversariis opponuntur, ad summum probant Providentiam principaliter per actum intellectus constitui, non autem exclusive.

Thesis II. Peccata quoque divinae providentiae subjiciuntur.

Ita communis et certa sententia.

677. Prob. 1.º Ex S. Script. In *Psal.* XXXIII, 17, legitur : « Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. » Item *Roman.* IX, 22, 23 : « Sustinuit in multa patientia vasa irae, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae. »

678. 2.º Ex PP. S. Cyrillus Hier. ait ¹ : « O sapientissimam Dei providentiam, quae malum etiam propositum in salutis occasionem convertit. » Et S. Augustinus ² : « Cum eos vitiis propriis malos futuros esse praesciret, non eos tamen creare destitit, utilitati deputans eorum, quos in hoc genere creavit, ut ad bonum proficere, nisi malorum comparatione non possent. » Et in eodem loco, n. 15 : « Praevidet bonos futuros et creat; praevidet malos futuros, et creat : seipsum ad fruendum praebens bonis, multa munerum suorum largiens et malis misericorditer ignoscens : juste ulciscens; itemque misericorditer ulciscens; juste ignoscens : nihil metuens de cujusquam malitia, nihil indigens de cujusquam justitia : nihil sibi consulens nec de operibus bonorum, et

¹ *Catech.* 8, n. 4 (M. G. 33, 630).

² *De Genes. ad litt.*, l. 11, c. 11 (M. L. 34, 435).

bonis consulens etiam de poenis malorum.» Item Synesius ¹: «Postquam igitur mala semel extiterunt, divinae sapientiae, et virtutis, et facultatis est, non solum bonum facere... sed illud imprimis, per mala ipsa, quae a nonnullis excogitata fuerint, bonum aliquem et commodum finem efficere, et ad utilitatem ea quae videntur mala referre.» S. Gregorius Magn. ²: «Dolor namque quasi de humo egreditur, quum homo ad Dei imaginem conditus de rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta mentium merita, aperta prodeunt flagella poenarum, et de humo dolor non egreditur quoniam sensus nostri malitia exigit ut a rebus insensibilibus feriat... Orbis quippe terrarum cum Domino contra insensatos pugnat, quando in poena delinquentium et elementorum adversitas militat.»

679. 3.º Quia nullum malum fieri potest sine concursu Dei, atque ideo sine ejus voluntate; quare omnia mala divinae providentiae subjiuntur; quum facillime omnia mala impedire posset. Verum ad bonitatem Dei spectat non permittere mala, nisi ad bona ex eis eruenda, quemadmodum PP. testimonia allata innuunt; et quia Deus in omni sua actione bonum finem habet.

Thesis III. Divina providentia semper obtinet finem ultimum et generalem; non autem omnem finem particularem.

In hac assertione consentiunt nostri communiter, necnon scotistae, ut Frassen³, Henno⁴, imo plures PP. Dominicani inter quos Gonet⁵.

680. *Prob.* Quia finis ultimus et generalis est gloria Dei extrinseca; haec autem semper obtinetur aut per hominum salutem, aut per eorum justam damnationem. Finis autem particularis non semper obtinetur; Deus enim vult omnes homines sine ulla prorsus exceptione salvos fieri; plures tamen damnantur. Argumenta opposita solum ostendunt Deum infallibiliter obtinere ea omnia, quae efficaciter intendit; minime vero Deum efficaciter velle ea omnia, quae sincere et serio vult. Doctrinam quidem theseos S. Thomas non semel docet⁶; alibi

¹ *Epist.* 57, initio (M. G. 66, 1383).

² *Moral.* l. 6, c. 12 (M. L. 75, 736).

³ *De Deo*, tract. 2, L. 3, a. 1, q. 2.

⁴ *De Deo*, d. 8, q. 2.

⁵ *De Deo*, d. 8, a. 3.

⁶ *De veritate*, q. 6, a. 1; *1. sent.*, q. 40, q. 1, a. 2.

vero non asserit oppositum, sed loquitur de his, quae Deus efficaciter intendit; ut est, v. gr., provisio mediorum ad finem, quae a Deo semper intenditur efficaciter.

681. Obj. 1.º Providentia est composita et supponit sollicitudinem et inquisitionem. Atqui haec Deum non decent. Ergo.

Resp. Dist. maj. : providentia prout reperitur in creaturis est composita et secum fert sollicitudinem et inquisitionem, **conc.**; prout reperitur in Deo, **neg.** Quamvis enim providentia constituatur per actum intellectus et voluntatis; tamen ii actus in Deo unum idemque sunt realiter, atque ideo nullam faciunt compositionem. Nec providentia affert Deo sollicitudinem aut simile quid; nam Deus simplicissimo intuitu videt omnia media ad quoslibet fines nanciscendos, simulque habet potentiam infinitam ad mandandum executioni quidquid ei placuerit.

682. Obj. 2.º Neque entia necessaria nec libera indigent providentia; quia illa jam sunt determinata ad agendum, haec ex semetipsis determinantur. Ergo. Accedit quod juxta S. Augustinum *melius est quaedam nescire, quam scire*¹; ac proinde quaedam a Deo ignorantur et ejus providentiae subjici nequeunt.

Resp. Neg. assert. Nam et agentia necessaria et libera jugiter indigent divina conservatione et concursu, ac proinde dirigi a Deo in suos fines. Ad illud quod additur dico sufficienter constare ex disputatis supra Deum nihil omnino ignorare; ea autem verba Augustini referuntur ad creaturas, quibus propter earum imbecillitatem potest esse melius aliqua ignorare.

683. Obj. 3.º Apostolus in *I ad Cor.* IX, 9, ait: «Numquid de bobus cura est Deo?» Ergo divina providentia non ad omnia se porrigit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Sensus Apostoli est Deum non habere specialem curam de bobus, sicut de hominibus eam habet; minime excludit a Deo omnem curam in irrationalia. Similiter aliqui Patres et Doctores sunt interpretandi, qui solum negant Deum intendere irrationalia et insensibilia ratione ipsorum; sed hoc non impedit Deum illis providere, quatenus ea creaturis rationalibus et bono universi inserviunt.

684. Obj. 4.º Si in Deo adesset providentia, haec esset perfe-

1 Enchirid., c. 17 (M. L. 40, 239).

cta omni ex parte. Atqui providentia qua mundus regitur non est perfecta omni ex parte. Ergo. *Prob. min.* Nam mundus multis motibus et perturbationibus subjicitur, quod indicat aut impotentiam aut ignorantiam in mundi rectore. Item justii multis malis afficiuntur, contra impii divitiis, potentia omnique prosperitate abundant. Ergo.

Resp. Dist. maj. : providentia debet esse perfecta omni ex parte secundum finem a Deo intentum, **conc.**; debet esse omnino perfecta, i. e., excludere omnes defectus rerum, **neg.** **Et contradist. min.** : providentia qua mundus regitur non est omnino perfecta secundum finem a Deo intentum, **neg.**; non excludit omnes rerum defectus, **conc.** Ad probationem minoris dico ad sapientiam Dei expectare intendere varias perturbationes et defectus in universo; quia haec ostendunt et activitatem quorundam agentium et ordinantur ad bonum totius universi. Afflictio justorum in praesenti vita ducit eos ad satisfaciendum poenis debitis pro peccatis, ad virtutes modo nobiliore exercendas, ad bona temporalia contemnenda aeternaque toto affectu expetenda; contra impiorum prosperitas inservit eis pro remuneratione bonorum operum quae illi exercuerint, quum in altera vita suppliciis aeternis deputati sint.

S. Joannes Chrysost. octo affert rationes¹ afflictionum, quas justii patiuntur. Prima est, ne facile in arrogantiam deveniant; 2.^a ne alii de ipsis majorem habeant opinionem quam aequum sit; 3.^a ut Dei virtus per instrumenta infirma manifestetur; 4.^a ut per ipsorum patientiam, eorundem erga Deum benevolentia manifestetur; 5.^a ut de resurrectione et de futuris praemiis cogitent; 6.^a ut alii ex eorum tolerantia exemplum et consolationem accipiant; 7.^a ut cogitemus sanctos in suis afflictionibus et tormentis fuisse ejusdem naturae ac nos; 8.^a denique ut rite discernamus quinam in hac vita sint beati, quinam miseri.

685. **Obj. 5.º** Si omnia divinae providentiae subjicerentur, esset inutilis humana industria et sollicitudo. Atqui hoc non est dicendum; aliter homines pigri et desides evaderent. Ergo.

Resp. Neg. maj. Quia etsi jam omnia ab aeterno praeviderit et ordinaverit Deus, tamen voluit eventus obtineri per concursum causarum secundarum, atque ideo ipsa Dei providentia postulat industriam et diligentiam hominum ad varios effectus consequendos.

¹ *Homil. 1 ad pop. antioch.*, n. 6 (M. G. 49, 23).

686. Obj. 6.º Non decet Deum habere curam rerum praesertim minimarum. Ergo ea cura Deo tribuenda non est.

Resp. Neg. ant. Proprium est enim causae primae immediate agere cum omnibus agentibus creatis, atque hac ratione habere omnia immediate dependentia a se necnon omnia et singula ad suos fines dirigere. Verum quamvis Deus solus creaturis provideat quoad rationem ordinis rerum in finem, utitur etiam ipsis creaturis praesertim angelis ad ordinis ab eo intenti executionem obtinendam.

687. Obj. 1.º contra 2.^{am} thesim. Divina providentia oportet ut sit bona, non esset autem bona, si permetteret peccata. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Deus enim ex ipsis peccatis eruit plura bona; ut sunt poenitentia et humiliatio aliaque huiusmodi, si peccator resipiscat; si vero induratus perseveret, ipsius punitione Deus suam justitiam ostendit.

688. Obj. 2.º Peccata sunt intrinsece inordinata. Atqui quod est huiusmodi a Deo ordinari nequit. Ergo.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : quod est huiusmodi a Deo ordinari intrinsece nequit, **conc.**; extrinsece, **neg.** Igitur, quamvis res sit intrinsece inordinata, Deus propter suam infinitam bonitatem, sapientiam et potentiam potest ex illa eruere diversa bona; haec autem bona non exurgunt directe et immediate ab ipso peccato, sed huius occasione a Deo intenduntur et procurantur.

689. Scholion. De Fato, casu et fortuna ¹. Boetius definit ² *fatum* : « Inhaerens rebus mobilibus dispositio, per quam Providentia suis quaeque nectit ordinibus. » Et hac ratione fatum est pars Providentiae, et ad rem quod attinet, omnino admittendum est. Si vero fatum accipiatur, ut plures philosophi ethnici faciebant, pro necessitate absoluta et inevitabili causarum et effectuum, omnino rejiciendum; nam omnia creata liberae Dei voluntati prorsus subjiuntur; quum omnia in esse, conservari et operari a Deo dependeant. Item Boetius ita definit *casum* ³ : « Inopinatus, ex confluentibus causis, ex his, quae ob aliquid geruntur, eventus. » Quum igitur respectu Dei omnia scientis nihil esse possit *inopinatum*, consequitur in Deum non cadere casum. Idem de *fortuna* sentiendum est, quum a casu in hoc tantum differat, quod sit respectu agentium rationalium ⁴, et casus respectu omnium dicatur.

¹ Vide S. Thom. *1. p.*, q. 116; P. Suarez, *Metaphys.*, d. 19, ss. 11 et 12; Ruiz de Montoya, *De Providentia Dei*, d. 1, s. 7, et d. 4, s. 5.

² *De consol. philos.*, l. 4, pros. 6, (M. L. 63, 815)

³ Loco citato, l. 5, pros. 1.^a col. 832.

⁴ Vide S. Thom., *Comment. in metaphys. Aristotelis*, l. 11, lect. 8 ad fin.

ARTICULUS II

De divina voluntate omnes salvos faciendi

690. **Praemitt. 1.º** Sermo est de salute hominum, ubi de Providentia agitur; quia haec omnia, quae ad finem a Deo ordinantur, complectitur, licet finis non obtineatur, ut docet D. Thomas¹. Salus vero hominum, quamvis sit finis eis praestitutus, plures illam non consequuntur; et ideo de salute hominum in genere ibi agendum est, ubi de Providentia agitur. Quaestio igitur agitanda est, utrum Deus habeat voluntatem veram, sinceram et seriam salutis omnium hominum. Agitur proinde de voluntate, quae non modo vere sit in Deo, et non metaphorice; verum etiam sit talis, ut vi illius Deus omnia media sufficientia ad salutem omnibus hominibus ita largiatur, ut singuli homines possint salutem consequi, si mediis a Deo datis utantur, quemadmodum illis uti expedite possent, si cum illis cooperari vellent. Quare si homines salutem non consequantur, sit ex eo, quod mediis a Deo donatis uti noluerunt, et ideo propter suam malam voluntatem. Idcirco haec divina voluntas est conditionata, sed conditio non est explenda ex parte Dei, sed ex parte hominis cooperando mediis vere sufficientibus a Deo datis pro salutis consecutione.

Haec quaestio de voluntate Dei circa hominum salutem eadem est cum illa de morte Christi pro salute hominum; si enim Christus, quum sit Deus et homo, vere pro salute omnium hominum suum fuderit sanguinem, sincere voluit salutem omnium hominum, ac proinde largiri singulis hominibus, nullo excepto, media vere sufficientia ad salutem consequendam, quum ad hunc scopum suum vitam dederit. Tamen eadem quaestio, quum jam illam tractaverim in *Tractatu de Verbi Divini Incarnatione*², iterum hic sub alio adspectu attingitur, quod res maximi momenti est.

691. **Praemitt. 2.º** Saeculo V negarunt Deum omnes homines velle salvos fieri praedestiniani, qui asserebant aliquos ex mera Dei voluntate esse praedestinos ad mortem, alios vero ad vitam, qui

¹ *De Veritat.*, q. 6, a. 1.

² d. 16, a. 5.

certe error a Conc. Arausicano II, can. ultimo damnatus fuit¹. Eundem errorem, saeculo IX, renovavit Gothescalcus², quem Conc. Carisiacum, anno 853, et Valentinum, anno 855, condemnarunt³. Calvinus et ejus sectatores voluntate Dei antecedenti alios esse prae-destinatos ad mortem, alios vero ad vitam etiam admiserunt; sed in antelapsarios et postlapsarios dividuntur, quorum priores jam ante praevisionem peccati Adami aliquos mera Dei voluntate fuisse ad damnationem prae-destinatos affirmant, posteriores vero prae-destinationem ad mortem ex voluntate Dei inevitabili nonnisi consequenter ad peccatum Adami admittunt. Cum postlapsariis consentiunt Jansenistae, qui, tamen reprobis omne auxilium sufficiens ad salutem non denegant, sed solum auxilium, quod sit vere sufficiens secundum vires, quas homines post lapsum Adami habent.

Jam catholici Deum omnes homines salvos fieri velle communiter admittunt⁴, verum in hac re declaranda non omnes consentiunt. Nonnulli enim, inter quos Bañez⁵, non ponunt in Deo voluntatem formalem salvandi omnes homines, sed solum eminenter et metaphorice. Praeterea illi, qui voluntatem formalem salutis omnium hominum in Deo collocant, rem diverso modo etiam declarant. Nam alii, ut PP. Dominicani generatim, contendunt conditionem, quae in voluntate salvandi omnes homines continetur, non esse praecise defectum cooperationis hominum auxiliis a Deo datis pro illorum salute, sed generatim ali-quod majus bonum, ut, v. gr., est decor universi et major manifestatio

1 Denz.—Bannwart, ed. 11.^a n. 200.

2 Vide Migne, Patrol. Lat. t. 125, col. 49 et sq.

3 Denz.—Bannwart, n. 316 et sq.

4 S. Thomas, 1. p. q. 19, a. 6, ad 1; 1 d. 40, q. 4, a. 2; d. 46, q. 1, a. 1; *De veritate*, q. 23, a. 2; *In 1 Timoth.* c. 2, l. 1; S. Bonaventura, 1, d. 40, a. 3, q. 1, ad 1; d. 46, a. 1, q. 1; Suarez, *de praedest. et reprob.*, l. 4, c. 2; Ruiz de Montoya, *De voluntate Dei*, dd. 19 et 20; Mastrius, *In 1 sent.*, d. 5, a. 2; Billuart, *De Deo*, diss. 7, a. 6; Val (Honor. del), *De Deo uno*, c. 3, a. 5, § 2; San (Lud. de) *De Deo uno*, p. 4, c. 2; Pesch (Chr.), *De Deo uno*, n. 336 et sq.

5 *In 1 p.*, q. 19, a. 6. Ibi inter alia haec habet P. Bañez: «Verum ut doctrina D. Thomae magis innotescat, quaeritur principaliter, an voluntas antecedens sit aliquis actus formaliter existens in Deo, sicut voluntas consequens est actus formaliter et proprie existens in Deo? Quod est quaerere an Deus habeat hunc actum proprie et sine metaphora, velle omnes homines salvos fieri.» Et inferius in quaestionis decisione haec tradit: «Multo probabilius videtur, quod in Deo non sit formaliter voluntas, quae significetur hoc nomine, velleitas, sed sufficit quod talis voluntas antecedens ponatur in Deo eminenter... Ex quo statim colligitur secunda pars. Quia si non est in Deo formaliter talis voluntas, necesse est, quod sit eminenter, cum Deus sit causa illius in sanctis.» Quare juxta Bañez ideo est ponenda in Deo, eminenter saltem, voluntas salvandi omnes homines, quia ipse Deus est causa voluntatis formalis, quam sancti de salute omnium hominum habent.

divinorum attributorum¹. PP. vero Societatis Jesu cum aliis tenent conditionem sub qua Deus vult omnes homines salvos fieri esse eorum cooperationem mediis sufficientibus, quae a Deo illis tribuuntur ad salutem aeternam consequendam. Atque haec ipsa videtur esse sententia D. Thomae, quum dicit² : « Consideratis autem omnibus circumstantiis personae, sic non invenitur de omnibus bonum esse quod salventur; bonum enim est eum qui se praeparat et consentit, salvari per largitatem gratiae divinae, nolentem vero et resistentem non est bonum salvari, quia injustum est... Ideo istum hominem, sub illis conditionibus consideratum, non vult Deus salvari, sed tantum istum, qui est volens et consentiens... » Eadem doctrina ex D. Thoma traditur a Capreolo³.

Thesis. Deus ita vult omnes homines salvos fieri, ut singulis, nullo excepto, tribuat media vere sufficientia ad salutem consequendam.

692. Haec thesis quatenus asserit Deum velle alios praeter praedestinos fieri salvos est de fide, ut constat ex propositione 5.^a Jansenii damnata sic se habente : « Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse » ; quae quidem intellecta eo sensu, ut Christus pro solis praedestinis mortuus fuerit, damnata fuit tanquam haeretica. Eadem thesis quatenus omnes fideles complectitur juxta plures est de fide, quia omnes fideles credere tenentur illa verba Symboli Nicaeni. Constantinopolitani, sc. : « *Qui propter nos homines et salutem nostram descendit de coelis* » ; juxta alios est proxima fidei, vel saltem ut prorsus certa theologicè habenda⁴. Denique quatenus omnes homines

1 P. Billuart dicit de hac re (diss. 7, a. 6, versus finem § 1) : « Caeteri autem, tam extranei quam domestici, contendunt hanc voluntatem (de salute omnium hominum) esse beneplaciti, formaliter et proprie in Deo existentem; eamque dicunt conditionatam ex parte objecti, diverso tamen sensu. » Et inferius explicans rationem, quae haec voluntas sit conditionata secundum PP. Dominicanos dicit : « Thomistae vero... dicunt esse conditionatam hoc sensu, si nempe non obstet majus bonum, puta, decor universi, mutabilitas arbitrii, ratio providentiae universalis, manifestatio attributorum, etc. »

2 I. d. 46, q. 1, a. 1.

3 I. d. 45, a. 2, concl. 4.^a

4 Et quidem de fidelibus baptizatis dicit Conc. Arausicanum II, can. ultimo (Denz.—Banuwart, n. 200) : « Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint adimplere. »

adultos, nullo excepto, complectitur, videtur etiam certa theologicè; hoc enim ex variis Scripturae testimoniis et ex morte Christi pro omnibus eruitur¹. Item Alexander VIII hanc propositionem, n. 4 damnavit²: «Christus dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.» Hoc tamen ad media sufficientia quod attinet, non ita est accipiendum, ut singulis hominibus, nullo excepto, Deus fidem et justificationem largiatur; verum ita, ut singulis tribuantur media sufficientia, quibus si homines responderent, ad fidem, justificationem et salutem pervenirent.

693. *Prob. 1.º ex S. Scrip. a).* Ex *I Timoth.* II, 1 et sq. ubi scriptum reperitur: «Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate, Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus: qui debet redemptionem semetipsum pro omnibus.»

Profecto ex hoc testimonio haec eruuntur: 1.º voluntas, qua Deus vult omnes homines salvos fieri est vera, non metaphorica; hoc enim significat vocabulum *vult*, necnon quia ex voluntate Dei sunt faciendae *orationes pro omnibus*, et Christus, Deus homo, *dedit redemptionem pro omnibus*.

2.º voluntas Dei de salute omnium hominum ad omnes revera, nullo excepto, extenditur; hoc enim postulat sensus obviis verborum *omnes homines*. Item *acceptum est coram Deo* fieri orationes pro omnibus, quia vult omnes homines salvos fieri, et quum non sit ratio, ut aliqui ab orationibus excludantur, similiter a voluntate Dei salvifica non sunt excludendi. Iterum dicitur *unus est Deus*, tanquam quid connexum cum voluntate salvandi omnes homines; et ideo indicatur, quod sicut Deus est creator et dominus omnium hominum, similiter vult omnes salvos fieri. Itidem unus est mediator Dei et *hominum*, ubi *hominum* nisi de omnibus et singulis hominibus accipiatur, esset vocabulum omnino vagum et nihil determinans. Christus vero est mediator pro salute hominum, ut constat ex Luc. XIX, 10 et ex multis

1 San (Lud. de), *De Deo*, p. 4.^a c. 2; Mendive, *De Deo*, tract. 1, diss. 3, c. 2, a 3; Franzelin, *De Deo uno*, th. 49; Val (Honor. del), *De Deo uno*; c. 3, a. 5, § 2.

2 Denz.—Banuwart, n. 1294.

aliis textibus¹, ac consequenter venit pro salute omnium hominum. Denique haec ipsa universalitas voluntatis divinae salvandi omnes homines infertur ex eo, quod *dedit redemptionem pro omnibus*.

3.º Deus tribuit omnibus media sufficientia ad salutem, quia pro omnibus redemptionem dedit; hoc autem non staret, nisi pro omnibus et singulis dedisset pretium (*ἀντιλυτρον*), quo a peccatis solvi et salutem obtineri posset².

4.º Demum, licet voluntas Dei de salute omnium hominum sit vera et sincera, non est tamen efficax, quum multi non salventur, et idcirco non est voluntas consequens, sed antecedens. Quod vero in textu allato de hominibus post lapsum Adae sit sermo, est manifestum; quum Apostolus pro hominibus lapsis scribat, et pro his Christus redemptionem dederit.

b) Haec voluntas Dei de salute hominum per largitionem auxiliorum sufficientium aliis etiam testimoniis probatur. II *Petri*, III, dicitur: «Nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.» *Matth.* XVIII, II: «Venit enim Filius hominis salvare quod perierat», et ideo ad omnes homines salvandos venit, quia omnes per peccatum Adae perierunt. Item ad *Rom.* V, 18: «Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.» Et *Joan.* IV, 42: «Ipsi enim audivimus et scimus quia hic est vere Salvator mundi.» Et III, 16, 17: «Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret... ut salvetur mundus per ipsum.» Denique I *Joan.* II, 2: «Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.» Atque multo plura S. Scripturae testimonia in eandem sententiam afferri possent³.

694. 2.º *prob. ex Conciliis.* Symbol. Nicaenum-Constantinopolitanum dicit: «Qui propter nos homines et salutem nostram... Et incarnatus... Et crucifixus... et sepultus est.» Item Conc. Arelatense, an. 475, can. 6⁴: «Item anathema illi qui dixerit, quod Christus non pro omnibus mortuus sit, nec omnes homines salvos esse velit.» Et Carisiacum, an. 853, can. 3⁵: «Deus omnipotens *omnes homines* sine exceptione *vult salvos fieri* (I *Timoth.* II, 4), licet non omnes salventur. Quod autem quidam salvantur, salvantis est donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium est meritum.» Denique Conc.

1 Vide *Tractat. de Christi Ecclesia*, n. 103.

2 *Tit.* II, 14; III, 7.

3 Card. Franzelin, *De Deo uno*, thes. 49; San (Lud. de) *De Deo uno*, p. 4, c. 2, n. 15; Wirceburgenses, *De Deo uno*, d. 4, c. 2, a. 2, n. 192.

4 Mansi, 7, 1009.

5 Denz.—Bannwart, n. 318.

Valentinum, an. 855, can. 3¹: «Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt; sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali vel etiam actuali permanserunt.»

695. 3.º ex PP. a) ex PP. Graecis S. Gregorius Naz. inquit²: «At ego ita priscorum hominum more, et philosophice affectus sum, ut unum idemque coelum omnibus commune esse existimem, communem item solis et lunae conversionem... et, ut adhuc majora proferam, communem rationem, legem, prophetas, ipsos Christi cruciatus, per quos. omnes citra ullam exceptionem instaurati sumus, qui eidem Adamo participavimus, adque a serpente in fraudem inducti, et per peccatum morte affecti, ac per coelestem Adamum salutis restituti, atque ad vitae lignum, unde excideramus, per ignominiae lignum revocati sumus.» Et S. Joannes Chrysost. ³: «Dixit se Filium suum misisse mediatorem, ut commonstraret se omnes velle salvos fieri... Et Christus quidem pro gentilibus quoque mortuus est... Quomodo, igitur, inquires, non crediderunt? Quia noluerunt: suas ille tamen partes implevit...» Item⁴: «Ubique enim *εὐδοκία* (hoc enim vocabulum hic usurpat Paulus) est voluntas princeps et quae praecedit: est enim etiam alia voluntas: ut puta, voluntas prima est, ut non pereant qui peccarunt: voluntas secunda est, ut qui facti sunt mali pereant. Non enim eos castigat necessitas, sed voluntas.» Denique S. Joannes Damascenus⁵: «Hoc itidem nosse oportet, Deum primaria et antecedente voluntate velle omnes salvos esse, et regni sui compotes fieri. Non enim nos ut puniret, condidit; sed quia bonus est, ad hoc ut bonitatis suae participes essemus. Peccantes porro puniri vult, quia justus est. Itaque prima illa voluntas, antecedens dicitur et beneplacitum, cujus ipse causa est: secunda autem, consequens voluntas et permissio, ex nostra causa ortum habens...»

b) Ex PP. Latinis: S. Hieronymus ait⁶: «Nec statim in culpa est, si plures credere noluerunt, sed voluntas venientis haec fuit, ut omnes crederent et salvarentur.» Et S. Ambrosius⁷: «Eo quod ii qui pereunt, sua pereunt negligentia; qui autem salvantur, secundum Christi sententiam liberentur, qui omnes homines vult salvos fieri et in

1 Denz. — Bannwart, n. 321.

2 Orat. 33, n. 9 (M. G. 36, 226).

3 Homil. 7 in I Timoth., n. 2 (M. G. 62, 536-537).

4 Ad Ephes., c. 1, homil. 1, n. 2 (M. G. 62, 13).

5 De fide orthodoxa., l. 2, c. 29, versus fin. (M. G. 94, 979).

6 Comment. ad cap. 63, Isa., v. 8 (M. L. 24, 616).

7 De Abel et Cain, l. 2, c. 3, n. 11 (M. L. 14, 365).

agnitionem veritatis venire.» Item S. Augustinus¹ : «Vult Deus omnes homines salvos fieri et in agnitionem veritatis venire; non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium.» Denique S. Prosper² : «Dicamusque cum Apostolo, quoniam *Deus vult omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (1 Tim. II, 4). Et inferius : «Omnium ergo hominum cura est Deo... Sed infidelitatem hominum ipsis ascribamus hominibus...»

696. 4.º ratione. a) Deus omnium rerum providentiam habet, ut ex supra dictis constat. Atqui de ratione providentiae est singulas res ad proprios fines per media convenientia ordinare. Ergo Deus dirigit homines ad proprium finem per media ad id apta. Sed finis hominis est vita aeterna sive beatitudo supernaturalis et media ad id apta sunt auxilia gratiae. Ergo Deus omnes homines dirigit ad vitam aeternam et eis tribuit auxilia gratiae sufficientia ad illam consequendam; atque ideo vult omnes homines salvos fieri. b) Juxta Conc. Tridentinum³ *in Dei auxilio firmissimam spem collocare et repone omnes debent*. Atqui nisi Deus vellet omnes salvos fieri, obligatio habendi spem, firmissimam esset irrisoria et cogeret ad habendam firmam securitatem de salute obtinenda, quum tamen impossibile esset illam adipisci; quae quidem consecraria absurda videntur. Ergo. c) Deus omnes homines ad salutem procurandam invitat, eosdemque ad id faciendum allicit promissis, minisque terret. Atqui haec omnia manifeste indicant Deum omnes homines velle salvare. Ergo.

697. Obj. 1.º In *Epist. ad Rom.* cap. 9 plura asseruntur quae vix conciliari possunt cum voluntate seria omnes homines salvandi. Sic v. 13 dicitur : «Jacob dilexi, Esau autem odio habui.» et v. 11 praemittitur : «Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali.» Et v. 16 : «Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.» Et v. 18 : «Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat.» Et denique in v. 21 : «An non habet potestatem figurus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?»

Resp. Neg. assertum. Et primum dico velle Apostolum verbis objectis manifestare divinam gratiam nemini esse debitam, et Deum pro suo arbitratu illam impertire et distribuere. Deinde respondeo ad

¹ *De Spiritu et litt.* c. 33, n. 58 (M. L. 44, 238).

² *Respons. ad cap. gallorum*, c. 8 (M. L. 51, 163-164).

³ Sessio 6, cap. 13.

singula objecta. Dicitur Esau odio habitus, quia minora ei Deus bona tribuit, sicut in *Luc. XIV, 26*, dicitur nos debere odisse parentes, ad significandum illos esse minus diligendos quam Deum; aut si illa verba *Esau odio habui* accipiantur de odio proprie tali, intelligenda sunt de odio consequente peccata Esau. *Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei*, quia quantumvis quis per solas vires naturales currat et operetur, nihil ei ad coronam aeternam, saltem positive, id inserviet; et solum cum divina gratia quam misericors nobis largitur Deus possumus per viam salutis aeternae incedere. Deus *cujus vult miseretur*, quia nemini suam gratiam debet, atque ideo pro suo libito illam effundit; neminem tamen positive indurat, sed solum permittit aliquem in peccata labi, ex quibus durus et obstinatus in malitia potest evadere. Simili modo Deus aliquem *vas in honorem* facit, quum tribuit illi suam gratiam, qua convertatur et salutem adipiscatur aeternam; at nemo a Deo fit *vas in contumeliam*, nisi solum permissive.

698. Obj. 2.º Christus indicavit se non esse missum pro salute omnium hominum. Ergo non constat Deum velle omnes homines salvos fieri. *Prob. ant.* Nam Christus dixit (*Matth. XV, 25*): «Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel.» Item (*Joannes XVII, 9*): «Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo.»

Resp. Neg. ant. et cons. Ad 1.^{am} probationem antecedentis dico Christum illa verba protulisse, quia ipse per suam ipsam personam erat missus ad praedicandum judaeis, non gentibus; sed salus, quam Christus attulit, erat communicanda omni homini, ut eruitur ex *Matt. XXVIII, 19*, et ex *Marc. XVI, 15*. Deinde non rogavit pro mundo in illa occasione; tunc enim specialiter voluit orare pro illis, quos Pater peculiariter illi dedit, quique Patris specialiter erant. Alibi rogavit pro suis crucifixoribus (*Luc. XXIII, 34*) et orationem pro persecutoribus et calumniatoribus commendavit (*Matth. V, 44*). Accedit quod Christus directe et immediate orando pro Apostolis mediate orabat pro omnibus hominibus, quia Apostoli ad salutem omnium gentium procurandam mittendi erant.

699. Obj. 3.º Verborum illorum *Deus vult omnes homines salvos fieri* S. Augustinus plures tradit interpretationes ita restringentes eorum sensum, ut non accipiantur de omnibus hominibus. Ergo ex testimonio I *Timoth. II* voluntas Dei de salute omnium hominum non probatur.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. S. Augustinus videtur sensisse

plures sensus litterales in uno eodemque textu reperiri posse¹; qui proinde non se excluderent, sed omnes simul veri essepessent. Quare, licet admitteret in I *Tim.* II significari voluntatem Dei salvandi omnes homines, admisit quoque ibi significari voluntatem Dei restrictam ad salutem aliquorum tantum hominum, nimirum praedestinatorum. Hi autem sensus non se excludunt, quia Deus voluntate sincera, sed conditionata, vult omnium hominum salutem; sed voluntate absoluta et efficaci tantum salutem praedestinatorum. Verum sensus literalis illius testimonii I *Tim.* II solum est de voluntate vera et sincera, sed conditionata, salvandi omnes homines, nullo excepto, quemadmodum ex dictis n. 693 elucet; alii vero sensus de voluntate absoluta et efficaci sunt tantum accommodatii, quum in singulis textibus unicus sit sensus literalis².

S. Augustinus de voluntate Dei absoluta et efficaci textum ex I *Tim.* tripliciter interpretatur. 1.^a interpretatio est *per omnes homines* significari omnia hominum genera, i. e., adultos, parvulos, pauperes, divites, etc.; non autem singulos ex omnibus generibus³; et ideo secundum hanc interpretationem Deus vult salvare aliquos ex omnibus generibus, non autem omnes. 2.^a est *per omnes homines* salvos fieri significari omnes qui re ipsa salvantur, quia nullus salutem consequitur nisi Deus velit⁴; ac proinde omnes homines, qui salvantur, volente Deo salvantur. 3.^a denique est, *per omnes homines* salvos fieri, revera omnes homines significari, sed non quatenus Deus velit omnes salvari, sed quatenus vult et facit, ut homines velint salutem omnium hominum et pro illa orent⁵. Hae quidem tres interpretationes accommodatitiae non excludunt litteralem sensum de voluntate Dei vera et sincera respectu salutis omnium hominum; sed haec sumitur de voluntate conditionata ex parte objecti, et ex aliis duae priores sunt de voluntate efficaci Dei salvandi praedestinos, et tertia est de voluntate hominum, quam Deus in illis excitat.

Quod vero S. Augustinus omnino admittat voluntatem Dei veram et sinceram salvandi omnes homines, non modo ex testimonio ipsius, n. 695, allato constat; verum etiam ex aliis. Sic dicit⁶: «Nam,

1 Confess. I. 2, c. 17 et sq. (M. L. 32, 834).

2 Vide *Tractat. de locis theolog.*, n. 98.

3 *Enchir.*, c. 103 (M. L. 40, 280); *De corrept. et grat.*, c. 14 (M. L. 44, 943).

4 *Enchir.*, loc. cit.; *contr. Julianum*, I. 4, c. 8, n. 42 et sq. (M. L. 44, 759): *De praedest., sanct.*, c. 8 (M. L. 44, 971).

5 *De corrept. et gratia*, c. 15 (M. L. 44, 945).

6 *Enarrat. in Psal. 95*, n. 15 (M. L. 37, 1236).

judicabit orbem terrarum in aequitate, non partem, quia non partem emit. Totum judicare habet, quia pro toto pretium dedit¹.» Profecto S. Augustinus de voluntate salvifica Dei loquens saepe adhibuit interpretationes restrictas; quia contra pelagianos et semipelagianos scribebat, qui voluntatem Dei salvandi omnes homines jam admittebant, sed simul asserebant Deum indiscriminatim velle omnium salutem et gratiam ad omnem actum salutarem non esse necessariam. Ad hos autem errores refutandos ostendebat S. Augustinus per gratiam Dei homines consequi salutem, et voluntatem Dei non omnes salvare; atque interpretationibus, quas haeretici pro sua sententia ex I *Tim.* II afferebant, opponebat Augustinus illas interpretationes restrictas.

Porro sicut locutionis Augustini explicatae sunt, similiter explicandae sunt loquutiones discipulorum ejus, ut S. Prosperi et Fulgentii.

700. Obj. 4.º S. Augustinus universalitatem voluntatis Dei salvificae revera negat. Dicit enim²: «Non perit unus ex illis, pro quibus mortuus est (Christus).» Item³: «Non intelligere omnino qua locutione sit dictum quod *omnes homines vult Deus salvos fieri*; cum tam multi salvi non fiant, non quia ipsi, sed quia Deus non vult, quod sine ulla caligine manifestatur in parvulis.» Denique dicit etiam⁴: «Denique si de aliquibus ita certa esset (Ecclesia), ut qui sint illi, etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen praedestinati sunt in aeternum ignem ire cum diabolo; tam pro eis non oraret, quam nec pro ipso.»

Resp. Neg. assertum et singula testimonia objecta explico. Primum ita **disting.**: non perit unus ex illis, pro quibus ita mortuus est Christus, ut propter ejus mortem acciperent gratiam moriendi in statu gratiae, **conc.**; pro quibus ita est mortuus, ut propter ejus mortem auxilia sufficientia acciperent, **neg.** S. enim Augustinus alibi manifeste tradit Christum mortuum pro omnibus, qui in Adamo mortui sunt, ac proinde pro omnibus sine ulla exceptione, etiam pro illis, qui non salvantur. Sic dicit⁵: «*Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui.* Vide quia consequens esse voluit (Apostolus), ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus.»

1 Vide plura in *tract. de Verbi Divini Incarnat.*, d. 16, a. 5, n. 875.

2 *Epist.* 169, n. 4 (M. L. 33, 744).

3 *Epist.* 217, c. 6, n. 19 (M. L. 33, 985).

4 *De civ. Del.* 1. 21, c. 24, n. 1 (M. L. 41, 737).

5 *Contr. Julian.* 1. 6, c. 4 (M. L. 44, 825).

Alterum testimonium etiam **dist.** : Non intelligere omnino qua locutione sit dictum quod omnes homines vult Deus salvos fieri, si haec locutio sensu pelagianorum et semipelagianorum accipiatur, **conc.**; si sensu catholico, **neg.** Sensus pelagianorum et semipelagianorum erat Deum velle omnes homines salvos fieri dependenter ab actibus elicitis per solas vires naturales; et hoc sensu reprobatur Augustinus Deum velle omnes homines salvos fieri sine ulla exceptione. Sensus vero catholicus est Deum velle omnes homines salvos fieri per auxilia gratiae, quibus homines cooperari debent. Quod vero in eodem testimonio additur, scilicet aliquos non salvari, non quia ipsi nolint, sed quia Deus non vult, hoc, si de adultis agitur, est verum, quatenus Deus, iustis de causis, non vult tribuere illis ea auxilia, cum quibus salvarentur; et respectu parvulorum Deus non vult, quia non id est praestitum, quod Deus a parentibus vel ab aliis exigebat, ut in articulo proximo explicabitur.

Denique sensus tertii testimonii est non esse orandum neque pro angelis, neque pro omnibus consequenter ad decretum Dei de absoluta eorum damnatione; nam tale decretum, quatenus homines respicit, eorum mortem in statu peccati supponit jam a Deo ab aeterno praeviam. Hanc esse S. Augustini mentem elucet ex eo, quod in illo capite contra illos agit, qui in die iudicii omnes homines damnatos per orationes sanctorum esse a damnatione liberandos contendebant.

701. Obj. 5.º Canon tertius Conc. Carisiaci supra allatus fuit improbatus a Conc. Valentino, necnon ab Ecclesia Lugdunensi et ab aliis. Ergo ex illo canone non probatur voluntas Dei de salute omnium hominum.

Resp. Dist. ant. : fuit improbatus canon Carisiacus, quatenus in illo asseritur universalitas voluntatis Dei salvificae, **neg.**; errore facti, quia existimabatur Carisiacum Concilium statuuisse homines posse salvari etiam consequenter ad decretum Dei de eorum damnatione, **conc.**¹.

702. Obj. 6.º Voluntas salvandi omnes homines est inefficax et conditionata. Sed in Deo non est admittenda talis voluntas; tum quia dedecet voluntatem infinite potentem dependere ab aliqua conditione, tum quia in Deo unica est voluntas simplicissima, non vero altera antecedens et conditionata, altera consequens et absoluta. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ad 1.^{am} probat. **dist.** : dedecet

¹ Vide quae de hac re dixi in *Tract. de Verbi Divini Incarnatione*, n. 881. Item Wirceburgenses, *De Deo uno*, n. 194.

voluntatem infinite potentem subjective sive ex parte ipsius voluntatis dependere ab aliqua conditione, **conc.**; objective seu objectum ipsius dependere ab aliqua conditione, **neg.** Voluntas divina est prorsus independens et absolute omnia potens, ac proinde si quid a divina voluntate optatum non eveniat, non ideo id est ex aliqua divinae voluntatis dependentia aut ex defectu potentiae in ipsa; sed quia Deus non vult illud absolute et efficaciter. Nihilominus nulla est repugnantia in eo quod Deus velit aliquid dependenter a conditione ponenda a creatura libera; quia hoc nullam arguit in Deo aut impotentiam aut imperfectionem. Deinde ad 2.^{am} probationem dicatur voluntatem Dei, quamvis unica et simplicissima sit, aequivalere omnibus actibus diversis, qui in qualibet voluntate creata inveniri possunt. Nec in eo est inconveniens, quod divina voluntas idem objectum diversis modis respiciat; nam idem homo, v. gr., aut secundum se considerari potest, et sub hac ratione Deus vult singulos homines salvari; aut quatenus inquinatus peccatis, et sub hac ratione Deus potest velle eum non salvari, imo in aeternum damnari.

703. Obj. 7.º Voluntas quam Deus habet omnes homines salvos faciendi non est voluntas seria. Ergo. *Prob. ant.* a) Deus serio velle non potest quod praescit non esse futurum; sed optime praescit reproborum salutem non esse futuram. Ergo. b) Si Deus serio salutem hominum vellet, deberet singulis dare illa auxilia, cum quibus praescivit eos revera fore salvos, sicut medicus serio volens sanitatem aegroti debet ei praebere medicinam efficacem, si possit. c) Deus vult hominum salutem dependenter a perseverantia finali in gratia. Atqui haec perseverantia facile a Deo tribui potest. Ergo si eam non tribuit, ideo erit, quia non vult serio omnium salutem.

Resp. Neg. ant. Quia illa est voluntas seria, quae vere aliquem effectum intendit et suppeditat media sufficientia ad illum obtinendum; quamvis parata non sit, ut quaelibet praebeat media ad effectus consecutionem, sed solum aliqua determinata. Ita dominus qui famulum habere vult, si modo illum salario consueto meritum inveniatur, vere et serio habet voluntatem et habendi famulum et adhibendi media ad eum nanciscendum; tametsi non absolute velit famulum, quia non est paratus praebere ei quodlibet salarium, aut quidquid a famulo exigatur.

Ad a) dist. maj.: Deus non potest serio velle quod praescit non esse futurum ex defectu creaturae liberae, **neg.**; quod praescit non esse futurum ex sola ipsius Dei voluntate, **conc.**

Ad b) neg. assertum, ut constat ex dictis. Nec aliquid concludit ilud exemplum de medico; quia aegrotus tribuere nequit efficaciam medicinae, siquidem illam haec ex se non habeat; at quilibet homo efficaciam tribuere potest cuilibet divino auxilio vere sufficienti, si cum eo operatur. Praeterea medicus obligatur ad absolute procurandam aegroti sanitatem; Deus autem nullo modo ad danda haec dona potius quam alia obligatur.

Ad c) dist. maj.: Deus vult hominum salutem dependenter a perseverantia finali, quae quoad suam efficaciam in actu secundo etiam dependeat a libera hominis voluntate, **conc.**; aliter, **neg.** **Et dist. etiam min.;** haec perseverantia facile a Deo tribui potest, ita ut ejus efficacia in actu secundo etiam dependeat a creatura, **conc.**; secus, **neg.** Si homines singuli donum perseverantiae non obtinent ex eorum cujusque culpa est; quia Deus singulis media sufficientissima tribuit, ut doni tandem potiantur.

ARTICULUS III

An Deus velit salutem aeternam etiam parvulorum sine baptismo decedentium ¹

704. Quamvis in articulo superiore de voluntate divina omnes homines ad salutem perducendi sermo jam fuerit; nihilominus propter gravissimam difficultatem quae in explicanda Dei voluntate de salute infantium sine baptismo decedentium exurgit, specialis instituitur quaestio de voluntate Dei super horum infantium salute. Communis est theologorum sententia contra paucos tenens respectu quoque omnium infantium sine ulla prorsus exceptione dari in Deo seriam voluntatem eos ad salutem perducendi, atque ideo de mediis ad id necessariis providendi. Maxima tamen offenditur difficultas in enucleanda ratione, qua Deus infantium sine baptismo decedentium saluti prospiciat. Ad duas theologorum hac de re revocari possint opiniones. Altera est eorum qui dicunt, ideo aliquos parvulos sine baptismo mori

¹ Suarez, *De praedest. et reprob.* l. 4, c. 4; Bellarminus, *De gratia et lib. arbitr.*, l. 2, c. 5; Valentia, in *l. p.*, q. 23 de praedestin. punct. 4 versus finem; Fasolus, in *l. p.*, q. a. 6, dub. 1, n. 6; Mastrius, in *l. sent.*, d. 5, a. 3; Arriaga, *De Deo*, d. 39, s. 3; Gotti, *De Deo uno*, tr. 5, q. 2, dub. 2, § 6; Struggl, *De Deo*, p. 1, tr. 1, tr. 1, d. 5, q. 3, a. 1, n. 11; San (Lud. de), *De Deo*, p. 4, c. 3; Mendive *De Deo uno*, diss., c. 2, a; Franzelin, *De Deo uno*, th. 53; Val (Honor. del), *De Deo uno*, c. 3, a. 5, n. 185.

et non salvari, quia baptismi susceptio impeditur aut a causis secundis necessariis, aut a liberis, aut ab utrisque; nec reputant inconueniens salutem eorum parvulorum a causis secundis necessariis impediri posse, quia dicunt Deum non teneri pro uniuscuiusque salute ordinem naturalem invertere et miracula patrare. Altera vero sententia quod aliqui parvuli sine baptismo moriantur, nec salventur unice a liberis causis repetit. Unde iuxta hanc secundam sententiam ideo aliqui parvuli salutem aeternam non consequuntur, quia eorum parentes aut alii non faciunt quod Deus pro illorum infantium salute requirebat.

Thesis I. Deus vere et serio vult salutem omnium infantium sine ulla prorsus exceptione.

705. *Prob. 1.º Ex I Timoth. II, 4. Deus omnes homines vult salvos fieri.* Atqui in hac regula generali etiam parvuli comprehendendi sunt, ut constat tum ex sensu olvio, tum ex Augustino dicente¹: « Numquid (parvuli) aut homines non sunt, ut non pertineant ad id quod dictum est, *omnes homines* ? » Ergo.

706. Dices : Apostolus cum illis verbis *Qui omnes homines vult salvos fieri* alia conjungit, nimirum : *Et ad agnitionem veritatis venire.* Atqui haec posteriora verba non conveniunt infantibus. Ergo nec illa priora.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Quia tametsi infantes sint incapaces agnitionis actualis veritatis, possunt habitu pervenire ad agnitionem veritatis; siquidem baptismo infunditur habitus fidei, qui sane habitualis agnitio veritatis revelatae vocari potest, sicut actus fidei est cognitio actualis. Deinde *transmissa min.*, potest negari consequentia; verba enim Apostoli intelligenda sunt pro subjecti capacitate; unde quum parvuli sint capaces salutis aeternae consequendae, sed non veritatis agnoscendae, idcirco Deus vult illos salvos fieri, quamvis pro eo infantiae tempore nolit eos ad agnitionem veritatis venire, utpote quia naturaliter impossibile id est.

707. 2.º Deus vult omnes illos salvos fieri pro quibus Christus mortuus est; quia pro horum omnium salute ipse Deus homo suum effudit sanguinem. Atqui Christus mortuus etiam est pro parvulis sine ulla omnino exceptione. Ergo. *Prob. min.* Tum quia Christus

¹ *Contra Julian.*, 1. 4, c. 8, n. 42 (M. L. 44, 759).

mortuus est pro omnibus illis qui in Adamo mortui sunt, peccato autem Adami omnes mortui sunt. Haec quidem duplex assertio constat ex II Cor. V, 14 et 15, ubi dicitur : « Quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt : et pro omnibus mortuus est Christus. » Tum quia S. Augustinus inquit¹ : « Sine ista ergo regeneratione salvos in aeternum posse parvulos fieri, quis audeat affirmare, tanquam non pro eis mortuus sit Christus ? »

Quod vero haec Dei voluntas salvandi infantes sit seria, seu talis vi cujus Deus provideat de mediis sufficientibus pro uniuscujusque parvuli salute, aperte ex dictis infertur; etenim qui, quum facile possit, non dat, quatenus est ex parte sua, media sufficientia ad aliquid consequendum, hoc ipso existimatur non sincere velle illius rei consecutionem; atqui ex dictis satis constat Deum sincere velle salutem uniuscujusque parvuli. Ergo.

Thesis II. Probabilius dicendum est Deum ita constituisse parvulorum salutem a causis liberis dependentem, ut si hae, id quod Deus ab illis exigit praestarent, vitare possent cujuslibet infantis mortem sine baptismo.

708. Prob. 1.º Ex Auctore *de vocatione gentium* dicente² : « Non irreligiose arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiae partem, quae semper universis est impensa nationibus; qua utique si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvantur. » Quibus verbis manifeste Auctor laudatus tribuit parentibus, atque ideo causis liberis aliquos parvulos non juvari.

709. 2.º Quod aliqui parvuli a susceptione baptismi impediuntur aut a causis necessariis exoritur, aut a liberis, aut ab utrisque; non enim datur medium; quia a solo Deo hoc provenire non potest; alias enim non haberet Deus sinceram salvandi illos pueros voluntatem. Atqui non ita a causis necessariis impediri potest parvulos aliquos baptismum suscipere, ut hic effectus a causis liberis vitari nequeat. Ergo quod aliqui parvuli decedant sine baptismo ultimo est causis liberis tribuendum; ac proinde si hae praestarent quod Deus ab ipsis exigit, nullus infans sine baptismo moreretur. *Prob. min.* Quia si causae necessariae ita impedirent aliquos parvulos baptizari, ut hoc impedimentum a causis liberis vitari non posset, tunc Deo tribuendum esset quod non baptizentur ii parvuli; quia solus Deus posuit et ordinavit illas causas necessarias ex quibus pro baptismo aliquorum infantium inevitabile consequitur impedimentum. Atqui, ut ex 1.^a thesi constat, tribui nequit Deo aliquos parvulos non baptizari et perire. Ergo.

¹ *De peccat. merit. et remiss.*, l. 1, c. 18 (M. L. 44, 122).

² L. 2, c. 23 (M. L. 51, 709).

710. Dices. Deus non tenetur ad miracula patrandam et ad ordinem naturae invertendum pro infantis cujuslibet salute. Atqui ita esset si Deus pro baptismo uniuscujusque teneretur singula tollere impedimenta, quae nullo modo a causis liberis vinci possunt. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Quia Deus ab aeterno ita potuisset causas necessarias ordinare, ut ex illis nullum sequeretur impedimentum ab hominibus insuperabile pro baptismo alicujus infantis; atque ita de facto censendus Deus est res naturales ordinasse. Quapropter si contingat aliquem infantem aut in utero materno, aut alio modo ante baptismum decedere, dicendum esse videtur hoc ideo evenire, quia ejus parentes aut aliae causae liberae a quarum voluntate placuit Deo salutem illius parvuli dependere, non praestiterunt quod ab illis Deus requirebat.

711. Obj. 1.º S. Augustinus inquit: «Quid dicam, quod parvulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri possit, expirat? Plerumque enim festinantibus parentibus et paratis ministris ut baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit ut daretur.» Et similia in aliis locis dicit. Atqui ex his manifeste inferitur juxta S. Aug. Deum nolle aliquos parvulos baptizari ac proinde neque eos salvari. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Alicui parvulo non datur baptismus, quia Deus non vult voluntate consequenti, **conc.**; voluntate antecedenti, **neg.** Tum in loco proxime allato, tum in aliis similibus Augustinus censendus est de voluntate consequenti, loqui, h. e., de illa voluntate quam habet Deus ex eo quod causae liberae quod ab eis ipse exigebat, non praestiterint.

712. Obj. 2.º S. Prosper dicit: «Sed qui hoc saeculum sine fide Christi et sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt.» Ergo juxta S. Prosperum redemptio Christi non est pro illis, qui non baptizantur.

Resp. Dist. antec.: qui non baptizantur sunt alieni a redemptione quoad sufficientiam, **neg.**, quoad efficaciam, quatenus de facto illis non prodest redemptio ad salutem aeternam consequendam, **conc.**

713. Dices. Saltem juxta S. Prosperum³ nec meritis nec ullo parentum studio baptismus infantium tribuendus. Ergo non stat parvulos baptizari, dependere a causis liberis.

Resp. Dist. ant.: baptismus parvulorum non pendet a meritis aut studio parentum quacumque ratione et pro arbitrio eorum, **conc.**; eo modo et ratione qua Deus voluit a parentibus aut ab aliis causis liberis dependere, **neg.**

714. Dices iterum. Juxta Auctorem *de vocatione gentium* Deus non providit de remedio pro salute infantium in poenam peccati originalis. Ergo.

Resp. Dist. ant.: juxta Auctorem memoratum Deus non providit de remedio efficaci pro salute omnium infantium, **conc.**; de remedio sufficienti, **neg.**

1 *De dono persever.*, c. 12, n. 3 (M. L. 45, 1011).

2 *Respons. ad cap. object. vincent.*, c. 1 (M. L. 51, 178).

3 *Carm. de ingrat.*, v. 629, et sq. (M. L. 51, 127).

715. Obj. 3.º Potest dici Deum velle voluntate seria salutem omnium parvulorum, quatenus dedit Adamo media sufficientia ad non peccandum; si enim Adamus illis mediis usus esset et non peccasset, tunc infantes salvi fierent, qui nunc moriuntur sine baptismo. Ergo non est necesse ad aliud recurrere pro defendenda divina voluntate de salute omnium infantium.

Resp. Neg. assert. Probationes enim, quas supra attuli ad ostendendam Dei voluntatem de salute omnium infantium, evincunt etiam post peccatum originale Deum velle omnes et singulos homines salvos fieri.

716. Obj. 4.º Deus est provisor generalis. Atqui non est de ratione provisoris generalis dare media sufficientia unicuique individuo. Ergo.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : non est de ratione provisoris generalis dare media sufficientia unicuique individuo, si talis provisor serio intendat ut unumquodque individuum suum finem consequatur, **neg.**; si hoc non intendat, **conc.** Jam vero Deus ita est provisor generalis respectu salutis hominum, ut intendat vere et serio uniuscujusque salutem, atque ideo pro singulis de mediis sufficientibus ad salutem provideat necesse est.

717. Obj. 5.º Si aliquos parvulos baptizari aut non baptizari causis liberis esset tribuendum, hoc ideo esset, quia id dependeret ab earum meritis aut demeritis. Sed si prima gratia, ut est gratia baptismi, pendet a meritis, jam non est prorsus gratuita, quod est contra rationem gratiae. Ergo.

Resp. Imprimis potest transmitti major; etenim quamvis Deus velit salutem alicujus infantis dependere ab aliqua causa libera, non opus est ut ea a meritis illius causae dependeat; sed potuit Deus eam tamquam dispositioni negativae alligare remotioni impedimenti seu non commissioni alicujus peccati. Deinde potest ita distingui **min. :** si gratia pendet positive a meritis naturalibus jam non est gratuita, **conc.**; si pendet positive a meritis supernaturalibus aut negative a naturalibus jam non est gratuita, **neg.** Potest enim unus per opera sua supernaturalia mereri positive pro altero primam gratiam, attamen solum de congruo sive ex quadam convenientia juxta communem sententiam; potest etiam illam mereri negative, h. e., non ponendo obstacula ad ejus communicationem, quemadmodum esset, si parentes vivendo temperate, essent causa vitae parvuli conservandae; contra vivendo intemperate possent esse causa mortis parvuli praematurae et sine baptismatis susceptione. Nihilominus bona opera naturalia non possunt esse dispositio, nisi ad summum negative, pro communicatione cujuslibet gratiae supernaturalis; alioquin si gratia esset debita operibus naturae, jam non esset gratia; attamen contra rationem gratiae non est eam esse debitam aliquo modo propter priorem aliam gratiam ejusdem ordinis supernaturalis.

718. Obj. 6.º Gratia sufficiens ad salutem datur adultis independenter a bono aut malo libertatis usu. Ergo pro parvulis non oportet statuere gratiam baptismi dependere a bono usu libertatis parentum aut aliorum.

Resp. Conc. ant. : quia omnibus adultis datur aliqua gratia sufficiens ad salutem, sive bene, sive male libertate utantur; **sed neg. conc.**; quia quum parvuli sint incapaces bene aut male operandi, non possunt hi per semetipsos sibi procurare salutem; quapropter convenienter fecit Deus illam dependere a bono usu libertatis aliorum.

719. Obj. 7.º Si baptismi susceptio pro parvulis dependeret a bono

usu libertatis parentum, tenerentur hi sub gravi ad magnam sollicitudinem pro parvulorum salute. Atqui hoc non est dicendum. Ergo.

Resp. Neg. maj. Tum quia sententia nostra non est nisi probabilior, quum gravissimi theologi contrarium teneant; tum quia certo non constat cui usui libertatis Deus voluerit salutem parvuli alicujus alligare, ac proinde circa nullum usum libertatis determinatum ex hac parte dari potest gravis obligatio. Recte tamen parentes et alii quibus cura infantum commissa sit, facient et orando pro salute infantium et vivendo tali ratione, qua non afferant nocumentum saluti temporali simul et aeternae alicujus parvuli ¹.

1 Vide plura apud Wirceburgenses, *De Deo*, d. 4, c. 2, a. 3.

CAPUT II

De praedestinatione

ARTICULUS I

De existentia praedestinationis ejusque necessitate

720. Praemitt. 1.º Praedestinatio apud auctores ecclesiasticos multifariam accipitur. 1.º pro aeterno Dei decreto cujuslibet rei in tempore exequendae. In hoc sensu dixit¹ Augustinus: « Namque in sua quae falli mutarique non potest praescientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quidquam est praedestinare. » In hac acceptione dicitur quoque praedestinatio ipsum decretum damnandi iniquos. Sic S. Fulgentius ait²: « Ecce ad quod Dominus iniquos et impios praedestinavit, id est ad supplicium justum. » 2.º pro decreto Dei tribuendi quodlibet donum supernaturale quod sit conjunctum cum hominis cooperatione. Juxta hunc sensum S. Augustinus postquam dixerit castitatem, quae cum effectu habeatur, esse a Deo praedestinatum, prosequitur n. 42³: « Quod autem dixi de castitate, hoc de fide, hoc de pietate, hoc de charitate, de perseverantia, ut, ne pergam per singula, hoc de omni obedientia qua obeditur Deo, veracissime dici potest. » Idem S. Augustinus vocavit praedestinationem cujuslibet gratiae efficacis praeparationem his verbis⁴: « Inter gratiam porro et praedestinationem hoc tantum interest, quod praedestinatio est gratiae praeparatio, gratia vero jam ipsa donatio. » 3.º pro decreto Dei efficaci dandi gloriam aeternam aliquibus: sic in Conc. Valentino can. 3 legitur⁵: « Fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam. » 4.º pro voluntate Dei efficaci largiendi aliquibus et gratiam et gloriam.

721. Praemitt. 2.º Ex variis *praedestinationis* acceptionibus proxime recensitis tres postremae sunt propriae; prior autem impro-

1 *De dono persever.*, c. 17, n. 41 (M. L. 45, 1019).

2 *Ad Monim.*, l. 1, c. 26 (M. L. 65, 173).

3 Loco antea citato.

4 *De praedest. sanct.*, c. 10, n. 19 (M. L. 44, 974).

5 Conc. Valentinum, can. 3 (Denz. — Bannwart, n. 322, edit. 11.^{ae}).

pria nec a theologis adhiberi solet. Praedestinatio tum ad gratiam, tum ad gloriam dicitur *adaequata* seu *completa*, *inadaequata* autem sive *incompleta* praedestinatio aut ad gloriam aut ad gratiam tantum. Praedestinatio ad gloriam, quamvis a nobis considerari possit praescindendo a praedestinatione ad gratiam, a parte rei semper cum hac conjungitur; non item praedestinatio ad gratiam; quia potest quis consequi gratiam, et non perseverare in illa et salutem non obtinere aeternam. Jam praedestinatio adaequate sumpta ita definitur a S. Augustino¹: «Haec praedestinatio sanctorum, nihil aliud; praescientia scilicet, et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur.» Ac proinde praedestinatio non modo praescientiam complectitur, verum etiam talem gratiae seu donorum Dei praeparationem, quibus creatura infallibiliter cooperabitur, et ideo per talia dona vitam aeternam certo consequetur. Definitioni S. Augustini consonat quam tradit S. Thomas², videlicet: «Ratio transmissionis creaturae rationalis in finem vitae aeternae.» In utraque definitione includitur talis praeparatio gratiae et gloriae quae sit efficax seu conjuncta cum effectu. Praedestinatio inadaequate sumpta definiri potest: divina creaturae rationalis aut ad gratiam aut ad gloriam praeordinatio re ipsa obtinens effectum.

722. Praemitt. 3.º Praedestinatio requirit actum intellectus et voluntatis; quia Deus non posset praeparare efficaciter gratiam et gloriam aliquibus, nisi cognosceret sua dona et ipsorum efficaciam simulque vellet ea hominibus in tempore largiri. Unde praedestinatio non est nisi pars providentiae, nimirum est ea providentia specialis quam Deus in electos habet. Theologi non consentiunt, utrum praedestinatio consistat in actu intellectus³, an in actu voluntatis, an in utroque, imo qui eam in actu intellectus reponunt, dissentiunt de actu intellectus, in quo sit reponenda. Verum, ut dictum est, negari non

1 *De dono persever.*, c. 14, n. 35 (M. L. 45, 1014).

2 *1. p.*, q. 23, a. 1.

3 Card. Billot (*De praedestin.* § 1, pag. 267 edit. 5ae) asserit magni momenti esse praedestinationem in actu intellectus collocare; quia hoc modo reprobatio negativa vitatur. Verum non est ita; etenim, sive praedestinatio in actu intellectus, sive in actu voluntatis, sive in utroque constituatur, si electio absoluta et efficax et similiter praedestinatio absoluta et efficax ante omnia merita absolute futura collocentur, et ideo absolute gratuita statuatur, hoc ipso non electi et non praedestinati sunt tales independentem ab eorum operibus, seu ab eorum cooperatione divinis auxiliis, et idcirco ita manent non electi et non praedestinati, ut per sua opera efficere nequeant, ut Deus illos eligat et praedestinet. Jam vero aliquem ita collocari in statu non electi et non praedestinati, ut suis operibus supernaturalibus nequeat obtinere, ut Deus illum eligat

potest praedestinationem requirere actum intellectus et voluntatis, sive essentialiter ponatur in solo actu intellectus, sive in solo actu voluntatis, sive in utroque ¹; imo revera in utroque essentialiter consistere videtur, quia sive unus, sive alter tollatur, ipsa praedestinatio tollitur.

723. Praemitt. 4.º Negarunt praedestinationem plures haeretici et praesertim pelagiani; verum doctrina catholica est et de fide existentia praedestinationis. Ulterius autem inquiri potest, utrum praedestinatio sit necessaria, hoc est, utrum aliquis salutem aeternam consequi possit, qui non sit praedestinatus. Cui quaestioni negative respondent theologi omnes, si forte excipiat Catharinus. Volunt enim aliqui hunc celebrem theologum tenuisse aliquos salvari, licet non essent praedestinati; at alii eum excusant a tali errore, et dicunt Catharinum solum intendisse aliquos a Deo non praedestinari nisi post praevisa merita. Et revera Catharinus ² admittit aliquos fuisse praedestinos ad gloriam ante praevisa merita; alios vero non nisi consequenter ad mortem in statu gratiae. Verum solum priores vocat praedestinos, non autem alios. Attamen hoc non est, nisi modus loquendi; quia non negat Catharinus decretum Dei dandi gloriam illis, qui in statu gratiae decedunt, quamvis hoc decretum non sit, nisi praevisa morte in statu gratiae.

Thesis. Vere datur praedestinatio seu praeparatio gratiae et gloriae conjuncta cum effectu et ab aeterno in Deo existens; et soli praedestinati salvantur.

1.^a pars theseos est de fide, altera saltem theologicè certa.

724. Prob. 1.^a p. 1.º Ex *Matth.* XXV, 34, ubi legitur: « Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitu-

et praedestinet, est reprobari negative formaliter, vel saltem aequivalenter. Nam tota malitia reprobationis negativae in hoc consistit, quod aliqui suis operibus efficere non possunt, ut sint electi et praedestinati, et sic maneant negative exclusi ab electione et praedestinatione, et consequenter reprobatum negative formaliter, vel saltem aequivalenter. Incommodum quidem reprobationis negativae per praedestinationem ad gloriam post praevisa merita vitatur, sive praedestinatio in actu intellectus, sive in actu voluntatis, sive in utroque collocetur, ut inferius explicabitur. Distinxi inter electionem et praedestinationem, quia ita facit Card. Billot, quem hic impugno; sed revera electio efficax est quoque praedestinatio, quum sit destinatio efficax ad gloriam jam ab aeterno.

¹ Vide P. Suárez, *De praedestin.*, l. 1, c. 17, qui hanc quaestionem de nomine potius quam de re esse affirmat.

² *Opusc. de praedestinatione.*

tione mundi.» His verbis asseritur regnum seu gloriam esse a Deo paratam pro electis a constitutione mundi, i. e., ab aeterno. Sed hoc est quod venit nomine praedestinationis. Ergo. Item evincitur ex *Rom.* VIII, 30, ubi dicitur: « Quos autem praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit, quos autem justificavit illos et glorificavit.»

725. 2.º Ex PP. S. Augustinus ait¹: « Haec autem omnia, initium scilicet fidei, et caetera usque in finem dona sua, Deus largitum se vocatis suis esse praescivit. Nimiae igitur contentionis est, praedestinationi contradicere, vel de praedestinatione dubitare.» Et S. Prosper²: « Praedestinationem Dei nullus catholicus christianus negat... De cujus poena (praevaricationis Adae) nemo liberatur, nisi per gratiam Domini N. Jesu Christi praeparatam et praedestinatam in aeterno consilio Dei ante constitutionem mundi.» Tandem S. Fulgentius³: « Deus enim, qui hominem condidit, ipse praedestinatione sua et donum illuminationis ad credendum, et donum perseverantiae ad proficiendum atque permanendum, et donum glorificationis ad regnandum quibus dare voluit, praeparaverit, quique non aliter perficit in opere quam in sua sempiterna atque incommutabili habet dispositum voluntate.» Idem probant aliqua testimonia adducta nn. 720 et 721.

726. 3.º Aliqui re ipsa salutem aeternam consequuntur. Atqui ea omnia quae in tempore eveniunt, jam sunt ab aeterno praeordinata a Deo, et quidem voluntate omnino approbativa, quum de re bona agatur. Ergo ab aeterno existit in Deo praeordinatio salutis aeternae aliquorum, ac proinde praedestinatio.

727. Prob. 2.^a p. 1.º Nemo salvatur sine voluntate Dei, seu nemo gloriam consequitur sine voluntate Dei dandi illi gloriam. Atqui voluntas Dei dandi gloriam, quum revera suo tempore detur, vel est ipsa praedestinatio, vel saltem aliquid inseparabile a praedestinatione. Ergo revera nemo salvatur, nisi praedestinatus. Item, ut est apud *Matth.* XXV, 34 et sq., Deus solum voluit dare gloriam illis, quibus erat praeparata, seu praedestinatis; reliqui vero ad regnum coelorum non pertinent. Ergo.

¹ *De dono persever.*, c. 21, n. 56 (M. L. 45, 1028).

² *Respon. ad cap. gallorum*, c. 1 (M. L. 51, 157).

³ *Epist.* 17, n. 67 (M. L. 65, 493).

728. 2.º Ex S. Fulgentio dicente¹: «Firmissime tene et nullatenus dubites... neque perire posse aliquem eorum quos Deus praedestinavit ad regnum coelorum, nec quemquam eorum quos Deus non praedestinavit ad vitam, ulla posse ratione salvari.»

729. Obj. Si tantum praedestinati salvari possunt, qui non sunt praedestinati non possunt salvari. Ergo quum plures homines non sint praedestinati, plures reperiuntur qui salvari nequeunt.

Resp. Dist. 2.^{am} p. ant. : qui non sunt praedestinati salvari nequeunt antecederet ad eorum non praedestinationem, **neg.**; consequenter, **conc.** **Et neg. cons.** Quamvis enim praedestinatio adaequate sumpta sit gratuita et unice pendens a libera Dei voluntate; tamen Deus, quatenus ex parte sua est, omnibus hominibus largitur dona gratiae, quibus si homines cooperarentur, ut possent, pervenirent ad gratiam sanctificantem obtinendam; hac autem obtenta potest quilibet in ea usque ad mortem perseverare, ac proinde consequi salutem aeternam. Quapropter quilibet homo, si quod in ipso est praestat, potest salvari, atque ideo facere ut jam fuerit ab aeterno recensitus inter praedestinos.

ARTICULUS II

Utrum praedestinatio ad gloriam sit ante aut post praevisa merita absoluta

730. Praemitt. 1.º Certum omnino est apud omnes catholicos praedestinationem adaequate sive complete sumptam non esse ex meritis ullis, atque ideo esse ante praevisa merita absoluta, sive condigna sive congrua, praedestinati. Ratio est, quia nemo primam gratiam sibi mereri potest; nam ante primam gratiam non potest quis elicere nisi opera mere naturalia, quae quidem nullam neque de condigno, neque de congruo proportionem habent cum gratia et donis supernaturalibus. Jam vero praedestinatio adaequate sumpta non modo completitur gloriam, verum etiam omnia dona gratiae a prima gratia usque ad perseverantiam finalem inclusive, ideoque quum prima gratia nullo modo sub meritum cadere possit, neque praedestinatio adaequate sumpta, in qua prima gratia continetur.

¹ *De fide*, c. 35, n. 76 (M. L. 65, 703).

731. Praemitt. 2.º Omnes catholici etiam admittunt gloriam non dari adultis nisi propter merita absolute posita, quod quidem in tractatu de gratia demonstratur. Et hoc affirmat Conc. Tridentinum¹; et apud *Matth.* XVI, 27, dixit Christus: «Et tunc reddet unicuique (Filius hominis) secundum opera ejus.» Et Paulus (*Rom.* 11, 6, et alibi) idem formaliter vel aequivalenter affirmat. Quapropter omnes consentiunt in ordine executionis gloriam propter propria merita ab adultis obtineri. Controversia vero est, utrum Deus, antequam praeviderit merita absolute futura, praedestinaverit ad gloriam seu intenderit decreto absoluto et prorsus efficaci gloriam pro omnibus hominibus, qui salvandi erant; an e contra prius intenderit dare gratiam et videre merita absolute futura, atque ideo non intenderit gloriam decreto efficaci, nisi post praevisa merita absoluta.

732. Praemitt. 3.º De ratione praedestinationis in Deo existentis plurimae adsunt sententiae. Calvinus statuit² Deum ante omnia cujuslibet merita aut demerita absolute praevisa ita praedestinasse alios ad vitam aeternam, alios ad aeternam damnationem, ut singuli absque libertate, sed inevitabili potius necessitate ad illud ad quod praedestinati fuerint, tendant. PP. Dominicani dicunt³ Deum ante merita absolute praevisa et independenter a scientia media praedestinasse aliquos ad certum gloriae gradum atque mandare executioni hanc praedestinationem per decretum ex se efficaciter intendens determinatos creaturae actus liberos et per physicam praedeterminationem; unde, quum hic explicandi modus a physica praedeterminatione dependeat, atque haec libertati creatae repugnare videatur, neque ea explicatio cum libertate creaturae conciliari videtur. Scotistae generatim etiam tenent praedestinationem ante praevisa merita absoluta, independentem a scientia media et determinatam quoad gradus gloriae⁴; sed differunt a PP. Dominicanis quatenus rejiciunt physicam praedeterminationem. Tamen ut testatur Mastrius⁵, nonnulli scotistae praedestinationem post praevisa merita absolute futura defendunt, inter quos Frassen⁶.

1 Sess. 6.^a, cap. 16, et can. 32.

2 *Instit. christian.*, l. 3, c. 21 et sq.

3 Gotti, *De Deo uno*, tract. 6, q. 3, dub. 3; Billuart, *De Deo*, diss. 9, a. 2 et sq.

4 Mastrius, *In 1. sent.*, d. 5, q. 2; Frassen, *De Deo uno*, tr. 2, d. 3, a. 2; Henno, *De Deo uno*, d. 3.

5 Loco antea citato, a. 1, n. 60.

6 Loco antea citato, s. 2, q. 3.

733. Praemitt. 4.º Imprimis PP. Societatis Jesu requirunt Deum scientia simplicis intelligentiae et media ¹ illuminari, ut absolute et efficaciter eligat et praedestinet. Hoc supposito, sunt inter illos tres potissimum de praedestinatione adultorum ad gloriam sententiae; quamvis re ipsa ad duas revocari possint. Prima sententia, quam defendunt PP. Suarez ², Bellarminus ³, Tanner ⁴, Arriaga ⁵, Mayr ⁶, aliique multi, tenet Deum praedestinasse aliquos homines ad gloriam ante praevisa merita absoluta, atque totum praedestinationis negotium sic explicat. 1.º Deus sub directione scientiae simplicis intelligentiae et mediae praedestinat aliquos homines ad gloriam habendam et determinatam quoad gradus; reliquos vero non praedestinat et solum ineffaciter vult illis gloriam. 2.º vult efficaciter tribuere praedestinatibus auxilia efficacia quibus merita infallibiliter consequantur. 3.º videt merita absoluta praedestinatorum eorumque in gratia perseverantiam usque ad mortem, atque ideo statuit tribuere illis tanquam coronam et mercedem gradum gloriae praedestinatum unicuique ante praevisa merita.

2.^{am} sententiam tenent Albertus Magnus ⁷, S. Bonaventura ⁸, Alexander Alensis ⁹, Argentina ¹⁰, Vazquez ¹¹, Toletus ¹², qui dicit hanc esse communiorem sententiam, Lessius ¹³, Valentia ¹⁴, Becanus ¹⁵, Peta-

1 Card. Billot, *De praedest.*, § 3, edit. 5.^{ae}, pag. 270, asserit: «Alii, duce Suarezio, ponunt praedestinationem ante omnem praescientiam tam futurorum quam futuribilium.» Card. quidem Billot, per *futuribilia*, intelligit futura contingentia conditionata (*De Deo uno*, th. 22). Jam vero P. Suarez ad praedestinationem, in Deo omnino requirit praescientiam conditionatam, quum dicit (*De Deo uno*, l. 1 praedest., c. 7, n. 4): «Dicendum vero est, scientiam conditionatam de omni effectu contingente praedestinando, quod scilicet infallibiliter futurum sit, si Deus hoc, vel illud auxilium praebeat. necessariam omnino esse in Deo ad praedestinationem et praefinitionem effectuum liberorum, qui ex vi praedestinationis absolute et infallibiliter futuri sunt.»

2 *De Deo uno*, lib. 1 de praedest., c. 8 et sq. P. Suarez tamen expresse admittit probabilitatem sententiae oppositae (*De concursu*, l. 3, c. 16, n. 8).

3 *De grat. et lib. arbitr.*, l. 2, c. 15.

4 *De Deo uno*, d. 3, q. 4, dub. 2 et 5.

5 *De Deo uno*, d. 36, s. 3 et sq.

6 *De Deo uno*, d. 4, q. 3, a. 6.

7 *l.*, d. 40, a. 11; *Summ. Theol.*, p. 1, tr. 16, q. 63, membr. 2.

8 *l.*, d. 41, a. 1, q. 2.

9 *l.*, q. 28, membr. 3, a. 3.

10 *l.*, d. 41, q. 1, a. 2.

11 *In l. p.*, disp. 89.

12 *In l. p.*, q. 23, a. 5.

13 *Opusc. de praedestinatione.*

14 *In l. p.*, q. 23, punct. 4, § 1 et § 8 versus finem.

15 *De Deo uno*, c. 14, q. 4.

vius¹, Martinon², Moncaeus³, Tournely⁴, Platelius⁵, Wirceburgenses⁶, Franzelin⁷, San (Lud. de)⁸, Pesch (Chr.)⁹, Einig. (Pet.)¹⁰, Piccirelli¹¹, Mendive¹², et plures alii qui a laudatis auctoribus commemorantur. Haec sententia rem ita declarat. 1.º Deus vult omnes homines sine ulla prorsus exceptione salvos fieri. 2.º statuit sub directione scientiae mediae praebere omnibus media ad salutem consequendam sufficientia, quae tamen cognoscit alia fore efficacia, alia vero ex hominum culpa inefficacia. 3.º videt aliquos usque ad mortem perseverare in gratia, atque eis decernit gloriam propter bona eorum opera supernaturalia; quocirca juxta hunc explicandi modum Deus non praedestinat ad gloriam nisi post merita absolute praevisa. De hac quidem sententia S. Franciscus Salesius scribit¹³: «Cognovi paternitatem vestram sententiam illam antiquitate, suavitate, ac Scripturarum nativa auctoritate nobilissimam de praedestinatione ad gloriam post praevisa merita amplecti ac tueri. Quod etiam mihi gratissimum fuit, qui nimirum eam semper ut Dei misericordiae ac gratiae magis consentaneam et amabilem existimavi: quod etiam tantisper in libello *De amore Dei* indicavi¹⁴.

Postremo 3.^a sententia dicit praedestinationem non esse explicandam per multiplex decretum, quod sit aliud circa gloriam, aliud circa merita, sed per unicum decretum versans et circa gloriam et circa merita. Hoc tenent inter alios PP. Molina¹⁵ et Viva¹⁶ qui tamen duo auctores, quum dicant illud unicum decretum velle aequivalenter gloriam propter merita absolute praevisa, re ipsa consentiunt cum auctoribus praedestinationem ad gloriam post praevisa merita defendentibus. Sunt etiam alii qui explicant electionem efficacem ad glo-

1 *De Deo uno*, I. 10.

2 *De Deo uno*, d. 19, l. 3.

3 *Disput. Theol.*, d. 4.

4 *De Deo uno*, q. 24, a. 2.

5 *De Deo uno*, c. 4, § 1, n. 206.

6 *De Deo uno*, d. 4, c. 3, a. 3.

7 *De Deo uno*, th. 59.

8 *De Deo uno*, p. 4, c. 7.

9 *De Deo uno*, prop. 56, n. 372.

10 *De Deo uno*, th. 24.

11 *De Deo uno*, q. 4, th. 6.

12 *De Deo uno*, diss. 3, c. 4, a. 5.

13 Epist. ad P. Lessium, die 26 Augusti 1618.

14 L. 3, c. 5.

15 *De concord.* q. 23, aa. 4 et 5, membr. 8 et 11.

16 *De Deo uno*, d. 4, q. 2, a. 1.

riam et praedestinationem per unicum decretum, et defendunt praedestinationem ante praevisa merita, ut Card. Billot.

Praeter sententias enumeratas sunt quoque aliae¹, sed aut ad memoratas revocantur, aut jam prorsus sunt obsoletae².

Thesis. In praesenti providentia praedestinatio ad gloriam est post merita gratiae absolute praevisa.

734. Prob. 1.º ex S. Script. a) Ex Matth. XXV, 34 et 35 aiente: « Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, sitivi... » Et infra v. 41 et 42: « Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare... » Ex quibus verbis imprimis sic arguitur: hic assignantur tanquam causa propter quam Deus tradit electis possessionem regni coelorum bona opera sive merita. Atqui Deus ab aeterno ita intendit res prout eas in tempore executioni mandat. Ergo Deus ab aeterno intendit tradere electis possessionem regni coelorum propter merita; atque ideo oportet praedestinationem ad gloriam esse post praevisa merita. Praeterea eodem modo ponuntur a Christo merita tanquam causa electionis ad gloriam, sicut demerita tanquam causa reprobationis; nam verba illa « *esurivi enim* », quibus indicatur causa aut electionis ad gloriam aut reprobationis, similem omnino significandi modum habent, ut ex ipsis verbis patet, et in sententia pro electis et in sententia contra reprobos. Atqui illa verba « *esurivi enim*, etc. », in sententia contra reprobos significant causam reprobationis non modo in ejus executione, sed etiam in divina

1 Vide P. Tanner, *De Deo uno*, d. 3, q. 4, dub. 4.

2 Card. Billot asserit (*De Deo uno*, qq. 23-24, § 3) se Molinae sententiam circa praedestinationem tenere; quod quidem verum est, quatenus et Card. Billot et Molina statuunt ex infinitis rerum ordinibus possibilibus Deum pro solo suo beneplacito selegisse ordinem praesentem prae aliis (Molina, *Concord.* q. 23, aa. 4 et 5, membr. 11, concl. 6.^a). Tamen hoc non est verum simpliciter; nam Card. Billot statuit electionem ad gloriam omnino gratuitam, et ideo omnino ab operibus independentem (loco citato, th. 32). Contra P. Molina asserit gloriam non absolute et efficaciter decerni nisi consequenter ad praevisionem bonorum operum ordinis supernaturalis absolute futurorum (*Concord.* loco antea citato, membr. 8, et membr. 11, concl. 8.^a). Neque in hoc sibi contradicit P. Molina; nam, licet illud unicum decretum quo Deus praesentem rerum ordinem prae omnibus aliis possibilibus elegit, respiciat et homines salvandos et damnandos; tamen damnandi non sunt tales, nisi consequenter ad eorum demerita et mortem in statu peccati; ideoque et salvandi non debent esse tales, nisi consequenter ad eorum merita et mortem in statu gratiae.

intentione; ut omnes catholici fatentur. Ergo. Nec dicas particulam *enim* se referre ad verbum *possidete* seu ad traditionem possessionis, non vero *ad paratum vobis regnum*, seu ad causam praedestinationis; nam particula *enim* se refert sensu obvio ad totam propositionem, quae praecedit, non praecise ad verbum *possidete*, nisi violenter; et sententia data contra reprobos hanc expositionem excludit, ut dictum est. Praeterea vitam aeternam propter bona opera donari in aliis locis indicatur, ut *I Cor.* IX, 24-27; *II Tim.* IV, 8; *I Petr.* V, 4; *Apoc.* II, 7, 25; III, 5.

Atque tradita interpretatio confirmatur ex S. Hieronymo, qui ea, quae dicuntur apud *Matth.* XXV, 34, et sq. tribuit divinae praescientiae operum his verbis¹: «Hoc juxta praescientiam Dei accipiendum, apud quem futura jam facta sunt.» Item ex S. Joann. Chrys., cujus testimonium n. 735 adducitur.

b) In sacris Litteris aperte indicatur nos posse impedire electionem ad gloriam. Atqui nullatenus possemus nostram electionem ad gloriam impedire, si ea ante praevisa merita fieret, ut est manifestum. Ergo. *Prob. maj.* ex *II Petr.* I, 10: «Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis:» et in *Apocalyps.* III, 11: «Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam;» et ad *Rom.* VIII, 17: «Haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur.» Et in eadem epist. XI, 22 et 23: «Vide ergo bonitatem et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur;» et in pluribus aliis locis id ipsum innuitur. *Prob. min.* Quia non possemus eam electionem impedire per opera nostra absolute futura, quum jam sit ex se omnino efficax ante opera nostra absolute praevisa; neque per opera nostra conditionate futura; haec enim non pendent a libera hominis voluntate, nisi quum ponitur conditio in statu absoluto; nec habent rationem meriti vel demeriti, antequam in statu existentiae absolute ponantur. Ergo nullo modo posset homo impedire electionem ad gloriam ante praevisa merita.

c) *II Timoth.* II, 20, 21 dicitur: «In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et fictilia: et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se

¹ Comment. in *Matth.* XXV, 34 et sq. (M. L. 26, 189).

ab istis, erit vas in honorem sanctificatum.» Quibus verbis manifeste traditur a nostris operibus pendere ut simus aut vas in honorem aut in contumeliam; atque ideo ut praedestinemur ad gloriam.

735. *2.º ex PP.* Quamplurima eorum testimonia videri possunt apud P. Petavium¹ et apud Wirceburgenses² et Frassen³; hic solum aliqua in specimen afferam. Origenes ait⁴: «Evidenter ostendens quod eos quos praescivit Deus tales futuros, ut Christo se in passionibus conformarent, ipsos etiam conformes ac similes imaginis ejus praedestinavit et gloriae. Praecedit ergo praescientia Dei, per quam noscuntur qui in se labores ac virtutes habituri sint, et ita praedestinatio sequitur.» S. Joann. Chrysost. inquit⁵: «Possidete haereditate quasi propria, quasi paterna, quasi vestra, quae vobis a principio debebantur: nam antequam nati sitis, quia sciebam, vos hujusmodi futuros, haec a me praeparata fuere.» S. vero Cyrillus Alex.⁶: «Servator iniquum esse censuit, summum honorem petentibus (alludit ad ea quae leguntur apud *Matth.* XX, 21) prompte conferre, repulsis iis, quibus legitime debetur; iis enim deferri aequius est, quibus praescientia Patris ob virtutum recteque factorum excellentiam eum praeparavit.» S. Ambrosius⁷: «Quos praescivit, hos et praedestinavit; quia non ante praedestinavit, quam praescivit: sed quorum merita praescivit, eorum praemia praedestinavit.» Et S. Hieronymus⁸: «Non est Filii dare: et quomodo Patris est praeparare? Paratae, inquit, sunt in coelo diversae et plurimae mansiones, plurimis diversisque virtutibus, quas non personae accipiunt, sed opera. Frustra ergo a me petitis quod in vobis situm est, quod Pater illis paravit, qui dignis virtutibus, ad tantam ascensuri sunt dignitatem.» Et S. Hilarius⁹: «Itaque non res indiscreti judicii est electio, sed ex meriti delectu facta discretio est. Beatus ergo quem elegit Deus, beatus ob id, quia electione sit dignus.»

736. Nec aliter de praedestinatione sentiunt discipuli S. Augustini. Sic S. Prosper ait¹⁰: «Quod ergo hujusmodi in haec prolapsi mala sine

¹ *De Deo uno*, l. 9, cc. 3 et 16.

² *De Deo uno*, d. 4, c. 3, a. 3.

³ *De Deo uno*, tr. 2, d. 3, a. 2, s. 2, q. 3.

⁴ *Ad Rom.* l. 1, n. 3 (M. G. 14, 846).

⁵ *Homil. 79 in Matth.* n. 2 (M. G. 58, 719).

⁶ *Thesaur. assert.* 26, initio (M. G. 75, 415).

⁷ *De fide ad Gratian.* l. 5, c. 6, n. 83 (M. L. 16, 693).

⁸ *Contra Jovinian.*, l. 2, n. 28 (M. L. 23, 324).

⁹ *In Psal.* 64, n. 5 (M. L. 9, 415).

¹⁰ *Resp. ad cap. gallor.* c. 3 (M. L. 51, 153).

correctione poenitentiae defecerint, non ex eo necessitatem pereundi habuerunt, quia praedestinati non sunt : sed ideo praedestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria praevaricatione praesciti sunt.» Et iterum¹ : « Vires itaque obedientiae non ideo cuiquam subtrahit, quia eum non praedestinavit ; sed ideo eum non praedestinavit, quia recessurum ab ipsa obedientia esse praevидit.» Similiter S. Fulgentius² : « Ostensurus itaque Deus, quid reddendum praesciverit, et quid donandum, praedestinavit illos ad supplicium, quos a se praescivit voluntatis malae vitio discessuros. Et praedestinavit ad regnum, quos a se praescivit misericordiae praevenientis auxilio reddituros, et in se misericordiae subsequentis auxilio esse mansuros.» Immo S. Augustinus nonnullis in locis favet etiam nostrae sententiae. Sic ait³ : « Non tamen electio praecedit justificationem, sed electionem justificatio ; nemo enim eligitur nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est. *Quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem* ; non video, quo modo sit dictum, nisi praescientia.» Et alibi⁴ : « Quid est, non est meum dare vobis ? non est meum dare superbis, hoc enim adhuc erant, sed si vultis accipere, nolite esse quod estis. Aliis paratum est, et vos alii estote, et vobis paratum est.» Atque haec satis sint ex PP.

737. 3.º ratione. a) Deus habet veram et seriam voluntatem omnes homines salvandi, ut supra probatum est. Atqui haec voluntas non bene cohaeret cum praedestinatione ad gloriam ante praevisa merita. Ergo non est admittenda praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita. *Prob. min.* Ille non habet veram et seriam voluntatem omnes homines salvandi, qui pro aliquorum salute ponit aliquid, quo posito, impossibile est eos non salvari ; pro aliorum vero salute omittit aliquid, sine quo impossibile est eos salutem obtinere. Atqui admissa praedestinatione ad gloriam ante praevisa merita ita Deus se habet respectu salutis hominum ; nam omnino independenter ab hominibus pro aliquorum salute ponit praedestinationem, qua posita impossibile est praedestinatum salutem non adipisci ; pro salute vero aliorum omittit praedestinationem sine qua impossibile est aliquem salvari, ut dictum est in articulo proximo⁵. Ergo si daretur praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita, non satis divina voluntas omnes homines salvos faciendi appareret.

b) Praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita non congruit divinae bonitati. Ergo non est admittenda. *Prob. ant.* Quia non spectat ad bonitatem infinitam ex hominibus aequalibus in ordine ad vitam aeternam, aliquos decreto prorsus efficaci seligere ad gloriam, reliquos autem omnes

1 Eodem loco, c. 12, col. 167.

2 *Ad Monim.*, l. 1, c. 24 (M. L. 65, 171).

3 *Ad Simplicianum*, l. 1, q. 2, n. 6 (M. L. 40, 115).

4 *In Psalm.* 126, n. 5 (M. L. 37, 1671).

5 Vide P. Suarez, *De Deo uno*, l. 5 de praedestinatione, c. 8, n. 8.

relinquere; atque potissimum hoc dicendum videtur, quum ab aliis beneficiis supernaturalibus, ut sunt mors Christi, evectio naturae humanae ad statum supernaturalem, vocatio ad gratiam, etc., Deus neminem rejiciat. Accedit quod Deus juxta adversariorum sententiam seligat, pro praedestinatis gratias quibus illi consequantur infallibiliter merita et finalem perseverantiam; pro reliquis contra videtur seligere gratias quibus ii non cooperentur et non adipiscantur finalem perseverantiam. Haec autem divinae bonitati repugnare videntur.

c) Sententia contraria bonorum operum sollicitudinem tollit ac in desperationem ducit. Nam quis potest ita ratiocinari: omnino independentem a meis operibus aut fui praedestinatus, aut non fui; si postremum hoc, inutiliter conabor recte vivere, cum quidquid faciam, tandem damnabor; si vero primum, Deus qui independentem a meis operibus decrevit mihi efficaciter certum gloriae gradum, ipse faciet ut ad illum perveniam; decretum enim efficax Dei non sortiri effectum nequit quacumque me ratione geram. Unde juxta hanc sententiam si vereatur quis se praedestinatum non esse, facile in desperationem incidet; eo quod nullo modo ab ipso dependeat praedestinatio atque ideo salutis consecutio. Pari modo minuitur animarum zelus; quia si independentem ab omni humana cooperatione jam esset statutus et praedestinatorum numerus et gradus gloriae uniuscujusque, sive homines curent aliorum salutem, sive non curent, quod efficaciter a Deo decretum est, eodem modo effectum sortiretur.

d) Deus tribuit adultis gloriam tanquam praemium et mercedem pro meritis, ut omnes fatentur. Ergo consentaneum est ut Deus ab aeterno non intenderit dare gloriam nisi propter merita, atque ideo eam non decreverit, nisi post merita praevisa.

738. Corollar. Ex dictis sequitur Deum primo efficaciter intendisse condere homines et singulis gratiam dare sufficientem ad salutem consequendam, quam aliquem praedestinaverit ad gloriam; quia hoc postremum non decrevit efficaciter, nisi post praevisa merita absoluta. Nihilominus antequam decreverit Deus homini dare media sufficientia ad salutem consequendam, habuerit oportuit intentionem finis sive salutis aeternae; haec tamen intentio conditionata fuit, hoc est Deus voluit salutem hominum, si uterentur ipsi mediis, quae ed eam adipiscendam eis tribuerentur.

739. Obj. 1.º Ex evangeliiis a) Apud *Matth.* XXIV, 22, et 24, et apud *Marc.* XIII, 20, 22 dicitur: «Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi. Et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi;» b) et apud *Luc.* XII, 32: «Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.» c) et apud *Joann.* X, 26: «Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. Oves meae vocem meam audiunt: et ego

cognosco eas, et sequuntur me : et ego vitam aeternam do eis : et non peribunt in aeternum ; et non rapiet eas quisquam de manu mea.» Et apud eundem XV, 16 : «Non vos me elegistis : sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis»: Atqui haec omnia testimonia praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita indicant. Ergo.

Resp. ad *a)* dico in testimonio *S. Matthaei*, quamvis detur nomine electorum intelligi praedestinos, nihilominus ibi non asseritur eos praedestinos esse ante praevisa merita, immo contrarium ex eo loco infertur, quum ibidem supponatur eos electos posse deficere, nisi breviati fuissent dies illi, quod quidem evenire non posset, si ante omne meritum efficaciter et irrevocabiliter ad gloriam fuissent destinati. Deinde illa verba *si fieri potest* verum habent sensum, sive praedestinatio sit ante, sive post praevisa merita ; quia nemo in sensu composito praedestinationis ita deficere potest, ut non in statu gratiae moriatur. Praeterea verba *Matthaei* accipi optime possunt de excidio jerosolymitano, quatenus hunc reddant sensum, sc., illos dies tribulationis fore breviandos propter christianos, i. e., propter merita fidelium. Denique quidquid in loco *Matth.* objecto asseritur, recte explicari potest, quamvis nomine *electorum* non intelligantur praedestinati, si enim nomine *electorum* sumantur fideles et justi, etiam omnia rite declarantur. In hac autem acceptione illud *si fieri potest* intelligendum est, quatenus pseudo-prophetae talia signa atque portenta patrabunt, ut etiam justos labefactari ac in ruinam aeternam perducere valde periculosum esset.

Nec refert quot in aliquibus locis vocentur *electi*, ut *Matth.* XXIV, 31 ; *I Tim.* V, 21, praedestinati ad gloriam ; etenim, quamvis praedestinatio sit post praevisa merita, possunt ita vocari. 1.º quia Deus ex solo suo beneplacito eligit praesentem ordinem rerum prae infinitis aliis possibilibus, ac proinde illi, qui ordine praesenti prae aliis salvantur, vere vocari possunt electi ; nam ipsa electione praesentis ordinis destinantur illis tales gratiae, quibus salutem consequuntur, dum alii cum auxiliis, quae accipiunt, peccant et damnantur. 2.º quia revera tribuit Deus suo beneplacito gloriam illis qui in statu gratiae decedunt, et non aliis, quum etiam hos posset justificare et salvare ; ac proinde revera ad gloriam elegit habentes merita. 3.º quia PP. etiam vocant electionem seligere inter alios et alios, licet hoc fiat ex meritis, ut constat ex *S. Hilario* adducto n. 735, necnon ex *S. Augustino*, n. 736.

Quare non est verum electionem requirere, ut selectio inter hos et

alios ex solo beneplacito seligentis fiat. Unde Christus (*Matth.* XIII, 48) dixit: «Elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.» et ideo indicavit discretionem inter hos et illos propter bona opera fieri, non tollere rationem electionis¹.

Ad finem animadversum volo in S. Scriptura et in PP. non solum vocari electos et praedestinos, qui sunt efficaciter electi et praedestinati ad vitam aeternam, sed etiam electos et praedestinos ad gratiam. Nam S. Paulus hebraeos ad fidem Christi conversos vocat electos (*Rom.* XI, 5), et tamen ad *Hebr.* XII, et XIII indicat aliquos ex illis a via recta declinasse, neque verisimile est omnes iterum viam rectam assumpsisse et usque ad mortem fideliter perseverasse. Idem Paulus omnes fideles ephesios (*Eph.* I, 4, 5), et omnes fideles thessalonicenses vocat electos, et non videntur omnes hi vitam aeternam consecuti esse. Hoc ipsum eruitur ex *I Cor.* I, 27; *II Timoth.* II, 10; *Jacob.* II, 5; *I Petr.* I, 1, etc. Item hoc ipsum constat ex S. Augustino adducto n. 720. Quare in S. Scriptura voces *electi*, *praedestinati* significant frequenter electionem et praedestinationem ad gratiam, et ideo ex illis vocibus nude sumptis non inferitur electio et praedestinatio ad gloriam, et consequenter multo minus praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita².

740. Ad *b)* respondendum est, si verbum *regnum* sumitur pro gloria coelesti, tunc verbum *complacuit* non significat voluntatem absolutam dandi gloriam, sed tantum conditionatam, i. e., Patri complacuit dare regnum coeleste hominibus, si hi fecerint quae ab eis praestanda sunt. Hac ratione testimonium illud esse interpretandum suadetur, tum quia non est credibile Christum revelasse omnibus suis discipulis esse ex praedestinatorum numero, praesertim quum inter eos reperiretur Judas, qui certe praedestinatus non erat; tum quia Christus illis verbis animum audientium ad virtutes christianas exercendas volebat excitare; jam vero ad hunc scopum non faciebat aperire auditoribus eorum praedestinationem, qua ipsi omnem sollicitudinem timoremve de salute deposuissent. Accedit quod post verba objecta Christus discipulos suos hortatur ad bona opera facienda et ad vigilandum, et adjungit (v. 37) *beati servi illi, quos cum venerit Dominus invenerit vigilantes*, quibus verbis certe indicatur praedestinationem a bonis operibus dependere.

1 Vide P. Pesch (Chr.), *De Deo uno*, prop. 58, n. 385 et sq.

2 Vide P. Pesch (Chr.), *De Deo uno*, prop. 53, n. 353 et sq.

741. Ad c) respectu prioris testimonii dicatur ibi nomine ovium probabilius non intelligi praedestinos, sed fideles justos; quia Christus assignat causam cur judaei in eum non crederent, et dicit hoc esse ex eo, quod non essent illi ex ovibus ejus; quae quidem ratio hunc sensum facere videtur, sc. : vos non creditis, quia propter vestram malitiam et perversitatem mihi subjici et Pastorem me agnoscere recusatis. Nam si illa Christi ratio significaret : vos non vultis credere, quia non estis praedestinati; et Christus dedisset judaeis occasionem se excusandi, propterea quod non fuissent praedestinati, et non assignasset veram causam incredulitatis eorum; quia quamvis non fuissent praedestinati, non deerant illis media sufficientia ad credendum; alioquin eorum incredulitas fuisset prorsus excusabilis. Nec cuiquam negotium facessere debent verba illa *ego vitam aeternam do eis : et non peribunt in aeternum*, etc.; quia verba haec accipienda sunt, quatenus oves illae non peribunt ex defectu Christi, sed poterunt perire si velint discedere a suo Pastore; quae sane interpretatio eruitur ex his quae in cap. VI asseruntur, ubi quum in v. 40 et sq. dicantur verba valde similia iis quae habentur in cap. X; attamen aliam non patiuntur interpretationem, nisi ibi vitam aeternam promitti conditionate ex parte fidelium et solum absolute ex parte Christi. Atque tradita interpretatio ex contextu confirmatur; nam causa cur aliqui sint oves Christi, est *quia vocem ejus audiunt et eum sequuntur*; ideo alii non sunt oves Christi, quia eum neque audiunt neque sequuntur, quum possent; et idcirco non sunt oves Christi, non ex eo, quod non sint praedestinati; verum quia Christum audire et sequi nolunt.

Denique in testimonio XV *Joannis* non est sermo de electione ad gloriam, sed ad apostolatam, ibi enim de electione Apostolorum agitur. Neque verba illa de electione ad gloriam accipi possunt; quia Judas erat inter illos electos, quum non esset praedestinus; et praeterea illa electio ponitur a Christo tanquam causa odii ex parte mundi, quod quidem praedestinationi, utpote quae ignota est mundo, convenire nequit.

742. **Obj. 2.º** Apud *Matth.* (XXIV, 31) legitur : « Et mittet angelos suos cum tuba, et voce magna : et congregabunt electos ejus a quatuor ventis... » Ex quo loco sic arguitur : in verbis allatis sermo est de electione ad gloriam. Atqui electio ad gloriam requirit praedestinationem ante praevisa merita. Ergo. *Prob. min.* 1.º quia electio est acceptio unius prae alio ex arbitrio eligentis; hoc autem

non habetur, si ex praevisis meritis, et ideo non ex arbitrio eligentis, homines ad gloriam eligantur. 2.º electio discretionem importat, et discretio locum non habet in ordine ad gloriam, quum jam homines sunt discreti propter sua merita aut demerita. 3.º si merita rationem electionis non impediunt, neque demerita, et ideo damnati propter demerita, electi vocari possunt, quod certo absurdum est. 4.º homines ideo habent merita, quia a Deo electi sunt, non viceversa.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Nec probationes minores aliquid evincunt. Non 1.^a et 2.^a, quia, sicuti antea, n. 739 dictum est, assumere aliquos propter sua merita, et ceteros relinquere, revera est illos eligere; et ita, si dux ad militiam homines robustos accipit, et debiles relinquit, juxta omnes veram facit electionem, licet eam ex suo arbitrio non faciat, et jam alii ab aliis ratione roboris aut debilitatis discernantur. Atque ideo seligere propter bonitatem, et propter malitiam rejicere, rationem electionis non excludit. Nec refert quod in textu graeco¹ non habeatur *elegerunt*, sed συνέλεξαν, i. e., collegerunt; nam colligere inter multa, et alia assumere et alia rejicere sane est electio. Id ipsum indicatur apud *Matth.* XIII, 30, et 41-43, 49. Ideoque semper habetur electio et discretio, saltem ex parte assumentis, quum inter multos homines, aliqui assumuntur et alii relinquuntur.

3.^a vero probatio ad summum concludit etiam condemnatos esse electos propter opera prava ad condemnationem, in quo nihil est absurdi, quum mali a bonis separentur et colligantur; et ideo fit quaedam eorum discretio. Tamen usus non sinit, damnatos vocare electos, et tantum illi, qui aut ad gratiam aut ad gloriam aut ad utrumque assumuntur, vocantur electi. Sic vox praedestinatio nonnisi pro bonis usurpatur, et tamen S. Fulgentius, cujus verba n. 720 allata sunt, dicit iniquos esse praedestinos ad supplicium. Item Conc. Valentinum III, an. 855, dicit², can. 3: «Fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem.»

4.^a denique probatio solum evincit primam gratiam esse ex divina electione independentem ab omni merito; sed non probat gratias sufficientes post primam et gloriam non deberi aliquo modo.

743. Obj. 3.º Ex aliis Scripturae locis, qui etiam ab adversariis pro sua sententia afferuntur. a) Ex *Act. Ap.* XIII, 48 ubi legitur: «Crediderunt quotquot erant praeordinati ad vitam aeter-

¹ *Matth.* XIII, 48.

² *Denz.* — *Bannwart*, n. 322.

nam.» *b)* Ex *Epist. ad Ephes.* I, 4: «Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem ut essemus sancti.» *c)* Ex *Epist. ad Titum*, III, 5: «Non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.» *d)* In aliis Scripturae locis dicitur Deum vocare aut praedestinare secundum propositum, ac proinde non ex meritis.

Resp. ad *a)* negatur ibi esse sermonem de praedestinatione absoluta ad gloriam; tum quia non est credibile Deum revelasse eos, qui tunc crediderunt esse solos praedestinos ex illa civitate ac consequenter caeteros omnes esse reprobos; tum quia sensus obvius illorum verborum videtur hic esse, videlicet: crediderunt quotquot cum Dei gratia conceperant salutis aeternae desiderium. Atque haec interpretatio ex textu graeco confirmari potest, in quo non habetur verbum praedordinati, sed ordinati (τεταγμένοι). Denique quamvis permittatur in illo testimonio esse sermonem de praedestinatione ad gloriam; nihilominus ex illo non concluditur hanc praedestinationem esse ante praevisa merita; nihil enim de hac re in eo asseritur.

Ad *b)* negandum etiam est ibi sermonem esse de electione ad gloriam; sed ut aperte ex contextu patet, solum agitur de electione ad gratiam et ad justificationem.

Ad *c)* dicendum in illo testimonio excludi opera naturalia, non autem opera gratiae. Deinde in illo non est sermo de salute aeterna, sed de salute, quae habetur per gratiam sanctificantem.

Ad *d)* admittendum vocationem Dei non esse ex meritis; quia prima Dei vocatio nulla in vocato merita supponit. Deinde omnia dona supernaturalia conferuntur a Deo secundum propositum ejus, sive voluntatem, et tamen per hoc non excluduntur merita creaturae. Quod si aliquando dicatur conferri secundum propositum Dei et non ex meritis, hoc est de meritis naturalibus accipiendum.

744. Obj. 4.º Saltem *ad Rom.* multis modis praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita traditur. Nam *a)* VI, v. 23 dicitur: «Gratia autem Dei, vita aeterna», atque ideo non ex meritis. *b)* VIII, c. 28: «Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti»; et infra v. 30: «Quos autem praedestinavit, hos et vocavit.» *c)* IX, v. 12 et 13: «Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui»; et vv. 16 et 18: «Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis est

Dei. Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat»; denique in v. 23: « Ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae quae praeparavit in gloriam.»

Resp. neg. ant. et antequam ad singula respondeam, duo animadverto. 1.º S. Paulum *ad Romanos* non sibi proposuisse solvere quaestionem de praedestinatione ad gloriam, neque de hac loquitur nisi in aliquo versiculo, idque obiter, et sine quaestionis, de qua hic agitur, solutione. Argumentum Epistolae *ad Romanos* indicatur I, 16, 17, ubi legitur: « Non enim erubescio Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judaeo primum, et Graeco. Justitia enim Dei (i. e., cujus causa est Deus) in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: justus autem ex fide vivit¹. » Quare scopus Epistolae est demonstrare per virtutem Dei, qua gratia infunditur, homines quoscumque, sive judaeos, sive gentiles, salutem consequi posse. Unde S. Augustinus de scopo Apostoli in *Ep. ad Rom.* inquit²: « Hoc ergo docere intendit, omnibus venisse gratiam Evangelii Domini nostri Jesu Christi. Quod propterea etiam gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum justitiae redditum est, sed gratuito tantum... utrumque populum tam ex Judaeis quam ex Gentibus connectit in Christo per vinculum gratiae, utrisque auferens omnem superbiam meritorum, et justificandos utrosque per disciplinam humilitatis associans³. »

2.º hanc quaestionem de praedestinatione non recte definiri ex sola epist. *ad Rom.* quod obscurissima ea sit, ut fatetur S. Hieronymus⁴ his verbis: « Omnis quidem ad romanos epistola interpretatione indiget et tantis obscuritatibus involuta est, ut ad intelligendam eam Spiritus Sancti indigeamus auxilio qui per Apostolum haec ipsa dictavit. » Nunc ad singula objecta respondeo.

1 Vide Cornely, *Comment. Ep. ad Rom.* I, 16, 17; Prat (F.), *Theol. de S. Paul.* I, 3, ch. 2; Lagrange, *Ep. aux. Rom.* Introd., ch. 4.

2 *Epist. ad Rom. inchoat. expos.* n. 1, (M. L. 35, 2087).

3 P. Pesch (Chr.) ita breviter declarat *Epist. ad Rom.* (*De Deo uno*, prop. 58, n. 391: « Locus vero classicus adversariorum est, *Rom.* 8 et 9, in quo tamen nullo verbo Apostolus significat praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita. Contextus horum duorum capitum cum tota epistola breviter consideretur. Thema Epistolae est *laus divinae gratiae*. Hanc gratiam Apostolus laudat: 1. a *necessitate* a) pro gentibus. c. 1, b) pro judaeis, c. 2-4; 2. ab *efficacia* quia liberat nos a) a peccato et malis praeteritis, c. 5, b) a peccatis futuris, c. 6, c) a lege mosaica, c. 7, d) ab aeterna damnatione, c. 8; 3. ab *origine*, quia non datur ob merita nostra sed ob benignitatem Dei, c. 9. Deinde agit 4. de *abuso gratiae* ex parte judaeorum, c. 10-11; 5. de *usu gratiae* ex parte fidelium, c. 12-16. »

4 *Epist.* 120, c. 10 (M. L. 22, 997).

Ad a) vitam aeternam dici gratiam tum quia non obtinetur nisi ex gratia Dei; tum quia ipsa visio, in qua consistit vita aeterna, est donum supra naturae vires, atque ideo gratia. Aliunde vitam aeternam deberi meritis definit Tridentinum¹.

Ad b) verba illa vers. 28 esse accipienda de vocatione ad fidem et ad gratiam sanctificantem secundum divinum beneplacitum; quae quidem interpretatio ex ipsis verbis est manifesta. Vocari autem *secundum propositum* juxta PP. Graecos est vocari secundum voluntatem humanam gratiae cooperantem. Sic S. Chrysost. dicit²: «Propositum autem hic dicit, ut ne totum vocationi tribueretur; alioquin vero futurum erat, ut et gentiles et judaei contradicerent. Si enim sola vocatio sufficiebat, cur non omnes salvi facti sunt? Ideo ait, non vocationem tantum sed etiam propositum, vocatorum salutem effecisse: neque enim necessitatem intulit vocatio.» Verum interpretes communius *per propositum* intelligunt³ voluntatem Dei efficacem dandi aliquod donum supernaturale. Unde omnes, qui fidem accipiunt, secundum propositum vocantur. Aliud vero testimonium. «Quos autem praedestinavit, hos et vocavit etc.», si de praedestinatione ad gloriam intelligatur, recte ita explicari potest, sc., quos ex praevisis meritis praedestinavit ad gloriam, hos in tempore vocavit, etc. Atque haec est sententia S. Ambrosii laudati n. 735 et aliorum Patrum.

Verum probabilior sententia ad vv. 28-30 explicandos videtur esse ea, quae asserit laudatos versus ad omnes fideles baptizatos, qui Deum diligere supponuntur, referri; atque ideo non esse ibi sermonem de solis fidelibus ad gloriam praedestinis⁴; etenim omnes fideles tempore S. Pauli existentes non videntur ad gloriam fuisse praedestinati, nisi conditionate, i. e., si usque ad finem perseverassent. Nam ea, quae v. 28 de iis, qui Deum diligunt, traduntur, certe de omnibus diligentibus Deum dicuntur, neque ulla est ratio restringendi sensum. Neque *secundum propositum* sensum restringit, quum vocabulum hoc significet Dei voluntatem, quae re ipsa habet effectum respectu vocationis vel alterius doni supernaturalis, ut jam dictum; et idcirco omnes fideles vocati sunt *secundum propositum*⁵. Versus autem

1 Sess. 6, can. 32.

2 Homil. 15 in Ep. ad Rom. n. 1.

3 Vide Cornely, *Com. ad Rom.*, VIII, 28; Prat, *Theol. de S. Paul*, I, 3, ch. 2, Not. O.

4 Vide P. Prat, *Theol. de S. Paul*, I, 3, ch. 2, deux. sect. pag. 331 et sq. et Not. O; Lagrange, *Epist. ad Rom.* VIII, 28, et sq.; IX, 29, *S. Paul et la predestination*.

5 Vide II *Timoth.* I, 9; *Ephes.* I, 11; III, 11.

29 omnino se refert ad eosdem ad quos se refert v. 28, ut elucet ex particula *nam*, graece *ετι*; et versus 30 per relativum *quos* ad eosdem se refert, de quibus est sermo v. 29. Praeterea ad omnes fideles referuntur ea, quae Paulus *ad Romanos* scribit, prout ex I, 16, 17, ubi scopus Epistolae indicatur, eruitur. Quare verbum *praedestinavit* non est praedestinatio efficax ad gloriam, sed ad fidem et sanctitatem, et conditionate ad gloriam. Unde fideles videntur dici praedestinati, v. 29, ut fiant conformes cum imagine Filii Dei in sanctitate. Verbum autem *praescivit* videtur accipiendum de praescientia, quae antecedit vocationem et justificationem, et idcirco de scientia conditionata, qua Deus ad dandam gratiam dirigitur; et quae in praesenti refertur solummodo ad illos, qui vocati sunt et vocationi responderunt, prout praevium erat pro casu vocationis in determinatis circumstantiis; et idcirco licet scientia Dei de futuris conditionatis ad omnia huiusmodi futura se extendat, in praesenti ex adjunctis restringitur.

Ad c) jam supra n. 697 responsum est. Nunc praeterea addo in illo c. IX non esse sermonem de praedestinatione ad gloriam; sed in sensu litterali ibi agitur de praedestinatione ad fidem et ad gratiam sanctificantem; neque huic interpretationi repugnant illa verba «*vasa misericordiae; quae praeparavit in gloriam*»; quia illa vasa misericordiae sunt iusti, qui ad gloriam per justificationem praeparantur. Quod vero haec fuisset mens Apostoli, elucet tum ex scopo totius Epistolae, tum quia initio c. IX dolet de sorte judaeorum, eo quod fidem non sint amplexati, tum denique quia ad finem capitis v. 30 et sq. satis aperte significat se in illo capite egisse de vocatione ad fidem et ad iustitiam.

745. Obj. 5.º Ex PP. nostra sententia non probatur. Quia PP. qui ante Augustinum scripserunt, non habent hac in re auctoritatem; de illis enim dicit Augustinus¹: «Quid opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista haeresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quaestione versari? Quod procul dubio facerent, si respondere talibus cogerentur.» PP. autem qui post Augustinum scripserunt, tenent praedestinationem ante praevisa merita. Ergo.

Resp. Neg. assert. Ad 1.^{am} prob. dico S. Augustinum solum intendere non habere los Patres auctoritatem, si quid dixerint minus

¹ *De praed. sanct.*, c. 14, n. 27 (M. L. 44, 980).

accurate, ex quo haeresis pelagiana foveri posset; ut ex contextu elucet. Nostra autem de praedestinatione sententia non foveat haeresim pelagianam, nisi dicatur quamplurimos catholicos, Ecclesia permittente, fautores existere pelagianismi. Ad 2.^{am} probat. dicendum PP. etiam, qui post Augustinum scripserunt, tenere nostram de praedestinatione sententiam, ut ex pluribus eorum testimoniis facile ostendi potest, ut ex testimoniis S. Prosperi et S. Fulgentii supra allatis n. 736 liquet. Denique si quae PP. locutiones videantur nostrae sententiae adversae, explicari sine magna difficultate queunt de praedestinatione aut ad solam gratiam aut ad gratiam et gloriam simul, aut, si eas de praedestinatione ad gloriam accipi opus sit, non sunt adeo apertae pro praedestinatione ante praevisa merita ut nequeant secundum nostram sententiam intelligi.

746. Obj. 6.º Qui ordinate vult aliquid, prius intendit finem quam media. Atqui in negotio salutis, finis est gloria aeterna, media autem sunt gratiae. Ergo quum Deus ordinate velit, prius debet intendere gloriam, ac proinde ad illam praedestinare, quam gratiam.

Resp. Dist. maj. : Qui vult ordinate intendit prius finem quam media, si finis non habeat rationem praemii aut mercedis, **conc.**; si habeat rationem praemii aut mercedis, **subdist.**; prius intendit finem conditionate et ineffaciter, **conc.**; absolute et efficaciter, **neg.** Sic quum aliquod certamen proponitur ac promittitur praemium victori, non datur in agonothesis voluntas efficax et absoluta dandi praemium determinatae personae, nisi postquam aliquis victoriam reportavit; antequam vero appareat quisnam sit victor, tantum datur in iudiciis certaminis voluntas inefficax et conditionata respectu cujuslibet certatoris tribuendi illi praemium.

747. Obj. 7.º Gloria non modo habet rationem praemii et mercedis, verum etiam haereditatis. Atqui quatenus haereditas, intenditur ante praevisa merita. Ergo. Praeterea etiam respectu nostri gloria est merces et praemium. Atqui nos primo intendimus gloriam quam media ad ipsam. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min., saltem respectu adultorum. Nam gloria non est haereditas ad quam per ipsam nativitatem habemus jus; sed est haereditas ad quam possidendam iusti non habent nisi jus divinae adoptionis, atque ita quidem ut Deus nolit nobis tradere illius haereditatis possessionem, nisi propter merita. Deinde ad illud **Praeterea dist. maj. :** etiam respectu nostri gloria est merces et

praemium a nobis consequendum per merita, **conc.**; nobis conferendum propter merita, **neg.** Qui contendit aliquod praemium obtinere, ex amore illius praemii movetur ad media ponenda, quibus illud obtineatur; qui vero praemium aliquod propter merita largiri intendit, non vult efficaciter et absolute dare praemium uni prae altero nisi prius viderit unum prae altero illud propter merita esse adeptum.

748. Obj. 8.º Praedestinatio ad gloriam eodem modo se habeat oportet ac praedestinatio ad perseverantiam finalem; haec enim cum illa necessario connectitur. Atqui praedestinatio ad perseverantiam finalem est omnino gratuita. Ergo.

Resp. Neg. mag. et etiam min. Majorem quidem, ex eo quod, posita perseverantia finali, Deus tenetur dare gloriam, quae de condigno sive cum quadam aequalitate respondet meritis; non autem Deus proprie tenetur ad perseverantiam finalem largiendam, propterea quod haec sub meritum de condigno non cadit. Nec illa inter utramque necessaria connexio quid refert; quum enim non obstante ea connexione sint res distinctae, diversimode etiam a Deo intendi ordinarique possunt. Deinde negavi minorem, quia quamvis praedestinatio ad perseverantiam finalem non cadat sub meritum de condigno, ac Deus non proprie teneatur illam tribuere, quum speciali promissione aut alio titulo non obligetur ad eripiendum hominem ex hac vita, dum est justus; nihilominus adulti de congruo sive ex quadam decentia mereri possunt perseverantiam finalem, atque ideo haec aliquo modo sub meritum cadere potest. Unde S. Augustinus inquit¹: « Cum constet alia Deum, danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia nonnisi orantibus praeparasse; sicut usque in finem perseverantiam: profecto qui ex se ipso hanc se habere putat, non orat ut habeat.»

749. Obj. 9.º Christus, ut dicit² Augustinus, exemplar est nostrae praedestinationis. Atqui praedestinatio Christi fuit prorsus gratuita. Ergo. Praeterea si praedestinatio ad gloriam facta esset ex meritis, non esset mysterium incomprehensibile alium esse ex praedestinitis, alium non esse; posset enim facile hujusce rei ratio dari merita unius prae altero. Atqui Apostolus ad *Roman.* XI, 33: hoc esse incomprehensibile dicit his verbis: « O altitudo divitiarum, sapientiae et scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus! » Ergo.

¹ *De don. persever.*, c. 16, n. 39 (M. L. 45, 1017).

² Eodem loco, c. 24, n. 67 (M. L. 45, 1034).

Resp. Dist. maj. : Christus exemplar est praedestinationis nostrae ad gratiam, **conc.** ; ad gloriam, **subdist.** ; exemplar adaequatum, **neg.** ; inadaequatum, **conc.** Est enim Christus exemplar praedestinationis nostrae ad gloriam solum quoad terminum, quatenus sc., tum Christus, tum alii homines sunt praedestinati ad gloriam ; non autem Christus et alii homines eodem modo ad gloriam praedestinati sunt ; nam Christo ex ipsa unione hypostatica debetur gloria, sed alii homines adulti illam sibi procurare debent per merita. Ad *praeterea* dico in nostra sententia posse facile rationem reddi praedestinationis ad gloriam ; non autem praedestinationis adaequate sumptae, quae quidem in qualibet sententia verum mysterium est. Apostolus vero in loco allato non agit de sola praedestinatione ad gloriam, sed de vocatione efficaci ad gratiam.

750. Scholion I. De mente S. Augustini circa praedestinationem ad gloriam¹. Jam supra, n. 736, adducta sunt testimonia S. Augustini et ejusdem discipulorum, quibus praedestinatio ad gloriam post praevisa merita affirmari videtur ; et ideo S. Doctor praedestinationi ad gloriam post praevisa merita non videtur contrarius. Nec verum est, ut aliqui ex adversariis affirmant, S. Doctorem retractasse quod ad *Simplicianum* scripsit² ; nam de duobus libris ad *Simplicianum* agit in *Retractationibus*³, et nihil de illis retractat, saltem de iis, quae ad gratiam et praedestinationem spectant, simulque asserit se illos libros, quum jam esset episcopus, elaborasse. Aliunde non demonstratur S. Augustinum aliquando praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita tenuisse ; sed omnia argumenta quae ex eo afferuntur, explicari certe possunt de praedestinatione aut ad gratiam, aut ad gratiam simul et gloriam, aut de rejectione meritorum naturalium, quemadmodum ex argumentis afferendis et ex difficultatum solutione apparebit.

751. Varia argumenta ex Augustino pro praedestinatione ad gloriam ex meritis praevisis adducuntur. 1.º *Ex modo praedestinationis.* S. Augustinus docet gratiam ita ab aeterno praedestinari, sicut in tempore confertur. Sic dicit⁴ : « Inter gratiam porro et praedestinationem hoc tantum interest, quod praedestinatio est gratiae praeparatio, gratia vero

1 Vide Franzelin, *De Deo uno*, th. 57, 58, 61 et sq. ; San (Lud. de) *De Deo uno*, p. 4, c. 9 et sq. ; Frassen, *De Deo uno*, tract. 2, d. 3, a. 2, s. 2, q. 3 ; Wirceburgenses, *De Deo uno*, n. 231 et sq.

2 L. 1, q. 2, n. 6 (M. L. 40, 115).

3 L. 2, c. 1 (M. L. 32, 629).

4 *De praedest. sanct.*, c. 10, n. 19 (M. L. 44, 974).

jam ipsa donatio.» Quare gratia sic donatur in tempore, sicut ab aeterno est praeparata, ac proinde gratuito, quum gratuito praeparata sit. Quocirca quum gloria aeterna in tempore propter merita tribuatur, ita quoque ab aeterno praedestinatur. Idque confirmatur; nam S. Doctor inquit¹: «Imo cum constet alia Deum, danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia nonnisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam; profecto qui ex se ipso hanc se habere putat, non orat ut habeat.» Et inferius²: «Cur enim non potius ita dicitur: Et si qui sunt nondum vocati, pro eis ut vocentur oremus? Fortassis enim sic praedestinati sunt, ut nostris orationibus concedantur, et accipiant eandem gratiam, qua velint atque efficiantur electi.» Ex iis vero apparet Deum dona gratiae, quae ex hominum orationibus praedestinavit, etiam in tempore secundum S. Augustinum ea ex orationibus largiri; atque ideo similiter ex meritis gloriam aeternam praedestinavit, quam in tempore propter merita tradit.

752. 2.º *Ex doctrina contra semipelagianos.* Semipelagiani, ut ex epistola S. Prosperi et Hilarii ad S. Augustinum elucet³, ponebant praedestinationem ad gloriam post praevisa merita, et nihilominus in hac parte a S. Augustino non reprehenduntur, et solum ab illis exigit, ut initium fidei et perseverantiam usque in finem esse dona Dei seu gratiam confiteantur. Hoc indicat S. Doctor, quum dicit⁴: «Sed quid plura? Satis docuisse me existimo, vel potius plusquam satis, dona Dei esse, et incipere in Dominum credere, et usque in finem in Domino permanere. Cetera vero bona ad vitam piam, qua Deus recte colitur, pertinentia, etiam ipsi (semipelagiani) propter quos haec agimus, Dei dona esse concedunt.» Certe S. Augustinus in libris *de praedestinat. sanct.* et *De dono persever.* hoc intendit ostendere, sc., initium fidei et perseverantiam usque in finem esse dona Dei, de praedestinatione vero ad gloriam ante praevisa merita nihil dicit; et ideo huic doctrinae nullatenus probatur contrarius.

Imo S. Augustinum tenere praedestinationem ad gloriam post praevisa merita eruitur ex iis, quae in *Propos. epist. ad Rom. expositione* dicit⁵, sc.: «Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in praescientia, quae ipse daturus est; sed fidem elegit in praescientia: ut quem sibi crediturum esse praescivit, ipsum elegerit cui Spiritum Sanctum daret, ut bona operando etiam vitam aeternam consequeretur.» Ubi S. Augustinus asserit Deum eum eligere ad gratiam sanctificantem qui praevisus est crediturus; hoc vero non staret, si S. Doctor praedestinationem ante praevisa merita admitteret; in hac enim hypothesi non aliquis propter fidem eligeretur, sed independentem a quibilibet operibus. Et licet allatum testimonium postea retractaverit⁶, solum retractavit initium fidei esse ex viribus naturae, et statuit esse ex gratia. Unde in eodem loco *Retractationum*, n. 3 dicit: «Itaque quod paulo post dixi⁷: sicut enim in his, quos elegit Deus, non

1 *De dono perseverant.*, c. 16, n. 39 (M. L. 45, 1017).

2 C. 22, n. 60, col. 1029.

3 Inter opera S. Augustini ante l. *de praedest. sanct.* (M. L. 44, 947 et sq.).

4 *De dono persever.*, c. 24, n. 66 (M. L. 45, 1033).

5 N. 60 (M. L. 35, 2079).

6 *Retractat.*, l. 1, c. 23 (M. L. 32, 620).

7 *Prop. epist. ad Rom. exposit.*, n. 62, col. 2080.

opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur, sic in iis, quos damnat, infidelitas et impietas inchoat poenae meritum, ut per ipsam poenam etiam male operentur, verissime dixi, sed fidei meritum etiam ipsum esse donum Dei nec putavi quaerendum esse nec dixi.»

753. Dices. S. Prosper haec affirmat¹: « Illud etiam qualiter diluatur, quaesumus patienter insipientiam nostram ferendo demonstres, quod retractatis priorum de hac re opinionibus, pene omnium par invenitur et una sententia, qua propositum et praedestinationem Dei secundum praescientiam receperunt, ut ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliae fecerit, quia finem uniuscujusque praeviderit, et sub ipso gratiae adiutorio in qua futurus esset voluntate et actione praescierit.» Hisce autem verbis S. Prosper videtur affirmare Patres, qui Augustinum praecesserunt tenuisse praedestinationem ad gloriam post praevisa merita, et tamen haec doctrina a S. Augustino improbat².

Resp. S. Augustinus Patres ipso antiquiores non improbare; dicit enim de illis loco citato: « Quid igitur opus est ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista haeresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quaestione versari? Quod procul dubio facerent, si respondere talibus cogerentur. Unde factum est ut de gratia Dei quid sentirent, breviter quibusdam scriptorum suorum locis et transeunter attingerent: immorarentur vero in eis quae adversus inimicos Ecclesiae disputabant...» Deinde verbis allatis S. Augustinus non se refert ad quaestionem de *praedestinatione ad gloriam*, sed ad hoc, quod gratia in genere tribuatur omnino independentem a quibuslibet meritis naturalibus. Atque hunc esse sensum S. Doctoris elucet ex his, quae paulo superius dixerat, scilicet: « Certe enim si de divinarum Scripturarum tractatoribus qui fuerunt ante nos, proferrem defensionem hujusce sententiae quam nunc solito diligentius atque copiosius contra novum Pelagianorum defendere urgemur errorem; hoc est, gratiam Dei non secundum merita nostra dari et gratis dari cui datur...»

Aliunde difficultas a S. Prospero de *priorum opinionibus* proposita, videtur esse accipienda sensu semipelagianorum, qui praedestinationem ad gloriam tenebant etiam tribui ratione initii fidei et perseverantiae, quae secundum illos naturaliter habebantur, et hoc ipsum Patribus antiquioribus tribuebant. Quapropter difficultati propositae abunde respondet S. Augustinus, quum ostendat etiam initium fidei et perseverantiam usque in finem esse dona Dei.

Atque id ipsum confirmatur, quia S. Augustinus in alio loco³ de Patribus ipso antiquioribus etiam loquitur, et ut defendant id quod ipse propugnat, solum vult eos stare pro hoc, quod gratia gratis detur.

754. 3.º *Ex mysterio distributionis gratiae.* S. Augustinus ubi agit de distributione gratiae, dicit hoc esse mysterium inscrutabile; quod quidem in sententia propugnantium praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita non tenet, quum in hac sententia responsio obvia est, ideo alios accipere

1 *Epist. ad August.*, n. 8, inter opera Augustini (M. L. 44, 953).

2 *De praedestin. sanct.*, n. 27 (M. L. 44, 980).

3 *De dono persev.*, c. 19 (M. L. 45, 1023).

ordinem gratiarum, quibus salutem aeternam consequuntur, alios non; quia alii antecedenter ad gloriam praedestinati sunt, alii vero non. Quod vero S. Augustinus distributionem gratiarum mysterium inscrutabile appellet, constat. Sic enim dicit¹: «Hic si a me quaeratur, cur eis Deus perseverantiam non dederit, quibus eam, qua christiane viverent, dilectionem dedit: me ignorare respondeo... Tu autem quisquis inimicus ejus gratiae sic interrogas, ipse quid dicis? Bene, quod te, non negas esse christianum, et catholicum jactas. Si ergo confiteris, donum Dei esse perseverantiam in bono usque in finem; cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, puto quod mecum pariter nescis, et ambo hic inscrutabilia iudicia Dei penetrare non possumus.» Similia habet *de dono perseverantiae*².

Item S. Augustinus cognitionem, quam Deus habet de electis ad gloriam, non tribuit praedestinationi ante praevisa merita, sed praescientiae. V. g. dicit³: «Plane dicuntur electi (non perseverantes) a nescientibus quid futuri sint, non ab illo, qui eos novit non habere perseverantiam quae ad beatam vitam perducit electos, scitque illos ita stare, ut praescierit esse casuros.» Item⁴: «Nam isti (non perseverantes) cum pie vivunt, dicuntur filii Dei: sed quoniam victuri sunt impie et in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei praescientia Dei.»

755. 4.º *Ex eo quod homo suis operibus potest acquirere et amittere praedestinationem ad gloriam.* Juxta S. Augustinum homo bonis operibus supernaturalibus potest efficere, ut sit praedestinatus ad gloriam, quod certe non staret, si praedestinatio independenter ab omnibus operibus decreta esset. Hoc docere S. Augustinum constat ex ipsius testimonio, supra, n. 736, allato. Item juxta eundem Augustinum numerus praedestinatorum est antecedenter omnino determinatus, sed non personae independenter ab eorum cooperatione. Hoc indicat, quum dicit⁵: «Certum vero esse numerum electorum, neque augendum, neque minuendum, quamvis et Joannes Baptista significet, ubi dicit: *Facite ergo fructum dignum poenitentiae; et nolite dicere apud vos metipsos, Patrem habemus Abraham; potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae* (Matth. III, 8, 9); ut ostendat sic istos esse amputandos si non fecerint fructum, ut non desit numerus qui promissus est Abrahae: tamen apertius in *Apocalypsi* dicitur: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam* (III, 11). Si enim alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est numerus.» Quare si unus potest amputari et amittere coronam, et per alium sustitui, personae destinatae ad gloriam non sunt electae antecedenter ad earum merita, et licet sit determinatus secundum S. Augustinum numerus electorum, sed non personae electae antecedenter. Item inquit⁶: «Utinam omnes hoc vellent (esse continentes), dumtaxat in charitate de corde puro et conscientia bona et fide non ficta (*I Tim.* I, 5): multo citius Dei civitas compleretur, et accederetur terminus saeculi.» Ubi manifeste innuitur dependere ab opera-

1 *De corrept. et gratia*, c. 8, n. 17 (M. L. 44, 926).

2 C. 9, n. 21 (M. L. 45, 1004).

3 *De corrept. et gratia*., c. 7, n. 16 (M. L. 44, 925).

4 Eodem loco, cap. 9, n. 20, col. 928.

5 *De corrept. et gratia*, c. 13, n. 39 (M. L. 44, 940).

6 *De bono conjug.*, c. 10, n. 10 (M. L. 40, 361).

tione hominum complere numerum electorum respectu personarum, quod certe non ita esset, si electio personarum antecederet ad omnia opera facta esset. Hoc ipsum significat de *Bono viduitatis*¹.

756. 5.º Ex LL. ad Simplicianum et ex Sermone 100. Ad Simplicianum dicit² neminem eligi nisi jam distantem ab eo qui rejicitur, cujus verba supra, n. 736, adducta sunt. Item in alio loco inquit³: «In hoc capitulo hoc discimus, quoniam quos voluit Dominus, hos elegit. Elegit autem, sicut dicit Apostolus, et secundum suam gratiam, et secundum illorum justitiam.» Et eodem loco, paulo inferius: «Ego illos elegi, quia vidi mentes illorum de me praesumentes, non de se, nec de Baal.» Plane, si homines ante praevisa merita ad gloriam eligerentur, neque *secundum justitiam*, neque quia *de se et de Baal non sint praesumentes, sed de Domino*, eligerentur.

757. Dices. Ex LL. ad Simplicianum nihil probatur, quia illi libri exarati sunt, quum S. Augustinus esset adhuc junior, et quae ibi asserit, videtur postea retractasse. Praeterea verba S. Augustini videntur accipi posse de ordine executionis, et verbum *secundum propositum*, quod ibi habetur, significat praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita.

Resp. Negantur ea, quae asseruntur. Imprimis libri ad Simplicianum exarati sunt, quum jam esset Episcopus, ut supra n. 750 dictum est; atque libros illos probavit in *Retractationibus*⁴, necnon in tractatibus *De Praedestinatione sanctorum*⁵ et de *dono perseverant.*⁶, quos quidem jam senex scripsit. Deinde verba S. Augustini accipienda sunt de electione, non de executione, ut sensus obvius requirit. Denique *secundum propositum* non significat electionem ad gloriam ante praevisa merita, sed secundum S. Augustinum significat ordinem gratiarum, quo obtinetur vita aeterna⁷.

758. 6.º Ex discipulis S. Augustini. S. Prosper et S. Fulgentius, discipuli fideles S. Augustini, ejusdemque doctrinae defensores, praedestinationem post praevisa merita defendunt, ut ex eorum testimoniis supra, n. 736, allatis eruitur. Atque illis unum vel alterum addo. S. Prosper ait⁸: «Qui enim recedit a Christo, et alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit?... Quod quia Dei praescientiam nec latuit, nec fefellit, sine dubio talem numquam elegit, numquam praedestinavit, et periturum numquam ab aeterna perditione discrevit.» Et rursus in alio loco⁹: «Hi autem de quibus dicitur: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis; si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (I Joan. II, 19); voluntate exierunt, voluntate ceciderunt. Et quia praesciti sunt casuri, non sunt praedestinati.»

Item S. Fulgentius inquit¹⁰: «Haec autem (quae ad salutem pertinent) Deus, sicut in praedestinatione semper habuit, sic per gratiam, sicut prae-

1 Cap. 23, n. 28 (M. L. 40, 449).

2 L. 1, q. 2, n. 6 (M. L. 40, 115).

3 Sermo 100, n. 3 (M. L. 38, 604).

4 L. 2, c. 1 (M. L. 32, 629).

5 C. 4, n. 8 (M. L. 44, 966).

6 C. 21, n. 55 (M. L. 44, 1027).

7 Vide inferius, n. 759.

8 Respons. ad capit. Gallor., c. 3 (M. L. 51, 158).

9 Respons. ad capit. object. Vincentianarum, c. 12, col. 184.

10 Ad Monim., l. 1, c. 8, (M. L. 65, 158).

destinaverat, facit.» Et alio loco¹: «Ad hanc praedestinationem pertinet, et gratuita justificatio Redemptoris et justa redditio iudicis. Ad hanc praedestinationem pertinet misericordia quam Paulus consecutus est ut fidelis esset (*I Cor.* VII, 25), et corona iustitiae, quam reddet ei Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem Paulo, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus (*II Timoth.* IV, 8)... Quibus sicut per misericordiam praeparavit gratuitum justificationis donum, ita per iustitiam praeparavit aeternae justificationis praemium.»

759. **Obj.** 1.º S. Augustinus dicit²: «Quicumque ergo ab illa originali damnatione, ista divinae gratiae largitate discreti sunt, non est dubium quod et procuratur eis audiendum Evangelium, et cum audiunt, credunt; et in fide quae per dilectionem operatur (*Galat.* V, 6) usque in finem perseverant; et si quando exorbitant, correpti emendantur, et quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant redeant; et nonnulli accepta gratia, in qualibet aetate, periculis hujus vitae mortis celeritate subtrahuntur. Haec enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiae operatus est eos, qui et elegit eos in Filio suo, ante constitutionem mundi per electionem gratiae. *Si autem gratia jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia* (*Rom.* XI, 6). Non enim sic sunt vocati, ut non essent electi; propter quod dictum est, *Multi enim vocati*, pauci vero electi (*Matth.* XX, 16): sed quoniam secundum propositum vocati sunt, profecto et electi sunt per electionem, ut dictum est, gratiae, non praecedentium meritorum suorum; quia gratia illis est omne meritum...»

Et eodem loco inferius dicit³: «Illi ergo electi, ut saepe dictum est, qui secundum propositum vocati, qui etiam praedestinati atque praesciti. Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus.» Item alio loco⁴: «Verumtamen secundum aliam quamdam discretionem non erant ex nobis... Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo sortem consecuti, non erant praedestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, et cum illis sine dubitatione mansissent.»

Jam vero ex iis colligitur juxta S. Augustinum: 1.º Deum elegerisse homines ad gloriam ante praevisa merita, et vi hujus electionis omnibus electis eum ordinem gratiarum largiri, quo vitam aeternam infallibiliter consequerentur. 2.º Electos omnes esse vocatos *secundum propositum*, et ideo vocari *secundum propositum* praedestinationem ante praevisa merita importat.

Resp. Concedo testimonia S. Augustini, sed omnino nego quod ex illis infertur. Imprimis enim ex verbis allatis S. Augustini infertur quidem electos eum ordinem gratiarum accipere, quo infallibiliter salvantur; verum hoc adimpletur, sive praedestinatio sit ante, sive post praevisa merita; utrum vero sit antea vel post, Sanctus Augustinus expresse non dicit;

1 *De veritate praedestin.*, l. 3, c. 5, col. 655.

2 *De correptione et gratia*, c. 7, n. 13 et sp. (M. L. 44, 924).

3 N. 14.

4 *De dono perseverant.*, c. 9, n. 21 (M. L. 45, 1004 et sq.).

tamen quia ad distributionem gratiarum explicandam nunquam ad praedestinationem ante praevisa merita confugit, sed ad inscrutabilia Dei iudicia, ideo S. Augustinus praedestinationem post praevisa merita admittere videtur¹. Certe S. Augustinus nullibi affirmat ordinem gratiarum suam habere radicem in praedestinatione ante praevisa merita. In hoc plane insistit S. Augustinus, quod gratia non est ex meritis naturalibus, et idcirco prima gratia est omnino gratuita, et antecedenter ad omne meritum tribuitur.

Ad alterum dicendum est, in mente S. Augustini *secundum propositum vocari* secum ferre talem ordinem gratiarum, quibus homo vitam aeternam infallibiliter obtinet; nihilominus inde non sequitur praedestinationem ad gloriam statui ante praevisa merita, quia Deus *secundum propositum*, seu *secundum placitum voluntatis suae*² ita potuit ordinem gratiarum praeparare, ut prius voluerit videre merita supernaturalia posita per cooperationem ordini gratiarum, quam decernere efficaciter gloriam, licet oppositum absolute non repugnare videatur. Quid autem voluerit secundum S. Augustinum videtur inferri ex iis quae dicta sunt n. 736, et n. 751 et sq., ex quibus constare videtur secundum mentem ipsius praedestinationem ad gloriam esse post praevisa merita.

Praeterea S. Augustinus, quum loquitur de praescientia et praedestinatione, frequenter ponit praescientiam ante praedestinationem. Sic dicit³: «Cujus misericordiae, nisi illius, qui Christum Jesum mittit in hunc mundum peccatores salvos facere (I Tim. I, 15), quos *praescivit* et praedestinavit, et vocavit, et justificavit, et glorificavit?» Item⁴: «Quoniam qui vere filii sunt, *praesciti* et praedestinati sunt conformes imaginis filii sui...» Et inferius⁵: «Illa omnia jam facta sunt, *praescivit, praedestinavit, vocavit, justificavit*; quoniam et omnes jam *praesciti* et praedestinati sunt, et multi jam vocati atque justificati: quod autem posuit in fine, *illos et glorificavit*... nondum factum est.» Et paulo post: «Quicumque ergo in Dei providentissima dispositione *praesciti*, praedestinati, vocati, justificati, glorificati... jam filii Dei sunt, et omnino perire non possunt.» Imo in definitione praedestinationis, praescientiam primo loco ponit⁶.

Ex his autem indicari videtur secundum S. Augustinum propositum seu placitum divinae voluntatis in actibus supernaturalibus et liberis a scientia conditionata dirigi et sub illius directione efficaciam habere, et respectu gloriae tribuendae in meritis supernaturalibus absolute praevisis fundari.

Postremo, quum placitum divinae voluntatis sit, ut omnes salutem consequantur, recte dicitur vocari secundum propositum vel placitum Dei illum, qui ita gratiis cooperetur, ut salutem aeternam adipiscatur.

760. Obj. 2.º S. Augustinus dicit⁷: «Non ergo quia futuri eramus, sed ut *essemus*. Nempe certum est, nempe manifestum est: ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, praedestinans ut tales per gratiam

1 Vide supra, n. 754.

2 Vide de *praedist. sanct.*, c. 18, n. 37 (M. L. 44, 988).

3 De *natura et gratia*, c. 5 (M. L. 44, 250).

4 De *corrupt. et grat.*, c. 9, n. 20 (M. L. 44, 928).

5 N. 23, col. 930.

6 Vide supra, n. 721.

7 De *praedestinat. sanct.* c. 18, n. 36 (M. L. 44, 987).

essemus (id est sancti et immaculati).» Ergo electio Dei praecedit, et opera nostra sunt effectus praedestinationis.

Resp. Conc. ant. et dist. cons.: electio Dei ad gratiam omnia opera nostra praecedit, **conc.**; ad gloriam, **neg.** Ibi S. Augustinus agit de electione, ut essemus sancti et immaculati, et ideo de electione ad gratiam, quae in sua radice est omnino gratuita. Ibidem contra Pelagium negat opera bona naturalia esse causam nostrae electionis.

761. Obj. 3.º S. Augustinus inquit ¹: «Ita dictum est, *omnes homines vult salvos fieri*, ut intelligantur omnes praedestinati; quia omne genus hominum in eis est.» Atqui ideo Deus vult efficaciter salutem praedestinatorum tantummodo, quia ante praevisa merita sunt praedestinati. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam certum est Deum efficaciter velle salutem praedestinatorum; sed non certum est illam efficaciter velle antecederet ad eorum merita absolute praevisa; sed probabilius est Deum velle efficaciter salutem praedestinatorum consequenter ad eorum cooperationem auxiliis gratiae. Nec refert quod voluntas divina a nemine impediri vel superari possit; nam quia ita est, nemo potest impedire auxiliis gratiae cooperationem illorum, qui praevisi sunt cum gratia perseverare usque in finem et salutem consequi. Quare ex eo, quod voluntas Dei etiam de voluntatibus humanis libere agentibus possit obtinere quidquid velit, non sequitur praedestinatio ante praevisa merita, sed tantum neminem posse impedire ordinationem divinae Providentiae, et hujus executionem a Deo etiam per voluntates humanas libere agentes posse obtineri.

762. Ad finem nonnulla animadverto, tum ad solutionem difficultatum, tum ad maiorem rei explicationem. **1.º** S. Augustinus non semel dicit non praedestinos manere *in massa perditionis* ², non esse ab illa conspersione discretos, quam constat esse damnatam ³, atque alia his similia, ex quibus adversarii concludunt praedestinationem ante praevisa merita esse sententiam Augustini. Verum non recte, nam ad ea quae adducta sunt, explicanda, ad praedestinationem ante praevisa merita recurrere non est necessarium. Omnes enim theologi concedunt Deum ex suo placito selegisse praesentem providentiae ordinem prae aliis infinitis possibilibus, et similiter pro singulis hominibus determinatum ordinem gratiarum et primam gratiam omnino independentem ab omni merito; jam vero aliquis salutem obtinens cum ordine gratiarum, quem accepit, non salvaretur cum alio gratiarum ordine; et ideo recte dici potest Deum secrevisse illum a massa perditionis per largitionem talis ordinis gratiarum. Quare discretio sufficienter explicatur ratione distributionis gratiarum, et non est necesse, ut ad praedestinationem ante praevisa merita confugiamus; quia distributio gratiarum potest esse omnino independens a modo praedestinationis; quum Deus possit velle gratias certo modo distribuere, et nihilominus nolle gloriam efficaciter pro singulis, nisi consequenter ad praevisionem meritorum. Atque ita Deum gloriam intendisse suadent argumenta allata pro praedestinatione post praevisa merita sive ex S. Augustino, sive ex aliis fontibus.

¹ *De corrept. et grat.*, c. 14, n. 44 (M. L. 44, 943).

² *De dono persever.*, c. 14, n. 35 (M. L. 45, 1014).

³ *De corrept. et grat.*, c. 7, n. 12 (M. L. 44, 923).

Similiter per distributionem gratiarum aliquo modo explicatur, cur unus parvulus baptizetur, et salutem consequatur; alter non baptizetur, et damnetur; quia etsi parvuli non sint capaces gratiae actualis accipiendae in se ipsis, possunt illam recipere mediate, i. e., per eos, quibus cura ipsorum commissa est. Tamen in singulis casibus non potest reddi conveniens ratio distributionis gratiarum, sed ad inscrutabilia iudicia Dei confugiendum est, non vero ad praedestinationem ante praevisa merita.

763. 2.º Ipsa vita aeterna a S. Augustino vocatur *gratia*, non quia non reddatur meritis, sed quia ipsa merita per gratiam habentur. Sic loquitur¹ S. Augustinus: «Unde ipsa vita aeterna, quae utique in fine sine fine habebitur, et ideo meritis praecedentibus redditur; tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt et ipsa merita quibus datur.»

764. 3.º Scopus Augustini in defendenda gratia et praedestinatione contra Pelagianos et Semipelagianos non fuit neque impugnare praedestinationem ad gloriam post praevisa merita, neque propugnare praedestinationem ante praevisa merita. Imprimis S. Augustinus hunc se habuisse scopum contra pelagianos et semipelagianos nullibi dicit. Deinde saepe contrarium indicat. Sic ait²: «Hoc scio, neminem contra istam praedestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.» Et eodem loco³: «Ac per hoc praedestinationis hujus fidem, quae contra novos haereticos nova sollicitudine nunc defenditur, numquam Ecclesia Christi non habuit.» Nemo vero dixerit praedestinationem ante vel post praevisa merita defendi non posse nisi *errando*, aut Ecclesiam constanter unam determinatam praedestinationem ad gloriam defendisse.

Praeterea S. Augustinus clare indicat, quinam ejus scopus contra pelagianos fuerit. Dicit⁴ enim: «Quid autem coegit loca scripturarum, quibus praedestinatio commendata est, copiosius et enucleatius isto nostro labore defendi, nisi quod pelagiani dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari? Quod quid est aliud quam gratiae omnino negatio?» Item eodem loco⁵: «Sic videant (Semipelagiani) nec ad fidem, nec ad perseverantiam impedire exhortationes suas, si et ipsa, quod verum est, esse Dei dona, eaque praecognita, id est, ad donandum praedestinata esse dicantur; sed impediri potius atque subverti hac praedestinationis praedicatione illum *tantummodo* perniciosissimum errorem, quo dicitur, gratiam Dei secundum merita nostra dari; ut qui gloriatur, non in Domino, sed in se ipso gloriatur.» Ex his apparet scopum S. Augustini contra pelagianos et semipelagianos fuisse propugnare gratiam prorsus gratuito a Deo donari. Neque S. Augustinus merita supernaturalia improbat, ut ex testimoniis supra allatis liquet, et clarius ex sequenti⁶: «Sed cum dicunt Pelagiani... aeternam vitam meritis

1 *Epist. 194 ad Sixtum.*, c. 5, n. 19 (M. L. 33, 880).

2 *De dono persever.*, c. 19, n. 48 (M. L. 45, 1023).

3 N. 65, col. 1033.

4 *De dono persever.*, c. 20, n. 53 (M. L. 45, 1026).

5 N. 42, col. 1019.

6 *De grat. et liber. arbitr.*, c. 6, n. 15 (M. L. 44, 890).

nostris praecedentibus reddi, respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia : quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus, *Quis enim te discernit ?*»

765. 4.º Postremo, licet doctrina S. Augustini *de gratia* ab Ecclesia probata sit, non ita tamen ut absolute et singulae ejus propositiones probatae sint. Dicitur ¹ enim : «Profundiores vero difficilioresque partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum quod apparuerit praefixis sententiis esse contrarium.» Haec autem specialiter ad S. Augustinum referri constat ; quia referuntur ad illos, *qui haereticis contrariis divinae gratiae restiterunt* ; nam in toto illo *Indiculo* memorato, de quaestionibus ad gratiam attinentibus agitur. Jam vero ex PP. saeculo V nullus quaestiones de gratia fusius tractavit quam S. Augustinus. Aliunde nihil de praedestinatione ad gloriam ante vel post praevisa merita continetur in eo, quod dicitur, *quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis, nos scripta docuerunt*.

Praeterea Alexander VIII hanc propositionem damnavit, n. 30^a : «Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.»

Denique ipse S. Augustinus dicit³ : «Quamvis neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis in quibus me non errasse perspexerit.»

766. Scholion II. De mente S. Thomae circa praedestinationem ad gloriam⁴. *Imprimis S. Thomas non improbat sententiam quae praedestinationem ad gloriam post praevisa merita propugnat* ; dicit⁵ enim : «Circa ordinem autem praescientiae et praedestinationis dicunt quidam, quod praescientia meritorum bonorum et malorum est ratio praedestinationis et reprobationis, ut scilicet intelligatur quod Deus praedestinet aliquos, quia praescit eos bene operaturos et in Christum credituros ; et secundum hoc littera sic legitur : *Quos praescivit conformes fieri imaginis Filii ejus, hos*

1 *De gratia Dei Indiculus seu praeteritorum Sedis Apostolicae Episcoporum auctoritates*, c. 13 (Denz. — Bannwart, n. 142, ed. 1.^{ae}).

2 Denz. — Bannwart, n. 1320, ed. 10.

3 *De dono persever.*, 21, n. 55 (M. L. 45, 1027).

4 Vazquez, *In 1. p.*, d. 89, c. 12 ; Valentia, *in 1. p.*, q. 23, punct. 4 ad finem ; Molina, *Concord.*, q. 23, aa. 4 et 5, d. 1, membr. 6 ; Lessius, *De praed.*, s. 2, n. 8 ; Tournely, *De Deo uno*, q. 24, a. 2, praesertim Card. Franzelin, *De Deo uno*, th. 54 ; San (Lud. de), *De Deo uno*, 4.^a p., c. 12 ; Piccirelli, *De Deo uno*, Comment. in q. 23.

5 *In Epist. ad Rom.*, c. 8, lect. 6.

praedestinavit. Et hoc quidem rationabiliter diceretur, si praedestinatio respiceret tantum vitam aeternam, quae datur meritis.» Nec dicatur in verbis allatis sermonem esse de ordine executionis, non de ordine intentionis; nam S. Doctor non de executione praedestinationis loquitur, sed de ordine *praescientiae* et *praedestinationis*, de *ratione praedestinationis*, de iis quos *praedestinet*, et non de ipsa largitione praemiorum; ac proinde S. Doctor de ordine intentionis, non de executione loquitur. Atque hoc ipsum confirmatur, quia eodem loco, paulo inferius, asserit S. Doctor: «Unde eadem ratione omnia beneficia quae nobis confert ex tempore, praeparavit nobis ab aeterno.» Quare, quum gloria in tempore ex meritis conferat, similiter ab aeterno praeparavit.

Nec item prodest confugere ad hoc, quod gratiam et gloriam simul praedestinavit; quia potuit simul decernere gratiam et gloriam, et nihilominus gratiam gratuito, et gloriam dependenter a meritis gratiae.

767. Nec refert quod S. Doctor dicat: «Sed quare hos elegit in gloriam, et illos reprobavit, non habet rationem nisi divinam voluntatem.» Nam haec verba dupliciter accipi possunt, scilicet uno modo ita, ut Deus per suam voluntatem aliquos ad gloriam absolute elegerit, et alios absolute reprobaverit, praecisa quacumque ratione huius rei consequendae; alio vero modo ita ut aliquos elegerit, alios reprobaverit simul cum electione praesentis ordinis Providentiae prae aliis sine numero possibilibus. Si electio et reprobatio priore modo factae sunt secundum mentem D. Thomae, concedendum est S. Doctorem statuere electionem ad gloriam et reprobationem antecedenter ad quaecumque merita vel demerita; si vero altero modo factae sunt, nullatenus ex verbis objectis consequitur electionem et reprobationem ante praevisa merita vel demerita esse constituta. Etenim potuit certe Deus ex suo libito praesentem Providentiae ordinem eligere, in quo alii salvantur, et alii damnantur, simulque decernere non dare gloriam nisi propter merita, sicut supplicium non vult infligere nisi propter culpam.

Jam ex duobus modis indicatis secundus in verbis D. Thomae contineri videtur: 1.º quia indicat similitudinem in modo electionis et reprobationis, et haec non est facta nisi consequenter ad demerita; nam omnes catholici tenent reprobationem positivam consequi culpam. Quod vero in verbis objectis de reprobatione positiva sermo sit, constat ex his quae praecedunt; dixerat enim paulo antea: «Voluit igitur Deus in hominibus... suam repraesentare bonitatem... quantum ad aliquos, quos reprobat, per modum justitiae, puniendo.» Reprobatio enim per decretum puniendi est reprobatio positiva. Quare dicendum esse videtur electionem ad gloriam merita consequi.

2.º Quia quum Deus simul videat et finem, quem sibi obtinendum proponit, et omnem rationem, qua obtineri potest, proprium Dei est simul decernere finem et media ejusdem consequendi, et non unum ab altero abstrahere. Ac proinde ita fecisse judicandum est. Quare potuit simul velle gloriam et gratiam, sed gloriam propter merita gratiae; atque ita fecisse censendum est, quum praedestinatio post praevisa merita probabilior videatur. Tamen virtualiter et conditionate prius vult finem seu gloriam quam media.

3.º S. Thomas sumit praedestinationem ut complectentem gratiam et gloriam, quemadmodum ex definitionibus, quas de illa tradit, colligitur; ac proinde etiam electio et gratiam et gloriam amplectitur, quia si praedestinatio ab electione distinguitur, nihil aliud esse videtur, nisi ordinatio respectu executionis eorum, quae electa sunt¹. Ex quo similiter concludi potest, ac antea factum est.

768. Quod vero S. Thomas per praedestinationem sumat illam, quae adaequata dicitur, elucet ex innumeris ejus testimoniis. Sic dicit²: «Ratio transmissionis creaturae rationalis in finem vitae aeternae praedestinatio nominatur.» *Ratio autem transmissionis in finem*, et media et finem complectitur. Et eodem loco³: «Praedestinatio est quaedam ratio ordinis aliquorum in salutem aeternam in mente divina existens.» Item⁴: «Secundum ergo quod quosdam ab aeterno praeordinavit ut dirigendos in ultimum finem dicitur eos praedestinasse.» Rursus⁵: «Praedestinatio est quaedam directio in finem, quem facit ratio a voluntate mota.» Et antea dixerat: «Effectum praedestinationis temporalem duplicem, scilicet gratiam et gloriam.» Iterum⁶: «Et sic gratia et gloria in definitione praedestinationis ponitur.» Et ibidem⁷: «Sed praedestinatio est non tantum gratiae, sed gratiae simul et gloriae.» Et alibi⁸: «Sub praedestinatione cadit omne beneficium salutare, quod est homini ab aeterno divinitus praeparatum...» Denique⁹: «Praedestinatio includit voluntatem conferendi gratiam et gloriam.» Ex his vero abunde constat S. Thomam non accipere praedestinationem pro sola gloria, sed pro complexu gratiae et gloriae; et ideo, quum S. Doctor praedestinationem esse gratuitam affirmat, hoc de

1 Hoc certe approbat Gonet (*De praedest.*, d. 1, a. 3, § 2, nn. 53, 54), quum dicit: «Supposito quod praedestinatio essentialiter in actu intellectus et non voluntatis consistat, restat discutiendum, an talis actus sit praedicta regulans electionem, quod de mediis convenientia judicatur, vel ipsum imperium supponens electionem, et regulans usum et executionem.» Et postea prosequitur: «Tota ergo difficultas procedit de judicio regulante electionem ad gratiam et media ad gloriam efficaciter conducentia; et de judicio practico talem electionem subsequente, quod imperium appellatur.» Et statim ponit sequentem assertionem: «Praedestinationem non consistere in judicio regulante electionem, quo de mediis convenientia judicatur, sed in judicio practico subsequente electionem, quod imperium vocatur.»

2 *I. p.*, q. 23, a. 1.

3 *A. 2*, c.

4 *Contra gentes*, l. 3, c. 163.

5 *De veritate*, q. 6, a. 2.

6 *In I. s.*, d. 40, q. 1, a. 1, ad 4.

7 *A. 2*, ad 5.

8 *In Epist. ad Rom.*, c. 8, lect. 6.^a

9 *I. p.*, q. 23, a. 3.

praedestinatione adaequate sumpta affirmat, quae secundum omnes gra-
tuita est.

Quare distinguendo inter praedestinationem adaequate et inadaequate
sumptam possunt generatim solvi omnes difficultates, quae ex S. Thoma
contra praedestinationem ad gloriam ex praevisis meritis desumuntur.

**769. Verum S. Thomas non modo non improbat praedestinatio-
nem ad gloriam post praevisa merita, sed ea secundum ipsius mentem
esse videtur; hoc enim suadetur :**

1.º *ex eo quod clare dicit gloriam ex meritis tribui.* Sic inquit ¹. « Di-
cendum est ergo quod effectum praedestinationis considerare possumus
dupliciter. Uno modo in particulari; et sic nihil prohibet aliquem effectum
praedestinationis esse causam et rationem alterius; posteriorem quidem
prioris, secundum rationem causae finalis; priorem vero posterioris, secun-
dum rationem causae meritoriae, quae reducitur ad dispositionem materiae;
sicut si dicamus quod Deus praeordinavit se daturum alicui gloriam ex me-
ritis, et quod praeordinavit se daturum alicui gratiam, ut mereretur glo-
riam.» Et alibi ² : « Opus meritorium informatum gratia est causa merito-
ria gloriae; sed opus bonum praecedens gratiam non est causa meritoria
ejus, sed solum dispositio quaedam.»

Et ibidem ad 2.um : « Sed tamen sciendum est quod praedestinatio
respectu secundi effectus, habet rationem justitiae distributivae, scilicet
respectu gloriae : et ideo possumus dicere quod Deus dat isti gloriam et
non illi, quia iste meretur, et non ille : et similiter vult quod iste habeat et
non ille, quia iste dignus est et non ille. Sed respectu primi effectus, sc.,
gratiae, habet rationem magis liberalitatis, quam justitiae, quia gratia datur
gratis, et non redditur meritis.»

Rursus in eodem loco ³ ait : « Dicendum quod in intellectu praedestina-
tionis includitur voluntas consequens quae respicit opera non quasi causam
voluntatis, sed sicut causam meritoriam gloriae, et sicut praeparationem ad
gratiam.»

Item ⁴ : « In praedestinatione autem est duo considerare; scilicet ipsam
praedestinationem aeternam, et effectum ejus temporalem duplicem scilicet
gratiam et gloriam; quorum alter habet causam meritoriam actum humanum,
scilicet gloria.»

Denique ait ⁵ : « Nam effectus praedestinationis sunt duo, scilicet gra-
tia et gloria. Effectuum autem qui ad gloriam ordinantur, potest quidem
ex parte voliti assignari ratio, scilicet gratia : puta, Petrum coronavit quia
legitime certavit, et hoc quia fuit firmatus in gratia; sed gratiae quae est
primus effectus, non potest aliqua ratio assignari ex parte hominis, quae sit
ratio praedestinationis, quia hoc esset ponere quod principium boni operis
sit in homine ex seipso, et non per gratiam, quod est haeresis pelagiana.»

Porro in testimoniis allatis gloriam dari ex meritis, non gratuito, asse-
ritur, atque S. Thomas gloriam a Deo ut tribuendam ex meritis fuisse prae-

¹ 1. p., q. 23, a. 5.

² 1. sent., d. 41, q. 1, a. 3.

³ Ad 5.um

⁴ De veritate, q. 6, a. 2.

⁵ In Epist. ad Ephes., c. 1, l. 1.^a

destinatam docere videtur. Nec juvat dicere in locis adductis non esse sermonem de ipsa praedestinatione, sed de ejus executione; nam ibi non de executione praedestinationis, sed de ipsa praedestinatione agitur. Praeterea S. Thomas asserit Deum ita divina beneficia praedestinare, sicut ea in tempore executioni mandat, ut constat ex ejus verbis, supra, n. 766, allatis¹.

770. 2.º *ex voluntate consequenti*. Praedestinatio ad gloriam a voluntate Dei consequenti pendet, si non sit ipsa voluntas consequens. Atqui voluntas Dei consequens, saltem quatenus salutem hominum respicit, opera salutaria vel mala requirit. Ergo praedestinatio opera salutaria vel mala requirit, et ideo non est ante praevisa merita. Consequentia haec est manifesta, quia si praedestinatio sine voluntate consequenti nequit dari, et voluntas consequens opera requirit, similiter de praedestinatione est dicendum. *Prob. maj.* Dicit² S. Thomas: « Si ergo in homine tantum natura ipsius consideretur, aequaliter bonum est omnem hominem salvari: quia omnes conveniunt in natura humana. Et cum omne bonum sit volitum a Deo, hoc etiam Deus vult, et hoc vocatur *voluntas antecedens*, qua omnes homines salvos fieri vult, secundum Damascenum, ubi supra... Consideratis autem omnibus circumstantiis personae, sic non invenitur de omnibus bonum esse quod salventur; bonum enim est eum qui se praeparat et consentit, salvari per largitatem gratiae divinae; nolentem vero et resistantem non est bonum salvari, quia injustum est... Ideo istum hominem sub illis conditionibus consideratum, non vult Deus salvari, sed tantum istum qui est volens et consentiens; et hoc dicitur voluntas consequens, eo quod praesupponit praescientiam operum non tanquam causam voluntatis, sed quasi rationem voliti, ut supra dictum est.» Jam vero praedestinatio, quum sit actio Dei libera, si non sit voluntas Dei consequens, ab hac pendet; quia praedestinatio aut a voluntate Dei consequenti aut ab antecedenti pendet; non pendet ab antecedenti, quae quum omnium salutem respiciat, frustrari potest; ac proinde a consequenti, quae est absoluta et efficax, sicut voluntas praedestinationis.

Quod vero voluntas Dei ad praedestinationem spectans aut sit antecedens aut consequens, eruitur ex laudatis verbis D. Thomae; quia quaelibet Dei voluntas aut respicit hominem secundum se, aut cum circumstantiis.

Deinde minor prioris syllogismi etiam ex adductis verbis D. Thomae infertur; dicitur enim in illis: « Dicitur voluntas consequens, eo quod praesupponit praescientiam operum non tanquam causam voluntatis (i. e., actus ipsius), sed quasi rationem voliti... » Et alibi dicit³ S. Thomas: « Similiter Deus antecederet vult omnem hominem salvari; sed consequenter vult quosdam damnari, secundum exigentiam suae justitiae. » Ac proinde voluntas Dei consequens ut respiciens malos, mala opera supponit; secus non

1 Etiam 3 p., q. 24, a. 4, dicit: « Sub praedestinatione enim aeterna non solum cadit id quod est faciendum in tempore, sed etiam modus et ordo secundum quem est complendum in tempore. » Et 1. p., q. 23, a. 5, in *Sed contra*: « Sicut autem salvos nos fecit, ita et praedestinavit nos salvos fieri. »

2 1. p., d. 46, q. 1, a. 1.

3 1. p., q. 19, a. 6, ad 1.

exigeretur ex iustitia eorum damnatio; ac proinde similiter boni ex iustitia gloriam accipere debent, et sic ex meritis¹.

771. Obj. 1.º S. Thomas dicit²: « Quod Deus velit alicui dare gratiam et gloriam, hoc ex mera liberalitate procedit.» Item³: « Praescientia meritorum vel priorum vel aliorum non est causa praedestinationis...» Ergo secundum S. Thomam praedestinatio non est ex meritis.

Resp. Conc. ant. et dist. cons.: actus ipse praedestinans non est ex meritis, **conc.**; objectum praedestinatum, **subdist.**: gratia sola aut gratia et gloria simul praedestinationem adaequatam constituentes, iterum, **conc.**; gloria seorsim considerata, **neg.** In priore loco asserit S. Doctor gratiam et gloriam dari ex mera liberalitate, quia *excedunt naturalis virtutis limites*, et sic naturae sunt indebitae; ex hoc vero non excluditur gloriam gratiae deberi posse, quum gratia et gloria in ordine supernaturali sint. Unde S. Doctor antea dixerat: « In praedestinatione autem est duo considerare; scilicet ipsam praedestinationem aeternam, et effectum ejus temporalem duplicem, scilicet gratiam et gloriam, quorum alter habet causam meritoriam actum humanum, scilicet gloria...» Et in posteriore loco asserit: « Unde sicut praedestinationis divinae est effectus quod iste salvetur, ita et quod per orationes tales vel media talia salvetur.»

772. Obj. 2.º S. Doctor haec scripsit⁴: « Sic igitur non potest esse quod merita consequentia gratiam sint ratio miserendi, aut praedestinandi; sed sola Dei voluntas, secundum quam misericorditer aliquos liberat.» Item⁵: « Sic ergo patet quod ratio praedestinationis est simplex Dei voluntas; propter quod dicit Apostolus: *secundum propositum voluntatis suae.*» Ergo concluditur secundum S. Thomam praedestinationem ad gloriam non esse ex meritis.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Sanctus Thomas enim in textibus allatis non agit de praedestinatione ad gloriam seorsim spectata; sed de praedestinatione ad gratiam, aut de praedestinatione adaequate sumpta. Hoc in primo textu ex ipsis verbis objectis elucet; quia Deus non miseretur alicujus, nisi conferat illi et gratiam et gloriam. Atque hoc ipsum ex secundo textu constat; quia S. Doctor ibi ante verba objecta dixerat: « Nam effectus praedestinationis sunt duo, scilicet, gratia et gloria. Effectuum autem qui ad gloriam ordinantur, potest quidem ex parte voliti assignari ratio... sed gratiae quae est primus effectus, non potest aliqua ratio assignari ex parte hominis...»

773. Obj. 3.º Affirmat S. Thomas⁶: « Causa praedestinationis nihil est aliud quam bonitas ipsius Dei.» Et inferius⁷: « Sed hoc ipsum quod est velle accipere gratiam, est nobis ex praedestinatione divina.» Ergo.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam in primo testimonio, ut ex con-

1 Simile argumentum ex aliis locis fieri posset, ut ex *Veritate*, q. 23, a. 2; 1. d. 47, q. 1. a. 1.

2 *De veritate*, q. 6, a. 2.

3 Eodem loco, a. 6.

4 *In Epist. ad Rom.*, c. 9, lect. 3.

5 *In Epist. ad Ephes.* lect. 1.

6 *De veritate*, q. 6, a. 2.

7 Ad 11.um

textu patet, sermo est de praedestinatione adaequate sumpta, et in altero de praedestinatione gratiae, et utraque est gratuita. Praeterea S. Doctor dicit ¹: «Et quum hoc sit in potestate liberi arbitrii, impedire divinae gratiae receptionem vel non impedire, non immerito in culpam imputatur ei qui impedimentum praestat gratiae receptioni.» Et alibi ²: «Dicendum quod istae conditiones, quibus homo efficitur deordinatus a consecutione finis, sub quibus existentem Deus eum salvum esse non vult, sunt ex ipso homine; et ideo totum quod sequitur, sibi imputatur ad culpam.» Unde verba obiecta, scilicet *velle accipere gratiam, est nobis ex praedestinatione*, nihil aliud significare videntur, nisi a Deo dependere nobis tribuere gratiam praevisam efficacem. Tamen in eodem loco dicit etiam S. Doctor: «quamvis Deus nulli volenti accipere gratiam eam deneget.»

774. Obj. 4.º Asserit ³ S. Thomas: «In eo quem Deus praedestinat, tot alia adminicula praeparat, quod vel non cadat, vel si cadat, quod resurgat...» Ergo vi praedestinationis ad gloriam Deus praedestinati tribuit gratias, quibus salutem consequantur, et ideo praedestinatio merita praecedit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam licet vocabula *quem Deus praedestinat* referantur ad praedestinationem ad gloriam, vera tamen sunt ea, quae S. Thomas affirmat, licet praedestinatio ad gloriam sit post praevisa merita; quia sive in una, sive in altera sententia de praedestinatione ad gloriam, verum est Deum illis, qui revera salvantur, tribuere talem seriem gratiarum, quibus salvantur, et reprobis illam, cum qua damnantur, quum illis etiam tribuere posset aliam gratiarum seriem, qua salutem consequerentur.

775. Obj. 5.º Secundum S. Thomam praedestinatio dilectionem et electionem praesupponit ⁴. Sed electio est decretum efficax dandi gloriam ante praevisa merita. Ergo.

Resp. Neg. min. Nam dilectio et electio idem habent objectum quam praedestinatio, i. e., gratiam et gloriam. Nam dilectio specialis est circa illos, quos Deus elegit; et electio gratiam et gloriam electorum respicit. Sic dicit ⁵ S. Thomas: «Et sic in collatione gratiae et gloriae attenditur electio.» Item ⁶: «Dicendum quod electio facit diversitatem gratiae.» Unde dilectio specialis est erga illos, qui in praesenti ordine Providentiae salvantur; et ideo electio est praesentis ordinis Providentiae prae aliis infinitis possibilibus, in quibus non salvarentur illi, qui nunc salutem nanciscuntur. Quare dilectio et electio sunt prius ratione quam praedestinatio; quia haec *attenditur in hoc quod electis praeparantur bona gratiae et bona gloriae* ⁷. Ex his autem minime sequitur praedestinatio ante praevisa merita; quia Deus ita potuit eligere efficaciter praesentem ordinem Providentiae, ut simul statueret non dare gloriam, nisi consequenter ad merita; atque ita revera Deum fecisse suadent argumenta adducta pro praedesti-

1 *Contra gentes*, 1. 3.

2 *I. d.* 46, q. 1, a. 1, ad 5.

3 *De veritate*, q. 6, a. 3.

4 *I p.*, q. 23, a. 4; *De veritate*, q. 6, a. 1; 1., dist. 41, aa. 1 et 2.

5 *I p.*, q. 23, a. 4, ad 1.

6 *I., d.* 41, q. 1, a. 2, ad 2.

7 *I., d.* 41, q. 1, a. 2, c.

natione post praevisa merita. Et hoc ipsum indicat S. Thomas, quum dicit¹: «Potest accipi quod electio uno modo est aeterna... Si enim accipiatur secundum quod est propositio ipsius Dei, sic aeterna est, quia ab aeterno voluit bonos a malis segregare in gloriam.» Quare si electio fuit segregatio bonorum a malis in gloriam, eo ipso segregati seu electi jam erant boni et habebant merita, et ideo electio efficax respectu gloriae non facta est, nisi post praevisa merita.

ARTICULUS III

De praedefinitionibus

776. Postquam de praedestinatione ad gloriam dixerimus, nonnihil de praedefinitionibus dicendum est; quae quidem a Deo statuuntur ad actus salutare obtinendos; atque ideo respiciunt actus quibus homines ad vitam aeternam tendunt. Quocirca opportunum est de illis hic dicere; quia, declarata ratione qua Deus voluit gloriam sive finem ultimum pro hominibus decernere, congruum est declarare qua ratione ipse Deus decreverit dare media pro consequenda salute aeterna. Ad hoc imprimis nonnulla praenotanda.

Praemitt. 1.º Praedefinitio est decretum Dei habens pro objecto actum salutarem, qui re ipsa elicitur. Alia est *formalis*, alia *virtualis*. Dicitur praedefinitio *formalis*, decretum Dei absolutum et efficax, quo Deus antecedenter ad determinationem voluntatis creatae absolute praevisam, absolute et efficaciter intendit existentiam actus salutaris. Praedefinitio est *virtualis* tantum, quum datur decretum conferendi gratiam praevisam efficacem cum affectu aliquo boni operis ad quod datur, obtinendi. Haec autem praedefinitio virtualis duplex esse potest; altera, in qua solum detur simplex affectus boni operis obtinendi ad quod tribuitur; altera vero, in qua ita detur affectus efficax obtinendi boni operis, ut si illa gratia praevideretur non habitura effectum, alia pro illa impertiretur. Haec praedefinitio virtualis differt a formali in eo, quod posterior haec immediate et directe praedefinit ipsum actum salutarem liberum; prior vero illa directe et immediate praedefinit auxilium praevisum efficax quatenus tale,

777. **Praemitt. 2.º** Admittunt generatim PP. Dominicani et scotistae praedefinitiones formales, quae quidem non sunt aliud nisi

¹ I., d. 41, q. 1, a. 1.

decreta praedeterminantia aut condeterminantia respectu actuum salutarium¹. Unde cum haec prorsus rejicienda sint, quemadmodum ex supra dictis de scientia constat, sequitur eadem ratione praedefinitiones PP. Dominicanorum itemque scotisticas ablegandas esse. Jam aliarum praedefinitionum formalium duplex genus potissimum distinguitur, aliae nimirum, quae a Deo independentes a scientia media, decernantur; sed non mandentur executioni, nisi dependenter a scientia media; quapropter hae praedefinitiones vocantur independentes a scientia media in existendo, non autem in operando. Aliae vero sunt praedefinitiones quae a Deo decernuntur, scientia media dirigente, atque ideo non mandantur executioni, nisi sub eadem directione; et hac de causa hae praedefinitiones appellantur dependentes a scientia media tum in existendo, tum in operando. Praedefinitiones illae quae solum in executione a scientia media dependeant, propugnantur ab aliquibus e nostris saltem ut possibiles; verum multi e nostris cum P. Suarez², Ruiz de Montoya³, etc., tenent praedefinitiones formales a scientia media dependentes tum in existendo, tum in earum executione. Nihilominus sunt plures et graves auctores, ut PP. Valentia⁴, Molina⁵, Vazquez⁶, Lessius⁷, Herice⁸, Hurtado (Gaspar)⁹, Martinon¹⁰, Gonzalez (Thyrus)¹¹ alique, qui omnem formalem praedefinitionem antecedentem exercitium absolutum libertatis creatae rejiciunt; imo P. Vazquez et alii talium praedefinitionum vel etiam possibilitatem negant.

778. Praemitt. 3.º Omnes admittunt saltem praedefinitionem virtuales eam, quae consistit in largitione gratiae praevisae efficacis cum simplici affectu operis obtinendi. Altera vero praedefinitio virtualis, quae ita intendit impertire gratiam praevisam efficacem ut vi illius daretur alia, si ea non esset efficax, rejicitur quoque fere ab omnibus illis, qui omnes formales repudiant praedefinitiones.

1 Vide Mastrium *In 1. sent.*, d. 4, q. 2, et d. 5. q. 2, a. 10; Henno, *De Deo uno*, d. 8, q. 5 et sq.

2 *De praedest.* 1. 1, c. 13, et alibi. Tamen P. Suarez, saltem implicite, sententiam Lessii, ut probabilem agnoscit (*Opus. de aux. div. grat.*, l. 3, c. 17, n. 11).

3 *De providentia*, tr. 2, d. 6 et sq.

4 *In 1. p.*, d. 1, q. 22, punct. 3, et q. 23, punct. 4.

5 *Concord.*, q. 14, a. 13, d. 53, membr. 3.

6 *In 1. p.*, d. 89, c. 10, et d. 99, c. 3, et 7.

7 *De praedest.*, n. 111 et sq.

8 *In 1. p.*, tr. 1, d. 7, c. 5, n. 28.

9 *De praedest.*, d. 2, diff. 5.

10 *De Deo uno*, d. 19, s. 6; Appendix.

11 *Disput. select.*, t. 1, d. 28, t. 2, d. 14.

Thesis I. Praedefinitiones formales rejiciendae videntur.

779. *Prob. 1.º* PP. tradunt non ideo aliquid esse futurum, quia Deus illud scit, sed e contra propterea quod aliquid futurum est, ideo Deus illud scit : ita PP. allati n. 437. Atqui haec PP. doctrina non videtur stare cum praedefinitionibus formalibus; tum quia in hac hypothesi ideo Deus sciret aliquid futurum, propterea quod praedefinitum est, non praecise quia futurum est; tum quia ideo PP. dicunt Deum praescire res futuras, quod futurae sint, ut explicent, divinam praescientiam minime laedere creatam libertatem, quae quidem explicatio manca foret, si praeter Dei praescientiam esset aliud antecedenter ad exercitium libertatis creatae necessario cum eo connexum, cujusmodi formales praedefinitiones forent. Ergo.

780. *2.º* Si Deus singula bona opera formaliter praedefinisset, tum praecipua ratio cur illa quae non sunt intrinsece mala essent futura, divina praedefinitio esset; quia in hac hypothesi recte diceretur, ideo hoc non intrinsece malum est futurum, quia sic Deus praedefinivit. Atqui divina praedefinitio non convenienter dicitur praecipua causa, cur haec opera bona potius quam alia ponantur. Ergo. *Prob. min.* Si divina praedefinitio esset praecipua ratio cur haec opera bona potius quam alia darentur, tunc eitribuendum esset, ab aliquo non elici nisi opera valde imperfecta et remissa, aut non exercere nisi paucos virtutum actus et alia id genus. Atqui haec omnia inconvenienter divinae praedefinitioni tribuuntur. Ergo.

781. *3.º* Ex omnibus argumentis quibus conclusionem sequentem confirmabimus; nam omnes qui praedefinitiones formales admittunt, coguntur admittere doctrinam, quam in sequente assertionem rejiciemus, ut paululum consideranti manifestum erit.

782. *4.º* Probatum est in art. proximo praedestinationem ad gloriam non haberi nisi post merita absolute praevisa. Atqui haec praedestinationis ratio non videtur cum praedefinitionibus formalibus congruere; etenim non apparet consonum intendisse Deum decreto absoluto et prorsus efficaci singula opera salutaria antequam essent absolute futura, et non simili ratione intendisse gloriam, quum praecise voluerit efficaciter illa opera salutaria esse absolute futura propter gloriam.

783. *5.º* Praedefinitio formalis libertatem tollit. Ergo non est admittenda. *Prob. ant.* Praedefinitio formalis est antecedens metaphysice connexum cum uno extremo libertatis et quod nullo modo ab

homine impediri potest. Ergo tollit libertatem. Antecedens constat ex ipsa definitione praedefinitionis formalis et ex natura decreti Dei efficacis. *Prob. cons.* Quia posita praedefinitione formali, voluntas non potest nisi elicere actum praedefinitum, ideoque neque potest non agere neque aliud agere, et idcirco tollitur libertas, quum de ejus ratione sit saltem posse agere et non agere. Quod vero hoc inferat praedefinitio formalis, elucet; aliter enim decretum Dei efficax frustrari posset. Nec refert quod Deus suam omnipotentiam ad agendum applicet per decretum indifferens; nam aliunde Deus, ne suum decretum efficax frustretur, debet absolute impedire, ne detur defectus operationis, aut alia operatio distincta a praedefinita. Atque hoc quod de praedefinitione formali dictum est, similiter dicendum est de praedefinitione virtuali, quae antecederet sit absolute efficax.

Thesis II. Neque ea praedefinitio virtualis admittenda videtur vi cuius Deus impertiret gratiam efficacem, praecise quia est efficax.

784. *Prob. 1.º* Si Deus impertiret gratiam efficacem qua efficacem, pro electis seligeret illam seriem gratiarum, qua illi ad vitam aeternam perducerentur, praecise quia per illam seriem ad vitam aeternam pervenirent, et hoc quidem independenter ab omni electorum cooperatione; e contra pro ceteris hominibus nullam similem selectionem faceret. Atqui haec gratiarum selectio, quamvis valde benignitatem Dei ostendat erga electos; parum tamen ipsius bonitatem erga caeteros homines commendat. Ergo.

785. *2.º* Si talis gratiarum selectio daretur vi cuius Deus seligeret gratias efficaces qua efficaces, esset electis occasio negligentiae et socordiae; e contra reprobis desperationis. Ergo talis gratiarum distributio admittenda non est. *Prob. ant.* In primis esset electis occasio socordiae; quia cum pro his independenter a suis operibus talis gratiarum series decreta esset per quam infallibiliter ad vitam aeternam perducerentur, atque ita quidem ut si aliqua series ad hoc non sufficeret, daretur eis alia et alia usque dum per aliquam seriem infallibiliter scopus ille obtineretur; possent merito illi sic ratiocinari: quocumque modo me geram, Deus mihi tribuet gratias efficaces quia efficaces, quibus impossibile sit me non consequi salutem. E contra esset reprobis occasio desperationis; quia pro his, et independenter ab

ipsis, gratiae, a quibus eorum perseverantia finalis pendeat, essent decretae sine illa absoluta voluntate ut effectum haberent; atqui in facta hypothese omnis gratia quae tribuitur sine illa absoluta voluntate effectus, est inefficax quidquid faciat homo. Ergo.

786. Dices. Similia in quamlibet sententiam dici possent. **Resp. Neg. assertum.** Etenim quamvis in qualibet sententia gratia efficax tribuatur cum praevisione effectus; gratia autem inefficax sine tali praevisione; nihilominus quod gratia in actu primo jungatur aut non cum praevisione effectus, pendet a libera creaturae cooperatione; eo quod juxta nostram doctrinam scientia Dei de actibus creaturae liberis jam suo modo supponit liberam creaturae determinationem. At vero illa voluntas absoluta largiendi gratiam quatenus efficacem ex una parte nullo modo pendet a libera creaturae cooperatione, ex altera vero est omnino connexa cum actione creaturae, ita ut repugnet dari illam voluntatem in Deo, et non sequi creaturae cooperationem; atque ideo quamvis in hoc postremo conveniat cum scientia, in illo priore differt ab ea plurimum; scientia enim per ipsam creaturae operationem vitari potest; quia si creatura aliter ageret, etiam alia divina praevisio fuisset, ut explicatum est, quum concordia libertatis cum praescientia Dei declarata fuit.

787. Obj. 1.º In Ezechiele XXXVI, 27, legitur : « Et spiritum meum ponam in medio vestri : et faciam ut in praeceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis et operemini. » Et his aequivalentia in aliis Scripturae locis habentur. Atqui haec indicant decretum absolutum et efficax Dei praecedens operationem humanam; si enim Deus vult facere, ut homines *ambulent in praeceptis suis et judicia sua custodiant*, hoc ipso habet decretum efficax talia intendens. Ergo praedestinationes efficaces et antecedentes admittendae sunt.

Resp. Conc. maj. et neg. min. et cons. Ad prob. min. dico : Deum posse ea omnia facere et obtinere, si gratias praevisas efficaces largiatur, quamvis illas non tribuat decreto absoluto et infrustrabili de earundem effectu. Quare Deus praesentem providentiae ordinem et determinatam gratiarum seriem pro singulis seligens, eo tamen modo, quem Providentiae ordo jam electus postulat, duplici saltem ratione posset hoc facere. Uno modo esset, si antecederet pro aliis gratias efficaces absolute decerneret, et pro aliis nihil tale decerneret, licet illis daret gratias praevisas inefficaces, cum voluntate tamen ut homines illis coöperarentur; alio modo, si pro omnibus vellet gratias, quae

essent efficaces, si homines cum illis, ut possent expedite, cooperarentur, et cuperet, ut omnes gratiis receptis responderent, licet nullis gratias cum decreto absoluto de illarum efficacia tribueret. Tamen quum Deus antecederet videat, quinam gratiis sint cooperaturi, quinam non, inde habet specialem dilectionem erga illos, qui gratiis respondebunt atque eis specialem amorem ostendit, quia ex suo placito illis largitus est seriem gratiarum quibus cooperarentur, quum aliam seriem illis dare facile potuisset. Ex his duobus modis, quibus Deus gratias distribuere potuisset, dicimus Deum selegisse hunc postremum, ut argumenta allata pro probatione theseos videntur ostendere.

788. Obj. 2.º S. Augustinus dicit¹: «Locum ipsum Scripturae (*Ezech. XXXVI, 27*) attendite, et videbitis illa Deum promittere facturum se ut faciant, quae jubet ut fiant.» Et alibi²: «Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei praedestinati non tale adiutorium perseverantiae datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur; non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint.» Ergo juxta S. Augustinum praedefinitiones efficaces et antecedentes ponendae sunt.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam primum Augustini testimonium recte explicatur per largitionem gratiae praevisae efficaciae, licet decreto antecedenti absoluto et infrustrabili non tribuatur. In altero testimonio de dono perseverantiae agitur, quod certe non consistit in decreto antecedenti et infrustrabili, quum S. Augustinus haec dicat³: «Hoc ergo Dei donum (perseverantiae) suppliciter emereri potest: sed quum datum fuerit amitti contumaciter non potest.»

789. Obj. 3.º Praedefinitio formalis ex una parte non repugnat libertati creatae; ex altera vero cum ea facilius complura declarantur. Etenim posita praedefinitione formali clarius apparet et qua ratione voluntas Dei sit ita invicta ut nullum humanum arbitrium ei resistat, et quo modo radicalis discretio salvandi a non salvando fiat a solo divino beneplacito; postremo gratia efficax non solum in actu secundo, sed etiam in actu primo differt a sufficiente. Ergo.

Resp. Primo quamvis permittatur praedefinitionem formalem regulatam a scientia media non laedere libertatem; est tamen illa parum

¹ *De praedest. sanct.*, c. 11, n. 22 (M. L. 44, 977).

² *De corrept. et grat.*, c. 12, n. 34 (M. L. 44, 937).

³ *De dono persev.*, c. 6, n. 10 (M. L. 45, 999).

libertati creatae consentanea fertque secum ea incommoda in probationibus enumerata. Revera tamen praedefinitiones efficaces et antecedentes cum libertate pugnare videntur, ut dictum est. Praeterea voluntatem divinam esse invincibilem satis superque explicatur tum per scientiam mediam, cujus ope potest Deus a creatura libera obtinere sine ulla libertatis laesione quidquid sibi libuerit, tum quia Deus potest determinare quaslibet creaturas ad quascumque operationes, quae in potentia activa causae creatae contineantur. Porro radicalis discretio sufficienter est a solo Deo, ex eo quod hic ordo providentiae et haec rerum series et concatenatio quae nunc viget, ideo datur, quia Deus ab aeterno pro suo arbitrio voluit potius hunc rerum ordinem, quam alium seligere. Denique gratia efficax etiam seclusa praedefinitione est majus Dei beneficium in actu primo, quatenus tribuitur cum praescientia de consensu, atque ideo in morali aestimatione simul cum gratia in actu primo impertitur consensus ipse. Attamen si gratia efficax consideretur in actu primo praescindendo a scientia de consensu, non videtur dicenda majus Dei beneficium quam gratia sufficiens.

790. Obj. 1.º contr. 2.^{am} thes. Si Deus non seligat gratias efficaces quia efficaces, gratia non erit efficax ex Dei intentione. Atqui hoc nullatenus est dicendum. Ergo.

Resp. Neg. maj. Deus enim quamcumque gratiam ea intentione impertit, ut efficaciam habeat; quod si gratia effectu careat, hoc unice creaturae tribuendum est. Nihilominus Deus non tribuit gratiam cum voluntate ita absoluta et efficaci, ut si videret unam gratiam non fore efficacem, aliam largiretur; sed solum cum voluntate vera et seria obtinendi actum salutarem, quae tamen voluntas sive in gratia efficaci, sive in sufficienti a creatura impediri potest non cooperando divinae gratiae.

791. Obj. 2.º Si Deus non dat gratias efficaces qua efficaces, non tribuit gratiam infallibiliter salvantem. Atqui hoc est contra S. Augustinum, qui haec aut similia dicit, ut ex supra dictis constat, sc.: «Praedestinati dari gratiam qua convertantur et qua perseverent: et si contingat illos labi, rursus illis dare ut resurgant. Reprobis non dari ut credant et convertantur: aut si conversi fuerint, non dari illis perseverantiam.» Ergo.

Resp. Dist. maj.: Deus non tribuit gratiam ex natura sua infallibiliter salvantem, **conc.**; de facto infallibiliter salvantem, **neg.**

Porro illae S. Aug. locutiones verae sunt etiam in nostra sententia; quia Deus illis, qui ab aeterno propter absoluta merita praevisa fuerunt praedestinati, impertit in tempore gratiam cui cooperantur et qua de facto infallibiliter salvantur; reprobis autem eam dat gratiam, qua propter eorum culpam neque credunt, neque convertuntur, aut si conversi fuerint, datur eis gratia, qua propter eorum quidem culpam minime perseverant.

792. Obj. 3.º Ex nostra doctrina minuitur valde liberalitas Dei erga electos; atque ideo gratia, quam electi referre debent, ob accepta beneficia. Ergo.

Resp. Non negare nos in contraria sententia magis elucere liberalitatem divinam erga electos: verum addimus ex illa sequi alia incommoda, quae omnino declinanda sunt. Jam electi in qualibet sententia tenentur ad maximas gratias Deo referendas ob divina beneficia, et quidem maiore obligatione quam reprobi; tum quia ille qui beneficium accipit, manet magis obligatus erga benefactorem, quam ille qui recusat; tum quia Deus ex sola sua bonitate impertit electis eam seriem gratiarum qua infallibiliter salvantur, id quod non praestat certe erga reprobos.

793. Obj. 4.º Si Deus non conferat gratias efficaces quia efficaces, tollitur divina praedestinatio; sublata enim illa divina voluntate Deus ex parte sua eodem modo se habebit erga salvandos ac erga reprobos; ac proinde tota discretio praedestinatorum a reprobis nullo pacto erit ex divina praedestinatione, sed solum a libero arbitrio. Sed haec omnia sunt falsa. Ergo.

Resp. Dist. maj.: Si Deus non conferat gratias efficaces quia efficaces, tollitur divina praedestinatio, quae sit adaequate antecedens liberam creaturae cooperationem absolute praevisam, **Conc.**; tollitur simpliciter praedestinatio, **neg.** Nos enim vere admittimus decretum absolutum sive praedestinationem, vi cuius Deus tribuit gratias hominibus praevisisque certis meritis absolutis gloriam decernit pro electis. Itaque praedestinatio quam nos ponimus ex se sola est efficax saltem quoad largitionem primae gratiae; quoad actus vero salutares liberos divina praedestinatio non est efficax ex se sola, sed simul cum cooperatione creaturae; atque simili modo Deus non praedestinat absolute gloriam, nisi dependenter a meritis creaturae; quae quidem merita non sunt nec ex solis viribus creaturae, nec ex sola gratia, sed simul ab utrisque tanquam ab uno principio adaequato. Ex quo sequitur discre-

tionem salvandorum a reprobis non esse ex solo libero arbitrio; sed simul a gratia et a libero arbitrio; atque ideo a divina praedestinatione et a libero arbitrio; gratia enim est effectus divinae praedestinationis. Nihilominus illa discretio principaliter tribuenda est gratiae; atque ideo praedestinationi, eo quod unus discernitur ab alio in ordine ad vitam aeternam per dona gratiae, quamquam possit a libero arbitrio pendere quod haec dona accipiantur.

Denique ad illud quod asserebatur, nimirum in nostra sententia Deum aequaliter erga praedestinos ac erga reprobos se habere, cum distinctione respondendum est. Si enim agatur de divino affectu ante praevisionem operum absolutorum, potest concedi Deum eodem modo erga utrosque se habere, quatenus utrosque vere et serio vult salvos fieri, ac omnibus media vere ad salutem sufficientia largitur, ac neutris voluntate absoluta vitam aeternam decernit. Sin autem sermo sit de affectu, quem, posita operum absolute futurorum praevisione, Deus habuit, hac ratione falsum est eum ab aeterno se habuisse eodem modo erga praedestinos ac erga alios; sed in hoc sensu Deus ab aeterno magis dilexit praedestinos quam alios. Atque secundum hanc sententiam intelligenda est S. Scriptura et PP., quum dicunt Deum magis diligere electos quam reprobos. Potest tamen admitti etiam ante operum praevisionem Deum simplici affectu magis praedestinatorum salutem quam aliorum dilexisse.

ARTICULUS IV

An praedestinatio sit certa, immutabilis et hominis libertati non adversa.

Praemitt. Praedestinatio hic sumitur potissimum pro praedestinatione ad gloriam. Cum autem quaeritur an sit *certa*, *certum* sumitur pro notitia infallibili et intrinsece falsitati repugnante; et dicitur immutabilis, quatenus decreta Dei absoluta et efficacia sunt immutabilia et subjective et objective.

Thesis I. Praedestinatio est Deo certissima, atque in se immutabilis.

Haec thesis est certa.

794. Prob. 1.^a p. 1.º Quia ex dictis de scientia Dei liquet Deum habere certissimam rerum omnium scientiam. Ergo etiam praedestinationis.

795. 2.º Ex Conc. Trid. dicente¹: «Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum, absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit; A. S.» His autem verbis aperte supponitur Deum posse revelare absoluta et infallibili certitudine perseverantiam hominum usque in finem, ac proinde praedestinationem. Ergo Deus habet certitudinem perfectam praedestinationis. Et Conc. Valentin. ait²: «Poenam sane malum meritum eorum sequentem, uti Deum, qui omnia prospicit, praescivisse et praedestinasse, quia justus est, apud quem est, ut Sanctus Augustinus ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententiā, quam certa praescientia.»

796. 3.º ex S. Augustino aiente³: «Horum (praedestinatorum ad gloriam) si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.» Rursus⁴: «Haec est praedestinatio sanctorum, nihil aliud: praescientia scilicet, et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.»

797. Prob. 2.^a p. 1.º Ex *II Timoth.* II, 19, ubi legitur: «Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: cognovit Dominus qui sunt ejus.» Item ad *Rom.* XI, 29: «Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei.»

798. 2.º Ex Conc. Valentin. dicente⁵: «De hac immobilitate praescientiae et praedestinationis Dei, per quam apud eum futura jam facta sunt, etiam apud Ecclesiasten bene intelligitur dictum: *Cognovi quod omnia opera, quae fecit Deus, perseverent in perpetuum.*»

¹ Sess. 6.^a can. 16.

² Can. 3, an. 855 (Denz.-Bannwart, n. 322).

³ *De correp. et gratia*, c. 7, n. 14 (M. L. 44, 924).

⁴ *De don. persever.*, c. 14, n. 35 (M. L. 45, 1014).

⁵ Loco paulo antea citato.

3.º *Ex PP.* S. Fulgentius ait ¹ : « In qua aeternitate incommutabilis voluntatis suae Creator ille jam fecisse dicitur, quod in creatura mutabili, prout opportune faciendum disposuit, sic rite dispositum facit. Et ideo quaecumque promisit, jam facta dicimus, quia de faciendis dubitare non debemus. » Rursus S. Prosper ² : « Praedestinatio Dei etsi apud nos, dum in praesentis vitae periculis versamur, incerta est, apud illum tamen qui fecit quae futura sunt incommutabilis permanet. »

799. 4.º Praedestinatio spectat ad voluntatem Dei consequentem. Sed voluntas Dei consequens, quum sit omnino efficax, nullo modo frustrari potest. Ergo praedestinatio frustrari nequit, atque ideo immutabilis est prout a Deo fuit intenta.

Thesis II. Praedestinatorum numerus est Deo certus non solum formaliter, sed etiam materialiter; praedestinatio tamen ita est incerta quoad nos, ut nemo sine speciali revelatione certitudinem de sua praedestinatione habere possit; non tamen libertatem laedit.

Sensus assertionis est Deum non modo scire numerum praedestinatorum, verum etiam qui illi sint. Assertio est communis et certa ex fide contra aliquos antiquos oppositum sentientes.

800. **Prob. 1.^a p.** Quia divina scientia ut patet ex dictis in cap. 5, perfectissime attingit omnia etiam in individuo et cum omnibus circumstantiis. Ergo Deus perfectissime scit non modo numerum praedestinatorum, verum etiam qui ejusmodi sunt. Atque divina praedestinatio vocari potest certa non solum ratione divinae praescientiae, sed etiam propter decretum efficax Dei tribuendi gloriam omnibus qui praevisi sunt mori in statu gratiae.

801. **Prob. 2.^a p.** 1.º *Eccles.* IX, 1-2. dicitur : « Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit : sed omnia in futurum servantur incerta. » *Rom.* XI, 20 : « Tu autem fide stas : noli altum sapere, sed time. » Rursus *I, Cor.* X, 12 : « Qui se existimat stare, videat ne cadat. » *Demum. Philipp.* II, 12 : « Cum metu et tremore vestram salutem operamini. »

802. 2.º *Ex Conc. Trid.* dicente ³ : « Nemo quoque, quamdiu

1 *Ad Monim.*, l. 1, c. 12 (M. L. 65, 161).

2 *Resp. ad cap. object. Vincent.*, c. 12 (M. L. 51, 183).

3 Sess. 6, cap. 12.

in hac mortalitate vivitur, de arcano divinae praedestinationis mysterio usque adeo praesumere debet, ut certo statuat se omnino esse in numero praedestinatorum... Nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.» Id ipsum elucet ex can. 16 ejusdem sess. antea allato.

803. 3.º ex PP. S. Augustinus ait¹: « Quis enim ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero praedestinatorum se esse praesumat? » Et S. Hieronymus²: « Omnes infirmo et imbecillo statu fluctuantique vestigio in isto saeculo commoramur, et nunquam est nostra certa securaque victoria.» Vide etiam S. Prosp. allatum in 2.^a p. 1.^{ae} assert.

804. 4.º Quia divina praedestinatio non potest ab hominibus viatoribus cognosci in ipso Deo; hic enim est in se ipso invisibilis extra visionem beatam; nec cognosci potest per aliquid certo connexum cum illa et positum extra Deum: quia nihil hujusmodi afferri potest. Ergo.

805. Prob. 3.^a p. Nam imprimis praedestinatio ad gloriam non laedit libertatem; quia haec est post merita absoluta praevisa; ac proinde pendet a libero hominis arbitrio cum gratia, quae nemini deest, habere merita aut eisdem carere: nam merita sunt opera libera et facta cum adjutorio gratiae. Deinde nec praedestinatio ad gratiam tollit libertatem; etenim quamvis prima gratia non dependeat a nostra libertate, nobis tamen liberum est illi gratiae cooperari aut resistere. Demum nec praedestinatio adaequate sumpta est noxia libertati; quia haec nihil addit ultra praedestinationem ad gratiam et ad gloriam. Ergo quocumque modo praedestinatio consideretur, non officit libertati creaturae.

Aliunde certissimum est praedestinationem libertatem non laedere; quia de fide est dari praedestinationem, et similiter hominem esse liberum; ac proinde hae duae veritates invicem conciliantur, et non mutuo se destruunt.

806. Obj. contr. 1.^{am} thes. 1.º In sacris Litteris indicatur praedestinationem esse incertam. Ergo. Prob. ant. Apocalyps. III, 11, legitur: « Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.» Atque alia in eandem sententiam afferri possent. Ergo.

1 *De corrept. et grat.*, c. 13, n. 40 (M. L. 44, 940).

2 *In Ezech.*, c. 26, v. 15 (M. L. 25, 245).

Resp. Dist. ant. : in sacris Litteris indicatur praedestinationem esse incertam consequenter ad finalem perseverantiam in statu gratiae et ad decretum Dei absolutum et efficax dandi gloriam omnibus perseverantibus usque ad mortem in statu gratiae, **neg.**; anteceder, **subdist.** : est incerta quatenus homo ex sua libertate potest deficere ab statu gratiae et damnari, **conc.**; quatenus aliquid respectu Dei sit incertum, **neg.** Ad probat. **ant.** explico ea testimonia. Locus Apocalypseos significat justum posse deficere ab statu gratiae, et damnari, atque ideo amittere coronam quam accepisset, si usque in finem perseverasset. Illud vero quod ibi asseritur, nempe alterum accepturum esse coronam, videtur significare Deum subrogare alterum loco illius, qui sua culpa noluit perseverare. Simili modo explicanda sunt alia Scripturae testimonia, videlicet praedestinationem esse incertam quatenus pendet a libera hominis voluntate cooperari gratiae et usque in finem perseverare. Itidem exponendae sunt PP. locutiones, quae in contrarium objiciantur.

807. Obj. 2.º In *Psalm.* LXVIII, 29, legitur : « Deleantur de libro viventium : et cum justis non scribantur. » In his verbis asseritur homines deleri posse de libro vitae. Atqui liber vitae idem est ac praedestinatio. Ergo homines possunt deleri de praedestinatione, ac proinde fieri ex praedestinis non praedestinati. Ergo praedestinatio non est certa.

Resp. Verba *Psalmi*, secundum receptam interpretationem, non significant desiderium ut aliqui deleantur de libro vitae, sed futurum esse, ut persecutores hominis innocentis deleantur de libro vitae, nisi resipiscant. Jam ad argumentum **dist. maj.** : homines deleri possunt de libro vitae, si liber vitae sumatur aut pro notitia Dei certa de praedestinis, aut pro decreto ipsius efficaci, **neg.**; si sumatur pro gratia sanctificante et pro ordinatione intrinseca hominis ad gloriam, **conc.** **Dist. etiam min.** : liber vitae simpliciter talis est idem realiter ac praedestinatio ad gloriam, **conc.**; liber vitae secundum quid talis est idem ac praedestinatio ad gloriam, **neg.**

Haec difficultas ita declaratur a S. Thoma¹ : « Potest dici quod deleri vel non deleri de libro vitae, non solum ad opinionem hominum referendum est, sed etiam quantum ad rem. Est enim liber vitae conscriptio ordinatorum in vitam aeternam, ad quam ordinatur aliquis ex

1 1. p., q. 24, a. 3.

duobus: scilicet ex praedestinatione divina (et haec ordinatio nunquam deficit) et ex gratia; quicumque enim gratiam habet, ex hoc ipso dignus est vita aeterna. Et haec ordinatio deficit interdum; quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habendum vitam aeternam, a qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad habendum vitam aeternam ex praedestinatione divina, sunt simpliciter scripti *in libro vitae*; quia sunt ibi scripti ut habituri vitam aeternam in se ipsa; et isti nunquam delentur de libro vitae. Sed illi qui sunt ordinati ad habendum vitam aeternam, non ex praedestinatione divina, sed solum ex gratia, dicuntur esse scripti in libro vitae, non simpliciter, sed secundum quid; quia sunt ibi scripti, ut habituri vitam aeternam non in se ipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de libro vitae, ut deletio non referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid praesciat, postea nesciat; sed ad rem scitam, quia scilicet Deus scit aliquem prius ordinari in vitam aeternam; et postea non ordinari cum deficit a gratia.» Si vero quaeratur quid sit *liber vitae simpliciter talis*, dicendum est nihil aliud esse, nisi notitiam certam quam Deus habet de praedestinatiis ad gloriam; unde liber vitae ut continens etiam praedestinos tantum ad gratiam, non est liber vitae simpliciter, sed secundum quid. Quare S. Thomas dicit¹: «Et ideo liber vitae non respicit simpliciter vitam gratiae, sed gloriae tantum.» Liber vero vitae differt a praedestinatione, quia haec etiam requirit divina decreta et versatur quoque circa media ad gloriam consequendam².

308. Obj. contr. 2.^{am} p. theseos secundae. Nonnulla Scripturae testimonia videntur indicare fideles habere certitudinem propriae praedestinationis. Ergo.

Resp. Neg. ant. Etenim in tractatu de gratia ostenditur neminem, seclusa speciali revelatione, habere certitudinem proprie talem de propria justificatione, ac proinde multo minus habetur de propria praedestinatione; requiritur enim ad praedestinationem ad gloriam non modo justificatio, verum etiam perseverantia in iustitia usque ad mortem. Quapropter testimonia Scripturae quae oppositum innuere videantur, aut accipienda sunt de notitia conjecturali et probabili, aut referenda ad universam Ecclesiam, in qua certum est reperiri aliquos justos et praedestinos. Verum propter specialem revelationem

¹ Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 24.

² *De veritate*, q. 7, a. 7.

aliqui de propria praedestinatione certi fuerunt, ut B. Virgo Maria aliique. Habentur quoque nonnulla signa quae cum praedestinatione ad gloriam conjungi solent, eaque videri possunt apud PP. Wirceburg. de Deo, d. 4, c. 3, a. 2, n. 223.

809. Scholion I. De numero praedestinatorum. Sequentia de hac re statui posse videntur. 1.º numerus praedestinatorum absolute sumptus est magnus; nam in *Apocalyp.* VII, 4 et 9 dicitur: «Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel... Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis...» 2.º Qualis sit iste numerus, soli Deo notum est, ut in quadam oratione dicit Ecclesia his verbis: «Deus, cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus...» 3.º si praedestinati cum reprobis comparentur, prae istis pauciores sunt, ut dicit¹ S. Augustinus: «In comparatione namque pereuntium pauci sunt qui salvantur; sine comparatione autem pereuntium et ipsi multi sunt.» Id ipsum communiter sentiunt theologi. Id ipsum ratio confirmat: nam ante Christi adventum omnes nationes praeter judaicam erant infideles: post autem Christi adventum major quoque hominum pars est infidelis. 4.º denum, utrum ex catholicis plures sint praedestinati quam reprobi, an viceversa, incertum est et diversimode de hac re theologi opinantur. P. Suarez,² ex catholicis plures salutem consequi quam damnari verisimilius existimat; non item ex christianis, si sub hoc nomine omnes haeretici et schismatici comprehendantur.

810. Scholion II. De effectibus praedestinationis. Non agitur in praesenti de effectibus praedestinationis ad gloriam; nam haec non alium habere potest effectum, secundum sententiam supra defensam, nisi ipsam gloriae dationem: sed agitur de effectibus praedestinationis adaequate sumptae. Ut aliquis sit praedestinationis effectus, requiritur³: 1.º ut talis effectus sit a Deo, et quidem ab ipso ut talis intentus; quia aliter non esset praedestinationis effectus; non enim oriretur ex vi praedestinationis. 2.º debet aliquo modo ad salutem conducere, quum salus sit finis totius praedestinationis; 3.º in praesenti Providentia debet esse ex meritis Christi; quia sicut salus est per Christum, sic omnia, aliqua ratione ad salutem conducentia, sunt ex ipsius meritis, quia sine illis salus non potest haberi.

Omnia dona supernaturalia, quae aliquo modo concurrunt pro praedestinato ad vitam aeternam re ipsa consequendam

¹ *Oper. imperf. contr. Julianum*, c. 142 (M. L. 45, 1200).

² *De praedest. et reprob.*, l. 6, c. 3.

³ Vide P. Suarez, *De praed. et reprob.*, l. 3, c. 2; Mendive, *De Deo uno*, diss. 3.^a c. 4, a. 6.

sunt effectus praedestinationis. Prob. Praedestinatio est praescientia et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Atqui omnia dona supernaturalia, quae re ipsa aliquo modo concurrunt ad vitae aeternae consecutionem, sunt effectus illius praeparationis beneficiorum Dei : nam illa dona supernaturalia ex una parte habent aliquem certum effectum pro vitae aeternae consecutione, ut supponitur; ex altera vero non possent illum certum effectum habere, nisi Deus ab aeterno illa dona praeparavisset, ac propter hanc praeparationem in tempore ea contulisset. Ergo.

811. Corollar. Ex dictis haec sequuntur : 1.º justificatio est effectus praedestinationis; quia est donum supernaturale et re ipsa in praedestinato ad consecutionem vitae aeternae concurrit; quod quidem ita est, etiamsi justificatio illa postea amittatur; quia per novam justificationem illa prior semper aliquo modo reviviscit et concurrit ad augmentum postremae justificationis. 2.º Omnes actus salutares, qui sint aut meritorii vitae aeternae aut dispositiones ad justificationem, sunt eadem de causa effectus praedestinationis. 3.º Omnes gratiae praevenientes quae aliquem habeant effectum, sive ad justificationem, sive ad augmentum meriti, sunt quoque computandae inter praedestinationis effectus. 4.º Si aliquod donum supernaturale conferatur praedestinato, quod nullum nec proxime nec remote habeat effectum ad consecutionem vitae aeternae, non est effectus praedestinationis; quia nullo modo confert ad liberandum praedestinatum a miseria. 5.º etiam gratiae extrinsecae, ut praedicatio evangelii, miracula et similia, possunt esse praedestinationis effectus, quatenus haec omnia possunt esse specialiter a Deo intenta propter aliquorum salutem.

812. Pleraque etiam bona naturalia praedestinationis effectus esse possunt. Prob. Pleraque bona naturalia, ut ortus ex bonis parentibus, bona indoles et educatio, occasionum peccandi remotio, vita longior aut mors praematura et alia id genus possunt esse beneficia a Deo collata ex speciali amore erga salutem alicujus praedestinati; nam illa omnia ad salutem concurrere queunt aut tanquam occasiones aut tanquam removementia aliqua obstacula. Ergo, ut patet, possunt ea bona esse effectus praedestinationis.

Assertiones hucusque positae sunt communiter receptae.

813. Mala physica ac poenae quaelibet praedestinationis effectus esse possunt; non autem peccatum, imo probabilius nec ipsa peccati permissio. Nota. Tres priores partes hujus assertio-

nis sunt communes inter theologos; circa postremam vero duplex est sententia. Alii ut PP. Suarez¹, Platelius², Billuart³ et communius PP. Dominicani cum aliis tenent permissionem peccati posse dici praedestinationis effectum; alii autem ut PP. Vazquez⁴, Wirceburgenses⁵, Hurtado (Gaspar)⁶, Becanus⁷, Mendive⁸, etc., negant. *Prob. 1.^a et 2.^a pars.* Quia tum mala physica, tum quaelibet poena possunt a Deo intendi, et suo modo ad salutem alicujus praedestinati conducere. Ergo. *Prob. 3.^a* Quia peccatum nullo modo a Deo intendi potest, nec ad salutem ducit ex sese. Ergo.

814. *Prob. 4.^a* Permissio peccati ratione sui nec conducit positive ad gloriam, nec removendo impedimenta. Ergo nullo modo, atque ideo non est effectus praedestinationis; quia ut aliquid sit effectus praedestinationis oportet ut ratione sui conducat aliquo modo ad vitam aeternam. *Prob. ant.* Non positive; quia permissio peccati est negatio auxilii praevisi efficacis, seu non impedire positionem peccati; quod quidem non ducit positive ad salutem. Verum permissio peccati nec removet ratione sui aliquod impedimentum pro salute consequenda, sed potius est occasio magni impedimenti seu peccati. Hisce vero non obstat Deum eruere humilitatem, poenitentiam aliaque bona ex permissione peccati; nam haec bona non proveniunt ratione ipsius permissionis peccati, sed ex ordinatione Dei extrinseca. Nec positae conclusioni adversantur aliqua sanctorum dicta; quia ea solum probant Deum per extrinsecam ordinationem ex ipsis peccatis, et ideo etiam ex permissione peccati, obtinere bona, minime vero ipsa peccata vel permissionem peccati per se ipsa intrinsece ad salutem conducere. Animadverto tamen in hac re multum de modo loquendi interesse videri.

1 *De praed. et reprob.*, lib. 3, c. 8.

2 *De Deo uno*, c. 4, § 3, n. 195.

3 *De Deo uno*, diss. 9, a. 6, § 3.

4 *In 1 p.*, d. 93, c. 2.

5 *De Deo uno*, d. 4, c. 3, a. 4.

6 *De praedest.*, diff. 6.^a

7 *De Deo uno*, c. 14, q. 3.

8 *De Deo uno*, diss. 3, c. 4, a. 6.

CAPUT III

De reprobatione ¹

ARTICULUS I

De reprobatione peccata consequenti

815. Praemitt. 1.º Reprobatio in genere dici potest non electio ad gloriam, sicut omnes quibus gloria communicatur dicuntur electi et a Deo probati. Haec non electio ad gloriam, si fiat per omissionem electionis, aut per decretum positivum excludendi aliquos a gloria vel eos non eligendi, vocatur reprobatio negativa, de qua in articulo proximo sermo erit. Habetur vero reprobatio *positiva*, si statuatur ob peccatum vel peccata admissa. Utrum vero reprobatio consistat in actu intellectus vel in actu voluntatis disputatur, sicut de praedestinatione dictum est; omnes tamen concedunt utrumque actum requiri. Certe definiri vel saltem declarari sufficienter potest reprobatio *positiva* si dicatur : est decretum Dei poenam aeternam statuens ob peccatum vel peccata admissa. In hac definitione implicite includitur vel supponitur divinum iudicium aestimans peccatum vel peccata esse digna tali poena. Peccatum vero supponitur grave, quia hoc solum poenam aeternam meretur.

816. Praemitt. 2.º Alios antecederet ad praevisionem status gratiae aut peccati in momento mortis esse praedestinos ad gloriam

¹ Suarez, *De Deo uno, de praed. et reprob.*, l. 5; Vazquez, *In 1. p.*, d. 95; Bañez, *In 1. p.*, q. 23, a. 3; Gonet, *De Deo uno*, tract. 5, d. 5; Godoy, *In 1. p.*, d. 69; Gotti, *De Deo uno*, tract., 6, q. 4; Billuart, *De Deo uno*, diss. 9, a. 8 et sq., Mastrius, *in 1. sent.*, d. 5, q. 3; Frassen, *De Deo uno*, tract. 2, d. 3, a. 3; Henno, *De Deo uno*, d. 10; Tournely, *De Deo uno*, q. 25; Ruiz de Montoya, *De praedest.*, d. 13 et sq.; Herice, *De Deo uno*, d. 32 et sq.; Arriaga, *De Deo uno*, d. 39; Lugo (Franc. de), *De Deo uno*, d. 44; Maurus (Sylv.), *In 1. p.*, tract. 6, q. 78 et sq.; Berti, *De Deo uno*, l. 6, c. 17 et sq.; Wirceburgenses, *De Deo uno*, d. 4, c. 4; Pesch (Christ.), *De Deo uno*, p. 3, s. 3, § 3, n. 407 et sq.; Mendive, *De Deo uno*, diss. 3, c. 4, a. 7; Piccirelli, *De Deo uno*, q. 23, § 3; Val (Honor. del), *De Deo uno*, c. 3, a. 3.

aeternam, alios ad aeternam damnationem, praeter praedestinarios, docuerunt Calvinus ejusque sectatores plures. Inter sectatores quidem Calvini duplex fuit opinio¹; alii tenuerunt Deum non praedestinasse homines ad aeternum supplicium, nisi consequenter ad peccatum originale, et ideo vocantur postlapsarii; alii vero ante praevisionem cujuslibet peccati ut absolute futuri, Deum alios ad vitam aeternam, alios ad mortem aeternam destinasse, et hi vocantur antelapsarii; plures eorum affirmant alios homines esse destinatos ad gloriam, alios ad poenam, nihil dicendo de decreto antecedenti vel consequenti peccatum originale. 2.º Jansenius tradit a Deo fuisse positive aliquos homines reprobos post peccatum originale praevisum ipsosque necessario peccare atque incurrere poenam damnationis eis inflictam. 3.º catholici omnes consentiunt Deum non positive decernere aeternam aliquorum damnationem nisi post peccata lethalia absolute praevisa², aut propter peccatum originale usque ad mortem perseverans, aut propter utrumque. Nonnulli theologi, ut Godoy³, Gonet⁴, docent, saltem ut probabile, Deum decrevisse aliquos a regno coelorum excludere propter peccatum originale ut contractum. Illi tamen theologi a calvinistis et jansenistis differunt; quia reprobationem positivam non ponunt nisi consequenter ad mortem in statu peccati; et illam exclusionem a regno coelorum volunt esse solum reprobationem negativam.

1 Vide P. Pesch (Chr.) *De Deo uno*, prop. 60, n. 409 et sq.

2 P. Billuart (*De Deo uno*, diss. a. 9, 9, de motiv. reprob., § 2) dicit: «Li qui adhibita scientia media docent praedestinationem esse ex praevisis meritis, docent pariter reprobationem etiam negativam angelorum et hominum esse ex praevisis demeritis; dicunt enim Deum neminem praedestinasse ad gloriam, aut ab ea rejecisse antequam per scientiam mediam exploraverit, qui gratiae versatili ex innata libertate essent consensuri, qui dissensuri, et eos quos vidit perseveranter consensuros elegerisse ad gloriam, quos praevidit finaliter dissensuros rejecisse.» Hisce verbis PP. Societatis Jesu tria falso tribuuntur. 1.º et praecipue PP. Societatis affirmare Deum ex praevisis meritis vel demeritis per scientiam mediam alios salvare, alios damnare: jam vero hoc nullus ex Societate nostra docet, sed omnes docent per scientiam mediam Deum respectu singulorum videre bona et mala opera, mortem in statu gratiae in certis adjunctis, et in statu peccati in aliis; ac proinde Deus per ea, quae per scientiam mediam cognoscit, omnes posset salvare, et omnes condemnare. Deus certe secundum PP. Societatis per scientiam mediam dirigitur, et cognoscit quid faceret homo in quibuscumque adjunctis, in quibus poni posset; nullatenus vero merita vel demerita conditionata, qualia sunt illa, quae scientia media manifestat, sunt secundum PP. Societatis Jesu causa vel salutis vel reprobationis. 2.º PP. Societatis non docent reprobationem negativam esse ex praevisis demeritis, ut videre est apud Suarez, *De praedest. et reprob.*, l. 5, c. 5. 3.º PP. Societatis non admittunt gratiam *versatilem*, sed gratiam solum inclinantem in bonum supernaturale; non in unam et alteram partem, sicut index ventorum.

3 *De Deo uno*, d. 69, § 6.

4 *De Deo uno*, tract. 5, d. 5, a. 3.

Thesis I. Deus aliquos reprobavit, sed neminem positive ante quodcumque peccatum absolute praevisum, neque propter peccatum originale praecise ut contractum.

Duae priores partes theseos sunt certae et prima de fide; ultima, si de reprobatione positiva accipiatur, est etiam certa, quatenus vero etiam de negativa, est fere communiter recepta.

817. **Prob. 1.^a p. 1.º Ex Matth.** XXV, 41, 46, ubi dicitur : « Tunc dicet et his, qui a sinistris erunt : discedite a me maledicti in ignem aeternum..: Et ibunt hi in supplicium aeternum. » Quare Christus, ac proinde Deus, in die iudicii mittet eos, qui a sinistris ejus erunt *in ignem aeternum, in supplicium aeternum*, et ideo eos positive condemnabit. Quidquid autem Deus in tempore facit, jam ab aeterno decrevit. Fuit igitur in Deo ab aeterno reprobatio aliquorum.

818. **2.º Ex Conciliis.** Concil. Carisiacense I inquit¹ : « Ceteros autem, quos justitiae iudicio in massa perditionis reliquit, perituros praescivit, sed non ut perirent praedestinavit; poenam autem illis, quia justus est, praedestinavit aeternam.» Et Conc. Valentinum III² : « Fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem : in electione tamen salvandorum misericordiam Dei praecedere meritum bonum : in damnatione autem periturorum meritum malum praecedere justum Dei iudicium.» Item Conc. Florentinum³ : « Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.»

Reprobationem aliquorum etiam probat testimonium S. Fulgentii supra, n. 736, allatum.

819. **Prob. 2.^a p. 1.º Ex Script.** Ex *Ezech.* XXXIII, 11, ubi legitur : « Nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat.» Et apud *Matth.* XVIII, 11 : « Venit enim Filius hominis salvare quod perierat » : et vers. 14 : « Non est voluntas ante Patrem vestrum... ut pereat unus de pusillis istis.»

¹ Cap. 1, anno 853; Denz.—Bannwart, n. 316, edit. 11.^{ae}

² Cap. 3, anno 855; Denz.—Bannwart, n. 322.

³ *Decretum pro graecis*, Denz.—Bannwart, n. 693.

820. 2.º Ex Conc. Valentino proxime allato quod dicit : « In damnatione autem periturorum meritum malum praecedere justum Dei iudicium. »

821. 3.º *Ex PP.* Augustinus inquit¹ : « Bonus est Deus, justus est Deus : potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est : non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est. » Hoc ipsum probant testimonia S. Prosperi et S. Fulgentii adducta n. 736.

822. 4.º *ratione.* Si Deus ante quodcumque peccatum vellet aliquos damnare, vellet hoc aut ratione suprema ipsius potestatis et dominii, aut ratione justitiae vindicativae; non enim alia hujusce rei causa assignari potest. Atqui ex nulla ex his causis potuit Deus velle quemlibet hominem damnare ante quodcumque peccatum praevisum. Ergo. *Prob. min.* Imprimis non ratione supremi dominii : quia hoc infinitam Dei bonitatem non decet. Deinde non ratione justitiae : quia velle simpliciter et absolute exercere justitiam vindicativam ante quodcumque peccatum praevisum, est velle saltem implicite ipsum peccatum; quod certe repugnat Deo. Confirmatur ex eo quod voluntas aliquos ante quodcumque peccatum damnandi, nullo modo stare potest cum voluntate vera ac seria omnes omnino homines salvandi, quam in superioribus Deum habere ostendimus.

823. *Prob. 3.^a p.* Ante probationem nota. Dicitur in assertionem neminem reprobari propter peccatum originale praecise ut contractum; nam peccatum originale non remissum et perseverans usque ad mortem potest esse causa damnationis. *Prob. 1.º* Ex testimoniis Scripturae in 2.^a parte hujus thesaeos allatis, in illis enim est sermo de hominibus post peccati originalis contractionem.

824. 2.º Ex Conc. Trid., sess. 5, n. 5, dicente : « In renatis enim nihil odit Deus : quia nihil est damnationis, iis qui vere conscripti sunt cum Christo per baptismum. » Atqui plurimum damnationis esset in illis renatis, qui de facto damnarentur, vel a regno Dei excluderentur propter peccatum originale. Ergo.

825. 3.º Deus vult omnes prorsus homines salvos fieri etiam post Adami lapsum, ut probatum supra est. Atqui haec Dei voluntas componi nequit cum voluntate aliquem damnandi, vel excludendi a regno caelorum praecise propter peccatum originale contractum;

¹ *Contra Julianum*, l. 3, n. 35 (M. L. 44, 721).

quum peccatum originale ab omnibus hominibus contrahatur. Ergo. Atque adducta argumenta etiam probant contra illos catholicos, qui admittunt aliquos efficaciter et absolute reprobari negative propter peccatum originale praecise ut contractum; cum quacumque enim exclusione efficaci a gloria praecise propter hoc, quod quis in peccatum originale incidat, non stat voluntas Dei salvandi homines post peccatum originale.

Thesis II. Deus omnes aut cum solo peccato originali, aut cum solo actuali mortali, aut cum originali et actuali decedentes reprobat.

Omnes hujus theseos partes sunt de fide, ut constat ex Conc. Florentino allato n. 818.

826. Prob. 1.^a p. *Joan.* III, 5, ubi dicitur : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. » Ac proinde si Deus in tempore non baptizatos a regno coelorum excludit, jam hoc ab aeterno decrevit, et ideo illos reprobavit. Atque haec est reprobatio positiva, quia est inflictio poenae, sc., privationis regni coelorum propter peccatum originale.

827. Prob. 2.^a p. 1.º ex Scriptura. Hanc partem probant verba *S. Matthaei*, n. 817 allata. Et *S. Paulus*, *I. Cor.* VI, 9, inquit : « An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt ? » Item *II Thes.* I, 9, de non obedientibus Evangelio, dicit : « Qui poenas dabunt in interitu aeternas. » Jam vero si Deus in tempore peccatores ad poenas aeternas condemnat, certe hoc jam ab aeterno statuit, et consequenter illos reprobavit.

828. 2.º Ex Conc. et PP. Ex Conciliis n. 818 adductis, in quibus condemnatio peccatorum in tempore manifeste continetur, ac proinde ex illis reprobatio aeterna eruitur.

Ex PP. Ex *S. Prospero* et *Fulgentio* n. 736 adductis.

829. Obj. 1.º Ex *I Petr.* II, 7 et sq., ubi reperitur : « Non credentibus autem... lapis (Christus) offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt ¹. » Ibi affirmari videtur non credentes positos esse ad non credendum; ergo a Deo ad id destinatos, et consequenter reprobatos ante omne peccatum.

¹ Textus graecus dicit: Ἀπιστοῦσιν... λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου ὅτι προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν.

Resp. Conc. textum, et etiam non credentes ad id esse positos; sed **nego** esse a Deo positos ad non credendum, neque ullo modo textus affirmat; sed positi sunt ad non credendum a sua malitia et malis operibus; Deus vero (*Jac. I, 13*) *neminem tentat, et omnes homines (I Tim. II, 4) vult salvos fieri.*

830. Obj. 2.º *Rom. IX, 17 et sq.*, legitur: «Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostenderem in te virtutem meam... An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae, apta in interitum...» Ergo revera Deus aliquos excitavit ad damnationem, et ad ostendendam iram et potentiam suam; ac proinde eos omnino antecederet reprobavit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Imprimis respectu Pharaonis non est sermo de ejus reprobatione, sed de eo, quod propter suam malitiam restitit Moysi et populo israelitico. Deinde ponitur exemplum de figulo, qui luto ad suum arbitrium utitur, ut ostendatur omnia sub potentiam Dei cadere; non vero ad indicandum Deum velle homines reprobare antecederet ad peccata. Et Deus quidem vult ostendere iram et potentiam suam contra pravos; sed consequenter ad suam pravitatem, quam Deus detestatur, et nullatenus intendit, ac proinde non destinavit illos ad interitum per reprobationem ante omne peccatum. Hoc enim satis indicatur; tum quia Deus *sustinuit in multa patientia* vasa irae, ac proinde nolebat illa esse vasa irae, tum quia ad finem capitis Apostolus sufficienter significat vasa irae esse talia, quia credere noluerunt.

831. Obj. 3.º *Prov. XVI, 4*, dicitur: «Universa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoque in diem malum.» Ergo Deus impium ad impietatem destinavit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Dici quidem potest impius conditus ad impietatem, non quia Deus illum ad impietatem destinaverit; sed quia ille viam impietatis libere amplectetur; Deus enim quum peccatum odio habeat, ad illud homines destinare non potest. Verum sensus textus objecti videtur esse impium destinari in *diem calamitosum, infelicem*, hoc est, in diem punitionis, sive ad punitionem; hoc autem consequenter ad suam impietatem et delicta.

832. Obj. 4.º S. Augustinus inquit¹: «Sed si vasa sunt irae,

¹ *Epist. 194 ad Sixtum*, c. 6, n. 22 (M. L. 33, 882).

quae perfecta sunt ad perditionem, quae illis debita redditur, sibi hoc imputent, quia ex ea massa facta sunt, quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, merito Deus justequè damnavit.» Ergo Deus aliquos propter peccatum originale praecise ut contractum damnat.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Dicit quidem S. Augustinus peccatum originale esse causam sufficientem reprobationis; sed non dicit esse tale praecise ut contractum, imo contrarium ibidem significat; nam loquitur de illis, qui male vivunt, atque ideo de illis, qui culpabiliter in peccato originali perseverant, et ejus remissionem non procurant; quod si cum ipso decedant, juste etiam propter illud damnabuntur. Accedit quod S. Augustinus et ejus discipuli S. Prosper et S. Fulgentius ¹ respectu adultorum admittunt praedestinationem post praevisa merita, et idcirco nullatenus admittunt homines a regno coelorum excludi vel omnino antecederet ad eorum opera, vel propter solum peccatum originale praecise ut contractum; nam peccatum originale contrahere, a voluntate personali hominum non dependet.

833. Scholion. Peccatum originale, licet non sit causa reprobationis in illis, quibus dimittitur, potest tamen esse radix; nam propter peccatum originale habetur concupiscentia et rebellio partis inferioris contra superiorem; atque propter hanc causam homines facilius in peccata incidunt, et propter illa reprobantur.

ARTICULUS II

De reprobatione negativa

834. Jam dictum est supra, reprobationem negativam esse non electionem aliquorum ad gloriam; verum, quum hujus reprobationis ulterior explicatio quaeritur, plures reperiuntur sententiae. Inter PP. Dominicanos tres dantur. Una est illa, quae ponit reprobationem negativam in decreto absoluto Dei excludendi aliquos a gloria; causa vero hujus exclusionis nulla est ex parte reprobati; ita sentit Alvarez (Didacus) ². Alii, ut Gonet ³, Gotti ⁴, admittunt quoque reprobationem negativam esse decretum Dei absolutum excludendi aliquos a gloria,

¹ Vide supra nn. 736 et 758.

² *De auxiliis divinae gratiae*, l. 11, d. 109 et 110.

³ *De Deo uno*, tr. 5, d. 5, a. 1 et sq.

⁴ *De Deo uno*, tr. 6, q. 4, dub. 2.

sed asserunt causam hujus exclusionis esse peccatum originale, etiam in illis, quibus remissum est. Alii denique, ut P. Billuart¹, dicunt reprobationem negativam consistere in hoc, quod Deus actu positivo vult permittere aliquos sua culpa deficere a gloria, et propter culpam infligere damnationis poenam; causam vero hujus reprobationis reponunt in bonitate Dei; quia ad bonitatem Dei pertinet ostendere suam justitiam punitione delinquentium.

Suarez², Ruiz de Montoya³, Mastrius⁴ et scotistae reponunt reprobationem negativam in non electione ad gloriam, atque talis reprobationis nullam ex parte hominis dari causam asserunt. Utrum vero ea reprobatio negativa consistat in actu positivo voluntatis aliquos eligere nolentis, an in mera omissione, non consentiunt auctores. P. Suarez et communior eorum opinio in actu positivo reponunt. Omnes vero auctores statuantes praedestinationem ad gloriam post praevisa merita reprobationem negativam prorsus rejiciunt.

Thesis. Reprobatio negativa omnino rejicienda est.

835. Prob. 1.º In Deo datur vera et seria voluntas omnes homines salvos faciendi etiam post peccatum originale, ut supra probatum est. Atqui reprobatio negativa stare nequit cum illa Dei voluntate. Ergo etiam post peccatum originale non est ponenda reprobatio negativa. *Prob. min.* Reprobatio negativa ut minimum est voluntas non praedestinandi aliquem aut saltem est praedestinationis omissio. Atqui voluntas omnes homines salvos faciendi stare nequit cum voluntate non praedestinandi aliquem aut cum praedestinationis omissione, si utraque voluntas in eodem signo ponatur: nam impossibile est non praedestinatum salvari, gloria enim obtineri nequit sine decreto efficaci Dei eam tribuendi. Ergo. Atque hoc evidentius est in sententia illorum, qui statuunt decretum efficax Dei excludendi aliquos a gloria omnino independenter a voluntate exclusorum; datur enim manifesta repugnantia inter voluntatem Dei efficacem excludendi aliquos a gloria et voluntatem eos salvandi; si utraque voluntas independenter ab operibus humanis ponitur, et unice a Deo dependens.

¹ *De Deo uno*, diss. 9, a. 8 et sq.

² *De praedest. et reprob.*, l. 5, c. 3, et sq.

³ *De praedest.*, d. 55, s. 4.

⁴ *In 1. sent.*, d. 5, q. 3, a. 3.

Conf. 1.º Reprobatus negative salvari non potest. Ergo Deus non vult eum salvare; atque ideo quum hoc falsum sit, falsa quoque putanda videtur negativa reprobatio. *Prob. ant.* Ille salvari nequit, qui nullo modo facere potest ut sit praedestinatus ad gloriam; quia impossibile est non praedestinatum ad gloriam salvari; etenim gloria dari nequit sine decreto Dei efficaci eam largiendi, quod quidem decretum nihil est aliud, nisi ipsa praedestinatio ad gloriam. Atqui negative reprobatus nullo modo facere potest ut sit praedestinatus; in sententia enim illorum qui reprobationem negativam ponunt, praedestinatio nullo modo a praedestinato pendet. Ergo.

Conf. 2.º Posita reprobatione negativa Deus esset causa perditionis hominum. Atqui hoc non stat cum voluntate salvandi homines. Ergo. *Prob. maj.* Ille est causa perditionis hominum damnandorum, qui ex solo suo arbitrio omittit aliquid sine quo illi homines salvari nequeunt. Atqui posita reprobatione negativa Deus ex solo suo arbitrio omittit respectu damnandorum praedestinationem ad gloriam sine qua impossibile est illos salvari. Ergo.

836. *Prob. 2.º* Reprobatio negativa est consecrarium ex praedestinatione ante praevisa merita, ut ex se patet. Atqui ut supra satis demonstratum manet, non est admittenda praedestinatio ante praevisa merita, sed sola illa quae fit post praevisam perseverantiam finalem in gratia. Ergo ruit reprobatio negativa, atque ideo sola ponenda est illa reprobatio quae fit post praevisam perseverantiam finalem in peccato.

Conf. Omnia illa incommoda quae ex praedestinatione ante praevisa merita derivantur, a fortiori inferuntur ex reprobatione negativa. Ergo omnino ableganda est.

837. *Prob. 3.º* Ut in proximis assertionibus demonstratum est, nullo modo admitti potest reprobatio positiva ante praevisa demerita. Ergo neque negativa; quia non minus ex hac quam ex illa sequitur aeterna damnatio eorum, qui sint reprobi.

838. *4.º* Ex reprobatione negativa sequitur Deum ex industria quaerere gratias inefficaces pro his reprobis; nam aliter posset evenire ut aliquis eorum salvus fieret, atque ideo ut numerus electorum esset major quam fuerit a Deo praedefinitus. Atqui hic modus agendi Dei omnino dedecet infinitam ejus bonitatem ac misericordiam. Ergo.

839. *5.º* Denique rejicitur speciatim, ea PP. Dominicanorum opinio, quae reponit reprobationem negativam in decreto absoluto et

efficaci excludendi aliquos a gloria tanquam a beneficio indebito. Nam decretum efficax et absolutum excludendi aliquos a gloria ante quodcumque peccatum praevisum vel praecise propter peccatum originale ut contractum, est vera reprobatio positiva in assertionibus superioribus omnino rejecta. Ergo talis reprobatio negativa nullo modo tolerari potest. *Prob. ant.* Atque in primis illud decretum dari ante quodcumque peccatum praevisum aut saltem post peccatum originale praecise ut contractum est quod adversarii manifeste dicunt. Deinde decretum illud excludendi aliquos a regno tanquam a beneficio indebito esset reprobatio positiva; quia haec nihil est aliud quam voluntas infligendi poenam aeternam; sed exclusio a regno sive a beatitudine est vere poena aeterna. Ergo. Nec prodest dicere beatitudinem esse beneficium homini indebitum; quia etsi hoc verum sit de natura humana secundum se considerata, non tamen verum est de elevata; nam respectu hujus, negatio beatitudinis induit rationem privationis, atque ideo non est indebitum beneficium. Porro in sententia illorum, qui ponunt reprobationem, quam dicunt negativam, propter peccatum originale, modo peculiari talis reprobatio est positiva; quia est decretum infligendi poenam damni propter peccatum originale.

840. Corollar. Ex dictis sequitur nullam esse reprobationem nisi illam, quae fit post perseverantiam finalem in peccato praevisam; unde sola poena aeterna et damni et sensus sunt effectus reprobationis. Quapropter nec peccatum, nec ejus permissio, nec gratiae denegatio, nec perseverantia in peccato sunt reprobationis effectus.

841. Dices. Deus aliis tribuit seriem gratiarum, quibus salvantur, aliis, quum posset, similem seriem non tribuit, et hi damnantur. Ergo revera Deus ante praevisa demerita aliquos reprobavit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam omnes talem gratiarum seriem accipiunt, cum qua salvari possunt, et causa, cur non salventur, est, quia gratis receptis non cooperantur, quum possent.

2.^A PARS

De Mystério SS. Trinitatis ¹

INTRODUCTIO

842. Aggredimur tractationem de augustissimo Trinitatis mysterio, de quo S. Augustinus ait ²: « Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quaeritur, nec fructuosius aliquid invenitur. » Quaequidem ad reddendos nos cautos diligentesque in tanti mysterii studio allata sint. Atque ut in introductione habeatur aliquod doctrinae Trinitatis compendium, juvat referre, quae tradit ipse S. Augustinus ³, sc. : « Omnes quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quae Deus est, divinorum librorum veterum et novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater

¹ S. Thomas, *Summ. Theol.*, q. 27 et sq.; *In 1.*, d. 2, et sq.; *Contra gentes*, l. 4, c. 2 et sq.; *De potent.*, qq. 2, 8 et sq.; *De veritat.*, q. 4; *Comp. Theol.*, c. 46 et sq.; *In librum Boetii, de Trinitat.*; S. Bonaventura, *In 1.*, d. 2, et sq. et d. 25 et sq.; *De mysterio Trinitatis*, qq. disputatae; Scotus, *In 1.*, d. 4 et sq.; *Reportata parisiensia*, l. 1, c. 4 et sq.; *Quaest. quodlib.*, l. 1, q. 1, et sq.; Suarez, *De Trinitate*; Molina, *De myst. SS. et adorand. Trinit.*, *in 1. p.*, q. 27 et sq.; Toletus, *In 1. p.*, q. 27 et sq.; Valentia, *In 1. p.*, d. 2; Vazquez, *In 1. p.*, d. 108, et sq.; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*; Bañez, *In 1. p.*, q. 27 et sq.; Gonet, *Clypeus Theol. thomist.*, *De Sacro Trinitatis myst.*; Billuart, *De SS. Trinit. myst.*; Berti, *De theol. discipl.*, l. 7, et sq.; Frassen, *De Deo uno et trino*, tr. 3, *de adorand. divinae Trinit. myst.*; Mastrius, *In 1. sent.*, disp. 7; Henno, *De Deo trino*; Franzelin, *Tract. De Deo trino*; Pesch (Chr.), *De Deo trino secundum personas*; Casafoana, *De Deo trino in personis*; Mendive, *De Deo trino*; Billot (Lud. Card.), *De Trinitate personarum*; Piccirelli, *Tract. de Trinitate*; Val (Honor. del), *De Sanctissima Trinitate*; Lebreton (Jul.), *Les origines du dogme de la Trinité*.

² *De Trinitate*, l. 1, c. 3, n. 5 (M. L. 42, 822).

³ Loco antea citato, c. 4, n. 7, (M. L. 42, 824).

et Filius et Spiritus Sanctus, unius ejusdemque substantiae inseparabili aequalitate divinam insinuent unitatem ; ideoque non sint tres dii, sed unus Deus ; quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est ; Spiritusque Sanctus nec Pater sit nec Filius, sed tantum Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio etiam ipse coequalis, et ad Trinitatis pertinens unitatem.» De Trinitate igitur tractaturi, in tres disputationes hanc tractationem, ut in generali introductione dictum est, partiemur ; atque ab existentia et cognoscibilitate hujus mysterii incipiemus.

DISPUTATIO I

De existentia et cognoscibilitate SS. Trinitatis

CAPUT I

De existentia SS. Trinitatis

ARTICULUS I

Utrum Pater, Filius et Spiritus Sanctus sint tres personae realiter distinctae

843. Praemitt. 1.º Ad SS. Trinitatis existentiam demonstrandam hanc viam sequar. 1.º Patrem, Filium et Spiritum Sanctum esse tres personas realiter distinctas ostendam. 2.º Easdem personas esse proprie et vere Deum. 3.º esse unicum Deum seu esse consubstantiales. In hoc quidem articulo de Patre, Filio et Spiritu Sancto sermo erit, ut tres personae realiter distinctae demonstrantur. Atque in praesenti pro Patre, Filio et Spiritu Sancto illi tres accipiuntur, qui in formula baptismi nominantur, et quibus in Novo Testamento eae tribuuntur perfectiones quae nulli angelorum vel hominum conveniunt. Filius vocatur quoque *Unigenitus* (*Joan.* I, 14), et quatenus homo, *Jesus* (*Matth.* III, 13) et *Christus* (*Matth.* XVI, XVI); et Spiritus Sanctus dicitur etiam *Paraclitus* (*Joan.* XIV, 16, 26).

844. Praemitt. 2.º Boetius definivit¹ personam: « Rationalis naturae individua substantia² »: quae quidem definitio est communiter recepta a theologis. In ea *rationalis* idem est ac *intellectualis*;

1 *De personis et duabus naturis*, c. 3 (M. L. 64, 1343).

2 Vide S. Thomam, *I. p.*, q. 29, aa. 1 et 2.

natura dicitur intimum et primum rei praedicatum prout est principium agendi, sicut *essentia* est intimum et primum rei praedicatum prout dicitur ordinem ad actum existendi. *Substantia* vero est ens per se, quod quidem tam naturae quam essentiae convenit, si hae non sint adaequatae et ex se ordinatae ad aliud ens perficiendum; in hac enim hypothese essent accidentia. Jam *individua substantia* juxta alios idem est ac *singularis et determinata subsistentia*; et juxta alios *incommunicabilis substantia*. Verum etsi hae interpretationes differant quidem quod ad verba attinet, similem tamen faciunt sensum; nam subsistentia est id, quo natura redditur ultimo completa, atque ideo singularis subsistentia est singulare et ultimum alicujus naturae complementum; et *substantia incommunicabilis* etiam est ultimo completa et singularis, quia aliter non esset simpliciter incommunicabilis. Igitur persona supra naturam intellectualem addit incommunicabilitatem; haec autem incommunicabilitas in hoc consistit, quod natura ita sit ultimo completa in ratione substantiae, ut sit incapax omnino substantialis unionis cum altero supposito, sive cum altera natura ultimo completa. Atque ideo persona vel suppositum alteri communicari nequeunt nec ut superius inferiori, neque ut pars toti, neque ut natura supposito; quocirca accidens, quum subjecto communicari exigat, non potest esse suppositum.

Id vero quo natura redditur incommunicabilis in genere vocatur a multis *subsistentia*¹, sed in ente intellectuali accipit speciale nomen *personalitatis*. A S. Thoma subsistentia definitur²: « Quod per se existit et non in alio.» Tamen ibidem ad finem corporis indicat subsistentiam sumi pro persona et pro supposito, quatenus haec per se existunt, et non in alio. Haec personalitas, et idem de subsistentia et suppositualitate dicatur, quid sit in creaturis, non consentiunt scholastici: alii defendunt, personalitatem nihil positivum realiter a natura distinctum addere, sed tantum duplicem negationem, sc., communicationis aptitudinalis et actualis cum altero supposito, sed talis communicationis, qua fieret unum suppositum ex duabus naturis. Alii vero defendunt personalitatem consistere in aliquo positivo a natura realiter distincto. Sunt praeterea aliae opiniones. Verum in divinis omnes consentiunt personalitatem esse aliquod positivum relativum et realiter

1 Vide P. Suarez, *De Trinitate*, l. 3, c. 4, n. 1; Vazquez, *In 1. p.*, d. 125, c. 1.

2 *1. p.*, q. 29, a. 2.

cum divina natura identificatum. Tum suppositum, tum persona dicunt naturam ultimo completam seu incommunicabilem¹, sed suppositum praedicatur de qualibet natura, et persona tantum de natura intellectuali.

Hypostasis nunc pro eodem sumitur ac persona; verum in prioribus Ecclesiae saeculis non semel alio sensu usurpatur, et praesertim ad significandam essentiam, naturam seu substantiam².

Definitio personae tradita, est communiter recepta a theologis catholicis, ut jam dictum est, nec moderni eam non esse rectam ostenderunt, imo ut recta omnino admittenda est : etenim ex una parte veredantur a parte rei entia sive rationalia sive irrationalia quae in se ipsis et distincta et separata ab omnibus aliis existunt; ex alia vero parte talia entia, si sint rationalia, recte vocantur personae, et si sint irrationalia, supposita; nam communis usus sapientium jam a multis saeculis receptus ita fert, et a communi usu sine causa non est recedendum.

845. Praemitt. 3.º Jam a primis Ecclesiae saeculis realem divinarum personarum distinctionem in ipso Deo plures haeretici negarunt. Inter hos quidem numerantur pauliani, photiniani, sabelliani, priscillianistae, ita quidem appellati a suis ducibus Paulo Samosateno, Photino, Sabellio, Priscilliano. Plures eorum vocantur Patripassiani, eo quod quum in Deo unicam Patris personam admitterent, Patrem esse pro nobis passum asserebant. Deinde saeculo decimo sexto plures etiam distinctionis personarum in Deo fuerunt osores, sed praecipue sociniani, quorum dux potissime fuit Faustus Socinus. Denique hac nostra aetate etiam plurimi existunt hujus veritatis inimici, qui rationalistae nominantur.

Thesis. Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt tres personae realiter inter se distinctae.

Haec thesis est de fide, ut ex multis symbolis constat. In symbolo Athanasiano legitur : « Alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. »

¹ Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 29, a. 3, ad 4; q. 30, a. 4, ad 2.

² Vide quae dixi in *Tractatu de Verbi Divini Incarnat.*, d. 3, a 1. Item S. Thomam, *1. p.*, q. 29, a. 2, ad 2.

846. *Prob. 1.º Ex S. Script.* a) *Ex Matth. XXVIII, 19*, dicente : « Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. » In hoc testimonio est sermo de personis, quia solae personae invocari possunt. Est etiam in illo sermo de personis re ipsa distinctis; etenim Patrem inter et Filium non potest non realis intercedere distinctio. Quod si Pater et Filius re ipsa mutuo distinguuntur, Spiritus quoque Sanctus ab eis simili modo distinguitur; tertius enim ponitur in illa formula. b) *Ex Joan. XIV, 26*, ubi legitur : « Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia... » Et in eodem *XV, 26*, dicitur : « Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. » In his versiculis aperte indicatur Patrem et Filium et Spiritum Sanctum esse personas; quia mittere, mitti, docere, testimonium perhibere, tantum personarum sunt propria. Deinde ex eisdem testimoniis infertur tres illas personas esse invicem realiter distinctas; nam Pater et Filius ibi numerantur tanquam duo mittentes distincti, Spiritus vero S. ponitur missus ab illis. Non absimile argumentum strui posset ex his quae in Christi baptismo accidisse leguntur apud *Matth. III, 16* et *17*; *Marc. I, 10* et *11*; *Luc. III, 21* et *22*. Item ex *Joan. XIV, 16*; *XVI, 7, 14* et *15*. Item ex epist. ad *Galat. IV, 4* et *6*, ex aliisque Scripturae locis.

847. *2.º Ex symbol.* In *ymb. Apost.* dicitur : « Credo in Deum Patrem omnipotentem; et in Jesum Christum filium ejus unicum... Et in Spiritum Sanctum. » Similia habentur in *symbolo Nicaeno*. Et in *ymb. Nicaeno Constantinop. I* dicitur : « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem... et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei... Et in Spiritum Sanctum... cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum. »

848. *3.º Stare pro nostra sententia Patres qui post Conc. Constantinopol. I* scripsere non negant haeretici; quapropter, iis omissis, solum unum aut alterum ex antiquioribus afferemus : plura videri possunt apud PP. Wirceburg¹. S. igitur Irenaeus dicit² : « Ecclesia per universum orbem usque ad fines terrae seminata, et ab Apostolis, et a discipulis eorum accipit eam fidem, quae est in unum Deum

¹ *De Trinitate*, d. 5, c. 1, a. 2.

² *Contra haer.*, l. 1, c. 10, n. 1 (M. G., 7, 550).

Patrem omnipotentem... et in unum Jesum Christum Filium Dei incarnatum pro nostra salute; et in Spiritum Sanctum qui per prophetas praedicavit dispositiones Dei...» Et Tertullianus ait ¹ : « Ita connexus Patris in Filio, et Filii in Paracleto tres efficit cohaerentes, alterum ex altero : qui tres unum sint, non unus.»

S. Justinus martyr inquit ² : « Atque atheos quidem nos esse confitemur, si de opinatis ejusmodi diis agatur; secus vero si de verissimo illo et justitiae ac temperantiae ac ceterarum virtutum Patre nulla admisto vitiositate Deo. Sed eum et Filium qui ab eo venit... et Spiritum propheticum colimus et adoramus.» Demum Clemens Alexandrinus ³ : « Gratias agamus soli Patri et Filio, Filio et Patri, Paedagogo et magistro Filio, una cum Sancto Spiritu per omnia uni... Qui et undequaque pulcher, undequaque sapiens, undequaque justus; cui gloria nunc et in saecula saeculorum. Amen.»

849. 4.º Ex *actis martyrum* ex quibus plurima in nostrae sententiae confirmationem afferri possent, sed brevitatis causa pauca aliqua seligam. S. Polycarpus ingressus ad locum martyrii ait ⁴ : « Quapropter de omnibus te (Deum) laudo, tibi benedico, te glorifico per sempiternum et caelestem Pontificem Jesum Christum, dilectum tuum filium : per quem tibi, et cum ipso, et Spiritu Sancto gloria et nunc et in futurum in saecula saeculorum. Amen.» S. Epipodius passus Lugduni inter tormenta inquit ⁵ : « Christum cum Patre ac Spiritu Sancto Deum esse confiteor, dignumque est ut illi animam meam refundam qui mihi et Creator est et Redemptor.» Tandem S. Vincentius tyranni minis respondit ⁶ : « Dominum enim Christum confiteor, filium altissimi Patris, unci unicum, ipsum cum Patre et Spiritu Sancto, unum solum Deum esse profiteor.»

850. 5.º Ex modo glorificandi Trinitatem nimirum ex *gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto* : haec enim formula originem habet apostolicam, ut testatur S. Basilius dicens ⁷ : « Quarum una (ex traditionibus apostolicis) est et haec de qua nunc agimus, quam qui ab initio praescripserunt, tradideruntque posteris, usu semper simul

1 *Contr. Praxeam*, c. 25 (M. L. 2, 188).

2 *Apolog.* 1.^a, n. 6 (M. G. 6, 335).

3 *Paedag.*, l. 3, c. 12 versus fin. (M. G. 8, 679).

4 *Martyrium S. Polycarpi*, n. 14 (Funk, *PP. AA.* pag. 333, ed. 2.^a)

5 Ruinart (Theodoricus), *Acta martyr.*, Passio Sanctor. Epipod. et Alexandr., n. 6.

6 Ruinart, *Acta martyr.*, Passio S. Vincentii Levitae, n. 5.

7 *De Spiritu Sancto*, c. 29, n. 71, et sq. (M. G. 32, 202).

cum tempore progrediente, ipsam longa consuetudine in Ecclesiis irradicarunt.»

851. Obj. 1.º Uti apud *Joan* XVI, 15, legitur : *omnia quaecumque habet Pater, mea sunt* (i. e. Filii); et similia leguntur XVII, 10, et apud *Matth.* XI, 27. Atqui si omnia Patris similiter sunt Filii, non est unde invicem distinguantur. Ergo.

Resp. Dist. maj. : omnia quae sunt Patris, sunt etiam Filii prae-ter ipsam Patris personalitatem, **Conc.** ; aliter, **neg.** Dicuntur autem omnia Patris esse similiter Filii, propterea quod tum Pater tum Filius naturam divinam sibi habent identificatam, in qua aut formaliter, aut eminenter omnia continentur.

852. Obj. 2.º In sacris Litteris clare traditur unum esse Deum et hunc esse Patrem, eique soli tribuitur omnipotentia. Ergo.

Resp. Dist. ant. : quoad priorem part. : in sacris Litteris clare traditur unum esse Deum propter divinae naturae unitatem, **conc.** ; ad excludendas tres personas realiter inter se distinctas, **neg.** Deinde Pater dicitur Deus et omnipotens, tum quia revera est talis, tum ad excludenda ea praedicata a falsis diis ; verum Filius et Spiritus Sanctus sunt quoque Deus et omnipotens, quum ex sacris Litteris ostendatur illis convenire divinitatem, ac proinde omnipotentiam.

853. Obj. 3.º Pater vocatur etiam *Logos* et Verbum ab Ire-naeo¹ et Victorino Mario². Ergo Filius seu Verbum non est alia persona a Patre.

Resp. Dist. ant. : Pater vocatur Verbum genitum seu productum, **neg.** ; vocatur Verbum sumptum pro ratione seu intellectu, **conc.**

854. Obj. 4.º Probatum est Patrem, Filium et Spiritum Sanctum esse personas : quia illis tribuuntur quae propria sunt personarum. Atqui in sacris Litteris characteres personarum illis quoque quae non sunt vere personae tribuuntur. Ergo.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : in sacris Litteris tribuuntur characteres personarum illis quoque quae non sunt vere personae, ita ut hoc jam appareat aut ex contextu, aut ex materia de qua agitur, **conc.** ; secus **neg.**

855. Obj. 5.º Verbum humanum sive internum sive externum, non est persona. Ergo neque Verbum divinum ; Patres enim Verbum divinum verbo humano comparant, etiam verbo externo.

¹ *Contra haer.*, l. 2, c. 28, n. 5 (M. G. 7, 808).

² *Contra Arium*, l. 3, nn. 10 et 11 (M. L. 8, 1106).

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Ad hujus probat. dico PP. cum verbo humano conferre divinum Verbum in aliquibus, minime vero in omnibus. Porro Verbum divinum convenit cum humano quatenus utrumque procedit per intellectum et est imago rei intellectae; sed Verbum divinum ab aeterno et jugiter producitur nec distinguitur a substantia seu essentia producentis illud; humanum contra est accidens in tempore productum. Deinde PP. conferunt Verbum Dei cum verbo externo ad magis declarandam distinctionem realem inter personam Patris et Filii; verum nullatenus PP. intendebant significare Verbum Dei esse aliquid creatum extra Deum, ut patet ex eo quod in aliis locis agnoscant Filium Dei esse unicum verum Deum simul cum Patre et Spiritu Sancto.

856. Obj. 6.º Plura in divinis Litteris de Spiritu Sancto praedicantur, quae cum ratione personae pugnant. Ergo.

Resp. Neg. ant. Nam in Scriptura praedicatur de Spiritu Sancto esse *digitum Dei, donum, pignus* et alia similia, quae nullatenus verae personae repugnant; si vero aliqua tribuantur Spiritui S., quae nequeant divinae personae convenire, ea non ei tribuuntur nisi ratione effectuum ab ipso provenientium.

857. Obj. 7.º Spiritus Sanctus vocatur Spiritus Dei ad eum modum, quo anima humana dicitur spiritus hominis. Sed anima humana non est persona ab homine distincta. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam Spiritus Sanctus dicitur Spiritus Dei tanquam persona habens totam divinitatis plenitudinem; anima vero humana appellatur spiritus hominis tanquam pars istius.

858. Obj. 8.º Spiritus Dei in sacris Litteris aliquando dicitur malus. Ergo non est persona divina.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : ille spiritus Dei qui vocatur malus non est persona divina, **conc.**; Spiritus Dei sumptus pro Spiritu Sancto, **neg.** Spiritus Dei malus est daemon, qui nuncupatur alicubi spiritus Dei, propterea quod sit instrumentum Dei in vindictam.

859. Obj. 9.º In sacris Litteris et in scriptis PP. plura dicuntur de Deo in singulari. Sed haec non componuntur cum pluralitate personarum. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam eo quod Deus sit unus in natura et essentia, possunt ea omnia de illo praedicari in singulari, quae ad essentiam seu naturam spectant.

860. Obj. 10.º Realis distinctio aut ad perfectionem spectat,

aut non. Si postremum dicatur, nulla erit in Deo realis distinctio; sin autem alterum assumatur, erit in Deo distinctio summa, atque ideo non sola distinctio in ratione personae. Ergo non dantur in Deo personae tantum in ratione personae realiter distinctae.

Resp. Neg. maj. : nam inter ea extrema quae assignantur, reperitur medium, videlicet distinctionem realem non spectare secundum se ad perfectionem, neque ad imperfectionem, sed ab utraque praescindere. Atque re ipsa distinctio realis secundum se et formaliter considerata praescindit a perfectione et imperfectione; quia dicit negationem identitatis. Haec autem negatio potest nullam supponere imperfectionem fundarique in illimitata entis perfectione; et potest etiam supponere imperfectionem ac in rei limitatione niti. Quapropter ea tantum distinctio realis Deo tribuenda est, quae nullam secum ferat imperfectionem; ea vero quae sit hujusmodi non est maxima saltem extensive; sed importat perfectissimam naturae identitatem inter personas quae realiter distinguuntur. Distinctio enim realis et adaequata inter duo vel plura, necessario infert limitationem in uno vel pluribus ex illis quae distinguuntur; eo quod repugnet dari plures essentias seu naturas infinite perfectas, ut liquet ex iis quae de unitate Dei in superioribus disputata sunt.

ARTICULUS II

De divinitate Patris, Filii et Spiritus Sancti

861. Praemitt. In articulo quidem praecedenti demonstratum est Patrem, Filium et Spiritum Sanctum esse tres personas realiter distinctas : in praesenti vero has tres personas ita esse verum Deum, ut unaquaeque earum sit vere et proprie Deus, demonstrandum est. Plures in hac re erraverunt. Jam in primis saeculis Simon Magus, Cerinthus, Theodotus, Senior et Junior, aliique divinitatem Filii impugnaverunt, sed praecipuus hostis hujus divinitatis fuit Arius, presbyter alexandrinus, qui in multis regionibus plures sectatores consecutus est. Hi divisi sunt in anomaeos, qui Filium omnino dissimilem Patri faciebant, acacianos, qui similem Patri, sed non in substantia, et semiarianos, qui Filium Patri similem etiam in substantia, sed nomen *consubstantialie*

recusabant. Saeculo decimo sexto divinitatem Filii infitiati sunt sociniani, et in praesenti eam rejiciunt omnes rationalistae ¹.

Arius ejusque sectatores divinitatem quoque Spiritus Sancti negarunt, sed potissimus hujus divinitatis impugnator fuit Macedonius, Archiepiscopus Constantinopolitanus, qui in secundo Concilio Oecumenico damnatus fuit. Praeterea S. Augustinus Triformes commemorat ², qui ut ipse dicit, sic asserunt Deum, ut quaedam pars ejus sit Pater, quaedam Filius, quaedam Spiritus Sanctus, hoc est, quod Dei unius partes sint, quae faciunt trinitatem, velut ex tribus partibus compleatur Deus, nec sit, perfectus in se ipso, vel Pater, vel Filius, vel Spiritus Sanctus. Denique Nicephorus Callistus de tritheitis mentionem facit ³, qui tres divinas personas ita statuebant, ut singulae propriam naturam haberent et facerent unum veluti specificæ.

Thesis. Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt vere et proprie Deus.

Haec thesis est de fide, ut constat ex symbolis. In *Symbolo Athanasiano* legitur: «Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus: et tamen non tres dii, sed unus est Deus...»

862. 1.^a p. Pater est vere et proprie Deus. *Prob. 1.º Ex S. Script.* Ex *Joan.* VI, 27 ubi legitur: «Hunc (i. e. Filium) enim Pater signavit Deus»; et in XVII, 3, Filius Patrem alloquens dicit: «Haec est autem vita aeterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.» Deinde S. Paulus in suis epistolis passim Patrem vocat Deum. In N. autem T. nomen Deus non dicitur absolute et simpliciter de aliquo, nisi vere et proprie sit Deus, praeterquam quod nomen Deus ita positum, de se verum et proprium Deum significat, nisi oppositum ostendatur.

863. 2.º Ex symbol. Apostol., Nicaen. et Constantinopol. in quibus dicitur: «Credo in Deum Patrem» aut «credimus in unum Deum Patrem.» Item Pater est persona improducta, quum nullum ipsius principium assignari possit. Atqui persona improducta debet esse identificata cum Deo: nam aliter essent duae essentiae improductae, sc., essentia Patris et essentia Dei; quum tamen ex dictis de unitate Dei eluceat solum dari posse unum ens improductum. Ergo.

¹ Vide *Tract. de Verbi Divini Incarnat.*, d. 2, a. 1.

² *De haer.* 4.^a (M. L. 42, 45).

³ *Hist. Eccles.*, l. 18, c. 49 (M. G. 147, 430).

2.^a p. **Filius est vere et proprie Deus.**

864. *Prob. 1.º Ex S. Script.* a) *Ex Joan.* initio sui evangelii dicente: «In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.» Hic sermo est de Filio seu de secunda Trinitatis persona. Atqui haec asseritur Deus, ut patet. Ergo. *Prob. maj.* Quia in eodem loco v. 14, dicitur: «Verbum caro factum est, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre...» Atqui persona quae caro facta est, est Filius ut ex eodem *Joan.* III, 16 et sq., et I *Epist.* IV, 9, et sq., necnon ex omnibus symbolis constat; et ex iis locis et ex versu 18 cap. I etiam constat *Unigenitum* esse Filium. Ergo. Nec refert unde S. Joannes vocabulum *Verbum* desumpserit; nam vis probationis in hoc consistit, quod sensus, qui voci *Verbo* tribuitur a S. Joanne sit divinitus inspiratus, ut alibi probatur, et ideo verus. Iste autem sensus est, ut significet *Filium Dei, Unigenitum, Jesum, Christum*; quis vero sit haec persona, ex Evangelio ejusdem *Joannis* abunde constat. Aliunde doctrina S. Joannis circa Verbum non desumpta est neque ex graecis, neque ex Philone, neque ex quocumque alio, seclusa revelatione¹.

b) *Ex I Joan.* V, 20, dicentis: «Scimus quoniam Filius Dei venit... ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus et vita aeterna.» In hoc testimonio Filius dicitur verus Deus. Ergo. Nec prodest dicere pronomen *hic*, ac proinde *verus Deus* non referri ad Filium, sed conjungi cum alio pronomine, sc. *ejus*; nam si ita esset, sensus illius versiculi esset nugatorius, ita enim se haberet: et simus in vero Filio veri Dei. Hic est verus Deus. Accedit quod textus graecus magis favet traditae expositioni, quam latinus; nam graecus immediate ante verba *hic est verus Deus* habet *Jesu Christo*².

c) *Ex Epist. ad Rom.* IX, 5: «Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula.» Hic Christus vocatur super omnia Deus. Atqui *Deus super omnia*, quum verba illa *super omnia* nec sint restringentia nec imminuentia, est verus Deus. Ergo.

1 Vide Lebreton (Jules), *Origin. du dogme de la Trinité*, l. 1, ch. 2, et l. 2, ch. 3; Corluy (Joseph.), *Spicilegium, De Trin.*, comment. 4.

2 Ita se habet textus graecus: οὕτως αὖτε δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἦκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν· καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος.

d) Christi divinitas confirmatur quoque ex Epist. *ad Tit.* II, 10, 11 et 13, ubi legitur : « Ut doctrinam Salvatoris nostri *Dei* ornent in omnibus. Apparuit enim gratia *Dei* Salvatoris nostri... Expectantes beatam spem, et adventum gloriae *magni Dei*, et Salvatoris nostri Jesu Christi.» Rursus in III, 4 : « Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris *nostri Dei*.» Item apud *Joan.* XX, 28 : « Respondit Thomas, et dixit ei : *Dominus meus*, et *Deus meus* : » Posset id ipsum ulterius suaderi ex multis aliis V. et N. T. auctoritatibus, sed brevitatis causa eas omitto¹.

865. 2.º a) Ex Conc. Nicaeno in cujus symbolo fidei haec leguntur : « Credimus... et in unum Dominum Jesum Christum, filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, h. e., ex substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.»

b) *Ex PP.* Patres qui post Nicaenum scripserunt hanc manifeste tradere veritatem nemini dubium esse potest; atque ideo ab illis afferendis supersedemus; solummodo ex Patribus antenicaenis unum aut alterum testimonium proferam. S. Ignatius martyr inquit² : « Deus enim noster Jesus Christus in utero gestatus est a Maria... » Item Athenagoras³ : « Quis igitur non miretur, quum atheos vocari audiat eos, qui Deum Patrem, et Filium Deum, et Spiritum Sanctum asserunt, ac eorum et in unione potentiam et in ordine distinctionem demonstrant.» Denique hoc ipsum probatur testimoniis S. Irenaei, S. Justinii, Tertulliani, Clementis Alexandrini, necnon martyrum Polycarpi, Epipodii, Vincentii et formula glorificandi Trinitatem adductis supra n. 847 et sq.

866. 3.^a p. **Spiritus Sanctus est vere et proprie Deus.**
Prob. 1.º Ille est verus Deus, qui in sacris Litteris appellatur Deus, sine addito aut cum addito Israel; haec enim vox *Deus* sine ullo addito aut cum addito Israel nunquam in sacris Litteris, saltem Novi Testamenti, ponitur nisi ad significandum verum Deum. Atqui Spiritus Sanctus in Sacris litteris N. T. vocatur Deus aut Deus Israel. Ergo.
Prob. min. Nam in *II Petr.* I, 21 dicitur : « Sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines »; jam vero quod hic Spiritui S. tribuitur, apud *Luc.* I, vv. 68 et 70 dicitur de Deo his verbis :

1 Vide *Tract. De Verbi divini Incarn.*, d. 2, a. 1, et Appendicem ad finem voluminis, ubi plura circa divinitatem Christi reperies.

2 *Ad Ephes.* n. 18, (Funk, PP. AA. p. 227, ed. 3.^a).

3 *Legat. pro Christ.*, n. 10 (M. G. 6, 910).

« Benedictus Dominus Deus Israel. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt prophetarum ejus. » Item in *Act. A.*, V, 3 et 4 mentiri Spiritui S. dicitur mentiri Deo his verbis : « Dixit autem Petrus : Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui S. ? Non es mentitus hominibus sed Deo. » Similiter ea, quae a Deo dicuntur (*Is.* VI, 9 et sq.), a S. Paulo (*Act. A.*, XXVIII, 25) Spiritui Sancto tribuuntur.

867. 2.º Spiritui S. tribuitur scientia et potentia propria Dei. Sic dicitur (*I Cor.* II, 11) : « Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Ita et quae Dei sunt, nemo cognovit nisi Spiritus Dei. » Item futura praedicat (*I Petr.* I, 11; *Act. A.*, XX, 23), et prophetas inspiravit (*II Petr.* I, 21). Deinde Spiritui Sancto conceditur potentia donandi diversas gratias, etiam faciendi miracula et prophetandi (*I Cor.* XII, 8 et sq.), et v. 11 dicitur de pluribus gratiis antea memoratis : « Haec autem omnia operatur unus et idem Spiritus, dividens singulis prout vult. »

868. 3.º Ex aliis divinitatis characteribus. a) Pater et Filius sunt verus Deus, ut probatum est. Atqui Spiritus S. in formula baptismi eodem modo ac Pater et Filius invocatur, ut patet ex *Matth.* XXVIII, 19, ubi legitur : « Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus S. » Ergo. b) Remissio peccatorum et animarum sanctificatio juxta omnes soli Deo competere possunt. Atqui haec Spiritui S. tribuuntur; nam apud *Joan.* XX, 22 habetur : « Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. » Et ad *Rom.* V, 5 : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S., qui datus est nobis. » Ergo. c) Ex malitia peccati contra Spiritum S.; legitur enim apud *Matth.* XII, 32 : « Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis remittetur ei : qui autem dixerit contra Spiritum S. non remittetur ei. » d) Spiritus S. vocatur *Spiritus Dei* (*Rom.* VIII, 9; *I Cor.* II, 11), *Spiritus Patris* (*Matth.* X, 20), *Spiritus Domini* (*Luc.* IV, 18); quae quidem Spiritum S. esse Deum significant, quum *Spiritus Dei, Patris, Domini* debeat habere essentiam Dei, Patris, Domini.

869. 4.º Ex testimoniis PP. et martyrum adductis supra n. 847 et sq.; item ex formula glorificandi Trinitatem, memorata n. 849. Praeterea *Doctrina duodecim Apostolorum* dicit¹ : « Baptizate in

¹ Funk, *PP. AA.* n. 7, pag. 19, ed. 3.^a

nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.» Quare juxta doctrinam Apostolorum in baptismo invocantur eodem modo pro sanctificatione baptizati Pater et Filius et Spiritus Sanctus; ac proinde quum Pater et Filius sint vere et proprie Deus, idem de Spiritu S. sentiendum est. Etiam S. Clemens Rom. et S. Ignatius M. Patrem, Filium et Spiritum Sanctum tamquam aequales nominant, ideoque significant esse unum Deum; quum uterque Sanctus divinitatem Patris et Filii manifeste agnoscat¹. S. Clemens dicit²: « Sicut enim Deus vivit et Dominus Jesus Christus vivit et Spiritus Sanctus, fides et spes electorum, ita... » Et S. Ignatius³: « Subjecti estote Episcopo et vobis mutuo, ut Jesus Christus Patri secundum carnem et apostoli Christo et Patri et Spiritui, ut unio sit et carnalis et spiritualis. » Item ex S. Basilio dicente⁴: « Ut baptizamus, ita et credimus; ut credimus, ita et glorificamus. Cum igitur baptisma a Salvatore datum sit in nomine Patris et Filii et Spiritus S., consentaneam etiam fidei glorificationem adhibemus, Spiritum S. una cum Patre et Filio glorificantes, eo quod persuasum sit nobis, illum a natura divina non esse alienum. Neque enim eorumdem honorum esset particeps, quod alienum foret secundum naturam. »

870. 5.º Ex Conc. Constantinopol. I, in quo definita fuit divinitas Spiritus S. contra Macedonium; et in cujus *Symb.* dicitur: « Credimus et in Spiritum S., Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem et cum Patre et Filio adorandum, et conglorificandum. » Atque in anathematismo 16.º S. Damasi Papae legitur⁵: « Si quis non dixerit Spiritum Sanctum de Patre esse vere et proprie, sicut Filius, de divina substantia et Deum verum, A. S. »

871. **Obj. 1.º** In sacris Litteris Pater dicitur solus Deus, ut apud *Joan.* XVII, 3: « Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Item Pater dicitur unus Deus, ut in *I Cor.* VIII, 6: « Nobis tamen unus est Deus Pater; » et similia in eandem sententiam reperiuntur. Ergo aliae personae praeter Patrem non sunt Deus. Praeterea saepius sive in Scriptura sive alibi, quum nominantur tres personae, soli Patri adjungitur hoc nomen *Deus*.

1 Vide *Tract. de Verbi Div. Incarn.*, d. 2, a. 2, n. 125.

2 *I Epist. ad Cor.* n. 158 (Funk, PP. AA. p. 173, ed. 3.^a).

3 *Ad Magnes.*, n. 13, (Funk, PP. AA. p. 241, ed. 3.^a).

4 *Epist.* 159 ad Epaterium et filiam (M. G. 32, 619).

5 Denz.-Bannwart, n. 74.

Resp. Pater dicitur solus Deus aut unus Deus, aut alia similia ad pluralitatem Deorum excludendam, non autem ad excludendas plures personas, quae sint idem verus Deus; nam Filius et Spiritus Sanctus ex ipsis sacris Scripturis demonstrantur esse verus Deus. Rationes vero, cur Pater vocetur Deus pluries quam caeterae personae, hae esse videntur; tum proprietas personalis, quia sicut Deus est principium omnium rerum extra ipsum, ita Pater est principium et fons caeterarum personarum; tum quidam prudens agendi modus prioribus Ecclesiae saeculis servatus, ne scilicet statim neophytis proponeretur aperte mysterium Trinitatis, et hac ratione daretur eis occasio putandi Patrem et Filium et Spiritum S. veluti tres esse deos. Praeterea notandum nullibi dici solum Patrem esse Deum; sed alicubi apponitur particula exclusiva, quae afficit vocem *Deum* ad significandum verum Deum esse unicum, licet tribus personis, Patri, Filio et Spiritui Sancto identificetur. Atque apud *Joan.* XVII, 3, hoc indicatur in textu graeco, in quo inter *te* (Patrem) et *solum* articulus interponitur. Ita se habet textus graecus: *ἵνα γινώσκωσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν...*

872. Inst. Soli Patri quaedam divinitatis propria tribuuntur; sic apud *Marc.* X, 18, dicitur *solus bonus*; et *I Tim.* VI, 16, *solus immortalis*; et ad *Rom.* XVI, 27, *solus sapiens*. Ergo aliae personae non sunt verus Deus.

Resp. Si illa praedicata tribuantur soli Patri, non certe hoc fit ad excludendas a divinitate personas Filii et Spiritus S.; sed ad excludenda illa praedicata ab aliis essentiis praeterquam a divina; aliter enim S. Scriptura sibi contradiceret. Praeterea in testimoniis objectis non videtur esse sermo de solo Patre, sed de natura divina in tribus personis subsistente sive de tota Trinitate. Item in locis objectis particula *solum* non immediate cum aliqua persona divina conjungitur ad ceteras a divinitate excludendas; sed cum vocibus *bonus*, *immortalis*, *sapiens*, quae attributa divina singulis personis communia respiciunt.

873. Obj. 2.º Filium non esse Deum multa suadent. *a)* Dicitur *sapientia creata* apud *Eccles.* XXIV, 14 et alibi; *factus*, apud *Joan.* I, 15; *effectus*, ad *Hebr.* I, 4; *primogenitus omnis creaturae*, ad *Coloss.* I, 15. *b)* Tribuitur illi ignorantia apud *Marc.* XIII, 12; impotentia apud *Matth.* XX, 23. *c)* Dicitur obtinuisse divinitatem et alia ad eam spectantia gratia vel merito, ut in *Apoc.* V, 12 et alibi.

Resp. Neg. assertum. Ad *a)* dico in *Ecclesiastico* sapientiam

accipi tum pro increata, tum pro creata; ac proinde si aliqua convenire nequeant secundae Trinitatis personae, intelligi possunt de sapientia creata. Deinde creare non semper accipitur pro rei productione ex nihilo. Quum vero Filius dicitur *factus* vel *effectus*, aut accipitur factus vel effectus pro *constitutus*, ut in locis allegatis, aut sermo est de Christo quatenus est homo. Denique Christus est *primogenitus* omnis creaturae, quia persona divina ipsius ante omnem creaturam fuit genita; aut quia etiam ut homo in omnibus primatum tenet.

Ad *b*) omnino negandum Filio Dei tribui ignorantiam aut impotentiam. Quapropter quum apud *Marc.* XIII, 32, Filius diem extremi iudicii ignorare dicitur, hoc nequaquam accipiendum est de Filio quatenus Deus est, sed solummodo de ipso ut homine dici potest illum diem ignorare aut nescire, non quidem ex defectu scientiae, sed aut quia notitiam non habet nobis communicabilem, aut quia non illum scit ratione humanitatis, sed ratione unionis hypostaticae. Atque uno aut altero ex his duobus modis, explicandi quoque sunt PP., qui Christo, quatenus homo est, notitiam diei extremi iudicii negare videntur. Deinde Christus non negavit se habere potestatem dandi filiis Zebedaei regnum coelorum ad suum arbitrium, verum negavit esse aequum aut conveniens dare regnum coelorum titulo propinquitatis, quo modo illud obtinere filii Zebedaei contendebant.

Ad *c*) negandum quoque Christum quatenus Deus est, obtinuisse merito aut gratia divinitatem, imo neque quatenus homo obtinuit merito suo divinitatem quoad substantiam, sed solum quoad externam manifestationem.

874. Obj. 3.º Pater dicitur major Filio (*Joan.* XIV, 28) : item dicitur Pater omnia creasse per Verbum, atque ideo Verbum esse veluti instrumentum creationis (*Joan.* I, 3). Praeterea Filius nihil potest, nisi a Patre potestatem accipiat (*Joan.* V, 19, 30), et sic etiam de aliis. Ergo Filius non est Deus.

Resp. Pater est major humanitate Filii, sed non est major Filio quatenus Deus est. Quod si aliqui Patres dicunt Patrem majorem Filio quatenus Deus est; hoc accipiendum aut de prioritate originis, aut secundum quamdam humanam existimationem, quatenus nomen Patris videtur esse majoris cujusdam auctoritatis. Aliae plures locutiones quae videntur Filium facere minorem aut inferiorem Patre, applicantur Filio secundum naturam humanam, ratione cujus Filius potest dici subjectus Patri eique obediens, etc. Deinde Pater creat per Ver-

bum, non quia Pater immediate non creet; sed tum quia Verbum accepit a Patre virtutem creandi, tum quia creatio tribuitur Verbo per quamdam appropriationem, quatenus Verbo ratione personalitatis appropriatur esse omnium rerum exemplar. Denique Filius nihil potest, nisi accipiat a Patre; quatenus quidquid est in Filio, fuit illi per aeternam generationem communicatum. Atque similiter dici posset Filium a Patre didicisse, quatenus per ipsam generationem scientiam Patris accepit.

875. Obj. 4.º Apud *Joan.* X, 34 et 35 et 36 dicitur: « Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: quia Ego dixi, dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, et misit in mundum vos dicitis: *Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum?* » Atqui his verbis Christus videtur affirmare se non esse verum Deum solumque ei competere divinitatem ad eum modum, quo prophetae dicuntur dii. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam testimonium allatum reddit hunc sensum, nempe si illi ad quos sermo Dei factus est, dicuntur dii, a fortiori *Ego* vocandus sum Deus, qui fui sanctificatus a Patre per sanctitatem substantialem et missus ad mundum salvandum. Ratio hujus explicationis eruitur ex contextu: 1.º quia Christus dixerat se esse unum cum Patre ut ostenderet neminem posse rapere oves de illius manu; si autem Christus non affirmasset se esse unum cum Patre quoad substantiam, atque ideo esse verum Deum, non ostendisset neminem posse rapere oves de illius manu, ut volebat probare. 2.º quia judaei revera intellexerunt Christum facere se ipsum Deum proprietatem, et hac de causa volebant illum lapidare et apprehendere.

876. Obj. 5.º Spiritus Sanctus non est Deus: quia apud *Joan.* I, 3, dicitur *omnia per Verbum esse facta*. Ergo.

Resp. Omnia quidem sunt facta a Verbo, quae sunt extra Deum, at nequiquam personae divinae, quae intra ipsum Deum existunt; aliter ipsa Patris persona esset facta. Praeterea textus dicit *sine ipso* (Verbo) *factum est nihil quod factum est*; ubi minime asseritur res omnes esse factas.

877. Obj. 6.º De Spiritu Sancto dicitur non locuturum a semetipso, *sed quaecumque audiet*, loquetur (*Joan.* XVI, 13): item *postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (*Rom.* VIII, 26); etiam juxta aliquos de Spiritu Sancto dictum est: *et Spiritus prophetarum*

prophetis subjecti sunt, et dicunt poni in plurali propter diversitatem rerum, quae a Spiritu Sancto inspirantur. Atqui haec omnia divinitati Spiritus Sancti repugnant. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min et cons. Imprimis dicitur Spiritus Sanctus non locuturus a semetipso, sed locuturus quae audiet, eo quod Spiritus Sanctus a Patre et Filio naturam divinam accepit, atque ideo ab illis scientiam et voluntatem et quaecumque habet, recepit; et ipsa receptio rerum dicendarum vocatur auditio.

Deinde Spiritus Sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia facit ut postulemus ea, quae nobis conveniunt et sunt secundum divinam voluntatem. Etenim immediate antea dicitur Spiritus Sanctus adjuvare infirmitatem nostram, et nos nescire quid oremus sicut oportet; ac proinde Spiritus Sanctus non orat formaliter pro nobis, sed adjuvat nos ad recte orandum, et inspirat quo modo orare debeamus. Non igitur Spiritus Sanctus ipse orat, sed efficaciter ad recte orandum nos movet.

Postremo *spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt* refertur non ad Spiritum Sanctum, sed ad ipsos prophetarum spiritus, quatenus hi sunt liberi in manifestatione prophetiarum, quas a Spiritu Sancto accipiunt. Hic enim sensus a contextu postulatur; quia ratione hujus libertatis non omnes necessario prophetant, seu loquuntur, et possunt evitare dissensiones.

878. Obj. 7.º PP. et Scriptores trium priorum saeculorum, ut S. Ignatius, S. Justinus, S. Theophilus Antiochenus, S. Irenaeus, Clemens Alexandrinus, S. Dionysius Alexandrinus, Tertullianus, etc. mysterio SS. Trinitatis repugnare videntur. Ergo mysterium SS. Trinitatis non fuit in Ecclesia constanter receptum.

Resp. Neg. ant et cons. Atque imprimis, quum Ecclesia sit indefectibilis et infallibilis¹, non potest mutare doctrinam semel acceptam ut certo revelatam, nec definire ut revelatam, quae non sit talis; quare, quum mysterium SS. Trinitatis in Evangeliiis et Epistolis S. Pauli clare contineatur, non potuit Ecclesia, quae Apostolis successit, aliquid illi mysterio repugnans sustinere.

Deinde ex testimoniis illorum PP. et Scriptorum, quorum aliqua supra, nn. 847, 864 et 868 adducta sunt, illos veritatem mysterii Trini-

¹ Vide *Tract. De Christi Ecclesia*, d. 1, c. 3.

tatis sustinuisse constat¹. Id ipsum eruitur ex testimoniis martyrum allatis n. 748. Item eadem veritas demonstratur ex eo, quod jam in primis saeculis ut haeretici habebantur ii, qui de Trinitate secundum doctrinam catholicam non sentiebant, ut deducitur ex Eusebio Caes². Similiter hoc probatur ex Conciliis Antiochenis³, ab anno 264 ad 269 celebratis, quae Paulum Samosatenum mysterium Trinitatis negantem, condemnarunt.

Praeterea eadem veritas confirmatur ex viris gravissimis et omnino fidedignis, qui veram doctrinam Trinitatis ut certam et ab omnibus tenendam exponunt. Sic S. Gregorius Thaumaturgus, in *Expos. fidei* inquit⁴: «Unus Deus Pater Verbi viventis, sapientiae subsistentis, et virtutis suae et figurae: perfectus perfecti genitor, Pater Filii Unigeniti... Unus Spiritus Sanctus, ex Deo substantiam habens... Trinitas perfecta, maiestate et sempiternitate et regno minime dividitur, neque abalienatur. Igitur neque factum quid aut serviens in Trinitate, neque superinductum, tamquam antehac quidem non subsistens, postea vero superingressum. Neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus Sanctus: sed invertibilis et immutabilis eadem Trinitas semper.» Et S. Dionysius Papa inquit⁵: «Jam vero aequum fuerit adversus illos disputare, qui augustissimam Dei Ecclesiae praedicationem, monarchiam in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque divinitates dividunt, discindunt, destruuntque. Audivi enim quosdam ex his qui apud Vos divinum Verbum praedicant et docent, huius opinionis magistros esse, qui quidem ex diametro, ut ita loquar. Sabellii sententiae adversantur. Illius enim in eo consistit impietas, quod dicat Filium esse Patrem, et vicissim: illi autem tres Deos quodammodo praedicant, cum sanctam unitatem in tres diversas hypostases inter se omnino separatas dividunt. Necessesse est enim divinum Verbum Deo universorum esse unitum, et Spiritum Sanctum in Deo manere et habitare, ac denique divinam Trinitatem in unum, quasi in quemdam verticem (Deum universorum omnipotentem dico), reduci et colligi... Itaque admirabilis divinaque unitas in tres divinitates non

1 Vide plura apud P. Petavium, qui in *Praefatione ad Tract. de Trinit.*, c. 2 et sq. ostendit PP. Antenicænos de Trinitate recte sensisse, licet antea in *Tract. de Trinit.*, l. 1, c. 3 et sq. severius aequo de illis PP. iudicaverit. Vide etiam P. Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 480.

2 *Hist. Eccles.*, l. 3, c. 27; l. 5, c. 28; l. 7, cc. 6, 27 et sq.

3 Hefele-Leclercq, *Hist. de Concil.*, t. 1, l. 1, ch. 2, p. 195 et sq.

4 M. G. 10, 983 et sq.

5 *Contra Sabellianos* (M. G. 25, 462, n. 26 et sq.).

est separanda, neque factionis vocabulo dignitas summaque Domini magnitudo est diminuenda; sed credendum est in Deum Patrem omnipotentem, et in Christum Jesum ejus Filium, et in Spiritum Sanctum, ac Verbum Deo universorum esse unitum... Ita scilicet divina Trinitas et sancta monarchiae praedicatio integra servabitur.»

879. Postremo praecipuas locutiones quae ex PP. Antenicaenis contra mysterium Trinitatis opponuntur, breviter solvam, ut magis appareat illos PP. generatim nihil contra veram doctrinam de SS. Trinitate docere¹.

S. Ignatius dicit² *filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei*; ac proinde videtur indicare Filium Dei non necessario existere. Verum nullo modo est haec mens S. Ignatii, quum non semel asserat Filium esse Deum; ac proinde necessario existere; quare Filius Dei dicitur secundum *voluntatem* et *potentiam*, quia non fuit genitus nec coacte, nec caece, sed voluntarie, ratione actus voluntatis omnino necessarij, et nullatenus liberi, et per infinitam Dei potentiam ad intra.

S. Justinus inter alia affirmat³ *Filium secundo loco*, Spiritum Sanctum *tertio* haberi, Filium *aliu*m esse et dici *sub creatore universorum, Deum et Dominu*m⁴, nullum ex patriarchis vidisse Patrem, sed *eum, qui secundum ipsius voluntatem et Deus est ipsius Filius... et ministret ipsius voluntati*⁵, Patris sermones ad homines perferre, Patrem Filio praestare ut *potens sit* et esse ejus Dominu⁶ etc.; quae quidem divinitati Filij non congruere videntur.

Imprimis, quum sive S. Justinus, sive alij PP. Antenicaeni unicum Deum et unicam naturam divinam agnoscant, eandemque cum Patre et Filio et Spiritu Sancto identificatam confiteantur, veram inferioritatem inter divinas personas admittere nequeunt. Unde Filius *secundo loco*, et Spiritus Sanctus *tertio* ponitur a S. Justino ratione processioneis, quatenus Pater a nullo procedit, Filius a solo Patre et Spiritus Sanctus a Patre et Filio. Hac ipsa de causa Pater vocatur

1 Praeter Petavium supra laudatum, vide etiam Thomassini, *Dogmata Theolog.* tom. 5, tr. 2, *De divina et Sanctissima Trinitate*, c. 37 et sq.; Franzelin, *De Deo trino*, th. 10 et 11; Pesch (Christ.) *De Deo trino*, nn. 479 et 480; Mendive, *De Deo trino*, diss. 1, c. 1, a 4.

2 *Ep. ad Smyrnaeos*, n. 1 (Funk, PP. AA. t. 1, p. 277, ed. 2.^a).

3 *Apol.* 1.^a, n. 13 (M. G. 6, 347).

4 *Dial. cum Tryphone*, n. 56 (M. G. 6, 598).

5 Loco citato, n. 127, col. 774.

6 Loco citato, n. 129, col. 778.

Deus super omnia, Deus cum articulo (ὁ θεός), necnon αὐτόθεος; et Filius et Spiritus Sanctus simpliciter θεός. Filius vero dicitur alius non ratione divinitatis, sed propter proprietatem personalem, qua tres divinae personae inter se realiter distinguuntur. Quia vero Filius intellectum, voluntatem et omnia a Patre per generationem accepit, dicitur a S. Justino esse *sub creatore universorum*, esse *Deum et Filium Dei secundum voluntatem Patris, ministrare voluntati Patris, hujus sermones perferre hominibus*, a Patre habere *ut sit potens*, necnon sub dominio Patris esse, quod certe tantum improprie admitti potest, et hoc sensu a S. Justino sumitur, vel per locutionem impropriad exprimit rem convenientem proprie Filio Dei.

Postremo S. Justinus dicit¹ Verbum Patriarchis apparuisse et esse visibile, Patrem vero invisibilem; quia quum Verbum in natura humana assumpta manifestandum erat, apparitiones Verbo Divino attribuebant PP. Antieniceni ut praelusiones Incarnationis; Pater vero dicebatur *invisibilis*, tum quia in hac Providentia per Filium erat manifestandus, tum quia non poterat mitti, ut appareret, quum de ratione missionis sit, ut persona missa, ab alia procedat². Eadem difficultas continetur in S. Irenaeo³, S. Theophilo Antioch.⁴, Clemente Alex.⁵, Tertulliano⁶, etc., atque eodem modo solvenda est. Atque PP. Verbo ratione apparitionum limitationem respectu loci attribuunt, et Patrem dicunt immensum, quia non est manifestatus per repraesentationem corporalem, non vero quia Filius et Spiritus Sanctus non sint eodem modo immensi.

880. S. Theophilus Antioch. asserit⁷ Deum genuisse *Verbum prolatitium, primogenitum omnis creaturae*. Verum Filius Dei, et Verbum in corde Dei insitum non est *Verbum prolatitium*; quia hoc est factum, quum sit aliquid extra Deum; Verbum autem *in corde Dei insitum* secundum S. Theophilum non est factum, sed ipsum omnia fecit, et *est Deus et ex Deo genitum, et mens et prudentia Dei*. *Verbum autem prolatitium* vel sunt generatim creaturae, quae dicuntur Verbum, quia sunt Verbi manifestatio, quatenus Verbum est exemplar omnium creaturarum, vel speciatim Verbum prolatitium est Chri-

1 *Apol.* 1.^a, n. 63 (M. G. 6, 423) et *Dial. cum Tryph.*, n. 60 et sq., col. 811 et sq.

2 De modo quo apparitiones Veteris Testam. fierent, vide P. Suarez, *De Angelis*. l. 6, c. 20, et Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 474, Schol.

3 *Contr. haer.*, l. 4, c. 6 (M. G. 7, 987 et sq.).

4 *Ad Autolyc.*, l. 2, a. 22 (M. G. 6, 1087).

5 *Paedag.*, l. 1, c. 7 (M. G. 8, 315 et sq.) et alibi.

6 *Contr. Praxeas*, c. 14 et sq. (M. L. 2, 194).

7 Loco antea citato.

stus ut homo, cujus specialissimo modo Verbum fuit exemplar, et ipse Christus dici potest primogenitus omnis creaturae ratione suae excellentiae et potestatis quam habet ut homo. Et eodem modo haec difficultas solvenda est in aliis PP., qui etiam de *Verbo prolatitio* loquuntur. Quare triplex Verbi generatio distingui potest : una fuit aeterna, qua Verbum Divinitatem et ipsam Patris naturam accepit; altera fuit Verbi manifestatio in creatione mundi, et tertia Verbi incarnatio.

Item *S. Irenaeus* affirmat Filium habere ignorantiam diei iudicii ¹, Patrem esse *super omnia et majorem Filio* ², et praecepisse Verbo creationem ³. Attamen ignorantia diei iudicii de humana natura est accipienda, quatenus notitiam illius diei non habet a se ipsa, sed acceptam a divinitate, aut quatenus illam communicare nequit. Similiter Pater est major Filio, quatenus hic est homo; non autem ratione divinae naturae, quae est eadem Patris et Filii. Ab aliquibus certe Patribus dicitur Deus Pater major Deo Filio ratione proprietatis personalis, quatenus Pater est principium totius Trinitatis, et non habet principium. Denique Pater creationem Filio praecepit, quia suam voluntatem creandi illi communicavit.

881. *Clemens Alex.* docet ⁴ *naturam Filii soli omnipotenti propinquissimam*; ac proinde natura Filii non est ipsa Patris. Non hoc significat Clemens, sed naturam cum personalitate et ratione personalitatis non esse eandem Patris, sed illi maxime appropinquare, quia a solo Patre procedit, et Spiritus Sanctus a Patre et Filio originem ducit. Idem Clemens Alex. ⁵ dicit *Filium boni omnipotentisque Patris voluntati maxime servire*. Sed hoc significare non potest, nisi Filium semper cum Patre eandem voluntatem habere, quae quidem ab ipso Patre accepta est.

Etiam *S. Dionysius Alex.* accusatur tanquam si de Trinitate non recte sensisset; verum *S. Athanasius* illum abunde defendit ⁶.

Praeterea *Tertullianus* dicit Deum in ipsa creatione mundi *protulisse sermonem*, i. e., *Verbum*, atque per hanc prolationem sermonem accepisse *perfectam nativitatem et factum esse Patri parem*.

1 *Contr. haer.*, l. 2, c. 28, n. 8 (M. G. 7, 811).

2 Loco antea citato.

3 Eodem loco, l. 3, c. 8, n. 3, col. 868.

4 *Stromat.*, l. 7, c. 2 (M. G. 9, 407).

5 Eodem loco. col. 410, versus finem.

6 De sentent. Dionys. (M. G. 25, 486).

Attamen haec a Tertulliano non dicuntur de ipso Verbo et Filio Dei, sed de ejus manifestatione per creaturas, quae factae sunt secundum exemplar quod est Verbum, et haec manifestatio externa Verbi vocatur *perfecta ejus nativitas*, quia per illam accipit Verbum veluti ultimum complementum, licet externum, et manifestatum est par Patri, quum exemplar rerum omnium debeat esse increatum, sicut Pater. Quod vero Tertullianus ea quae objecta sunt, non dixerit de ipso Verbo interno, elucet; tum quia in eodem loco, unde objectio desumpta est, ad finem cap. 7, applicat Verbo principium Evangelii S. Joannis; item cap. II, v. 6, epist. ad *Philipp.*; tum quia in cap. 6 dicit: *Deus voluit ea quae cum sophiae ratione et sermone disposuerat intra se, in substantias et species suas edere*, ac proinde Verbum internum jam erat, antequam Verbum externum proferretur; tum denique quia non semel exponit¹ Tertullianus veram Trinitatis doctrinam. Item Tertullianus ait²: «Pater enim tota substantia est: Filius vero derivatio totius et portio.» Sed nihil inde contra Trinitatis mysterium; sensus enim Tertulliani est *Patrem esse totam substantiam*, quia ex illo ceterae personae oriuntur, ideo sunt derivatio et veluti portio Patris, et nec virtualiter sunt tota Trinitas, sicut Pater. Ipse Tertullianus asserit quoque *fuisse tempus, cum et delictum et Filius non fuit*; at haec assertio secundum doctrinam Tertulliani de Trinitate, nonnisi aut ad manifestationem aeternam Filii, aut ad creaturas referri potest, quae quidem, praesertim rationales, sensu lato filii Dei vocari possunt, et etiam *Filius* omnes simul sumptae, quatenus omnes simili modo et simul a Deo derivantur. Atque etiam ibi ponit *delictum* in singulari pro quolibet delicto vage sumpto. Aliunde Tertullianus de Filio, Verbo vel Sermone dicit³: «Sermo ergo et in Patre semper sicut dicit: *Ego in Patre* (Joan. XIV, 11), et apud Deum semper sicut scriptum est: *Et sermo erat apud Deum* (Joan. I, 1). Et nunquam separatus a Patre, aut alius a Patre, quia, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. X, 30).»

Porro difficultatem non facit, quod dicat⁴: «Ut necessariam (So-

1 *Contra Praxeam*, cc. 2, 21, 25 (M. L. 2, 180, 203, 211). Atque ibidem c. 8 plura dicit, quae veram doctrinam confirmant. Nec refert, quod in eodem loco dicat: «Protulit enim Deus sermonem (Verbum internum) quemadmodum etiam Paracletus docet, sicut radix fruticem, et fons fluvium, et sol radium.» Nam comparationes non semper adamussim invicem respondent.

2 *Contra Praxeam*, c. 9, col. 187.

3 *Contra Praxeam*, c. 8, col. 186.

4 *Adv. Hermogenem*, c. 18 (M. L. 2, 237).

phiam) sensit ad opera mundi, statim eam condit et generat in semetipso»; nam quod generat *in semetipso* non potest non esse Deus et aeternum; et revera ab aeterno cognovit Pater necessitatem Sophiae sive Verbi. Item non refert quod de eadem Sophia affirmet *sine initio non fuisse*;¹ quia ex contextu elucet, ibi *non esse sine initio*, idem significare ac habere originem seu procedere ab alio. Neque continet aliquid reprehensibile quod dicat² materiam esse potiorum Filio; nam hoc Tertullianus ex propria sententia non dicit, sed deducit ex sententia Hermogenis, qui materiam innatam et infectam statuebat, et ideo, quum Filius sit genitus, ex hac parte videtur materia potioris conditionis quam Filius.

Ex iis vero quae ex PP. Antenicaenis explicata sunt, aliae similes eorum locutiones explicari possunt³. Postremo in PP. Antenicaenis nonnulla minus accurate dicta reperiri non est infitiandum⁴.

ARTICULUS III

An tres divinae personae sint consubstantiales

882. Praemitt. Quaestio hic tractanda est, utrum tres divinae personae habeant eandem numero essentiam seu naturam, necne. Atque dogma catholicum est responsio affirmativa seu divinas personas habere eandem numero essentiam. Hoc dogma expresserunt PP. Graeci per vocabulum *ὁμοούσιον*; Latini vero per verbum *consubstantiale*.

Gilbertus Porretanus contendebat divinas personalitates aliquo modo a divina essentia realiter distingui; hic error fuit damnatus in Conc. Rhemensi sub Eugenio III, cui damnationi⁵ Gilbertus humiliter se subiecit, atque ideo non fuit proprie haereticus. Verum divinas personalitates non distingui realiter a divina essentia jam ostensum est, ubi de Dei simplicitate sermo fuit; quapropter hanc rem in praesenti tractare opus non est⁶. Circa divinarum personarum consub-

1 Eodem loco.

2 Eodem loco, col. 238.

3 Vide plura de hac re apud Petavium. *Praefatio de Trinitate*, c. 2, et sq.; Thomassini, *De div. et Sanctiss. Trinitate*, c. 37 et sq.; Franzelin, *De Deo trino*, Thes. 11; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 482 et sq.

4 Vide Tract. *De Verbi Divini Incarn.*, d. 2, a. 2, n. 128 et sq.

5 Denz.—Bannwart. 389, edit. 11.

6 Vide supra *De Deo uno*, d. 2, c. 2, a. 1.

stantialitatem errarunt triformes et Tritheistae, de quibus dictum est articulo praecedenti, n. 860. In hunc errorem Tritheitarum incidit Joachimus Abbas, cujus doctrina reprobata fuit in Conc. Lateran. IV cap. *Damnamus*, sed humiliter se subiecit¹.

Thesis. In Deo sunt tantum tres divinae personae, quae sunt unus idemque numero Deus, ac proinde eandem numero essentiam sive naturam habent, sive sunt consubstantiales.

883. Haec thesis tres partes continet : 1.^a p. est, in Deo sunt tres personae; 2.^a sunt tantum tres personae; 3.^a tres divinae personae sunt consubstantiales. Omnes quidem tres partes sunt de fide, ut ex dictis et ex dicendis constabit. Praeterea 1.^a pars in articulis praecedentibus probata est, quum demonstratum sit Patrem, Filium et Spiritum Sanctum esse personas realiter distinctas et unamquamque earum esse vere et proprie Deum.

884. **Prob. 2.^a p.** 1.º In S. Scriptura, Conciliis et PP. tantum fit mentio trium personarum divinarum. Ergo personae divinae non sunt nisi tres. *Prob. cons.* Tum quia tribuere alicui rei numerum determinatum, est simpliciter affirmare rem illam non continere numerum majorem; tum quia si in Deo essent plures personae quam tres, non esset ratio cur de tribus personis fieret mentio, et non de aliis, praesertim, quum omnes personae divinae ratione simplicitatis Dei necessario cum divina essentia identificari debeant, et ideo omnes sunt dignae eadem glorificatione eodemque cultu.

885. 2.º Ex Conc. Lateran. IV, cap. *Damnamus*, ubi legitur² : « Nos autem sacro approbante Concilio, credimus et confitemur... quod una quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quae veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus; tres simul personae, ac sigillatim quaelibet earumdem : et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas. »

886. 3.^a p. *Prob. 1.º Ex S. Script.* a) In sacris Litteris aperte traditur Deum esse unum numero, quemadmodum supra d. 1, c. 2, a. 3, ostensum est. Atqui in iisdem sacris Litteris traditur dari tres personas realiter inter se distinctas, quae vere sunt Deus, sicut

¹ Vide Denz.—Bannwart, n. 431 et sq.

² Denz.—Bannwart, n. 432.

hic, aa. 1 et 2, demonstratum est. Ergo juxta sacras Litteras tres divinae personae sunt unus idemque numero Deus; nam aliter aut unaquaeque ex divinis personis non esset vere Deus, aut essent plures dii.

b) *Ex Joan.* X, 29 et 30 dicente: «Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est... Ego et Pater unum sumus.» Atqui quod *majus omnibus est* non aliud esse potest, nisi ipsa Patris essentia seu natura. Ergo Pater dedit Filio ipsam suam essentiam, atque ideo una eademque est Patris et Filii essentia. Praeterea Pater et Filius non essent *unum* absolute et simpliciter, ut in testimonio allato asseritur, nisi eandem numero essentiam haberent¹. Deinde verba Christi allata reddere sensum quem contendimus, confirmatur ex eo quod judaei sic illa intellexerunt, ac propterea Christum lapidare volebant². Quod si Pater et Filius juxta sacras Litteras eandem numero essentiam habent, hoc ipsum de Spiritu S. tenendum est; tum quia Spiritus S. cum Patre et Filio in sacris Litteris non semel conjungitur; tum quia si Filius secundum Scripturam per processionem, eandem numero essentiam Patris accepit, similiter opus est ut Spiritus S. per processionem acceperit eandem omnino Patris et Filii essentiam.

c) *Ex forma Baptismi (Matth. XXVIII, 19)*, sc.: «Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.» Nam, quum jam probatum sit, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum esse tres personas realiter distinctas, n. 845, et singulas earum esse vere Deum, n. 861 et sq., ac proinde unicum Deum verum, in forma baptismi *nomen* non potest non significare nisi unicum naturam vel virtutem Dei, vi cujus homines baptizantur. Atque ita declarant Sancti Patres³. Sic S. Ambrosius dicit⁴: «Et sicut qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti; quia unum nomen, potestas una...» Et S. Hieronymus⁵: «Baptizantur autem in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, ut quorum una est divinitas, una sit largitio: nomenque Trinitatis, unus Deus est.» Item S. Gregorius Naz.⁶: «Baptizabo te, docens, in nomine Patris,

1 *Unum sumus* nonnulli contendunt significare *eandem potentiam et virtutem* habemus; verum ad vim probationis quod attinet, idem est unus et alter sensus, quum in Deo omnia sint realiter ipsa natura et essentia:

2 Vide Tract. *De Verbi divini Incarn.*, d. 2, a. 1, n. 112.

3 Vide Piccirelli, *De Deo trino*, q. 39, § 2, n. 173 et sq.

4 *De Spiritu Sancto*, l. 1, c. 3, n. 40 (M. L. 16, 741).

5 *In Matth.* l. 4, c. 28, v. 19 (M. L. 26, 218).

6 *Oratio 40, In sanctum baptisma*, n. 45 (M. G. 36, 423).

et Filii, et Spiritus Sancti. Nomen porro unum tribus commune, Deitas.»

887. 2.º Ex *Symb. Athan.* et ex Conc. Lateranensi IV, quibus mysterium Trinitatis non modo ostenditur dogma fidei, verum etiam exponitur. *Symbolum Athanas.* dicit: «Fides autem catholica est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque confundentes personas, neque substantiam separantes... ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus S.: et tamen non tres dii, sed unus est Deus... quia sicut singillatim unamquamque personam Deum ac Dominum confiteri christiana veritate compellimur; ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur.» Deinde Conc. Lat. IV, in c. *Damnamus* inquit: «Pater enim ab aeterno Filium generando, suam substantiam ei dedit juxta quod ipse testatur: *Pater quod dedit mihi majus omnibus est.* Ac dici non potest, quod partem substantiae suae illi dederit, et partem ipse retinuerit: cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desiisset esse substantia. Patet ego, quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit: et ita Pater et Filius habent eandem substantiam, et sic eadem res est Pater et Filius, nec non et Spiritus S. ab utroque procedens.»

888. 3.º ex PP. Consubstantialitatem Patris, Filii et Spiritus Sancti probant aut formaliter aut saltem arguitive testimonia Patrum adducta supra nn. 847, 868, et 877 et testimonium Athenagorae allatum, n. 864. In praesenti nonnullum aliud testimonium adjiciam. Imprimis Tertullianus inquit ¹: «Caeterum, etsi ubique teneo, unam substantiam in tribus cohaerentibus, tamen alium dicam oportet...» Et capite 13 ²: «Nos enim qui et tempora et causas Scripturarum per Dei gratiam inspicimus, maxime Paracleti, non hominum discipuli, duos quidem dicimus, Patrem et Filium, et jam tres cum Spiritu Sancto, secundum rationem oeconomiae, quae facit numerum: ne, ut vestra perversitas infert, Pater ipse credatur natus et passus; quod non licet credi, quoniam non ita traditum est. Duos tamen Deos et duos Dominos nunquam ex ore nostro proferimus: non quasi non et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus Sanctus Deus et Deus unusquisque; sed

¹ *Contra Praxeam*, c. 12, (M. L. 2, 192).

² Col. 193.

quoniam retro et duo Dii et duo Domini praedicabantur; ut, ubi venisset Christus, et Deus agnosceretur, et Dominus vocaretur, quia Filius Dei et Domini. Si enim una persona et Dei et Domini in Scripturis inveniretur, merito Christus non esset admissus ad nomen Dei et Domini. Nemo enim alius praeter unus Deus et unus Dominus praedicabatur, et futurum erat ut ipse Pater descendisse videretur, quia unus Deus et unus Dominus legebatur...»

Item S. Cyprianus¹: «*Si templum Dei factus est* (baptizatus per haeticum), quaero cujus Dei? Si Creatoris, non potuit, qui in eum non credidit; si Christi, nec hujus fieri potest templum, qui negat Deum Christum; si Spiritus Sancti, cum tres unum sint, quomodo Spiritus Sanctus placatus esse ei potest qui aut Filii aut Patris inimicus est?²» Denique S. Irenaeus³: «Cum teneamus autem nos regulam veritatis, id est, quia sit unus Deus omnipotens, qui omnia condidit per Verbum suum, et aptavit, et fecit ex eo quod non erat, ad hoc ut sint omnia... Omnia per ipsum fecit Pater... non per angelos, neque per virtutes aliquas abscissas ab ejus sententia; nihil enim indiget omnium Deus: sed et per Verbum et Spiritum suum omnia faciens, et disponens et gubernans, et omnibus esse praestans...» Quibus plane verbis ponitur eadem virtus Patris et Filii et Spiritus Sancti, et ideo eadem natura, quum in Deo omnia sint realiter idem. Ponitur quidem eadem virtus trium personarum; secus non esset verum, omnes res non esse conditas *per virtutes aliquas abscissas a Patris sententia*, neque *Deum omnium nihil indigere*, quia indigeret virtute Filii et Spiritus Sancti, qua omnia fecit.

889. 4.º ratione. Si divinae personae eandem numero essentiam seu naturam non haberent, essent plures dii. Atqui unicus est Deus, ut supra, d. 1, c. 2, a. 3, ostensum est. Ergo. *Prob. maj.* Quia ad pluralitatem deorum habendam nihil aliud requiri potest, nisi ut simul cum personis multiplicetur essentia seu natura, quemadmodum pluralitas hominum habetur ex eo quod multiplicentur humanitates sive essentiae humanae in distinctis personis.

Coroll. Ex his quae in hoc artic. et in duobus praecedentibus disceptata sunt, manet probata SS. Trinitatis mysterii existentia: nam

1 *Epist. 73 ad Jubaianum*, n. 12 (Hartel, Guilelm., pag. 787; M. L. 3, 1162).

2 In hoc textu asseritur consubstantialitas Patris, Filii et Spiritus Sancti, licet in illo contineatur error de invaliditate baptismi haeticorum.

3 *Contra haer.*, l. 1, c. 22, n. 1 (M. G. 7, 669).^{*}

juxta dogma catholicum, mysterium Trinitatis consistit in tribus personis realiter distinctis quae sint unus idemque numero Deus. Hoc autem est quod probatum manet, videlicet existere tres personas realiter distinctas et consubstantiales seu habentes eandem numero naturam divinam.

890. Obj. 1.º Unitas quae inter Patrem et Filium invenitur, dari quoque potest inter fideles, ut patet ex verbis Christi apud *Joan.* XVII, 21. Atqui inter fideles, nullo modo inveniri potest unitas in eadem numero essentia. Ergo.

Resp. Placet huic difficultati ipsam Concilii Lat. IV, in cap. *Damnam.* responsionem subjicere, quae sic se habet ¹: «Cum vero Veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem: *Volo* (inquiens) *ut ipsi sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus*: hoc nomen *unum* pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio charitatis in gratia: pro personis vero divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: *Estote perfecti sicut et Pater vester coelestis perfectus est*, ac si diceret manifestius: *Estote perfecti perfectione gratiae, sicut Pater vester coelestis perfectus est perfectione naturae*, utraque videlicet suo modo: quia inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos major sit dissimilitudo notanda.»

891. Obj. 2.º Vocabulum *ἑμμούσιον* in sacris Litteris non reperitur, est novum et veteribus incognitum atque ambiguam habens significationem. Ergo vocabulum *ἑμμούσιον* non rite declarat identitatem essentiae divinarum personarum.

Resp. Imprimis vocabulum *ἑμμούσιον*, etsi in sacris Litteris quoad sonum et litterarum structuram non reperiatur, in illis tamen reperitur quoad sensum et rem significatam; atque ideo recte ab Ecclesia tale vocabulum adhibetur, quum ex una parte nullibi prohibitum sit declarare sententias S. Scripturae vocibus quibuscumque, dummodo apte significant, ex altera vero extiterit occasione arianæ haereseos necessitas quaedam destinandi aliquam vocem ad significandum dogma identitatis naturae inter divinas personas. Deinde non est cur Ecclesia non possit definire usum alicujus vocis pro certo dogmate significando, si iudicio ejusdem id facere expediat.

Praeterea in usu Ecclesiae catholicae vocabulum *ἑμμούσιον* non

¹ Denz.—Bannwart, n. 432, ed. 11.

habet significationem ambiguum, sed determinate significat unitatem ejusdem substantiae cum aliis et a parte rei existentem. Proprium haereticorum fuit apponere illi voci significationes dogmati catholico non convenientes, quarum aliquas commemorat S. Hilarius scribens¹ : « Ita ut una substantia Patris ac Filii praedicata, aut unum qui duas nuncupationes habeat subsistentem significat; aut divisam unam substantiam duas imperfectas fecisse substantias; aut tertiam priorem substantiam, quae a duobus usurpata sit et assumpta, quae idcirco una dicatur, quia in duas una dissecta sit. » Et inferius² : « Male intelligitur *ἁμοούσιον*; quid ad me bene intelligentem?³ »

Profecto vocabulum *ἁμοούσιον* a duobus conciliis oecumenicis, Nicaen. videlicet et Constantinop. I ad denotandum Filium ejusdem cum Patre esse substantiae adhibitum fuit; et licet Conc. Ariminense, an. 359, subscripserit formulam, in qua *ἁμοούσιον* non continebatur; hoc tamen factum ab universa Ecclesia fuit reprobatum. Concilium vero Toletanum XI ita in *Symb. fidei* sensum vocabuli *ἁμοούσιον* declarat⁴ : « Hic (Filius) etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et *ἁμοούσιος* Patri dicitur, hoc est ejusdem cum Patre substantiae; *ἁμος* enim graece unum, *οὐσία* vero substantia dicitur, quod utrumque conjunctum sonat, una substantia. » *Ἁμοούσιον* autem, si aequalitatem significare permittitur, non eam aequalitatem significat, quae inter homines datur propter unitatem speciei, sed eam quae habetur propter unitatem numericam vel identitatem essentiae sive naturae.

892. Obj. 3.º S. Hilarius ait⁵ : « Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt quidem per substantiam tria; per consonantiam vero, unum. » Ergo juxta S. Hilarium personae divinae habent tres essentias sen substantias.

Resp. Haec objectio ita solvitur a S. Thoma⁶ : « Ad primum ergo dicendum, quod substantia ibi sumitur pro hypostasi et non pro

1 *De synodis*, n. 68 (M. L. 10, 525).

2 Eodem loco, n. 86.

3 Concilium quidem Antiochenum, celebratum inter annum 260 et 270 (Hefele-Leclercq, t. 1, l. 1, c. 2, § 9), secundum S. Basilium (*Epist.* 52, n. 1, M. G. 32, 394), S. Athanasium (*De synod.* nn. 43 et 45 M. G. 26, 767 et sq.) et S. Hilarium (*De synod.* nn. 81 et 86, M. L. 10, 534 et sq.) vocabulum *ἁμοούσιον* condemnavit; verum non reprobavit sensum, qui a Conc. Nicaeno vocabulo *ἁμοούσιον* attributus est, sed *ἁμοούσιον* fuit reprobatum sensu haeretico, qui a Paulo Samosateno illi tribuebatur. Tamen non desunt, qui putent damnationem *ἁμοούσιον* in Concilio Antiocheno esse rem a semiarianis confictam. Vide Franzelin (*De Deo Trino*, th. 11, schol. 1).

4 *In Symbol. fidei* (Denz.—Bannwart, n. 276, ed. 10).

5 *De synod.*, n. 29, col. 503.

6 1. p., q. 39, a. 2, ad 1.

essentia.» Aliunde abunde constat S. Hilarium de Trinitate recte sensisse.

893. Obj. 4.º Si divinae personae unam eandemque numero essentiam haberent, Deus ratione essentiae recte vocaretur *solus*, *unicus*, *singularis*, etc. Atqui juxta PP., locutiones exclusivae Deo applicandae non sunt. Ita S. Leo M.¹, S. Hilarius², S. Thomas³, etc. Ergo. Item si una numero esset divinarum personarum essentia, haec vere esset individua; tamen S. Anselmus negat⁴ divinam essentiam appellandam esse individuum. Accedit quod PP. dum tribuunt divinae essentiae unitatem individuaalem, vel aliud aequivalens, non ideo faciunt, ut significant identitatem, essentiam inter et divinas personas, sed rem aliam. Sic S. Dionysius Rom.⁵, S. Hilarius⁶, S. Ambrosius⁷, S. Basilius⁸, etc. Ergo.

Resp. Imprimis PP. nullo modo negant Deum recte vocari unicum et singularem etc., si hae voces usurpentur ad significandum aut essentiam, substantiam seu naturam Dei esse unam eandemque numero in singulis divinis personis, aut attributa et praedicata divina esse excludenda ab omni supposito praeter tres divinas personas. Quod PP. negant, est Deum vocari posse solum vel singularem, quum hae voces adhibentur ad excludendam sive pluralitatem personarum, sive societatem et consortium plurium personarum inter se; atque ideo voces illae non sunt utendae ad significandum Deum esse solitarium et sine societate⁹. Deinde S. Anselmus asserit essentiam divinam non esse individuum, si individuum accipitur pro contractione et determinatione speciei ad aliquod singulare; divina enim essentia non est species aliqua quae ad individua contrahi possit. Similiter essentia Dei non est individua, si individuum accipitur pro incommunicabili. Verum nullo modo PP. infitiantur essentiam divinam esse individuum, si individuum sumatur pro re existente et singulari. Postremo dum PP. tribuunt divinae essentiae unitatem individuaalem non ad significandam unitatem numericam et identitatem naturae inter divinas

1 *Serm.* 76, 2 de Pentecoste, c. 2 (M. L. 54, 405).

2 *De Trinitate*, l. 7, n. 38 et alibi (M. L. 10, 231).

3 *l. p.*, q. 31, a. 2.

4 *Monolog.* c. 27, (alibi 28), (M. L. 158, 180).

5 Apud S. Athanas., *De Decretis, Nicaen. Synod.*, n. 26 (M. G. 25, 463).

6 *De Synodis*, nn. 57 et 67 (M. L. 10, cc. 520, 525).

7 *De fide*, l. 1, c. 1, n. 10 (M. L. 16, 553).

8 *Epist.* 8, nn. 3 et 10 (M. G. 32, 250, 263), necnon *Epist.* 38, n. 4, col. 333.

9 Vide S. Thomam, *l. p.*, q. 31, aa. 3 et 4.

personas, sed ad alia, nullo modo excludunt eandem esse numerice naturam divinarum personarum, et alibi hanc etiam unitatem identitatis declarant vel indicant. Imo quum PP. explicant unitatem individualement per simplicitatem, vel non divisionem, vel aequalitatem vel similibus modis, eo ipso indicant divinam naturam esse eandem in divinis personis; secus enim divina natura vel ex pluribus componeretur, vel in plura esset divisa, et divinae personae singulae non essent Deus; quum non omnes unicam naturam divinam haberent.

894. Obj. 5.º S. Gregor. Nazianz. ait¹: «Triplex Deitas me (e lavacro Baptismi) Luciferum oriri fecit.» Atque in aliis PP. reperiuntur quoque aliae locutiones indicantes esse in Deo triplicem essentiam; immo aliqui PP. videntur agnoscere tres deos, et solum prohibent id fateri ex quadam oeconomia et prudentia. Ergo.

Resp. S. Gregor. Nazianz. *pro triplici deitate* accipit triplicem personam divinam, ut abunde constat ex aliis ejusdem S. Doctoris scriptis. Eodem modo accipiendae sunt illae PP. locutiones quae videantur tribuere Deo triplicem essentiam seu substantiam. Demum omnino falsum est SS. PP. agnoscere tres deos, quemadmodum liquet ex eorum auctoritatibus supra allatis, necnon ex testimonio S. Augustini adducto in prooemio.

895. Obj. 6.º PP. complura dicunt quae satis innuunt in Deo non unicam esse substantiam sive essentiam; nam *a*) comparant unitatem divinae essentiae unitati plurium hominum in natura, quos etiam vocant consubstantiales; *b*) vocant divinam essentiam *generantem, genitam, natam*, etc., item dicunt *essentiam de essentia, substantiam de substantia, voluntatem de voluntate*, etc.; *c*) asserunt singulas personas habere essentiam sibi propriam. Ergo.

Resp. Neg. assertum. Ad probationes : ad *a*) dico PP. non comparare unitatem divinae essentiae cum unitate plurium hominum in natura quoad omnia; sed solummodo quoad aliqua, et potissimum ad indicandum singulas divinas personas ejusdem esse perfectionis essentialis. Deinde ad *b*) dicendum in locutionibus illis sumi abstractum pro concreto sive praedicata essentialia pro suppositis. Praeterea locutiones illae *essentia de essentia, substantia de substantia* etc., interdum in PP. reperiuntur ad significandam communicationem, minime vero productionem divinae essentiae aut praedicatorum absolutorum.

¹ *Carmen 3 de Spiritu Sancto*, v. 46 (M. G. 37, 411).

Tandem ad c) dico singulas divinas personas dici ab aliquibus PP. habere propriam essentiam, eo quod singulae divinae personae habeant proprietatem personalem aliis incommunicabilem¹.

896. Obj. 7.º Persona est naturae rationalis individua substantia. Atqui in Deo sunt tres personae realiter distinctae. Ergo sunt in Deo tres substantiae realiter distinctae, atque ideo non est in illo tantum una essentia seu natura.

Resp. Dist. maj. : Persona est naturae rationalis individua substantia, i. e., subsistentia seu substantia incommunicabilis, **conc.**; aliter, **neg. Dist. etiam min. :** in Deo sunt tres personae realiter distinctae, ita ut habeant eandem numerice essentiam, **conc.**, secus, **neg.** Et **neg. cons.** Quapropter ex definitione personae a Boetio tradita solum infertur in Deo inveniri tres subsistentias seu personalitates realiter inter se distinctas; verum hae personalitates ita realiter distinguuntur, ut simul identificentur cum eadem numero essentia, atque dumtaxat realiter distinguantur per oppositionem relativam seu per relationes oppositas, quibus divinae personalitates constituuntur.

897. Obj. 8.º Si tres divinae personae sunt consubstantiales, erunt idem cum eadem numero re, et tamen non erunt idem inter se. Atqui hoc repugnat principio identitatis, seu principio dicenti : *quae sunt eadem uni tertio, sunt idem inter se*. Ergo non est admitenda consubstantialitas divinarum personarum.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : hoc repugnat principio identitatis, prout hoc principium applicatur creaturis, **conc.**; prout applicandum est Deo, **neg.** Et **neg. cons.** Ut principium identitatis applicetur creaturis, sufficit ut duo extrema realiter identificentur cum aliquo tertio, ut jam possit affirmari eorum identitas inter se; in Deo autem hoc non sufficit, quia Deus propter suam infinitatem citra distinctionem realem aequivalet huic distinctioni quoad aliqua praedicata, seu in Deo reperitur distinctio virtualis intrinseca inter aliqua praedicata. Unde principium identitatis in Deo non potest applicari nisi ad ea praedicata inter quae neque reperitur distinctio realis, neque virtualis intrinseca. Verum ad hanc difficultatem et alias similes solvendas ponitur articulus proximus, in quo declaratur distinctio inter divinas personas et divinam essentiam².

¹ Vide PP. Wirceburgenses, *De Deo trino*, d. 5, c. 2, a. 3; praesertim n. 356; Mendive, *De Deo trino*, diss. 1, c. 3.

² Vide PP. Wirceburgenses, loco antea citato.

ARTICULUS IV

De distinctione inter divinas personas et divinam essentiam

898. **Praemitt.** 1.º Probatum est jam supra inter divinam essentiam ac personas non dari distinctionem realem; nunc vero investigandum quatenam inter illa detur distinctio. De variis distinctionibus jam supra dictum est¹; in praesenti vero ulterius distinctio virtualis declaranda est. Distinctio virtualis, ut dicit P. Lossada², idem est ac aequivalentia distinctionis. Haec autem aequivalentia multiplex esse potest. Primo in *causando*, quando res unica praestat effectus, qui praestari solent a multis. 2.º in *essendo*, quando res una secum identificat perfectiones, quae alibi multiplicatae reperiuntur. 3.º in *fundando diversitatem conceptuum*, quando res indivisa realiter fundamentum praebet, ut per conceptus inadaequatos dividatur et menti appareat quasi multiplex. Haec vocari solet distinctio rationis fundamentalis, atque etiam distinctio virtualis *extrinseca*, sive mediata. 4.º Denique distinctio virtualis accipi etiam potest pro aequivalentia distinctionis realis in ordine ad suscipienda praedicata ex se contradictoria citra omnem operationem intellectus; et haec vocatur *distinctio virtualis intrinseca*. Verum praedicata quae ex se seu communiter sunt contradictoria, ubi detur distinctio virtualis intrinseca non sunt contradictoria, seu non mutuo se destruunt, sed amice cohaerent. Quare nullatenus est confundenda haec distinctio virtualis intrinseca cum alia, quae vocatur *extrinseca*; nam distinctio virtualis intrinseca ex se praestat et independenter ab actibus intellectus, ut res possit accipere praedicata contradictoria, quae in illa non talia sunt. Distinctio vero virtualis altera nihil simile tribuit; sed tantum fundamentum, ut intellectus in eadem re distinguere possit distinctas perfectiones et effectus, quae in illa continentur tantum fundamentaliter vel virtualiter.

Quum hic investigatur utrum inter divinam essentiam et personalitates detur distinctio virtualis, sermo est de distinctione virtuali accepta in quarto sensu; nam eam inveniri in 3.º sensu, atque etiam in 1.º et 2.º extra dubium est. Atque in praesenti rejicietur omnis distinctio inter divinam essentiam et personalitates, quae sit independens ab

¹ D. 2, c. 1, n. 108.

² Log. tr. 2, d. 1, c. 4.

actibus intellectus, unice excepta distinctione virtuali intrinseca¹. De distinctione reali nihil amplius est dicendum, quia jam in articulo superiore omnino rejecta est.

899. Praemitt. 2.º Circa distinctionem inter divinas personalitates et divinam essentiam tres sunt praecipuae theologorum sententiae. Imprimis scotistae, ut Frassen², Mastrius³, personalitates ab essentia formaliter ex natura rei distingui affirmant. Altera sententia asserit solum dari distinctionem virtuales extrinsecam, seu rationis ratiocinatae. Ita Suarez⁴, Vazquez⁵, Ruiz de Montoya⁶, Hurtado (Gaspar)⁷, Wirceburgenses⁸, Val (Hon. del)⁹, alique. Tertia denique sententia distinctionem virtuales intrinsecam inter divinas personalitates et divinam essentiam ponit, hancque adhibet ad Trinitatis mysterium explicandum. Propugnant inter alios hanc sententiam Valentia¹⁰, Tanner¹¹, Arriaga¹², Esparza¹³, Zuñiga¹⁴, Borrull¹⁵, Herrera (August.)¹⁶, Viva¹⁷, Rhodes (Georg. de)¹⁸, Maurus (Sylv.)¹⁹, Struggl²⁰, Antoine²¹ (P. G.), Mayr²² (Ant), Pesch (Chr.)²³, Casajoana (Valent.)²⁴. Praeterea P. Suarez²⁵ mentionem facit duarum aliarum opinionum, quae extremae sunt, quarum altera, Durandi, inter personalitates et essentiam, eam distinctionem admittit, quae inter rem et modum ejus datur, et altera Aureoli, neque distinctionem rationis admittit.

1 Vide dicta supra *De Deo uno*, d. 2, c. 1.

2 *De Deo uno*, tr. 1. d. 2, 2, a. q. 2.

3 *De Deo uno*, d. 2, a. 2.

4 *De Trinit.* 1. 4, c. 4.

5 *In 1. p.*, d. 120, c. 4.

6 *De Trinit.*, d. 11, s. 3; d. 12, s. 2.

7 *De Trinit.*, Diff. 6.^a

8 *De Trinit.*, d. 6, a. 1, n. 366.

9 *De Trinit.*, c. 2, a. 2, n. 62.

10 *De Deo trino*, d. 2, q. 1, p. 2, ad fin.

11 *De Deo trino*, d. 4, q. 3, dub. 2, n. 12.

12 *De Trinit.*, d. 42, s. 5.

13 *In 1. p.*, q. 38; a. 10.

14 *De Trinit.*, q. 28, d. 3, dub. 6.

15 *De Trinit.*, d. 12, s. 4.

16 *De Trinit.*, q. 2.

17 *De Trinit.*, d. 5, s. 2.

18 *De Trinit.*, q. 2, s. 1, § 4.

19 *In 1. p.*, l. 2, q. 100.

20 *De Trinit.*, d. 1, q. unic., a. 2.

21 *De Trinit.*, c. 3, a. 3.

22 *De Deo trino*, d. 5, q. 3, a. 3, n. 775.

23 *De Deo trino*, s. 3, a. 2, n. 621.

24 *De Deo trino*, disq. 5, c. 2, a. 3.

25 Loco antea citato.

Thesis. Inter divinam essentiam ac relationes ponenda videtur distinctio virtualis intrinseca; distinctio vero formalis ex natura rei rejicienda est.

900. Prob. 1.^a p. Inter ea datur distinctio virtualis intrinseca. quae quum sint realiter idem, citra operationem intellectus accipiunt praedicata ex se contradictoria. Atqui divina essentia ac divinae personalitates citra operationem intellectus ex una parte accipiunt praedicata ex se contradictoria; ex altera vero sunt idem realiter. Ergo. *Prob. min. 1.º accipiunt praedicata contradictoria. Esse realiter Filium Dei; non esse realiter Filium Dei; item esse communicabile; non esse communicabile;* et alia multa hujusmodi sunt vere ex se contradictoria. Atqui de divina essentia potest dici eam *esse realiter* Filium Dei; de paternitate vero sive de Patre *non esse realiter Filium Dei;* item *essentia est communicabilis*, filiatio aut paternitas *non est communicabilis*. Ergo de essentia et de personalitatibus praedicantur contradictoria, si ea ex se considerentur. *2.º sunt idem realiter.* Nam inter personalitates et divinam essentiam non dari distinctionem stricte realem jam probatum est. Quod vero neque distinctio formalis ex natura rei detur, in 2.^a parte ostenditur. Et quod non detur distinctio modalis, ut volebat Durandus, elucet, quia aliter in Deo daretur compositio ex modo et re, et non esset simplicissimus. Praeterea omnia argumenta quae in 2.^a parte contra sententiam Scoti fiunt, a fortiori probant contra sententiam Durandi.

901. Prob. 2.^a p. 1.º Ex Conc. Lat. IV, cap. *Damnamus*, dicente : « et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas : quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina. » Atqui si ante intellectus operationem datur a parte rei vera distinctio inter essentiam et divinas personas, tunc non *quaelibet trium personarum est* simpliciter et absolute *illa res* quemadmodum a Concilio asseritur. Ergo.

902. 2.º Juxta scotistas formalitas divinae personalitatis vere a parte rei non est formalitas divinae essentiae, quocirca divina essentia et personalitas sunt vere a parte rei duae formalitates. Atqui hoc nullatenus est admittendum; etenim illae duae formalitates quum juxta eosdem scotistas sint invicem conjunctae ac unitae, facerent veram compositionem, quae prorsus a Deo rejicienda est. Ergo.

903. 3.º Illae formalitates quarum una vere non est altera, aut sunt singulae simpliciter et absolute infinitae, aut secus. Si primum assumatur, jam una formalitas continet omnem perfectionem absolute et simpliciter, atque ideo altera superfluit : si vero dicatur 2.um, jam singulae formalitates sunt finitae; atque ideo et complexus earum erit finitus, quum ex rebus finitis non possit nisi finitum exurgere; quapropter Deus qui ex illis formalitatibus constaret, finitus esset, quod plane est absonum.

904. Nota. Quamvis de divina essentia ac de personalitatibus dici possint praedicata ex se contradictoria, non idcirco de eisdem propositiones contradictorias praedicare licet; nam ex propositionibus contradictoriis una est falsa, altera autem vera, illae autem praedicationes *essentia Dei non generatur, Filius generatur* ambae sunt verae propter distinctionem virtualement inter essentiam ac personalitates. Quamobrem ut propositiones sint contradictoriae non modo de subjecto realiter eodem, sed etiam aliquando de eodem virtualiter esse debent.

905. Obj. 1.º Ea de quibus contradictoria praedicari possunt, realiter distinguuntur. Atqui juxta nos de essentia ac de personalitatibus contradictoria praedicari possunt. Ergo realiter distinguuntur, quod est falsum.

Resp. Dist. maj. Ea de quibus contradictoria praedicari possunt, realiter distinguuntur in ente finito, **conc.**; in ente increato, **subdist.** : si inter illa detur distinctio virtualis, **neg.**; secus, **conc.** In rebus creatis ubicumque dentur praedicata contradictoria, dari quoque realem distinctionem opus est; quia in creaturis praedicata contradictoria ex se, semper sunt vere contradictoria et mutuo se destruunt. In Deo autem propter sublimitatem ac eminentiam essentiae ipsius, dari possunt praedicata ex se contradictoria sine ulla distinctione a parte rei, sed cum sola distinctionis aequivalentia; talia enim praedicata respectu Dei non sunt contradictoria.

906. Obj. 2.º In Deo inter absoluta et relativa seu personalitates juxta nos datur vera capacitas praedicata contradictoria suscipiendi. Ergo in Deo citra operationem intellectus datur a parte rei aliqua vera distinctio stricte realis. Ergo ponenda est in Deo distinctio formalis ex natura rei inter absoluta et relativa seu personalitates.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia juxta nos in Deo ante operationem intellectus nulla a parte rei datur distinctio, sed sola distinctionis aequivalentia.

907. Obj. 3.º Praedicata contradictoria sese invicem excludunt. Ergo si essentiae ac personalitatibus conveniunt praedicata contradictoria, aliquid est, v. gr., in essentia excludens ipsius contradictorium, quod invenitur in personalitatibus. Atqui quae sese invicem excludunt, realiter distinguuntur. Ergo posita virtuali distinctione ponitur etiam aliqua realis distinctio inter essentiam et personalitates.

Resp. Dist. ant. : praedicata contradictoria sese invicem excludunt, si sint vere contradictoria, **conc.**; si sint ex se contradictoria, sed tamen propter sublimitatem entitatis de qua praedicantur non sint vere talia, **neg.** **Et dist. etiam cons. :** si essentiae et personalitatibus conveniunt praedicata ex se contradictoria, quae tamen non sint talia respectu essentiae et personalitatum Dei, est aliquid in essentia excludens ipsius contradictorium quod invenitur in personalitatibus, **neg.**; aliter, **conc.** Proinde quum supra, in nostrae sententiae probatione dixerimus de essentia Dei ac de divinis personalitatibus posse praedicari contradictoria, illud accipiendum est de contradictoriis, quae sint talia ex se; sed tamen propter eminentiam ac sublimitatem divinae essentiae illa eadem contradictoria non sunt talia respectu divinae essentiae ac personalitatum.

908. Obj. 4.º Si propter praedicata ex se contradictoria ponitur distinctio virtualis inter essentiam et personalitates, eodem modo esset ponenda in ipsa paternitate. Atqui hoc postremum a nemine admittitur. Ergo. **Prob. maj.** Quia etiam de ipsa paternitate possunt contradictoria praedicari, videlicet ratione paternitatis essentia est Pater, et ratione ejusdem paternitatis essentia non est incommunicabilis, quum tamen paternitas sit incommunicabilis; ac proinde paternitas communicat unum ex suis praedicatis divinae essentiae et aliud non communicat; atque ideo est in paternitate praedicatum communicabile, et aliud incommunicabile.

Resp. Neg. maj. et ad probationem dico non ideo unum praedicatum paternitatis communicari essentiae, aliud vero non communicari, quia inter ea vigeat virtualis distinctio; sed ex eo quod essentia sit capax unius denominationis, non vero alterius, quemadmodum eadem cognitio objectum externum habens citra virtualem distinctionem diversas continet denominationes, v. gr., *cognoscentis* et *cogniti*, et tamen non tribuit subjecto, cui inest, nisi denominationem *cognoscentis*, eo quod ab ea forma non sit capax denominationis *cogniti*.

909. Obj. 5.º Si in divinis daretur distinctio virtualis, ibi non

retineret suum robur forma syllogistica : haec enim forma fundatur in illis principiis : *quae sunt eadem sive identificata uni tertio*, etc., quae quidem principia amittunt suam vim, ut apparet, semel admissa distinctione virtuali. Ergo.

Resp. Etiam posita distinctione virtuali suum robur servat forma syllogistica, dummodo applicetur praedicatis divinis, quae non modo sint idem realiter, verum etiam virtualiter. Praeterea haec distinctio non videtur admittenda nisi inter praedicata Dei absoluta et relativa seu personalitates, et inter paternitatem et filiationem ex una parte, et spirationem activam ex altera; et ideo in argumentationibus non est attendenda, nisi ex praedicatis Dei absolutis et relativis, vel ex paternitate vel filiatione et spiratione activa fiant.

910. Obj. 6.º Distinctio virtualis intrinseca est prorsus inutilis et circulum committit. Ergo prorsus repudianda est. *Prob. ant.* Nam nihil explicat, sed tantum affirmat Deo convenire praedicata ex se contradictoria sine contradictione, quod praecise est res explicanda; deinde committit circulum, quia revera nihil dicit, nisi praedicata ex se contradictoria non sunt talia, quia non sunt talia. Ergo.

Resp. Neg. ant. et ejus probationes. Ad hoc quidem declarandum, imprimis prae oculis habendum est ad infinitam Dei perfectionem pertinere, quemadmodum ex fide constat, esse in illo tres personas realiter distinctas, ex quibus duae sunt productae; quare hae duae personae recte dicuntur productae, quae praedicatio non convenit essentiae, quae est omnino improducta. Quocirca ipsi Deo conveniunt praedicata quae in creaturis constanter sunt contradictoria; quum esse productum et non esse productum in creaturis necessario mutuo se destruant vel repugnent.

Quaeritur igitur, cur rem eandem esse productam et non esse productam, esse filiationem ratione sui, et non esse filiationem ratione sui, et alia praedicata similia non sint in Deo contradictoria, licet talia videantur, et in creaturis re ipsa sint talia. Ratio videtur esse, quia ex una parte in Deo, quum omnia absoluta sint omnino necessaria, eo ipso nihil potest dari, quod ea destruat, vel faciat ea repugnare; ex altera vero parte subjectum producens et terminus productus in Deo cum unica natura divina identificari debent; quia aliter in Deo reperiatur aliquid limitatum, et compositio ex limitato et illimitato, quod infinitae Dei perfectioni manifeste repugnat. Quapropter, quum infinita Dei perfectio exigat, ut res producta cum improducta identifice-

tur, non potest Deo deesse virtus ad id consequendum. Datur igitur in Deo distinctio virtualis intrinseca, quia hoc ex principiis revelatis inferri videtur; talis enim distinctio non repugnat, quia infinita Dei perfectio exigit, ut in Deo res producta cum improducta identificetur; neque res producta facere potest, ut hoc repugnet, quia necessario requirit rem improductam, et ab ea oritur, et cum ea identificari necessario postulat. In creatis autem hoc evenire nequit, quia propter eorum limitationem subjectum producens non potest identificare cum sua natura terminum productum.

Aliunde in creatis omnia praedicata realiter identificata sunt sibi invicem convenientia et non se excludunt, quum omnia simul identificata producantur, ac proinde omnia simul idem esse cum iisdem praedicatis recipiant, et sic in nullo praedicato dari potest exclusio, et consequenter neque distinctio virtualis intrinseca, quae requirit, ut unum praedicatum possit dici de una re, v. gr., de filiatione quod sit producta, et idem praedicatum non possit dici de altera re cum priore identificata, v. gr., de natura divina. Neque inter divinam essentiam et attributa absoluta, neque inter attributa absoluta invicem est ponenda distinctio virtualis intrinseca, quia ex una parte, ut supra dictum est, n. 111, non est ibi necessitas talis distinctionis; ex altera vero, quia perfectiones Dei necessariae et absolutae sunt simpliciter tales, et ideo si una excluderet aliam independentem ab actibus intellectus, eo ipso esset imperfecta, quia a parte rei non exigeret omnem perfectionem. Neque ponenda videtur talis distinctio ratione actuum contingentium, quia si ita esset, Deus non esset sufficienter actus purissimus, quia intrinsece per distinctionem virtualem intrinsecam ulterius esset actuandus.

Ex dictis jam patet per distinctionem virtualem intrinsecam non committi circulum; admittitur enim, quia ex doctrina revelata inferri videtur, et per illam res explicatur, non praecise quia datur; sed quia infinita Dei perfectio et potentia requirunt et obtinere possunt, ut terminus productus cum natura subjecti producentis identificetur.

Atque id quod de personis productis dictum est, similiter de persona producenti dicendum est; quia si inter paternitatem et essentiam non daretur distinctio virtualis intrinseca, paternitas non distingueretur a filiatione neque ab spiratione passiva, sicuti ab ipsis essentia non realiter distinguitur, et ideo, non essent in Deo plures personae.

911. Obj. 7.º Distinctio virtualis intrinseca est superflua ut

res ad mysterium Sanctissimae Trinitatis attinentes explicantur, et sufficit distinctio virtualis extrinseca seu rationis ratiocinatae. Ergo est rejicienda.

Resp. Neg. ant. et cons. Nam Deo independenter ab omni distinctione rationis convenit Filium et Spiritum Sanctum esse productos, et divinam essentiam, cum qua identificantur, non esse productam, ac proinde haec praedicata et alia similia non oriuntur ex sola distinctione rationis, quum ab illa prorsus sint independentia, neque unquam sola distinctio rationis praestare potuit, ut res realiter et adaequate identificatae cum tertia, realiter inter se distinguantur.

Nec refert quod ad explicandum mysterium Trinitatis praecisiones et reduplicationes adhibeamus; quia adhibitio praecisionis et reduplicationis non significat talem usum esse semper necessarium vel sufficientem ad rem explicandam: sic, v. gr., dicimus *homo sentit quatenus animal, intelligit quatenus rationale*, non tamen inferitur, reduplicationem esse necessariam vel sufficientem ad explicandam distinctionem inter actum sentiendi et actum intelligendi, aut inter unum et alium non dari distinctionem nisi dependenter a reduplicatione vel a distinctione rationis ratiocinatae.

CAPUT II

De cognoscibilitate mysterii SS. Trinitatis

ARTICULUS I

Utrum mysterium SS. Trinitatis per solam rationem naturalem cognosci possit, et utrum huic contrarium sit.

912. Praemitt. 1.º Investigandum est hic, utrum mysterium Trinitatis cognosci aliquo modo possit per rationem naturalem ex mundo visibili, seu ex his cognoscendi mediis quae sine revelatione Dei proprie tali, seu sine communicatione talis mysterii a Deo facta modo extraordinario, habentur. Nonnulli, ut moderni g ntheriani, videntur tenuisse mysterium Trinitatis naturaliter demonstrari posse, et ab aliquibus hic error tribuitur Raymundo Lullio; verum P. Vazquez dicit¹ illum solum docuisse mysterium Trinitatis posse evidenter demonstrari posito lumine fidei et divinae revelationis. Alii contra asseruerunt mysterium Trinitatis oppositum rationi naturali existere atque cum ea pugnare. Ita etiam tenent rationalistae moderni. Doctrina vero catholica et a Conc. Vatic. definita, est mysteria proprie talia per rationem naturalem demonstrari non posse; immo videtur quoque affirmandum esse, quamvis minus certum sit, nullam omnino notitiam de mysterio Trinitatis aliove simili per rationem naturalem obtineri posse².

¹ *De Deo trino*, d. 133.

² Vide P. Suarez, *De Trinit.*, l. 1, c. 11; Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 41, et sq.; Borrull, *De Trinit.*, d. 1; Billuart, *De Trinit.*, diss. 1, a. 4; Franzelin, *De Deo trino*, th. 17 et sq.; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 496.

Thesis I. *Mysterium Trinitatis per rationem naturalem seclusa revelatione demonstrari sive certo cognosci nequit, imo neque ejus possibilitas, neque naturaliter de illo aliqua probabilitas, vel simplex apprehensio haberi potest.*

913. Prob. 1.^a p. 1.º ex S. Script. Apud *Matth.* XI, 27, legitur : « Et nemo novit Filium, nisi Pater : neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. » Et apud *Luc.* X, 22 : « Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater ; et quis sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. » Haec autem testimonia satis aperte indicant Patrem et Filium, ac proinde Trinitatem, nonnisi per revelationem cognosci posse. Rursus in *I Cor.* II, 7, 10 : « Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus saeculi cognovit... Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum : Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. » In hoc testimonio asseritur mysterium Incarnationis non posse cognosci nisi per revelationem, non apparet autem cur cognosci non posset, si mysterium Trinitatis esset naturaliter cognoscibile. Ergo.

914. 2.º Ex Conc. Vat. in const. *Dei Filius*, cap. 4, dicente : « Praeter ea ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possent. » Atqui si aliquod mysterium est in Deo absconditum, praesertim est mysterium Trinitatis. Ergo hoc mysterium juxta Conc. Vatic. nisi divinitus revelatum innotescere non potest. Item in eodem loco, can. 1, dicitur : « Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari ; A. S. »

915. 3.º ex PP. S. Athanasius ait¹ : « Nempe hic rursus hominum cogitationes superat et transcendit Filii generatio... Sane rerum creatarum generatio ex similitudine cognoscitur : quia vero *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui Filius revelaverit* : idcirco sancti quibus id Filius reve-

¹ *De Decret. Nicaen. Synod.*, n. 12 (M. G. 25, 443).

lavit, imaginem quamdam ex rebus aspectabilibus nobis huiusmodi verbis reliquerunt... Haec autem exempla licet levia sint admodum et obscura ad id quod cupimus exprimendum : ex his tamen intelligi potest aliquid quod sit supra hominum naturam, nec Filii generationem nostrae esse similem.» S. Epiphanius ait¹ : «Etenim praetervolant ac cedunt omnia, et, ratiocinationibus argumentisque relictis, sacrarum se Litterarum auctoritati sententiaeque submittunt, quae istud ipsum pronuntiant : *Nemo novit Filium, nisi Pater : neque Patrem, nisi Filius, et cui revelaverit.* Revelat autem per Spiritum Sanctum non iis qui syllogismis se suis et argutiis comprehendere nituntur, sed iis dumtaxat qui in se sincere perfecteque crediderint.» Et S. Greg. Nazianz.² : « Quomodo ergo, inquires, genitus est (Filius)? Haud magna esset haec generatio, si a te percipi posset...»

Similiter ex PP. Latinis. Sic S. Hilarius³ : «Inserere te in hoc secretum, et inter unum ingenum Deum, et unum unigenitum Deum, arcano te inopinabilis nativitatis immergere.» Et S. Hieronymus⁴ : «Non dico de mysterio Trinitatis cuius recta confessio est ignoratio scientiae...» Demum S. Fulgentius⁵ : «Sola, quantum arbitror, immutabilis illa sempiternitas Trinitatis reperietur incomprehensibilitas digna miraculo, quae sic excedit omne quod cogitare vel sapere possumus, sicut superat omne quod sumus.»

916. 4.º Si mysterium Trinitatis demonstrari posset, hoc esset aut a priori, aut a posteriori ex creaturis, aut ab aliquo attributo divino naturaliter cognito; non enim aliud medium assignari potest pro cognitione illius mysterii naturaliter habita. Atqui nihil horum dici potest. Ergo. *Prob. min.* Non a priori; quia mysterium Trinitatis nullam habet causam nec principium aliquod extra ipsum mysterium. Non a posteriori ex creaturis; quia ex rebus creatis solum evincitur existentia unius entis a se infinite perfecti, minime vero Trinitas personarum. Immo ex rebus creatis naturaliter cognitis potius videtur inferri repugnantia tanti mysterii; quia hoc mysterium videtur contrarium illi principio, nimirum *quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se*; quod quidem axioma ex creaturis evidens est. Postremo nec Trinitatis mysterium ex alio Dei attributo naturaliter cognito demonstrari potest;

¹ *Haer.* 76, confutat. 7 (M. G. 42, 563).

² *Orat.* 29, n. 8 (M. G. 36, 83).

³ *De Trinit.*, l. 2, n. 10 (M. L. 10, 58).

⁴ *In Isai.* l. 18, initio (M. L. 24, 627).

⁵ *Ad Trasimundum*, l. 2, c. 1, (M. L. 65, 245).

nam ratio naturalis ostendit omnia divina attributa esse inter se realiter identificata; cum hac autem reali identitate omnium quae in Deo reperiuntur, videtur repugnare, nedum colligi, Trinitas personarum. Ergo.

S. Thomas postquam ostenderit esse impossibile per rationem naturalem cognoscere Trinitatem, ita prosequitur¹: « Qui autem probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. 1.º quidem, quantum ad dignitatem ipsius fidei, quae est ut sit de rebus invisibilibus, quae rationem humanam excedunt... 2.º quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes quae non sunt cogentes, cedit in irrisionem infidelium. Credunt enim quod hujusmodi rationibus innitatur, et propter eas credamus. Quae igitur fidei sunt, non sunt tentanda probari nisi per auctoritates his qui auctoritates suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod praedicat fides.»

917. Prob. 2.^a p. Nam si demonstraretur possibilitas SS. Trinitatis, eo ipso demonstraretur quoque ejus existentia; nam in Deo quidquid est possibile, jam actu existit, eo quod sit ens simpliciter necessarium et actus purissimus. Atqui, ut probatum est in prima parte assertionis, existentia SS. Trinitatis demonstrari nequit per solam rationem naturalem. Ergo. Praeterea non demonstratur possibile per rationem naturalem, quod eidem videtur impossibile. Atqui mysterium Trinitatis videtur rationi naturali impossibile, eo quod videatur oppositum illi principio *quae sunt eadem uni tertio*, etc. Ergo.

918. Prob. 3.^a p. 1.º Quia auctoritates in 1.^a assertionem allatae innuunt Trinitatis mysterium absque revelatione nullo modo innotescere. Atqui si per solam rationem naturalem probabilitas aliqua vel saltem simplex apprehensio de Trinitatis mysterio haberetur, jam aliquo modo mysterium illud absque revelatione innotesceret. Ergo.

919. 2.º Imprimis nullum medium naturale assignari potest, quod appareat probabiliter connexum cum Trinitatis mysterio, sed potius reperiuntur media aliqua, ut illud principium *quae sunt eadem uni tertio*, etc., quae videntur ostendere repugnantiam illius. Ergo per

1 1. p., q. 32, a. 1.

solam rationem naturalem non potest obtineri aliqua SS. Trinitatis probabilitas; ad hoc enim requireretur aliquod medium naturale eam probabilitatem manifestans. Deinde sine revelatione, neque simplex apprehensio Trinitatis habetur : tum quia non apparet unde similis apprehensio excitari possit; tum quia aut potius apprehenderetur repugnantia illius mysterii, aut cum pluralitate divinarum personarum repraesentaretur quoque pluralitas deorum.

**Thesis II. Mysterium SS. Trinitatis
non est rationi naturali repugnans.**

Est certa ex fide.

920. *Prob. 1.º* Ex Conc. Vat. in const. *Dei Filius*, cap. 4 dicente: « Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest : cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit : Deus autem negare se ipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere... Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus.» Quibus verbis non modo assertio nostra traditur, verum etiam ratio ipsius declaratur.

921. *2.º* Licet ratio naturalis absque revelatione attingere Trinitatis mysterium non valeat, tamen neque ejus repugnantiam demonstrare potest. Ergo mysterium Trinitatis non est contra ea, quae a ratione naturali evidenter demonstrantur. *Prob. ant. quoad 2.^{am} partem.* Principia quibus humanus intellectus sua ratiocinia ac demonstrationes instituit, desumuntur ex rebus finitis et limitatis. Atqui ex hujusmodi principiis, quamvis colligere valeamus quidquid perfectionis in creaturis existit, a fortiori in Deo, modo tamen altiore, reperiri, nullatenus ex illis inferre possumus in Deo tantum esse unam personam; nam natura divina infinite distat a rebus creatis et est ordinis infinite superioris, atque ideo non est mensuranda ac regulanda ex principiis finitis et limitatis. Ergo.

922. *3.º* Tum quia contrarietas solum reperiri potest inter res ejusdem ordinis, ac proinde cum intellectus creatus sit ordinis infinite inferioris respectu Dei, debet esse Deo subjectus et non illi contrarius; tum quia ipsa ratio naturalis dictat posse in Deo aliquid reperiri, quod omnino superet vires intellectus creati; ac proinde quod primo

aspectu videatur contrarium rationi naturali prout ex rebus finitis discurrit, tametsi revèra illud non sit intellectui creato contrarium, sed solummodo supra ipsius vires naturales.

923. Obj. 1.º In *Genes.* I, 26, legitur : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Ergo homo est imago sive similitudo Trinitatis: sed ex imagine seu similitudine alicujus rei in ipsius cognitionem devenire possumus; ergo ex homine divina Trinitas cognosci potest.

Resp. Conc. ant. et dist. cons. : homo ita est imago Trinitatis ut per rationem naturalem possit cognosci sub ratione imaginis illius mysterii, **neg.;** aliter, **conc.** Quantumvis homo sit imago Trinitatis, nihil apparet in eo per naturale lumen intellectus quod referat unam substantiam in tribus personis realiter distinctis subsistentem. Similiter quamvis homo et quaelibet creatura connectatur cum Deo prout est in se, ac proinde cum Deo trino; tamen haec connexio per intellectum creatum nullo modo detegitur; sed per creaturas intellectus creatus cognoscit Deum esse ens a se, omniscientem, omnipotentem, etc.

924. Obj. 2.º Richardus a S. Victore dicit¹ : « Credo sine dubio, ad quamcumque explanationem veritatis non modo probabilia, imo etiam necessaria argumenta non deesse. » Atque in eandem sententiam inclinari videntur nonnulli alii. Ergo.

Resp. S. Thomas solvit² hanc objectionem dicendo, Richardum a S. Victore non intendisse significare reperiri argumenta naturalia ad existentiam SS. Trinitatis ostendendam, sed posita fide illius mysterii posse reperiri argumenta ad illius convenientiam declarandam. Quod si Richardus a S. Victore ejusque asseclae intenderunt significare non deesse argumenta naturalia, posita revelatione SS. Trinitatis, ad ejus existentiam probandam, relinquendi sunt.

925. Obj. 3.º Ex argumento quod tribuitur Raymundo Lullio ita se habente : ubicumque est concordia, est etiam pluralitas. In divina autem bonitate est concordia. Ergo in divina bonitate est pluralitas. *Prob. min.* Quia ubicumque est actus, est concordia agentis et acti in ipso actu. In divina autem bonitate est actus seu *bonificare*. Ergo ibi est concordia *bonificativi* et *bonificabilis* in actu *bonificandi*.

¹ *De Trinitate.*, I, 1, c. 4.

² *I. p.*, q. 32, a. 1, ad 2.

Resp. Conc. maj. et neg. min. *Ad prob. neg. etiam min.*, si accipiat de actu *bonificandi* realiter distincto a *bonificativo* et *bonificabili*. Imprimis in argumento adducto assumitur tanquam probatum id, quod maxime demonstrandum erat, videlicet in Deo reperiri concordiam, concordia enim jam supponit realem distinctionem inter eos, qui inter se concordant; atque ideo assumere tanquam certum in Deo adesse concordiam, est jam supponere in Deo personas realiter distinctas inter se concordantes, ac proinde assumere tanquam demonstratum, quod demonstrandum erat. Praeterea ex illo discursu nullatenus patet divinam essentiam seu naturam inferre tres personas realiter distinctas, sc., *bonificativum* (Pater), *bonificabile* (Filius), et *actus bonificandi* (Spiritus Sanctus); sed ex discursu naturali contrarium elucet, nimirum Deum esse bonum per bonitatem ipsi identificatam citra omnem productionem et distinctionem realem. Quapropter quum allatum ratiocinium sit fundamentum caeterorum quae Raymundo Lullio tribuuntur pro existentia SS. Trinitatis demonstranda, liquet nihil ex talibus argumentis pro naturali demonstratione mysterii Trinitatis evinci.

926. Obj. 4.º Ratione naturali constat eandem animam in partibus corporis realiter distinctis reperiri. Ergo similiter eadem substantia poterit reperiri in personis realiter distinctis.

Resp. Conc. ant. et neg. consequentiam. Nam anima humana realiter distinguitur a partibus corporis cum quibus unitur, sed divina substantia est realiter identificata cum divinis personis quae inter se realiter distinguuntur.

927. Obj. 5.º multipliciter : a) Bonitas infinita est infinite communicabilis; sed non potest infinite communicari ad extra; ergo ad intra. b) Generari sibi simile est perfectio; ergo tribuenda est Deo; sed Deus non potest generare sibi simile ad extra; ergo intra ipsum Deum. c) Perfecta felicitas societatem plurium postulat; ergo cum Deus sit infinite felix, contineat oportet societatem plurium; atqui in Deo nequeunt esse plures naturae realiter distinctae; ergo saltem sunt plures personae.

Resp. ad a) Bonitas infinita ex ratione naturali non apparet quae ratione possit communicari intra ipsum Deum inter personas realiter distinctas : quocirca ex ratione naturali solum elucet divinam bonitatem posse communicari ad extra.

Ad b) Ex ratione naturali videtur impossibile Deum posse ge-

nerare personam, quae sit Deus habens eandem substantiam cum generante.

Ad c) Ratio naturalis existimaret Deum esse felicissimum citra omnem realem distinctionem intra ipsum Deum; quia talis distinctio realis, naturaliter existimaretur repugnans et opposita divinae simplicitati. Quocirca in his omnibus argumentis intenditur deducere aliquid, quod ratio naturalis sibi relicta minime deduceret, sed potius arbitraretur illud esse impossibile.

928. Obj. 6.º Quicumque intelligit, producit verbum. Sed Deus Pater intelligit. Ergo Deus Pater producit Verbum. Sed inter producentem et productum adest realis distinctio. Ergo inter Patrem et Verbum productum est realis distinctio.

Resp. Dist. maj. : quicumque intelligit per intellectionem finitam et a sua essentia distinctam producit verbum, **conc.**; quicumque intelligit per ipsam suam essentiam et substantiam, **subdist.** : producit Verbum ita ut hoc possit conjici ex sola ratione naturali, **neg.** : secus, **conc.** Et **concess. min., dist. cons.** : Deus Pater producit Verbum habens eandem producentis essentiam et substantiam, ac proinde per productionem quae ex sola ratione naturali conjici non potest, **conc.**; aliter, **neg.** Quapropter ex illo argumento solum infertur omnes qui intelligant per cognitionem realiter ab ipsis distinctam producere verbum sive cognitionem; sed minime apparet ex allato argumento illum qui intelligat per suam essentiam seu substantiam producere Verbum; sed potius ex sola ratione naturali contrarium affirmaremus.

929. Obj. 7.º Si mysterium Trinitatis per rationem naturalem cognosci non posset, superfluum esset tale mysterium revelare. Atqui hoc nullatenus dicendum est. Ergo.

Resp. Neg. maj. Quia etsi mysterium Trinitatis ex solis mediis naturalibus cognosci nequeat; nihilominus ratio nostra illud ex divina revelatione cognoscit. Atque Trinitatis revelatio fuit convenientissima et necessaria; tum quia aliter mysterium Incarnationis, a quo accipimus omnia bona in ordine supernaturali, agnosci non posset; tum quia sine illa non possemus colere et adorare tres divinas personas, a quibus omnia accepimus et quibus tota aeternitate fruendum est beatis.

ARTICULUS II

De cognoscibilitate Trinitatis per rationem naturalem posita revelatione¹

930. Praemitt. Agendum est in hoc articulo, utrum posita revelatione possit SS. Trinitas demonstrari vel saltem probabiliter cognosci per solam rationem naturalem. Hoc vero accipiendum est de cognitione, quae habeatur per facultates naturales et per media mere naturalia, et ita ut revelatio solum juvaret indirecte, quatenus tribueret majorem lucem et faceret melius cognoscere res naturales. Non igitur de cognitione sermo est, quae nitatur aut in revelatione abstracte sumpta, aut in cognitione actus supernaturalis, licet abstracta, aut in auctoritate humana approbante revelationem. Item investigandum est qua ratione per divinam revelationem nobis formemus ideam SS. Trinitatis, et utrum ad id ex rebus naturalibus juvari possimus.

Thesis I. Posita revelatione, intellectus humanus non potest demonstrare mysterium Trinitatis ex solis mediis naturalibus, neque illius existentiam probabiliter ostendere, neque ejus possibilitatem.

Haec thesis est communiter recepta quod ad primam partem attinet; ceterae vero partes etiam multo probabiliores videntur.

931. Prob. 1.^a p. 1.º Quia mysterium Trinitatis est supra captum naturalem intellectus humani ejusque vires naturales excedit, ut ex dictis in articulo antecedenti constat. Atqui per divinam revelationem non ita augentur vires et capacitas intellectus, ut hic ex rebus naturalibus possit gradum facere ad cognoscendas res supernaturales. Ergo. *Prob. min.* Quia per divinam revelationem tribuitur lumen ad cognoscendas res quae revelantur propter divinam auctoritatem; non autem altius lumen ad cognoscendas res naturales prout sunt in se ipsis.

932. 2.º Quia divina revelatio nec ostendit aliquod medium naturale ratione sui postulare existentiam mysterii Trinitatis, nec ali-

¹ Suarez, *De Trinit.*, l. 1. c. 12; Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 43; Frassen, *De Trinit.*, d. 1, q. 3; Borrull, *De Trinit.*, d. 2; Gonet., *De Trinit.*, d. 7, a. 1.

quod principium naturale illam continere virtualiter. Ergo non est unde ratio naturalis possit demonstrare existentiam SS. Trinitatis ex mediis naturalibus etiam posita divina revelatione.

933. Prob. 2.^a p. Quia etiam posita divina revelatione nullum medium pure naturale nec principium aliquod evidens afferri potest, quod appareat vel probabiliter cum mysterio SS. Trinitatis connexum. Ergo existentia SS. Trinitatis, etiam posita revelatione, ex mediis pure naturalibus nec probabiliter ostenditur.

934. Prob. 3.^a p. 1.º Quia si posita revelatione, ex solis mediis naturalibus mysterium Trinitatis demonstraretur possibile, eo ipso demonstraretur quoque existens; quia SS. Trinitas necessario existit. Sed in 1.^a parte hujus assertionis ostensum est mysterium Trinitatis, etiam posita revelatione, ex mediis pure naturalibus non demonstrari existens. Ergo.

935. 2.º Quia etiam posita revelatione non clare apparet quare ratione plura ad mysterium Trinitatis spectantia non sint repugnantia. Ergo etiam posita revelatione mysterium Trinitatis non apparet evidenter possibile. *Prob. ant.* Quia etiam posita divina revelatione minime clare apparent sequentia : mysterium Trinitatis non repugnare illi principio *quae sunt eadem uni tertio*, etc.; unam personam esse ab altera productam et quoad omnia esse aequalem producenti; personam produci, et ejus essentiam seu substantiam non produci; unam subsistentiam infinitam non exhaurire totam divinae naturae vim subsistendi; tres personas realiter distinctas et conjunctas per eandem numero essentiam non facere compositionem, etc.

936. 3.º Quia etiam posita revelatione nullum affertur medium pure naturale evidenter ostendens possibilitatem SS. Trinitatis.

Thesis II. Mens humana per divinam revelationem plura de SS. Trinitate cognoscit, ea tamen non cognoscit instar earum rerum quarum habetur intrinseca evidentia, sed per analogiam ex iis quae naturaliter cognoscuntur desumptam.

Haec thesis videtur certa.

937. Prob. omnes partes assertionis simul ex Conc. Vat., sess. 3, cap. 3, dicente : « Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter

cognoscit analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo : nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicenda instar veritatum, quae proprium ipsius objectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contexta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino : per fidem enim ambulamus, et non per speciem (2 *Cor.* V, 7).»

938. Prob. speciatim 1.^a p. Quia mens humana per divinam revelationem non modo existentiam SS. Trinitatis cognoscit, verum etiam alia multa ad illud mysterium pertinentia, ut ex decursu hujus tractatus elucebit.

939. Prob. 2.^a p. Quia de mysterio SS. Trinitatis non habemus intrinsecam evidentiam; aliter enim appareret evidenter ejus possibilitas, quae tamen non ostenditur, prout dictum est.

940. Prob. 3.^a p. Quia divina revelatio non infundit menti nostrae species proprias mysteriorum, sed ea quae revelantur debemus percipere juxta conceptus quos ex rebus naturalibus comparavimus, detrahendo tamen imperfectiones quae in eorum objectis continentur. Atqui hoc est cognoscere fidei mysteria per analogiam ex rebus creatis desumptam. Ergo. *Prob. min.* Quia posita revelatione formamus conceptum de mysteriis fidei ex rebus naturalibus, quum non habeamus aliud medium concipiendi ea mysteria; sed non formamus conceptum de illis secundum eandem rerum creatarum rationem, sed secundum aliam altiore quae exurgit per detractionem imperfectio- num quae in creaturis reperiuntur. Hoc autem est concipere mysteria fidei per analogiam ex rebus creatis depromptam. Ergo.

941. Coroll. Ex dictis sequitur ea quae de Deo per solam rationem naturalem attingimus, et ea quae solum per divinam revelationem attingere possumus, non differre in hoc, quod alia conceptu proprio, alia vero analogico a nobis cognoscantur; omnia enim divina nonnisi analogico conceptu intelligere valemus; sed ideo differunt respectu cognitionis nostrae, quia de aliis per sola ordinis naturalis media conceptum analogicum effingere possumus, de aliis vero nonnisi posita Dei revelatione.

Thesis III. Posita SS. Trinitatis existentia per divinam revelationem, non desunt argumenta naturalia, quae ejus convenientiam ostendant.

Sensus assertionis est, argumenta naturalia non posse ostendere vel probabiliter existentiam SS. Trinitatis, sicut jam probatum est; verum posito tale mysterium existere, rationes naturales manifestant quam conveniens sit ejus existentia. Assertio ita declarata est communis inter theologos.

942. *Prob. 1.º* a) Quia sicut intellectus et voluntas creata possunt producere verbum et amorem, similiter conveniens est, ut intellectus et voluntas divina aliquos habeant terminos productos secluis tamen imperfectionibus. b) Quia quum res creatae sint fecundae et possint sibi simile producere, non est hoc Deo denegandum; atque sic legitur apud *Isai.* LXVI, 9: «Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem caeteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?» c) Deus est infinite bonus, ac proinde conveniens est, ut possit se infinite communicare; sed non potest se infinite communicare ad extra; ergo conveniens est, ut id possibile ad intra Deo sit. d) Conveniens est ut Deus habeat perfectam societatem et amicitiam; sed non potest eam habere cum creaturis propter infinitam distantiam: ergo conveniens est ut intra ipsum Deum sint personae realiter distinctae habentes perfectam societatem et amicitiam.

943. *2.º* SS. PP. varias similitudines ex anima humana, sole, igne, fonte, arbore, etc., desumptas ad mysterium Trinitatis declarandum afferunt. Atqui eo ipso fatentur reperiri congruentias quasdam naturales existentiae tanti mysterii. Ergo. Immo S. Augustinus dicit in omni creatura aliquod Trinitatis vestigium reperiri his verbis¹: «Haec igitur omnia, quae arte divina facta sunt, et unitatem quamdam in se ostendunt, et speciem, et ordinem. Quidquid enim horum est, et unum aliquid est, sicut sunt naturae corporum, et ingenia

¹ *De Trinit.*, l. 6, c. 10, n. 12 (M. L. 42, 932).

animarum; et aliqua specie formatur, sicut sunt figurae vel qualitates corporum, ac doctrinae vel artes animarum; et ordinem aliquem petit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, atque amores aut delectationes animarum. Oportet igitur ut Creatorem, per ea quae facta sunt, intellectum conspicientes, Trinitatem intelligamus, cujus in creatura, quomodo dignum est, apparet vestigium. In illa enim Trinitate, summa origo est earum omnium, et perfectissima pulchritudo, et beatissima delectatio.»

944. Scholion I. Quamvis existentia SS. Trinitatis non possit evidenter apparere ex mediis naturalibus, potest tamen cognosci evidenter ex mediis supernaturalibus. Ita, v. gr., si quis videret actum fidei SS. Trinitatis prout est in se, ex illo actu cognosceret evidenter existentiam mysterii; quia metaphysice repugnat actum fidei supernaturalis esse falsum. Nihilominus nec supernaturaliter dari potest, ut docet communior sententia contra Scotum aliosque paucos, conceptus proprius, clarus et distinctus Trinitatis extra visionem Dei; quia quum SS. Trinitas necessario existat, conceptus proprius, clarus et distinctus ipsius eam repraesentaret tanquam existentem, atque ideo esset visio illius mysterii.

945. Scholion II. *Mysterium SS. Trinitatis est stricte tale.* —Mysterium stricte tale dicitur illud, quod ita sola ratione naturali cognosci non potest, ut etiam posita revelatione non attingatur ipsius intrinseca possibilitas seu non repugnantia; si enim attingeretur, eo ipso desineret esse mysterium, quum nemo mysterium vocet illud, cujus non intrinsecam repugnantiam attingimus, neque haberetur quod Vaticanum de mysteriis proprie talibus affirmat ¹, scilicet: «Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contacta et quadam quasi caligine obvoluta maneant.» Posita namque per revelationem existentia mysterii et manifestata ipsius intrinseca possibilitate, tolleretur velamen et caligo, et consequenter cognosceretur, sicut divina attributa, quae non sunt mysterium ².

Jam vero Trinitatis mysterium esse stricte tale elucet ex dictis in hoc articulo et in praecedenti, ubi probatum est mysterium Trinitatis sola ratione naturali nullo modo attingi posse, neque ut possibile etiam

¹ Sess., 3.^a, cap. 4.

² Vide dicta in *Tract. de Vera religione*, d. 1, a. 1, n. 66, et a. 3.

posita jam revelatione. Unde merito Leo XIII propositiones XXV et XXVI Antonii Rosmini damnavit ¹.

Porro in hoc mysterio, et similiter in aliis, licet non cognoscamus intrinsecam convenientiam praedicati cum subjecto, tamen per conceptus analogicos et propter auctoritatem revelantis cognoscimus certo praedicatum convenire subjecto, et quid significetur per subjectum, quid per praedicatum; ideoque plura de hoc mysterio cognoscere possumus, aut quia sunt formaliter revelata, aut ex revelatis eruuntur.

946. Scholion III. Quid de philosophis circa Trinitatem dicendum est. Ex dictis in hoc articulo et in praecedenti, constat philosophos ex solis viribus naturalibus nihil de Trinitate cognoscere potuisse. Quocirca si de Trinitate aliquid cognoverunt, hoc ex divina revelatione acceperunt.

Utrum vero re ipsa philosophi ethnici aliquid, licet valde imperfecte, de Trinitate attigerint, affirmant plures Patres et theologi ². Ad hanc vero notitiam acquirendam juxta eos pervenerunt, aut quia a primitiva revelatione eam acceperunt, aut ab hebraeis sive per traditionem sive per Libros sacros. Non desunt etiam qui illam Sybillis vel etiam daemonibus tribuant.

S. Thomas autem cum aliis aliquid de Trinitate philosophos cognovisse negat, ait ³ enim: «Dicendum, quod philosophi non cognoverunt mysterium Trinitatis divinarum personarum per propria, quae sunt paternitas, filiatio et processio, secundum illud Apostoli (*I Cor.* II, 6): «Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum hujus saeculi cognovit», id est philosophorum, secundum glossam. Cognoverunt tamen quaedam essentialia attributa, quae appropriantur personis; sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto...»

1 25.^a dicebat: «Revelato mysterio SS. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, hujusmodi tamen ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceterae; si enim ipsa negaretur, doctrina theosophica *purae rationis* non modo incompleta maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur.»

Et 26.^a: «Tres supremæ formae *esse*, nempe subjectivitas, objectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad *esse* absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personae subsistentes et viventes. Verbum quatenus objectum amatum, et non quatenus Verbum, id est objectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti.» Vide Denz.—Bannwart, n. 1915 et sq., edit. 11.^a

2 Vide Suarez, *De Trinit.*, l. 1, c. 11, n. 12; Vazquez, in *1. p.*, d. 132; Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 45; Thomassini, *De Trinit.*, c. 34, et sq.; Petavius, *De Trinit.*, l. 1, c. 1 et sq.; Frassen, *De Trinit.*, d. 1, a. 1, q. 2 et 3; Gotti, *De Trinit.*, q. 1, dub. 5.

3 *1. p.*, q. 32, a. 1, ad 1; et idem docet *De veritate*, q. 10, a. 13, ad 8 et sq.; et *1. sent.*, dist. 3, q. 1, a. 4, ad 4.

Atque haec sententia probabilior videtur et admittenda; nihil enim in philosophis, qui ante revelationem christianam scripserunt, reperitur, quod vel leviter adumbret mysterium Trinitatis prout a catholicis intelligitur¹.

ARTICULUS III

Utrum mysterium SS. Trinitatis in Veteri Testamento fuerit revelatum²

947. Praemitt. Consentiant theologi, in Veteri Testamento mysterium Trinitatis non omnino clare et aperte fuisse revelatum; quod quidem divinae Providentiae, quae res ad perfectionem pedetentim perducere solet, respondet; et aliunde clara cognitio divinarum personarum esset pro vulgo judaeorum ad idololatriam inclinato occasio plures deos adorandi. Quod tamen vere fuerit revelatum haeretici aliqui negant, sed omnes catholici admittunt, licet etiam asserant non fuisse revelatum nisi imperfecte et obscure; et revera plures ex textibus quos adducam et adduci solent, nisi jam aliunde mysterium Trinitatis supponatur certo probatum, facile in alium sensum detorqueri possent.

Thesis. Mysterium SS. Trinitatis jam in Veteri Testamento fuit revelatum, licet imperfecte et obscure.

948. Prob. 1.º Pro Trinitate in genere. In *Gen.* I, 26, dicitur: «Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram...» Et v. sq.: «Et creavit Deus hominem ad imaginem suam...» Deus hic loquitur in plurali, et deinde in singulari; hujus autem rei ratio nulla convenientior assignatur, quam pluralitas personarum in una natura divina; ideoque allatis verbis Deus obscure mysterium Trinitatis revelare voluit. Hoc ipsum indicatur in eodem *Gen.* III, 22: «Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.» Et XI, 7: «Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum...»

Atque Patres primum textum allatum de Trinitate interpretantur. Sic S. Epiphanius inquit³: «Nam cum Deus ita locutus est: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, dixit, non *ad imaginem* dumtaxat. Quippe ad hujus opificii communionem Verbum suum, eundemque Filium unicum

1 Vide Lebreton (J.), *Les origines du dogme de la Trinité*, liv. 1.

2 Vide Bañes, in *1. p.*, q. 32, a. 1, dub. ult.; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 36, s. 2, 4 et sq.; Petavius, *De Trinit.*, l. 2, c. 7; Thomassini, *De Trinit.*, c. 33; Tournely, *De Trinitate*, q. 1, a. 2; Gotti, *De Trinit.*, q. 1, dub. 1; Wirceburgenses, *De Trinit.*, d. 5. c. 1, a. 1; Pesch (Chr.), *De Trinit.*, nn. 468 et sq.; Franzelin, *De Deo trino*, th. 6 et sq.; Janssens, (Laur.), *De Deo trino*, dissert. exeg.—hist. de revelat. myst. Trinit., c. 1; Lebreton (Jul.), *Les orig. du dogm. de la Trinité*, note B., etc.

3 *Haer.* 23, n. 5 (M. G., 41, 303).

adhibebat, estque communis iste fidelium omnium sensus a veritate profectus, quacum accuratissime convenit... Sed neque Filium dumtaxat advocari dixerim, imo vero Sanctum etiam Spiritum. *Verbo enim Domini coeli formati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* (Psal. XXXII, 6.)» Et Faustinus Presbyter¹: «Sed absolutius inferius prosequitur, ubi jam fabricati mundi incolae facienda est: *Et dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Non est enim unius personae dicere, *faciamus ad imaginem et similitudinem nostram*, sed neque diversae deitatis. Nam pluralitas horum verborum, id est *faciamus*, et *nostram*, Patris et Filii personas significat. Quod autem singulariter *imaginem* dicit, una deitas, una virtus utriusque personae manifestatur.»

Item S. Augustinus ait²: «Poterat et illud, quando factus est homo, de angelis intelligi quod dictum, *Faciamus hominem*, quia non dixit, *Faciam*: sed quia sequitur *ad imaginem nostram*; nec fas est credere ad imaginem angelorum hominem factum, aut eandem esse imaginem angelorum et Dei; ideo recte illic intelligitur pluralitas Trinitatis. Quae tamen Trinitas, quia unus est Deus, etiam cum dixisset, *Faciamus*: *Et fecit*, inquit, *Deus hominem ad imaginem Dei.*» Et alibi³: «Neque enim frustra non est dictum, *Faciamus hominem* ad imaginem tuam, tanquam Pater Filio loqueretur; aut ad imaginem meam: sed dictum est, *ad imaginem nostram.* Quod ex persona ipsius Trinitatis rectissime accipitur.»

949. 2.º *Ex indicatione trium personarum.* Num. VI, 22 et sq. dicitur: «Locutus est Dominus ad Moysen, dicens... Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem.» Et in *Psal.* XXXII, 6: «Verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.» Iterum in *Psal.* LXVI, 7: «Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.» Et in *Isai.* VI, 3: «Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.» Et ibidem v. 8 dicit Dominus: «*Quem mittam?* Et quis ibit *nobis?*» Jam vero invocare praecise ter Dominum Deum, et hoc non semel, et in diversis Scripturae locis, non potest esse nisi aliqua indicatio, seu revelatio Trinitatis, et quatenus dicitur *Dominus Deus*, *mittam* in singulari, unitas naturae indicatur.

Et Patres in hunc sensum trinam memoratam invocationem intelligunt. Sic S. Athanasius inquit⁴: «Et cum Seraphim Deum glorificant ter dicentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus sabaoth*, Patrem et Filium, et Spiritum Sanctum glorificant... Pater enim et Filius, et Spiritus Sanctus, Dominus sabaoth est. Una enim est divinitas, et unus Deus, in tribus hypostasibus.» Et S. Joan. Damascenus⁵: «Define pronuntio, Deum per Seraphim ac per Trisagium hymnum unam in tribus hypostasibus divinitatem ac dominationem, tanquam per arithmeticam quamdam declarationem,

1 *De Trinit.*, c. 1, n. 6 (M. L. 13, 41).

2 *De civit. Dei*, l. 16, c. 6, n. 1 (M. L. 41, 484).

3 *Serm. contr. arian.*, c. 16 (M. L. 42, 695).

4 *De Incarnat. et contr. Arianos*, n. 10 (M. G. 26, 999).

5 *Epistola de hymno Trisagio*, n. 2 (M. G. 95, 26).

Isaiae revelasse. Cur enim non bis, aut quater, aut sexcenties vocem hanc *Sanctus* cecinerunt? quid item est, cur nec bis, aut ter, aut quater, aut sexcenties, haec verba : *Dominus sabaoth*, pleni sunt caeli et terra gloria ejus, pronuntiarent; verum vocem *Sanctus* ter, vocabulum autem *Dominus* semel dumtaxat Seraphim exclamarunt?»

Denique in *Gen. XVIII*, 1 et sq. dicitur : « Apparuit autem ei (Abraham) Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum : quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram. Et dixit : Domine, si inveni gratiam in oculis tuis...» In hunc locum dicit S. Augustinus¹ : « Possem ista quaerere, si vir unus apparuisset Abrahae, idemque Dei Filius crederetur. Cum vero tres viri visi sunt, nec quisquam in eis vel forma, vel aetate, vel potestate major ceteris dictus sit; cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis aequalitatem, atque in tribus personis unam eandemque substantiam?»

950. 3.º *Pro Filio.* Filius seu Messias est verus Deus, ut ostendi in *Tract. de Vera religione*², atque praeter textus ibi adductos sunt alii plures; ut ex *Isai.* (VII, 14) ubi Messias vocatur Emmanuel (*Matth.* I, 23), i. e., nobiscum Deus, et ideo ejus divinitas indicatur; et similiter in eodem *Isai.* Messias vocatur *Deus ipse* venturus (XXXV, 4), *Domine Deus noster*, Dominus Deus in fortitudine venturus (XL, 3, 10); et in *Baruch* III, 36, *Deus noster*, qui ex v. 38 agnoscitur esse Messias. Aliunde in ipso V. Testamento Messias ostenditur a Deo Genitus, et ideo distincta persona a Patre. Sic eruitur ex *Psal.* II, 7, necnon ex *Psal.* CIX, 3 secundum Vulgatam et Septuaginta, et hic sensus de generatione aeterna Messiae est communiter receptus a PP. Graecis ac Latinis³. Atque hic Psalmus a Christo sibi applicatur (*Matth.* XXII, 43 et sq.). Item ex *Psal.* XLIV, 7 et sq. ubi legitur : « Sedes tua Deus in saeculum saeculi, virga directionis virga regni tui : Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis.» Haec autem verba a S. Paulo ad Filium Dei referuntur (*Hebr.* I, 8 et sq.).

951. 4.º *Pro Spiritu Sancto.* In Veteri Testamento de Spiritu Sancto ita est sermo, ut per solam exegesis difficulter, et saltem non modo certo, ostenderetur Spiritum Sanctum esse personam realiter distinctam a Patre et Filio; nam nomen *Spiritus* multis convenit; et divina essentia est proprie spiritus, et etiam sancta; et idem de Deo dicatur. Attamen, licet valde obscure, non desunt plures textus, qui re ipsa ad personam Spiritus Sancti respectum dicunt. Ita imprimis ad eum referuntur omnes illi textus n. 948 adducti, in quibus tres divinae personae indicantur. Et circa testimonium *Psalmi* XXXII, 6, supra allatum, S. Basilii postquam verba *Psalmi* citavit, dicit⁴ : « Ubi sunt qui Spiritum flocci faciunt? Ubi sunt qui illum a poten-

¹ *De Trinit.*, I, 2, c. 11 (M. L. 42, 858).

² Cap. 2, a. 2, th. 5, n. 413 et sq.

³ Ex textu quidem originali hebraeo *Psalmi* CIX non probatur generatio Verbi aeterna; nihilominus doctrina saltem Septuaginta et Vulgatae omnino retinenda est, quum eam PP. communiter recipiant.

⁴ In *Psalm.* XXXII, n. 4 (M. G. 29, 334).

tia creatrice separant? ubi qui ipsum a Patris et Filii conjunctione dirimunt?» Et inferius prosequitur: «Quemadmodum igitur Verbum opifex firmavit caelum, sic Spiritus qui a Deo est, qui a Patre procedit... Itaque caelestis omnis virtus Spiritu firmata est... Quoniam igitur Servator Verbum Domini est, et Spiritus Sanctus oris ipsius Spiritus est, uterque autem in caelis et eorum virtutibus creandis pariter operam contulit.» Similiter S. Epiphanius¹ supra laudatus, ex v. 6 *Psalm.* XXII, existentiam Spiritus Sancti eruit.

Praeterea multi inveniuntur textus in V. Testamento, qui re ipsa ad Spiritum Sanctum se referunt, licet haud facile hoc probari possit². Sic *Num.* XI, 29 dicitur: «Quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus Spiritum suum?» Et *Psalm.* CIII, 30: «Emittes Spiritum tuum et creabuntur...» Iterum *Is.* XI, 2 et sq.: «Et requiescet super eum Spiritus Domini: spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini.» Rursus *Isai.* LXI, 1: «Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me...» Item *Joel*, II, 28 et sq.: «Effundam spiritum meum super omnem carnem... Sed et super servos meos, et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.» Similiter *Zach.* VII, 12: «Verba quae misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum...» Et denuo *Is.* XLIV, 3: «Effundam spiritum meum super semen tuum.» Atque haec verba Isaiae et antea citata Joelis ex S. Petro (*Act.* A. II, 17) ad Spiritum Sanctum re ipsa referri constat; nam ea ad adventum Spiritus Sancti die Pentecostes applicat.

952. *Ex Libris Sapientialibus.* Ex *Prov.* VIII, 22 et sq., ubi legitur: «Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab aeterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant: necdum montes gravi mole constiterant: ante colles ego parturiebar... Quando praeparabat caelos aderam: quando certa lege, et gyro vallabat abyssos: quando aethera firmabat sursum...» Imprimis hic sermo est de sapientia increata, quia hanc solam Deus ab aeterno possidet; et haec sola est *antequam quidquam* (Dominus) *ab initio faceret*. Deinde haec sapientia est persona distincta a Deo Patre; dicitur enim *concepta* (v. 24), *parturiri* (v. 25), *esse cum Domino in conditione rerum*; haec plane personam generatam et a Patre distinctam significant; et nisi persona distincta esset, non apparet, cur toties repeteretur eam Deo adfuisse in rerum creatione³.

Ex *Sap.* VII, 21 et sq.: «Omnium enim artifex docuit me sapientia: est enim in illa spiritus intelligentiae, sanctus, unicus... omnem habens virtutem, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus... omnibus enim mobi-

¹ *Haer.* 23, n. 5 (M. G. 41, 303).

² Vide Lebreton (Jul.), *Les origin. du dogme de la Trinité*, I. 2, § 2; Janssens (L.), *De Deo trino*, pag. 113 et sq.; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 471.

³ Ex loco antea citato et ex aliis mox citandis elucet sapientiam non esse Spiritum Sanctum; hic enim non est conceptus seu genitus, et sapientia dicitur genita. Quare, si aliqui Patres putarunt sapientiam esse Spiritum Sanctum, in hoc deserendi sunt.

libus mobilior est sapientia (i. e., efficienter, seu causa omnium motuum)... Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera... Candor est lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majesticis, et imago bonitatis illius. Et cum sit una, omnia potest : et in se permanens omnia innovat.» Et VIII, 1 : « Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. » Jam vero hic, sermo est de sapientia increata; quia, quum huic sapientiae conveniant omnia, quae a v. 21 usque ad initium capitis sequentis dicuntur, non omnia sapientiae creatae conveniunt, ut esse *omnium artificem, omnem habere virtutem, omnia prospicere, omnia posse, permanere in se et omnia innovare, attingere a fine usque in finem fortiter et disponere omnia suaviter*. Non est autem sapientia increata absoluta, sed genita et personalis seu Filius Dei; quia de eadem sapientia dicitur : *Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera... Candor est lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majesticis et imago bonitatis illius*. Haec certe sapientiam ab alio productam indicant.

Haec quidem interpretatio confirmatur ex S. Paulo, qui ad *Hebr.* I, 3, dicit de Filio Dei : « Qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus, portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. »

Ex *Eccles.* XXIV, 5 et sq., ubi legitur *de sapientia* : « Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam : ego feci in caelis ut oriretur lumen indeficiens : ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis... Ab initio, et ante saecula creata sum, et usque in futurum saeculum non desinam... In me gratia omnis viae et veritatis... » Ex quibus simile argumentum formari potest, ac ex verbis *Proverbiorum* et *Sapientiae* formatum est.

Nec refert quod *sapientia* dicatur *creata*, nam creari in Scripturis saepe sumitur late¹. Et S. Hilarius dicit² per *creationem* significari immutabilitatem Patris, et per *generationem* Filium accepisse substantiam ipsam Patris. Et similiter exponendum verbum *ἐκτισέ με*, creavit me, quod in textu *Proverbiorum* secundum Septuaginta reperitur.

953. *Ex Theophaniis V. Testamenti*³. Plures sunt Dei apparitiones in V. T., ut *Genes.* XVI, 7 et sq.; XVIII, 1 et sq., qui locus supra n. 949 adductus est; XXI, 17 et sq.; XXXI, 11 et sq.; *Exod.* III, 2 et sq., etc. In his autem apparitionibus manifestabatur Angelus Dei vel Domini (hebraice *Maleach Jahve*, vel *Heloim*), qui etiam in ipsis apparitionibus vocabatur Deus vel Dominus. Quare hoc significare videtur personam, quae apparebat, esse Angelum Dei seu missam a Deo, et simul esse Deum; ac proinde dari in Deo personam missam et mittentem, et ita saltem duas personas. Porro in apparitione facta Agar (*Genes.* XVI, 7 et sq.) dicitur : « Cumque invenisset eam Angelus Domini juxta fontem aquae in solitudine... dixit ad

¹ Vide *Tract. de Verbi Divini Incarn.*, d. 2, a. 1, n. 123.

² *De Synod.*, n. 18 (M. L. 10, 494).

³ Vide Franzelin, *De Deo trino*, Th. 6, n. 2; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, n. 473; Janssens (L.), *De Deo trino*, p. 115 et sq.; et Regnon, qui rem fusius tractat, *Etudes sur la sainte Trinité*, Etud. XIV, ch. 4, a. 2.

illam : Agar ancilla Sarai, unde venis? » Et inferius, v. 13 : « Vocavit autem nomen Domini, qui loquebatur ad eam : tu Deus qui vidisti me. » Similia habentur XXXI, 11, 13; et *Exod.* III, 2 secundum textum hebraeum, et 4 et sq.

Patres multi has apparitiones tribuunt Filio veluti prolusiones Incarnationis. Ita S. Hilarius de his apparitionibus loquens, dicit ¹ : « Et hic quidem primum angelus, deinde idem postea et Dominus et Deus... Et ad Abraham Deus loquitur : ad Agar vero angelus Dei locutus est. Deus igitur est, qui et angelus est : quia qui et angelus Dei est, Deus est ex Deo natus. Dei autem angelus ob id dictus, quia magni consilii est angelus : Deus vero idem postea demonstratus est, ne qui Deus est, esse angelus crederetur. »

Item S. Basilius ² : « Scriptum est enim, quod visus est Moysi angelus Domini in rubo in igne flammae. Sed, postquam angelum in narratione praeposuit Scriptura, Dei vocem subjungit : *Dixit enim, inquit, Moysi : Ego sum Deus Patris tui Abraham.* Et paulo post rursus : *Ego sum qui sum.* Quis igitur idem et angelus et Deus? Nonne ille, de quo didicimus, quod vocatur nomen ipsius magni consilii Angelus? » Et inferius : « Qui itaque hic angelus dictus est, is illic dicit manifestatum se Jacob fuisse. Quare compertum est omnibus et exploratum, ubicumque idem et angelus et Deus appellatus est, Unigenitum significari, cum se hominibus per singulas generationes manifestet, suisque sanctis Patris manifestet voluntatem. Itaque qui et coram Moysē se ipse *eum qui est* nominavit, non alius praeter Deum Verbum, qui erat in principio apud Deum, intelligi poterit. »

S. Augustinus quidem a communi Patrum interpretatione circa theophanias V. Testamenti aliquantulum discedit; non enim vult omnes illas fuisse apparitiones Filii et prolusiones Incarnationis, sicut PP. generatim asserebant, sed admittit eas posse referri et ad tres divinas personas simul sumptas, et ad quamlibet earum singillatim consideratam, et statuit ex circumstantiis esse decidendum qualis sit respectus apparitionis ³.

Quod vero S. Augustinus, aliquas saltem apparitiones ad Filium posse referri admittat, elucet ex verbis ipsius, quum dicit ⁴ : « Et hic primo angelus Domini (loquitur de apparitione *Exod.* III) dictus, deinde Deus. Numquid ergo angelus est Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Potest ergo recte intelligi ipse Salvator... » Et inferius : « Si autem in usum rei praesentis assumpta creatura est, quae et humanis oculis appareret, et auribus insonaret et appellaretur angelus Domini, et Dominus, et Deus; non potest hic Deus intelligi Pater, sed aut Filius aut Spiritus Sanctus. »

954. Quod vero in V. Testamento Trinitas obscure et imperfecte reveletur, liquet ex testimoniis allatis; etenim illa, quibus tres personae indicantur, earum proprietates, quibus distinguuntur, aut nullatenus designant, aut si aliqua innuunt, valde obscure hoc faciunt; illa vero quae pluralitatem

¹ *De Trinitate*, l. 4, n. 24 (M. L. 10, 114).

² *Contra Eunonium*, l. 2, (M. G. 29, 610).

³ Vide S. Augustinum, *De Trinit.*, l. 2, 3 et 4.

⁴ Loco antea citato, l. 2, c. 13, n. 23 (M. L. 42, 859).

personarum tantummodo indicant, sed non earum numerum, neque proprietates, eo ipso sunt obscura; denique iis testimoniis, quibus duae personae significantur, prima persona ut Deus, sicut in aliis textibus, clare ostenditur, sed Filius minus clare, imo obscure, si cum claritate revelationis N. Testamenti conferatur ea ostensio. Atque hoc velle significare videtur S. Gregorius Naz., quum dicit¹: «Vetus Testamentum Patrem aperte praedicabat, Filium obscurius. Novum autem nobis Filium perspicue ostendit, et Spiritus divinitatem subobscurè quodammodo indicavit. Nunc vero Spiritus ipse nobiscum versatur, seseque nobis apertius declarat.»

955. Scholion. Quaeritur a theologis, utrum judaei ante adventum Christi, ad cognitionem SS. Trinitatis pervenerint. Cui quaestioni, si de sapientioribus et principalioribus inter hebraeos agatur, affirmative respondendum esse videtur, si vero de plebe, negative; nam, quum tot revelationes SS. Trinitatis in V. Testamento reperiantur, licet obscure et imperfecte, non videtur Deus eas inutiliter fecisse pro populo israelitico, ideo dicendum esse videtur sapientiores et principales mysterium SS. Trinitatis attigisse. Atque hoc theologî saltem implicite docere videntur, quum communiter asserant mysterium Trinitatis in V. Testamento fuisse revelatum; atque plures eorum hoc expresse docent. Sic Wirceburgenses inter alios dicunt²: «Mysterium Trinitatis, a prima judaeorum classe aperte, a secunda subobscurè, a tertia vel valde imperfecte, vel plane non fuit cognitum.»

Patres certe similem habent doctrinam. Inter illos S. Epiphanius ita loquitur³: «Hunc (Deum) adorare solum; cujus etsi nomine unicus dumtaxat praedicabatur omnium moderator et princeps, una tamen et Trinitas semper in illa singulari divinitate nuntiata, creditaque ab illis est, qui ceteris antecellerent, cujusmodi prophetae atque eximia sanctitate praediti homines fuerunt.»

Et S. Cyrillus Alex. inquit⁴: «Una est enim consensu omnium divinitatis natura, quae super omnes, per omnia et in omnibus est... quod etsi subsistunt unaquaeque divinarum personarum per se, existentes reapse et vere id quod esse dicuntur, tamen consubstantialitatis ratio in indifferentem eas naturam colligit: genitus est enim Filius ex Patre, estque in ipso et ex ipso naturaliter; procedit etiam Spiritus proprius existens Dei et Patris et similiter Filii; sanctificat enim Deus Pater per ipsum id quod sanctificari aptum est. Non igitur ignoravit progenitor noster Abraham adoratum in sancta Trinitate, terrae et caeli omniumque rerum architectum, penes quem universa est potestas, nec ab eo deducti Isaac et Jacob aliter senserunt, sed paternae virtutis vestigia insistentes, ejus quoque fidem ardentè secuti sunt.»

Denique S. Gregorius Magn.⁵: «Quid est... quod sancti patres, quos per sanctam Scripturam ante legem fuisse cognoscimus, unum quidem omni-

¹ *Orat.* 31, *Theol.* 5.^a n. 26 (M. G. 36, 162).

² *De Trinit.*, d. 5, a. 1, n. 287.

³ *Advers. haer.*, l. 1, haer. 8, n. 5 (M. G. 41, 211).

⁴ *Contr. Julian.*, l. 1, versus medium (M. G. 76, 534).

⁵ *In Ezech.*, l. 2, homil., homil. 4, n. 10 (M. L. 76, 979).

potentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse, noverunt, sed eandem Trinitatem quam cognoverunt aperte minime praedicarunt?... Data autem lege, rudis ille hebraeorum populus mandata Decalogi servare conatus est, sed tamen de cognitione sanctae Trinitatis eruditus non est. Et quamvis hanc spiritales patres perfecte cognovissent, multitudo tamen magna Synagogae nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quaerere scivit.»

Etiam S. Thomas similem habet doctrinam. Dicit' enim : « Et ideo eodem modo quo mysterium Incarnationis Christi ante Christum fuit explicite creditum a majoribus, implicite autem et quasi obumbrate a minoribus; ita etiam et mysterium Trinitatis.» Et alibi¹ : « Sed ante peccatum et post, necessarium fuit a majoribus explicitam fidem de Trinitate haberi; non autem a minoribus post peccatum usque ad tempus gratiae...» Item³ : « Ad tertium dicendum quod quia non erat necessarium ut explicite omnes cognoscerent, ideo non fuit positum mysterium Trinitatis manifeste in V. Testamento, sed velate, ut sapientes capere possent.»

1 2. 2. q. 2, a. 8.

2 *De verit.*, q. 14, a. 11.

3 *In 3.*, dist. 25, q. 2, a. 2, quaestiunc. 4, ad 3.

DISPUTATIO II

De divinis processionibus et relationibus

CAPUT I

De divinis processionibus

ARTICULUS I

Utrum dentur processiones aliquae in Deo

956. Praemitt. Nomine processionis in genere intelligitur emanatio sive origo unius ab alio. Unde in Trinitatis mysterio processio est : origo unius divinae personae ab altera. Haec origo potest esse activa et passiva. Prior identificatur cum persona producente; posterior vero cum persona producta. A divinis processionibus removendum est quidquid imperfectio sit, ut est dependentia aliqua, mutatio et alia hujus generis; atque ideo divinae processiones sunt sine ulla dependentia, mutatione et imperfectione quavis alia. 2.º Negarunt esse in Deo processiones aliquas reales, omnes illi qui divinitatem Filii et Spiritus Sancti non agnoverunt, ut ariani, sociniani, etc. : item omnes unam dumtaxat in Deo admittentes personam, ut sabelliani, pauliniani, etc.

Thesis I. Necesse est ponere in Deo aliquam personam improductam, sive quae non sit per processionem ab alia; haec autem una solummodo esse potest.

Haec thesis est saltem theologice certa.

957. Prob. 1.^a p. 1.º Ex symb. Athanasiano ubi legitur¹ : « Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus Sanctus a

1 Denz.—Bannwart, n. 33, ed. 11.^a

Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.» Item ex Conc. Later. IV¹: «Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque; absque initio, semper et sine fine...» Demum in Conc. Tolet. XI dicitur²: «Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum naturaliter esse unius substantiae, unius naturae, unius quoque majestatis atque Virtutis. Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenum profiteamur: ipse enim a nullo originem ducit...» Atque hae auctoritates, licet tantum doceant esse in Deo unam personam improductam, eo ipso supponunt hoc esse necessarium, quum omnia in Deo sint necessaria, sive personae, sive natura.

958. 2.º Non possunt omnes divinae personae esse productae. Ergo opus est ut aliqua divina persona existat improducta. *Prob. ant.* Si omnes divinae personae essent productae, necessarium esset ut productae forent aut a divina natura aut ab aliqua divina persona; non enim aliud medium assignari potest, nisi dicatur divinas personas ab aliquo extra Deum esse productas, quod sane manifestam importat repugnantiam. Atqui nulla divina persona potest esse producta a sola natura divina, neque omnes ab aliqua divina persona. Ergo non omnes divinae personae existunt productae. *Prob. min. per partes.*

a) Sola natura nullam producit personam. Quia omnis realis productio infert realem distinctionem inter principium producens et rem productam. Ergo si sola natura divina est principium producens alicujus personae, illa ab hac realiter distinguitur. Atqui hoc est contra fidei doctrinam, quae tradit naturam divinam omnibus et singulis divinis personis esse identificatam. Ergo.

b) Non omnes divinae personae existunt productae ab aliqua Dei persona. In hac enim hypothese unaquaeque persona esset producta aut mediate aut immediate ab ea quam produxit; quia non aliud medium excogitari potest, si omnes divinae personae sint productae ab aliqua ex ipsis. Atqui nulla persona potest esse producta sive mediate sive immediate ab ea quam produxit. Ergo non omnes divinae personae sunt productae. *Prob. min.* Nam persona producens communicat esse personae productae; ergo jam supponitur habere esse; secus non posset illud communicare; ergo non potest accipere esse a persona producta; quia pro priori originis personae productae jam habetur esse in persona producente³.

959. *Prob. 2.^a p. 1.º* Ex dictis in superioribus n. 883. liquet nonnisi tres personas reperiri in Deo. Atqui ex his tribus personis solus Pater est improductus, ut testantur auctoritates pro 1.^a parte allatae. Ergo.

1 Eodem loco, n. 428.

2 Eodem loco, n. 275.

3 Vide P. Suarez, *De Trinit.*, l. 1, c. 4.

960. 2.º Si in Deo essent duae personae improductae, essent aut ambae absolutae, aut una absoluta et altera relativa, aut ambae relativae. Atqui nihil horum dici potest. Ergo in Deo dari nequeunt duae personae improductae, atque ideo multo minus plures. *Prob. min.* Primo non possunt esse ambae absolutae; quia unaquaeque ex illis esset perfectio simpliciter simplex: quia ex una parte nullam includerent imperfectionem, eo quod essent personae divinae; ex altera vero nec sese invicem excluderent. Nam sese invicem excluderent aut propter relativam oppositionem aut propter limitationem vel imperfectionem; non enim alia hujus exclusionis causa assignari potest. Jam vero sese invicem excludere non possunt propter relativam oppositionem, quum illae personae ponantur absolutae; nec propter limitationem vel imperfectionem, quum sint infinitae seu divinae per identitatem cum divina essentia. Ergo illae personae absolutae essent perfectiones simpliciter simplices; ac proinde non sese excluderent invicem, sed essent unica persona.

Deinde non potest altera esse absoluta, altera vero relativa; quia juxta dicta, persona absoluta esset perfectio simpliciter simplex, atque ideo non excluderet alteram relativam, sed identificaretur cum illa. Praeterea persona relativa haberet relationem producentis; quia intra Deum sola potest inveniri relatio producentis et producti, ut statim probabitur; quapropter quum illa persona relativa ponatur improducta, tantum relationem producentis habere potest. Atqui illa relatio producentis etiam reperiretur in altera persona absoluta; nam inter has personas nulla esset ad invicem prioritas, et omnia divina essent illis communia, atque ideo quidquid una produceret, similiter et altera. Ergo illa relatio producentis esset quoque communis personae, quae fingitur absoluta; unde persona relativa ab absoluta non distingueretur.

Denique neque esse possunt duae personae relativae improductae: quia personae illae haberent relationem producentis. Atqui relatio producentis non potest non esse eadem in illis duabus personis. Ergo illae duae personae relativae non distinguerentur invicem. Probanda et major et minor est. *Prob. maj.* In Deo solum potest relatio producentis et producti esse; nam aliae relationes fundantur aut in unitate, quae quidem in Deo reperiri nequeunt, quum eae fundentur in duabus formis absolutis realiter distinctis; aut in mensura et mensurato, quod etiam Deo competere nequit, quia esse mensuratum dicit imperfectionem¹. Sed illae personae non possunt habere relationem producti, eo quod fingantur improductae. Ergo haberent relationem producentis. Deinde *prob. 1.^a min.* Nam personae illae aequae priores essent, omniaque divina essent illis communia, etiam communis esset potentia quoscumque terminos producendi. Ergo illae personae non distinguerentur per relationem producentis, quae eosdem productos terminos respicerent.

1 Vide S. Thomam, 1. p., q. 28, a 4; Suarez, Metaph. d. 47, s. 10.

**Thesis II. In Deo necessario dantur processiones
quibus divinae personae multiplicantur.**

961. *Prob.* 1.º ex S. Script. In *Joan.* VIII, 42, legitur: «Dixit ergo eis Jesus... Ego enim ex Deo processi, et veni: neque enim a me ipso veni, sed ille me misit.» Et in XV, 26: «Cum autem venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis a Patre spiritum veritatis, qui a Patre procedit.» Ergo juxta Scripturam Filius et Spiritus Sanctus sunt personae quae ab altera procedunt, ac proinde sunt in Deo processiones. Atque hoc ipsum inferius n. 968 et sq. probatur, ubi ostenditur Filius per generationem procedere, et Spiritus Sanctus procedere quidem, sed non per generationem.

962. 2.º Ex symb. Athanasiano jam allato n. 957. Item ex *Symb. fidei* a Leone IX proposito¹: «Ita credo et confiteor, ut Patrem ingenum, Filium Unigenitum, Spiritum S. nec genitum nec unigenitum, sed a Patre et Filio procedentem, veraciter praedicem.» Ex his elucet Filium et Spiritum S. esse personas productas per diversam processionem. Ergo in Deo dantur processiones.

963. 3.º De fide est dari in Deo plures personas. Atqui ostensum est nonnisi unam ex divinis personis esse improductam. Ergo aliae personae productae sint oportet; ac proinde opus est inveniri in Deo productiones sive processiones. Has autem processiones necessario Deo convenire patet; quidquid enim ad constitutionem naturae vel personae entis simpliciter necessarii spectat, necessario est².

964. *Obj.* 1.º Deo tribuendum est quidquid majoris perfectionis sit. Atqui est majoris perfectionis esse in Deo plures personas improductas quam productas. Ergo. Praeterea Deo omnino repugnat esse ab alio; ergo personis, quae in Deo existunt, repugnet necesse est ab alio procedere.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam pertinere ad perfectionem nequit id quod esse nullo modo potest; ergo quum absurdum sit, uti ostensum est, in Deo plures esse personas improductas, non perfectio-

¹ Denz. — Bannwart, n. 346, ed. 11.^a

² Vide S. Thom., *1. p.*, q. 27, a. 1.

nis hoc est, sed imperfectionis. Ad illud quod additur, **conc. ant.** et **neg. cons.** Nam Filius vere procedit a Patre, et Spiritus S. a Patre et Filio; attamen illa personarum intra Deum processio, est sine ulla dependentia vel mutatione vel alia imperfectione. Quamvis enim in creatis realis productio non sit sine vera causalitate et aliqua mutatione; non ideo quod imperfectum est in productione creata, hoc de Deo praedicandum; sed fide certum est in Deo existere realem productionem; et terminus productus nec dependet, nec causatur in aliquo genere causae a producente. Quare etsi Filius, et idem de Spiritu Sancto dicatur, sit a Patre atque ab eo omnia acceperit, non potest vocari *esse ab alio seu ens ab alio*; quia secundum communem loquendi modum *esse ab alio, seu ens ab alio* significat ens causatum sive factum, quod quidem solis creaturis convenit, nullatenus vero divinis personis. Etenim divinae personae cum ipsa productione naturam divinam, quae est unicum ens a se, accipiunt, et cum ea identificantur, et ideo nullatenus ens ab alio esse possunt.

965. Obj. 2.º Processio significat motum ad extra. Atqui in divinis nihil est mobile, neque extraneum. Ergo in divinis processio dari nequit.

Resp. Neg. maj. Possunt enim dari processiones immanentes, quemadmodum in creaturis sunt omnes actiones vitales.

966. Obj. 3.º Omne procedens est diversum ab eo a quo procedit. Atqui in Deo nihil reperiri potest diversum, quum sit simplicissimum. Ergo in Deo non adest processio.

Resp. Dist. maj. : omne procedens est diversum ab eo a quo procedit, si procedens et principium processionis eandem munero substantiam habeant, **neg.**; aliter, **trans.** Et **conc. min. neg. cons.** Diversum accipi solet ad significandum aliquid habens naturam dissimilem alteri a quo differt; atque in hoc sensu nihil diversum in Deo reperitur; potest tamen dari processio sine tali diversitate. Dixi aliter **transeat**, quia etiam in creaturis res producta saepe non est diversa a re producenti, ut evenit in generationibus animalium, in quibus animalia ejusdem speciei, atque idcirco similia, producuntur.

967. Obj 4.º Deus est primum principium. Atqui primo principio repugnat procedere ab altero. Ergo repugnat ut in ipso Deo sit aliqua processio.

Resp. Dist. maj. : Deus est primum principium creaturarum, **conc.**; divinarum processionum, **subdist.**; ita ut hoc sit proprium na-

turae divinae et personae Patris, iterum, **conc.**; ita ut hoc sit commune tribus personis, **neg.** Et **dist.** etiam **min.**: primo principio repugnat procedere ab alio sub ea ratione qua est primum principium, **conc.**; sub alia ratione qua non est primum principium, **neg.** In processionibus ad intra solus Pater ex divinis personis est primum principium, et est principium Filii et Spiritus Sancti.

ARTICULUS II

Utrum in Deo duae tantum sint processiones, quarum altera sit generatio, altera non

968. **Praemitt.** Quid sit processio, jam in articulo proximo dictum est; in praesenti autem declarandum est quid *generatio*. Generatio late sumpta est quaelibet productio ex praesupposito subjecto; proprie vero sumitur pro productione substantiae ex materia prima. Generatio proprie talis, si ad sola viventia restringatur, definiri solet: *Origo viventis a vivente per principium conjunctum in similitudinem naturae*. Ponitur *origo viventis a vivente* ad significandum verum influxum principii viventis et ad excludendas generationes non habentes terminum viventem¹. *Per principium conjunctum* indicatur generationem fieri, aliquo saltem modo, ex ipsa substantia generantis ita, ut aliquid substantiae generantis proprium maneat in genito. Postremo dicitur *in similitudinem naturae*; quia generatio ratione sui seu formaliter vi processioneis tendit ad tribuendam genito naturam tam similem generanti quam esse possit inter supposita realiter distincta; atque ideo in creatis formaliter tribuit naturam ejusdem speciei, et in divinis eandem numero naturam. Negarunt unam ex divinis processioneis esse proprie generationem ariani omnesque Filii divinitatem rejicientes; sed est fidei dogma Secundam Trinitatis personam procedere per generationem propriam talem.

¹ Vide S. Thom., 1 p., q. 27, a. 2; et Suarez, *De Trinit.*, l. 9, c. 1, n. 4.

**Thesis I. Processio Secundae Trinitatis
Personae est vera et propria generatio.**

969. *Prob. 1.º* ex S. Script. a) Secunda Trinitatis Persona vocatur simpliciter et absolute *Filius Dei*, ac proinde est vere et proprie Filius Dei; quia verba Scripturae accipienda sunt in sensu proprio, si nihil absurdi sequatur. Atqui Filius vere et proprie talis procedit per generationem. Ergo Secunda Trinitatis Persona procedit per generationem proprie talem. *Prob. maj.* quoad 1.^{am} p. In *Matth.* XVI, 16, legitur: «Tu es Christus, Filius Dei vivi.» In *Marc.* XIV, 61, 62: «Tu es Christus, Filius Dei benedicti? Jesus autem dixit illi: Ego sum.» In *Luc.* I, 32 et 35: «Filius altissimi vocabitur... vocabitur Filius Dei.» In *Joan.* III, 35 et 36: «Pater diligit Filium: et omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam aeternam.» Ad *Rom.* VIII, 32: «Qui etiam (Deus) proprio Filio suo non pepercit.» Demum in 1.^a *Joan.* V, 26: «Ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus.»

b) Secunda Trinitatis persona dicitur *Unigenitus*. Ergo procedit per generationem proprie talem. *Prob. ant.* In *Joan.* I, 14 et 18 legitur: «Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre... Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.» In eodem III, 16 et 18: «Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret... in nomine Unigeniti Filii Dei.» Tandem in 1.^a ejusdem *Joan.* IV, 9: «Quoniam Filium suum Unigenitum misit Deus in mundum.»

c) Ex epist. ad *Hebr.* I, 4 et 5 ubi legitur: «Tanto melior angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?» Quibus verbis Secunda Trinitatis Persona seu Filius dicitur genita, ac proinde producta per veram generationem. Quod vero hic, sermo sit de generatione aeterna et divina, liquet: quia Apostolus dicit Filium Dei esse meliorem angelis ratione filiationis et generationis; hoc autem non staret, si ibi sermo esset de generatione temporali ratione humanitatis. Nec valeret argumentum, si ea verba acciperentur de generatione per gratiam sanctificantem; nam angeli etiam sunt filii Dei et geniti per gratiam sanctificantem. Idem evincitur ex *Psalm.*

CIX, 3 : « Ex utero ante luciferum genui te. » Nam ibi ex una parte sermo est de Christo, ut ex argumento *Psalmi* et ex communi interpretatione patet; ex altera vero illa verba *ex utero ante luciferum genui te*, non possunt referri nisi ad productionem Christi aeternam. Tandem idem probatur ex *Psal.* II, 7 : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te », qui locus de generatione Christi aeterna a multis PP. accipitur.

d) Ex *Isai.* LXVI, 9 ubi legitur : « Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus ? si ego, qui generationem caeteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus ? » Haec autem verba multi PP. de generatione Christi aeterna interpretantur. Rursus apud eundem *Isai.* LIII, 8 : « Generationem ejus quis enarrabit ? » Hic vero locus de generatione aeterna Verbi passim a PP. accipitur. Postremo hoc ipsum probant testimonia S. Scripturae supra allata n. 951 et sq.

970. 2.º Ex *ymb.* Conc. Nicaen. I in quo legitur¹ : « Credimus... et in unum D. N. J. Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, h. e. de substantia Patris : Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum, unius substantiae cum Patre, quod graece dicunt homousion, per quem omnia facta sunt... Eos autem qui dicunt : Erat quando non erat, et antequam nasceretur, non erat, et quod de non exstantibus factus est, vel ex alia substantia aut essentia dicentes, convertibilem et demutabilem Deum (Filium Dei), hos anathematizat catholica Ecclesia. » Et S. Damasus Papa² : « Si quis non dixerit Filium natum de Patre, id est de divina substantia ipsius, A. S. »

971. 3.º Ex PP. S. Basilius ait³ : « Ex Patre Filius, non mandato factus, sed ex illius natura genitus. » Et S. Ambrosius⁴ : « Filius quia genitus ex Patre... Sed inter Patrem et Filium generationis expressa distinctio est, ut ex Deo Deus plenus ex pleno sit. »

972. 4.º Generatio est origo viventis a vivente per principium conjunctum in similitudinem naturae. Atqui haec conveniunt aeternae Verbi productioni. Ergo productio sive processio Verbi est generatio. *Prob. min.* Imprimis est origo viventis a vivente, quum Pater

1 Denz. — Baunwart, n. 54.

2 In *anathemat.*, in Syn. Rom. 4.^a, n. 11 (Denz. — Baunwart, 96).

3 *Homil. 24, contra Sabellium*, n. 4 (M. G. 31, 606).

4 *De fide*, l. 1, c. 2, n. 16 (M. L. 16, 555).

sit substantia vivens perfectissima et similiter Filius. Deinde est per principium conjunctum, nam Filius ita ex substantia Patris est, ut eandem Patris substantiam accipiat. Postremo est in similitudinem naturae; quia Filius procedit per intellectionem qua Pater se ipsum perfectissime intelligit; intellectio autem tendit ad communicandam perfectam rei intellectae similitudinem, ac proinde in Deo formaliter tendit ad communicandam ipsam Dei naturam; eo quod non possit reperiri perfecta Patris similitudo nisi per ipsam divinam naturam. Ergo revera processio Filii est in similitudinem naturae.

Thesis II. Praeter generationem Verbi est in divinis alia processio.

Haec assertio est fidei dogma.

973. *Prob. 1.º ex Joan. XV, 26* dicente: « Cum autem venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis qui a Patre procedit. » Hic sermo est de processione Spiritus Sancti tanquam distincta a processione Filii; nam si esset eadem processio Filii et Spiritus Sancti, hi duo inter se non distinguerentur, in textu autem allato contrarium indicatur. Ergo praeter processionem Filii est in divinis altera processio.

974. *2.º Ex Conc. Lugd. II, dicente¹:* « Fidei ac devota professione fatemur, quod Spiritus Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit. » Et Conc. Florent.²: « In nomine Sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus S... definimus, ut haec fidei veritas ab omnibus christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quod Spiritus S. ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit. » His autem testimoniis aperte asseritur Spiritum S. procedere a Patre et Filio per spirationem; atque ideo processionem Spiritus S. esse realiter distinctam a processione Filii; haec enim est a solo Patre et habet rationem generationis.

975. *3.º ex PP. S. Epiphanius ait³:* « Spiritus Dei, et Spiritus Patris, et Spiritus Filii, non compositione aliqua, ut in nobis anima

¹ Denz. — Bannwart, n. 460, ed. 11.^a

² Eodem loco, n. 691.

³ *Ancorat.*, n. 8 (M. G. 43, 31).

et corpus, sed inter Patrem et Filium medius, ex Patre Filioque procedens, et appellatione tertius.» Et S. Cyrillus Alex.¹: « Quum igitur Spiritus S. in nobis inhabitans conformes nos Deo reddat, procedat vero is ex Patre et Filio, manifestum est divinae essentiae eum esse essentialiter in ipsa et ex ipsa procedentem.»

976. 4.º Ex S. Thoma dicente²: « Considerandum est quod in divinis non est processio nisi secundum actionem quae non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Hujusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus et actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundum processionem intelligibilem. Secundum autem operationem voluntatis invenitur in nobis quaedam alia processio; scilicet processio amoris, secundum quam amatum est in amante; sicut per conceptionem verbi res dicta vel intellecta est in intelligente. Unde et praeter processionem Verbi ponitur alia processio in divinis, quae est processio amoris.»

977. 5.º In Deo solum reperiri potest una persona improducta, sicut supra n. 957 ostensum est. Ergo quum in Deo sint tres personae realiter distinctae, opus est ut duae sint productae. Atqui hae duae personae non essent inter se realiter distinctae, nisi procederent per distinctas processiones; quia aliter haberent eundem ordinem oppositionis cum suo principio, ac proinde neque distinguerentur per distinctum ordinem oppositionis cum suo principio; neque ex alio capite, quum in divinis tantum adesse possit realis distinctio propter relationem originis. Ergo opus est ut in divinis praeter processionem Verbi sit quoque altera processio.

Thesis III. Processio Spiritus Sancti non est generatio; et processiones divinae sunt tantum duae.

Haec assertio est de fide, ad 1.^{am} partem quod attinet; 2.^a vero et 3.^a pars sunt communes et certae.

978. Prob. 1.^a p. 1.º In sacris Litteris Filius dicitur unigenitus, ut liquet ex testimoniis allatis antea. Atqui Filius non esset unigenitus, si Spiritus S. esset quoque genitus seu productus per generationem. Ergo processio Spiritus S. non est generatio.

¹ *Thesaur.*, assert. 34 (M. G. 75, 586).

² *I. p.*, q. 27, a. 3.

979. 2.º Ex symb. Ahanasiano in quo legitur ¹: « Spiritus S. a Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. » Item ex symb. Apost. dicente ²: « Et in Jesum Christum filium ejus unicum; » item ex Conc. Nicaen. jam allato: « Natum ex Patre unigenitum. » Hoc ipsum asseritur in aliis symbol. et Conciliis generalibus et particularibus.

980. 3.º ex PP. S. Fulgentius ait ³: « In illa nativitate vere est Unigenitus, in qua sine initio de solo Deo natus est Deus. » Et S. Joannes Damasc. ⁴: « Unigenitus quod solus ex solo Patre unice est genitus. »

981. Prob. 2.^a p. In assertionibus proximis probatum est adesse in Deo unam processionem, quae est generatio, alteram vero, quae non est hujusmodi. Ergo adsunt in Deo duae processioness. Praeterea in divinis sunt duae personae productae. Ergo sunt duae processioness. *Prob. cons.* Quia ubi termini producti sunt distincti, et processioness esse distinctas necesse est, saltem si principia activa earum, ut evenit in praesenti, sint aliquo modo distincta: nam processioness, quae ad distincta principia respectum habent, non possunt non esse distinctae. Jam vero in praesenti altera processio est a solo Patre, altera vero a Patre et Filio simul.

982. Prob. 3.^a p. 1.º In Deo tantum sunt duae personae procedentes sive productae. Ergo solum possunt esse duae processioness; nam unaquaeque realis processio terminum realiter distinctum postulat a termino alterius processionis.

983. 2.º Processiones in Deo identificantur aut cum personis productis aut cum producentibus; in Deo enim omnia sunt realiter identificata praeter divinas personas. Atqui sive personae productae sive producentes non sunt nisi duae. Ergo nec processioness plures quam duae esse possunt.

984. 3.º Divinae processioness sunt actioness immanentes. Atqui in Deo non sunt nisi duae actioness immanentes, nempe intelligere et velle. Ergo non sunt nisi duae processioness.

985. Obj. 1.º contra 1.^{am} assert. Aliqua Scripturae testimonia adducta non evincunt Secundam Trinitatis Personam esse produ-

1 Denz. — Bannwart, n. 39.

2 Eodem loco, n. 6.

3 Respons. contra Arianos, resp. ad obj. 3.^{am} (M. L. 65, 211).

4 De fide orthodoxa, l. 1, c. 8 aliquantulum post initium (M. G. 94, 815).

ctam per veram generationem. Nam *a)* etiam angeli et homines vocantur filii Dei; et tamen non sunt producti a Deo per generationem proprie talem. *b)* Verba *Psal. II ego hodie genui te* a S. Paulo in *Act. Apost. XIII, 33* accipiuntur de Christi resurrectione, et ad *Hebr. V, 5* de Christi sacerdotio; PP quoque ea verba in alium sensum interpretantur. *c)* Textus ex *Psal. CIX* prout legitur in textu hebraeo nihil videtur probare pro generatione Christi aeterna.

Resp. Neg. assert. Ad *a)* dico homines et angelos vocari filios Dei ratione aut creationis aut gratiae sanctificantis aut specialis electionis; minime vero appellari filios Dei veros, proprios et simpliciter tales, ut Secunda Trinitatis persona. Unde S. Hilarius inquit ¹ : « Multi enim nos filii Dei, sed non talis hic filius. Hic enim et verus et proprius est filius, origine, non adoptione : veritate non nuncupatione; nativitate, non creatione. »

Ad *b)* Dicendum est S. Paulum ad *Hebr. I* accipere verba *Psal. II*, de generatione Christi aeterna, atque hoc sufficit ad invicte probandum ex illo testimonio generationem Christi aeternam. Praeterea aliae interpretationes sive S. Pauli sive SS. PP. non excludunt nostram, sed eam supponunt atque in ea fundantur. Sic resurrectio et sacerdotium sunt debita Christo propter divinitatem sive generationem ejus aeternam.

Ad *c)* respondeo re ipsa textum *Psalmi CIX* prout in originali habraeo legitur non probare generationem Verbi; tamen doctrina saltem Septuaginta et Vulgatae vera est, quum in ea tradenda PP. et Graeci et Latini communiter consentiant ².

986. Obj. 2.º Pater et Filius constituuntur relationibus quasi specie differentibus, ut infra probandum est. Ergo Filius vi productionis non est similis Patri, sed dissimilis; atque ideo ejus productio nequit vocari generatio.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia quamvis relationes Patris et Filii sint quasi specie differentes; tamen relatio Filii dicit essentialem ordinem ad principium a quo Filius productus fuit tanquam perfectissima ejus imago et similitudo. Quocirca relatio Filii, etsi quasi specie differat a relatione Patris, non modo generationi proprie tali non repugnat, sed eam habet imbibitam; quia Filius nequit filiatione proprie tali

¹ *De Trinit.*, l. 3, n. 11 (M. L. 10, 82).

² Vide Card. Franzelin, *De Deo trino*, th. 30, not., ubi docet retinendam esse lectionem Septuaginta et Vulgatae. Vide etiam dicta, n. 949.

constitui, nisi sit ejusdem naturae cum Patre. Unde etiam apparet quam absurdum est vocare divinam generationem aequivocam, quum vi ipsius habeatur unitas naturae perfectissima inter producentem et productum. Verum divina generatio propter excessum perfectionis ipsius est analoga, et non univoca, si cum generationibus creatis conferatur.

987. Obj. 3.º Filius in divinis est Verbum. Atqui de ratione verbi non est similitudo naturae cum intelligente, sed tantum similitudo intentionalis. Ergo. Praeterea verbum est similitudo objecti intellecti, non subjecti intelligentis.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : de ratione verbi in genere non est similitudo naturae cum intelligente, **conc.**; de ratione Verbi divini, **neg.** Nam Verbum divinum, opus est, ut sit infinite perfectum in ratione verbi, atque ideo oportet ut repraesentet perfectissime Patrem divinasque perfectiones ac res omnes : hoc autem a Verbo praestari nequit, nisi sit Deus et ejusdem naturae cum Patre. Ex quibus jam patet solutio ad alterum in difficultate propositum; nimirum verbum perfectissimum est quoque perfectissima intelligentis similitudo.

988. Obj. 4.º Omne genitum est ex aliquo subjecto. Atqui in Deo non potest aliquid reperiri quod sit ex praesupposito subjecto. Ergo in Deo non est generatio.

Resp. Dist. maj. : Omne genitum in creatis est ex aliquo subjecto, **conc.**; in Deo, **neg.** Et **concess. min. neg. cons.** Generatio divina habet veram generationis constitutionem, sed seclusis imperfectionibus propriis generationis creatae. Igitur Pater producit Filium ei communicando eandem suam naturam, non autem producendo novam naturam ex praesupposito subjecto.

989. Obj. 1.º contra 2.^{am} et 3.^{am} assert. Si est altera processio praeter generationem Filii, similiter erit altera et altera sine fine. Atqui hoc admitti nequit. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam ex divina revelatione constat solum duas processiones reperiri in divinis. Est quoque hujus rei congruentia; quia quum processiones divinae sint immanentes, convenienter sunt tot processiones, quot sunt divinae facultates identificatae cum operatione immanenti infinite perfecta in sua linea; unde propter infinitam perfectionem uniuscujusque operationis in sua linea non multiplicantur processiones ejusdem facultatis.

990. Obj. 2.º In viventibus non est nisi unus modus communicandi propriam naturam. Ergo idem de Deo affirmandum est.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam in viventibus creatis communicatio seu potius propagatio naturae non fit per actus immanentes intellectus et voluntatis; in Deo autem fit per huiusmodi actus. Quapropter quum actus intellectus et voluntatis divinae aequivaleant actibus realiter distinctis creaturarum, inde provenit per illos actus haberi duplicem processionem realiter distinctam.

991. Obj. 3.º Patres vocant Spiritum S. *natum, Filium Filii, Verbum Filii*. Ergo juxta PP. Spiritus S. per veram generationem processit.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Illi PP. per eas locutiones tantum indicant Spiritum S. vere accepisse divinitatem per realem processionem; sed non intendunt significare processionem Spiritus S. esse veram generationem; alibi enim contrarium docent.

992. Obj. 4.º Bonitas est maxime diffusiva sui. Ergo opus est, ut in Deo ponatur tertia saltem processio ratione bonitatis.

Resp. Dist. ant.: Bonitas est maxime diffusiva sui per aliquam operationem, **conc.**; aliter, **neg.** Et **neg. cons.** Etenim tantum sunt in Deo duae operationes immanentes, atque ideo congruum est, ut nonnisi duae sint processionem immanentes. Caeterae Dei operationes sunt ad extra per divinam Omnipotentiam: unde non possunt ducere ad processionem ad intra.

993. Obj. 5.º In creatis dantur plura verba et plures amores. Ergo similiter in Deo.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam verbum Dei ejusque amor infinitatem simpliciter talem in sua linea habent; quare multiplicari nequeunt.

994. Obj. 6.º Processio in divinis est infinita. Ergo una tantum sit, necesse est; quod enim infinitum est, omnia exhaurit et non patitur aliud simile.

Resp. Dist. ant.: unaquaeque processio in divinis est infinita in sua rationi formali ac intensive, **conc.**; est etiam infinita extensive, ita ut quamcumque aliam processionem excludat, **neg.**

ARTICULUS III

Utrum divinae processiones sint per intellectum et voluntatem

995. Quamquam in his, quae de divinis processionibus jam disputata sunt, supposuerimus unam processionem esse per intellectum, alteram vero per voluntatem; nihilominus de hac eadem re specialis quaestio instituenda est, tum ad maiorem eorum, quae jam dicta sunt, explanationem, tum ad solvenda argumenta quae a Durando¹ in contrarium afferuntur. Hic enim contra communem scholarum sensum est ausus affirmare divinas processiones non esse per intellectum et voluntatem, sed immediate per ipsam naturam. Ad sensum vero quaestionis melius intelligendum nonnulla praestat praemittere.

1.º Quamvis in Deo natura, intellectus et voluntas realiter unum idemque sint; distinguuntur tamen ratione, quod quidem sufficit ut praesens quaestio institui possit. Quaeritur proinde utrum Pater, v. gr., producat Filium per naturam divinam sub ratione naturae, an potius sub ratione intellectus, vel aliis verbis utrum Pater producat Filium per naturam praecise quatenus natura est, an per naturam non praecise quatenus natura, sed quatenus intellectualis est. Idemque quaestionis sensus est respectu productionis Spiritus S. a Patre et Filio, utrum, sc., sit per naturam, an per voluntatem.

996. 2.º Non agitur hic de principio remoto aut radicali; nam de hoc infra erit sermo, ubi principium quo remotum aut radicale divinam esse naturam aut essentiam ostendemus. Nec consequenter agitur de principio completo sive quod; hoc enim juxta catholicos omnes respectu Filii est Pater, et respectu Spiritus S. sunt Pater et Filius. Denique ex hoc ipso infertur intellectum aut voluntatem non quomodocumque esse virtutem immediatam productionis Filii aut Spiritus S.; nam intellectus producit Filium prout invenitur in Patre, et voluntas Spiritum Sanctum, prout in Patre et Filio existit. Verum de hoc nulla inter theologos est quaestio; res autem ipsa magis infra declarabitur; ubi etiam quid sit *principium quod*, quid *quo*, quid *proximum*, quid *remotum* articulo IV exponetur.

1 In 1., dist. 6, q. 2.

Thesis. Virtus immediata, qua divinae personae producuntur non est divina natura, sed intellectus et voluntas.

Ita theologi omnes contra Durandum.

997. *Prob. 1.º* In sacris Litteris, ut apud *Joan.* initio Evangelii et in *Apoc.* XIX, 13, Filius Dei vocatur *Verbum*. Atqui *Verbum* procedit per intellectum. Ergo. Item Filius Dei, *Prov.* VIII, *Sap.* VII, *Eccles.* XXIV appellatur *Sapientia*¹. Atqui *sapientia* oritur ex intellectu. Ergo. Deinde Spiritus Sanctus vocatur *donum* (*Act. Apost.* VIII, 20). Atqui *donum* ex voluntate et amore procedit. Ergo.

998. *2.º* *Ex Conc. et PP.* Conc. Chalcedonense inquit²: «Eundemque Filium et Unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum...» Et Conc. Tolet. XI³: «Hic enim Spiritus Sanctus... Nec enim de Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul ab utrisque processisse monstratur; quia caritas sive sanctitas amborum esse agnoscitur.»

S. Damasus dicit⁴: «Cum ipse Filius sit Verbum Dei...» Et Basilius⁵: «Cur Verbum? Ut perspicuum sit processisse ex mente.» Et idem S. Doctor de Spiritu Sancto⁶: «Ac rursus, nativa bonitas et naturalis sanctimonia et regalis dignitas ex Patre per Unigenitum in Spiritum permanat.» Ac proinde, quum bonitas et sanctimonia voluntati peculiariter tribuantur, hoc ipso S. Doctor indicat Spiritum Sanctum per voluntatem procedere. Et S. Greg. Nazianz.⁷: «Verbum porro, quia ita se habet ad Patrem, ut sermo ad mentem...» Item S. Cyrillus Alex.⁸: «Verbum quippe et sapientia dicitur, propterea quod ex mente, et in mente est proxime et indivulse...» Rursus S. Augustinus⁹: «Est ergo Pater Filio veritati origo verax, et Filius de veraci Patre orta veritas, et Spiritus Sanctus a Patre bono

1 Vide supra, n. 951.

2 Denz. — Bannwart, n. 148, ed. 11.^a

3 Ibid., n. 277.

4 In Conc. Rom., an. 380, Denz. — Bannwart, n. 65.

5 *Homil. in illud In princ. erat Verbum*, n. 3 (M. G. 31, 473).

6 *De Spiritu Sancto*, c. 18, n. 47 (M. G. 32, 154).

7 *Homil. 30, 4.^a theol.* n. 20 (M. G. 36, 130).

8 *In Joan. Evang.*, l. 1 (M. G. 73, 82).

9 *Sermo 71*, c. 12, n. 18 (M. L. 38, 454).

et Filio bono effusa bonitas...» Denique ipse S. Augustinus¹: « Si tamen veritas ipsa persuaserit, sicut Dei Verbum Filium esse nullus christianus dubitat, ita caritatem esse Spiritum Sanctum². »

999. 3.º Processiones in Deo sunt immanentes; sunt enim a Deo ac in eodem manent. Atqui operationes immanentes propriae substantiae spiritualis sunt per intellectum et voluntatem. Ergo. Praeterea de fide est unam processionem esse generationem, alteram vero non esse. Atqui hujus discriminis nulla ratio reddi potest, si utraque processio sit eodem modo a natura sub ratione naturae, immo nec declarari potest, cur sint tantum duae processiones et non plures. Ergo.

1000. Obj. 1.º Patres dicunt Filium procedere a Patre, natura, non voluntate. Ergo procedit a Patre sub ratione naturae.

1001. Resp. Filius dicitur a Patre procedere natura, aut quia per processionem accipit naturam divinam, aut quia est Filius naturalis et per essentiam, non per adoptionem, aut quia procedit necessario et non libere.

1002. Obj. 2.º Ex infinitate naturae divinae ac foecunditate ipsius provenit esse in Deo processiones. Ergo natura divina est principium divinarum processionum.

Resp. Dist. ant. : Ex infinitate divinae naturae ac foecunditate ipsius provenit esse in Deo processiones radicaliter et remote, **conc.**; proxime, **neg.** Et **dist. etiam cons. :** ergo natura divina est principium divinarum processionum radicale et remotum, **conc.**; proximum, **neg.**

1003. Obj. 3.º In creatis generatio aut naturalis productio non est per intellectum aut voluntatem, sed per ipsam formam substantialem. Ergo idem est affirmandum in Deo.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nulla enim hac in re datur paritas Deum inter et creaturas; etenim nulla est creatura, quae possit suam in individuo naturam communicare alteri supposito per veram productionem; immo nec est natura creata pure spiritualis, quae aliam personam ejusdem specificae naturae cum ipsa producere queat:

1004. Obj. 4.º Intelligere est essenziale et commune tribus personis. Sed producere Filium non est commune tribus personis. Ergo illa productio non est per intellectum.

¹ *De Trinit.*, l. 9, c. 12, n. 17 (M. L. 42, 970).

² Vide Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 2, s. 2; Pesch (Chr.). *De Deo trino*, prop. 72, et 77; Franzelin, thes. 26.

Resp. Imprimis argumentum retorqueri potest contra Durandum; quia etiam natura est communis tribus personis, atque ideo argumentum eadem vi probaret productionem Filii non esse per naturam. Deinde respondeo distinguendo *maj.* sic : intelligere est essentielle et commune tribus personis et eodem modo illis communicatur, *neg.*; et diverso modo, *conc.* Intelligere est quidem tribus personis commune; nihilominus a Patre habetur independenter a quacumque productione; a Filio vero et Spiritu Sancto non habetur nisi per productionem ipsarum personarum. Quapropter per idem intelligere Pater generat et aliae divinae personae non generant, eo quod illud intelligere in Patre ante quamcumque productionem inveniatur; in aliis autem personis non invenitur, nisi quum jam ab illo intelligere productum sit quidquid ab eodem intra Deum produci possit.

1005. Obj. 5.º Intellectio et volitio sunt actus immanentes. Atqui actus immanentes non sunt productivi. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. respectu Dei. Quamvis enim in creaturis actus immanentes, non essent productivi; attamen in Deo propter infinitam eorum actuum excellentiam productivi esse possunt. Quamquam etiam in creatura actus immanentes sunt activi; producunt enim speciem sui atque etiam habitus, quibus facilitatem acquirimus similes actus eliciendi.

1006. Obj. 6.º In divino intellectu nihil productum invenitur; in illo namque solum invenitur divina intellectio, quae non est producta, sed communis tribus personis. Ergo productio Verbi non est per intellectum.

Resp. Dist. assert. : in divino intellectu nihil productum invenitur, sed tamen per illum producitur Verbum, quod sit Secunda Trinitatis persona, *conc.*; aliter, *neg.* Non asserimus in divinis produci intellectum aut intellectionem, sed per intellectum aut intellectionem produci unam ex personis Trinitatis.

ARTICULUS IV

Principium divinarum processionum ulterius explicatur

1007. Praemitt. 1.º Principium producendi dividitur in *principium quod* et in *principium quo*. *Principium quod* est persona seu suppositum cui tribuitur operatio seu productio, juxta illud axioma:

actiones sunt suppositorum. Principium quo est virtus, qua suppositum operatur. Principium quo subdividitur in *remotum* et *proximum*: illud prius est radix a qua aut realiter aut saltem nostro concipiendi modo fluit virtus producendi; et hoc quidem potest esse magis aut minus remotum, prout virtus magis aut minus immediate ab illa radice fluat. Jam principium *quo proximum* dicitur virtus, qua suppositum immediate operatur sive producit. Nonnulli *principium quo* in *remotissimum*, *remotum* et *proximum* dividunt. *Principium proximum* explicant prout modo explicatum est; *remotissimum* vero vocant, quod est radix principii remoti; et *principium remotum*, quod ab alio derivatur, et non influit active in rem productam. Ita qui defendunt divinas personalitates immediate influere in productionem personarum, docent naturam esse principium remotissimum, divinum intellectum et voluntatem principia remota, et personalitates Patris et Filii cum spiratione activa principia proxima¹.

1008. Praemitt. 2.º Non est quaestio in praesenti de *principio quod* divinarum processio-
num; omnes enim catholici consentiunt principium quod respectu Filii esse Patrem, et respectu Spiritus Sancti Patrem simul et Filium. Quaestio igitur est de *principio quo*, utrum videlicet tantum intellectus et voluntas et natura divina sint principium quo, an contra etiam divinae personalitates simile munus exercent. De hac re triplex est sententia. Una ex his, quam tenent PP. Platelius², Struggl (Marc.)³, Wirceburgenses⁴, alique, dicit divinam relationem seu personalitatem esse principium immediate productivum alterius personalitatis, naturam vero, sive immediate, sive per intellectum et voluntatem esse principium productionis remotissimum, vel remotum, immediatum tamen communicationis ejusdem naturae. Unde juxta hanc sententiam personalitas Patris respectu Filii et personalitas Patris et Filii respectu Spiritus Sancti cum spiratione activa sunt unicum principium immediate productivum; natura autem necnon intellectus et voluntas nullatenus producunt, sed communicant divinam essentiam. 2.^a sententia docet tum personalitatem, tum naturam per intellectum et voluntatem esse principium immediate productivum. Postremo tertia sententia, quam defendunt PP. Domi-

1 Vide PP. Wirceburgenses, *De Deo trino*, d. 6, c. 1, a. 2.

2 *De Deo uno et trino*, c. 5, § 1, n. 240.

3 *De Deo trino*, d. 2, q. 1, a. 4, n. 3.

4 *De Deo trino*, loco antea citato.

nicani, PP. Suarez ¹, Arriaga ², cum pluribus aliis e nostris, et communiore sententia cum D. Thoma ³, asserit solam naturam esse principium quo per intellectum et voluntatem, personalitatem vero esse dumtaxat conditionem requisitam ad producendum.

Thesis I. Personalitates divinae non sunt principium productivum, nec natura divina, sive remote sive proxime potest esse principium communicativum suimetipsius, nisi quoque sit principium productivum.

1009. Prob. 1.^a p. 1.º ex argumento S. Thom. ⁴ Paternitas est proprietas personalis habens se ad personam Patris, ut forma individualis ad aliquod individuum creatum. Atqui forma individualis non est id quo generans generat; alioquin, v. gr., Socrates generaret Socratem; nam principium generans tendit ad gignendum sibi simile. Ergo Paternitas non est id quo Pater generat; secus enim Pater generaret Patrem.

1010. 2.º PP. generatim asserunt Filium procedere per intellectum, atque id ipsum in duobus artic. proximis ostensum est. Atqui hoc non recte diceretur simpliciter et absolute, si principium proxime et immediate productivum Filii esset Paternitas; tunc enim dicendum esset Filium per Paternitatem procedere. Ergo. Nec dicas Filio tribui oriri ex intellectu, quia intellectus est principium quo remotum productionis Filii. Ne, inquam, hoc dicas; tum quia si intellectus est principium quo remotum productionis Filii, eo ipso ponitur sine sufficienti fundamento Paternitatem fluere ex divino intellectu potius quam ex aliis divinis attributis; nam principium quo remotum est origo seu radix, saltem juxta nostrum concipiendi modum, ex qua fluit principium quo proximum; tum quia Scriptura et PP. asserendo Filium procedere per intellectum, significarent Paternitatem immediate oriri ex intellectu, Filium vero nonnisi per Paternitatem, quod quidem absonum videtur.

1011. 3.º Si Paternitas esset principium quo generandi, generatio Filii non haberet perfectam generationis rationem, sed aequi-

¹ *De Trinitate*, l. 1, c. 5 et sq. et l. 6, c. 5.

² *De Trinitate*, d. 45.

³ *I. p.*, q. 41, a. 5.

⁴ Loco antea citato.

vocam. Atqui hoc dicendum non est, cum in sacris Litteris Filius dicatur genitus sine ullo diminvente. Ergo. *Prob. maj.* Ut generatio perfecte indicet generationis rationem, opus est, ut principium quo producat terminum ejusdem rationis cum ipso. Atqui si Paternitas esset principium quo, non produceret terminum ejusdem rationis cum ipsa; non enim produceret Paternitatem, sed Filiationem. Ergo si Paternitas esset principium quo generandi, generatio Filii non haberet perfectam generationis rationem.

Argumenta quidem allata directe solum probant Paternitatem non esse principium quo generandi Filium, sed indirecte conficiunt quoque in productione Spiritus Sancti personalitates non esse principium quo; etenim adversariorum fundamenta aut evincunt in productione tam Filii quam Spiritus Sancti personalitatem esse principium quo, aut nihil evincunt.

1012. Prob. 2.^a p. Natura divina communicatur personis productis per earum productionem. Ergo repugnat ut divina natura sit principium communicativum suimetipsius, nisi sit quoque principium productivum. *Prob. ant.* Natura divina communicatur personis productis, quum hae identificentur cum illa; non enim natura divina meliori modo quam per identitatem communicari potest. Atqui personae productae identificantur cum natura divina per earum productionem; quia non producuntur distinctae a divina natura. Ergo. Haec autem probatio non modo probat de communicatione, quae per ipsam naturam immediate fiat; verum etiam de communicatione quae per intellectum et voluntatem fiat.

Thesis II. Principium quo producendi ad intra est tantum divina natura per intellectum et voluntatem; requiritur vero tanquam conditio sine qua non, ut adsit determinata personalitas.

1013. Nota. Intellectum et voluntatem esse principium quo producendi, jam in duobus articulis antecedentibus ostensum est; quapropter ex hac assertionem probandum est divinam naturam, et quidem ipsam solam quum intellectu et voluntate, esse quoque principium quo, non quidem proximum, quum hoc intellectui et voluntati competat, sed remotum. Verum hoc ipsum ut probatum dari quoque posset, quum necessario sequatur ex hoc, quod intellectus et voluntas secundum nostrum concipiendi modum a divina natura fluant, eo enim ipso haec

est principium remotum; hoc enim nihil aliud est nisi radix proxima principii immediate influentis. Tamen breviter probabitur naturam etiam esse principium quo.

1014. Prob. 1.^a p. 1.º ex PP. S. Joan. Damascenus inquit ¹ : « Generatio sine principio et aeterna, naturae opus est, ex substantia ejus profecta. » S. Hilarius ² : « Non enim per desectionem aut pro-tensionem aut derivationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturae in naturam eandem nativitate subsistit. » Demum S. Leo M. ³ : « Si ideo Patri impar est genitus, quia ut tibi videtur, generando eum, qui non erat, genuit; imperfecta erit etiam generantis essentia, quae adhibendo quod non habuit, generando profecit. »

1015. 2.º Ex rationibus allatis pro 1.^a p. assertionis proximae : quia si personalitates non sunt principium quo, opus est ut hoc munus conveniat naturae; non enim assignari potest medium. Item juxta adversarios divina natura est principium communicativum suimetipsius. Atqui, ut in 2.^a p. assertionis proximae ostensum est, natura divina nequit esse principium communicativum, nisi sit quoque principium productivum seu principium quo. Ergo. Demum confirmatur ex argu-mento D. Thomae sic dicentis ⁴ : « Illud proprie dicitur potentia in quocumque agente, quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem producit sibi simile quantum ad formam qua agit : sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cujus vir-tute pater potest generare hominem. Illud ergo est potentia genera-tiva in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti; Filius autem Dei similatur Patri gignenti in natura divina. Unde natura divina in Patre est potentia generandi in ipso. »

1016. Prob. 2.^a p. Nam argumenta allata pro 1.^a parte et hujus et proximae assertionis, implicite saltem, probant divinas perso-nalitates nec partialiter esse principium productivum, seu quo produ-citur. Praeterea si principium quo respectu productionis tribuitur et personalitati et naturae, exurgunt incommoda et nostrae sententiae et sententiae illorum qui solas personalitates esse principium productivum tenent. Ergo haec sententia media non est admittenda.

1017. Prob. 3.^a p. Non omnes divinae personae possunt gene-

¹ *De fide orthod.*, l. 1. c. 8 (M. G. 94, 814).

² *De Trinit.*, lib. 5, n. 37 (M. L. 10, 154 et sq.).

³ *Sermo 5 de Nativit.*, c. 3 (M. L. 54, 210).

⁴ *1. p.*, q. 41, a 5.

rare aut spirare. Ergo necesse est ut ad generandum aut ad spirandum requiratur aliquid, quod commune non sit omnibus personis. Sed hoc nihil aliud esse potest nisi proprietas personalis, quum alia omnia tribus personis communia sint. Ergo proprietas personalis personae producentis requiritur saltem ut conditio ad producendum ad intra.

1018. Obj. 1.º Nonnulla adsunt testimonia quae videntur ostendere personalitates esse principium quo, non autem essentiam seu naturam. Ergo. *Prob. ant. a)* Conc. Later. IV ait¹: «Illa res (i. e. natura divina) non est generans, neque genita, nec procedens.» Sed essentia generaret, si esset principium quo. Ergo. *b)* S. Athanas.²: «Pater hypostasi gignit, et mandato creat.» *c)* S. Cyrill. Alex.³: «Id quod Patrem esse intellexeris, hoc etiam est Filius, praeter id unum quod Pater est.» S. Ambros.⁴: «Generatio paternae proprietatis est, non potentiae.» Demum S. Joan. Damas.⁵: «Omnia quae habet Pater, sunt Filii, sola gignendi vi excepta.»

Resp. Neg. ant. Ad prob. ad *a)* dico Conc. Later. illis verbis *essentia non est generans* solum significare essentiam non esse personam seu suppositum generans, ut apparet ex iis quae statim sequuntur, videlicet, *sed (essentia) est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus Sanctus, qui procedit*; quibus verbis indicatur *generare, gigni et procedere* tribui suppositis seu personis. Praeterea idem Concilium paulo ante verba objecta, dixerat: «Natura divina quae sola est universorum principium, praeter quod aliud inveniri non potest». Quare juxta mentem illius Concilii divina natura erit etiam principium quo divinarum processionum, secus enim non esset *universorum principium, praeter quod aliud inveniri non potest*.

Ad *b)* 1.º dialogos illos de Trinitate dubium esse an sint S. Athanas. aut alterius auctoris. 2.º gignere *hypostasi* idem est ac gignere persona seu concreto ex personalitate et natura quod certe in qualibet; sententia verum est; utrumque enim ad gignendum requiritur.

Ad *c)* quoad S. Cyrill. Alex. dicendum, eum solum indicare omnia Patris esse communia Filio praeter Paternitatem et gignere; hoc autem etiam a nobis asseritur. S. Ambrosius censendus est significare generationem esse paternae proprietatis, quatenus natura seu potentia

1 Denz.—Bannwart, n. 432, ed. 11.^a

2 *Dial. 1 de Trinit.*, n. 4 (M. G. 28, 1122).

3 *Contra anthropomorph.*, c. 6 (M. G. 76, 1080).

4 *De fide*, l. 4, c. 8, n. 81 (M. L. 16, 698).

5 *De duabus Christi volunt.*, n. 11 (M. G. 95, 142).

non potest gignere, nisi terminata per Paternitatem. Postremo S. Joan. Damasc. non dicit quae in objectione ei tribuuntur, sed ejus testimonium ita se habet : « Omnia quae habet Pater, sunt Filii, excepta ingeneriti proprietate (πλήν τῆς ἀγεννησίας). »

1019. Obj. 2.º Quod convenit uni personae et alteri repugnat, debet illi formaliter convenire ratione illius quod ipsi proprium est, et in quo ab altera differt. Sed esse principium quo proximum generandi convenit Patri et repugnat Filio. Ergo formaliter convenit Patri ratione illius, quod ipsi est proprium, et in quo differt a Filio; atque ideo ratione personalitatis.

Resp. Neg. maj. Nam ut aliquid uni tantum personae conveniat, sufficit ut illud requirat proprietatem personalem tamquam conditionem sine qua non, et non est necessarium proprietatem personalem esse rationem formalem illius rei. Quare etsi potentia generandi sit communis omnibus personis, tamen non omnes divinae personae generare possunt, eo quod deest illis conditio necessaria, sc., proprietas personalis, quemadmodum ex duobus ignibus aequalem habentibus potentiam comburendi, potest evenire ut unus comburat, non item alter, ex applicationis defectu.

1020. Obj. 3.º Ubi distinctio fundatur in productione, ibi illud formaliter et immediate producit, quod formaliter et immediate distinguit; quia principium distinctionis habetur, quatenus id est principium productionis. Sed sola proprietates seu relatio personae producentis formaliter ac immediate distinguit. Ergo et formaliter ac immediate producit.

Resp. Neg. maj. Ad ejus probat. **dist.** : principium formale distinctionis habetur, quatenus id est principium quod productionis, **conc.** ; quatenus id est principium quo, **subdist.** : in creaturis, iterum **conc.** ; in Deo, **neg.** Et **concess. min., neg. conseq.** Ratio solutionis est, quia personalitates in creaturis non sunt activae, ac proinde neque in Deo ponendae sunt activae; non enim quoad hoc ostenditur necessitas ponendi personalitates divinas a creatis diversas, immo contrarium constare ex rationibus pro nostra assertionem allatis videtur. Porro processiones divinae opus est ut sint absque ulla imperfectione; ad hoc autem requiritur ut natura divina non distinguatur realiter a terminis productis; nam aliter esset in Deo compositio. Quapropter etsi natura divina sit principium quo, distinguere non potest nisi virtualiter a termino producto. Atque hoc ipsum maxime commendat

perfectionem principii quo in divinis; est enim potens ad producendum terminum sibi perfecte similem seu identificatum; quod quidem nulla potentia finita praestare potest.

1021. Obj. 4.º Nullum absolutum in divinis est realiter immediate distinctum a termino relativo. Sed omne principium etiam quo proximum productivum est realiter immediate distinctum a termino producto et hinc relativo; tum quia vere influit et proprie producit terminum, adeoque ab illo distinguitur, quum nequeat idem producere se ipsum, aut influere in se ipsum; tum quia principium quod est distinctum propter principium quo influens ac producens; propter quod autem unumquodque tale, et illud magis tale. Ergo nullum absolutum in divinis est principium quo proximum productivum.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ad 1.^{am} min. probationem dico principium quo proximum vere influere in terminum productum, tamen ab hoc non distingui nisi virtualiter; spectat enim ad infinitam potentiam principii quo proximi posse realiter producere terminum illi perfecte similem seu identificatum. Ad 2.^{am} probat. dico principium quo non distinguere realiter principium quod a termino producto tanquam formam distinctionis, sed tanquam principium active influens; in divinis autem principium quo active influens non distinguitur nisi virtualiter a termino producto. Quoad illud axioma *propter quod unumquodque tale, et illud magis* dicendum hujusmodi effatum nonnisi quibusdam conditionibus esse verum; non autem absolute et in omni casu: ita, v. gr., ebrius est talis propter vinum; et tamen vinum ipsum non est magis ebrium; subjectum cognoscens est tale propter cognitionem, et haec non est magis cognoscens; personalitas constituit personam et non est magis persona, etc.¹

ARTICULUS V

Utrum in divinis processionibus detur actio

1022. Praemitt. 1.º Jam demonstratum est in articulis praecedentibus intellectum et voluntatem esse principia proxima divinarum processionum; ac proinde de intellectione et volitione idem est dicendum, quum in Deo intellectus et voluntas sint ipsa intellectio et volitio. Natura vero divina est principium remotum, quum ex illa secundum nostrum concipiendi modum

1 Vid. P. Lossada, *Log.* tr. 6, d, 2, c. 2, nn. 3 et 4; in nov. edit, tom. 3, pag. 251.

orientur intellectus et voluntas, nisi in ipso intellectu vel intellectione ponatur essentia Dei, ut nonnulli theologi faciunt¹.

Hic vero ulterius inquiritur, utrum in divinis processionibus detur quoque actio. Actio definitur a P. Suarez²: «Forma, qua principium activum primo in actum reducitur, seu est forma, quae primo et per se ipsam fluit, et per quam id quod proprie fit, ab agente manat et pendet.» Et a P. Lossada definitur³: «Exercitium, quo virtus activa ut talis causat effectum», vel aliis terminis: «ultima formalis determinatio virtutis activae ut causet effectum, et ipsius effectus ut a tali virtute oriatur.» Et similiter alii actionem definiunt ad rem ipsam quod attinet, licet diversis verbis. Unde si de ratione actionis, ea, quae imperfectionem includunt, auferantur, actio definiri potest: *ultima principii activi determinatio ad terminum actu producendum, seu actualis et formalis influxus principii in terminum*. In divinis autem processionibus actio nullo modo esse potest aliquid reale veluti medium inter principium et terminum; quia in Deo non datur distinctio realis nisi inter personas.

Hic quoque animadvertendum est in omni intellectione distinguere posse, aliqua saltem ratione, *dicere* et *intelligere*. *Dicere* est ipsa productio intellectionis aut verbi; *intelligere*, ipsa actualis intellectio aut verbum est. Idcirco in Deo non potest *dicere* aut *dictio* realiter distinguere ab *intelligere* aut intellectione; sed ipsa intellectio vocari potest dictio quatenus nostro concipiendi modo fluit a divino intellectu, et praecipue quatenus est productio Verbi sive Secundae personae. In creatis quoque intellectio seu actio productiva et dictio solum ratione distinguuntur, si juxta satis probabilem sententiam ipsa intellectio sit productio sui, sive si per distinctam actionem non producatur. Sin autem in intellectione intersint et actio et terminus ipsius realiter ab ipsa actione distinctus, tum actio illa erit dictio sive dicere; terminus vero ejus aut solus aut simul cum actione erit intellectio sive intelligere. Thomistae aliter hoc explicant ac dicunt ipsam intellectionem quatenus producit verbum, appellari dictionem; quatenus vero speculatur objectum in verbo nuncupari intellectionem⁴.

Porro, licet Verbum divinum et creatum in hoc convenient, quod utrumque sit spirituale, immanens et naturaliter repraesentans; tamen infinite distant et valde inter se discrepant, quaecumque sit sententia, quam quis ad verbum creatum declarandum amplectatur. Etenim verbum creatum est accidens, facit subjectum de potentia ad actum transire, ex indigentia producitur, scilicet ut subjectum intelligat, et realiter et adaequate a subjecto distinguitur; contra, Verbum divinum est substantia per se subsistens, et non importat transitum de potentia in actum, neque ex indigentia producitur, sed ex infinita perfectione et fecunditate Patris, qua suum infinitum intelligere Filio communicat, neque a Patre distinguitur ratione formae res omnes repraesentantis.

¹ Vide supra, n. 66.

² *Metaph.*, d. 48, s. 5, n. 1.

³ *De philosophia natural.*, tr. 2, d. 1, c. 2.

⁴ Vide Zuñiga, *De Trinit.*, d. 1; Lugo (Franc. de), *De Trinit.*, d. 2, c. 1; Joannes a S. Thoma, *De Trinit.*, q. 27, d. 12, a. 5, n. 4. et sq.; Lossada, *De anima.*, d. 8, c. 3.

1023. Praemitt. 2.º Omnes theologi communiter vel fere communiter dari actiones in divinis processionibus admittere videntur¹; verum non sunt inter se consentientes in tali actione designanda. Scotus², et ejus discipuli, ut Henno³, Frassen⁴, asserunt actionem in processione Verbi esse *dictionem*, et in processione Spiritus Sancti *spirationem activam*. Dictio vero juxta illos est actio, quae oritur ab intellectu et qua Verbum producitur; et spiratio activa est actio, quae a voluntate oritur, et qua producitur Spiritus Sanctus. Neutra actio est realiter distincta ab intellectu aut a voluntate, neque ab intellectione seu volitione, sed tantum formaliter. Dictio vero et spiratio activa sunt productio, non vero intellectio vel volitio; sunt etiam juxta scotistas aliquid relativum et operativum, non aliquid absolutum⁵.

Altera sententia tenet actiones in divinis processionibus esse ipsas relationes personarum procedentium. Ita sentiunt P. Suarez⁶, Zuñiga⁷, Arriaga⁸, Borrull⁹, Herrera (August. de)¹⁰, Maurus (Sylv.)¹¹, atque hoc ipsum sentire debent omnes illi, qui ipsas relationes ponunt principium proximum operationum.

Denique 3.ª sententia affirmat ipsam intellectionem non modo esse principium proximum in productione Verbi, sed etiam actionem; et similiter volitionem respectu productionis Spiritus Sancti. Hanc sententiam amplectuntur PP. Dominicani, ut Joannes a S. Thoma¹², Gonet¹³, Billuart¹⁴; item Salmanticenses¹⁵; similiter plures e nostris ut Valentia¹⁶, Vazquez¹⁷,

1 Plures theologi asserunt PP. Suarez, Molinam aliosque e nostris non ponere actiones in divinis processionibus, sed illas explicare per meras emanationes vel resultantias. Verum P. Suarez solum rejicit ipsam intellectionem et volitionem gerere munus actionis, non autem in divinis processionibus interesse, saltem aliquo modo, actionem. (*De Trinit.*, l. 1, c. 8; et l. 6, cc. 1 et 2). Atque idem de Molina dicendum est (*In 1. p.*, q. 27, a. 3, d. 4), imo P. Molina non parum favet sententiae, quae actionem in ipsa intellectione reponit, quum dicit (*In 1. p.*, q. 27, a. 1, d. 8, membr. 4, ad 4: «Dicendum est, intelligentiam, id est, intellectum, per intellectionem producere verbum tanquam per actionem, quae est ipsamet verbi productio...»

2 *I*, dist. 2, q. 7.

3 *De Deo trino*, d. 1, q. 3.

4 *De Deo trino*, d. 1, a. 2, q. 3.

5 Sic Henno, loco antea citato, in resp. ad *obj.* 3.º, dicit: «Esse quid relativum (dictionem); quia etsi in humanis relatio non sit productiva, est tamen in divinis; nam Paternitas divina dici potest formaliter generatio... Unde Paternitas varias sortitur appellationes; dicitur enim constitutum primi suppositi, generatio, dictio, etc.» Et Frassen, loco antea citato, in resp. ad *obj.* 4.º: «Dictio enim divina est reipsa illa formalitas constitutiva primi suppositi; adeoque ipsamet relatio Paternitatis... Unde generatio activa in divinis dici potest formaliter relatio...»

6 *De Trinit.*, l. 6, cc. 1 et 2, n. 8; item l. 1, c. 8.

7 *De Deo trino*, d. 2, dub. 7.

8 *De Deo trino*, d. 46, s. 2, n. 16.

9 *De Trinit.*, d. 5, s. 1.

10 *De Trinit.*, q. 4, s. 7.

11 *De Trinit.*, q. 102, n. 36.

12 *De sacro Trinitatis mysterio*, d. 12, a. 5.

13 *De sacro Trinit. mysterio*, d. 2, a. 2.

14 *De sacro Trinit. mysterio*, d. 2, a. 3.

15 *De Trinit.*, d. 1, dub. 4.

16 *De Trinit.*, q. 27, d. 2, q. 1, punct. 3.

17 *In 1. p.*, d. 111, c. 2, et d. 112, c. 3.

Tanner¹, Ruiz de Montoya², alique. Haec postrema sententia est quoque S. Thomae³, qui inter alia dicit⁴: «Dicendum quod processiones in divinis accipi non possunt, nisi secundum actiones quae in agente manent.» Atque haec postrema sententia amplectenda videtur; nam ex una parte fere omnes theologi volunt, ut actiones in divinis processibus intersint, et ideo ponenda est actio, ne a communi sententia sine sufficienti fundamento recedamus; ex alia vero nihil videtur potius rationem actionis habere, quam ipsam intellectionem et volitionem. Quare intellectio quatenus est virtus productiva et cognitio infinita, est principium proximum productionis Verbi; quatenus vero est actu determinata ad producendum Verbum sive actualis influxus in ipsum, est actio; atque similiter de volitione respectu productionis Spiritus Sancti dicatur. Attamen neque intellectio, neque volitio ita sunt principium proximum et actiones, ut praeter illas nihil aliud requiratur; sed praeterea in obliquo et tanquam conditio requiritur Paternitas pro productione Verbi, et Spiratio activa ut existens in Patre et in Filio pro productione Spiritus Sancti. Unde actiones divinarum processuum important etiam relationes in obliquo, et non sunt sola intellectio et sola volitio absolute sumptae.

Nihilominus animadverto praesentem quaestionem esse minoris momenti, et fere de nomine videri, dummodo admittatur Verbum per realem influxum intellectionis ut est in Patre produci, et Spiritum Sanctum per realem influxum volitionis ut est in Patre et in Filio.

Thesis. Neque dictio neque spiratio activa ad sensum Scotistarum, neque divinae relationes videntur ponendae ut actiones divinarum processuum, sed intellectio et volitio ut in obliquo importantes relationes personarum producentium.

1024. Prob. 1.^a et 2.^a p. Dictio et spiratio activa secundum Scotistas est aliquid relativum; sed nihil relativum potest esse actio; quia haec actuale influxum in terminum importat, et, ut a. 4 probatum est, nihil relativum in terminum productum influit. Ergo. Atque eadem ratione ostenditur relationes non posse exercere munus actionis, quum in terminum non influant, sed sint solummodo conditiones ad productionem.

1025. Prob. 3.^a p. Actio nihil aliud est nisi ultima principii determinatio ad terminum actu producendum, seu actualis influxus principii in terminum. Atqui iste actualis influxus in divinis processibus sunt intellectio et volitio. Ergo. *Prob. min.* Iste actualis influxus principii in terminum aut est ipsum principium proximum cum omnibus requisitis ad operandum, aut aliquid quod a principio proximo exoritur; secus enim influxus in terminum non esset a principio proximo, quod quidem contra hujus prin-

1 *De Trinit.*, d. 4, q. 2, dub. 4.

2 *De Trinit.*, d. 2, s. 5, d. 59, s. 5.

3 *1. p.*, q. 27, aa. 2, 3, 5; et q. 28, a. 4.

4 Loco citato, a. 5.

cipii rationem est. Atqui in Deo non est aliquid quod a principio proximo exoritur; nam a principio proximo solum procedunt productio passiva et terminus productus, quae juxta communem fere omnium theologorum sententiam non sunt actio seu productio activa. Ergo actio debet esse ipsum principium proximum ut actu influens in terminum.

Tamen intellectio et volitio non sunt actio seu actualis influxus si sumuntur solae, sed prout important determinatam personalitatem cum omnibus requisitis ut persona sit plene constituta, ut jam dictum antea est. Atque hoc ideo requiritur ne intellectio et volitio quatenus productivae sint communes tribus personis, et ideo ne tribus personis aequaliter generare et spirare conveniat.

1026. Dices 1.º Actio est formalis dependentia termini producti a suo principio. Atqui in divinis processionibus nulla adest dependentia. Ergo nec propria actionis ratio.

Resp. Dist. maj.: actio ita est formalis dependentia, ut verus et proprius actionis conceptus a ratione dependentiae non possit praescindi, **Neg.;** ut possit, **conc.** In creatis quidem actio est formalis dependentia effectus a sua causa; verum ubi vera causalitas, ut in divinis processionibus, non intervenit, reperiri nihilominus potest verus et proprius actionis conceptus tanquam ultima principii ad producendum determinatio seu tanquam actualis influxus principii; in quo actionis conceptu dependentia vel altera imperfectio non includitur.

1027. Dices 2.º Actio et passio in rebus creatis sunt idem. Ergo similiter de Deo judicandum est, ac proinde actionem esse idem cum persona producta.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Etenim in creatis actio est aliquid medium inter causam et effectum, et ideo cum passione identificari potest; in Deo autem nihil est medium inter personam producentem et terminum productum. Aliunde actio est ultima principii determinatio ad operandum; infinita autem Dei perfectio et actualitas postulare videntur, ut principium productivum ad intra non determinetur per aliquid ab ipso distinctum vel ei superadditum. Vide Ruiz de Montoya¹.

1028. Dices 3.º Productio passiva est adaequate ipsa personalitas producta. Ergo similiter productio activa seu actio est adaequate ipsa personalitas personae producentis.

Resp. 1.º Trans. ant. et neg. cons.; nam productio passiva secum fert aliquid realiter productum, quod in praesenti nihil est aliud nisi personalitas personae productae.

Resp. 2.º Neg. ant.; quia similiter ac de actione seu productione activa dictum est, de productione passiva dici potest, videlicet, eam consistere in communicari et identificari intellectionem vel volitionem cum persona producta. Unde P. Ruiz de Montoya² inquit: «Eadem intellectio est passiva productio seu generatio, in quantum includitur in relatione filiationis concepta per modum passivae processiois.»

¹ *De Trinitate*, d. 84, ss. 4 et 5.

² *De Trinitate*, d. 2, s. 5, n. 5. Vide eundem auctorem, eodem loco, d. 83, s. 3, n. 7 et sq.

1029. Dices 4.º S. Thomas docet¹ actus notionales seu productiones activas et passivas cum relationibus identificari. Ergo doctrina tradita est S. Thomae opposita.

Resp. S. Thomas in loco objecto et etiam in aliis loquitur de productionibus seu actibus notionalibus quoad id quod supra praedicata absoluta addunt; nam ipse S. Doctor in aliis locis, ut in citatis antea, expresse tribuit intellectioni et volitioni rationem actionis.

1030. Dices 5.º Illud, quod est productivum, ab eo, quod non est productivum, distingui opus est. Atqui dictio est productiva, non autem intellectio. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam in Deo dictio et intellectio unum idemque est, atque ideo si dictio est productiva, idem de intellectione est affirmandum. Et quamvis, ut supra dictum est, sit aliqua rationis distinctio inter dictionem et intellectionem; ea tamen nihil adjuvare potest ad hoc ut dictio sit productiva, non autem intellectio.

1031. Dices 6.º Dictio et intellectio diversos respiciunt terminos. Ergo aliquo modo invicem distinguuntur a parte rei.

Resp. Neg. ant. Nam in Deo et dictio et intellectio habent et terminum productum, qui est Verbum Dei, et terminum cognitum sive res a Deo cognitae. In creatis vero si dictio et intellectio sint realiter idem non habent terminum productum, sed tantum cognitum; nisi pro termino producto accipiantur species et habitus.

1032. Dices 7.º Juxta S. Augustinum² Verbum exoritur ex memoria Patris. Sed memoria dicit intellectum in actu primo. Ergo principium proximum Verbi est solus intellectus in actu primo; atque ideo intellectio si munere actionis fungitur, non debet fungi munere principii proximi.

Resp. Dist. maj. : Juxta S. Augustinum Verbum exoritur ex memoria fecunda quae sit tantum in actu primo, **neg.**; ex memoria modo perfectissimo continente et actum primum et actum secundum intelligendi, **conc.** Praeterea memoria prout praedicatur de Deo, potest vocari fecunda duplici modo; primum prout a nobis concipitur in actu primo est fecunda actualis intellectionis; deinde prout jam completa per intellectionem est fecunda respectu Secundae Trinitatis personae.

1033. Dices 8.º Proprium est actionis exoriri a principio proximo. Sed intellectio et volitio divinae a nullo principio exoriuntur. Ergo non sunt propriae actiones.

Resp. Dist. maj. : si actio a principio et termino realiter distinguitur, **conc.**; aliter, **neg.** Munus quidem actionis in divinis reperitur sine distinctione reali inter illam et principium proximum; nam in Deo reperitur actualis influxus in terminum, et principium actu determinatum ad influendum, quae sunt munera propria actionis. Distinctio realis in Deo, propter suam infinitam simplicitatem et perfectionem, inter actionem et principium dari nequit; sed actio sicut res aliae quae secundum idem nomen et aliquam rationem communem de Deo et creaturis praedicantur, Deo modo altiore et eminentiore conveniunt. Quocirca, ut jam dictum est, eadem divina intelle-

¹ *I. p.*, q. 41, ad 2.

² *De Trinitate*, l. 15, cc. 7 et 10 (M. L. 42, 1065 et sq.; 1071).

ctio quatenus est virtus productiva Verbi et cognitio infinita est principium proximum productionis Verbi, et quatenus est actualis determinatio ad producendum Verbum et actualis influxus in ipsum est actio; et ita eadem intellectio quatenus est actio distinguitur aliquo modo a se ipsa ut est principium proximum. Atque ut actio, potest dici a se ipsa virtualiter exire, non formaliter neque realiter, sed quatenus in Verbum realiter influit, quod quidem Verbum ab intellectione virtualiter distinguitur.

Nec refert quod emanatio proprietatum a natura non dicatur actio; nam in creatis non habetur actio proprie talis, nisi illa quae a principio et termino realiter distinguitur; res enim creatae propter suam limitationem munus principii et actionis simul non censentur posse agere. Hoc autem Deo non convenit, qui, quum in omni linea sit infinitus actu, eo ipso et munus principii et actionis sine reali distinctione continet, et quidem modo altiore et perfectissimo.

ARTICULUS VI

Cur processio Filii sit generatio, non item processio Spiritus Sancti

1034. Praemitt. 1.º De fide quidem est processionem Filii esse proprie generationem, et non item processionem Spiritus Sancti. At scholastici hujus rei rationem inquirunt; quamvis nonnulli ex illis hoc improbarerint, et similiter plures Patres fecerunt. Verum Patres hujus rei inquisitionem non absolute improbarunt; sed si modo indebito fiat; imo ipsi Patres plures rationes assignarunt, ut declararent, cur processio Filii sit generatio et non processio Spiritus Sancti; sed nullam assignarunt ut evidentem et absolute tenendam, ideoque neque ut excludentem ceteras explicationes².

S. Augustinus difficultatem hujus rei explicandae affirmat, quum dicit³: «Ecce respondeo, sive capias, sive non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus: sed ille genitus, iste procedens: ideo ille Filius est Patris, de quo est genitus; iste autem, Spiritus utriusque quoniam de utroque procedit... Quid autem inter nasci et procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit nascitur, quamvis omne procedat quod nascitur; sicut non omne quod bipes est, homo est, quamvis bipes sit, omnis qui homo est. Haec scio: distinguere autem inter illam generationem et hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio». Tamen ipse S. Doctor inquisitionem hujus rei

1 Vide dicta supra, d. 1, c. 1, a. 4.

2 Vide P. Petavium, *De Trinit.*, l. 7, cc. 13 et 14; Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 5; P. Suarez, *De Trinit.*, l. 11, c. 5; Vazquez, *In 1. p.*, d. 113, c. 3.

3 *Contra Maximinum*, l. 2, c. 14 (M. L. 42, 770).

nullatenus improbat, dicit enim¹: « Cur non de illa summa Trinitate, quae Deus est, credunt potius quod in sacris Litteris invenitur, quam poscunt liquidissimam reddi sibi rationem, quae ab humana mente tarda scilicet infirmaque non capitur? Et certe cum inconcusse crediderint Scripturis sanctis tanquam veracissimis testibus, agant orando et quaerendo et bene vivendo ut intelligant, id est, ut quantum videri potest, videatur mente quod tenetur fide. Quis hoc prohibet? Imo vero ad hoc quis non hortetur? »

Profecto rem hanc difficillimam esse explicatu, neque ullam explanationem plene satisficientem reperiri fatendum est. Nihilominus, quum fere omnes scholastici hujus rei rationem reddere conentur, ad eorum exemplum rationem, quae aptior videtur, declarare congruum est.

1035. Praemitt. 2.º Multae certe de hac re sunt sententiae: praecipuae hic exponuntur.

1.^a sententia cum S. Thoma² et pluribus PP. Dominicanis, e nostris et ex aliis, dicit processionem Spiritus S. non esse generationem eo quod sit per voluntatem, quae non tendit in objectum suum sub ratione similitudinis; e contra processionem Verbi esse generationem, quia est per intellectum, qui in objectum suum tendit sub ratione similitudinis. E nostris inter alios hanc sententiam tenent PP. Suarez³, Valentia⁴, Ruiz de Montoya⁵, Maurus (Sylv.)⁶, etc.

2.^a tradit processionem Verbi esse generationem, quia Verbum procedit tanquam imago Patris, quod non convenit Spiritui Sancto respectu ejusdem principii; quocirca ejus processio non est generatio. Ita P. Vazquez⁷ et alii plures.

3.^a asserit processionem Verbi esse generationem, quia procedit per intellectionem, in qua consistit veluti differentia specifica Dei; atque ideo processio Spiritus Sancti, quae est per volitionem non est generatio; quia volitio consequitur intellectionem, ac subinde, juxta hanc sententiam, jam supponit naturam sive essentiam Dei, saltem nostro concipiendi modo, plene constitutam. Ita P. Arriaga⁸, nec dissentit P. Suarez⁹, quamvis etiam admittat 1.^{am} sententiam; et hanc ipsam sententiam tenent plures PP. Dominicani.

4.^a est illorum, a quibus cum P. Viva¹⁰, haec praesentis difficultatis traditur solutio, sc., processio Verbi est generatio, quia per eam communicatur natura fecunda alterius personae, processio autem Spiritus Sancti non est generatio, quia per eam non communicatur natura fecunda alterius personae.

1 *De Trinit.*, l. 15, c. 27, n. 49 (M. L. 42, 1096).

2 *1. p.*, q. 27, aa. 2 et 4; *1.*, d. 13, q. 1, a. 3, ad 3; *De potentia*, q. 10, a 2, ad 11 et 22; *Contra gentes*, l. 4, cc. 11 et 19.

3 *De Trinit.*, l. 11, c. 5, n. 15.

4 *In 1. p.*, d. 2, q. 1, punct. 4, ad 4 et 5.

5 *De Trinitate*, d. 6.

6 *In 1. p.*, q. 98, n. 31.

7 *In 1. p.*, d. 113, c. 7.

8 *De Deo Trino*, d. 47, s. 8.

9 *Loco antea citato*, n. 16, et eodem loco, c. 6, n. 14.

10 *De Trinitate*, q. 4.

5.^a Sententia est Scotistarum, qui docent Verbum esse Filium, eo quod procedat naturaliter et non voluntarie, et Spiritum Sanctum non esse Filium, quia procedit voluntarie, et non naturaliter.¹

Denique sunt tum PP., tum aliqui scholastici, qui dicunt nullam hujus rei rationem reddi posse ac sola fide esse tenendam. Haec vero sententia verum dicit, quatenus nulla ratio omnino convincens ad rem hanc declarandam afferri potest.

Thesis. Ratio cur processio Verbi sit generatio, non item processio Spiritus Sancti haec esse videtur : quia Verbum procedit per intellectum, Spiritus S. vero per voluntatem.

1036. *Prob. 1.º* Generatio est origo viventis a vivente per principium conjunctum in similitudinem naturae. Atqui processio Filii est hujusmodi, non item processio Spiritus Sancti. Ergo. *Prob. min.* Quia quamvis utraque processio sit origo viventis a vivente per principium conjunctum, tamen processio Filii, non autem processio Spiritus Sancti est in similitudinem naturae. Ergo. *Prob. min.* Processio Filii est per intellectionem infinite perfectam divinae naturae. Atqui intellectio infinite perfecta divinae naturae, quum tendat ad communicandam se ipsam termino producto, eo ipso tendit ad communicandam perfectam repraesentationem seu similitudinem divinae naturae, atque ideo ad communicandam ipsam divinam naturam; haec enim non potest perfecte repraesentari, nisi per ipsam. Ergo processio Verbi est in similitudinem naturae; nam ipsa processio de se tendit ad communicandam perfectam divinae naturae similitudinem. Jam processio Spiritus Sancti non est generatio; quia Spiritus Sanctus est per volitionem seu amorem Patris et Filii; hic autem amor non tendit formaliter ad communicandam similitudinem divinae naturae, sed impulsus sive inclinationem Patris in Filium et viceversa.

1037. 2.º Refutatione aliarum sententiarum quae supra enumeratae sunt. Atque imprimis non est admittenda illa sententia dicens Verbum esse generatum, quia est imago Patris; etenim aut ad rationem imaginis sufficit perfecte naturam alterius referre, aut ulterius requiritur originem ducere ab illo, cuius imago dicitur. Si primum, etiam Spiritus S. erit imago Patris atque ideo genitus; Spiritus enim Sanctus perfecte Patrem refert, quum eandem cum illo naturam habeat. Si secundum, Spiritus S. quoque erit imago Patris ac proinde Filii, quia originem a Patre ducit et perfecte naturam ejus repraesentat. Si vero hujus sententiae patroni adhuc aliquid amplius praeter enumerata ad rationem imaginis requirant, tunc aut ad nostram aut ad 3.^{am} sententiam confugere tenentur; non enim alia via apparet, qua possint dicere Filium esse imaginem Patris, non autem Spiritum S.

3.^a autem sententia rejicitur eo quod fundetur in re valde incerta; sup-

1 Frassen, *De Trinit.*, d. 1, a. 2, q. 4; Henno, *De Trinit.*, q. 6.

ponit enim essentiam metaphysicam Dei constitui per intellectivum aut per intellectionem, quae duo incerta sunt, imo a nobis rejecta, quum de essentia Dei metaphysica egerimus.

Item nec 4.^a sententia est admittenda; quia si propria Filii ratio constitueretur ex hoc, quod Filius Patris fecunditatem perfecte imitaretur, tunc Filius Dei non esset perfecte Filius; quia Patris fecunditatem non perfecte imitatur, propterea quod non accipiat virtutem ad alium filium gignendum. Deinde nemo negaverit esse verum Filium illum, qui a Patre naturam, saltem specificam, eandem, et quidem formaliter vi generationis accipit. Item vis generandi jam supponit naturam acceptam, non illam tribuit.

Postremo neque sententia Scotistarum admittenda est; quia si procedere naturaliter est procedere necessario, et procedere voluntarie est procedere libere, neutra processio est generatio, quia utraque est necessaria. Si vero processio Filii dicitur naturalis, quia non est voluntaria, falsum asseritur; quum utraque processio sit omnino voluntaria, licet non sit libera. Denique si processio Filii est naturalis, quia non est per voluntatem, et processio Spiritus Sancti non est naturalis, quia est per voluntatem, nihil explicatur; hoc est enim quod quaeritur, scilicet cur illa processio quae non est per voluntatem sit generatio, et alia, quae est per voluntatem non sit.

1038. Obj. 1.º Spiritus S. est Deus ex vi processionis. Ergo vi processionis est similis Patri ac Filio, ac proinde erit verus Filius; nam juxta nos ideo Filius est Filius, quia vi processionis est similis Patri.

Resp. Dist. ant. : Spiritus S. est Deus ex vi processionis, h. e., Spiritui S. per processionem re ipsa communicatur natura divina, **conc.**; h. e., Spiritui S. per processionem formaliter communicatur natura divina, **neg.**; nam formaliter per processionem Spiritui S. communicatur dilectio Patris et Filii. Deinde etiam **dist. primum cons. :** ergo vi processionis re ipsa est similis Patri ac Filio, **conc.**; vi processionis formaliter, **neg.** Praeterea **neg. secundum cons. :** et ad ejus prob. **dist. :** juxta nos ideo Filius est Filius, quia vi processionis formaliter est similis Patri, **conc.**; quia vi processionis solum re ipsa et non etiam formaliter est similis Patri, **neg.**

1039. Obj. 2.º Spiritus Sanctus per se procedit ex amore divino. Atqui divinus amor per se est substantia increata, sive Deus. Ergo Spiritus Sanctus per se procedit ex substantia increata, atque ideo vi suae processionis erit Deus.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : Divinus amor per se est substantia increata, h. e., re ipsa sive identice est substantia increata, **conc.**; h. e., formaliter et praecise vi processionis est substantia increata, **neg.** Amor enim divinus, qui sit tertia Persona, formaliter, solum dicit impulsus aut nexum sive vinculum inter Patrem et Filium.

1040. Obj. 3.º Ideo Verbum est Filius, quia procedit per intellectionem, quae est ipsum esse Dei. Atqui Spiritus S. procedit per volitionem, quae etiam est ipsum esse Dei. Ergo Spiritus S. etiam filius habendus est.

Resp. Dist. maj. : ideo Verbum est Filius, quia procedit sub ratione assimilationis per intellectionem, quae est ipsum esse Dei, **conc.**; aliter, **neg.** Et **dist. etiam min.** Spiritus S. procedit sub ratione assimilationis per volitionem, quae etiam est ipsum esse Dei, **neg.**; secus, **conc.**

1041. Obj. 4.º Quamvis Verbum procedat sub ratione assimilationis per intellectionem, non est tamen Filius prae Spiritu S.; assimilatio enim, quae habetur per intellectionem, est solum intentionalis; quae quidem ad rationem filii non sufficit.

Resp. Neg. assert. Ad prob. dico similitudinem quae habetur per intellectionem, esse tantum intentionalem in creatis; in Deo autem esse simul naturalem; nam intellectio Dei est perfectissima, ejusque objectum perfectissimum etiam est; quapropter non aliter intellectio Dei potest esse perfecta expressio sui objecti, nisi sit ejusdem naturae cum Deo.

1042. Obj. 5.º Voluntas etiam ad suum terminum sibi assimilandum tendit. Ergo quamvis Spiritus S. per voluntatem procedat, erit tamen similis suo principio vi ipsius processiois, atque ideo erit genitus. *Prob. ant.* Tum quia quodlibet principium ad terminum producendum sibi assimilandum tendit; tum quia speciatim voluntas ad suum objectum secum unien- dum respicit; quapropter si infinita sit, infinito modo ad eam unionem ten- det, ac proinde ad perfectam similitudinem aut identitatem cum re amata. Ergo voluntas quoque per assimilationem in suum terminum tendit.

Resp. Dist. ant.: Voluntas quoque ad suum terminum sibi assilan- dum tendit ea ratione, qua principium activum quodcumque sibi assimilat terminum ab eo productum, **conc.**; aliqua speciali ratione, **neg.** Ad 1.^{am} ant. prob. dico, quodlibet principium tendere ad aliquam similitudinem ter- mino producto communicandam, non autem ad perfectam; et sic amor seu dilectio in objectum specialiter tendit, non sub ratione assimilationis, sed inclinationis et propensionis. Deinde 2.^a probatio solum ostendit volunta- tem tendere ad unionem cum re amata per affectionem, non vero per natu- ralem similitudinem aut identitatem. Praeterea Spiritus S. non procedit per voluntatem tanquam res amata, sed tanquam amor inter Patrem et Filium.

1043. Obj. 6.º Divinus intellectus producit Verbum perfecte simile ejusdem principio non ex eo quod est intellectus, sed quia divinus. Atqui voluntas quatenus divina etiam producit amorem perfecte similem ipsius principio. Ergo vel etiam Spiritus S. vi processiois est genitus, vel neque Verbum erit tale.

Resp. Dist. maj.: Divinus intellectus producit Verbum perfecte si- mile ipsius principio, non ex eo quod sit intellectus, sed quia divinus, ita tamen ut praecise ratione intellectus jam modo speciali tendat ad similitu- dinem cum suo termino, **conc.**; secus, **neg.** Et **dist. etiam min:** voluntas quatenus divina formaliter, sive vi ipsius productionis, etiam producit amo- rem perfecte similem ejusdem principio, **neg.**, aliter, **conc.** Proindeque intellectus praecise quia intellectus jam tendit ad similitudinem sui objecti, meliore modo quo possit, exprimendam; et idcirco si intellectus sit divinus, similitudinem sui objecti perfectissimam ex vi sui modi tendendi exprimet; haec autem similitudo respectu ipsius Dei perfectissima existere nequit, nisi et ipsa sit Deus, ut manifestum est. Quamobrem intellectus divinus eo ipso quod tendat ad perfectam Dei similitudinem exprimendam, ad talem Dei similitudinem tendit producendam, quae et ipsa formaliter ac vi ipsius productionis sit Deus. E contra voluntas non eo spectat, ut rei amatae similitudinem exprimat, sed ut impulsus aut propensionem in rem amatam

eliciat ; quapropter si voluntas infinita sit, impulsum aut propensionem infinitam in rem amatam producet. At vero ex hoc nullatenus sequitur illum impulsum ac infinitam propensionem formaliter ac vi ipsius processionis esse similis naturae cum persona procedente ; impulsus enim et propensio similitudinem cum re ad quam tendunt, non dicunt. His omnibus accedit quod divina voluntas, ut ita dicam, non aequivalet formaliter toti divinitati, sed tantum perfectioni infinitae in ratione appetitionis. E contra divinus intellectus ut perfecte repraesentet omnes divinas perfectiones debet illis omnibus aequivalere ; quod quidem aliquatenus apparet etiam in ipso intellectu creato, qui formas rerum omnium intelligendarum continere aliqua ratione opus est, ut intelligere eas possit.

CAPUT II

De processionibus quatenus vocantur actus notionales et origines ¹

ARTICULUS I

Quid et quotuplex sit actus notionalis in Deo

1044. Praemitt. Actus notionales nihil aliud sunt, nisi id quo significatur processio sive activa sive passiva alicujus personae divinae. Dicuntur autem *actus*, quia processiones seu productiones non possunt designari nisi per modum actus : et *notionales*, quia processiones sunt ratio discernendi personas inter se. Actus notionales vocantur quoque origines, atque a theologis pro eodem accipitur actus notionalis et origo. Licet actus notionales sint idem realiter et virtualiter cum processionibus, tamen hic specialiter considerantur veluti per se, hoc est, veluti si essent aliquid medium inter principium producens et terminum productum, quum re ipsa non sint tales, et solum detur distinctio realis inter personas et relationes invicem consideratas. Verum haec consideratio non est fictio, sed est fundamentum ad illam; nam processiones, ut in capite praecedenti, a. 5, dictum est, actiones vere vocari possunt; quae aliquo modo se habent, ut aliquid medium inter principium et terminum, sicuti ibi explicatum est. Et quamvis in capite proxime antecedenti jam de processionibus actum sit; verum ibi fuit sermo de illis potissimum respectu principii et termini, et hic speciatim considerantur sub ratione actuum seu processionum.

1045. Jam actus notionales activi sunt processiones consideratae sub ratione actionis, et ita constituuntur per intellectionem et volitionem, et etiam relationes principiorum producentium sunt omnino requisitae, saltem ut conditiones, ut possit dari exercitium virtutis. Virtus

¹ S. Thomas, *1. p.*, q. 41; Suarez, *De Trinitate*, l. 6; Vazquez, *In 1. p.*, Comment. in q. 41, et d. 160 et sq.; Fasolus, *In 1. p.*, q. 41, dub. 1 et sq.; Tanner, *De Trinitate*, d. 4, q. 3, dub. 5; Salmanticenses, *De Trinitate*, Comment. in q. 41; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 83 et sq., et 92 et sq.

enim exigit subjectum esse completum substantialiter, antequam operetur. Actus vero notionales passivi non sunt passionēs, quia passio essentialiter dicit respectum ad subjectum, in quo est recipienda; et recipi in subjecto dicit causam materialem, et ideo manifestam imperfectionem. Quare actus notionales activi nihil aliud sunt nisi actiones, de quibus in articulo quinto proxime praecedenti sermo fuit, et in quibus nihil imperfectionis continetur; quum proprium actionis sit esse exercitium virtutis, vel actualis ejus influxus, in quo nulla est imperfectio. Et actus notionales passivi seu productiones passivae nihil sunt nisi personae productae, vel intellectio vel volitio simul cum persona producta. Vide n. 1028. Hae autem personae dupliciter considerari possunt; scilicet veluti in via ad ipsarum plenam constitutionem, et sic sunt actus notionales passivi; et ut jam plene constitutae, et hoc modo habent rationem personae.

1046. Origines seu actus notionales sunt quatuor, videlicet generatio activa et passiva, spiratio activa et passiva. Quia Pater gignit Filium, ac proinde continet generationem activam ad illum, et Filius generatur a Patre, et sic datur generatio passiva: similiter Pater et Filius continent spirationem activam, et Spiritus Sanctus est spiratio passiva. Ergo.

1047. Dices 1.º Origines seu actus notionales sunt idem ac processiones, sed processiones non sunt nisi duae; ergo actus notionales non sunt quatuor.

Resp. Dist. maj.: origines sunt idem ac processiones ita ut unaquaeque processio contineat originem activam et passivam, **conc.**; aliter, **neg.** Non enim concipi potest processio sine termino producto et principio producente, atque ideo sine productione activa et passiva.

1048. Dices 2.º Actio et passio in creaturis realiter identificantur. Ergo similiter in Deo identificandae sunt productiones activae et passivae.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam imprimis in creaturis actio et passio est aliquid realiter distinctum a causa et effectu, atque ideo non est mirum unam eandemque entitatem vocari actionem quatenus fluit a causa, simulque vocari passionem quatenus respicit effectum et in eo recipitur; in divinis autem nihil realiter distinctum mediat inter principium producens et terminum productum; quocirca non datur una indivisibilis entitas realiter respiciens principium producens et terminum productum. Accedit quod in divinis Pater per intellectionem est

actualiter determinatus ad producendum Filium; proin ipsa intellectio ut existens in Patre est actualis determinatio ad producendum, et ideo exercet munus actionis. Similiter spiratio activa ut existens in Patre et in Filio est actualis determinatio ad Spiritum Sanctum producendum. Ex parte vero personarum productarum Filiatio et Spiratio passiva habent rationem actualis et ultimae determinationis, ut personae producantur; et ideo habent munus productionis passivae¹. Aliunde, ut dictum est, passio importat imperfectionem, et hac de causa in Deo dari nequit, et consequenter neque ejus identificatio cum actione. In creaturis autem causae non sunt per aliquid substantiale determinatae ad effectus producendos, neque effectus per se ipsos sunt essentialiter alligati determinatae causae creatae; unde in creatis actio et passio a causa et ab effectu realiter distinguuntur.

ARTICULUS II

Utrum actus notionales sint necessarii, naturales, voluntarii et liberi

1049. Praemitt. Quid sit voluntas et quid libertas jam declaratum est in *Tractatu de Deo uno*. Voluntarium multis modis sumitur; at pro scopo praesenti sufficit notare aliud dici voluntarium, quia est actus voluntatis; aliud, quia est objectum in quod tendit voluntas. Similiter aliquid vocari potest liberum, sive quia est actus qui produci et non produci a voluntate pro ejus arbitrio potest, sive quia est objectum in quod voluntas potest tendere et non tendere.

Thesis. Actus notionales sunt necessarii et naturales;
item voluntarii, sed non liberi.

1050. Ita certa ex principiis fidei sententia.

Prob. 1.^a p. Quia singulae divinae personae necessario existunt: nam unaquaeque divina persona est verus Deus, seu ens simpliciter necessarium et immutabile. Atqui divinae personae productae accipiunt esse per processionem. Ergo processiones, ac proinde actus notionales sunt necessarii.

¹ Vide supra n. 1028.

1051. Prob. 2.^a p. Actus naturalis dicitur ille qui procedit a principio intrinseco ad unum determinato. Atqui actus notionales sunt a principio intrinseco ad unum determinato; quia sunt ab intellectu et voluntate, et quidem necessario operantibus seu ad unum determinatis, ut ex prima parte liquet. Ergo actus notionales sunt naturales.

1052. Prob. 3.^a p. Deus necessario amat se ipsum omnesque suas perfectiones, ut probatum est *De Deo uno*. Atqui actus notionales sunt divinae perfectiones ac necessarii, ut Deus possit plene subsistere. Ergo actus notionales a Deo necessario amantur, atque ideo sunt voluntarii, sed non liberi.

1053. Dices 1.º SS. PP. nonnulli dicunt Patrem genuisse necessitate, non voluntate; alii contra voluntate, non necessitate. Ergo ex PP. non certo constat actus notionales esse necessarios et voluntarios.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam PP. asserentes Patrem genuisse necessitate, non voluntate, significant Patrem genuisse non ex libero arbitrio, sed ex voluntate ad unum determinata; Patres vero dicentes Patrem genuisse voluntate, non necessitate, indicant Patrem genuisse cum voluntate et sponte, non autem coacte sive cum alia imperfectione. Quare ea PP. dicta aliaque similia non pugnant inter se, sed amice concordant.

1054. Dices 2.º Nonnulli Patres et scholastici divinas processiones, aut saltem Spiritus Sancti processionem vocant liberam.

Resp. Illi Patres et scholastici accipiunt liberum non solum pro eo quod est a voluntate cum potestate in oppositum, sed etiam pro eo quod est plene voluntarium et spontaneum; et in hoc postremo sensu ab illis divinae processiones dicuntur liberae.

1055. Dices 3.º Divinae processiones aut essent voluntariae tanquam objectum amatum, aut tanquam actus voluntatis; sed neutrum videtur dicendum. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Nam generatio est voluntaria tanquam objectum amatum; quia non est a voluntate tanquam a principio; sed haec in illam tanquam in rem necessario amatam tendit; processio vero Spiritus Sancti est a voluntate tanquam a principio, atque ideo est voluntaria tanquam actus, simulque tanquam objectum; nam actus divinae voluntatis se ipsum perfectissime amat. Unde processio Spiritus Sancti est voluntaria non pro priori aut posteriori rationis ad

ejus existentiam, sed simul, etiam ratione nostra, cum ejus existentia; eo quod a perfectissimo voluntatis actu originem ducat.

1056. Dices 4.º Generatio Filii esset voluntaria aut pro priori rationis ad ejus existentiam, aut pro posteriori. Atqui neutrum constat. Ergo.

Resp. Trans. maj. et neg. min. Generatio Filii est voluntaria pro posteriori rationis ad ejus existentiam, quia juxta nostrum concipiendi modum prior est intellectio, ac proinde generatio quae per intellectionem fit, quam volitio actum intellectus consequens. Sunt tamen aliqui contrarium sentientes hac ratione nixi, videlicet, essentialia sunt priora notionalibus; quare quum volitio sit essentialis, et generatio notionalis, opus est ut illa hac prior sit. Verum hoc argumentum rem non evincit; essentialia enim sunt priora notionalibus, si se habeant ad modum essentiae seu naturae; non autem si secundum nostrum concipiendi modum ab essentia seu natura fluant, ut volitio. Praeterea dici potest, ut S. Thomas indicat¹, generationem Filii esse voluntariam voluntate concomitanti; quatenus est voluntaria simul cum ejus existentia, et voluntas non est ejus principium.

1057. Dices 5.º Si volitio generationis est posterior ipsa, ergo Pater per generationem non tribuit volitionem Filio. Hoc autem est contra PP. docentes omnia a Patre esse communicata Filio praeter propriam personalitatem.

Resp. Pater per generationem communicavit Filio divinam naturam; unde cum ex hac fluat volitio ac caetera omnia, recte dicitur Filius per generationem omnia accepisse praeter ea quae ab ipso realiter distinguuntur.

1058. Scholion. Major declaratio voluntarii in generatione Verbi Divini. Imprimis certum est Patrem generationem necessario voluisse. Dubium est utrum voluntas generandi fuerit prior ipsa generatione, necne. Hoc postremum docet communior sententia, cui adhaerent inter alios P. Suarez², Vazquez³, Molina⁴, Tanner⁵, Arriaga⁶, Ruiz de Montoya⁷. Non desunt tamen plures auctores qui contrarium teneant, ut

1 *1. p.*, q. 41, a. 2.

2 *De Trinitate*, l. 6, c. 4, n. 3.

3 *In 1. p.*, d. 160, c. 3.

4 *In 1. p.*, q. 41, a. 2, d. 2.

5 *De Deo trino*, d. 4, q. 2, dub. 6, n. 12.

6 *De Deo trino*, d. 46, s. 5, n. 40.

7 *De Trinitate*, d. 94, s. 2.

Scotus ¹, Cajetanus ², Toletus ³, Joann. a S. Th. ⁴, Frassen ⁵, Satolli ⁶, P. Valentia ⁷ asserit utramque opinionem juxta diversas considerationes stare posse.

Hac in re non est quaestio de aliqua temporis vel naturae prioritate, quum hujusmodi prioritates in Deo non dentur, sed de prioritate rationis solummodo. Rursus inter omnes constat voluntatem sive volitionem non esse priorem generatione tamquam hujus principium; generatio enim est ab intellectu, non a voluntate. Quare quaestio est, utrum juxta nostrum concipiendi modum cum fundamento in re, Pater prius sit volens generare quam generans.

1059. Quaestioni sic propositae responsio affirmativa est vere probabilis, et ita suaderi potest. 1.º ex Conc. Toletano XI, in quo haec dicuntur⁸: «Perfectum Patrem perfectum Filium sine diminutione, sine desectione genuisse asserimus.» Juxta haec verba Pater jam perfectus generat. Atqui in signo rationis generationem praecedente Pater non esset perfectus, si illi deesset aliquid ex his quae illi necessario insunt, ut est amor generationis. Ergo. 2.º operari cum cognitione et voluntate, etsi necessaria, rei peragenda, est perfectius, quam sine utraque vel alterutra, quia hoc est proprium agentium intellectualium seu perfectiorum. Sed Deo attribuendum est id quod est perfectius. Ergo Patri attribuendum est generare cum cognitione et voluntate generationis, ac proinde voluntas generandi generationem praecedit. 3.º Pater omnia a se ipso habet et nihil per aliquam productionem accipit, quum sit persona prorsus ingenua seu improducta. Ergo antequam generat, jam habet omnia sibi necessario convenientia nec personas productas supponentia, ut est amor generationis. 4.º Absoluta in Deo, seu ad essentiam spectantia, sunt priora his, quae personarum sunt propria, ut tradit D. Thomas⁹. Atqui amor generationis necessarius est absolutus seu ad essentiam spectans, nec Filium et Spiritum Sanctum jam esse productos requirit. Ergo est prior Filii generatione.

1060. Dices 1.º Pater prius generationem intelligit, quam illam velit; quia cognitio actum voluntatis praecedat necesse est. Atqui Pater intelligendo generationem Verbum producit. Ergo prior est generatio amore ejusdem.

Resp. Conc. maj. et dist. min.: Pater intelligendo generationem producit Verbum, dum in se jam habet omnia ad propriam perfectionem substantialem spectantia, C.; aliter, N. Pater enim non generat, nisi quum est in se jam perfectus, atque ideo omnia illi necessario convenientia habet.

1061 Dices 2.º Amor generationis in signo priore esset amor simplicis complacentiae vel desiderii, non gaudii, quia pro illo signo objectum

1 *In 1. sent.*, d. 6, q. unic.

2 *In 1. p.*, q. 41, a. 2.

3 *In 1. p.*, q. 41, a. 2.

4 *In 1. p.*, q. 42, d. 16, a. 2.

5 *De Deo trino*, d. 1, a. 3, q. 4.

6 *De Deo trino*, q. 15, a. 2, § 2.

7 *De Deo trino*, d. 2, q. 15, punct. 4.

8 Denz. — Bannwart, n. 276.

9 *1. p.*, q. 33, a. 3, ad 1.

adhuc non est praesens. Sed amor simplicis complacentiae vel desiderii est imperfectus, et idcirco non est tribuendus Deo respectu propriarum perfectionum. Ergo.

Resp. Neg. maj. et ad probationem dico sufficere ut sit amor gaudii objectum esse praesens in eodem instanti reali, etsi non concipiatur in eodem rationis signo; nam sicut cognoscuntur generatio et Verbum ut existentia in eodem reali instanti, tametsi pro signo posteriore, ita pro eodem instanti possunt amari ut praesentia. Deinde *transmissa min.*, *N. cons.* *Transmisi min.*, quia saltem respectu creaturarum amor simplicis complacentiae vel etiam desiderii Deo convenire potest. Vide P. Arriaga ¹.

1062. Dices 3.º In creaturis prius habetur persona plene constituta quam amor. Ergo similiter in Deo.

Resp. Conc. ant. et neg. cons.; in Deo enim amor est substantialis, in creaturis vero accidens.

1063. Dices 4.º S. Thomas voluntatem priorem respectu generationis negat, etenim eam voluntatem concomitantem ponit ², imo illam non esse praecedentem expresse docet ³. Ergo.

Resp. Neg. assertum. et quoad probationes dicendum voluntatem concomitantem, imo non praecedentem juxta S. Th. in locis laudatis esse voluntatem, quae sui objecti non sit principium.

Quoad processionem seu productionem Spiritus Sancti facilius solvitur similis quaestio; quia productio Spiritus Sancti est a voluntate necessario agente seu ab amore, ideo pro priori supponitur voluntas seu amor, necnon amor ipsius processionis et Spiritus Sancti, quod Spiritus Sanctus ab amore Dei perfectissimo et intensive et extensive procedit.

ARTICULUS III

De quo sint actus notionales, necnon de eorum termino formali

1064. Praemitt. Quum quaeritur utrum actus notionales sint *de aliquo*, quaeritur, utrum per divinas processiones personae productae accipiant substantiam producentis. Quocirca illae locutiones Filius est *de vel ex substantia Patris* significant Filium per generationem accepisse Patris substantiam, atque ideo esse consubstantialem Patri. Vide S. Thomam ⁴. Deinde quaeri quoque posset, utrum detur potentia respectu actuum notionalium. Verum haec quaestio jam soluta est in primo capite hujus disputationis, praesertim articulo quarto; quia idem est quaerere de potentia actuum notionalium, ac quaerere de principio quo divinarum processionum, et de hac re jam supra, loco antea citato, actum est.

¹ Loco antea citato, n. 38.

² *1. p.*, q. 41, a. 2.

³ *QQ. dd.*, *De pot.*, q. 2. a. 3, ad. 2.

⁴ *1. p.*, q. 41, a. 3.

Thesis I. Actus notionales sunt de divina substantia.

Haec assertio est de fide.

1065. Prob. 1.º In anathematismo 11.º S. Damasi dicitur¹: « Si quis non dixerit, Filium natum de Patre, id est, de divina substantia ipsius, A. S. » Et de Spiritu Sancto inter errores Abaelardi ab Innocentio II damnatos legitur²: « Quod Spiritus Sanctus non sit de substantia Patris, aut Filii. »

1066. 2.º Si actus notionales non essent de divina substantia, Filius et Spiritus Sanctus non accepissent divinam substantiam, atque ideo non essent Deus. Quoad Filium vero speciatim probatur, quia de ratione filii est accipere aliquid substantiae Patris; quum igitur divina substantia non habeat partes, opus est ut Filius per generationem accipiat totam Patris substantiam, atque ideo sit de tota Patris substantia.

Thesis II. Terminus formalis actuum notionalium est divina natura; ad hoc autem requiritur tanquam conditio productio determinatae personalitatis.

1067. Not. Haec quaestio disputatur inter theologos; verum sententia magis recepta, quam docet P. Suarez³, videtur esse actus notionales formaliter tendere ad communicandam divinam naturam personae productae. Omnes tamen theologi consentiunt personam productam esse terminum adaequatum actuum notionalium; et sic solus Filius dicitur genitus, non autem essentia vel personalitas, et Spiritus Sanctus est procedens, sed non essentia.

1068. Prob. 1.^a p. Quia in omni productione dicitur terminus formalis illud in quo productum assimilatur producenti; nam produciens tendit ad sibi assimilandum terminum productum. Atqui in divinis productionibus seu actibus notionalibus productum assimilatur producenti per naturam seu essentiam. Ergo terminus formalis actuum notionalium est natura seu essentia divina. Praeterea si terminus

1 N. 11 (Denz.—Bannwart, edit 11.^a, n. 69).

2 N. 2 (Denz.—Bannwart, n. 369).

3 *De Trinitate*, 1, 6, c. 6.

formalis divinae generationis non esset natura, generatio divina non esset stricte generatio, quia non esset formaliter in similitudinem naturae.

1069. Prob. 2.^a p. Quia divina natura non communicaretur seu induceretur in aliam personam, nisi produceretur altera personalitas terminans divinam essentiam; secus enim non esset persona realiter distincta, cui communicaretur essentia divina. Ergo ut natura divina sit terminus formalis actuum notionalium, requiritur productio determinatae personalitatis.

1070. Dices 1.º Si terminus formalis actuum notionalium est natura divina, utraque divina processio erit generatio. Sed hoc est falsum. Ergo.

Resp. Neg. maj.; quia per generationem Filii communicatur divina natura quatenus intellectio Patris tribuitur Filio; in processione autem Spiritus Sancti, quatenus amor Patris et Filii datur Spiritui Sancto, atque ex hac diversa divinae naturae communicandae ratione una processio est generatio, non item altera. Ratio hujus rei explicata est capite superiore, a. 6; atque eodem capite, aa. 3 et 4 dictum est principium proximum divinarum processionum esse divinam intellectionem et divinam volitionem; et divina intellectio et volitio, quum sint a se et improducibiles, solum tendunt ad se ipsas communicandas alteri personae, et ad hanc producendam. Quare intellectio divinam naturam communicat per communicationem sui, et similiter volitio.

1071. Dices 2.º Divina natura jam supponitur existens ante divinas processiones; atqui terminus formalis processionis non supponitur existens ante ipsam. Ergo.

Resp. Dist. maj.: divina natura jam supponitur ante divinas processiones existens simpliciter et absolute, **conc.**; quatenus communicata seu inducta in personas productas, **neg.** Igitur divina natura est terminus formalis actuum notionalium quatenus communicatur seu inducitur in personas productas. Sic etiam in humana generatione anima est terminus formalis, quamvis per generationem non producat, sed solum determinetur seu inducatur ad hominem constituendum.

CAPUT III

De divinis relationibus

ARTICULUS I

De existentia relationum realium in Deo, deque earum identitate cum divina essentia et personis

1072. Praemitt. 1.º Relatio est habitudo unius ad alterum. Unde in omni relatione tria distingui possunt, sc., subjectum, terminus et fundamentum. Subjectum est id quod ad aliud refertur; terminus est illud quod a subjecto respicitur; et fundamentum est ratio fundans habitudinem subjecti ad terminum. Sic, v. gr., in relatione patris ad filium, pater est subjectum, filius terminus, et generatio fundamentum seu ratio fundandi relationem. Multifariam dividitur, sed brevitatis causa, duplicis tantum divisionis mentionem hic faciam, videlicet, in realem et rationis, necnon in praedicamentalem et transcendentalem. Realis est, quae in rebus existit independenter ab intellectu, ut patris ad filium; rationis vero, quae ab intellectu fingitur, vel in ipsa mentis operatione consistit, ut relatio subjecti ad praedicatum. Altera divisio non uno modo ab auctoribus declaratur; verum aptior explicatio videtur esse huiusmodi; relatio transcendentalis est, in qua ratio fundandi realiter adaequate identificatur cum immediato subjecto quod referri dicitur; praedicamentalis vero, in qua ratio fundandi realiter, saltem inadaequate, distinguitur a subjecto immediato ipsius eidemque veluti accidentaliter advenit¹.

1073. Praemitt. 2.º In relatione consideratur esse *in* et esse *ad*. Quatenus relatio inspicitur ut subjecto inhaerens, habet esse *in*;

¹ Vide P. Suarez, *Metaphys.*, d. 47; Lugo (Franc. de), *De Deo trino*, d. 7; Losada (Lud.), *Log.*, tract. 4, c. 3 et sq.

quatenus vero spectatur ut respiciens terminum, habet esse *ad*. Atque hoc postremum proprium est relationis quatenus distinctae a caeteris rebus; unde praedicamentum relationis dicitur *ad aliquid*.

1074. Praemitt. 3.º Omnes catholici contra Guillelmum Parisiensem admittunt in Deo inveniri relationes reales, et hoc doctrina fidei est. Etiam est doctrina fidei divinas relationes a divina essentia realiter non distingui, et de hoc jam pertractatum est supra ¹; nam identitas essentiae cum personalitatibus idem est ac identitas essentiae cum relationibus; quia relationes aut ipsas personas constituunt, aut cum illis identificantur. De distinctione vero quae inter essentiam et relationes detur, pertractatum est eodem loco citato, a. 4. Altera quaestio quae hic tractari solet, est, utrum relationes sint de essentia Dei, et viceversa, utrum essentia sit de essentia relationum; haec vero duplex quaestio jam est attacta supra ². Porro aliqui asseruerunt divinas relationes esse tantum reales secundum esse *in*, non autem secundum esse *ad*; sed theologi fere communiter oppositum docent.

Thesis. In Deo sunt relationes reales; quae etiam sunt tales secundum esse ad.

1075. Prob. 1.^a p. 1.º In S. Scriptura, ut apud *Matth.* XXVIII, 19, et alibi, dicitur esse in Deo Pater et Filius. Atqui inter Patrem et Filium invenitur relatio realis. Ergo. Item apud *Joan.* XV, 26, legitur Spiritum S. a Patre procedere. Atqui inter procedentem et eum a quo procedit adest relatio realis. Ergo.

1076. 2.º Ex Conc. Toletano XI in professione fidei, ubi legitur ³: «In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Sanctus Spiritus ad utrosque refertur; quae quum relative tres personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur... In relatione enim personarum numerus cernitur; in divinitatis vero substantia, quid numeratum sit, non comprehenditur. Ergo in hoc solum numerum insinuant, quod ad invicem sunt; et in hoc numero carent, quod ad se sunt.» Item in Conc. Florent. in decret. pro Jacobitis dicitur: «Quia trium est una substantia, una essentia... omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.»

¹ *De Deo trino*, d. 1, c. 1, a. 3.

² *De Deo uno*, d. 1, c. 2, a. 2.

³ Denz. — Bannwart, nn. 278, 280.

1077. 3.º *ex SS. PP.* S. Gregorius Naz. inquit ¹ : « Nec enim essentiae nomen est Pater, viri acutissimi; sed relationem eam indicat, quam Pater erga Filium habet, vel Filius erga Patrem. Ut enim apud nos haec nomina germanam quamdam conjunctionem et necessitudinem declarant : ad eundem modum illic quoque genitorem ac genitum eandem naturam habere significant. » Et S. Joannes Damasc. ² : « Haec igitur omnia communiter in tota divinitate accipienda sunt... distinctim autem... quod principio caret, et quod a principio est, ac postremo ingenitum, genitum ac procedens; quae quidem non ejusmodi sunt ut naturam denotent, sed mutuam inter se personarum relationem, ac existendi modum. » Item S. Augustinus ³ : « In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est; nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium et Filius ad Patrem, quod non est accidens : quia est ille semper Pater, et ille semper Filius... » Denique S. Isidorus ⁴ : « In relatione enim personarum trinitas est, in substantia vero naturae unus Deus est. »

1078. 4.º Ubi dantur extrema realiter distincta quae invicem referantur independenter ab intellectus consideratione, ibi non potest non dari relatio realis. Atqui divinae personae sunt inter se realiter distinctae, ut supra probatum est; et aliunde ad invicem referuntur independenter a consideratione intellectus; referuntur enim propter processionem unius personae ab alia, quae quidem processio omnino independenter a consideratione intellectus existit. Ergo.

1079. Prob. 2.^a p. 1.º S. Scriptura, Concilia et PP. tribuunt Deo relationes vere et proprie tales; tum quia exprimunt divinas personas nominibus significantibus relationem proprie talem; tum quia simpliciter et absolute ponunt in Deo relationes et unam personam ad alteram referri. Atqui in Deo non essent relationes vere et proprie tales, nisi hae essent reales secundum esse *ad*, seu nisi realiter una persona ad alteram referretur; quia esse *ad* est quod est proprium relationis quatenus a caeteris rebus distinctae. Ergo relationes divinae sunt quoque reales secundum esse *ad*.

¹ Orat. 29, n. 16 (M. G. 36, 95).

² De fide orthod., l. 1, c. 10 (M. G. 94, 838).

³ De Trinitate, l. 5, c. 5 (M. L. 42, 914).

⁴ Differentiarum, l. 2, n. 4 (M. L. 83, 71).

1080. 2.º Inter divinas personas vera et realis oppositio existit, ne una persona sit altera; secus enim divinae personae non distinguerentur realiter. Atqui illa oppositio intrinsece et formaliter constituitur per esse *ad*; nam secundum esse *in* divinae personae non dicunt oppositionem, sed cum divina essentia identitatem, quae tribus personis communis est. Ergo.

1081. 3.º Pater, v. gr., et idem de caeteris personis dicatur, intrinsece et ex se respicit Filium. Atqui per hunc respectum ad alterum constituitur esse *ad*. Ergo.

1082. Obj. 1.º contr. 1.^{am} assert. Boetius ait¹: «Cum quis praedicamenta in divinam vertit praedicationem, cuncta mutantur quae praedicari possunt. *Ad aliquid* vero omnino non potest praedicari.» Item in eodem loco alia affirmat, quae videntur supponere divinas relationes aut esse denominationes extrinsecas aut quid rationis. Demum ibidem² versus finem ait: «Similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, et utriusque ad Spiritum Sanctum, ut ejus quod est idem ad id quod est idem.» Sed relatio identitatis non est realis, quum non habeat extrema realiter distincta. Ergo juxta Boetium relatio Patris ad Filium, et utriusque ad Spiritum S. non est realis.

Resp. Imprimis idem Boetius omnino relationes reales admittit in Trinitate, quum dicit³: «Quoniam nulla relatio ad se ipsum referri potest, idcirco quod ea secundum se ipsum est praedicatio, quae relatione caret: facta est Trinitatis numerositas in eo, quod est praedicatio relationis; sed servata est substantiae unitas in eo, quod est indifferentia vel substantiae, vel operationis, vel omnino ejus, quae secundum se dicitur, praedicationis. Ita igitur substantia continet unitatem; relatio multiplicat Trinitatem. Atque ideo sola sigillatim proferuntur atque separatim, quae relationis sunt.» Jam ad ea quae obijciuntur, ad 1. dico Boetium asserere *ad aliquid non posse de Deo praedicari* secundum perfectiones absolutas et communes tribus personis. Ad alterum similiter respondendum est, nimirum Boetium per eas locutiones, quae videntur supponere divinas relationes esse meras denominationes extrinsecas et quid rationis, solum significare relationes nihil addere perfectionibus absolutis et communibus tribus personis realiter ab ipsis distinctum. Demum ad 3., ita respondet S. Tho-

1 *De Trinitate*, c. 4 (M. L. 64, 1252).

2 c. 6.

3 *De Trinitate*, c. 6 (M. L. 64, 1254).

mas¹: «Dicendum, quod relatio quae importatur per hoc nomen *idem*, est relatio rationis tantum, si accipiat simpliciter idem; quia huiusmodi relatio non potest consistere nisi in quodam ordine quem ratio adinvenit alicujus ad se ipsum, secundum aliquas ejus duas considerationes. Secus autem est, quum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, vel speciei. Boetius igitur relationes quae sunt in divinis assimilat relationi identitatis, non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum quod per huiusmodi relationes non diversificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.»

1083. Obj. 2.º Relatio principii in Deo non est realis: nam Deus est principium omnium creaturarum, et realiter ad eas non refertur. Atqui relatio Paternitatis est relatio principii. Ergo non est realis.

Resp. Dist. maj.: relatio principii ad intra in Deo non est realis, **neg.**; ad extra, **conc.** Relatio principii ad intra est in Deo relatio omnino realis; nam Pater, v. gr., ex natura sua atque ideo necessario ad Filium refertur; ad creaturas vero, saltem ut existentes, Deus nullum habet necessarium respectum; nec per liberam creandi voluntatem, nec per ipsam creationem additur Deo aliquid intrinsecum et reale, sive absolutum sive relativum.

1084. Obj. 3.º Relatio Patris ad Filium et viceversa consequitur operationem intellectus. Atqui relationes consequentes operationem intellectus non sunt reales, sed tantum rationis. Ergo.

Resp. Dist. maj.: relatio Patris ad Filium et viceversa consequitur operationem intellectus per veram Filii productionem ab intellectu, **conc.**; per solam intellectus considerationem, **neg.** Et **contradist. min.:** relationes consequentes operationem intellectus ob veram productionem non sunt reales, **neg.**; ob meram intellectus considerationem, **conc.** Quoties igitur intellectus realiter producit aliquem terminum, viget relatio vere realis inter terminum productum, ex una parte, et intellectum et subjectum producens ex altera.

1085. Obj. 4.º Ratio *ad aliquid* praecise sumpta, non considerando rationem *in*, solummodo respicit terminum. Hoc autem est commune relationi rationis et reali. Ergo relatio non est realis praecise secundum esse *ad*.

Resp. Dist. maj.: ratio *ad aliquid* praecise sumpta solummodo

1 1. p., q. 28, a. 1, ad 2.

respicit terminum aut realiter aut per solam mentis considerationem, **conc** ; praecise per solam mentis considerationem, **neg**. Et **dist**. etiam **min**. : commune est relationi reali et rationis respicere aliquo modo terminum, **conc**. : eodem modo, **neg**. Relatio realis respicit terminum per aliquam entitatem realem citra omnem intellectus considerationem; relatio autem rationis non respicit terminum nisi propter intellectus considerationem.

1086. Obj. 5.º Si divinae relationes essent reales secundum esse *ad*, sequeretur unam divinam personam ab altera dependere; quia esse *ad* pendet a termino quem respicit. Atqui non est dicendum unam divinam personam ab altera dependere. Ergo.

Resp. Neg. maj. et ejus prob. sumptam in tota generalitate; nam *dependere* proprie et stricte secundum communioem scholasticorum loquendi modum significat unam rem indigere altera eamque habere tanquam causam; inter divinas autem personas neque aliqua est indigentia, quum omnes aequali jure habeant omne bonum, neque aliqua causa proprie talis reperitur : solummodo verum est divinas personas mutuo inter se connecti atque unamquamque earum exigere caeteras. Unde si nomine *dependentiae* praecise hoc postremum significaretur, posset admitti mutua dependentia inter divinas personas, ut nonnulli, minus proprie loquendo, faciunt.

1087. Obj. 6.º Relatio realis importat multas imperfectiones. Ergo non est tribuenda Deo.

Resp. Neg. ant., saltem prout relationes reales Deo conveniunt; quia in Deo nec faciunt compositionem, nec sunt accidentia, neque aliud involvens imperfectionem ferunt. Neque est imperfectio unam personam infinitam ordinari ad alteram quoque infinitam citra omnem dependentiam stricte talem.

1088. Obj. 7.º S. Augustinus comparat¹ divinas relationes cum relatione domini ad servum. Atqui haec relatio nihil reale et physicum importat. Et alia similia exempla in eodem loco, et alibi affert. Ergo juxta S. Aug. relationes divinae non sunt reales.

Resp. S. Augustinus imprimis relationes divinas reales ponit, quum manifeste asserat divinas personas ex se ipsis ad invicem referri, non ex consideratione intellectus. Item dicit² : « Quod autem rela-

¹ *De Trinitate*, l. 7, c. 1, n. 2 (M. L. 42, 934).

² Eodem loco, l. 5, c. 7, col. 916.

tive pronuntiatur, non indicat substantiam; ita quamvis diversum sit genitus et ingenitus, non indicat diversam substantiam.» Jam vero genitus et ingenitus non essent aliquid diversum, nisi aliquid reale essent. Quare difficultati propositae respondetur S. Augustinum non instituere comparationem illam et alias similes quoad omnia, sed quoad aliqua tantummodo. Praeterea alicubi comparat relationes non physicas, sed tamen reales, cum relationibus Dei ad creaturas, quae non sunt reales.

1089. Obj. 8.º S. Augustinus videtur dicere¹ relativum non dici neque ut accidens neque secundum substantiam. Ergo juxta S. Augustinum relativum est nihil; quia omne quod est reale, aut est substantia aut accidens.

Resp. Dist. ant. : relativum non dicitur in Deo secundum substantiam, i. e., secundum substantiam, sub ratione talis, **conc.**; nullo modo dicitur secundum substantiam, **neg.** Relativum quidem de Deo secundum substantiam non dicitur, quia non praedicatur de illo sub ratione entis per se stantis; praedicatur vero de Deo substantialiter, quia ipsa substantia Dei est, quae ad alterum se refert. Quare ipsa substantia praedicatur relative quatenus ipsa relationem etiam continet.

1090. Scholion. Utrum divinae relationes sint transcendentales an praedicamentales, an simul utrumque.

Resp. Hac in re multae sunt sententiae: alii, ut PP. Dominicani generatim, tradunt divinas relationes esse tantum praedicamentales, sed seclusis imperfectionibus; alii, esse simul transcendentales et praedicamentales, ut Fasolus (Hier.)², Lugo (Franc. de)³, Zuñiga⁴, Arriaga⁵; alii tantum transcendentales, ut Quiros⁶, Martinon (Joan.)⁷, Rhodes (Georg. de)⁸, Herrera (August. de)⁹, Antoine (P. G.)¹⁰, Frassen¹¹, Struggl¹²; alii paternitatem, filiationem et spirationem passivam esse transcendentales, et spirationem activam praedicamentalem, ut Borrull¹³; alii denique esse eminenter et transcendentales et praedicamentales, ut Suarez, qui ait¹⁴: «Sunt ergo

1 Eodem loco, l. 5, c. 5, col. 914.

2 In 1. p., q. 40, a. 4, n. 13.

3 De Trinitate, d. 7, c. 2, n. 5 et sq.

4 De Trinitate, d. 3 dub. 2 et 3.

5 De Deo trino, d. 48, s. 2.

6 De Deo trino, d. 42, s. 1.

7 De Deo trino, d. 25, s. 2.

8 De Trinitate, d. 6, q. 2, s. 7, § 1.

9 De Trinitate, q. 7, s. 1.

10 De Trinitate, c. 3, a. 1.

11 De Deo trino, d. 2, a. 1, q. 2, concl. 2, obj. 3.º

12 De Trinitate, p. 1.^a tract. 2, d. 2, q. 2, a. 1, n. 7.

13 De Trinitate, d. 12, s. 3.

14 Metaphys., d. 47, s. 4, n. 21.

illae relationes (divinae) altioris ordinis eminenter complectentes quidquid perfectionis et proprietatis necessariae ad verum respectum realem reperitur in respectu transcendentali et praedicamentali, secluis imperfectionibus.» Huic postremae sententiae adhaerere quoque videtur P. Ruiz de Montoya¹, vel admittit relationes divinas esse simul transcendentales et praedicamentales.

Haec opinionum diversitas in praesenti fere unice oritur ex opinandi varietate de relationis natura in re philosophica; ideo, v. gr., PP. Dominicani, quum in Philosophia solas praedicamentales relationes admittant ut vere et proprie tales, consequenter relationes divinas, secluis imperfectionibus, praedicamentales esse tenent. Idcirco, quum verior de relationis natura videatur illa sententia docens relationem transcendentalem esse, quae realiter adaequate identificatur cum subjecto immediato quod refertur, praedicamentalem vero quae realiter distinguitur, saltem inadaequate, a subjecto immediato; relationes divinas esse transcendentales dicendum esse videtur. Atque haec sententia conformior doctrinae catholicae videtur; nam Conc. Florentinum inquit²: «Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se...»

1091. Nihilominus admitti quoque possunt relationes divinae quasi praedicamentales; nam rationis distinctione concipimus in Deo productiones activas et passivas veluti medias, principium producens inter et terminum productum; hae autem productiones per distinctionem rationis fundant relationes subjecto constituto advenientes, et ideo praedicamentales. Dixi quasi praedicamentales, quia relationes proprie praedicamentales sunt reales, hae autem rationis tantum; quum earum fundamentum a subjecto et termino nonnisi ratione distinguatur.

ARTICULUS II

De Spiratione activa

1092. Praemitt. 1.º Vocatur spiratio activa relatio qua Pater et Filius ad Spiritum Sanctum formaliter referuntur. Tria de hac relatione in praesenti inquirenda sunt: 1.º utrum sit relatio realis; 2.º utrum sit realiter distincta a Paternitate et Filiatione; 3.º demum, utrum sit una simplex relatio, aut potius duplex, altera nimirum in Patre, altera in Filio. Ad finem praeterea additur scholion, in quo defenditur spirationem activam esse in Filio per Patrem.

1093. Praemitt. 2.º Communis theologorum sententia est, et spirationem activam esse relationem realem, et non esse realiter distin-

¹ *De Trinitate*, d. 61, s. 5, n. 14; d. 83, s. 3, n. 3; d. 90, s. 1, n. 3 et sq.

² Decretum pro Jacobitis (Denz.,—Bannwart, n. 704).

ctam, saltem distinctione reali proprie dicta, a Paternitate et Filiatione, et esse unam simplicem relationem¹. Dixi saltem *distinctione reali proprie dicta* propter Durandum² et Scotum³; nam ille asserit spirationem activam distingui aliquo modo realiter a Paternitate et Filiatione, hic vero cum sua schola intrudit distinctionem formalem ex natura rei inter praedictas relationes.

Thesis I. Spiratio activa est relatio realis.

1094. *Prob. 1.º ex Conc. Toletano XI dicente*⁴: «In relatione enim personarum numerus cernitur... Ergo in hoc solum numerum insinuant, quod ad invicem sunt.» Ergo juxta hoc Concilium divinae personae ad invicem referuntur. Atqui Spiritus S. vere et realiter ad Patrem et Filium refertur, quum sit terminus realiter productus a Patre et Filio. Ergo similiter Pater et Filius ad Spiritum Sanctum referuntur.

1095. *2.º ex PP.* S. Augustinus ait⁵: «Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine (Spiritus): apparet autem cum dicitur donum Dei (*Act. Apost. VIII, 20*); donum enim est Patris et Filii, quia et a *Patre procedit* (*Joann. XV, 26*), sicut Dominus dicit; et quod Apostolus ait; *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (*Rom. VIII, 9*), de ipso utique Sancto Spiritu ait. Donum ergo donatoris, et donator doni, cum dicimus, relative utrumque ad invicem dicimus.» Jam vero haec relatio *donatoris*, quum explicite referat donantes (Patrem et Filium) ad *donum* (Spiritus Sanctum), re ipsa *spirationem activam* importat. Boetius⁶: «Similis est in Trinitate relatio Patris ad Filium, et utriusque ad Spiritum Sanctum.» Demum S. Anselmus⁷: «Est autem tribus commune ad duos habere relationem. Pater enim ad Filium et Spiritum Sanctum refertur, sicut ad illos qui de se sunt: Filius ad Patrem et Spiritum Sanctum, quia est de Patre, et Spiritus Sanctus de illo: Spiritus Sanctus ad Patrem et Filium, quia est de utroque.»

1 Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 16 et sq.

2 *I.*, d. 13, q. 2.

3 *Quodlib.*, q. 5, edit. Vives pag. 221.

4 Denz.—Bannwart, n. 280, edit. 11.^a

5 *De Trinitate*, l. 5, c. 11 (M. L. 42, 919).

6 *De Trinitate*, c. 6 (M. L. 64, 1255).

7 *De processione Spiritus Sancti*, c. 28 (M. L. 158, 323).

1096. 3.º Inter principium et terminum ab ipso realiter procedentem existit relatio realis mutua, saltem si principium et terminus sint ejusdem ordinis et naturae. Atqui Pater et Filius sunt unum principium a quo Spiritus Sanctus realiter procedit, ut docet fides. Ergo Pater et Filius ad Spiritum Sanctum realiter referuntur. *Prob. maj.* Quia in creaturis inter se comparatis semper existit relatio realis mutua inter principium et terminum ab illo realiter procedentem, et hoc ipsum evenit in Deo in processione Filii. Ergo idem existimandum est in processione Spiritus Sancti. Praeterea omne principium activum dicit connexionem cum terminis ab eo producibilibus. Atqui Pater et Filius sunt principium activum Spiritus Sancti ab eis necessario producti. Ergo Pater et Filius dicunt connexionem cum Spiritu Sancto, ac proinde relatio realis habetur; nam illa connexio inter principium et terminum ejusdem naturae, non potest non constituere relationem¹.

Thesis II. Spiratio activa nec distinguitur realiter, nec formaliter ex natura rei a Paternitate et Filiatione, sed virtualiter dumtaxat.

1097. *Prob. 1.^a p. 1.º* Juxta Conc. Lateran. IV. in cap. *Damnamus*². «In Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas.» Atqui si spiratio activa realiter distingueretur a Paternitate et Filiatione, in Deo esset quaternitas, videlicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa et passiva. Ergo. Nec dicas Conc. Lateran. solum exclusisse a Deo certam et determinatam quaternitatem rerum realiter distinctarum, non autem simpliciter et absolute quamlibet quaternitatem; nam Conc. sine ulla omnino restrictione negat in Deo reperiri quaternitatem, ac proinde censendum est rejicere simpliciter et absolute a Deo quamlibet rerum realiter distinctarum quaternitatem.

1098. 2.º In Conc. Florentino, in *Decret. pro Jacobitis*. dicitur³ in Deo *omnia esse unum, ubi non obviat relationis oppositio*, sive, ut apparet ex contextu, omnia esse realiter identificata simpliciter et absolute praeter ea quae relative ad invicem opponuntur. Atqui

1 Vide P. Lossada, *Curs. philosoph.*, 2.^a p., *natural. philosoph.*, tract. 2, d. 7, c. 2, n. 7.

2 Denz.—Bannwart, n. 432, edit. 11.^a

3 *Decretum pro Jacobitis*, Denz.—Bannwart, n. 703.

spiratio activa non opponitur relative Paternitati et Filiationi; nam in Deo non adest relativa oppositio, nisi ratione processioneis unius ab altero, ut ex supra dictis constat; Spiratio autem activa nec procedit a Patre et Filio, nec est eorum principium. Ergo Spiratio activa cum Paternitate et Filiatione realiter identificatur.

1099. 3.º Si Spiratio activa a Paternitate et Filiatione realiter distingueretur, aut constitueret quartam personam, aut faceret compositionem cum Paternitate et Filiatione. Atqui utrumque est absurdum. Ergo. *Prob. maj.* Quia si Spiratio activa a Paternitate et Filiatione realiter distinguitur, aut ita distinguitur ut illis non communicetur, aut illis communicatur; non enim adest medium inter communicari et non communicari. Atqui si Spiratio activa non communicatur Patri et Filio est quarta persona; quia in hac hypothesis natura divina prout terminata per Spirationem activam est substantia completa et alteri incommunicabilis; si vero illis communicatur, facit cum eis compositionem realem; quia quum non conveniat Paternitati et Filiationi per identitatem, opus est ut ipsis conveniat per unionem realem seu compositionem. Ergo.

1100. Prob. 2.^a p. Tum quia si Spiratio activa a Paternitate et Filiatione per distinctionem formalem scotisticam seu ex natura rei distingueretur, independenter ab intellectus consideratione, et esset in Deo quaedam quaternitas, et non essent perfecte unum ea omnia quae ad invicem relative non opponuntur; tum quia faceret aliquo modo compositionem cum Paternitate et Filiatione, quod quidem perfectissimae Dei simplicitati non consonat.

1101. Prob. 3.^a p. Quia Spiratio activa est communis Patri et Filio, Paternitas autem convenit soli Patri, et Filiatio soli Filio. Ergo Spiratio activa a Paternitate et Filiatione virtualiter distinguitur; nam de ea praedicari possunt, quae Paternitati et Filiationi non conveniunt.

**Thesis III. Spiratio activa est una tantum res
et una tantum relatio et Patri Filioque communis.**

1102. Not. Haec assertio est tum contra eos, qui dicerent Spirationem activam esse unam tantum relationem propter unitatem termini, sed ex duabus rebus constare, quarum altera esset in Patre, altera in Filio; tum a fortiori contra eos, qui contenderent Spirationem

activam continere duplicem relationem realem ad Spiritum Sanctum seu Spirationem passivam, unam in Patre, alteram in Filio.

1103. Prob. 1.º *In Deo omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio*, ut ex supra dictis constat. Atqui Spiratio activa prout est in Patre nullam omnino dicit oppositionem sive quatenus res est, sive quatenus relatio, cum Spiratione prout est in Filio. Ergo Spiratio activa prout est in Patre et in Filio est una eademque res et relatio.

1104. Dices. Spiratio activa est in Filio per Patrem, in Patre autem non est per aliam personam. Ergo Spiratio activa quae est in Patre et quae est in Filio constituunt duas spirationes.

Resp. Trans. ant. de quo infra sermo erit in scholio ad finem hujus articuli posito, et **neg. cons.** Nam etiam natura divina est in Patre sine communicatione per aliam personam; in Filio vero per communicationem a Patre; et tamen in Patre et in Filio est eadem omnino natura divina.

1105. Prob. 2.º In divinis dari nequit multiplicatio quae sit tantum secundum numerum; quia haec multiplicatio secum fert imperfectionem, eo quod in singulis numeris non contineatur tota illius rationis perfectio. Atqui Spiratio activa si in Patre et Filio multiplicaretur sive tanquam res, sive tanquam relatio, esset multiplicatio tantum secundum numerum; nam illa Spiratio esset ejusdem rationis in Patre et in Filio. Ergo Spiratio activa non multiplicatur in Patre et in Filio, sed est una tantum res et relatio.

1106. Obj. 1.º contra 1.^{am} assert. Concilia et PP. non videntur agnoscere relationem realem Patris et Filii ad Spiritum Sanctum. Ergo non est admittenda spiratio activa tanquam realis relatio.

Resp. Neg. ant. Contrarium enim liquet ex dictis in 1.^a assertionem aliisque auctoritatibus quae afferri possent, necnon ex communi theologorum consensu; nam iste communis consensus contra mentem CC. et PP. non reperiretur. Patres vero qui videntur negare Patrem et Filium ad Spiritum Sanctum referri, solum negant eos referri sub nomine Patris et Filii, seu relationibus Paternitatis et Filiationis; nam, ut ait S. Augustinus¹: «Dicimus Spiritum Sanctum Patris, sed non

¹ *De Trinitate*, l. 5, c. 12 (M. L. 42, 919).

vicissim dicimus Patrem Spiritus Sancti, ne filius ejus intelligatur Spiritus Sanctus. Item dicimus Spiritum Sanctum Filii, sed non dicimus Filium Spiritus Sancti, ne pater ejus intelligatur Spiritus Sanctus.»

1107. Obj. 2.º Persona constituta per unam relationem non potest ulterius referri per alteram relationem, ut dicit ¹ S. Thomas. Atqui personae Patris et Filii constituuntur respective per Paternitatem et Filiationem. Ergo non possunt Pater et Filius ulterius referri per Spirationem activam.

Resp. Dist. maj. : persona constituta per unam relationem non potest ulterius referri per alteram relationem *ejusdem rationis*, **conc.**; diversae rationis, **neg.** Nam si persona jam constituta posset referri per novam relationem ejusdem rationis, haec similiter per aliam referri posset, atque ita porro usque in infinitum; hoc autem incommodum non sequitur, si relationes sint veluti diversae speciei.

1108. Obj. 3.º S. Augustinus ait ² : «Sicut Pater et Filius unus Deus, et ad creaturam relative unus creator et unus Dominus, sic relative ad Spiritum Sanctum unum principium.» His verbis relatio Patris et Filii ad Spiritum Sanctum comparatur cum relatione Dei ad creaturas. Atqui relatio Dei ad creaturas non est intrinsece realis. Ergo similiter relatio Patris et Filii ad Spiritum S.

Resp. S. Augustinum ibi non instituere comparisonem quoad omnia, sed tantum ad indicandum Patrem et Filium esse unum principium Spiritus Sancti, sicut omnes tres personae sunt unum principium creaturarum.

1109. Obj. 1.º contra 2.^{am} assert. Si Spiratio activa esset realiter identificata cum Paternitate et Filiatione, hae non distinguerentur realiter inter se. Ergo.

Resp. Neg. ant.; quia etsi Spiratio activa sit realiter identificata cum Paternitate et Filiatione, ab his tamen virtualiter differt.

1110. Obj. 2.º Spiratio activa respicit terminum realiter distinctum a termino Paternitatis et Filiationis. Atqui relationes respicientes terminos realiter distinctos, sint inter se realiter distinctae opus est. Ergo.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : relationes respicientes terminos realiter distinctos sunt realiter distinctae ex parte termini, **conc.**; ex

¹ 1. p., q. 42, a. 1, ad 4.

² De Trinitate, l. 5, c. 14 (M. L. 42, 921).

parte subjecti, **subdist.** : semper et in omni casu, **neg.**; aliter, **conc.** Igitur idem subjectum potest dicere relationem ad terminos realiter distinctos, sicut eadem actio dicit relationem realem ad causam et effectum. Accedit quod etsi Spiratio activa non distinguatur realiter a Paternitate et Filiatione, distinguitur tamen virtualiter seu aequivalenter.

1111. Obj. 3.º Paternitas et Filiatio sunt principium Spirationis activae. Atqui inter principium et id quod est ab illo, adest realis distinctio. Ergo.

Resp. Neg. maj. si accipiat de principio vero et reali; nam Spiratio activa non est realiter producta, sed ut in scholio hujus articuli dicitur, spiratio activa habetur in Patre sine productione, et per Patrem Filio communicatur.

1112. Obj. 4.º Si Spiratio activa non distingueretur a Paternitate et Filiatione esset vera haec locutio : *Paternitas est Spiratio activa*. Atqui hic modus loquendi communiter improbatur a theologis. Ergo.

Resp. Ille modus loquendi, sc., *Paternitas est Spiratio activa* non ideo improbatur a theologis, quia non detur inter Paternitatem et Spirationem activam realis identitas, sed ex eo quod ea locutione occasio errandi objiciatur. Nam ex eo modo loquendi videtur inferri Paternitatem et Spirationem activam ita identificari, ut nec diversos habeant terminos quos respiciant formaliter, quod tamen omnino falsum est.

1113. Obj. contr. 3.^{am} assert. Paternitas realiter distinguitur a Filiatione. Atqui Spiratio activa prout est in Patre identificatur cum Paternitate, prout vero est in Filio, cum Filiatione. Ergo Spiratio activa prout est in Patre realiter distinguatur oportet a Spiratione activa prout est in Filio.

Resp. Conc. maj. et dist. min. : Spiratio activa prout est in Patre identificatur cum Paternitate, et tamen non habet oppositionem cum Filiatione, sicut ipsa habet Paternitas, **conc.**; aliter, **neg.** Et simili modo distinguenda est 2.^a pars minoris.

1114. Scholion. Utrum Filius Spirationem activam a Patre accipiat. Plures tenent a Patre non communicari nisi radicaliter, quatenus, nempe, natura divina ex qua illa exsurgit, communicatur; formaliter vero in Patre et Filio simul exsurgere in ipsa Spiritus Sancti productione, neque aliquo modo ad principium spirandi pertinere.

Huic sententiae suffragantur P. Suarez¹, Tanner², Arriaga³, Fasolus⁴ aliique. Pauci aliqui, ut Ruiz de Montoya⁵, asserunt non modo Spirationem activam, sed etiam ipsam inspirandi virtutem simul in Patre et in Filio consurgere, et consequenter Filio a Patre solummodo radicaliter communicari. Denique tertia sententia docet Spirationem activam in Filio ex Patre haberi. Hanc sententiam consecantur Toletus⁶, Salmanticenses⁷, Lugo (Franc. de)⁸, Zuñiga⁹, Joannes a S. Thoma¹⁰, aliique. Atque hanc ipsam sententiam defendere videntur omnes illi, qui Spirationem activam ponunt esse virtutem proximam, qua Spiritus Sanctus producit; nam Filius omnem suam virtutem a Patre accepit.

1115. Ex enumeratis sententiis tertia amplectenda videtur. 1.º quia in Conc. Florentino dicitur¹¹: «Et quoniam *omnia*, quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet.» Item S. Augustinus ait¹²: «Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius; de Patre habet utique ut et de illo procedat Spiritus Sanctus.» Haec autem testimonia sensu obvio significant, omnia quae sunt in Filio, esse illi a Patre, ac proinde etiam Spirationem activam; non enim exceptio facienda est, nisi probetur, quemadmodum de denominationibus contingentibus et de relationibus mutuis quatenus talibus probatur.

1116. 2.º quia Spiratio activa est improducta, nam in Patre, in quo nihil reperitur productum, adest. Atqui ea quae sunt improducta sunt ab omni productione independentia, et ideo jam habentur antequam concipiuntur productiones. Ergo Spiratio activa jam habetur in Patre, antequam concipitur generatio Filii; quare Filio per generationem a Patre communicatur, quum Pater illi omnia praeter Paternitatem communicet.

1 *De Trinitate*, l. 5, c. 6, n. 9, et c. 8, n. 10, et l. 10, cc. 4 et 7.

2 *De Deo trino*, disp. 4, dub. 7, n. 12.

3 *De Trinitate*, d. 50, s. 3.

4 *In 1. p.*, q. 36, a. 4, dub. 2.

5 *De Trinitate*, d. 69, s. 2, n. 7 et d. 71, s. 3 nn. 6 et 12.

6 *In 1. p.*, q. 36, a. 2.

7 *In 1. p.*, d. 15, dub. 8.

8 *De Deo trino*, d. 17, c. 4, n. 11.

9 *De Deo trino*, d. 16, dub. 7.

10 *In 1. p.*, q. 36, d. 15, a. 4.

11 *Decret. pro graecis*. (Denz.—Bannwart, n. 691, edit. 11.^a).

12 *De Trinitate*, l. 15, c. 22, n. 47 (M. L. 42, 1094).

1117. Dices 1.º Si Spiratio activa Filio a Patre formaliter tribueretur, ad principium spirandi spectaret. Atqui spiratio ad principium spirandi non spectat; non enim est principium quod nec quo: non primum, quia illud sunt Pater et Filius; non secundum, quia virtus spirandi est volitio seu voluntas. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Ad hujus probationem dico pertinere ad principium quod, non quidem ut est persona, sed tanquam id quo Pater et Filius formaliter ad spirandum tendunt et realem oppositionem et distinctionem respectu termini spirandi seu Spiritus Sancti accipiunt. Paternitas et Filiatio ratione sui ab Spiratione passiva solum radicaliter distinguuntur, quatenus Spirationem activam postulant, qua a passiva realiter distinguantur pariterque illi opponantur. Nihilominus Pater et Filius per se requiruntur ad spirandum, quia Spiritus Sanctus procedit ut amor amicitiae inter Patrem et Filium.

1118. Dices 2.º S. Thomas aperte tradit ¹ Spirationem activam consequi productionem Spiritus Sancti. Ergo doctrina exposita est S. Thomae contraria.

Resp. Dist. ant.: S. Thomas tradit Spirationem activam consequi productionem Spiritus Sancti, si consideratur ut relatio mutua inter Patrem et Filium ex una parte, et Spiritum Sanctum ex altera, C.; si consideratur ut complens Patrem et Filium ad spirandum, N. Aliunde S. Thomas satis indicat ² Spirationem activam pertinere etiam ad principium spirandi. In loco vero objecto non loquitur de duplici munere hujus relationis, sicut facit de Paternitate, eo quod non sit relatio constituens personam, sicut est Paternitas.

ARTICULUS III

De numero divinarum relationum

1119. Praemitt. Durandus ³ cum paucis aliis contendit spirationem activam non esse relationem realem, nisi realiter distinguatur a Paternitate et Filiatione. Nonnulli alii ex antiquioribus theologis ne-

¹ I. p., q. 40, a. 4.

² I. p., q. 36, a. 4, ad 1.

³ I., d. 13, q. 2.

garunt spirationem activam dari¹. Verum jam sententia communis theologorum quatuor relationes reales ponit in Deo, atque hoc sequitur ex dictis de spiratione activa in articulo praecedenti; nam alias tres relationes esse reales nunquam inter catholicos fuit dubium.

Thesis. In Deo dantur quatuor relationes reales, quarum nonnisi tres sunt realiter inter se distinctae.

Ita theologi communiter.

1120. Prob. 1.^a p. Quia in Deo dantur duae processiones, sicut supra ostensum est². Atqui unaquaeque processio fundat duplicem relationem. Ergo in Deo quatuor inveniuntur relationes. *Prob. min.* Quia generatio fundat relationes Paternitatis et Filiationis, et processio fundat relationes Spirationis activae et passivae.

Confirm. 1.º Quia nullum est dubium Paternitatem, Filiationem et Spirationem passivam constituere tres relationes reales, quum hae tres sint inter se realiter distinctae. Atqui praeter has tres est quoque ponenda quarta relatio realis, nempe spiratio activa, sicuti in articulo proximo probatum est. Ergo divinae relationes reales seu existentes independenter a consideratione intellectus sunt quatuor.

Confirm. 2.º Proprium relationis est *esse ad*, atque ideo relationes potissimum numerandae videntur secundum *esse ad*. Atqui in Deo sunt quatuor relationes respicientes diversum terminum seu differentes secundum *esse ad*. Ergo divinae relationes reales sunt dicendae quatuor. *Prob. min.* Nam Paternitas respicit Filium, Filiatio Patrem, Spiratio passiva Patrem et Filium, spiratio activa Spiritum Sanctum.

1121. Prob. 2.^a p. Imprimis tres ex enumeratis relationibus esse inter se realiter distinctas liquet: nam ostensum est³ reperiri in Deo tres personas realiter distinctas; sed unaquaeque divina persona est relatio subsistens seu constituitur per propriam relationem ut inferius probabitur; ergo oportet ut adsint in Deo tres relationes realiter inter se distinctae.

¹ Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 18, s. 1; Lugo (Franc. de), *De Trinitate*, d. 9.

² d. 2, c. 1, a. 2.

³ d. 1, c. 1, a. 1.

Quod vero non sint nisi tres, infertur ex dictis ; nam divinae relationes reales non sunt nisi quatuor ; sunt quidem quatuor, ut in prior parte probatum est, et sunt tantum quatuor, quia relationes reales in Deo non habentur nisi ratione personarum ; jam vero tres divinae personae non possunt fundare nisi quatuor relationes reales originis, unicae reales quae in Deo dari possunt. Sed ex his quatuor una, nempe spiratio activa, realiter identificatur cum Paternitate et Filiatione, prout in articulo proximo dictum est ; ergo in Deo non sunt nisi tres relationes realiter inter se distinctae.

1122. Obj. 1.º Contra 2.^{am} assert. Concilia et PP. solum in Deo numerum ternarium admittunt, immo quaternarium expresse rejiciunt ; ergo non sunt quatuor relationes.

Resp. Concilia et PP. solum admittunt in Deo numerum ternarium rejiciuntque quaternarium rerum realiter inter se distinctarum ; minime vero negant adesse in Deo quartam relationem, dummodo non statuatur ab aliis realiter distincta.

1123. Obj. 2.º Si in Deo essent quatuor relationes reales, essent quoque quatuor res ; nam multiplicato inferiore, h. e., relatione, necesse est multiplicari superius sive universalius, h. e., res seu entitates. Atqui in Deo non dantur quatuor res. Ergo.

Resp. Neg. maj. et ad ejus probat. **dist.** : multiplicato inferiore, necesse est multiplicari superius sub ea ratione, qua multiplicatur inferius, **conc.** ; sub alia ratione, **nego.** Jam, in praesenti inferius sive relatio non multiplicatur prout est res seu entitas, sed solum prout dicit respectum ad alium terminum sive secundum *esse ad* ; quapròpter superius tantum virtualiter multiplicatur, non realiter ; quia una eademque entitas, v. gr., Paternitas, quae virtualiter est duplex, potest fundare duplicem relationem realem, seu ad duplicem terminum realem ; et ideo fundare duplicem respectum, qui a parte rei habetur, et independenter ab intellectu.

1124. Obj. 3.º In Deo adsunt relationes similitudinis, aequalitatis, etc. Ergo sunt in Deo plusquam quatuor relationes.

Resp. Neg. ant. Nam omnes aliae relationes divinae praeter quatuor enumeratas, aut sunt tantum rationis, aut ad illas quatuor revocantur.

ARTICULUS IV

Utrum divinae relationes quatenus tales importent perfectionem

1125. Praemitt. Perfectio quidem hic sumitur pro eo quod est aliquid positivum, quodque eo ipso aliquam habet entitatem, et non est nihil. Quaeritur proinde in praesenti, utrum divinae relationes, quatenus ab essentia virtualiter distinctae, sint perfectio vel aliqua entitas vere realis et positiva. Negant relationes divinas quatenus ab essentia virtualiter distinctas importare aliquam perfectionem PP. Dominicani communius atque Scotistae fere omnes cum suo Magistro Scoto ¹, et plures alii ex antiquioribus, ut testatur Ruiz de Montoya ², et etiam pauci aliqui ex nostris. Hi auctores asserunt divinas relationes neque importare perfectionem, neque imperfectionem, neque aliquid finitum, neque aliquid infinitum.

Altera sententia affirmat tres divinas relationes realiter inter se distinctas esse quoque tres perfectiones relativas virtualiter ab essentia distinctas et realiter inter se. Hanc sententiam propugnant PP. Suarez ³, Toletus ⁴, Valentia ⁵, Lugo (Franc. de) ⁶, Fasolus ⁷, Arriaga ⁸, Zuñiga ⁹, qui hanc sententiam vocat communem inter nostros, Tanner ¹⁰, Gonzalez (Thyrus) ¹¹, Platelius ¹², Martinon ¹³, Antoine (P. G.) ¹⁴, Casajoana ¹⁵, Pesch (Chr.) ¹⁶, Piccirelli ¹⁷, pluresque alii e nostris. Eamdem sententiam defendunt ex PP. Dominicanis Bañes ¹⁸, Conten-

1 Quodl., q. 5, et alibi. Vide Frassen, *De Deo trino* d. 2, a. 2, q. 3.

2 *De Deo trino*, d. 29, s. 1.

3 *De Trinit.* l. 3, c. 9 et sq.

4 *In 1. p.*, q. 28, a. 1, concl. 3.^a

5 *De Deo trino*, d. 2, q. 2, punct. 1 et alibi.

6 *De Deo trino*, d. 10, c. 2.

7 *In 1. p.*, q. 28, a. 2, dub. 5.

8 *De Deo trino*, d. 49, s. 3.

9 *De Trinitate*, d. 5, dub. 12, membr. 2.

10 *De Trinitate*, d. 4, q. 3, dub. 4.

11 *Disp. select.* t. 2, de Trinit., d. 12.

12 *De Deo trino*, c. 5, § 2, n. 255 et sq.

13 *De Trinitate*, d. 25, s. 9.

14 *De Trinitate*, c. 3, a. 5.

15 *De Deo trino*, c. 3, a. 3, thes. 20.

16 *De Deo trino*, s. 3, a. 2, 623 et sq.

17 *De Deo trino*, q. 28, § 3.

18 *In 1. p.*, q. 28, a. 2, dub. 1.

son (Vinc.)¹, Cardinalis Gotti², aliique. Eandem quoque sententiam defendunt Sylvius (Franc.)³, Tournely⁴, Struggl⁵, etc.

Tertia sententia docet relationes divinas ut virtualiter ab essentia distinctas dicere perfectionem, sed unam tantum. Sic Vazquez⁶, Ruiz de Montoya⁷, Joannes a S. Thoma⁸, aliique pauci.

1126. Sententiae quidem asserenti divinas relationes importare tres perfectiones relativas non uno in loco favet S. Thomas. Sic dicit S. Doctor⁹: «Non enim esset omnimoda perfectio in divinis, nisi esset ibi processio verbi et amoris.» Item¹⁰: «Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens...» Quod autem ad dignitatem pertinet, certe perfectionem importat. Atque hoc confirmatur ex iis quae alibi docet¹¹, sc. «Et Basilius dicit: *Dignitate quidem et ordine secundus est a Filio Spiritus.*» Et inferius, eodem capite, dictum Basili declarans, sic loquitur: «Potest autem hoc exponi non de dignitate naturali, sed de personali; sicut et secundum nos dicitur, quod persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente.» Rursus confirmatur relationes dicere perfectionem, quia S. Thomas in eodem opusculo *Contra errores graecorum*¹², dicit: «Sed tamen patet quod non posset esse Pater perfectus, nisi Filium haberet; quia nec Pater sine Filio esset, neque esset Deus perfectus, nisi haberet verbum, et nisi haberet spiramen vitae...» Denique hoc ipsum confirmatur, quia juxta S. Thomam relationes constituunt et distinguunt¹³ personas; constituere vero et distinguere personam videtur importare perfectionem, praesertim, quum S. Thomas dicat¹⁴, *personam significare id quod est perfectissimum in tota natura*¹⁵.

1127. Nec refert quod S. Thomas dicat¹⁶: «Nam ipsa relatio secundum rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid.» Nam his verbis S. Doctor non videtur negare *esse ad aliquid* continere aliquam perfectionem; nam eodem loco paulo inferius, dicit: «Unde cum id quod est abso-

1 *De Trinitate*, dissert. 1, specul. 3.
2 *De Deo trino*, q. 3, dub. 3.
3 *In 1. p.*, q. 28, a. 2, quaer. 2.º
4 *De Trinitate*, q. 3, a. 1.
5 *De Deo trino*, d. 2, q. 2, a. 4.
6 *In 1. p.*, d. 122, c. 6.
7 *De Trinitate*, d. 30.
8 *In 1. p.*, q. 28, d. 13, a. 3.
9 *De potentia*, q. 9, a. 5, ad 23.
10 *1. p.*, q. 40, a. 3, ad 1.

11 *Contra errores graecorum*, c. 2.
12 Cap. 7.
13 *In 1. p.*, q. 40, aa. 2 et 3; *De potentia*, q. 8, a. 3.
14 *1. p.*, q. 23, a. 3.
15 Vide plura de hac re apud P. Falsolum, *In 1. p.*, q. 28, a. 2, dub. 5, n. 122 et sq.; et Sylvium, *In 1. p.*, q. 28, a. 2, quaer. 2.º
16 *De potentia*, q. 2, a. 5.

lutum, communiter sit in Patre et Filio, non distinguuntur secundum aliquid, sed *secundum ad aliquid tantum*.» Quare personae distinguuntur *secundum ad aliquid*, non secundum aliquid; ac proinde quum personae non distinguantur per nihilum, sed per aliquid reale et positivum, et ita per aliquam entitatem, dicendum esse videtur *esse ad aliquid* importare, etiam secundum S. Thomam, aliquam perfectionem. Praeterea scopus D. Thomae in loco citato videtur esse probare omnem perfectionem Patris reperiri quoque in Filio; hoc autem probat, quia omnis perfectio cum divina essentia identificatur, cui singulae personae identificantur. Verum hoc non excludit aliqua ita identificari cum divina essentia, ut virtualiter ab ea distinguantur, et in quantum virtualiter distinguuntur ab essentia, inter se distingui realiter et perfectionem importare.

Atque simili modo solvendum est quod dicit ¹, scilicet dignitatem et omnem perfectionem haberi per essentiam; nam hoc videtur accipiendum de dignitate et perfectione, quatenus absolute considerantur, non prout sumuntur ut relativae et ut oppositae. Unde illud quod dixit ², scilicet *proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinere* non contradicit his, quae de dignitate dicit in loco antea citato; nam in uno loco sumit dignitatem, quatenus est perfectio absoluta, et in alio quatenus convenit personae etiam ut realiter distinctae ab alia persona.

Thesis. Relationes divinae etiam quatenus virtualiter distinctae ab essentia verae perfectiones sunt; et quidem tres perfectiones.

1128. Pro. 1.^a p. 1.º Unaquaeque divina relatio habet veram ac realem entitatem, qua ab aliis relationibus distinguatur. Atqui quaelibet vera ac realis entitas est bona ac proinde vera perfectio; bonum enim et perfectum idem sunt. Ergo.

1129. 2.º Divinae relationes reddunt divinam naturam ultimo subsistentem et completam. Atqui divinam naturam ultimo subsistentem ac completam reddere est perfectio. Ergo. Item singulae relationes divinae ut virtualiter ab essentia distinctae exigunt cum divina essentia identificari; haec autem exigentia est perfectio infinita, quum exigit esse idem cum re infinita.

1 I. p., q. 42, a. 4, ad 2.

2 I. p., q. 40, a. 3, ad 1.

1130. 3.º Si divinae relationes quatenus tales non essent verae perfectiones, nec essent bonae; nam bonum et perfectum idem est. Atqui divinae relationes quatenus tales sunt bonae; quia secus non essent amabiles, neque adorabiles, neque una persona posset sibi complacere in altera prout a se distincta, quod quidem falsum omnino videtur. Ergo.

1131. 4.º Si divinae relationes quatenus tales non sunt vere perfectiones, tunc trinitas personarum nullam in Deo ponit perfectionem; nam trinitas personarum solum habetur per relationes quatenus tales. Atqui incredibile videtur trinitatem personarum nullam in Deo ponere perfectionem. Ergo.

1132. Prob. 2.^a p. Quia relatio, quatenus distincta ab essentia, est vera perfectio, sicuti probatum est. Atqui relationes ut distinctae ab essentia et constituentes personas realiter distinctas sunt tres. Ergo. Praeterea relationes sunt plures res, ut docet¹ S. Thomas, imo plures res subsistentes. — Jam vero res, et a fortiori res subsistens non est nihil, sed aliquid positivum, et idcirco est perfectio. — Ergo divinae relationes sunt plures perfectiones.

1133. Dices. 1.º PP. dicunt² divinas personas esse unum bonum, unum magnum, unum summum bonum, ac proinde unam summam perfectionem. Ergo non sunt ponendae tres perfectiones relativae.

Resp. Quum PP. dicunt tres divinas personas esse unum summum bonum, loquuntur de bonitate ac perfectione essentiali; non autem de relativa. Nec facere negotium debet quod PP. non loquantur de perfectionibus relativis; nam saltem ex eorum doctrina infertur tres divinas relationes esse tres perfectiones, ut ex argumentis pro nostra sententia allatis constat. Praeterea S. Joannes Damasc. videtur aperte has relativae perfectiones agnoscere, quum dicit³: « Sed simplicem substantiam et essentiam omni perfectione superiorem et anteriorem in tribus perfectis personis noscamus. » Et inferius: « In solis proprietatibus, nimirum paternitatis, filiationis et processioneis; atque quantum ad causam et causatum, ac hypostasis perfectionem, hoc est existendi modum, distinctionem intelligimus. » Vide P. Fasolum⁴.

¹ *I. p.*, q. 30, a. 1; q. 39, a. 3, ad 3.

² Ut S. Augustinus dicens, *De Trinit.*, l. 5, c. 9 (M. L. 42, 917): « Magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus Sanctus: non tamen tres magni, sed unus magnus. » Et inferius, eodem loco: « Et bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus Sanctus; nec tres boni, sed unus est bonus... »

³ *De fide orthod.*, l. 1, c. 8 (M. G. 94, 826, 830).

⁴ *In I. p.*, 28, a. 2, dub. 5, n. 129 et sq.

1134. Dices 2.º Relationes in creatis nullam afferunt perfectionem. Ergo idem de divinis sentiendum est.

Resp. Imprimis **neg. ant.** in universum acceptum; quia aliquae relationes creatae, quae intrinsece afficiunt subjectum, quod referunt, vere illi aliquam afferunt perfectionem. Deinde, quidquid sit de antecedente, negandum est **cons**; quia relationes divinae sunt ordinis infinite superioris respectu creatarum relationum.

1135. Dices 3.º Si unaquaeque relatio esset perfectio, una persona divina haberet aliquam perfectionem, quae in altera persona non reperiretur; atque ideo in tribus personis plus esset perfectionis, quam in una tantum. Atqui haec non admittenda videntur. Ergo.

Resp. Nego utramque partem **majoris**, et **conc. minorem** et **neg. cons.** Nam unaquaeque persona habet omnem divinam perfectionem, sive absolutam, sive relativam, et quidem immediate. Ratio est, quia unaquaeque persona divina perfecte identificatur cum divina essentia, cui immediate et formaliter identificantur omnes relationes. Quare Filius, v. gr., eo quod formaliter et immediate identificatur cum divina essentia, eo ipso est quoque identificatus formaliter et immediate cum omnibus perfectionibus absolutis et relativis; quia hae immediate et formaliter identificantur cum divina essentia, cui Filius formaliter et immediate est identificatus. Nec dicas, si Filius identificatur cum perfectionibus relativis erit Pater et Spiritus Sanctus, quod falsum est. Etenim Filius identificatur perfectionibus relativis ratione divinae essentiae, non ratione ipsarum relationum. Jam vero ad hoc, ut Filius esset Pater et Spiritus Sanctus, deberet identificari cum relationibus non ratione divinae essentiae, sed ratione ipsarum relationum. Nec iterum dicas, saltem Filius, et idem dicatur de ceteris personis respectu aliarum, non habet paternitatem et spirationem passivam quatenus tales, et ideo non habet omnem perfectionem, quae est in aliis personis. Ne, inquam, hoc dicas, quia quum singulae personae immediate, formaliter et adaequate identificentur cum divina essentia, eo ipso identificantur cum omni divina perfectione sive absoluta sive relativa, quum divina essentia omni divinae perfectioni tam absolutae quam relativae immediate, formaliter et adaequate identificetur. Neque Filius identificari potest cum paternitate ratione ipsius paternitatis; quia sic Filius non perficeretur, sed destrueretur, quia desineret esse Filius, et acciperet constitutionem Patris, et ita evaderet Pater; vel potius Pater et Filius essent idem sub omni

ratione, et ita nec daretur Pater, nec Filius; quia Pater et Filius ut tales necessario debent distingui; quum unus sit principium, et alter a principio. Et quod dictum est de Patre et Filio, idem dicatur de Patre et Filio respectu Spiritus Sancti, et de qualibet divina persona respectu alterius¹.

1136. Dices 4.º Illae perfectiones relativae aut essent finitae aut infinitae. Atqui neutrum dici potest. Ergo.

Resp. Unaquaeque perfectio relativa est infinita, non quidem in omni ratione entis, sed in sua propria ratione, quemadmodum voluntas divina formaliter sumpta est infinita in linea appetendi. Ratio cur sint infinitae, est, quia identificantur cum re infinita et reddunt illam subsistentem et ultimo completam; quod autem est idem realiter cum re infinita, non potest non esse infinitum.

1137. Dices 5.º Illae perfectiones relativae, si darentur, essent inaequales in perfectione; quia divinae relationes differunt quasi specie; inter res autem diversae speciei dari nequit aequalitas perfectionis. Atqui admitti nequit inaequalitas inter perfectiones divinas. Ergo.

Resp. Neg. maj. et conc. min. Ad. probat. **maj., neg.** non posse dari aequalitatem perfectionis inter res diversae speciei; non enim in hoc aliqua repugnantia ostenditur, et sicut in venditionibus et commutationibus res omnino diversae aequaliter aestimantur, ita non assignatur ratio sufficiens, cur in ordine physico id ipsum evenire non possit².

Deinde permittendo in rebus creatis non posse inveniri differentiam specificam cum aequalitate perfectionis; negandum omnino est in Deo non inveniri perfectiones quasi specie distinctas, quae tamen sint aequalis perfectionis; quia non est unde divinae relationes sint perfectiones inaequales; nam relationes divinae important perfectionem ex eo, quod postulant terminare divinam naturam, illam ultimo complere et reddere incommunicabilem eidemque prorsus identificari; et haec omnia singulis divinis personis aequaliter conveniunt, et ideo non est unde inter illas habeatur inaequalitas. Praeterea singulae divinae personae omnino et aequaliter identificantur adaequate, formaliter et immediate cum omnibus divinis perfectionibus sive absolutis sive relativis; quia adaequate, formaliter et immediate identificantur cum divina essentia, quae est prorsus idem cum divinis perfectionibus. Quare

¹ Vide P. Fasolum, *In 1. p.*, q. 28, a. 2, dub. 5, n. 134 et sq.

² Vide P. Lossada, *Animast.*, d. 2, c. 6.

singulae relationes per identitatem habent omnes divinas perfectiones, et sic necessario sunt inter se perfecte aequales.

1138. Dices. 6.º « Cum enim perfectio et bonum convertantur, bonum autem ex sua ratione melius est quam non ipsum, evidenter consequitur quod omnis perfectio pura, (in qua nempe nihil est nisi bonum et perfectio), melior est ipsa quam non ipsa. Et re quidem vera si contingat aliquam perfectionem non esse meliorem quam non ipsam, hoc non potest esse ratione ejus quod ponit, sed solum ratione defectus qui ei admiscetur. Cum igitur de ratione sit cujuslibet perfectionis simplicis in quantum hujusmodi, ut nullum habeat defectum annexum, quaelibet perfectio simplex est melior quam non ipsa, et omnis ejus negatio vel exclusio pertinet evidenter ad rationem defectus sive limitis, quam a Deo removendam esse omnes pariter consentimus »¹.

Resp. Ex dictis in solutione objectionis tertiae praecedentis constat singulas relationes, si considerentur quatenus singulae sunt Deus, habere omnem perfectionem et absolutam et relativam, et ideo esse inter se omnino aequales; si vero considerentur, quatenus inter se sunt realiter distinctae, etiam sub hac ratione sunt perfecte aequales; quia singulae eodem modo postulant terminare divinam essentiam, eandemque ultimo complere et reddere incommunicabilem, necnon illi omnino identificari. Ideoque in Deo non est melior paternitas quam filiatio vel spiratio passiva; quia cum qualibet ex his relationibus possidentur adaequate, formaliter et immediate omnes perfectiones divinae absolutae et relativae, aut exiguntur possideri.

Ad illud vero, quod in objectione opponitur, respondeo per singulorum declarationem. Imprimis dicitur *omnis perfectio pura melior est quam non ipsa*; hoc verum quidem est, si *per non ipsam* intelligatur defectus perfectionis; sed non est verum, si *per non ipsam* intelligatur alia perfectio distincta; haec enim potest esse ejusdem perfectionis, saltem aequivalenter, ac sit prior. Deinde dicitur *si contingat aliquam perfectionem non esse meliorem quam non ipsam, hoc non potest esse ratione ejus quod ponit, sed solum ratione defectus qui ei admiscetur*; hoc quidem totum negandum est; quia, v. gr., paternitas ratione sui ponit paternitatem, et haec ratione sui non est melior quam filiatio; quia per filiationem similiter ac

¹ Ita Card. Billot, *De Deo trino*, q. 28, de *divin. relation.*, thes. 6, Ad 2.um pag. 397 ex edit. 5.^a; item *Theo.* 39, pag. 591, et *Theo.* 41, pag. 595, in nota.

per paternitatem possidetur aut exigitur possideri omnis perfectio divina, et absoluta et relativa. Postremo dicitur, *quaelibet perfectio simplex est melior ipsa quam non ipsa, et omnis ejus negatio vel exclusio pertinet evidenter ad rationem defectus sive limitis*. Hoc etiam negatur totum; quia paternitas, ut dictum est, non est melior quam filiatio, et hanc non excludit ratione defectus vel limitis, sed ratione oppositionis; verum licet opponantur quatenus tales relationes, nullatenus opponuntur quatenus unaquaeque est Deus; sed sub hac ratione adaequate identificantur.

1139. Utrum vero divinae relationes sint perfectiones simpliciter simplices, an simplices, non consentiunt auctores. Dicitur perfectio simpliciter simplex, ut supra n. 142 dictum est, quae melior est ipsa quam non ipsa, et simplex, quae nullam includit imperfectionem, sed non est melior ipsa quam non ipsa. Unde dicendum esse videtur divinas relationes, si inter se conferantur, esse perfectiones simplices, quia nullam includunt imperfectionem, sed non esse unam meliorem altera; si vero respectu divinae essentiae considerentur, dicendae esse videntur perfectiones simpliciter simplices, quia pro divina essentia melius est identificari quam non identificari cum relationibus; hae enim tres personalitates illi tribuunt¹.

1140. Scholion². De praedicatis quae in Deo realiter multiplicari possunt propter relationes realiter distinctas. I. Indubium est in Deo reperiri tres personalitates et tres subsistentias: quia quum in Deo sint tres personae realiter distinctae, opus est ut sint etiam tres personalitates realiter distinctae, quibus personae constituuntur. Similiter sunt tres subsistentiae; quia ubicumque reperitur personalitas, habetur quoque subsistentia; quia secundum SS. PP. subsistentia sumitur pro persona³, aut si accipiat pro ultimo complemento et incommunicabilitate divinae naturae etiam sunt tres subsistentiae, quum in Deo sint tres relationes ultimo divinam naturam complentes eamque incommunicabilem facientes. Unde S. Thomas asserit⁴ relationes personam constituentes esse subsistentes. Et Concilia Deo tres subsistentias tribuunt⁵; ac proinde tres rationes subsistendi.

1 Vide Struggl, *De Deo trino*, d. 2, q. 2, a. 4, n. 10.

2 Vide inferius, n. 1217 et sq.

3 Vide P. Petavium, *De Trinitate*, l. 4, c. 3, n. 6; Suarez, *De Trinitate*, l. 3, c. 4.

4 *I. p.*, q. 29, a. 4; et in eadem q., a. 2, indicavit idem esse subsistentiam ac personam.

5 Conc. Constantinopolitanum II, *Anathem*, can. 1. (Denz. — Bannwart, n. 213, ed. 11.^a); item Conc. Lateranense sub Martino I, can. 1 (Denz. — Bannwart, n. 254).

1141. II. Sunt in Deo tres entitates relativae realiter distinctae, tres res, tres unitates, tres veritates etc. : ita docet P. Suarez ¹ et communior nostrorum sententia. Ratio est, quia sunt in Deo tres perfectiones relativae realiter inter se distinctae; quaelibet autem perfectio positiva est entitas, res aliqua, vera, una etc. Ergo in Deo sunt plures entitates relativae, res, veritates etc. His autem praedicatis opus est apponere nomen *relativum*, ne detur occasio existimandi in Deo haberi tres entitates, res, etc., absolutas. S. vero Thomas dicit ² : « Dicendum, quod hoc nomen *res*, est de transcendentibus. Unde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter praedicatur in divinis. Secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter praedicatur. » Quibus verbis indicat S. Thomas omnia transcendentia praedicari posse pluraliter respectu relationum. Tamen de ente contrarium dicit ³.

1142. III. Tribui quoque possunt relationibus divinis ut virtualiter ab essentia distinctis tres existentiae relativae realiter distinctae cum unica existentia absoluta : ita quoque PP. Suarez ⁴, Tanner ⁵, Lugo (Franc. de) ⁶, Fasolus ⁷, multique alii e nostris cum aliis extraneis. Probatur hoc; quia perfectiones Dei relativae ut virtualiter ab essentia distinctae sunt positivae et actuales et sine ulla prorsus potentialitate. Perfectio autem positiva et actualis et sine ulla potentialitate non videtur concipi sine propria existentia. PP. autem qui videantur huic assertioni repugnare, recte accipi possunt de unica existentia absoluta, non autem de unica relativa.

1143. IV. Posse quoque multiplicari videntur in Deo omnes perfectiones quae includuntur in perfectionibus relativis ratione talium et quatenus ab essentia sunt virtualiter distinctae, dummodo addatur nomen *relativum*. Sic possunt dici tres aeternitates, tres infinitates etc., relativae. Ita docent PP. Arriaga ⁸, Platel ⁹, aliique. Ratio est, quia illae perfectiones conveniunt relationibus quatenus ab essentia distinctis. Neque hoc est contrarium symbolo Athanasiano; quia hoc

1 *De Trinitate*, 1, 3, c. 7 et sq.

2 *1. p.*, q. 39, a 3, ad 3.

3 *1.*, d. 25, a. 4.

4 *De Trinitate*, 1, 3, c. 5.

5 *De Trinitate*, d. 4, dub. 4, n. 10.

6 *De Trinitate*, d. 10, c. 1, n. 10.

7 *De Trinitate*, q. 30, a. 1, dub. 2.

8 *De Trinitate*, d. 49, s. 2, n. 9.

9 *De Trinitate*, c. 5, §. 2, n. 267.

symbolum prohibet dicere tres aeternos, tres immensos etc., absolute et simpliciter, non autem cum addito *relative*.

1144. V. Non possunt in divinis multiplicari illae perfectiones quae tantum conveniunt Deo ratione essentiae seu naturae. Ita non possunt dici tres divini intellectus, tres voluntates, tres potentiae etc. Similiter non possunt dici tres essentiae, tres naturae, tres substantiae; etiam cum addito relativae; quia haec omnia applicata sunt ad significandum aliquid absolutum secundum communem usum Patrum, theologorum et etiam philosophorum. Non est autem eadem ratio de *existentia*, quia haec a multis theologis etiam applicatur relationibus, ut dictum est, imo S. Thomas haec dicit¹: «Tamen ad perfectionem divinitatis pertinet ut sint plures modi existendi in divinis...» Ipse S. Thomas admittit² posse dici esse in Deo *tres substantias individuales*, quatenus *substantia individua* sumitur pro persona. Nullo autem modo dici potest tres divinas personas esse tres Deos, vel tres deitates vel tres divinitates, vel alia his aequivalentia; quia divinae personalitates vel relationes ratione sui et prout virtualiter ab essentia distinctae non includunt divinitatem; sed haec convenit personis ratione tantum unicae divinae essentiae.

1145. VI. Attributa divina recte praedicantur de divinis personis in plurali, si praedicatio fiat *adjective*, non *substantive*. Praedicatio fit adjective, quum res non praedicatur tanquam per se stans, sed tanquam adjacens alteri; contra fit substantive, quum forma seu praedicatum tribuitur subjecto ratione sui, ita ut multiplicatio praedicati exigit multiplicationem formae praedicatae. Adjective tres divinae personae possunt dici tres omnipotentes, tres intelligentes etc.; nam hae propositiones adjective sumptae faciunt hunc sensum: sunt tres habentes omnipotentiam, intelligentiam etc.³

1 *De potentia*, q. 9, a. 5, ad 23.

2 Eodem loco, a. 2, ad 9.

3 Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 39, a. 3; et P. Suarez, *De Trinitate*, l. 3, c. 11, nn. 8 et 12.

DISPUTATIO III

De divinis personis in communi et in particulari et de divinis missionibus

CAPUT I

De personis in communi

ARTICULUS I

Utrum in Deo habeantur tres subsistentiae relativae et una absoluta

1146. Praemitt. 1.º Jam supra, n. 844, dictum est quid sit subsistentia, et n. 1140, dari in Deo tres subsistentias. In praesenti ratio subsistentiae magis declaratur. S. Thomas, ut jam constat ex n. 844, ita subsistentiam definit¹ : « Est illud, quod per se existit et non in alio. » Verum non uno modo ratio subsistentiae a theologis explicatur. Aliqui enim, ut Durandus², unicam in Deo admittunt subsistentiam absolutam, quae tribus personis sit communis; ac proinde juxta hos auctores proprium est subsistentiae tribuere personis per se existere, non vero incommunicabilitatem. Alii, ut Gonet³, Joannes a S. Thoma⁴, Billuart⁵, quibus consentiunt Suarez⁶ et alii e nostris, admittunt unam subsistentiam absolutam et tres relativas. Denique multi alii, ut Vazquez⁷, Ruiz de Montoya⁸, Sylvius⁹, Maurus¹⁰, subsistentiam absolutam rejiciunt, et tantum tres relativas admittunt.

1 *1. p.*, q. 29, a. 2.

2 *1.*, d. 33, q. 1, n. 37.

3 *De Trinitate*, d. 5, a. 2.

4 *In 1. p.*, d. 14, a. 2.

5 *De Trinitate*, dissert. 4, a. 4.

6 *De Incarnat.*, d. 11, ss. 3 et 4; *De Trinit.*, l. 4, c. 11.

7 *In 1. p.*, d. 125.

De Trinitate, d. 34, s. 5 et sq.

9 *In 1. p.*, q. 29, a. 2.

10 *In 1. p.*, q. 110.

1147. Praemitt. 2.º In hoc articulo ostendetur admittendas esse tres subsistentias relativas, et ultra has quartam probabilius non esse admittendam. Quarta subsistentia ita definitur a P. Suarez ¹, nimirum : « ratio existendi in se et per se », quae quidem ratio, juxta ipsum, in creaturis provenit a suppositualitate aut personalitate; unde secundum hanc explicationem subsistentia in creatis reddit naturam et per se existentem et omnino incommunicabilem; in Deo autem datur una subsistentia absoluta et communis tribus personis per quam divina natura constituitur per se et in se existens, et tres relativae quibus fit incommunicabilis. Quare juxta P. Suarez *per se existere* non est praecise habere existentiam, neque praecise esse substantiam; *sed per se existere* est ita existere, ut existens sit *quod* existat; et ideo in creatis habetur ratione suppositi vel personae, et in Deo per subsistentiam absolutam praecisis relationibus jam habetur hic Deus ut subsistens ².

Neque re ipsa ab explicatione P. Suarez differt Joannes a S. Thoma, quum statum quaestionis proponens dicit ³ : « Remanet difficultas an id quod accipitur remotis personalitatibus in Deo, seu id quod est commune tribus personalitatibus ex vi sui formalis conceptus deitatis et essentiae non solum sit essentia significata per modum naturae et formae, seu ut principium *quo* ipsius Dei, sed etiam sit essentia significata per modum *quod*, et ut *concretum subsistens* quantum ad rationem *per se existendi*, ita quod haec perfectio per se existendi, non sit solum radicaliter in essentia et formaliter per subsequentem conceptum relationis conveniat, sed formaliter in ipso conceptu deitatis includatur, ita quod hoc sufficiat ut *subsistens* formaliter dicatur *hic Deus...* »

Porro si propugnatores subsistentiae absolutae solum contendunt divinam essentiam vel naturam ex se ipsa necessario existere et prorsus independentem ab omni alia re, et quidem cum omni infinita perfectione ad rationem naturae spectante, omnino subsistentia absoluta amplectenda est; sed si praeter hoc etiam naturae divinae aliquid tribuere volunt quod ad rationem suppositi vel personae pertineat, ut re ipsa velle videntur, eorum sententia probabilius rejicienda est.

1148. Praemitt. 3.º Circa subsistentias relativas duplex est

¹ *De Incarnatione*, d. 11, s. 3, n. 6 et sq.

² *De Incarn.*, loco citato, s. 5, n. 4 et sq.

³ *In 1. p.*, d. 14, a. 2, n. 3.

sententia. P. Suarez, plures e nostris alique tenent, sicut de relationibus personalibus jam dictum est, subsistentias relativas non modo importare incommunicabilitatem, verum etiam tres existentias relativas praeter unicam absolutam, realiter quidem inter se distinctas, et solum virtualiter a divina essentia. Alii vero, ut PP. Dominicani subsistentiis relativis solum concedunt tribuere incommunicabilitatem, non autem propriam existentiam relativam. Admittendas esse tres subsistentias relativas certum est; quod vero absoluta sit abjicienda, probabilius videtur. De quaestione autem utrum subsistentiae relativae propriam habeant existentiam relativam, necne, hic praescinditur, et sub hac consideratione tantum est probabilius dari tres subsistentias relativas.

1149. Prob. 1.^a p. 1.º Ex Conciliis et PP. Conc. Constantinopolitanum II dicit¹: «Si quis non confitetur Patris, et Filii, et Spiritus Sancti unam naturam sive substantiam, et unam virtutem et potestatem, Trinitatem consubstantiali, unam deitatem in tribus subsistentiis sive personis adorandam, A. S.» Et Conc. Lateranense sub Martino I³: «Si quis secundum Sanctos Patres non confitetur proprie et veraciter Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequalis gloriae... condemnatus sit.»

Item Agatho, Sum. Pont., in *Epist. ad Conc. Constantinop. III* inquit³: «Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate; unitatem quidem essentiae, Trinitatem vero personarum sive subsistentiarum, Deum Patrem confitentes, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, non tres deos, sed unum Deum...» Similiter S. Sophronius, Patriarcha Hierosolymitanus⁴ saepe repetit⁵ dari in Deo *tres subsistentias*, et improbat *unam subsistentiam*, atque inter alia dicit: «Impium quippe est orthodoxis utrumque, et a veritate prorsus projectum est, tam singularitas secundum subsistentiam, quam ternalitas in naturis.» Et inferius⁶: «Nos enim unum principium unius nominis deitatis,

1 Can. 1 (Denz. — Bannwart, n. 213, ed. 11.^a).

2 Anno 649, can. 1 (Denz. — Bannwart 254).

3 Mansi, *Conc. collect. ampliss.*, t. 11, col. 290.

4 *Epistola ad Sergium*, Patriarch. Constantinopol. (Mansi, *Conc. collect. ampliss.*, t. 11, col. 462).

5 Loco modo laudato, col. 466 et sq.

6 Col. 470.

unum imperium, unam potestatem... et quaeque sunt talia singularia, et incompressa unius essentiae, atque naturae in tribus personalibus subsistentiis, neque subsistentias confundentes, et *in unam eas subsistentiam deducentes*, neque unam eandemque essentiam partientes, et in tres eam essentias discernentes, et unam ex hoc dividentes deitatem, sed est unus Deus, una deitas in tribus subsistentiis fulgens, et tres subsistentiae et personae in deitate una cognoscuntur.» Similiter tres subsistentias in Conc. Nicaeno II affirmant¹ Tarasius, Patriarcha Constantinop. et Theodorus, Patriarcha Hierosolymitanus².

Porro testimoniis allatis constat in Deo tres subsistentias esse admittendas, neque obstaret Concilia et Patres accipere subsistentiam in concreto pro persona. Nam, quamvis ita esset, saltem in concreto ponendae sunt in Deo tres subsistentiae; verum etiam in abstracto, quia nomina substantiva, ut est subsistentia, non multiplicantur, ut tradit D. Thomas³, nisi multiplicetur forma, et ideo tres subsistentiae requirunt tres rationes subsistendi, sicut tres personae requirunt tres personalitates, seu tres rationes distinctas et veluti formas, quibus personae constituentur.

1150. 2.º Ubi datur aliquid per se existens modo incommunicabili habetur subsistentia; hoc enim importat nomen subsistentia, scilicet aliquid per se existens et non in alio, et ideo incommunicabiliter. Atqui in Deo Pater, Filius et Spiritus S. sunt tres per se existentes incommunicabiliter. Ergo in Deo sunt tres subsistentiae relativae. Et hoc asserit⁴ S. Thomas, quum dicit: «Sicut nos dicimus in divinis pluraliter tres personas et tres subsistentias, ita graeci dicunt tres hypostases.»

1151. Prob. 2.^a p. 1.º Concilia et Patres, quum de subsistentia loquuntur, nihil de una subsistentia absoluta, multo minus de unica dicunt, imo S. Sophronius in verbis illius adductis subsistentiam unam absolutam expresse rejicere videtur. Ergo non est ponenda quarta subsistentia, vel unica subsistentia absoluta, quum talis subsistentia in traditione catholica fundamento careat.

1152. 2.º Juxta adversarios ponenda est subsistentia absoluta ut natura divina existat per se et in se praescindendo a relationibus.

¹ Mansi, *Conc. collect. ampliss.*, t. 12, 1121 et 1136.

² Vide plura apud Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 34; et Petavium, *De Trinitate*, l. 4, c. 12 et sq.

³ *1. p.*, q. 39, a. 3.

⁴ *1. p.*, q. 29, a. 2, ad 2.

Atqui hoc non probat necessitatem subsistentiae absolutae. Ergo. *Prob. min.* Natura humana, v. gr., praescindendo a personalitate, existit per se, quum sit substantia, et in se, quum in nullo subjecto recipiatur. Atqui in natura humana non ponitur aliqua subsistentia praeter personalitatem. Ergo similiter de divina natura judicandum est.

1153. 3.º Si ponenda esset in Deo quarta subsistentia, eadem ratione quarta persona ponenda esset. Ergo. *Prob. min.* Tum quia persona est ipsa subsistentia naturae intellectualis, atque ideo quum natura divina sit intellectualis, subsistentia absoluta ipsius vocanda esset persona; tum quia si naturae divinae propter ipsius perfectionem conceditur subsistentia absoluta, propter hoc ipsum illi quoque concedenda esset ratio personae, quia haec ratio etiam ad perfectionem spectat. Praeterea juxta S. Thomam¹ in ente rationali persona idem est ac subsistentia vel hypostasis. Ergo juxta S. Thomam si daretur in Deo quarta subsistentia, eadem ratione quarta persona ponenda esset.

1154. Obj. 1.º Relationes divinae sunt quasi proprietates, quae in divina essentia jam completa et existente fundantur. Sed essentia jam completa et existens dicit subsistentiam. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam relationes divinae non sunt quasi proprietates quatenus sint veluti accidentia propria; nam divinae relationes sunt verae subsistentiae ac personalitatis, atque adeo complementum substantiale. Dicuntur vero illae relationes proprietates non ex eo quod proprietates accidentales imitentur: sed propterea quod unaquaeque persona habet aliquam relationem substantialem sibi propriam per quam a caeteris personis distinguatur.

1155. Obj. 2.º Datur in divinis unus Deus. Ergo et una subsistentia communis tribus personis; nam Deus jam includit subsistentiam. *Conf.* In Conc. Remensi² damnata fuit haec assertio: *Divinitas non est Deus*. Sed si divinitas non includeret subsistentiam, posset illa propositio in aliquo sensu esse vera. Ergo.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam Deus praeter rationem personae principaliter vel saltem aequè principaliter significat divinam naturam; quapropter nomen Deus nequit numero plurali usurpari

1 *I. p.*, q. 29, a. 2.

2 Anno 1148, Denz. — Bannwart, n. 389.

propter solam multiplicationem personarum, sed requireretur ad id etiam ipsius naturae multiplicatio. Aliunde Deus ut subsistens non importat solam deitatem¹, sed etiam aliquam personam aut plures². Concilium vero Remense ad rem non facit; nam solummodo decernere voluit inter divinitatem et Deum non inveniri realem distinctionem, contra quod Gilbertus Porretanus affirmabat.

1156. Obj. 3.º Essentia prout condistincta a personalitatibus est incommunicabilis alteri realiter distincto. Atqui haec incommunicabilitas est propria alicujus subsistentiae. Ergo.

Resp. Conc. maj. et neg. min. Quia natura divina etiam praecisa a qualibet subsistentia est vere incommunicabilis alteri realiter distincto; fieri enim non potest rem aliquam praeter Deum constitui ex divina essentia; sed non est ultimo terminata et completa prout requirit res subsistens.

1157. Obj. 4.º Subsistentia est perfectio simpliciter simplex. Ergo debet convenire divinae naturae etiam prout a personalitatibus praecisae.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia natura solum debet habere omnem perfectionem spectantem ad rationem naturae; subsistentia vero spectat ad rationem personae vel suppositi. Deinde illa natura jam habet tres subsistentias realiter identificatas; quocirca realiter etiam natura habet perfectionem propriam subsistentiae; tametsi id non habet sub ratione naturae.

1158. Obj. 5.º Substantia creata differt ab increata in eo, quod haec sit completa praecisis personalitatibus; illa vero non. Atqui hoc discrimen proveniat oportet ex eo quod substantia increata subsistentiam absolutam habeat. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam discrimen inter naturam creatam et increatam consistit in hoc, quod natura increata sit a se et infinita in ratione naturae; natura vero creata est ab alio et simpliciter finita.

1159. Obj. 6.º Persona produciens communicat alteri naturam completam substantialiter. Ergo communicat etiam illi subsistentiam, ac proinde admittenda est subsistentia absoluta.

Resp. Dist. ant. : persona produciens communicat alteri naturam completam substantialiter in ratione naturae sive essentiae, **conc.;** in

¹ Vide S. Thom. *1. p.*, q. 39, a. 4; item Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 34, s. 3, n. 9 et sq.

² Vide inferius, n. 1219.

ratione subsistentiae sive personae, **nego**. Persona enim producens, quum naturam communicat, producit etiam alteram personam, cui natura communicatur, et natura per novam personalitatem productam accipit aliam subsistentiam vel personalitatem.

1160. Obj. 7.º S. Thomas pluribus in locis¹ dicit naturam sive essentiam Dei esse subsistentem secundum se; atque ideo quartam subsistentiam agnoscere videtur. Deinde aliqui PP. innuunt in Deo unam tantum dari subsistentiam; hoc autem solum verum esse potest de subsistentia absoluta².

Resp. Nego assertum. Etenim S. Thomas subsistentiam accipit³ pro supposito vel persona, et ideo, quum in Deo non ponat aliquid suppositum vel personam absolutam, neque subsistentiam absolutam ponet. Quod vero S. Doctor subsistentiam pro supposito vel persona accipiat, ex aliquibus locis constare videtur. Sic in 1.^a parte asserit⁴ *rem naturae, subsistentiam et hypostasim significare communiter in toto genere substantiarum, quod hoc nomen, persona, significat in genere rationalium substantiarum*. Et in 3.^a parte dicit⁵ de natura divina: «Natura dicitur secundum quod est essentia quaedam; eadem vero dicitur suppositum, secundum quod est subsistens.» Item eodem loco inquit⁶: «Et per hunc modum potest intelligi quod assumat naturam humanam ratione suae subsistentiae vel personalitatis⁷.» In his locis revera significatur subsistentiam non distingui a supposito vel persona. Ea vero quae in oppositum adducuntur, accipi possunt aut de existentia divinae naturae prorsus independenti, aut quatenus divina natura vocetur subsistens, quia est fundamentum et principium omnium personalitatum, quibus natura divina constituitur subsistens.

Ad illa vero quae ex PP. objiciuntur, dicendum est PP. aut per subsistentiam significare existentiam, aut indicare simpliciter divinam naturam subsistere, sed non dicere, utrum ratione sui vel ratione personalitatum subsistat.

1 I., d. 21, q. 2, a. 1; *De potentia*, q. 9, a. 6, ad 3.

2 Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 34, s. 8.

3 Q. 29, a. 2.

4 Eodem loco antea citato.

5 Q. 2, a. 2.

6 Q. 3, a. 3, ad 1.

7 Vide Sylvium, *In 1. p.*, q. 29, a. 2.

ARTICULUS II

De proprietatibus personalibus et de constitutione divinarum personarum ¹

1161. Praemitt. 1.º Quid sit persona jam supra n. 844 explicatum est. Atque ex ibi dictis consequitur personam, saltem in Deo, esse aliquid positivum et relativum. Positivum quidem, quia personae divinae ratione personalitatis realiter distinguuntur; non possunt autem realiter distingui, ut manifestum est, aut per aliquid mere negativum, aut per aliquid rationis tantum; atque ideo distinguantur necesse est per aliquid positivum et reale. Deinde hoc positivum debet esse relativum; quia in Deo absoluta sunt omnibus personis communia, et ideo unam ab altera distinguere non possunt. Atque persona in divinis re ipsa importat directe et in recto relationem ut subsistentem incommunicabiliter; quia persona ratione talis est substantia ultimo terminata et completa, atque ideo incommunicabilis, ut n. 844 dictum est; persona vero divina est incommunicabilis et ultimo terminans naturam divinam per relationem. Postremo persona, si sumatur adaequate, praeter personalitatem, importat naturam divinam, sed in obliquo, ut ex definitione personae elucet; tamen persona indicat, tanquam ipsius formam, personalitatem, non naturam, ideoque persona reduplicative ut talis dicit subjectum personalitate constitutum, non natura divina.

Porro personae sive producentes, sive productae tripliciter a nobis concipi possunt. Et personae quidem producentes concipi possunt: 1.º pro priori rationis ad productionem, 2.º in ipsa productione, et 3.º ut jam respicientes terminum productum. Sic Pater concipi potest pro priori ad generationem, ut jam generans, et ut jam habens terminum generatum seu Filium. Similiter personae productae concipi possunt in ipso earum produci, in ipsa earumdem actuali constitutione seu ut actu productae, et ut productae in facto esse, seu ut jam peracta earum productione.

1162. Praemitt. 2.º Proprietas variis modis accipi potest²;

¹ S. Thomas, *1. p.*, q. 40; *1.*, d. 26; *De potentia*, q. 7 et sq.; *Compend. Theol.*, c. 57 et sq.; Suarez, *De Trinit.*, l. 7; Vazquez, *In 1. p.*, d. 158 et sq.; Ruiz de Montoya, *De Trinit.*, d. 86 et sq.; Maurus (Sylv.), *De Trinit.*, q. 101; Salmanticenses, *De Trinitate*, d. 18; Gonet, *De Trinit.*, d. 11; Frassen, *De Trinit.*, d. 2, a 1, q. 2, et a. 2, q. 2; Henno, *De Trinit.*, d. 3, q. 3.

² Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 47, s. 5.

verum, si sermo ad personas divinas restringitur, proprietas sensu lato dicitur ratio objectiva, quae non convenit omnibus personis, licet duabus conveniat; et hac acceptione etiam spiratio activa est proprietas. Sensu autem minus lato dicitur proprietas ratio objectiva, quae uni tantum personae convenit; et denique sensu stricto solum habetur ut proprietas ea ratio objectiva, quae uni tantum personae convenit et est constitutiva alicujus personae. Proprietates, licet etiam sint notiones et relationes, ab his distinguuntur ratione; quia quatenus proprietates, considerantur ut convenientes personis, quatenus notiones tanquam rationes, quibus divinae personae cognoscuntur, et quatenus relationes ut habitudines seu respectus ad suos terminos. Item proprietates ab actibus notionalibus seu originibus distinguuntur, quia origines, ut supra dictum est¹, praeter relationes, etiam, et principaliter quidem, intellectionem vel volitionem important consideratas ut actiones. Tamen secundum auctores, qui actus notionales in ipsis relationibus adaequate reponunt, et a fortiori si easdem etiam principia productiva faciunt, proprietates ab actibus notionalibus non distinguuntur, nisi secundum nostrum concipiendi modum et cum aliquo fundamento in iis, quae in productionibus creaturarum habentur.

Proprietates, de quibus sermo fuit, vocantur proprietates personae et proprietates personales; et secundum aliquos *proprietas personae* est, quae uni soli personae convenit, sive illam constituat, sive non, et *proprietas personalis*, quae uni soli personae convenit eandemque constituit.

1163. Praemitt. 3.º De divinarum personarum constitutione plures sunt sententiae. Praepositivus, de quo mentionem facit S. Thomas², non agnoscebat proprietates personales, atque ideo dicebat personas divinas se ipsis, non aliquo sui distingui et nullo modo constitui; haec vero sententia ab omnibus rejicitur et improbabilis habetur; quia personae non distinguuntur secundum se totas, sed secundum relativa. Joannes de Ripa paucique alii docent divinas personas proprietatibus absolutis constitui; sed haec quoque sententia communiter rejicitur. Est tertia sententia affirmans personas constitui originibus sive generatione activa, passiva et spiratione passiva; haec ab aliquibus S. Bonaventurae tribuitur. Alia sententia, quam defendunt

¹ D. 2, c. 2, a. 1.

² 1. p., q. 32, a. 2, et q. 40, a. 1.

PP. Valentia¹, Molina² et alii, tenet divinas personas et originibus et relationibus personalibus constitui. Demum communior sententia cum S. Thoma³ asserit divinas personas formaliter et intrinsece constitui relationibus.

Thesis I. In Deo sunt vere et realiter proprietates personales, atque hae sunt quatuor.

Ita theologi communiter.

1164. Prob. 1.^a p. 1.º Ex praefatione de Trinitate, in qua legitur: «*In personis proprietas.*» Item ex Conc. Lateran. IV, cap. *Firmiter*⁴: «*Haec Sancta Trinitas secundum communem essentiam individua et secundum personales proprietates discreta.*»

1165. 2.º Ubi dantur personae realiter inter se distinctae, opus est ut unicuique personae aliquid conveniat quod non sit aliis commune; aliter inter illas personas realis distinctio dari non posset. Atqui in Deo vere dantur personae realiter invicem distinctae. Ergo opus est ut in Deo sit aliquid quod ita uni conveniat personae, ut non aliis; quapropter in Deo vere sunt proprietates personarum, siquidem hae nihil aliud sunt, nisi ea quae tantum uni personae quadrant.

1166. Prob. 2.^a p. Proprietates personales sunt eae quae uni tantum personae conveniunt. Atqui hae sunt quatuor, nimirum Innascibilitas, Paternitas, Filiatio et Spiratio passiva. Ergo. Caetera vero quae afferri possent tanquam propria unius dumtaxat personae, non praeseferunt dignitatem quamdam, ut requiritur in his quae ad personas spectant; imo neque innascibilitas ut proprietas admittenda est, si haec debeat esse aliquid positivum et personam constituens.

Thesis II. Divinae personae formaliter et intrinsece non constituuntur originibus seu actibus notionalibus, neque per aliquid absolutum; sed per proprietates stricte tales, seu per relationes personales.

1167. Prob. 1.^a p. 1.º Persona concipitur tanquam aliquid in facto esse, fixum et permanens. Atqui origines non concipiuntur

1 *De Deo trino*, d. 2, q. 14, punct. 2.

2 *In I. p.*, q. 40, a. 2, d. 2, membr. 3.

3 *I. p.*, q. 40, aa. 2 et 3.

4 Denz. — Bannwart, n. 428.

tanquam aliquid in facto esse, fixum et permanens, sed tanquam aliquid in fieri : sic origo activa intelligitur tanquam fluxus a principio, et passiva tanquam via et tendentia ad terminum. Ergo personae non constituuntur originibus.

1168. 2.º Origo activa, juxta nostrum concipiendi modum, jam supponit constitutam personam, quia est veluti operatio, et operationes jam supponunt supposita ad quae pertinent; ac proinde origo activa, prout a nobis concipitur aliquo modo distincta a persona, nequit hanc constituere. Origines vero passivae concipiuntur a nobis tanquam viae et tendentiae ad terminum seu personam quae producitur, atque ideo non constituunt personam formaliter, sed solum vialiter.

1169. 3.º Ut aliquid constituat et distinguat rem aliquam, opus est ut sit ei intrinsecum; unaquaeque enim res constituitur et distinguitur per entitatem sibi propriam et identificatam. Atqui origines non significantur tanquam intrinsecae personis; nam origo activa significatur tanquam egressus seu fluxus a persona; passiva autem tanquam via et tendentia ad personam. Ergo origines prout significantur et a nobis concipiuntur non constituunt divinas personas¹.

1170. Prob. 2.^a p. Quod est commune tribus personis non potest constituere unam personam ab aliis discretam. Atqui omnia praedicata absoluta tribus personis communia sunt. Ergo per aliquid absolutum non possunt constitui divinae personae; secus enim non differrent inter se.

1171. Prob. 3.^a p. 1.º Concilia et PP. designant divinas personas nominibus *Patris, Filii, Spiritus Sancti*, quibus significantur divinae relationes. Atqui non hoc facerent CC. et PP., si personae non constituerentur relationibus; unaquaeque enim res potissimum designatur per id quo constituitur. Ergo.

1172. 2.º Per illud divinae personae formaliter et intrinsece constituuntur, per quod multiplicantur; res enim multiplicantur formaliter ipsis entitatibus quibus constituuntur. Atqui sola relatio personalis seu unius tantum personae propria est quae multiplicat formaliter personas, ut legitur in Conc. Florentino, ubi Joannes theologus ait² : «Et secundum omnes doctores graecos et latinos, sola relatio est illa quae multiplicat personas in divinis...»

¹ Vide S. Thomam, 1, p., q. 40, a. 2.

² Collat. 15 (Mansi, *Collect. Concilior. ampliss.*, tom. 31 B, col. 1572).

1173. 3.º Divinae personae constituuntur formaliter et intrinsece per aliquid positivum et uni tantum personae conveniens; nam divinae personae realiter inter se distinguuntur per aliquid positivum; secus enim non esset propria distinctio realis inter illas: aliunde per illud idem quo realiter inter se personae divinae distinguuntur, constituuntur quoque oportet; unaquaeque enim res a caeteris per propriam entitatem realiter distinguitur. Atqui nihil positivum et uni tantum personae conveniens assignatur nisi origo et relatio personalis. Ergo divinae personae constituuntur aut per originem, aut per relationem personalem. Atqui non constituuntur per originem, ut in 1.^a parte hujus thesios probatum est. Ergo.

1174. Obj. 1.º PP. divinas personas originibus constitui asserere videntur. Ergo opinio de constitutione divinarum personarum per origines amplectenda est.¹

Resp. Imprimis etiam PP. asserunt divinas personas proprietatibus constitui. Sic S. Hilarius inquit²: « Unicuique proprium est ut unus sit, vel Patri esse quod Pater est, vel Filio esse quod Filius est: et id quod uterque in proprietate sua unus est... » Et S. Joannes Damasc.³: « In solis proprietatibus, nimirum paternitatis, filiationis et processionis... distinctionem intelligimus⁴. » Deinde PP., quum quae-
stionem modo scholastico non tractarent, recte indicare poterant personas originibus constitui, quatenus origines sub ratione relationum re ipsa sunt ipsae relationes et proprietates personales, si spiratio activa excipiat.

1175. Obj. 2.º Relatio personam constituere non potest, quia rem jam constitutam consequitur. Ergo.

Resp. Disting. ant.: relatio praedicamentalis creata rem jam constitutam consequitur, **conc.**; relatio transcendentalis, **neg.** Relationes vero divinae sunt transcendentales, ut dictum est n. 1090 et sq.

Corollarium I. Ex dictis consequitur relationes personales constituere personas non secundum esse *in*, sed secundum esse *ad*; nam secundum esse *in* neque opponuntur, neque realiter distinguuntur; et ideo per esse *in* nequeunt constitui, quum per id constituantur, per quod realiter distinguuntur.

¹ Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 83, s. 2, et d. 84, s. 1 et sq.

² *De Trinitate*, l. 11, n. 1 (M. L. 10, 400).

³ *De fide orthod.*, l. 1, c. 8 (M. G. 94, 830).

⁴ Vide plura apud Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 87, s. 2 et sq.; et Wirceburgenses, *De Deo trino*, d. 6, a. 3, n. 385.

Corollarium II. Neque innascibilitas, neque spiratio activa constituunt personas. Non innascibilitas, quia formaliter dicit aliquid negativum, et personae divinae per aliquid positivum constituuntur. Non spiratio activa, quia, quum sit communis duabus personis, non distinguit unam ab altera, et ideo neque constituit; quum jam sint constitutae per id, quo distinguuntur.

1176. Obj. 3.º Persona produciens est prior persona producta. Atqui unum relativum non est prius suo correlativo: relativa enim sunt simul natura et cognitione. Ergo persona produciens non constituitur per aliquid relativum sive per relationem.

Resp. Dist. maj.: Persona produciens est prior natura, duratione vel cognitione, persona producta, **neg.**; est prior origine, **conc.** Et **contradist. min.:** unum relativum non est prius suo correlativo natura, duratione vel cognitione, **conc.**; origine, **neg.**

1177. Obj. 4.º Constitutio divinarum personarum aut est realis aut rationis; si realis, secum feret compositionem; quia unaquaeque persona constitueretur ex divina essentia et personalitate tanquam ex rebus realibus; si vero est tantum rationis non est propria constitutio. Ergo non est admittenda constitutio divinarum personarum.

Resp. Recte dici potest constitutionem divinarum personarum esse realem, quatenus persona et personalitas dantur a parte rei, et non sunt aliquid ratione fictum; tamen constitutio divinarum personarum est rationis, si modus constitutionis consideretur; nam persona et personalitas non realiter distinguuntur, neque distinctione rationis rationatae, sed solum secundum modum concipiendi nostrum, quo abstracta et concreta etiam in divinis tanquam si essent distincta apprehenduntur.

1178. Obj. 5.º Relatio terminatur ad absolutum, non ad relativum. Atqui Paternitas, v. gr., terminatur ad personam Filii. Ergo Filius non constituitur relatione.

Resp. Plures admittunt relationem etiam in creatis ad relativum ut tale referri; et hoc in Trinitate ab omnibus admittendum est, ubi Pater refertur ad Filium quatenus talem, et vice versa¹.

1179. Obj. 6.º Relationes non referunt se ipsas, sed aliquid a se distinctum. Ergo divinae personae quae referuntur relationibus, non sunt ipsae relationes.

Resp. Neg. ant., respectu divinarum relationum; quia hae rela-

¹ Vide P. Lossada, *Logica*, tract. 4, d. 1, c. 6, n. 11 et sq.

tiones se ipsas referunt : v. gr., divina Paternitas se ipsa refertur ad Filiationem.

1180. Obj. 7.º Divinae personae constituuntur in ratione personae, quatenus sunt ultimum complementum substantiale divinae naturae. Atqui esse ultimum divinae naturae complementum substantiale non est aliquid relativum. Ergo divinae personae non constituuntur relationibus.

Resp. Dist. maj. : divinae personae sunt ultimum complementum substantiale divinae naturae, atque ideo incommunicabiles, **conc. :** aliter, **neg.** Et **neg. min.** Nam proprium subsistentiae et personalitatis est ita terminare et complere naturam, ut haec quatenus per illam terminata excludat aliam subsistentiam vel personalitatem; jam vero in divinis non reperitur oppositio et exclusio inter personas nisi propter relationes, ac proinde hae constituunt personas, quum reddant divinam naturam ultimo completam seu incommunicabilem.

1181. Obj. 8.º Paternitas et generatio activa nullo modo distinguuntur. Ergo si relatio Paternitatis constituit personam Patris, similiter et generatio activa.

Resp. Dist. ant. : Paternitas et generatio activa non distinguuntur realiter, **conc. ;** ratione, **neg.** Et **dist. cons. :** ergo si relatio Paternitatis constituit personam Patris, similiter et generatio activa realiter, **conc. ;** similiter juxta nostrum concipiendi modum, **neg.** Ratio solutionis est, quia Paternitas in se considerata est terminatio divinae naturae, et eam reddit incommunicabilem, et simul constituit personam, quae ita constituta habetur in actu primo ad generandum. At generatio activa, secundum dicta supra ¹, est intellectio considerata ut actio et importans tanquam conditionem Paternitatem; quare Paternitas et generatio activa, licet realiter non distinguantur, distinguuntur tamen ratione et virtualiter.

1182. Obj. 9.º Relatio Paternitatis consequitur generationem activam. Ergo nequit constituere personam Patris; haec enim debet intelligi constituta pro priori ad generationem activam. *Prob. ant.* Relatio Paternitatis non est prior Filiatione; quia correlativa sunt simul. Sed Filiatio consequitur generationem activam. Ergo similiter relatio Paternitatis.

Resp. Neg. ant. Etenim, prout ex solutione proxime tradita

¹ D. 1, c. 1, a. 5, et c. 2, a. 1.

eruitur, Paternitas habetur constituta pro priori juxta nostrum concipiendi modum ad generationem activam; et haec quatenus talis, est veluti egressus a persona Patris jam constituta ad Filium generandum; ideoque Paternitas generationem activam non consequitur, sed eam praecedit, quum generatio activa a persona jam constituta secundum nostrum concipiendi modum egrediatur. Quoad probationem *ant.* dicendum est, Paternitatem, quatenus complet principium generandi in actu primo, dicere respectum ad Filium tanquam generabilem, ac proinde non supponere eum generatum; generatio vero activa est intellectio considerata ut actio et ita est veluti via ad generationem Filii, ac proinde Filius non est prior generatione activa, sed quodammodo illam consequitur. Illud autem effatum *correlativa sunt simul*, ad summum est verum in relationibus praedicamentalibus, non autem in transcendentalibus; in Trinitate nihilominus omnes relationes sunt simul duratione et natura, et solum inter eas reperitur prioritas originis et rationis¹.

1183. Obj. 10.º Generatio passiva et Spiratio passiva nec ratione distinguuntur a relationibus Filii et Spiritus Sancti. Ergo origo passiva etiam ratione nostra constituit personam.

Resp. Neg. ant. Nam etiam personae productae considerari possunt tanquam productiones passivae et tanquam relationes subsistentes; haec postrema ratio, juxta nostrum concipiendi modum, constituit personas; illa prior concipitur tanquam via et tendentia ad relationem quatenus subsistentem².

1184. Obj. 11.º Relationes divinae non possunt esse transcendentales. Atqui in solutione difficultatum assertum est eas esse transcendentales. Ergo difficultates non rite solutae sunt. *Prob. maj.* 1.º semper intellectum est divinas relationes esse praedicamentales. 2.º quia ea, quae in creaturis sunt relationes transcendentales, in Deo non sunt relationes. 3.º quia relationes divinae sunt vere et proprie relationes; sed relationes transcendentales non sunt vere et proprie relationes, quum sint aliquid absolutum³. Ergo.

Resp. Neg. maj., conc. min. et neg. cons. Nam imprimis relationes divinae, licet a creatis quibuscumque infinite distent, majorem tamen cum transcendentalibus habent affinitatem et similitudinem

¹ Vide Henno, *De Deo trino*, d. 3, q. 3, obj. 4.º, inst. 3; Wirceburgenses, *De Deo trino*, d. 6, c. 1, a. 3, n. 384 et sq.; Platellum, *De Trinitate*, c. 5, § 2, n. 262.

² Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 40, a. 4.

³ Vide Gonet, *De sacro Trinitatis myster.*, d. 11, a. 3, n. 31 et sq.

quam cum praedicamentalibus. Etenim relationes divinae sunt vere relationes et omnino identificantur cum persona quam referunt; et hoc ipsum relationibus transcendentalibus creatis convenit. Sic, v. gr., actio creata realem respectum habet ad suam causam, et hic respectus cum ipsa actione identificatur. Contra, relationes praedicamentales realiter distinguuntur a re quam referunt et illi adveniunt, et sunt necessario accidentia, quum relationes transcendentales possint esse substantiae, sicut quaelibet substantia creata ex se ipsa ad Deum realiter refertur.

Jam ad probationes *maj.* respondetur. Ad 1.^{am} : multi theologi relationes divinas esse transcendentales intellexerunt, et ideo non est verum semper intellectum esse relationes divinas esse praedicamentales¹. SS. PP. vero asserunt veras relationes in Deo, sed inter praedicamentales et transcendentales non distinguunt.

Ad 2.^{am} : jam dictum est relationes transcendentales in genere magis assimilari relationibus divinis, quam praedicamentales. Quod vero relationes transcendentales specificè sumptae in Deo non reperiuntur, ideo est, quia relationes divinae sunt tantum quatuor, videlicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa et passiva; atque ex his quatuor in creaturis nullae habentur relationes, quae vocari possint spiratio, et quibus aliquid vivens producat. Relationes quidem paternitatis et filiationis habentur in Deo et in creaturis; sed relationes creatae paternitatis et filiationis relationes divinas ejusdem nominis non imitantur. Etenim creatae personas patris et filii non constituunt; sed pater esset eadem persona sine filio, et filius posset esse idem, si a Deo esset immediate creatus, imo, ad substantiam quod attinet, etiamsi ab alio homine esset generatus; ideoque relationes paternitatis et filiationis in creaturis adveniunt personis patris et filii, et idcirco sunt relationes praedicamentales, non transcendentales. Contra, relationes Paternitatis et Filiationis in Deo sunt ipsa entitas Patris et Filii et eosdem constituunt, et consequenter sunt relationes transcendentales.

Ad 3.^{am} : negatur minor, quia sicuti dictum est, relationes transcendentales sunt vere relationes; differunt tamen a transcendentalibus creatis, quia hae se referunt per ipsam entitatem absolutam, et transcendentales divinae habent ipsam entitatem relativam et virtualiter intrinsece distinctam ab entitate absoluta. Nihilominus relationes

1 Vide supra n. 1090.

divinae multo magis a praedicamentalibus creatis quam a transcendentibus differunt.

1185. Scholion I. De Patre pro priori ad generationem.

Pater in signo rationis, in quo concipitur ante generationem, jam intelligitur plene constitutus, quia actiones, ac proinde generatio, sunt suppositorum; ideoque requirunt suppositum vel personam jam constitutam. Quamobrem, quum Filius pro priori ad generationem non sit genitus, Pater in illo signo rationis priore, ad Filium ut genitum referri nequit, sed debet referri ad illum ut generabilem vel generandum. Hoc autem nullam imperfectionem importat neque ex parte Paternitatis, neque ex parte Filiationis. Non ex parte Paternitatis, quia haec ad Filium ut talem se refert formaliter, et si hoc in illo signo priore rationis non facit, est quia in illo signo Filius adhuc non concipitur genitus. Neque ex parte Filii aliqua habetur imperfectio, quia Filius semper fuit genitus, et nullum instans reale dari potest in quo Filius non existat, et si in aliquo signo concipitur non existens, hoc signum est tantum rationis et secundum modum nostrum imperfectum concipiendi; non tamen sine fundamento in re; quia Pater est principium et origo activa Filii, et a se omnia habet, et nihil per generationem et per Filium accipit.

1186. Scholion II. Utrum nomen Persona Divina sit universale et univocum¹. Imprimis hoc nomen *persona* est communis tribus divinis personis; tum quia proprie de singulis earum praedicatur, tum quia unaquaeque divina persona est vere subsistentia incommunicabilis et subsistentia relativa. Unde S. Augustinus dicit²: «Deinde in ipso generali vocabulo, si propterea dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est (alioquin nullo modo possunt ita dici, quemadmodum non dicuntur tres filii, quia non commune est eis id quod Filius)...» Et persona ut communis per rationem de singulis personis praedicatur *in quid*, si per praedicationem *in quid* significetur praedicari ut quid intrinsecum et constituens personam; sed non praedicatur *in quid*, si per hanc praedicationem significetur praedicari ut quid pertinens ad essentiam seu naturam divinam; quia haec est unica *realiter* in tribus personis.

¹ Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 30, a. 4; Suarez, *De Deo trino*, l. 1, c. 3, n. 8 et sq.; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 35; Tanner, *De SS. Trinitate*, d. 4, q. 1, dub. 5; Fasolus, *In 1. p.*, q. 30, a. 4; Sylvius, *In 1. p.*, q. 30, a. 4; Frassen, *De Trinitate*, d. 2, a. 1, q. 1.

² *De Trinitate*, l. 7, c. 4, n. 8 (M. L. 42, 940).

Tamen nomen *persona*, licet sit commune tribus personis, non est universale, quia de ratione universalis est, ut possit de pluribus praedicari, quae entitates realiter distinctas et absolutas habeant; ideo non potest esse species, neque genus, quia haec sunt universalia. Item neque tres personae sunt tria particularia, vel tria individua simpliciter, quia haec significant tres res absolute et realiter distinctas etiam ratione essentiae. Unde, licet singulae personae sint substantia individua seu incommunicabilis, non tamen faciunt tria individua, quia natura non multiplicatur.

Neque persona respectu trium personarum est nomen univocum vel analogum; univoca enim et analogia sunt universalia. Praeterea ratio personae non est univoca in tribus personis, quia non est abstracta a differentiis, quibus divinae personae distinguuntur, et ita non est simpliciter unius rationis, prout univoca requirunt; sic, v. gr., substantia incommunicabilis in Patre non est ratio objetiva per rationem a Paternitate distincta, sed est ipsa Paternitas, qua Pater ab aliis personis distinguitur.

P. Suarez¹ et alii tenent nomen *persona* esse univocum respectu trium personarum; verum non videntur contendere esse stricte univocum, sed simili modo de singulis divinis personis praedicari esse substantiam incommunicabilem, subsistens relativum vel aliquid aequivalens.

Quapropter persona est quid commune tribus personis, sed non habet simile in his, quae communiter de pluribus rebus creatis praedicantur.

ARTICULUS III

De comparatione inter divinas personas

1187. Praemitt. Ea dicuntur aequalia quae habent eandem quantitatem; et dicuntur similia ea quae eandem habent qualitatem. Unde quum in Deo nec quantitas, nec qualitas proprie talis adsit, haec, quum divinis personis tribuuntur, non sumuntur proprie; sed quantitas pro quantitate virtuali seu perfectionis, et qualitas similiter pro divinis perfectionibus quatenus a nobis instar qualitatum Deum perficientium concipiuntur.

¹ Loco paulo antea citato.

Thesis I. Tres divinae personae sunt perfecte aequales inter se et similes; hae tamen relationes non sunt reales, sed tantum rationis.

1.^a p. theseos est de fide, et ceterae communiter receptae.

1188. Prob. 1.^a p. 1.º Ex symb. Athanasiano, ubi legitur¹ : « In hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt et coaequales. » Item in Conc. Lat. IV². « Pater generans, Filius nascens, et Spiritus Sanctus procedens : consubstantiales et coaequales, et coomnipotentes et coaeterni. »

1189. 2.º Ea sunt perfecte aequalia quorum unum nihil majus aut minus habet quam alterum. Atqui una divina persona nihil majus aut minus habet quam altera; omnes enim eadem numero habent praedicata absoluta : aliunde perfectiones relativae sunt ejusdem aestimationis, immo quatenus singulae perfectiones etiam relativae immediate et adaequate cum divina essentia identificantur, immediate habentur a singulis personis, quae cum divina essentia adaequate et immediate identificantur³.

1190. Prob. 2.^a p. Quia ubi datur perfecta aequalitas perfectionis, reperitur quoque perfecta similitudo; quia ibi necessario adest perfecta convenientia in omni praedicato quod ad instar qualitatis se habeat. Atqui divinae personae sunt perfecte aequales. Ergo sunt quoque perfecte similes. Vide S. Thomam⁴.

1191. Prob. 3.^a p. Relationes reales aequalitatis et similitudinis requirunt formas realiter distinctas in quibus fundentur. Atqui in Deo forma in qua fundantur relationes aequalitatis et similitudinis in praedicatis absolutis est divina essentia, quae unica est. Ergo.

1192. Coroll. Omnis perfectio divinae essentiae atque ideo omnipotentia et omnis operatio ad extra est communis tribus personis : secus divinae personae non essent perfecte aequales. Aliunde id ipsum constat, eo quod prius est divinam naturam esse plene subsistentem, ac proinde terminatam per tres personalitates, quam agere ad extra.

1 Denz. — Bannwart, n. 39.

2 Cap. *Firmiter* (Denz. — Bannwart, n. 428, edit. 11.^a)

3 Vide dicta supra, d. 2, c. 3, a. 4.

4 I. p., q. 42, a. 1, ad 2.

1193. Dices. In Filio non est potentia generandi, neque in Spiritu Sancto potentia spirandi. Ergo tres divinae personae non sunt perfecte aequales.

Resp. Neg. ant. Nam ex supra dictis potentia sive generandi sive spirandi est aliquid absolutum, ac proinde commune tribus personis; verum quia sive ad generandum sive ad spirandum praeter potentiam requiritur quoque determinata personalitas, ideo non singulae personae generant et spirant. Nec dicas, melius esse habere divinam naturam cum conditione ad generandum et spirandum quam sine illa; nam per quamlibet personalitatem possidetur identice eadem numero natura divina, quae omnem continet perfectionem, et nullum detrimentum accipere potest.

Thesis II. Inter divinas personas adest ordo et circumin sessio.

Haec assertio est communis theologorum et certa.

1194. Praemitt. Dicitur *circumin sessio* mutua divinarum personarum inexistencia ita ut una persona sit in altera. Ad hanc circumin sessionem requirunt theologi distinctionem personarum cum identitate numerica essentiae.

1195. Prob. 1.^a p. Quia ubi adest pluralitas sine ordine, habetur confusio. Atqui in divinis personis adest pluralitas et eis repugnat confusio. Ergo inter eas adest ordo. Hic autem ordo consistit in diversa ratione originis divinarum personarum; nam Pater est a nullo, Filius a solo Patre, et Spiritus Sanctus a Patre et Filio; atque hic ordo secum fert prioritatem et posterioritatem originis, quae est unica prioritas et posterioritas realis, quae in Deo admitti potest. Ratione hujus prioritatis et posterioritatis Pater dicitur prima Trinitatis persona, Filius secunda, Spiritus Sanctus tertia.

1196. Prob. 2.^a p. 1.º Ex *Joan.* XIV, 10 et 11, ubi legitur : «Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est?»

1197. 2.º Ex Conc. Florentino¹, ubi legitur : «Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu Sancto : Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto : Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio.»

¹ *Decret. pro Jacobitis* (Denz. — Bannwart, n. 704).

1198. 3.º S. Fulgentius ait¹: «Per hanc unitatem naturalem totus Pater in Filio et Spiritu Sancto est, et totus Filius in Patre et Spiritu Sancto est, totusque Spiritus Sanctus in Patre et Filio est.» S. Ambrosius²: «Sicut Pater in Filio et Filius in Patre, ita Dei Spiritus et Spiritus Christi et in Patre est et in Filio.»

1199. 4.º Omnes tres divinae personae identificantur cum eadem divina essentia; ergo opus est ut una persona sit in altera, secus enim non identificarentur eidem essentiae. Praeterea omnes tres divinae personae sunt immensae; ergo ubicumque est una, adest quoque altera. Vide S. Thomam³.

1200. Dices. Inter divinas personalitates adest mutua oppositio. Ergo una non est in altera.

Resp. Dist. ant.: inter divinas personalitates adest mutua oppositio ne una sit altera realiter, **conc.**; ne una existat in altera, **neg.** Nam ex eo quod sint idem realiter singulae personalitates cum eadem numero essentia, et sint quoque immensae, necessario sequitur unam personalitatem esse ab altera inseparabilem et in ea existere.

ARTICULUS IV

De appropriatione

1201. Appropriatio est attribuire uni personae quod est commune tribus, quatenus hoc aliquo modo conducit ad manifestationem proprietatum personalium. Appropriatio fit duplici via, ut dicit⁴ S. Thomas: «Uno modo per viam similitudinis, sicut ea quae pertinent ad intellectum, appropriantur Filio; qui procedit per modum intellectus, ut Verbum. Alio modo per modum dissimilitudinis; sicut potentia appropriatur Patri ut Augustinus dicit, quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi; ne tale aliquid suspicemur in Deo.» Praecipuae appropriationes quae a S. Thoma in loco proxime citato, a. 8, recensentur, sunt sequentes.

1202. I. Si consideretur Deus secundum suam entitatem, aeter-

1 *De fide ad Petrum*, c. 1, n. 4 (M. L. 65, 674).

2 *De Spiritu Sancto*, l. 3, c. 1, n. 6 (M. L. 16, 810).

3 *1. p.*, q. 42, a. 5.

4 *1. p.*, q. 39, a. 7.

nitatis appropriatur Patri, species Filio, usus Spiritui Sancto. Nam aeternitas est sine initio, sicut Pater sine principio; Filius est perfectissima Patris imago, quod ad pulchritudinem seu speciem pertinet; usus, quatenus sumitur pro fruitione, habet similitudinem cum Spiritui Sancto, qui procedit tanquam amor seu fruitio Patris et Filii.

1203. II. Si consideretur Deus ut unus, Patri appropriatur unitas, Filio aequalitas, Spiritui Sancto nexus seu concordia. Nam unitas absolute dicitur et non supponit aliquid aliud, sicut Pater non supponit aliam personam a qua sit; aequalitas significat unitatem in respectu ad alterum, sicut convenit Filio quatenus est a Patre; demum Spiritus Sanctus est nexus seu amor Patris et Filii.

1204. III. Si consideretur Deus, quatenus inest ei virtus operandi, Patri appropriatur potentia, Filio sapientia, Spiritui Sancto bonitas. Haec appropriatio ita declaratur a S. Thoma: «Fit et secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in divinis personis est; et secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quod in creaturis est. Potentia enim habet rationem principii; unde habet similitudinem cum Patre caelesti, qui est principium totius divinitatis: deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum Filio caelesti in quantum est Verbum, quod nihil aliud est quam conceptus sapientiae: deficit tamen interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem, quum sit ratio et objectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu divino, qui est amor. Sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, secundum quod importat violentiam quamdam et impulsionem; prout dicitur (*Isa. XXV, 4*): *Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem*. Virtus autem appropriatur Filio et Spiritui S.; non secundum quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum quod interdum virtus dicitur id quod a potentia rei procedit.»

1205. IV. Si Deus consideretur per ordinem ad effectus, Patri appropriatur *ex quo*, Filio *per quem*, Spiritui Sancto *in quo*, secundum illud ad *Roman. XI, 36*: *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia*. Patri appropriatur *ex quo*, quia per hoc indicatur potentia; Filio *per quem*, quia per sapientiam facta sunt omnia; *in quo* Spiritui Sancto ratione bonitatis tribuitur continere et conservare omnia.

1206. V. Praeter dicta, appropriantur etiam Filio veritas, et liber vitae, et nomen *Qui est*, non ratione sui, sed ratione adjuncti, sc., quatenus per liberationem hebraeorum, quae commissa fuit Moysi,

quum Deus dixit ea verba *Qui est*, significabatur liberatio generis humani per Christum. Vide plura apud Ruiz de Montoya¹.

Atque appropriatio exposita ab omnibus theologis defenditur, et usurpata fuit a PP., a Conciliis, in usu Ecclesiae et etiam a S. Scriptura.

ARTICULUS V

De divinis notionibus

1207. Praemitt. Etiam ad personas in communi, de quibus in hoc capite agitur, spectant notiones. *Notio* a theologis communiter, saltem quoad sensum, definitur: Ratio objectiva per quam una persona divina ab altera discerni potest. Unde tria requiruntur ut aliquid pro notione habeatur. 1.º ut ad originem pertineat; nam personae discerni invicem nequeunt nisi ratione originis. 2.º ut ad dignitatem spectet; quia persona dignitatem praesefert, ac proinde discerni haud poterit nisi per ea quae dignitatem afferant. 3.º ut non sit aliquid commune tribus personis; aliter non inserviret ad unam personam ab altera discriminandam².

Thesis. In divinis personis nonnullae notiones ponendae sunt; hae autem sunt quinque dumtaxat.

Ita communiter theologi.

1208. Prob. 1.^a p. In divinis personis sunt aliquae rationes sive proprietates quibus divinae personae invicem distinctae cognosci possunt; nam quum divinae personae realiter inter se distinguantur, opus est ut per aliquid realiter discriminentur, ac proinde per aliquid tanquam distinctae cognosci possunt. Atqui per notiones nihil aliud intelligitur nisi hujusmodi rationes quatenus ad personas divinas inter se discernendas nobis inserviunt. Ergo.

1209. Prob. 2.^a p. De ratione notionis est, ut sit aliquid ad originem spectans, non commune tribus personis et dignitatem prae-

¹ *De Trinitate*, d. 82.

² Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 32, a. 2 et sq.; *1.*, d. 26, q. 2, a. 3; *De potentia*, q. 9, a. 9, ad 21; item *De potentia*, q. 10, a. 5, ad 12; *Compend. Theol.*, c. 57 et sq.; P. Suarez, *De Trinitate*, l. 5, c. 9 et sq.

seferens. Atqui haec tria conveniunt Innascibilitati, Paternitati, Spirationi activae, Filiationi et Spirationi passivae. Ergo notiones sunt quinque. *Prob. min.* Nam Innascibilitas hic sumitur pro improductibilitate seu negatione omnis processioneis ab alio; atque in hoc sensu Innascibilitas ad originem spectat negative; negat enim omnem derivationem ab alio; deinde tantum competit Patri, cum aliae personae sint productae; demum nullo modo ab alio procedere, quamdam dignitatem et excellentiam praesefert. Ergo Innascibilitas, quum habeat omnia ad rationem notionis requisita, tanquam notio habenda est. Quoad Paternitatem, Filiationem et Spirationem passivam, liquet esse notiones; nam ad originem pertinent et formaliter constituunt personas infinite perfectas tanquam proprietates uni soli personae respective convenientes. Postremo Spiratio activa originem manifeste respicit, neque est tribus personis communis; aliunde dignitatis est dicere ordinem ad personam infinitam tanquam principium ipsius, ut facit Spiratio activa; quocirca haec quoque relatio tanquam notio habenda est. Non sunt autem plures quam quinque, quia nullum aliud praedicatum divinum assignari potest, cui conditiones pro notione requisitae convenient.

1210. Obj. 1.º In Sacra Scriptura non fit mentio de notionibus. Ergo ponendae non sunt.

Resp. In S. Scriptura non fit mentio de notionibus expresse, sed de iis fit mentio implicite aut saltem virtualiter; Scriptura enim loquitur de personis, in quibus notiones continentur.

1211. Obj. 2.º Innascibilitas aut sumitur pro negatione, aut pro fundamento talis negationis; si primum, non potest esse notio, quia negatio nullam dicit dignitatem; si alterum, non est notio a Paternitate distincta. Praeterea Innascibilitas, divinae essentiae convenit. Ergo non est ponenda tanquam specialis notio.

Resp. Innascibilitas formaliter dicit negationem et exclusionem omnis productionis, ac proinde formaliter non dicit dignitatem; verum reddit notam dignitatem Patris, quia ex eo quod Pater a nullo sit, recte arguitur illum esse personam improductam, principium et fontem caeterarum personarum; hoc autem formaliter ad dignitatem spectat. Quare non est de ratione notionis, ut formaliter dignitatem dicat, sed sufficit illam dicere arguitive. Ad illud quod additur, dico divinam essentiam habere Innascibilitatem communicabilem tribus personis; sed Innascibilitatem Patris propriam esse incommunicabilem aliis personis, ac proinde participare rationem notionis.

1212. Obj. 3.º Si negationes possunt quoque esse notiones, multo plures quam quinque sunt ponendae: nam Filio convenit non posse generare et non posse produci per voluntatem seu *inspirabilitatem*; et Spiritui Sancto, non posse producere ad intra et non posse generari. Ergo saltem addendae sunt aliae quatuor notiones.

Resp. Neg. ant. et ejus probat.; nam ea omnia quae ibi enumerantur, nec formaliter, nec arguitive dicunt dignitatem, imo rebus inanimatis convenire possunt. Sic, v. gr., lapis nec potest generare, nec producere ad intra, nec produci sive per intellectum sive per voluntatem.

1213. Obj. 4.º Filius etiam est Verbum et Imago, et Spiritus Sanctus Donum et Amor. Ergo sunt aliae notiones praeter quinque enumeratas.

Resp. Neg. cons. Quia ea omnia nomina jam in ipsa ratione Filii aut Spiritus Sancti includuntur, quemadmodum ex infra dicendis patebit. A fortiori Genitor, Genitus et Spiratio non dicunt aliquid quod in notionibus jam enumeratis non contineatur.

1214. Obj. 5.º Generare et gigni seu nasci, spirare et spirari sunt propria personarum. Ergo ea omnia habenda sunt tanquam notiones.

Resp. Generare et gigni, spirare et spirari non sunt notiones; tum quia haec omnia conveniunt personis in concreto consideratis, notiones vero sunt propriae personarum in abstracto seu sub ratione personalitatis; tum quia notiones proprie pertinent ad personas jam constitutas; generare autem et gigni, etc., est veluti via ad personas constituendas.

1215. Obj. 6.º Sicut Spiratio activa ponitur tanquam notio, eo quod Pater et Filius producant Spiritum Sanctum, similiter tanquam notio habenda est productio Filii et Spiritus Sancti a Patre.

Resp. Neg. paritatem; quia Pater et Filius habent unam communem relationem, qua ad Spiritum Sanctum referuntur; sed Filius et Spiritus S. non habent aliquam relationem utrique communem et realem qua ad Patrem referantur.

1216. Obj. 7.º Si in Deo essent quinque notiones, posset vocari *quinus*, ad eum modum quo propter Trinitatem personarum appellatur *trinus*.

Resp. Neg. paritatem; quia divinae personae sunt tres res realiter inter se distinctae, sed notiones non sunt quinque res realiter inter se distinctae.

ARTICULUS VI

De modo loquendi de divinis personis ¹

In hoc articulo breviter innuam praecipua quae ad modum loquendi de SS. Trinitate spectant.

1217. I. De vocabulis distinctionem significantibus. Ad realem personarum Trinitatis distinctionem exprimendam recte adhibentur vocabula *distinctio*, *distinctus*, *distingui*, etc., atque haec vocabula sunt fere unica omnino tuta et ab omnibus probata ad significandum unam personam non esse realiter alteram. Vocabula *differentia*, *differens*, *differre*; item *diversitas*, *diversus* a multis PP. et theologis improbantur, eo quod videantur innuere distinctionem realem non modo inter personalitates, verum etiam in ipsa essentia; unde ab illis vocabulis abstinere cautius est. Verum quia sunt quoque plures PP. qui illis vocabulis utuntur, eorum usus tolerari potest, dummodo appareat ea ad solas personalitates applicari. Vocabula *divisio*, *divisus*, a pluribus PP. permittuntur, si asseratur simul unitas essentiae inter divinas personas. Idem dicatur de vocibus *discretio*, *discretus*. Voces autem *separatus*, *distans*, *extraneus*, *alienus*, *inaequalis* aliaque similia sunt omnino rejicienda. Deinde vocabula *alius*, *alter*, recte adhibentur in genere masculino; sic dicitur : *Filius est alter a Patre*; *Spiritus Sanctus est alius a Patre et Filio*; sed in genere neutro ab illis vocibus abstinendum est, eo quod significant distinctionem in natura.

1218. II. De vocabulis exclusionem pluralitatis significantibus. Circa vocabula quae significant identitatem vel excludunt pluralitatem, haec breviter dici possunt. 1.º vox *idem* non potest praedicari de personis in genere masculino, sed utique in genere neutro; nam in genere masculino significat identitatem personarum, et in genere neutro unitatem essentiae. 2.º Deus recte vocatur *unicus*, *singularis*, *individuus*, immo *solus*, si haec vox adhibeatur ad significandum praedicata divina nulli praeter Deum convenire. 3.º Deus nequit vocari *solitarius*, quia haec vox negat societatem

¹ Vide supra, n. 1140 et sq.

personarum. 4.º Divinae personae non recte vocantur *unitae* vel *conjunctae in deitate*; quia talis loquendi modus videtur innuere distinctionem realem inter personalitates et essentiam; sed divinae personae dicendae sunt *unum in essentia*, vel *unitae* sive *conjunctae deitate vel essentia*.

1219. III. De suppositione nominis Deus. Ita dicendum videtur : vocabulum *Deus* nisi per aliquid adjunctum determinetur ad specialem suppositionem, de se supponit pro natura divina subsistente in tribus personis. Verum per aliquid adjunctum potest determinari ad supponendum pro natura divina prout subsistente in una vel duabus personis. Ita quum dicitur *Deus creat, est sapiens, infinitus*, etc., nomen *Deus* supponit pro omnibus personis; contra in his propositionibus *Deus generat, Deus spirat*; in 1.^a supponit pro sola persona Patris, in 2.^a pro personis Patris et Filii. Unde quum nomen *Deus* possit supponere aut pro omnibus personis, aut pro aliqua, aut aliquibus, falsa est haec propositio, *Deus non generat*, quia significat Deum nullo modo generare.

1220. IV. De praedicatione actuum notionalium. Actus notionales propriissime praedicari possunt de personis in concreto : sic dicitur : *Pater generat; Pater et Filius spirant; Spirator spirat*. Item, sicut in numero proximo jam indicatum est, actus notionales de Deo accepto in concreto praedicantur : ita dicitur *Deus genuit, Deus spiravit, Deus de Deo*, etc. Tamen in his propositionibus et proxime praecedentibus, si ponatur terminus sive generationis, sive spirationis, opus est ut modo convenienti id praestetur : v. gr., dicendo : *Pater genuit Filium; Deus genuit Deum, Deum verum*, etc. Si autem dicatur : *Pater genuit se; Deus genuit se Deum; Deus genuit alium Deum*, inepto modo exprimitur terminus, et propositiones evadunt falsae; nam per illas aut confunditur persona Patris et Filii, aut indicatur distincta natura in personis.

Actus notionales praedicari non possunt de personalitatibus : ita non dicitur : *Paternitas generat; Paternitas et Filiatio spirant*; nam per has propositiones significatur verus influxus in generationem vel spirationem, qui certe juxta dicta in superioribus non competit personalitatibus. Unde ex contraria ratione recte dicitur *Deitas creat*. Nec praedicantur actus notionales de divina essentia, nec de divinis attributis in abstracto sumptis : sic non dicitur : *essentia generat; Divinitas generat; volitio spirat*, etc. Ratio autem est, quia inter

principium cui simpliciter tribuitur productio et rem productam requiritur aliqua realis distinctio; haec autem nullatenus reperitur inter essentialia seu ad essentiam spectantia et actus notionales. Ex contraria vero ratione bene dicitur : *omnipotentia creat; iustitia punit; misericordia miseretur.*

1221. V. De numeralibus in Trinitate¹. Ex usu Ecclesiae constat recte adhiberi vocabulum *Trinitas*, cuius significatio est *tres personae* unius essentiae. Secundum etymologiam vero Trinitas videtur significare *trium unitas*. Et sic S. Isidorus dicit² : « Trinitas appellata, quod fiat totum unum ex quibusdam tribus, quasi *triunitas*... » Sed alibi idem S. Doctor dicit³ : « Inter *Trinitatem* et *unitatem* haec distinctio est, quod *unitas* propter inseparabilem deitatis substantiam, *Trinitas* vero propter personarum diversitatem vocatur. » Similiter ex usu Ecclesiae recte usurpatur vox *trinus*, quae videtur significare *tres esse unum*; et sicut dicitur *Deus est Trinitas*, dicitur etiam *Deus est trinus*. Item numeri *duo*, *tres* rite adhiberi possunt ad significandam indivisionem et unitatem singularum personarum et ideo earum realem distinctionem; minime vero ad multiplicationem naturae significandam. Denique vocabula *duplex*, *triplex* ut significantia duplum, triplum adhiberi nequeunt, quia inaequalitatem important; ut aequivalentia vero numeris *duo*, *tres*, permitti possunt⁴. Unde S. Thomas dicit⁵ : « Natura divina communicari potest duplici processione. »

1 Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 30, a. 3, et q. 31, a. 1.

2 *Etymol.* 1. 7, c. 4 (M. L. 82, 271).

3 *De different. verb.*, 1. 2, c. 2 (M. L. 83, 70).

4 Vide P. Suarez, *De Trinit.*, 1. 3, c. 13, n. 10; Sylvium. *In 1. p.*, q. 31, a. 1.

5 *De potentia*, q. 10, a. 2.

CAPUT II

De personis Patris et Filii

ARTICULUS I

De prima Trinitatis persona

1222. Fere omnia quae ad primam Trinitatis personam spectant, in decursu hujus tractatus sparsim tractata sunt; verum in praesenti veluti in compendium iterum attingentur; nonnulla quoque magis declarabuntur.

Thesis I. Prima Trinitatis persona est principium caeterarum personarum; respectu autem creaturarum esse principium est commune omnibus divinis personis.

Haec thesis est de fide.

1223. Notand. Principium hic sumitur pro eo ex quo aliquid oritur. Atque esse principium in hoc sensu proprium solius Patris est, quatenus est principium sine principio seu principium primum. Porro Pater dicitur quoque principium totius Deitatis sive Divinitatis, eo quod Deitatem Filio et Spiritui Sancto communicat; non autem quod Deitas producat sive procedat. Si quando vero Pater totius Trinitatis principium nuncupetur, haec locutio non ita accipienda est, quasi Pater sit principium trium personarum, quum suimetipsius principium non sit; sed quatenus personarum multiplicatio in divinis a Patre ducit originem. Quare Pater est principium Trinitatis non distinctum ab ea, sed in ipsa inclusum.

1224. Prob. 1.^a p. 1.º Ex Conc. Florentino dicente¹: «Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se: et est principium sine principio.» Et Conc. Toletanum IX, in confess. fidei ait²: «Fons ergo ipse (Pater) et origo est totius divinitatis.»

¹ *Decretum pro Jacobitis* (Denz. — Bannwart, n. 704).

² Denz. — Bannwart, n. 275.

1225. 2.º Principium vocatur id a quo aliquid procedit. Sed a Patre procedunt Filius et Spiritus Sanctus, et ipse Pater omni principio caret, ut liquet ex dictis de divinis processioibus. Ergo Pater est principium sine principio.

Prob. 2.^a p. Quia Pater est principium creaturarum per omnipotentiam; sed omnipotentia est communis tribus personis. Ergo.

Thesis II. Prima Trinitatis persona proprie dicitur Pater; respectu autem creaturarum Deus vocatur quoque Pater, sed improprie.

Haec thesis est omnino certa, imo de fide.

1226. Prob. 1.^a p. Prima Trinitatis persona passim a Scriptura, a CC. et PP. vocatur *Pater*. Ergo proprie ita vocatur. Item prima Trinitatis persona habet Filium proprium et naturalem, ut patet ex dictis supra¹. Ergo proprie dicitur Pater.

1227. Prob. 2.^a p. Nam in oratione dominica apud Matth. VI, 9 et sq. dicitur : « *Pater noster qui es in caelis...* » Quod autem Deus improprie nuncupetur Pater respectu creaturarum, est res manifesta; creaturae enim divinam naturam per earum productionem non accipiunt. Verum quo creaturae sunt perfectiores per gratiam sanctificantem, eo sunt minus improprie filiae Dei, atque ideo Deus vocatur earum pater minore improprietate².

1228. Hic notandum est nomen patris respectu creaturarum esse commune tribus personis, quia omnes tres personae producant creaturas; tamen per appropriationem speciatim de Patre dicitur.

Thesis III. Natura divina est radix seu fundamentum Paternitatis juxta nostrum concipiendi modum.

Ita P. Suarez³.

1229. Notand. Certum est divinam naturam non esse principium reale Paternitatis, eo quod haec improducta est. Quaestio igitur est de fundamento seu radice Paternitatis ad eum modum quo dicere solemus unum attributum divinum ex altero derivari. Atque de

¹ N. 969 et sq.

² Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 33, a. 3.

³ *De Trinit.*, l. 8, c. 1, n. 7.

hac re non unus est opinandi modus, ut videre est apud P. Suarez ¹; et thesis ut probabilior defenditur.

1230. Prob. Unaquaeque natura est fundamentum propriae subsistentiae vel personalitatis; etenim si natura est creata, subsistentia aut est ipsa natura prout est sui juris et non assumpta ab alio per unionem substantialem, aut emanat realiter ab ipsa natura, aut consequitur actionem qua ipsa natura producitur; aliunde natura divina est principium quo realiter productivum secundae et tertiae personae. Ergo dicendum est Paternitatem ideo terminare divinam naturam, quia haec postulat a tali personalitate terminari; ac proinde juxta nostrum concipiendi modum Paternitas habetur in divina natura, quia haec eam exigit, et quidem ab intrinseco, seu tanquam ab ipsa natura fluentem. Confirmatur ex eo quod quaelibet natura concipitur tanquam radix et fundamentum omnium, quae in ea reperiuntur.

Thesis IV. Ingenitum est nomen solius Patris proprium prout significat rem improductam neque identificatam cum producta; atque formaliter negationem vel privationem dicit; haec tamen negatio fundatur in aliquo positivo, nimirum in ipsa Paternitate.

1231. Notand. 1.º Ingenitum triplici sensu accipi potest. 1.º pro omni illo quod nec creatum, nec factum est. In hac autem acceptione ingenitum est quid commune tribus personis, atque ideo non est proprium solius Patris, ut contendebant ariani ad denegandum Filio et Spiritui Sancto divinitatem. 2.º ingenitum potest significare omne illud quod in sensu strictiore non est generatum; quo in sensu non modo Pater est ingenitus, verum etiam Spiritus Sanctus, immo plures res creatae, ut angelus et res inanimae. 3.º sumi potest pro illo, quod nulla ratione est productum. In hac vero postrema acceptione adhuc ingenitum bifariam dicitur, sc., aut pro ea re, quae non modo respuit omnem productionem, verum etiam repugnat identitati cum re producta; aut pro re, quae omnem respuit productionem, sed cum re producta identificari potest. Ingenitum igitur est proprium solius Patris, quatenus sumitur pro ea re, quae non modo est improducta, verum etiam repugnat identitati cum re producta. Atque in hoc sensu nec divina essentia est ingenita, nam etsi sit improducta, identificari tamen potest cum persona producta.

1 Loco antea citato.

1232. Notand. 2.º Nonnulli Patres tempore arianorum respuebant vocem inginitum, eo quod ariani illa abutebantur; nam ex illa probare contendebant Filium habere naturam a Patre diversam. Verum tam receptus fuit ab universa Ecclesia usus illius vocis, ut omnino probandus sit; atque extra controversiam positum est Patrem esse inginitum, quatenus neque est productus, neque cum re producta identificatus. Caeterae partes thesios sunt communiter receptae.

1233. Prob. 1.^a p. 1.º Ex dictis supra ¹, manifestum est Patrem carere omni productione, sed etiam liquet ² Patrem realiter a personis productis distingui; ergo Pater et caret omni productione et repugnat identitati cum personis productis, ac proinde est inginitus in sensu strictiore. Et ita solus Pater est stricte inginitus; nam aliae divinae personae sunt productae, et divina essentia est identificata cum personis productis. Et hoc sensu Conc. Toletanum XI supra adductum ³, profitetur: « Patrem inginitum; ipse enim a nullo originem ducit... » Et Concilium Florentinum ⁴ *Firmiter credit, profitetur et praedicat... Patrem inginitum.*

1234. 2.º *Ex PP.* S. Cyrillus Hieros. ait ⁵: « Nec duo inginiti, nec unigeniti duo; verum unus est Pater inginitus... » S. Hilarius inquit ⁶: « Deus a Deo, ab uno ingenito Deo unus unigenitus Deus; non dii duo, sed unus ab uno; non inginiti duo, quia natus est ab innato... » Demum S. Augustinus ⁷: « Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur inginitus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium. »

1235. Prob. 2.^a p. Inginitus formaliter significat negationem omnis productionis et identitatis cum re producta. Ergo formaliter significat negationem. *Prob. ant.* Juxta omnes theologos inginitus est notio specialis solius Patris. Atqui non esset notio specialis solius Patris, nisi significaret negationem omnis productionis et identitatis cum re producta. Ergo. *Prob. min.* Quia omnis alia negatio praeter dictam est communis aliis rebus; aliunde inginitum nequit significare aliquid positivum; quia sola Paternitas est aliquid positivum

1 D. 2, c. 1, a. 1.

2 D. 1, c. 1, a. 1.

3 D. 2, c. 1, a. 1, n. 957.

4 *Decretum pro Jacobitis* (Denz. — Bannwart, n. 703).

5 *Cateches. II*, n. 13 (M. G. 33, 707).

6 *De Trinitate*, l. 2, n. 11 (M. L. 10, 59).

7 *De Trinitate*, l. 15, c. 26, n. 47 (M. L. 42, 1095).

solius Patris proprium; ingenitum vero non potest formaliter significare Paternitatem; nam si ita res se haberet, ingenitum non esset notio, ut omnes theologi docent, distincta a Paternitate.

1236. Prob. 3.^a p. Negatio cujuslibet realis productionis et identitatis cum re producta convenit Patri ab intrinseco. Atqui negatio alicui ab intrinseco conveniens fundatur in propria ejus entitate, ac proinde in aliquo positivo. Ergo. Quod vero illud positivum in quo fundatur ingenitum seu negatio omnis realis productionis et identitatis cum re producta sit ipsa Paternitas, ita ostenditur: illud positivum nequit esse aliquid essenziale, nec spiratio activa: nam essentialia sunt communia tribus personis, et spiratio activa duabus; ingenitum autem soli Patri convenit. Ergo ingenitum fundatur in Paternitate; nam in Patre praeter essentialia non reperitur nisi Paternitas et spiratio activa.

1237. Obj. 1.º Si Pater esset principium, Filius esset causatus, principiatu et posterior Patre. Atqui haec admittenda non sunt. Ergo.

Resp. Neg. maj. Etenim principium est quid universalius quam causa; unde Pater in divinis est principium Filii, sed non causa, quia Filius non dependet a Patre, ac proinde neque est causatus, neque principiatu, neque posterior Patre, nisi sola posterioritate originis et rationis. Apud graecos admittitur quidem Patrem esse causam Filii; verum hoc ideo est, quia causa inter illos sumitur universalius et non dicit praecise ordinem ad effectum, sicut inter latinos. Similiter apud graecos Filius dicitur principiatu, quia secundum illos esse principiatum solum significat id quod est a principio; esse autem a principio vere convenit Filio; sed apud latinos esse principiatum idem est ac esse effectum et causatum, atque ideo hoc nomen inter latinos Filio nullatenus applicatur.

1238. Obj. 2.º Ingenitum secundum S. Thomam¹ significat privationem. Atqui privatio est carentia formae debitae, ac proinde supponit imperfectionem. Ergo si Pater esset ingenitus, haberet imperfectionem.

Resp. Conc. maj. et dist. min.: privatio in sensu strictiore est carentia formae debitae subjecto, cui tribuitur, **conc.**; in sensu minus stricto, **subdist.**: est carentia formae debitae alicui subjecto, **conc.**; illi subjecto, cui tribuitur privatio, **neg.** Privatio in sensu strictiore

¹ 1. p., q. 33, a. 4.

est privatio alicujus formae in subjecto illam exigente, sicut esset carentia visus in homine; privatio autem in sensu minus stricto est quoque carentia alicujus formae in subjecto quod non est illius incapax secundum aliquam rationem abstractam, etsi non possit habere illam formam in particulari et in concreto. Atque in hoc sensu ingenitum dicit privationem productionis, ut tradit S. Thomas et plurimi alii; nam productio est forma cujus non est incapax persona divina in communi considerata; Filius enim et Spiritus Sanctus sunt personae productae.

1239. Obj. 3.º Aseitas habetur tanquam aliquid positivum, quum dicat negationem productionis. Ergo similiter ingenitum.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam aseitas dicit expresse et formaliter ens a se existens vel sibi sufficiens ad existendum, ac proinde aliquid positivum; et solum implicite et in obliquo et veluti consequenter importat negationem productionis. Contra, ingenitum dicit negationem generationis et consequenter omnis productionis; nam persona quae est principium generationis et non est generata, neque potest esse spirata, quum spiratio sequatur generationem. Vide S. Thomam.¹

ARTICULUS II

Utrum nomen Verbum sit proprium solius Filii

1240. Praemitt. 1.º Secundae Trinitatis personae seu Filio varia tribuuntur nomina, quae a S. Ambrosio in tres ordines dividuntur his verbis²: «Sunt enim evidentialia indicia quae proprietatem deitatis ostendant: sunt quae similitudinem Patris et Filii: sunt etiam quae perspicuam divinae majestatis exprimant unitatem. Proprietatis ubique sunt: generatio, Deus, Filius, Verbum; similitudinis: splendor, character, speculum, imago; unitatis aeternae: sapientia, virtus, veritas, vita.» Inter haec omnia nomina Filii solum adsunt tria de quibus tractari solet a theologis, nimirum *Verbum*, *Imago*, *Sapientia*. In hoc articulo agitur de nomine *Verbum*; inferius de nominibus *imago* et *sapientia* sermo erit; ad nomen vero *Filius*, cetera nomina spectant.

1241. Praemitt. 2.º Verbum multifariam accipitur. 1.º pro

¹ 1. p., 33, a. 4, ad 5.

² De fide, 1, 2, prolog, n. 2. (M. L. 16, 583).

qualibet re quae per vocabula significatur : sic in *Exod.* IX, 5, legitur : « Cras faciet Dominus verbum istud. » Haec acceptio est impropria. 2.º Pro voce prolata vel alio signo externo ex intentione aliquid significandi. 3.º pro imaginatione alicujus vocis seu signi externi. 4.º propriissime et potissimum pro interiore mentis conceptu; hic autem conceptus definiri potest : *repraesentatio seu expressio objecti cogniti producta ab intellectu et in eodem manens.*

1242. Praemitt. 3.º In praesenti duplex res inquitur. Una est, utrum Filius sit vere et proprie Verbum, non per metaphoram; altera, utrum esse Verbum ita sit proprium Filii, ut ipsi soli conveniat, ac proinde Verbum sit nomen personale. Jam, de fide est Filium esse vere et proprie Verbum Dei, et non per metaphoram, sicut asserebant ariani. Altera quaestio non est de fide; consentiunt tamen theologi communiter contra paucos, Verbum in divinis esse nomen personale soli Filio conveniens¹.

Thesis I. Filius est vere et proprie Verbum.

1243. Prob. 1.º In S. Scriptura, ut in Evangel. *S. Joan.* I, et in 1.^a ejusdem epist. I, 1. et V. 7., et in *Apocalypsi* XIX, 13, et alibi, Filius vocatur Verbum. Atqui locutiones Scripturae, si nihil absurdi sequatur, accipiendae sunt in sensu proprio. Ergo Filius est vere et proprie Verbum.

1244. 2.º Ex CC. In Conc. *Ephesino* in anathematismis S. Cyrilli, can. 1., legitur² : « Si quis non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuelem, et propterea Dei Genitricem sanctam Virginem : peperit enim secundum carnem factum Dei Verbum, A. S. » In Conc. *Chalcedon.* in definit. fidei³ : « Unum eundemque Filium et unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum. » Demum in Conc. *Constantinopol.* II⁴, can. 2 : « Si quis non confitetur, Dei Verbi esse duas nativitates, unam quidem ante saecula ex Patre sine tempore incorporaliter, alteram vero... de Sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria... A. S. »

¹ Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 57.

² Denz. — Bannwart, n. 113.

³ Denz. — Bannwart, n. 148.

⁴ Can. 2 (Denz. — Bannwart, 214).

1245. 3.º *Ex SS. Pontif.* S. Damasus ait ¹ : « Cum ipse Filius sit Verbum Dei... » Agatho ² : « Unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum Dominum nostrum Jesum Christum. » Leo IX ³ : « Credo quoque ipsum Dei Patris Filium, Verbum Dei aeternaliter natum ante omnia tempora de Patre... » Postremo Pius VI dicit ⁴ : « Ac non potius retinendum esset, quod, edoctus ab Augustino, Angelicus praeceptor vicissim ipse docuit ⁵, *in nomine Verbi eandem proprietatem importari, quae in nomine Filii*, dicente nimirum Augustino ⁶ : *Eo dicitur Verbum, quo Filius.* »

1246. 4.º Ex S. Augustino dicente ⁷ : « Verbum quidem solus Filius accipitur, non simul Pater et Filius. » Rursus ⁸ : « Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum cujus Verbum est, sicut Filius ad Patrem. »

1247. 5.º De ratione verbi est ut sit ab intellectu et repraesentet objectum aliquod. Atqui Filius est per intellectum, ut probatum est supra ⁹, et repraesentat perfectissime res omnes; nam accipit formaliter vi processionis divinam intellectionem omnia perfectissime manifestantem. Ergo.

**Thesis II. Esse Verbum Dei soli Filio convenit,
ac proinde Verbum in divinis est nomen personale.**

1248. *Prob. 1.º* In sacra Scriptura solus Filius nuncupatur Verbum. Atqui hujusce rei nulla assignatur ratio conveniens, nisi dicatur solum Filium esse Verbum. Ergo. Item Concilia et Pontifices in proxima assertionem allati pro eadem persona divina accipiunt Filium et Verbum. Ergo.

1249. 2.º ex testimoniis S. August. proxime allegatis.

3.º De ratione verbi est, ut procedat per intellectum. Sed in divinis solus Filius procedit per intellectum. Ergo in divinis solus Filius est proprie Verbum.

1 *De Trinit. et In carn.*, anathemat. n. 7 (Denz. — Bannwart, n. 65).

2 *Epist. dogm. ad Imperat.* (Mansi, Collect. CC. ampliss. tom., 11, col 290).

3 *Symbolum fidei ad Petr. Episc. Antioch.* (Denz. — Bannwart, n. 344).

4 In damnatione prop. 85 Synodi Pistoriensis (Denz. — Bannwart n. 1597).

5 *1. p.*, q. 34, a. 2, ad 3.

6 *De Trinitate*, l. 7, c. 2 (M. L. 42, 936).

7 *De Trinitate*, l. 6, c. 2, n. 3 (M. L. 42, 925).

8 *De Trinitate*, l. 7, c. 2, n. 3 (M. L. 42, 936).

9 D. 2, c. 1, a. 3 et a. 6.

1250. Obj. 1.º Verbum mentale idem est ac notitia, cogitatio, intuitio. Atqui notitiam habere, cogitare et intueri est quid commune tribus personis. Ergo Verbum in divinis non est aliquid Filii proprium.

Resp. Dist. maj. : Verbum mentale idem est ac notitia, cogitatio, intuitio procedens ab intellectu, **conc.**; sine reali processione per intellectum, **neg.** Et distingo etiam **min. :** notitiam habere, cogitare et intueri per processionem realem ab intellectu proveniente est quid commune tribus personis, **neg.**; aliter, **conc.** Est quidem commune tribus personis intelligere et cognoscere perfectissime omnia; sed soli Filio convenit procedere ab intellectu et per realem processionem accipere formaliter divinam intellectionem et consequenter caetera omnia: unde solus Filius est Verbum; nam verbum mentale postulat realiter procedere ab intellectu, ut theologi et philosophi scholastici communiter docent. Quod si aliqui Patres dicunt, esse verbum convenire Patri vel Spiritui Sancto, loquuntur improprie et contra communem acceptionem verbi.

1251. Obj. 2.º S. Anselmus asserit¹ *dicere* esse commune tribus personis. Sed *dicere* est verbum producere. Ergo singulis divinis personis convenit producere verbum.

Resp. S. Anselmus, ut dicit² S. Thomas, accipit *dicere* pro intelligere quod est commune tribus personis. *Dicere* autem in sensu proprio est proferre seu producere verbum; atque sub hac ratione solus Pater inter divinas personas *dicat*.

1252. Obj. 3.º Nomen proprium alicujus personae significat aliquam ejus proprietatem. Ergo si Verbum est nomen Filii solius proprium, significat aliquam Filii proprietatem, ac proinde in Filio erit altera proprietas praeter Filiationem.

Resp. Conc. ant et dist. cons. : Verbum significat Filii proprietatem non distinctam a Filiatione, **conc.**; distinctam, **neg.** Igitur Verbum et Filius significant eandem personam et eandem proprietatem personalem; sed nomen Filius magis directe manifestat identitatem naturae inter primam et secundam Trinitatis personam, sicut nomen Verbum originem ab intellectu.

1253. Obj. 4.º Ad Hebraeos I, 3, legitur: « Portans (Filius) omnia verbo virtutis suae. » Ergo Filius non est Verbum.

¹ *Monolog.*, cc. 62 et 63 (M. L. 158, 207, 209).

² *1. p.*, q. 34, a. 1, ad 3.

Resp. Huic difficultati sic respondet¹ S. Thomas : « Dicendum, quod cum de Filio dicitur, *portans omnia verbo virtutis suae*, Verbum figurate accipitur pro effectu Verbi. Unde glossa ibi dicit quod Verbum sumitur pro imperio; in quantum scilicet ex effectu virtutis Verbi est quod res conserventur in esse; sicut ex effectu virtutis Verbi est quod res producantur in esse.»

ARTICULUS III

Ex quarum rerum cognitione procedat Filius

1254. Nota. 1.º Ex dictis supra² abunde patet secundam Trinitatis personam esse Filium verum, proprium et naturalem. Item ex dictis³ liquet Filium procedere per intellectum et per intellectionem. In praesenti restat investigandum quarum rerum sit ea intellectio ex qua Filius procedit.

1255. Nota. 2.º Omnes theologi consentiunt divinum Verbum saltem procedere ex cognitione divinae essentiae et attributorum. Tenent quoque satis communiter Verbum procedere etiam ex cognitione divinarum relationum; hoc tamen negant aliqui ex Scotistis, saltem de cognitione Filii et Spiritus Sancti. Scotistae communiter negant Verbum exoriri ex cognitione possibilium, quod tamen ab aliis theologis communiter affirmatur. Denique communior sententia contra PP. Arriaga⁴, Valentia⁵, Ruiz de Montoya⁶ et alios, dicit Verbum non procedere ex cognitione rerum contingentium⁷.

1 *1. p.*, q. 34, a. 2, ad 5.

2 *D. 2. c. 1*, a. 2, n. 969 et sq.

3 Loco antea citato, a. 3 et sq.

4 *De Trinitate*, d. 52, s. 4.

5 *In 1. p.*, d. 2, q. 8, punct. 2.

6 *De Trinitate*, d. 63, s. 4.

7 Vide P. Suarez, *De Trinitate*, 1. 9, c. 4 et sq.; Molina, *In 1. p.*, q. 34, a. 3, d. unica; Tanner, *De Trinitate*, d. 4, q. 4, dub. 3; Lugo (Franc.), *De Trinitate*, d. 15; Fasolus, *1. p.*, q. 34, a. 3, dub. 7; Viva (Domin.), *De Deo trino*, q. 5; Gonet, *De Trinitate*, d. 9; Billuart, *De Trinitate*, dissert. 5, a. 3; Salmanticenses, *De Trinitate*, d. 12, dub. 1, 2 et 3; Frassen, *De Trinitate*, d. 1, a. 3, q. 2; Mastrius, *De Trinitate*, d. 7, q. 2; Henno, *De Deo trino*, d. 1, q. 8; Casajoana, *De Deo trino*, disq. 5, c. 4, a. 2, n. 211 et sq.; Mendive, *De Trinitate*, diss. 2, c. 1, a. 2; Val (Honorat. del), *De Trinitate*, c. 2, a. 1, n. 49).

Thesis I. Divinum Verbum procedit ex cognitione divinae essentiae et attributorum, nec non omnium personarum.

1256. Prob. 1.^a p. Quia, quum Verbum Dei procedat ex cognitione sive intellectione, haec intellectio cognoscit Dei essentiam atque attributa, quum haec sint objectum primum ac maxime necessarium divinae cognitionis.

1257. Prob. 2.^a p. Verbum divinum procedit ex cognitione comprehensiva divinitatis. Atqui cognitio comprehensiva divinitatis etiam perfecte cognoscit omnes divinas personas; namque hae ex una parte sunt omnino connexae cum divinitate; ex altera vero nequit vocari cognitio comprehensiva alicujus objecti, quae non perfecte attingat omnia, quae sint cum essentia illius objecti realiter identificata. *Prob. maj.* Quia Verbum procedit ex cognitione perfectissima; quia, dum nullum sit incommodum, melius est procedere ex cognitione perfectissima, quam ex alia, quae non sit adeo perfecta. Atqui cognitio comprehensiva divinitatis est omnium perfectissima; et aliunde nullum incommodum est ex ea cognitione Verbum procedere, quemadmodum ex solutione difficultatum manifestum erit. Ergo.

Thesis II. Verbum divinum procedit quoque ex cognitione omnium possibilium; non autem procedere videtur ex cognitione creaturarum ut existentium.

1258. Prob. 1.^a p. Verbum divinum procedit ex cognitione comprehensiva divinae essentiae, ut dictum est. Atqui cognitio comprehensiva divinae essentiae est quoque perfecta omnium possibilium cognitio; omnia enim possibilia in virtute divinae omnipotentiae continentur tanquam in eorum causa, ac proinde nequit divina potentia perfecte cognosci, nisi in illa perfecte attingantur omnia possibilia. Ergo.

1259. Prob. 2.^a p. 1.º Illa cognitio ex qua Verbum procedit, omnino necessaria sit oportet; nam productio Verbi est omnino necessaria. Atqui cognitio rerum ut existentium non est omnino necessaria; potuisset enim haec notitia in Deo non reperiri. Ergo.

1260. 2.º Fundamentum scientiae visionis contingentis est

posterius Verbi productione. Ergo a fortiori ipsa scientia visionis est posterior productione Verbi; atque adeo Verbum prodire nequit a tali scientia. *Prob. ant.* Fundamentum scientiae visionis contingentis sunt decreta libera Dei; nulla enim creatura videri potest ut existens in aliqua temporis differentia, nisi dependenter a divinis decretis liberis. Atqui decreta libera sunt posteriora productione Verbi; quia productio Verbi est necessaria et decreta libera quatenus talia non sunt necessaria; libera autem sunt posteriora simpliciter necessariis¹. Ergo.

Conf. Verbum divinum eodem modo existeret ac nunc existit, quamvis nulla esset creatura neque futura esset. Ergo productio Verbi non exoritur ex scientia visionis contingentis; quia haec scientia non daretur, creaturis non existentibus.

1261. Quae dicta sunt de scientia visionis contingentis, dicenda quoque videntur de scientia media; quia haec scientia est etiam contingens et requirit decretum Dei liberum conditionate existens; contingentia vero et decreta Dei libera sunt posteriora necessariis; quapropter non possunt existere principium divini Verbi, quod omnino necessarium est.

1262. Obj. 1.º Verbum procedere nequit ex cognitione sui neque ex cognitione Spiritus S. Ergo non procedit ex cognitione omnium personarum. *Prob. ant.* Quia cum cognitio ex qua procedit Verbum sit principium ipsius, si Verbum exoriretur ex cognitione sui et Spiritus S., esset principium suimetipsius, et Spiritus S. procedens a Verbo esset quoque principium ipsius Verbi.

Resp. Neg. ant. Ad prob. **neg**o sequelam; quia ex eo quod Verbum procedat ex cognitione sui et Spiritus Sancti, minime sequitur ipsum Verbum et Spiritum S. esse principium Verbi; sed solummodo infertur cognitionem Verbi et Spiritus S., quae existit in Patre in signo priore ad productionem Filii et Spiritus S., concurrere tanquam principium quo proximum ad productionem Filii seu Verbi. Nec Verbum aut Spiritus S. concurrere possunt ad generationem Filii, quatenus sint aliquo modo principium illius perfectissimae cognitionis, quam habet Pater in signo priore ad productionem secundae et tertiae personae; etenim Pater cognitionem per quam producit, non habet a Filio aut a Spiritu Sancto, sed illam habet ratione divinae essentiae; per

¹ Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 33, a. 3, ad 1.

hanc enim habet Pater perfectissimam, comprehensivam atque ideo intuitivam totius divinitatis cognitionem.

1263. Obj. 2.º Si Verbum procederet ex cognitione ipsius nec non Spiritus S., esset dicendum imago et suimetipsius et Spiritus S. Atqui Verbum non est nisi imago Patris. Ergo.

Resp. Neg. maj. De ratione enim imaginis stricte talis est processio ab illo, cujus dicitur imago; at Verbum non procedit nec ex se ipso, nec ex Spiritu S., sed tantum ex cognitione suimetipsius et Spiritus Sancti.

1264. Obj. 3.º Verbum aut procederet ex cognitione sui et Spiritus Sancti tanquam ex cognitione objecti primarii, aut secundarii. Atqui neutrum dici potest. Ergo.

Resp. Si illud primum referatur ad ipsam cognitionem, tunc dicendum est cognitionem personarum esse primariam sicut ipsam cognitionem divinae essentiae; quia divina cognitio ex se est perfecta manifestatio tum essentiae, tum personarum. Sin autem illud primum aut secundarium referatur ad objectum ipsius cognitionis, tunc non est inconveniens concedere relationes non esse objectum ita primum illius cognitionis, quomodo est ipsa essentia; haec enim est ratio, cur ea cognitione comprehendantur relationes, et non viceversa.

1265. Obj. 4.º Si Verbum a possibilium cognitione procederet, aliquo modo a creaturis originem duceret. Praeterea prius cognoscerentur creaturae ut possibles ac producibiles quam divinum Verbum ut productum. Sed haec non sunt admittenda. Ergo.

Resp. Neg. primam partem maj. : nam aliud est divinum Verbum procedere ex cognitione possibilium; aliud vero, ex ipsis possibilibus. Primum dumtaxat asserimus; quamobrem Verbum non ducit originem ex possibilibus aut ex aliqua creatura, sed ex possibilium cognitione, quae quidem cognitio nullo modo ex ipsis possibilibus originem trahit. Deinde **dist. 2.^{am} partem maj.** sic : prius cognoscerentur creaturae ut possibles ac producibiles quam divinum Verbum ut productum, h. e., pro priori ad Verbi productionem creaturae cognoscerentur tanquam possibles et producibiles pro illo priori, **neg.**; h. e., pro priori ad productionem Verbi creaturae cognoscerentur tanquam possibles et producibiles pro posteriori ad ipsius Verbi productionem, **conc.**

1266. Obj. 5.º S. Augustinus dicit¹ : « Novit omnia Pater in

¹ *De Trinitate*, I. 15, c. 14 (M. L. 42, 1077).

se ipso, novit in Filio... in Filio tanquam Verbum suum, quod est de his omnibus, quae sunt in ipso.» Atqui in Patre est scientia contingens. Ergo juxta Aug. etiam ex hac scientia procedit Verbum.

Resp. Dist. maj. : Verbum est juxta Aug. de omnibus quae sunt in Patre aut formaliter aut radicaliter et fundamentaliter, **conc.**; prae-cise formaliter, **neg.** Et **dist** etiam **min.** : in Patre est scientia contingens pro priori ad productionem Verbi, **neg.**; pro posteriori, **conc.** Verbum procedit formaliter ex cognitione divinae essentiae, personarum ac possibilium omnium; quia horum omnium cognitio est principium proximum productionis Verbi juxta probata; at ex scientia contingentium non procedit Verbum, sed accipit a Patre divinam naturam, per quam omnia repraesentantur etiam contingentia, dummodo sint cognoscibilia. Quapropter dicitur Verbum accepisse omnia a Patre saltem fundamentaliter et radicaliter, quia per productionem accipit Verbum divinam essentiam, quae est radix et fundamentum omnium.

Nec S. Thomas videtur affirmare Verbum etiam ex creaturis absolute futuris ut talibus procedere, quum dicit¹ : «Pater enim intelligendo se, et Filium et Spiritum Sanctum, et omnia alia, quae in ejus scientia continentur, concipit Verbum; ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, et etiam omnis creatura.» Etenim, quum Verbum, ut dictum est, ex omni creatura possibili procedit, eo ipso Pater concipit Verbum etiam ex cognitione omnium creaturarum, et Verbo *omnis creatura* exprimitur seu dicitur. Haec autem expositio confirmatur, quia S. Doctor in loco objecto videtur agere de ea cognitione, quae per se et necessario requiritur ad productionem Verbi; talis autem cognitio non est ea, quae ad futura terminatur; quum enim futura potuissent non esse talia, similiter divina cognitio potuit non terminari ad illa, et sic Verbum non procedere ex cognitione futurorum.

1267. Obj. 6.º Quidquid habet Verbum, per processionem habet. Atqui in Verbo repraesentantur etiam creaturae existentes. Ergo Verbum ex creaturarum existentium cognitione procedit.

Resp. Dist. maj. : Quidquid habet Verbum, per processionem habet formaliter, **neg.**; formaliter aut fundamentaliter et radicaliter **conc.** Et concessa **min. neg. cons.** Ac proinde Verbum habet perfecte repraesentare creaturas existentes non ex eo quod ex earum cognitione procedat; sed quia per processionem accipit cognitionem

¹ 1. p., q. 34, a. 1, ad 3.

perfectissimam, quae nata est repraesentare omnia cognoscibilia, eo modo et eo signo in quo sint cognoscibilia.

1268. Obj. 7.º Verbum procedat oportet ex cognitione perfectissima. Atqui perfectior est cognitio necessariorum et contingentium quam duntaxat necessariorum. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Verbum procedat oportet ex cognitione perfectissima eorum omnium, quae sint cognoscibilia in illo signo in quo procedit Verbum, **conc**; aliter, **neg**. In signo autem in quo concipitur Verbi productio tantum sunt cognoscibilia ea quae sunt necessaria. Deinde neganda etiam est minor; quia cognitio rerum contingentium nihil perfectionis addit cognitioni rerum necessariarum¹.

ARTICULUS IV

Utrum Filius sit proprie imago

1269. Praemitt. Imago definiri potest : *res aliqua ab altera procedens ad hujus similitudinem exprimendam aut secundum eandem naturam saltem specificam, aut secundum ejusdem signum*. Unde ad rationem imaginis tria communiter requiruntur : 1.º ut sit similis ei cujus est imago aut secundum unitatem naturae saltem specificae aut secundum figuram vel signum ejusdem naturae saltem specificae. 2.º ut realiter procedat ab eo, cujus est imago. 3.º ut vi processionis formaliter accipiat similitudinem aut secundum eandem naturam saltem specificam aut secundum signum ejusdem naturae. Triplex imago assignari solet, nimirum artificialis, intentionalis et naturalis. Artificialis est quae importat similitudinem secundum figuram cum suo archetypo, ut, v. gr., statua alicujus hominis; intentionalis est cognitio originem ducens ex objecto repraesentato; demum naturalis secum fert similitudinem secundum eandem naturam saltem specificam cum illo ex quo exoritur sub ratione talis similitudinis, ut filius respectu patris.

¹ Vide plura apud P. Suarez, *De Trinitate*, l. 9, a cap. 4 ad cap. 8, et praesertim videatur c. 7.

**Thesis. Nomen imago in divinis est personale,
atque solius Filii respectu Patris proprium.**

Ita communiter theologi.

1270. Prob. 1.^a p. seu imago est nomen personale. Nomen imago importat realem processionem ab eo, cujus est imago : sic enim id docent PP. et theologi. Atqui in divinis est proprium tantum secundae et tertiae personae realiter procedere, et hoc non convenit essentiae vel praedicatis absolutis. Ergo in divinis nomen imago solum potest esse proprium alicujus personae, atque ideo est nomen personale.

1271. Prob. 2.^a p., seu nomen imago est solius Filii. 1.º II. Cor. IV, 4, habetur : « Illuminatio evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei. » Coloss. I, 15 : « Qui (Filius) est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae. » Hebr. I, 3 : « Quia (Filius) quum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus. » Demum *Sapient.* VII, 26 : « Candor est enim lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. » Jam vero ex his testimoniis in quibus sermo est de Filio vel de Sapientia genita, liquet nomen imago vere et proprie convenire Filio. Quod vero soli Filio conveniat, infertur ex S. Scriptura, quatenus quum illud nomen pluries tribuatur Filio, nunquam de aliis personis praedicatur.

1272. 2.º S. Augustinus ait¹ : « Sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, sed solus Filius : nec imago de imagine, quia non simul ambo imago. » Et alibi² : « Item dicitur relative Filius, relative dicitur et Verbum et imago; et in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur. » S. Hilarius ait³ : « Imago Patris est Filius; et qui imago est, ut rei imago sit, speciem necesse est et naturam et essentiam, secundum quod imago est, in se habeat auctoris. » Demum S. Anselmus⁴ : « Constat enim ipsum esse imaginem et Filium ejus cujus est Verbum : et patet quia nec imago, nec Filius suimet, aut a se procedentis Spiritus congrue dici potest. »

1 *De Trinitate*, l. 6, c. 2 (M. L. 42, 926).

2 *De Trinitate*, l. 5, c. 13 (M. L. 42, 920).

3 *De Synodis*, n. 13 (M. L. 10, 490).

4 *Monolog.* c. 63 (M. L. 158, 209).

1273. 3.º De ratione imaginis est ut formaliter vi processionis oriatur similis aut naturae saltem specificae, aut signo naturae illius a quo procedit. Atqui in divinis solus Filius formaliter vi processionis est similis Patri; nam Spiritus Sanctus, etsi perfectissime similis existat principio a quo procedit, id tamen non habet formaliter vi processionis, ut liquet ex dictis supra¹. Ergo.

1274. Prob. 3.^a p. Quia imago oportet ut procedat ab eo cuius est imago. Atqui Filius a solo Patre procedit. Ergo Filius est imago solius Patris. Nec prodest dicere Verbum oriri ex cognitione Spiritus Sancti et creaturarum, ac proinde posse dici quoque imaginem Spiritus Sancti et creaturarum; non prodest, inquam, hoc dicere; nam ea cognitio ex qua Verbum exoritur est increata et a se, neque originem ducit a Spiritu Sancto, neque a creaturis; atque ideo Filius neque est imago Spiritus Sancti, neque creaturarum, quia ab his non procedit.

1275. Obj. 1.º PP. graeci dicunt Spiritum Sanctum esse imaginem. Ergo nomen imago soli Filio non convenit.

Resp. Dist. ant. : PP. graeci dicunt Spiritum Sanctum esse imaginem accipiendo hoc nomen late, **conc.**; stricte, **neg.** Spiritus S. est imago Patris et Filii, si ad rationem imaginis solum desideratur perfecta similitudo inter eum qui procedit et principium a quo procedit; verum de ratione imaginis stricte talis non modo est perfecta similitudo, verum etiam ut sit talis similitudo formaliter vi processionis; quare quum Spiritus Sanctus non sit perfecte similis formaliter vi processionis, idcirco non est imago proprie et stricte talis.

1276. Obj. 2.º Filius non est imago Patris ratione sive essentiae sive relationis. Ergo nullo modo est imago Patris.

Resp. Utrumque requiritur, et essentia et relatio, ut Filius sit imago Patris. Essentia quidem, quia haec est forma per quam Filius est similis Patri et hunc perfecte repraesentat et exprimit : requiritur quoque relatio, quia sine hac Filius neque a Patre procederet, neque ab eo realiter distingueretur; imago autem realis opus est, ut procedat et realiter distinguatur ab eo cuius est imago.

1277. Obj. 3.º Si imago est nomen proprium solius Filii, erit notio distincta a Filiatione. Sed hoc non est admittendum. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nomina enim Filius, Verbum, imago, eandem proprietatem expriment, sed diverso modo. *Filius* clarius manifestat

1 D. 2, c. 1, a. 6.

consubstantialitatem seu eandem naturam cum Patre; *Verbum* clarius indicat processionem per intellectum; *imago* denique expressius innuit rationem similitudinis.

1278. Scholion. De sapientia et de nonnullis propositionibus. Sapientia non est nomen personale, sed essentielle. *Prob. 1.º* Ex S. Augustino dicente¹: « Quoniam vero et Verbum sapientia est, sed non eo Verbum quo sapientia; Verbum enim relative, sapientia essentialiter intelligitur.» Item S. Thomas²: « Ad primum ergo dicendum, quod esse sapientem vel intelligentem, in divinis non sumitur nisi essentialiter. Et ideo non potest dici quod Pater sit sapiens vel intelligens Filio.» *2.º* Unaquaeque divina persona est infinite sapiens et intelligens, eo ipso quod sit plene Deus. Ergo sapientia non est nomen personale; aliter enim non conveniret singulis divinis personis.

1279. Sapientia per appropriationem tribuitur Filio et pro eius persona sumitur. *Prob. 1.^a p.* In I. *Cor.* I, 24, legitur: « Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.» Ergo juxta Apostolum sapientia appropriatur Filio. Praeterea sapientia pertinet ad intellectum, ac proinde habet quamdam specialem cognationem cum Filio, qui procedit per intellectum. Ergo sapientia per appropriationem recte tribuitur Filio.

1280. Prob. 2.^a p. *Proverb.* VIII, 24, sapientia dicitur *concepta*, et in *Ecclesiast.* XXIV, 5, *primogenita*. Atqui sapientia Dei *concepta* et *genita* non potest esse nisi Filius. Ergo sapientia sumitur pro persona Filii. Item plures PP. sapientiam pro Filio accipiunt. Ita S. Augustinus ait³: « Quod si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens est Pater... Ita dicitur Filius sapientia Patris, quomodo dicitur lumen Patris; id est, ut quemadmodum lumen de lumine, et utrumque unum lumen; sic intelligatur sapientia de sapientia, et utrumque una sapientia.» Et idem S. Doctor⁴: « Id dici accipiamus, cum dicitur Verbum, ac si dicatur, nata sapientia, ut sic et Filius et imago. Et haec duo cum dicuntur, id est, nata *sapientia*, in uno eorum eo quod est *nata*, et Verbum, et imago, et Filius intelligitur, et in his omnibus nominibus non ostendatur essen-

1 *De Trinitate*, I, 7, c. 2 (M. L. 42, 936).

2 *I. p.*, q. 37, a. 2, ad 1.

3 *De Trinitate*, I, 7, c. 1, n. 2, (M. L. 42, 935 et sq.).

4 Eodem loco, c. 2, col. 936.

tia, quia relative dicuntur; at in altero quod est *sapientia*, quoniam et ad se dicitur, se ipsa enim sapiens est, etiam essentia demonstratur, et hoc ejus esse quod sapere.»

1281. Non sunt admittendae hae propositiones : *Pater est sapiens sapientia genita, intelligit Verbo. Prob.* Nam hae propositiones significant Verbum seu Filium esse aut principium aut rationem formalem, cur Pater sit sapiens et intelligens; hoc autem est falsum; Pater enim a se ipso est sapiens et intelligens. Unde S. Augustinus, ait¹ : «Est ergo Deus Pater sapiens, ea qua ipse sua est sapientia, et Filius sapientia Patris de sapientia quod est Pater.» Vera tamen est haec propositio : *Pater dicit Verbo*; nam per eam solum significatur Patrem loqui, manifestare, exprimere res per Verbum suum, quod quidem verissimum. Admittitur quoque haec propositio : *Pater intelligit in Verbo suo*; haec enim solum significat Verbum esse objectum a Patre cognitum et in quo alia cognoscuntur. Similiter dici potest : *Pater intelligit in se ipso, in Spiritu Sancto.*

1 *De Trinitate*, l. 15, c. 7, n. 12 (M. L. 42, 1066).

CAPUT III

De Spiritu Sancto

ARTICULUS I

De processione Spiritus Sancti a Patre et Filio ¹

1282. Praemitt. In superioribus jam ostensum est Spiritum Sanctum esse personam divinam a Patre et Filio realiter distinctam et esse Deum; item procedere non per intellectum, sed per voluntatem, et ideo ejus processionem non esse generationem. In praesenti vero tractanda est quaestio, utrum Spiritus Sanctus non modo a Patre, sed a Filio etiam procedat; item utrum a Patre et Filio aequè principaliter et immediate et tanquam ab uno principio procedat. Jam saeculo 5.º Spiritum Sanctum a Filio vel per Filium existentiam habere nonnulli negasse videntur, et postea etiam ante Photium non videntur defuisse qui eundem errorem profiterentur; praecipuus tamen hujus erroris propugnator fuit Photius, atque eundem graeci generatim secuti sunt, et nostris temporibus in professione ejusdem erroris perseverant. Verum dogma fidei est Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedere. Etiam indubitatum est Spiritum Sanctum aequè principaliter et immediate et ut ab uno principio et spiratione ex Patre et Filio procedere.

Thesis I. Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter procedit.

1283. Quod Spiritus Sanctus a Patre procedit, non negant graeci, et aperte constat ex *Joan.* XV, 26, ubi dicitur: « Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. » Id ipsum in testimoniis traditionis afferendis pro processione Spiritus Sancti ex Filio continetur.

¹ S. Thomas, *1. p.*, q. 36; Suarez, *De Trinitate*, l. 10; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 65 et sq.; Petavius, *De Trinitate*, l. 7; Wirceburgenses, *De mysterio SS. Trinit.*, d. 6, c. 2, a. 4; Card. Franzelin, *De Deo trino*, s. 3; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, s. 2, a. 2; Piccirelli, *De Deo trino*, q. 36, §. 3.

1284. *Prob. Spiritum Sanctum ex Filio procedere.* 1.º *ex S. Scriptura.* a) *Ex Joan. XVI, 13 - 15, ubi dicitur : « Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem : non enim loquetur a semetipso : sed quaecumque audiet loquetur, et quae ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificavit : quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi : quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. »* Ex his verbis imprimis eruitur Spiritum Sanctum procedere, quia non *loqui a semetipso*, sed *loqui quae audiet* personae divinae convenire nequit nisi ratione processione; potest enim persona divina per processionem accipere divinam essentiam, et ideo scientiam omnis veritatis et omnia quae in Deo sunt; sed non potest hoc consequi alio modo, quia omnis alius modus dependentiam et imperfectionem importat. Deinde a Filio procedit; quia dicit *de meo accipiet*, et seclusa processione Spiritus Sanctus accipere aliquid nequit; neque Filium *clarificaret*, quia de eo accepit, nisi loqueretur et annuntiaret eam scientiam, quam a Filio accepit. Praeterea *omnia quaecumque habet Pater*, sunt etiam Filii, ac proinde virtus spirandi et ipsa spiratio erunt quoque Filii, quia haec habet Pater, et ita quidem ut prius origine sit Filius quam Spiritus Sanctus spiratus, ac proinde Filius jam habet virtutem spirandi pro priori ad productionem Spiritus Sancti, et ideo ad illam concurrere potest.

Atque in textu allato, *de meo accipere* significare Spiritum Sanctum a Filio procedere, indicant Patres. Sic S. Athanasius dicit¹ : « Spiritus autem ex Filio quoque accipit. De meo, inquit, accipiet et annuntiabit vobis. » Et S. Cyrillus Alex.² : « Sed quoniam consubstantialis est Filio (Spiritus Sanctus), et modo Deo congruenti per ipsum *procedit*, omnem ejus perfectissimam in omnibus operandi vim atque efficacitatem habens, idcirco dicit : *Quia de meo accipiet.* » Denique S. Fulgentius³ : « De Filio ergo accepit, et omnia quae habet Pater Filii sunt, quae Spiritus Sanctus accepit; quia non de solo Patre, nec de solo Filio, sed simul ab utroque procedit. »

Effugia vero graecorum, vim argumenti allati non auferunt. Atque imprimis admitti nequit *de meo accipiet* referri ad Patrem : tum quia Christus est qui loquitur et vox *Pater* vel aliquid aequivalens non

¹ *Epist. 1 ad Serapion.*, n. 20 (M. G. 26, 579).

² *In Joan. Evangel.* l. 11, c. 1 (M. G. 74, 450).

³ *Fragmenta contra Fabianum*, frag. 27 (M. L. 65, 783).

praecessit; tum quia Filius dicit se referens ad Spiritum Sanctum *de meo accipiet*, quia *omnia quaecumque habet Pater, mea sunt*, ac proinde sicut *mea sunt* refertur ad Filium, similiter et *de meo accipiet*. Et licet permitteretur genitivus ἐμοῦ prout in textu graeco habetur esse generis masculini, non ideo ostenderetur ad Patrem referri, ut ex dictis colligitur; verum re ipsa ἐμοῦ est genitivus terminationis neutrius possessivi ἐμός, quemadmodum sensus obvius requirit.

Neque aliquid proficiunt adversarii, quum docent *de meo accipiet* significare Patrem communicasse Spiritui Sancto substantiam Filii, quia haec erat eadem Patris. Etenim si Pater Spiritui Sancto substantiam Filii communicavit, ideo in eo signo, in quo processio Spiritus Sancti datur, jam Filius est productus, et omnia quaecumque sunt Patris habet, et idcirco etiam virtutem spirandi, et propterea non potuit Pater spirare et producere Spiritum Sanctum, nisi etiam Filius et spiraret et Spiritum Sanctum produceret, quum tota virtus spirandi et productionis Spiritus Sancti in Patre et in Filio reperiretur. Praeterea, si *de meo accipiet*, significat Patrem Spiritui Sancto dedisse substantiam Filii, sensus est valde obscurus et minime obvius; sensus enim obvius est Spiritum Sanctum a Filio accepisse, et consequenter Filium Spiritui Sancto aliquid dedisse, et ideo Spiritum Sanctum a Filio procedere, quum Filius, seclusa processione, nihil Spiritui Sancto dare potuerit.

Denique neque aliquid valet evasio, qua dicitur in testimonio allato non esse sermonem de processione aeterna, sed de locutione externa et annuntiatione rerum futurarum. Etenim haec explicatio sustineri nequit; quia Spiritus Sanctus ad operationes externas, quae sunt illi communes cum Patre et Filio, nihil debet audire et accipere, sed jam omnia habet, sicut Pater et Filius. Nec refert quod verba ponantur in futuro, nam ut dicit S. Augustinus ¹: «Nec moveat quod futuri temporis verbum est, *accipiet*; quasi nondum haberet. Indifferenter quippe dicuntur temporis verba, quamvis sine tempore manere intelligatur aeternitas. Nam et accepit, quia de Patre processit; et accipit, quia de Patre procedit; et accipiet, quia de Patre procedere nunquam desinet: sicut et Deus est, et fuit, et erit; et tamen initium vel finem temporis, nec habet, nec habuit, neque habebit.» Accedit quod in textu graeco verbum λαμβάνω semel in futuro (λήμψεται) habea-

¹ *Contra sermonem Arianorum*, c. 24, n. 20 (M. L. 42, 700).

tur, et semel in praesenti (λαμβάνει). Ratio vero cur verba *audiet, accipiet, loquetur* ponantur in futuro est, quia processio Spiritus Sancti refertur in ordine ad effectiorem rei temporalis futurae.

1285. b) Spiritus Sanctus in sacris Litteris vocatur *Spiritus Jesu* (Act. Ap. XVI, 7), *Spiritus Christi* (Rom. VIII, 9), *Spiritus Filii* (Galat. IV, 6), iterum *Spiritus Jesu* (Philip. I, 19) et *Spiritus Christi* (I Petr. I, 11). Ista certe locutiones aliquem ordinem et relationem inter Spiritum Sanctum et Filium significant, et quum in Deo non sit alius ordo et relatio nisi originis, eo ipso textus adducti Filium esse originem Spiritus Sancti significant. Atque hoc ipsum confirmatur, quia juxta adversarios *Spiritus Dei* (Matth. III, 16; Rom. VIII, 9, 11, 14; I Cor. II, 10, 11, 14), *Spiritus Patris* (Matth. X, 20) indicant Spiritum Sanctum a Deo procedere; quod et ipsa Scriptura innuere videtur, nam I Cor. II, 11, 12, videtur poni ut aequivalens *Spiritus Dei* et *Spiritus qui ex Deo est*. Quare similiter *Spiritus Filii, Spiritus Christi, Spiritus Jesu* Spiritum Sanctum a Filio procedere indicare debent.

Porro locutiones allatae significare Spiritum Sanctum a Filio procedere innuunt SS. Patres. Sic S. Augustinus inquit¹: «Cur ergo non credamus quod etiam de Filio procedat Spiritus Sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus?» Et S. Cyrillus Alex.²: «Non est tamen ab eo (Filio) alienus (Spiritus Sanctus); quandoquidem *Spiritus veritatis* nominatur; Christus autem veritas est; et proinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit.» Vide plura apud Card. Franzelin³.

1286. c) Filius Spiritum Sanctum mittit. Sic dicitur *Joan.* XV, 26: «Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre...» Et XVI, 7: «Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.» Jam vero in divinis missio processionem missi ex mittente importat; nam, ut dicit⁴ D. Thomas et ex ipsa rei natura elucet, missio duo importat, scilicet et habitudinem missi ad mittentem, et habitudinem ejusdem missi ad aliquem terminum. Profecto in Deo inter missum et mittentem non alia habitudo dari potest nisi originis, et ideo missus a mittente procedere debet.

¹ *Tractatus 99 in Joan.*, n. 7 (M. L. 34, 1899).

² *Epist.* 17 (M. G. 77, 118).

³ *De Deo trino*, thes. 32, n. 2.

⁴ *I. p.*, q. 43, a. 1.

Et licet Persona divina non possit mitti ad aliquid faciendum intra Deum, potest tamen mitti ad aliquid temporale faciendum, sicut Spiritus Sanctus dicitur missus a Filio, in locis antea adductis, ut *testimonium perhiberet de Christo, ut argueret mundum de peccato...* Vide inferius, c. 4, a. 1.

1287. 2.º ex CC., Pontificibus et PP. α) Ex CC. et Pontif. Jam supra¹ allatae sunt definitiones Conc. Lugdunensis II et Florentini. Et Conc. Lateranense IV profitetur²: « Firmiter credimus et simpliciter confitemur... Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque... » In quadam formula fidei Pastoris Episcopi Gallaeciae reperitur³: « Spiritum quoque esse Paraclitum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre Filioque procedens. » Item in Symbolo fidei Leonis IX dicitur⁴: « Credo etiam Spiritum Sanctum, plenum et perfectum verumque Deum, a Patre et Filio procedentem... » Eadem fidei doctrina traditur a Conc. Toletano XI⁵; in Professione fidei Conc. Tridentini a Pio IV praescripta⁶; in Professione fidei graecis praescripta a Gregorio XIII⁷ etc.

1288. β) Ex PP. Latinis. Tertullianus inquit⁸: « Tertius enim est Spiritus a Deo et Filio, sicut tertius a radice Fructus ex fructe. » Item Marius Victorinus⁹: « Duo ergo et isti, ex alio alius, ex Filio Spiritus Sanctus, sicuti ex Deo Filius; conrationabiliter et Spiritus Sanctus ex Patre. » Et S. Hilarius¹⁰: « Quia Filii sunt universae quae Patris sunt. Natura itaque in omnibus tenet suam legem, et quod unum ambo sunt, ejusdem in utroque per generationem nativitatemque divinitatis significatio: cum id quod accipiet a Patre Spiritus veritatis, id Filius dandum a se esse fateatur. » Iterum S. Ambrosius¹¹: « Spiritus quoque Sanctus cum procedit a Patre et Filio non separatur a Patre, non separatur a Filio. » Et S. Augustinus¹²: « Non igitur ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum Spiritus »

1 D. 2, c. 1, a. 2, n. 974.

2 *Cap. Firmiter* (Denz. — Bannwart, n. 428, ed. 11.)

3 Mansi, *Collect. Ampliss. CC.*, t. 3, col. 1003; Denz. — Bannwart, n. 19.

4 Denz. — Bannwart, n. 345.

5 Eodem loco, n. 277.

6 Eodem loco, n. 994.

7 Eodem loco, n. 1084.

8 *Advers. Praxeam*, c. 8 (M. L. 2, 63, 64).

9 *Advers. Arium*, l. 1, c. 13 (M. L. 8, 1048).

10 *De Trinitate*, l. 8, n. 20 (M. L. 10, 251).

11 *De Spiritu Sancto*, l. 1, c. 11 (M. L. 16, 763).

12 *De Trinitate*, l. 15, c. 26, n. 47 (M. L. 42, 1095).

tus.» Item Victor Vitensis affert professionem fidei Episcoporum catholicorum Africae, in qua id continetur ¹ : « Sed ingenitum Patrem, et de Patre genitum Filium, et de Patre et Filio procedentem Spiritum Sanctum, unius credimus esse substantiae... » Denique S. Fulgentius absolute statuit ² : « Firmissime tene, ut nullatenus dubites, eundem Spiritum Sanctum, qui Patris et Filii unus est Spiritus, de Patre et Filio procedere.» Vide plura apud Petavium ³ et apud Pesch (Chr.) ⁴.

1289. γ) *Ex PP. graecis.* Jam supra ⁵ allata sunt testimonia S. Epiphanii et S. Cyrilli Alexandr.; atque etiam in confirmationem testimoniorum S. Scripturae, allati sunt S. Athanasius et S. Cyrillus Alex. In praesenti nonnulla testimonia adjungam. S. Athanasius inquit ⁶ : « Namque, ut dictum est, ipse (Filius) dat Spiritui, et quaecumque Spiritus habet, haec a Verbo habet.» Item S. Basilius ⁷ : « Quemadmodum enim Filius ordine quidem a Patre secundus est, quoniam ab illo est : dignitate vero quoniam ejus est et causa, ea re quod ipsius est Pater, et quoniam per ipsum accessus aditusque est ad Deum et Patrem, non autem natura secundus, quoniam deitas in utroque una est : ita profecto et Spiritus Sanctus, etsi tum ordine tum dignitate secundus a Filio est (ut tandem hoc etiam concedamus), tamen non jure sequi ut sit alienae naturae... » Et S. Epiphanius ⁸ : « Cum vero Filium vocet, qui a se oritur, Spiritum vero Sanctum, qui ab utroque procedit, eae tres personae sola fide a sanctis viris perceptae lucidae... Igitur audi, quemadmodum Pater vere sit Filii Pater totusque lux; et Filius veri sit Patris Filius, lumen de lumine... Spiritus denique Sanctus veritatis sit Spiritus ac tertium a Patre Filioque lumen... » Similiter Didymus Alex. ⁹ : « *Non loquetur a semetipso*, hoc est, non sine me, et sine meo et Patris arbitrio, quia inseparabilis a mea et Patris voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre et me est, hoc enim ipsum quod subsistit et loquitur, a Patre et me illi est.» Denique Gregorius Nyss. ¹⁰ « Quemadmodum enim Patri Filius con-

1 *De persecutione vandolica*, l. 3, n. 1 (M. L. 58, 219).

2 *De fide ad Petrum*, c. 11, n. 52 (M. L. 65, 696).

3 *De Trinitate*, l. 7, c. 8.

4 *De Deo trino*, s. 2, a. 2, th. 74, n. 535.

5 N. 975.

6 *Oratio 3.^a contr. arianos*, n. 24 (M. G. 26, 375).

7 *Contra Eunomium*, l. 1, n. 1 (M. G. 29, 655).

8 *Haer.* 74, n. 8 (M. G. 42, 490).

9 *De Spiritu Sancto*, n. 34 (M. G. 39, 1063).

10 *Contra Eunomium*, l. 1, ad finem (M. G. 45, 463).

jungitur, et cum ex illo originem ducat, hypostasi tamen posterior non est, sic etiam Spiritus Sanctus ad Filium se habet; nam in sola principii ratione Filius prius quam Spiritus Sancti hypostasis, concipitur...»¹

1290. 3.º ratione theologica. Nam Filius habet omnia quae habet Pater, ut communiter a theologis admittitur. Ergo habet etiam virtutem spirandi, quum haec sit in Patre et non sit paternitas. Ergo revera Filius etiam spirat seu Spiritum Sanctum producit; etenim Verbum seu Filius jam est pro priori ad productionem Spiritus Sancti; quia Verbum est per intellectionem et Spiritus Sanctus per amorem, et intellectio prior est amore; quare, quum in signo, in quo producit Spiritus Sanctus, Verbum virtutem spirandi jam habeat, illum revera producit; quia in illo signo virtus Patris ad spirandum, etiam est in Filio. Praeterea ex dictis supra n. 960, divinae personae non possunt distingui nisi relatione originis. Atqui inter Filium et Spiritum Sanctum, si hic a Filio non procederet, non daretur relatio originis. Ergo si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, inter has duas personas non daretur distinctio realis.

1291. Obj. 1.º In S. Scriptura non dicitur Spiritus Sanctus a Filio procedere, et Conc. Constantinop. I statuit Spiritum Sanctum a Patre procedere, tacendo de processione a Filio. Ergo revera Spiritus Sanctus a Filio non procedit.

Resp. In S. Scriptura implicite et variis modis dicitur Spiritus Sanctus a Filio procedere, quamvis in ea non asseratur explicite; imo in eodem versu, in quo affirmatur Spiritum Sanctum a Patre procedere; affirmatur quoque a Filio mitti; non posset autem Spiritus Sanctus a Filio mitti, nisi ab eo procederet. Conc. Constantinop. I, statuit Spiritum Sanctum a Patre procedere et non excludit processionem a Filio; de hac tamen siluit, quia neque erat controversia de hac re, neque tunc opus erat id definire; nam macedoniani qui in illo Concilio damnati fuere, affirmabant Spiritum Sanctum a Patre non procedere, sed esse a Filio per creationem.

1292. Obj. 2.º In Conc. Ephesino non fuit reprobatum symbolum Nestorii seu potius Theodori, in quo negabatur processio Spiritus Sancti a Filio. Similiter non fuit reprobata doctrina Theodreti eundem continens errorem. Ergo.

¹ Vide plura apud Janssens (Laur.), *De Deo trino, de Spiritu Sancto*, dissert. de modo processionis.

Resp. Concilium Ephesinum nullo modo probavit Spiritum Sanctum non procedere a Filio, sed contrarium professum est confirmatione Epistolae S. Cyrilli Alex. ad Nestorium, in qua explicite asseritur Spiritum Sanctum a Filio procedere. Praeterea nec symbolum nestorianorum, nec Theodoretus videntur negasse Spiritum Sanctum ex substantia Filii procedere, sed esse a Filio per creationem¹.

1293. Obj. 3.º Plures PP. graeci asserunt Filium non esse fontem et principium in Trinitate. Sed si Spiritus Sanctus a Filio procederet, hic esset fons et principium. Ergo. Praeterea S. Maximus et S. Joan. Damasc. expresse negant Spiritum Sanctum ex Filio esse. Ergo.

Resp. Dist. maj. : plures PP. graeci asserunt Filium non esse fontem et principium, si accipiantur haec vocabula ad significandum fontem sine origine et principium sine principio, **conc.**; aliter, **neg.** Similiter S. Maxim. et S. Joan. Damasc. negarunt Spiritum Sanctum esse ex Filio tanquam a principio sine principio; non autem Spiritum Sanctum esse a Filio per substantiam a Patre acceptam².

1294. Obj. 4.º Patres graeci Spiritum Sanctum a Filio procedere (ἐκπορεύεσθαι) non dicunt, sed *prodire, effulgere, apparuisse, profundi, scaturire* ex Filio asserunt. Haec vero vocabula non se referunt ad aeternam Spiritus Sancti processionem, sed ad ejus dona externa. Ergo.

Resp. Neg. min. et cons. Nam imprimis PP. graeci, quum agunt de processione Filii vel Spiritus Sancti a Patre, etiam usurpant verba *prodire, effulgere* etc.; ac proinde haec verba etiam processionem internam et substantialem significant. Sic S. Cyrillus Alexandr. supra³ allatus, quum asserit Spiritum Sanctum procedere a Patre et Filio, adhibet verbum *prodire* (προϊέναι), et ne sit dubium, ibi de processione interna et substantiali agi, adjungit : « Manifestum est ex divina essentia ipsum esse, essentialiter in ipsa et ex ipsa procedentem (graece προϊόν, prodiens). »⁴ Accedit quod PP. graeci, quum usurpant vocabula *prodire, effulgere* etc. saepe addunt verba, quae clare significant agi de processione interna et substantiali, ut sunt verb

¹ Vide Card. Franzelin, *De Deo trino*, thes. 38.

² Vide inferius Scholion I.

³ N. 975.

⁴ Textus graecus dicit : προδηλον ὅτι τῆς θείας ἐστὶν οὐσίας, οὐσιωδῶς ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῇ προϊόν. (M. G. 75, 585; Enchir. Patrist. R. de I., pag. 230, n. 2079).

essentialiter, physice, secundum naturam, ex divina substantia, et cetera. Atque ita fecit S. Cyrillus in verbis adductis, ubi dicit prodire Spiritus Sancti esse ex divina substantia (τῆς θεῆας οὐσίας) *essentialiter* (οὐσιωδῶς).¹

Thesis II. Spiritus Sanctus a Patre et Filio tanquam ab uno principio procedit; atque ab utroque aequae immediate et principaliter.

1295. Nota. Spiritus Sanctus revera per eandem virtutem Patri et Filio communem producitur, atque hoc videtur significare *tanquam ab uno principio*, quia licet supposita inter se realiter distinguantur, virtus spirativa in utroque eadem est. Quod vero Spiritus Sanctus aequae immediate et principaliter ab utroque procedat, ponitur ad significandum nec Patrem influere medio Filio, neque Patrem plus influere quam Filium, sed unum et alterum aequaliter. Thesis secundum dicta n. 1282 est certa, imo de fide, quatenus in ea asseritur Patrem et Filium per modum unius et sine ulla re media producere Spiritum Sanctum.

1296. Prob. 1.^a p. 1.º Ex CC. Lugdunensi II et Florentino allatis supra², in quibus definitur *Spiritum Sanctum aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedere*. Nec particula *tanquam* hic adhibetur ad significandum Patrem et Filium non esse proprie unum principium Spiritus Sancti; nam Patres latini constanter sustinuerunt unum esse principium Spiritus Sancti, licet hic etiam a Filio procederet; et hoc admiserunt quoque Patres graeci; ac proinde hoc in definitione significarunt.

1297. 2.º Ex PP. S. Augustinus dicit³: « Fatendum est Patrem et Filium principium esse Spiritus Sancti, non duo principia: sed sicut Pater et Filius unus Deus, et ad creaturam relative unus creator et unus Dominus, sic relative ad Spiritum Sanctum unum principium; ad creaturam vero Pater et Filius et Spiritus Sanctus unum principium sicut unus creator et unus Dominus. » Et S. Anselmus⁴: « Quoniam sicut non credimus Spiritum Sanctum esse de hoc unde duo sunt Pater et

1 Vide plura apud Franzelin, *De Deo trino*, thes. 39.

2 N. 974.

3 *De Trinitate*, l. 5, c. 14, n. 15 (M. L. 42, 921).

4 *De process. Spiritus Sancti*, c. 18 (M. L. 158, 311)

Filius, sed de hoc in quo unum sunt, ita non dicimus duo esse ejus principia, sed unum principium. Quippe cum dicimus Deum principium creaturae, intelligimus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum principium, non tria principia...» Denique S. Isidorus¹: « Spiritus Sanctus Patris et Filii est; et inde unum sunt Pater et Filius, quia nihil habet Pater quod non habet Filius. Non enim res una et duorum consubstantialis poterit simul ab eis procedere et simul inesse, nisi unum fuerit, a quibus procedit.»

1298. 3.º *ratione.* Principium Spiritus Sancti est nomen substantivum; significat enim ad modum per se stantis. Atqui nomen substantivum non sumitur pluraliter, nisi multiplicetur forma ab ipso significata²; aliter non esset cur tres divinae personae non possent vocari tres dii. Ergo principium Spiritus Sancti non multiplicatur, nisi multiplicetur forma talis principii, nempe virtus spirandi: unde quum Pater et Filius unam eandemque habeant virtutem spirandi, quia in Patre et Filio omnia sunt idem praeter Paternitatem et Filiationem, sequitur esse unum et non multiplex principium Spiritus Sancti.

1299. Prob. 2.^a p. 1.º Ex S. Anselmo, qui ait³: « Quapropter sicut Pater non est magis Deus quam Filius, quamvis Filius habeat esse a Patre; ita non est magis Spiritus Sanctus de Patre quam de Filio, licet Filius a Patre habeat, ut de illo sit Spiritus Sanctus.» Item ex S. Thoma⁴: « Una et eadem virtus spirativa est in Patre et Filio: et ideo aequaliter procedit ab utroque.» Et quum S. Augustinus affirmat⁵ Spiritum Sanctum a Patre principaliter procedere, solum significat Filium a Patre accepisse virtutem producendi Spiritum Sanctum, quemadmodum ibidem S. Doctor indicat; et hoc ipsum innuit S. Thomas in loco proxime citato. Unde S. Anselmus dicit⁶: « Si ergo dicitur quod Spiritus Sanctus principaliter a Patre sit; non aliud significatur quam quia ipse Filius, de quo est Spiritus Sanctus, a Patre habet hoc ipsum ut Spiritus Sanctus sit de illo; quoniam id quod est, habet a Patre.»

1300. 2.º Symbola fidei et Concilia asserunt simpliciter et absolute Spiritum Sanctum procedere a Patre et Filio, et nullatenus indicant

1 *Sententiar.* l. 1, c. 15 (M. L. 83, 568).*

2 Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 39, a. 3; et q. 36, a. 4.

3 *De processione Spiritus Sancti*, c. 24 (M. L. 158, 319).

4 *1. p.*, q. 36, a. 3, ad 2.

5 *De Trinitate*, l. 15, c. 17, n. 29 (M. L. 42, 1081).

6 Loco antea citato.

diverso modo ab uno et ab altero procedere. Ergo aequae immediate et principaliter ab utroque procedit; aliter Symbola et Concilia in errorem inducerent. Praeterea Spiritus Sanctus ex Patre et Filio per eandem virtutem procedit, quum omnia, in quibus Pater et Filius non opponuntur relative, ut est virtus spirativa, sint eadem in uno et in altero. Ergo uterque aequae principaliter et immediate in productionem Spiritus Sancti influit, quum uterque simul per eandem virtutem eodem modo applicatam et sibi identificatam influat.

1301. Corollarium I. Spiratio activa est unica; quia quum detur una virtus spirativa et unicus terminus ejus, scilicet Spiritus Sanctus, necesse est dari unicam spirationem ad modum actionis, quae secundum dicta in superioribus est volitio importans ut conditionem relationem, quae spiratio activa vocatur. Quare spiratio activa est relatio, qua Pater et Filius Spiritui Sancto formaliter opponuntur; est etiam actio importans principaliter volitionem et in obliquo relationem spirationis activae.

Corollarium II. Pater et Filius non sunt duo Spiratores, sed unus Spirator; est enim substantivum nomen Spirator, et unicam importat formam, scilicet unam virtutem spirandi et unam spirationem. Pater tamen et Filius possunt dici duo spirantes, i. e., duo habentes spirationem activam; quia spirans sumitur adjective¹.

1302. Scholion I. De locutione: Spiritus Sanctus a Patre per Filium procedit. In proposita locutione particula *per* non potest non significare aliquam originem Spiritus Sancti a Filio, et quum inter Patrem et Filium non sit oppositio in virtute spirandi, eo ipso per eandem virtutem et eodem modo Spiritum Sanctum producant. Tamen locutio *per Filium* innuit Filium a Patre virtutem spirandi accepisse, atque ideo ordinem inter Patrem et Filium. Atque utrumque hoc, scilicet Filium cum Patre ad spirandum concurrere, et eam virtutem esse a Patre acceptam significatur per illam locutionem *per Filium*, ut declarat Conc. Florentinum, quum dicit²: «Declarantes, quod id, quod sancti doctores et PP. dicunt, *ex Patre per Filium* procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum graecos quidem causam, secundum latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut

¹ Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 36, a. 4, ad 7.

² *Decretum pro graecis* (Denz. — Bannwart, n. 691, ed 11.^a)

et Patrem. Et quoniam omnia, quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus procedit ex Filio, ipse Filius ex Patre aeternaliter habet, ex quo etiam aeternaliter genitus est.»

Profecto, licet formulae *Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procedit*, et *ex Patre per Filium* idem significant, non tamen eodem modo; nam formula *ex Patre Filioque* aequalitatem influxus indicat, altera vero ordinem inter Patrem et Filium, seu Filium per virtutem a Patre acceptam spirare. Et hoc declarat S. Thomas¹, et magis fuse Card. Bessarion, qui inter alia dicit²: «Illa praepositio *ex* aequalitatem quidem, et valde significat, in quibus rebus assumitur, ordinem autem alterius ad alterum, minime... Praepositio autem *per* totum oppositum, ordinem quidem, et valde significat, aequalitatem minime.» Et paulo inferius adjungit: «Sunt vero nonnulli sanctorum, qui vel ad solum ordinem, ut major pars orientalium, vel ad solam aequalitatem, ut plerique occidentales respexere. Unde, sicut Occidentales aequalitatem et identitatem pluris aestimantes praepositione *ex* ubique utuntur: ita Orientales, inter quos etiam D. Damascenus enumeratur, ordinem anteponentes, praepositione *per* maxime utuntur, praepositionem *ex* raro assumentes, non quidem contrarias sententias inter se dicentes, verum alias atque alias, aliis et aliis vocabulis significantes.» Et deinde addit, raro apud orientales reperiri omnia producta esse *ex Filio*, sed dicunt omnia esse producta *ex Patre per Filium*. Ac proinde particula *per* re ipsa verum influxum in rem productam significat etiam juxta orientales, et adhibetur quoque ad aequalitatem influxus significandam; nam juxta omnes PP., sive graecos sive latinos, Pater, Filius et Spiritus Sanctus aequaliter producunt res omnes extra Deum positas, et nihilominus ad hunc influxum significandum respectu Filii praepositio *per* a PP. graecis sumitur.

1303. Quare immerito S. Maximo et S. Joanni Damasceno attribuitur eos esse contrarios processioni Spiritus Sancti ex Filio; uterque enim aperte affirmat Spiritum Sanctum ex Patre per Filium procedere. S. Maximus inquit³: «Etenim Spiritus Sanctus, uti natura essentialiter Dei et Patris est, sic natura essentialiter est et Filii, ut qui ex

¹ 1. p., q. 36, a. 3.

² *De processione Spiritus Sancti* (M. G. 161, 398).

³ *Quaest. ad Thalassium*, q. 63 (M. G. 90, 671).

Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedat...» Hisce verbis aperte indicatur processio Spiritus Sancti ex Filio; dicitur enim Spiritum Sanctum *esse et Filii et per hunc procedere*, et non agitur de processione respectu rerum creaturarum, quum adjungatur vocabulum *essentialiter*. Et S. Joannes Damascenus dicit¹: «Ac postremo Spiritus Sanctus Patris potentia est, divinitatis recondita declarans, ex Patre per Filium procedens, qua ipse novit ratione; non tamen generationis...» Ac proinde verba *per Filium* indicant Spiritum Sanctum a Filio procedere, et verba sequentia, sc., *qua ipse novit ratione, non tamen generationis*, significant ibi de aeterna processione sermonem esse.

1304. Verum objicitur S. Maximum² et S. Joannem Damascenum³ docuisse Spiritum Sanctum *ex Filio non esse*. At haec verba significare nequeunt Spiritum Sanctum non procedere ex Filio; nam sive S. Maximus, sive S. Joannes Damascenus non semel affirmant Spiritum Sanctum *per Filium procedere*, quae quidem locutio secundum graecos veram processionem Spiritus Sancti a Filio significat, ita tamen ut expriment Filium non esse primum principium, quatenus omnia a Patre accepit. Quare solutio difficultatis est S. Maximum et S. Joannem Damascenum, quum dixerunt Spiritum *non esse a Filio*, hoc voluisse significare, sc., Filium non esse principium sine principio; et e contra dixerunt Spiritum esse ex Patre, quia Pater est primum principium, principium sine principio.

Atque hujus rei rationem reddit Card. Bessarion his verbis⁴: «Sic ad ordinem magis Orientales spectarunt, et propterea praepositione *per* utuntur... Praesertim cum et praepositio *ex*, in lingua graeca causam προκαταρχικὴν (hoc est originalem, et a nullo alio vim causandi accipientem, atque, ut asserunt theologi, principium originis sine principio)⁵ significet. Qualem causam esse Filium, vel mundi vel Spiritus Sancti, non potest dici. Propterea fugiunt in ipso Patres praepositionem *ex* nominare, ne aliquis *procatartica* causam in eo suspicaretur⁶.»

1 *De fide orthodoxa*, l. 1, c. 12 (M. G. 94, 850).

2 *Epistola ad Marinum presbyter.* (M. G. 91, 135).

3 *De fide orthodoxa*, c. 8 (M. G. 94, 831).

4 *De processione Spiritus Sancti* (M. G. 161, 399).

5 Haec parenthesis non est Card. Bessarion, sed translatoris.

6 Vide plura apud Règnon (Th. de), *Étude* 21 et sq., et Card. Franzelin, *De Deo trino*, thes. 36.

1305. Scholion II. Utrum Spiritus Sanctus a Filio distingueretur, si ab eo non procederet¹. Multo communior theologorum sententia contra Scotistas aliosque paucos est Spiritum Sanctum non fore a Filio distinctum, si ab illo non procederet; atque haec sententia amplectenda est. *Et prob. 1.º ex Conc. Toletano XI dicente*²: « In relatione enim personarum numerus cernitur... Ergo in hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt; et in hoc numero carent, quod ad se sunt. » Ac proinde personae divinae non sunt ad invicem et faciunt numerum, nisi ratione originis, quum in Deo non sint nisi relationes originis; atque ideo nec aliter esse potest, eo quod et relationes et natura divina sint res prorsus necessariae. Item probatur ex Conc. Florent. quod inquit³: « Hae tres personae sunt unus Deus, et non tres dii... omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. »

1306. 2.º prob. ratione. Nam, ut supra probatum est⁴, personae divinae inter se distinguere nequeunt, nisi per oppositionem relativam; relatio vero realis in Deo dari nequit, nisi originis, quocirca personae divinae invicem distinguere nequeunt, nisi una sit ab alia seu ratione originis. Spiritus Sanctus igitur a Filio non distingueretur, nisi ab eo procederet; non enim Filius a Spiritu Sancto procedere potest, quum intellectus voluntatem praecedat. Item spiratio activa non distinguitur realiter a Paternitate et Filiatione, quia inter illas non est relativa oppositio originis. Ergo similiter Filiatio et Spiratio passiva inter se realiter non distinguerentur, nisi una ab altera esset.

1307. Dices 1.º S. Anselmus haec dicit⁵: « Habent utique a Patre esse Filius et Spiritus Sanctus, sed diverso modo; quia alter nascendo, et alter procedendo, ut alii sint per hoc ab invicem... Quia pluralitas obviat, quae ex nativitate nascitur et processione. Nam et si per aliud non essent plures Filius et Spiritus Sanctus, per hoc solum essent diversi. » Ergo juxta S. Anselm. Spiritus Sanctus distingueretur a Filio, quamvis ab illo non procederet.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Nam in eodem libro satis indicat S. Anselmus Spiritum S. a Filio non fore distinctum, si ab eo non

1 Vide S. Thomam, 1. p., q. 36, a. 2.; *Contra gentes*, 1. 4, c. 24; *De potentia*, q. 10, a. 5; Suarez, *De Trinitate*, 1. 10, c. 5; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 68.

2 Denz. — Bannwart, n. 280.

3 *Decretum pro Jacobitis* (Denz. — Bannwart, n. 703).

4 Disp. 2.^a, c. 1, a. 1 n. 960.

5 *De processione Spiritus Sancti*, c. 4 (M. L. 158, 292).

procederet. Unde ea quae obijciuntur sic accipienda sunt, videlicet, Filius et Spiritus Sanctus, quamvis non distinguerentur per proprietates personales et relationes, distinguerentur tamen nativitate et processione, dummodo nativitas esset a solo Patre, processio a Patre et Filio, ac proinde si in ipsa nativitate et processione jam includeretur respectus ad personas realiter distinctas; nam si nativitas et processio essent a solo Patre, non essent duae res, sed una eademque res. S. Anselmus ad finem capitis 4ⁱ et ad initium capitis 27ⁱ aperte affirmat necessarium esse aut Spiritum Sanctum procedere a Filio aut Filium a Spiritu Sancto, ac proinde non posse invicem distingui sine processione unius ab altero. Simili modo explicanda sunt ea quae ex S. Aug.¹ et ex S. Joan. Damasc.² obijci solent.

1308. Dices 2.º Spiritus S. identificatur cum relatione qua constituitur et per quam distinguitur ab aliis personis. Sed haberet hanc eandem relationem, etsi non procederet a Filio. Ergo. Accedit quod Pater haberet eundem intellectum et eandem voluntatem, etsi Filius nihil ad intra produceret; ac proinde a solo Patre essent eadem processiones, quae nunc sunt.

Resp. Ad 1.um conc. maj. et neg. min. : quia si Spiritus Sanctus non procederet a Filio, non diceret rationem originis ab illo, sicut nunc dicit. Ad 2.um nego in illa hypothesisi adesse in divinis processiones, quae in praesenti reperiuntur; nam propter divinam simplicitatem processiones in Deo ratione oppositionis originis tantum distingui realiter ad invicem possunt; quum igitur in illa hypothesisi nulla esset oppositio originis inter Filium et Spiritum Sanctum, non inveniretur inter eos realis distinctio.

1309. Dices 3.º Si Spiritus Sanctus a solo Filio procederet, adhuc a Patre realiter distingueretur. Ergo similiter si a solo Patre procederet, distingueretur etiam realiter a Filio.

Resp. Trans. ant. et neg. cons. Nam si Spiritus S. a solo Filio procederet, adhuc mediate a Patre originem duceret; eo quod Filius a Patre omnia accepit; sed si a solo Patre exoriretur, nullatenus a Filio procederet, atque ideo ab eo non distingueretur.

1310. Dices 4.º Paternitas et Filiatio non opponuntur Spirationi

1 *De Trinitate*, I. 5, c. 14 (M. L. 42, 921) : in hoc loco indicat S. Augustinus Spiritum Sanctum distingui a Filio, quia *exiit*, non *quomodo natus*, sed *quomodo datus*.

2 Dicit enim : « Spiritus Sanctus a Patre quidem procedens, non tamen Filiationis modo, sed processionis. » *De fide orthodoxa*, I. 1, c. 8 (M. G. 94, 831).

passivae seu Spiritui Sancto; nam Paternitas Filiationi, et Filiatio Paternitati opponitur. Atqui Paternitas et Filiatio a Spiratione passiva, seu Spiritu Sancto, realiter distinguuntur. Ergo in divinis datur realis distinctio sine oppositione relativa, et idcirco Filius a Spiritu Sancto realiter distingueretur, quamvis ab illo non procederet.

Resp. Dist. maj. : Paternitas et Filiatio non opponuntur Spirationi passivae radicaliter, **neg.**; formaliter, **subdist.** : ratione sui, **conc.**; ratione spirationis activae cum ipsis identificatae, **neg.** Et concessa **min. neg. cons.** Quocirca Paternitas et Filiatio ratione sui postulant identificari cum spiratione activa, et hoc est opponi radicaliter Spirationi passivae; et formaliter Spirationi passivae opponuntur et ab illa realiter distinguuntur per spirationem activam. Ideoque Paternitas Filiationi et Filiatio Paternitati opponitur, sed radicaliter etiam Spirationi passivae, et huic formaliter per spirationem activam.

1311. Dices 5.º Filius a Spiritu Sancto per Filiationem distinguitur; nam unaquaeque res ab alia distinguitur per id quo constituitur, et quum Filius per Filiationem constituatur, per eandem a Spiratione passiva distinguatur necesse est. Atqui Filiatio eadem esset, quamvis Spiritus Sanctus a Filio non procederet. Ergo.

Resp. Dist. maj. : Filius a Spiritu Sancto per Filiationem distinguitur radicaliter, **conc.**; formaliter, **neg.** Ad probationem etiam **dist.** : unaquaeque res ab alia distinguitur per id quo constituitur et per id cum quo formaliter identificatur, **conc.**; praecise per id quo constituitur, **neg.** Et **neg. min. et cons.** Filiatio quidem exigit cum spiratione activa identificari, et hac de causa radicaliter a Spiratione passiva distingui, quia postulat identificari cum re illa, quae Filium formaliter et realiter a Spiritu Sancto distinguit. Ad probationem majoris vero dicendum est, in rebus creatis semper evenire, ut id quod formaliter constituit aliquid, etiam formaliter distinguat; quia in rebus creatis omnia quae sunt realiter identificata cum re aliqua, eo ipso sunt formaliter et realiter ipsius constituentia. Verum in divinis non ita est; quia Filius, v. gr., per Filiationem constituitur et a Patre realiter distinguitur; sed per spirationem activam non constituitur, quia jam est constitutus per Filiationem, et nihilominus cum illa identificatur, et ratione illius a Spiritu Sancto formaliter et realiter distinguitur. Deinde negavi minorem, quia si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, hic non postularet identificari cum spiratione activa, et ideo cum illa non identificaretur, neque a Spiritu Sancto esset distinctus.

1312. Scholion III. De additione particulae Filioque in Symbolo.

Imprimis certo constat hanc additionem rite esse factam; nam Conc. Florentinum, consentientibus graecis et latinis, dicit¹: «Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum *Filioque* veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.» Aliunde Romanus Pontifex et Concilium Generale plenam habent potestatem regendi et docendi Ecclesiam cum praerogativa infallibilitatis, prout in Tractu de Ecclesia demonstratur; quare, si justa causa adsit, ut aliquid definiatur et addatur Symbolo, laudabiliter hoc faciet Romanus Pontifex vel solus, vel cum Concilio Generali. Jam vero fuit justa causa, ut Symbolo adderetur particula *Filioque*; nam, quum in Symbolo affirmaretur Spiritum Sanctum a Patre procedere, et nihil explicite de processione ex Filio diceretur, poterant impugnatores processionis Spiritus Sancti ex Filio abuti Symbolo ad suum errorem defendendum; et ideo merito apposita est Symbolo modo explicito processio Spiritus Sancti ex Filio.

Apposite S. Thomas dicit²: «Et per hunc modum dicendum est, quod processio Spiritus Sancti a Filio implicate in Symbolo Constantinopolitano continetur, in quantum continetur ibi quod procedit a Patre; quia quod de Patre intelligitur, oportet et de Filio intelligi, cum in nullo differant, nisi quia hic est Filius et ille Pater. Sed propter insurgentes errores eorum qui Spiritum a Filio esse negabant, conveniens fuit ut Symbolo poneretur, non quasi aliquid additum, sed explicite interpretatum quod implicate continebatur. Sicut si insurgeret haeresis quae negaret Spiritum Sanctum esse factorem caeli et terrae, oporteret hoc explicite poni, cum in praedicto Symbolo hoc non dicatur nisi de Patre.»

Neque objiciatur Concilium Ephesinum prohibuisse aliquid addere Symbolo; nam Concilium Generale nequit restringere plenam potestatem, quam Romanus Pontifex et alia Concilia habent, regendi et docendi cum praerogativa infallibilitatis, ideo neque potestatem addendi aliquid Symbolo, si justa causa id faciendi ponatur. Possunt quidem Concilia absolute prohibere, ne aliquid adjungatur Symbolo, quod sit contrarium doctrinae fidei; verum hoc ex ipsa rei natura jam prohibitum est.

Denique quod ad locum et tempus attinet illius additamenti, dicendum est in Hispania incepisse; nam jam Concilium Toletanum I, celebratum versus finem saeculi IV, haec habet in sua fidei professione³: «Non genitus Paracletus, sed a Patre Filioque procedens.» Et Conc. Toletanum III, anno 589, in ipso Symbolo Constantinopolitano adjungit⁴: «Credimus in Spiritum Sanctum... ex Patre et Filio procedentem...» Et aliquid simile in aliis nationibus non reperitur. Verum additio in Symbolo Constantinopolitano de processione Spiritus Sancti ex Filio non fuit generalis in Ecclesia latina nisi post plura saecula, licet doctrina de processione Spiritus Sancti ex Patre et Filio jam esset generaliter recepta.

1 *Decretum pro graecis* (Denz. — Bannwart, n. 691).

2 *De potentia*, q. 10, a. 4.

3 Mansi, *Collect. Conc. ampl.*, t. 3, col. 1003.

4 Mansi, loco citato, tom. 9, col. 981.

ARTICULUS II

Nonnulla dubia de processione Spiritus Sancti breviter solvuntur

1313. Quaer. 1.º Pro quo supponat hoc nomen principium Spiritus Sancti seu Spirator?

Resp. Supponit pro subsistentiis aut subsistentia habente virtutem spirandi; nam principium Spiritus Sancti seu Spirator est nomen substantivum concretum, atque ideo non solum dicit virtutem spirandi, verum etiam subsistentiam, et non quamlibet, sed eam quae ad spirandum requiratur. Unde principium Spiritus Sancti potest supponere adaequate, i. e., pro persona Patris et Filii simul, ut, v. gr., si dicatur : Pater et Filius sunt principium Spiritus S.; et potest quoque supponere inadaequate, i. e., pro persona Patris aut Filii tantum, v. gr., si dicatur : Pater est principium Spiritus S.¹

1314. Quaer. 2.º Quodnam sit principium quod in productione Spiritus Sancti?

Resp. Antequam propositum dubium solvam, hoc praemitto : sensus quaesiti est, utrum principium adaequatum Spiritus Sancti sit virtus spirativa seu voluntas et personalitates Patris et Filii tantum, necne. Nam PP. Suarez², Arriaga³ aliique tenent principium adaequatum Spiritus Sancti esse divinam voluntatem tanquam virtutem cum personalitatibus Patris et Filii ut conditionibus; contra, plurimi alii defendunt spirationem quoque activam pertinere ad principium Spiritus Sancti. Ex his pauci aliqui asserunt spirationem ~~activam~~ cum virtute spirandi formare subsistens aliquod et principium adaequatum Spiritus Sancti.

Atque imprimis rejicienda videtur sententia, quae statuit principium Spiritus Sancti constitui per spirationem activam tanquam subsistentem et per volitionem seu virtutem spirandi; nam, sicut supra dictum est, non est admittenda quarta subsistentia absoluta, ergo

¹ Vide P. Suarez, *De Trinitate*, l. 10, c. 7, n. 10; P. Billuart, *De Trinitate*, diss. 5, a. 6, quaer. 4.º Neque responsioni datae opponitur, quod D. Thomas improbet hanc propositionem, sc., *Pater et Filius sunt unum principium, quod est Pater*; nam haec propositio sensu obvio significat Patrem et Filium esse eandem personam, quod falsum est.

² *De Trinitate*, l. 10, c. 4.

³ *De Trinitate*, d. 50, s. 3.

neque quarta subsistentia relativa; quia haec potius quam illa quartam personam constitueret. Accedit quod si in productione Spiritus Sancti relatio spirationis activae se habet ut subsistentia, et volitio ut virtus, jam nihil ad Patrem et Filium pertinet in productione Spiritus Sancti; et tamen Concilia et Patres Spiritum Sanctum a Patre et Filio procedere docent.

1315. Deinde dicendum esse videtur principium Spiritus Sancti constitui per Paternitatem, Filiationem et spirationem activam ut conditiones necessario requisitas, et per volitionem ut virtutem producendi. Requiruntur omnino Paternitas et Filiatio; tum quia secundum doctrinam catholicam Spiritus Sanctus ex Patre et Filio procedit; tum quia Spiritus Sanctus ut amor mutuus Patris et Filii exoritur; tum denique quia in qualibet productione substantiali requiritur suppositum producens, quod in praesenti debet esse Pater et Filius. Deinde requiritur etiam spiratio activa, quia principium productivum in signo priori ad productionem jam debet habere id, quo realiter a termino producto distinguitur; in divinis vero non datur realis distinctio nisi per relationes formaliter oppositas, quales non sunt Paternitas et Filiatio respectu Spirationis passivae, quae se invicem tantum formaliter opponuntur. Quare requiritur spiratio activa, ut Pater et Filius formaliter opponantur Spirationi passivae, et sic formaliter et realiter ab illa distinguantur; nam per Paternitatem et Filiationem solum distinguuntur radicaliter, quatenus scilicet spirationem activam sibi habere identificatam postulant. Praeterea, ut supra probatum est¹, spiratio activa a Patre communicatur Filio, ac proinde in Patre et Filio in signo priore ad productionem Spiritus Sancti jam habetur. Ergo pertinet ad principium productivum Spiritus Sancti, quia Patrem et Filium ad Spiritum Sanctum formaliter ordinat, et principium Spiritus Sancti ab hoc formaliter et realiter distinguit. Nec dicatur Patrem et Filium cum volitione esse principium sufficiens ad producendum Spiritum Sanctum; etenim etsi volitio sit tota virtus productiva tertiae personae, haec tamen virtus requirit suppositum ordinatum ad productionem Spiritus Sancti, et huic formaliter et relative oppositum, quod quidem nonnisi per relationem spirationis activae habetur².

¹ N. 1114 et sq. *Scholion*.

² Vide P. Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 70, s. 4, ubi docet sententiam, quae docet, relationem spirationis activae principium spirativum constituere inadaequate esse *communem sensum scholasticorum*.

Porro sententia hic defensa est etiam S. Thomae, qui dicit¹ : « Una numero notio est Patris et Filii, secundum quod principium Spiritus Sancti dicuntur. » Et in *Summa Theolog.*² : « Dicendum quod si attendatur virtus spirativa, Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio, in quantum sunt unum in virtute spirativa, quae quodammodo significat naturam cum proprietate, ut infra dicitur. Neque est inconveniens unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura. » Ideo secundum S. Thomam virtus spirativa significat naturam cum proprietate, quae quidem *proprietas* est una in duobus suppositis, ac proinde est relatio spirationis activae communis Patri et Filio; et secundum S. Thomam pertinet ad principium spirativum, quum conjungatur cum virtute spirandi.

1316. Quaer. 3.º Utrum Pater et Filius sint duae personae ad spirandum per se requisitae?

Resp. Ad hoc quaesitum solvendum sit sequens assertio : **Ad productionem Spiritus Sancti per se necessariae sunt personae et Patris et Filii.** *Prob.* Ad productionem Spiritus Sancti per se sunt necessariae personae quas Spiritus Sanctus respicit per ipsam proprietatem personalem, qua constituitur. Atqui Spiritus Sanctus per proprietatem personalem qua constituitur, respicit formaliter personas et Patris et Filii quatenus cum relatione spirationis activae necessario identificantur; nam aliter ab his non distingueretur. Ergo. *Major* constat ex eo quod Spiritus Sanctus solum potest respicere tanquam terminos a se realiter distinctos personas cum quibus originis oppositionem habeat; quia in divinis omnia sunt idem, ubi originis oppositio non mediat; aliunde vero Spiritus Sanctus solummodo originis oppositionem habere potest cum personis a quibus procedat, quia ipse non est principium alicujus divinae personae; sunt igitur necessariae ad productionem Spiritus Sancti personae, quas per se ipse Spiritus S. respicit. Accedit quod Spiritus Sanctus per se procedit ex perfectissimo amore amicitiae inter Patrem et Filium. Atqui perfectissimus amor amicitiae inter duos, per se requirit illos duos. Ergo Spiritus Sanctus per se procedit ex amore qui requirit Patrem et Filium; ac proinde Pater et Filius ad processionem Spiritus Sancti per se requiruntur.

¹ I., d. 29, a. 3.

² I. p., q. 36, a. 4, ad 1.

1317 Dices : Si Pater et Filius per se ad productionem Spiritus Sancti requiruntur, neuter eorum singillatim erit principium perfectum et integrum Spiritus Sancti.

Resp. Negatur sequela; quia nomen principii significat principaliter virtutem spirandi, quae integra quidem et perfecta est tum in Patre, tum in Filio. Verum est tamen conditionem requisitam ad spirandum nec in Patre nec in Filio seorsim acceptis perfecte inveniri; quia conditio illa praeter relationem spirationis activae est tum Pater-nitas, tum Filiatio, quae quidem nec in solo Patre nec in solo Filio, sed in utroque simul reperitur.

1318. Quaer. 4.º Ex quarum rerum amore procedat Spiritus Sanctus?

Resp. cum sequenti assertione : Spiritus Sanctus procedit ex amore divinae essentiae et attributorum omnium necnon personalitatum et relationum; non autem ex amore creaturarum.

Ita communior theologorum sententia ¹.

Prob. 1.^a p. Spiritus Sanctus procedit ex amore perfectissimo, hoc enim ad perfectionem Spiritus Sancti spectat. Atqui amor perfectissimus non modo oportet ut sit subjective infinitus in sua linea, verum etiam ut objective se extendat ad omnia quae sint necessario amabilia. Ergo Spiritus Sanctus procedit ex amore qui se extendat ad omnia objecta necessaria amabilia. Sed huiusmodi objecta sunt divina essentia, attributa, personalitates et relationes. Ergo Spiritus Sanctus procedit ex amore divinae essentiae, attributorum, personalitatum et relationum.

1319. Prob. 2.^a p. Creaturae, sive possibiles sive existentes, a Deo libere amantur, ut probatum est supra ². Sed amor a quo procedit Spiritus Sanctus est necessarius tum subjective tum objective. Ergo Spiritus Sanctus non procedit ex amore creaturarum quatenus tali. *Prob. min.* Quia quum Spiritus Sanctus sit simpliciter necessarius, oportet ut ejus principium sit quoque simpliciter necessarium.

1320. Quaer. 5.º Utrum Pater et Filius diligant se Spiritu Sancto?

Resp. Affirmative si *diligere* sumatur notionaliter, seu quatenus significat productionem amoris, atque ideo se habeat sicut *dicere*

¹ Vide P. Suarez, *De Trinitate*, l. 11, c. 2.

² *De Deo uno*, d. 3, c. 2, a. 3.

respectu intellectus; nam juxta hanc acceptionem, sensus illius propositionis est hic: *Pater et Filius producant Spiritum Sanctum tanquam amorem respicientem Patrem et Filium sicut objectum amatum*. Quare juxta hanc acceptionem, sensus illius propositionis respectu Spiritus Sancti est similis huic, sc., *Pater dicit se Verbo*, respectu Filii. Jam si *diligere* sumatur essentialiter, illa propositio est falsa; significaret enim Spiritum Sanctum procedere ex Patre et Filio tanquam rationem formalem se amandi, atque ita quidem ut non se amarent nisi posita Spiritus Sancti productione¹.

1321. Scholion. De nominibus Spiritus Sancti propriis.

Quaer. 1.º Utrum nomen Spiritus Sanctus sit proprium tertiae Trinitatis personae?

Resp. Si nomen *Spiritus Sanctus* accipiat^{ur} tanquam duplex dictio est communis Patri et Filio; quia Pater et est *spiritus* et est *sanctus*, et similiter Filius. Si vero *Spiritus Sanctus* accipiat^{ur} tanquam una dictio, tunc est nomen proprium solius tertiae Trinitatis personae, ut liquet ex forma baptismi et ex perpetuo usu Ecclesiae, quae tantum tertiae personae tribuit nomen *Spiritus Sanctus*. Hujusce rei duplex congruentia a S. Thoma assignatur his verbis²: «Primo quidem... quia Spiritus Sanctus communis est ambobus, id vocatur ipse proprie quod ambo communiter... Secundo vero ex propria significatione. Nam nomen *spiritus* in rebus corporeis impulsionem quamdam et motionem significare videtur; nam flatum et ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris quod moveat et impellat voluntatem amantis in amatum. Sanctitas vero illis rebus attribuitur, quae in Deum ordinantur. Quia igitur persona divina procedit per modum amoris quo Deus amatur, convenienter Spiritus Sanctus nominatur.»

1322. **Quaer. 2.º** Utrum nomen Amor sit proprium Spiritus Sancti?

Resp. Si *Amor* accipiat^{ur} pro habitudine seu tendentia in rem amatam est aliquid essentiale et commune tribus personis; quia in omnibus personis divinis reperitur habitudo seu tendentia in res quas amant. Si vero *Amor* sumatur pro habitudine ejus rei, quae procedit ex voluntate ad suum principium, sic *Amor* est nomen proprium solius

1 Vide S. Thomam, 1. p., q. 37, a. 2; P. Suarez, *De Trinitate*, l. 11, c. 3.

2 1. p., q. 36, a. 1.

Spiritus Sancti; nam ipse solus in divinis procedit ex voluntate tanquam Amor productus subsistens et dicens relationem realem ad suum principium. Unde S. Augustinus ait¹: « Quid convenientius quam ut ille dicatur charitas proprie, qui Spiritus est communis ambobus? » Et S. Gregorius M.²: « Ipse namque Spiritus Sanctus amor est. »³

1323. Quaer. 3.º Utrum donum sit nomen proprium Spiritus Sancti?

Resp. Imprimis nonnihil praemittendum est. Vocatur donum illud quod gratuito datur. Respectu Dei donum accipi tripliciter potest, nimirum *essentialiter*, *notionaliter* et *personaliter*. Sumitur *essentialiter*, quatenus quaelibet divina persona et ipsa Dei essentia potest esse donum; sic Trinitas et divina essentia datur beatis per visionem. *Notionaliter*, si donum procedat a donante; atque in hoc sensu convenit tantum Filio et Spiritui Sancto esse donum; quia tantum ipsi procedunt realiter ab alio, a quo donari possunt creaturis rationalibus, juxta illud (Joan. III, 16) *sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*. Postremo *personaliter*, si esse donum sit proprium unius tantum personae; atque in hoc sensu dicitur de Spiritu Sancto.

Prob. hoc. 1.º ex S. Augustino dicente⁴: « Sicut Verbum quod non dicitur nisi Filius, aut Donum quod non dicitur nisi Spiritus Sanctus. » **2.º** amor est radix omnis donationis gratuita et primum donum; nam ex amore provenit omne donum simpliciter gratuitum, atque ideo amor est veluti primum quod donatur. Sed in divinis solus Spiritus Sanctus procedit sub ratione amoris. Ergo solus Spiritus Sanctus procedit sub ratione doni, et potest specialiter ratione proprietatis personalis vocari donum. Atque ex dictis sequitur Spiritum Sanctum esse donum ab aeterno, quum ab aeterno sub ratione doni procedat. Aliunde sive Spiritus Sanctus sive alia persona divina non vocatur donum, eo quod actu donetur creaturis rationalibus, sed ex aptitudine quam ab aeterno habet ut donetur⁵.

1324. Dices. Donum dicit dependentiam a donante et ab eo cui donatur. Ergo esse donum competere nequit divinis personis.

1 *De Trinitate*, l. 15, c. 19, n. 37 (M. L. 42, 1086).

2 *Homil. 30 in Pentecost*, n. 1 (M. L. 76, 1220).

3 Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 37, a. 1.

4 *De Trinitate*, c. 6, n. 12 (M. L. 42, 945).

5 Vide S. Thomam, *1. p.*, q. 38.

Resp. Neg. ant. respectu Dei et divinarum personarum; nam una persona divina ab altera non pendet, et multo minus divinae personae a creaturis rationalibus pendent, quamvis eis se donent; nam quaelibet creatura essentialiter et quoad omnia a divinis personis pendet.

CAPUT IV

De missione divinarum personarum ¹

ARTICULUS I

Quibus personis conveniat mitti et quid sit missio

Incipiam statuendo Filium et Spiritum Sanctum mitti, antequam declarem rationem missionis; quia illud est certius hoc postremo.

Thesis I. Filio et Spiritui Sancto convenit mitti et quidem proprie.

Haec thesis ad primam partem quod attinet, est de fide praescindendo a ratione missionis; secunda vero pars est communis et certa, et ponitur contra aliquos antiquos dicentes solum mitti dona creata, quae personis divinis appropriantur, non autem ipsas personas.

1325. 1.^a p. Prob. 1.º Ex S. Scriptura. In *Luc.* XX, 13, legitur: « Mittam Filium meum dilectum. » In *Joan.* III, 17: « Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. » In eodem VI, 38: « Ut faciam... voluntatem ejus qui misit me. » In eodem XIV, 26: « Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo... » Et XV, 26: « Cum autem venerit Paraclitus quem ego mittam vobis a Patre... » Et XVI, 7: « Si autem abiero, mittam eum ad vos. » Ad *Galat.* IV, 4 et 6: « Misit Deus Filium suum... Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra. » Demum in *1 Petr.* I, 12: « Spiritu Sancto misso de caelo. »

1326. 2.º Ex PP. S. Cyrillus Alex. loquens de Filio ait ²: « Sed sic missus est, ut verbum ex mente, ut splendor solis ex ipso. »

¹ S. Thomas, *1. p.*, q. 43; Suarez, *De Trinitate*, l. 12; Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 108 et sq.; Petavius, *De Trinitate*, l. 8; Frassen, *De Deo trino*, d. 3, a. 3, q. 3, appendix; Billuart, *De Trinitate*, d. 6, a. 4; Franzelin, *De Deo trino*, s. 4; Pesch (Chr.), *De Deo trino*, s. 5; Val (Honoratus del), *De Trinitate*, c. 2, a. 3; Piccirelli, *In 1. p.*, q. 43.

² In Joannem, l. 4, c. 7, v. 16 (M. G. 73, 659).

S. Gregorius M.¹ : « Sicut itaque Spiritus mitti dicitur, quia procedit; ita et Filius non incongrue mitti dicitur, quia generatur. » S. Augustinus ait² : « Ubi ostenditur quod nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre misit Spiritum Sanctum, sed eum pariter ambo miserunt... Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem a quo genitus sit, vel a quo procedat. Et ideo non propter naturae diversitatem, quae in Trinitate nulla est, sed propter ipsam auctoritatem solus Pater non dicitur missus. Non enim splendor aut fervor ignem; sed ignis mittit, sive splendorem sive fervorem. Quamvis haec longe sint dissimilia; nec inveniatur aliquid vel in spiritualibus vel in corporalibus creaturis, quod ei Trinitati, quae Deus est, merito conferatur. » Demum S. Fulgentius³ : « Filius est igitur missus a Patre, non Pater a Filio, quia Filius est a Patre natus, non Pater a Filio. Similiter etiam Spiritus Sanctus a Patre et Filio legitur missus, quia a Patre Filioque procedit. »

1327. 2.^a p. *Prob.* Testimonia Scripturae allata in proxima assertionem, atque alia plura quae afferri possent, asserunt simpliciter et absolute Filium et Spiritum Sanctum mitti, non autem dona creata. Ergo ipsae personae divinae proprie mittuntur; verba enim Scripturae sumenda sunt in sensu proprio, nisi sequatur aliquod absurdum.

Thesis II. De ratione missionis divinarum personarum proprie talis duo sunt, nimirum processio personae missae a mittente, et effectus aliquis temporalis qui uni personae prae aliis tribuitur.

Haec assertio est communiter recepta inter theologos. Dixi *missionis proprie talis*, quia si late accipiatur, ut aliquando fit, non ea duo elementa requirit.

1328. *Prob.* 1.º Quia in sacris Litteris non leguntur missae nisi personae productae a producentibus, et quidem in ordine ad aliquem effectum temporalem uni personae prae aliis attributum. Ergo signum est haec duo ad rationem missionis divinae personae requiri. Hoc ipsum innuitur in *Joan.* VII, 28 et 29, ubi legitur : « A me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis. Ego scio eum :

1 *Homil.* 26, in octav. Paschae (M. L. 76, 1198).

2 *Contra sermon. arianor.*, c. 4 (M. L. 42, 686).

3 *Contra Fabianum*, fragment. 29 ex l. 8 (M. L. 65, 797).

quia ab ipso sum, et ipse me misit.» Item XVI, 28: «Exivi a Patre, et veni in mundum.»

1329. 2.º *Ex PP.* allatis in 1.^a assertionem et ex communi theologorum consensu cum S. Thoma¹ liquet de ratione missionis esse personam missam a mittente procedere. Similiter ex D. Thoma² et communi theologorum consensu constat requiri effectum temporalem ad personam aut Filii aut Spiritus Sancti specialem ordinem dicentem. Hoc ipsum docent PP. Sic S. Augustinus ait³: «Si ergo missus (Filius) dicitur in quantum apparuit foris in creatura corporali, qui intus in natura spirituali oculis mortalium semper occultus est, jam in promptu est intelligere etiam de Spiritu Sancto cur missus et ipse dicatur. Facta est enim quaedam creatura species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur Spiritus Sanctus.» Et S. Ambrosius⁴. «Ideo missum Filium intelligere debemus, quod ex illo incomprehensibili innarrabilique secreto majestatis profundae dedit se comprehendendum pro captu nostro mentibus nostris Dei Verbum, non solum cum se exhiberetur, sed etiam cum habitaret in nobis.» Item S. Athanasius⁵: «Verum justus propter ejus (Verbi) in carne praesentiam missionis vocem usurpavere.» Tandem S. Fulgentius⁶: «Mittitur enim a Patre et Filio Spiritus Sanctus, cum ab ipsa Trinitate, uno Deo, gratiae spiritualis donatur effectus.»

1330. 3.º De ratione missionis est aliquis egressus missi a mittente; aliter enim non concipitur missio proprie talis secundum communem sentiendi et loquendi modum. Atqui inter divinas personas nequit reperiri alius egressus nisi processio originis unius personae ab altera. Ergo missio proprie talis in divinis oportet ut includat processionem originis missi a mittente. Quod vero essentialiter requirat quoque aliquem effectum temporalem, ita ostenditur: missio est temporalis; nam talis in S. Scriptura asseritur; v. gr., ad *Galat.* IV, 4, legitur: «At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.» Atqui missio esset aeterna, si solum importaret essentialiter processionem unius personae ab altera; quia tunc tota missionis essentia jam esset ab aeterno. Ergo missio requirit quoque essentialiter aliquid

1 *I. p.*, q. 43, a. 1.

2 *Loco antea citato.*, a. 2.

3 *De Trinitate*, l. 2, c. 5, n. 10 (M. L. 42, 851).

4 *De Fide*, l. 5, c. 7, n. 99 (M. L. 16, 695).

5 *Orat.* 4.^a *contra Arian.*, n. 36 (M. G. 26, 523).

6 *Contra Fabianum, fragment.* 29 ex l. 8 (M. L. 65, 797).

temporale. Hoc autem temporale opus est ut dicat specialem ordinem ad personam missam; secus non esset ratio, cur illud temporale constitueret missam aliquam personam determinatam.

1331. Coroll. 1.um Missio divinae personae definiri potest: *processio personae missae a mittente cum novo modo existendi in re aliqua*; nam hoc modo exprimitur tota essentia missionis, videlicet processio personae missae, ut patet, et effectus temporalis specialem ordinem dicens ad unam personam prae altera; quia novus modus existendi personae missae non est nisi per aliquam immutationem, non in persona divina, sed in re temporali, quae ad personam missam specialiter ordinetur.

Coroll. 2.um Persona Patris non potest mitti; quia non procedit ab altera persona.

1332. Obj. 1.º Quaelibet res temporalis simul et eodem modo a tribus divinis personis efficitur. Ergo nulla res temporalis potest dicere specialem ordinem ad unam personam prae altera.

Resp. Conc. ant. et neg. cons. Quia etsi quaelibet res temporalis dicat eodem modo ordinem ad tres divinas personas tanquam ad causam efficientem; potest tamen conducere ad manifestandam unam personam prae altera. Sic, v. gr., columba quae apparuit in baptismo Christi, quamvis effecta sit a tota Trinitate, specialiter manifestabat Spiritum Sanctum.

1333. Obj. 2.º Missio plures dicit imperfectiones, videlicet missum esse minorem mittente, ab eo separari, etc. Atqui nulla imperfectio in divinam personam cadere potest. Ergo.

Resp. Dist. maj.: missio plures dicit imperfectiones prout reperitur in creaturis, **conc.**; secundum conceptum ejus praescindentem a ratione qua convenit creaturis in concreto, **neg.** Igitur de ratione missionis in abstracto est, ut missus exeat a mittente ad obtinendum aliquem terminum; haec autem duo in creaturis non possunt reperiri sine pluribus imperfectionibus; sed una divina persona exit ab altera per processionem sine ulla imperfectione, ut explicatum est¹; et praeterea attingit terminum temporalem sine ulla sui mutatione per solam ipsius termini attacti immutationem.

1334. Obj. 3.º Si persona divina procedens dicitur missa, eo ipso quod detur aliquid temporale specialiter respiciens eam personam,

¹ Disp. 2.^a

filius in humanis mittetur ab ejus parente, ad omnes effectus quos operetur. Atqui hoc est absurdum. Ergo.

Resp. Neg. maj. Nam filius in humanis non habet vi nativitatis ut postea jugiter operetur secundum parentis voluntatem, atque ideo neque vi nativitatis ei convenit ut mittatur a parente ad omnia quae facit; quia nemo mittit aliquem ad operandum adversus ejus voluntatem absolutam. Contra, in divinis persona procedens eo ipso quod procedat, habet eandem voluntatem et determinationem in omnibus ac persona producents; quare recte vi processioneis persona procedens potest vocari missa a producente respectu cujuslibet effectus temporalis, eam specialiter respicientis, quia omnes res ad extra sunt juxta voluntatem plene liberam totius Trinitatis, ac proinde personae producentis quae dicitur mittens.

1335. Obj. 4.º Filius dicitur quoque mitti a Spiritu Sancto et a se ipso; ita aliqui PP. asserunt, et legitur in *Isai.* LXI, 1. Ergo non est de ratione missionis, ut mittens procedat a mittente.

Resp. Filius mittitur a se ipso et a Spiritu Sancto respectu humanitatis quae est capax imperii ac missionis provenientiis a divinis personis. Atque ita potest accipi locus *Isaiae*. Quod si aliqui PP. dicunt ipsum Filium mittere se ipsum quoad personam divinam et mitti a Spiritu Sancto, hoc accipiendum est de missione improprie dicta, et quatenus tum Filius, tum Spiritus Sanctus producent illum effectum temporalem, quo completur ratio missionis proprie talis.

1336. Obj. 5.º Nonnulli PP. ad rationem missionis tantum requirunt processionem aeternam. Ergo missio in divinis non postulat aliquem effectum temporalem.

Resp. Neg. ant. Quia illi PP. qui explicando missionem, solum de aeterna processione mentionem faciunt, non loquuntur exclusive, sed declarant fundamentum quod requiritur ut aliqua persona in divinis proprie vocari possit missa. Id constat, eo quod alibi iidem PP. ponunt aliquem effectum temporalem tanquam spectantem ad rationem missionis. Similiter illi PP. qui in missione enucleanda tantum loquuntur de effectu temporali, non excludunt processionem aeternam, sed eam supponunt; aliter ipse Pater appellari posset missus, quod tamen omnes PP. negant.

ARTICULUS II

Reliqua de missione divinarum personarum perstringuntur

1337. Quaer. 1.º Utrum missio divinarum personarum semper sit aliquo modo supernaturalis?

Resp. Affirmative : nam omnes missiones divinarum personarum de quibus mentionem faciunt Scripturae et PP. aut continent gratiam sanctificantem tanquam effectum temporalem quo partialiter constituentur, aut sunt signum gratiae sanctificantis quae inest illi ad quem mittitur persona divina. Quare omnis missio fit ad aliquam personam, et importat mutationem aliquam temporalem distinctam a persona, cui fit missio.

1338. Quaer. 2.º Quotuplex sit missio divinarum personarum?

Resp. Praecipua missionis divisio est in *visibilem* et *invisibilem*. Dicitur missio *visibilis*, quae partialiter constituitur per aliquam rem sensibilem; v. gr., missio Spiritus Sancti sub specie columbae in baptismo Christi; *invisibilis* est, quae fit per dona gratiae interna; v. gr., missio Spiritus Sancti in hominem peccatorem, dum justificatur. Inter missiones visibiles praecipua est Incarnatio, quae totius ordinis supernaturalis fundamentum est; et est missio Filii ad sibi uniendam substantialiter naturam humanam.

1339. Quaer. 3.º Quaenam ad missionem visibilem requirantur?

Resp. Praeter ea quae pro omni missione requiruntur, est quoque necessarium ut homo ad quem mittitur persona divina, sit gratia sanctificante ornatus, atque ideo ut sensibilis forma sub qua apparet persona divina, sit signum gratiae sanctificantis actu existentis in homine ad quem fit missio. Non est autem necessarium ut tunc, quum fit missio visibilis, infundatur gratia sanctificans, sed sufficit antea haberi, dummodo actu perseveret. Praecipua hujus doctrinae ratio est fere communis theologorum consensus, a quo non est recedendum in re quae ab auctoritate pendet. Quamobrem apparitiones factae antiquis Patriarchis non videntur dicendae missiones; quia non erant signum gratiae sanctificantis in aliquo existentis, ut dicit D. Tho-

mas¹. Tamen Ruiz de Montoya asserit² nulla nota dignum fore, qui apparitiones Filii Dei in Veteri Testamento missiones simpliciter vocaret, imo Card. Franzelin videtur rem hanc habere³ ut quaestionem de modo loquendi.

Corollarium. Sacramenta non sunt missiones⁴; quia ritus eorum externus non est infallibiliter connexus cum gratia sanctificante; haec enim impediri potest per defectum dispositionis in subjecto.

1340. Quaer. 4.º Utrum missio invisibilis fiat tantum per donum gratiae sanctificantis, an etiam per alia dona?

Resp. Missio invisibilis non completur nisi per donum gratiae sanctificantis. Ita communiter theologi. Ratio est; quia tunc datur missio invisibilis, quum Spiritus Sanctus habitat in anima; nam propter hanc habitationem in sacris Litteris asseritur Spiritum Sanctum mitti in hominem. Atqui Spiritus Sanctus non habitat nisi in justis, seu in hominibus habentibus gratiam sanctificantem. Ergo. *Prob. min.* Nam in *Sapient.* I, 4 et 5, legitur: «Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim Sanctus disciplinae effugiet fictum.» Idem innuitur in *I Cor.* VI, 15: «Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.» Hic autem ex tractatu de gratia supponitur gratiam sanctificantem esse donum Dei creatum.

Haec autem missio per gratiam sanctificantem non solum habetur, quum homo primo justificatur; verum etiam quoties gratia sanctificans augetur; nam si prima gratiae sanctificantis infusio constituit propriam missionem, non est cur idem non competat infusionibus ejusdem gratiae sequentibus, seu ipsius augmento. Et quum gratia sanctificans ejusdem speciei fuerit in Veteri Testamento, ac est in Novo; ideo missio invisibilis fuit eadem in utroque Testamento.

1341. Quaer. 5.º Utrum missio Spiritus Sancti ratione gratiae sanctificantis ita constituat eum praesentem in anima, ut in ea habitaret, etiamsi per impossibile non esset immensus?

Resp. Affirmative. Nam 1.º in sacris Litteris Spiritus Sanctus ratione gratiae sanctificantis seu justitiae dicitur habitare in anima.

1 *I. p.*, q. 43, a. 7, ad 6.

2 *De Trinitate*, d. 109, s. 9, n. 18.

3 *De Deo trino*, s. 4, c. 1, th. 42.

4 Vide Ruiz de Montoya, *De Trinitate*, d. 109, s. 12.

Sic in *Joan.* XIV, 16, legitur : « Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis... » Et ad *Rom.* V, 5 : « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. » Rursus ad *Galat.* IV, 6 : « Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra... » Et ad *Ephes.* I, 13 : « In quo (Christo) et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus haereditatis nostrae. » Demum I *Cor.* III, 16 : « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? » Et VI, 19 : « An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est? » Jam vero si Spiritus Sanctus non ita esset praesens in anima ratione gratiae sanctificantis, ut haec sola sine alio titulo ejus praesentiam exigeret, non est ratio cur Spiritus Sanctus dicatur habitare in justis prae aliis. Quocirca asserendum est ideo Spiritum Sanctum habitare specialiter in justis, quia in his adest novo titulo et de se sufficienti ad exigendam praesentiam Spiritus Sancti, etiam praecisis aliis titulis. 2.º Per gratiam sanctificantem constituitur vera amicitia inter Deum et homines, ut in tract. de gratia ostenditur. Atqui vera amicitia non modo postulat conjunctionem affectus inter amicos; verum etiam communicationem bonorum et praesentiam physicam ipsius amici in quantum fieri possit. Ergo gratia sanctificans postulat praesentiam Dei, ac proinde Spiritus Sancti, in anima. 3.º Si gratia sanctificans non exigeret specialiter praesentiam divinarum personarum, non esset cur per illam, et non per alia dona constitueretur missio personarum procedentium.

1342. Quaer. 6.º Utrum habitatio Spiritus Sancti in animabus justis sit ipsi propria, an tantum appropriata?

Resp. Est tantum appropriata Spiritui Sancto. Nam si esset illius tantum propria, non conveniret aliis personis; habitare autem in anima justa est commune toti Trinitati. Sic in *Joan.* XIV, 23, legitur : « Si quis diligit me... et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. » Et S. Athanasius dixit ¹ : « Profecto cum Dominus ait : veniemus ego et Pater, simul venit Spiritus non alio modo quam ut Filius in nobis habitaturus. » Et S. Ambrosius ² : « Sicut Patris et Filii ita et Spiritus Sancti sumus templum, non multa templa, sed unum templum, quia unius templum est potestatis. »

¹ *Epistola I ad Serapion.*, n. 31 (M. G. 26, 602).

² *De Spiritu Sancto*, l. 3, c. 12, n. 91 (M. L. 16, 831).

Demum S. Augustinus¹: « Dilectio igitur quae ex Deo est et Deus est, proprie Spiritus Sanctus est, per quam diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. » Tamen inhabitatio in anima propter gratiam sanctificantem appropriatur Spiritui Sancto; quia gratia sanctificans est maximum Dei donum et signum amicitiae inter Deum et homines, atque ideo habet specialem cognationem cum Spiritu Sancto, cuius est proprium esse amorem et donum.

1343. Dices. Gratia sanctificans non dicit ordinem ad unam personam prae aliis. Ergo gratia sanctificans non constituit missionem.

Resp. Missio non debet dicere ordinem specialem ad unam personam prae altera, nisi quatenus sit missio unius tantum personae; per gratiam vero sanctificantem constituuntur simul missi Filius et Spiritus Sanctus.

Atque haec tractatui *De Deo uno et trino* finem imponant.

¹ *De Trinitate*, l. 15, c. 18 (M. L. 42, 1083).

Catalogus Sanctorum Patrum aliorumque auctorum, quorum in hoc opere fit mentio

(Adducuntur numeri ad marginem positi)

A

Agatho, 1149, 1245.
Albertus Magnus, 733.
Alès, (Adhemar d'), 20, 66.
Alexander Alensis, 733.
Alexander VIII, 765.
Alvarez (Didacus), 260, 355, 834.
Ambrosius (S. Dr.), 194, 201, 284,
544, 695, 735, 886, 893, 971, 1018,
1198, 1240, 1288, 1329, 1342.
Annato (Franciscus), 260, 465.
Anselmus (S. Dr.), 42, 378, 893,
1095, 1251, 1272, 1297, 1299, 1307.
Antoine (P. G.), 359, 899, 1090, 1125.
Aranda (Philippus), 260, 359.
Argentina (Thomas), 260, 362, 733.
Arriaga (Rodericus), 109, 248, 260,
265, 334, 342, 496, 511, 523, 571,
583, 594, 640, 666, 704, 733, 815,
899, 1008, 1023, 1058, 1061, 1090,
1114, 1125, 1143, 1255, 1314.
Athanasius (S. Dr.), 7, 95, 161, 891,
915, 949, 1018, 1284, 1289, 1329,
1342.
Athenagoras, 136, 140, 662, 865.
Auctor qq. ad orthodoxos, 378.
Augustinus (S. Dr.) 7, 11, 24, 49,
56, 57, 61, 68, 82, 132, 135, 136,
145, 161, 165, 168, 173, 177, 178,
184, 194, 196, 216, 220, 232, 234,
241, 249, 252, 276, 281, 284, 290,
293, 294, 344, 350, 354, 378, 382,
386, 387, 394, 404, 407, 414, 415,
429, 437, 438, 446, 465, 498, 500,

504, 544, 634, 638, 658, 663, 664,
673, 678, 682, 695, 699, 700, 705,
707, 711, 721, 725, 736, 745, 748,
749, 750, 765, 788, 796, 803, 809,
821, 832, 841, 861, 943, 948, 949,
953, 998, 1032, 1034, 1077, 1088,
1089, 1095, 1106, 1108, 1115, 1133,
1186, 1234, 1245, 1246, 1266, 1272,
1278, 1280, 1281, 1284, 1285, 1288,
1297, 1299, 1307, 1322, 1323, 1326,
1329, 1342.

B

Bañes (Dom.), 73, 194, 238, 253, 257,
260, 572, 608, 691, 815, 841, 947,
1125.
Basilus (S. Dr.), 132, 153, 196, 241,
844, 869, 891, 893, 951, 953, 971,
998, 1289.
Bardenhewer, 478.
Becanus (Martinus), 342, 627, 733,
813.
Bellarminus (Robertus, Card.), 79,
92, 405, 704, 733.
Bernardus (S. Dr.), 68, 132, 145.
Berti (Joan. Laur.), 3, 66, 157, 232,
260, 365, 619, 815, 841.
Bessarion (Card.), 1302, 1304.
Billot, (Lud., Card.), 3, 53, 66, 167,
260, 477 usque ad 494, 509, 666,
722, 733, 841, 1138.
Billuart (Carol. Renat.), 3, 36, 66,
109, 167, 191, 311, 358, 359, 365,
407, 414, 432, 509, 523, 594, 608,

1 Auctores saepe reperiuntur citati in *nota* respondenti numero qui citatur, aut in *nota* proxime antea posita.

619, 627, 640, 666, 691, 732, 813, 815, 816, 834, 841, 912, 1023, 1146, 1246, 1255, 1313, 1325.
 Boetius (A. M., Sev.), 182, 196, 350, 378, 446, 498, 504, 666, 689, 844, 1082, 1095.
 Bonaventura (S. Dr.), 204, 345, 631, 733, 841.
 Borull (Mathias), 66, 73, 109, 238, 260, 358, 359, 405, 465, 509, 511, 899, 912, 924, 1023, 1090.

C

Cajetanus (Thomas de Vio, Card.), 260, 572, 1058.
 Capreolus (Joan.), 3, 260, 691.
 Casajoana (Valentinus), 3, 242, 260, 334, 359, 509, 841, 899, 1125, 1255.
 Catharinus, 723.
 Clemens Alex., 165, 284, 848, 881.
 Clemens Romanus (S. Mr.), 869.
 Contenson (Vincent.), 1125.
 Cornely (Rod.), 744.
 Corluy (Josephus), 99, 259.
 Cyprianus (S. Mr.), 60, 888.
 Cyrillus Alex. (S. Dr.), 121, 173, 293, 378, 382, 407, 735, 955, 975, 998, 1018, 1285, 1294, 1326.
 Cyrillus Hier. (S. Dr.), 161, 212, 678, 1234.

D

Damasus (S. Pap.), 513, 970, 998, 1245.
 Didymus Alex., 140, 1289.
 Dionysius Alex., 881.
 Dionysius (Papa, S.), 878, 893.
 Dionysius (Pseudo-Dionysius), 478, 481.
 Doctrina duodecim Apostolorum, 869
 Dummermuth, 453.
 Durandus, 365, 995, 1093, 1119, 1146.

E

Einig (Petrus), 260, 666, 733.
 Epiphanius (S.), 201, 437, 544, 915, 948, 951, 955, 975, 1289.
 Epipodius (S. M.), 849.
 Erber (Ant.), 431.
 Esparza (Martinus), 3, 66, 260, 405, 420, 572, 624, 627, 640, 899.
 Eusebius Caesariensis, 60, 437, 878.

F

Fasolus (Hieronimus), 260, 342, 359, 405, 456, 552, 608, 627, 666, 704, 1044, 1090, 1114, 1125, 1126, 1133, 1135, 1142, 1186, 1255.
 Faustinus (Presbyter), 948.
 Fonseca (Petrus), 405.
 Franzelin (Joan. B., Card.), 66, 191, 192, 194, 201, 210, 260, 619, 692, 704, 733, 750, 766, 841, 881, 891, 912, 947, 953, 985, 998, 1282, 1285, 1292, 1294, 1304, 1325, 1339.
 Frassen (Claudius), 3, 66, 167, 194, 210, 260, 296, 342, 480, 509, 523, 552, 594, 599, 601, 604, 608, 619, 666, 679, 732, 735, 750, 815, 841, 899, 930, 946, 1023, 1035, 1058, 1090, 1125, 1325.
 Fulgentius (S.), 661, 720, 725, 728, 736, 758, 798, 915, 980, 1198, 1284, 1288, 1326, 1329.

G

Gasser (Vincentius), 21, 22.
 Gaudentius, Brixiae Episcopus, 378.
 Godoy (Petr. de), 66, 197, 260, 334, 359, 594, 599, 815, 816, 834.
 Gonet (Joan. B.), 416, 599, 604, 666, 679, 767, 815, 816, 834, 841, 930, 1023, 1146, 1183, 1255.
 Gonzalez (Thyrus), 79, 92, 248, 260, 341, 359, 511, 594, 777, 1125.
 Gotti (Vincent. Ludovic., Card.), 3, 70, 109, 141, 157, 167, 192, 260, 311, 334, 359, 432, 509, 523, 594, 619, 627, 640, 666, 704, 732, 815, 834, 946, 947, 1155.
 Gregorius XIII, 1287.
 Gregorius Magnus (Pap. et S. Dr.), 161, 184, 216, 350, 446, 678, 955, 1321, 1325.
 Gregorius Nazianzenus (S. Dr.), 7, 68, 184, 196, 145, 212, 695, 886, 894, 915, 954, 998, 1077.
 Gregorius Nyss. (S. Dr.), 153, 196, 407, 634, 662, 1289.
 Gregorius Thaummat. (S.), 878.

H

Henao (Gabriel de), 260, 341, 386, 405, 431, 453, 454, 465, 470, 475.
 Henno (Franc.), 3, 4, 66, 109, 167, 260, 342, 433, 509, 511, 523, 599,

604, 608, 619, 640, 666, 679, 732, 777, 815, 841, 1023, 1035, 1161, 1182, 1255.
 Herice (Valent. de), 341, 465, 511, 777, 815.
 Herrera (Augustinus de), 260, 311, 359, 509, 899, 1023, 1090.
 Hieronymus (S. Dr.), 61, 212, 259, 291, 350, 437, 695, 734, 735, 744, 803, 886, 915.
 Hilarius (S. Dr.), 24, 68, 140, 145, 153, 196, 284, 382, 544, 631, 735, 891, 892, 893, 915, 952, 953, 985, 1014, 1174, 1234, 1272, 1288.
 Hilarius (discipulus S. Augustini), 572.
 Hontheim (Josephus), 20, 33, 36, 37, 62, 191, 194.
 Hugo (Victorinus), 378.
 Hurtado (Gaspar), 777, 813, 899.

I

Ignatius (S. Mr.), 865, 869, 879.
 Irenaeus (S. Mr.), 216, 234, 848, 853, 880, 888.
 Isidorus (S. Dr.), 161, 173, 196, 1077, 1221, 1297.

J

Janssens (Laur.), 947, 951, 953, 1289.
 Joannes a S. Thoma, 3, 157, 167, 203, 238, 260, 339, 358, 365, 410, 432, 463, 471, 473, 474, 509, 541, 592, 594, 601, 608, 627, 1022, 1023, 1058, 1114, 1125, 1146, 1147.
 Joannes Chrysostomus (S. Dr.), 7, 24, 132, 216, 226, 291, 378, 407, 684, 695, 735, 744.
 Joannes Damascenus (S. Dr.), 61, 82, 132, 140, 145, 241, 382, 437, 498, 544, 620, 664, 666, 695, 949, 980, 1014, 1018, 1077, 1133, 1174, 1303, 1307.
 Justinus (S. Mr.), 11, 848, 879.

K

Kleutgen (Josephus), 260, 624.

L

Lactantius, 136, 165, 178.
 Lafosse, 66, 260, 433, 744.
 Lagrange, 744.

Lebreton (Jul.), 841, 864, 946, 947, 951.
 Leo M. (Pap., S. Dr.), 647, 893, 1014.
 Leo IX (S.), 1245, 1287.
 Lessius (Leonardus), 666, 733, 766, 777.
 Lossada (Lud. de), 18, 38, 39, 48, 108, 167, 170, 209, 224, 323, 328, 400, 412, 418, 564, 898, 1021, 1022, 1072, 1096, 1137, 1178.
 Lugo (Franc. de), 3, 79, 92, 109, 141, 157, 167, 168, 210, 238, 260, 265, 300, 311, 334, 341, 359, 378, 405, 480, 552, 599, 608, 619, 815, 1022, 1072, 1090, 1114, 1119, 1125, 1142, 1255.

M

Manuhart, (Franc. X.), 260.
 Marius Victorinus, 1288.
 Martinez (Nicolaus), 248, 260, 300, 311, 335, 359, 410, 416, 454.
 Martinon (Joan.), 594, 608, 627, 640, 666, 733, 777, 1090, 1125.
 Mastrius (Bartholomaeus), 109, 138, 167, 209, 248, 260, 342, 359, 480, 496, 509, 691, 704, 732, 777, 815, 834, 841, 899, 1255.
 Maurus (Sylvester), 157, 238, 248, 260, 378, 405, 608, 666, 815, 899, 1023, 1035, 1146, 1161.
 Maximus (S.), 478, 1303.
 Mayr (Anton.), 66, 260, 265, 334, 341, 359, 733, 899.
 Mendive (Josephus), 3, 7, 79, 260, 296, 619, 666, 692, 704, 733, 813, 815, 841, 895, 1255.
 Molina (Lud.), 3, 79, 92, 109, 157, 167, 191, 197, 203, 253, 257, 260, 296, 300, 334, 365, 378, 405, 414, 420, 433, 480, 490, 509, 608, 627, 628, 640, 666, 733, 766, 777, 841, 1163, 1023, 1058, 1255.
 Moncaeus, 733.
 Muniessa (Thomas), 66, 79, 92, 138, 248, 666.

N

Nemesius, 276, 407, 673.
 Nicephorus Callistus, 861.
 Novatianus, 178.

O

Origenes, 140, 437, 735.

P

- Paquet (Alois. A.), 624.
 Paulinus Nolanus (S.), 24.
 Pesch (Chr.), 3, 7, 11, 12, 99, 157, 259, 260, 509, 619, 627, 640, 666, 691, 733, 739, 744, 815, 816, 841, 878, 881, 899, 912, 947, 951, 953, 998, 1125, 1282, 1288, 1325.
 Petavius (Dionys.), 7, 66, 121, 130, 161, 159, 201, 212, 216, 226, 260, 344, 627, 666, 733, 735, 878, 881, 946, 947, 1034, 1140, 1149, 1282, 1288, 1325.
 Petrus Damianus (S. Dr.), 293.
 Piccirelli (Josephus M.), 42, 94, 159, 130, 238, 260, 365, 666, 733, 766, 815, 841, 1125, 1282, 1325.
 Pius VI, 1245.
 Platel (Jac.), 79, 92, 109, 230, 260, 311, 351, 359, 523, 572, 733, 813, 1008, 1125, 1143, 1182.
 Polycarpus (S. Mr.), 849.
 Prat (Ferdinandus), 744.
 Prosper (S.), 378, 695, 712, 713, 725, 736, 752, 753, 758, 798.
 Prudentius, Episc. Trecensis, 378.

Q

- Quiros (Ant. Bernaldo de), 1090.

R

- Ramirez (Vincentius), 260, 265, 359.
 Ratramnus, monachus, 378.
 Regnon (Thom. de), 953, 1304.
 Rhodes (Georg. de), 899, 1090.
 Ribadeneira (Gaspar de), 509.
 Richardus a S. Victore, 631, 924.
 Ripalda (Joan. Martinez de), 523.
 Ruinart (Theodoricus), 849.
 Ruiz de Montoya (Didac.), 238, 260, 265, 300, 334, 342, 366, 378, 385, 407, 410, 431, 433, 442, 454, 465, 511, 523, 541, 552, 572, 592, 594, 608, 666, 689, 691, 777, 815, 834, 841, 899, 912, 930, 946, 947, 1023, 1027, 1028, 1034, 1035, 1044, 1058, 1090, 1093, 1114, 1119, 1125, 1146, 1149, 1155, 1160, 1161, 1162, 1174, 1186, 1206, 1255, 1282, 1305, 1315, 1325, 1339.

S

- Salesius (Franc., S. Dr.), 733.
 Salmanticenses, 79, 197, 203, 238, 260, 334, 415, 432, 475, 541, 572, 594, 1023, 1044, 1114, 1161, 1255.
 San (Ludov. de), 3, 7, 12, 66, 130, 157, 159, 165, 167, 260, 465, 691, 692, 704, 733, 750, 766.
 Satolli (Francisc., Card.), 260, 1058.
 Scotus (Joan. Duns.), 260, 572, 841, 1023, 1058, 1125.
 Sophronius (S.), 1149.
 Stentrup (Ferdinandus Alois.), 509.
 Struggl (Marc. M.), 3, 66, 109, 138, 260, 265, 433, 523, 604, 608, 666, 704, 899, 1008, 1090, 1125, 1139.
 Suarez (Franc.), 45, 79, 92, 96, 100, 102, 109, 141, 157, 158, 167, 168, 187, 191, 192, 197, 202, 203, 209, 210, 226, 232, 238, 253, 257, 259, 260, 296, 300, 334, 342, 351, 358, 365, 366, 378, 385, 405, 410, 420, 432, 442, 454, 456, 465, 476, 480, 481, 483, 496, 509, 511, 523, 541, 571, 572, 583, 591, 592, 594, 599, 601, 604, 666, 689, 691, 704, 722, 733, 737, 777, 809, 810, 813, 815, 834, 899, 912, 930, 946, 958, 968, 1008, 1022, 1023, 1034, 1035, 1044, 1058, 1067, 1072, 1090, 1114, 1125, 1141, 1142, 1145, 1146, 1147, 1161, 1186, 1207, 1221, 1229, 1255, 1282, 1305, 1313, 1314, 1318, 1320, 1325.
 Sylvius (Franc.), 253, 260, 624, 627.
 1125, 1126, 1146, 1160, 1186, 1221.
 Synesius, 678.

T

- Tabarelli (Richardus), 257, 259.
 Tanner (Adamus), 3, 109, 167, 203, 253, 257, 259, 260, 405, 509, 599, 604, 608, 619, 624, 627, 640, 666, 733, 899, 1023, 1044, 1058, 1114, 1125, 1142, 1186, 1255.
 Tarasius, Patriarcha Constantinop., 1149.
 Tertullianus, 11, 60, 95, 136, 178, 184, 234, 344, 634, 848, 881, 888, 1288.
 Theodoretus, 378.
 Theodorus, Patriarcha Hier., 1149.
 Theophilus Antiochenus, (S.) 880.
 Thomas (S. Dr.), 3, 9, 11, 12, 19, 42, 53, 55, 67, 70, 83, 102, 103,

128, 129, 141, 150, 157, 168, 169,
 170, 190, 191, 192, 194, 197, 198,
 203, 207, 219, 232, 238, 242, 249,
 255, 256, 257, 258, 259, 260, 280,
 300, 313, 325, 338, 348, 350, 361,
 379, 382, 404, 414, 442, 446, 447,
 452 usque 476, 479, 481, 482, 483,
 488, 505, 509, 511, 523, 535, 552,
 572, 574, 592, 599, 601, 603, 604,
 606, 608, 619, 620, 626, 627, 645,
 656, 666, 667, 680, 689, 690, 691,
 721, 766-775, 807, 841, 844, 892,
 893, 946, 955, 960, 963, 968, 976,
 1008, 1009, 1015, 1023, 1029, 1034,
 1035, 1044, 1056, 1063, 1082, 1107,
 1118, 1126, 1127, 1132, 1140, 1141,
 1144, 1145, 1146, 1149, 1150, 1153,
 1155, 1160, 1161, 1163, 1169, 1183,
 1186, 1190, 1199, 1201, 1221, 1227,
 1238, 1239, 1245, 1251, 1253, 1260,
 1266, 1278, 1282, 1286, 1298, 1299,
 1301, 1302, 1305, 1312, 1313, 1315,
 1320, 1321, 1322, 1323, 1325, 1329,
 1339.
 Thomassini (Lud.), 3, 11, 130, 161,
 201, 260, 382, 881, 946, 947.
 Toletus (Franc., Card.), 3, 194, 232,
 257, 260, 380, 405, 572, 640, 666,
 733, 841, 1058, 1113, 1125.
 Tournely (Honor.), 433, 446, 666,
 733, 766, 815, 947, 1125.

U

Urraburu (Joannes Josephus), 18,
 66, 109, 167, 191, 194, 238, 253,
 257, 259, 296, 453, 456, 462, 509,
 521, 599, 608, 627.

V

Vacant (A.), 20, 99.
 Val (Honor. del), 66, 109, 157, 192,
 260, 296, 385, 509, 619, 666, 691,
 692, 704, 815, 841, 899, 1255, 1325.
 Valentia (Gregorius de), 79, 167,
 197, 257, 260, 342, 378, 405, 480,
 509, 552, 572, 592, 608, 624, 627,
 640, 666, 704, 733, 766, 777, 841,
 899, 1023, 1035, 1058, 1125, 1163,
 1255.
 Vazquez (Gabriel), 3, 79, 92, 167,
 168, 226, 232, 238, 253, 259, 260,
 300, 334, 342, 358, 378, 405, 433,
 454, 480, 496, 506, 509, 523, 552,
 572, 592, 594, 604, 608, 627, 640,
 647, 666, 733, 766, 777, 813, 815,
 841, 844, 899, 912, 946, 1023, 1034,
 1035, 1044, 1058, 1125, 1146, 1161,
 1163.
 Victorinus Marius, 853.
 Victor Vitensis, 1288.
 Vincentius (S. Mr.), 849.
 Viva (Domin.), 3, 48, 53, 66, 202,
 260, 265, 334, 572, 733, 899, 1035,
 1255.
 Wenzl (Alphonsus), 66, 260.
 Wirceburgenses, 36, 66, 79, 130,
 159, 260, 311, 334, 491, 666, 719,
 733, 735, 750, 813, 805, 895, 897,
 899, 947, 955, 1007, 1008, 1174,
 1182, 1282.

Z

Zuñiga (Franc. de), 899, 1022, 1023,
 1090, 1114, 1125.

Index alphabeticus rerum praecipuarum

(Indicantur numeri ad marginem positi)

A

Actio in divinis processionibus, 1022 et sq.; consensus et discrepantia theologorum in hac re, 1023; intellectio ut importans in obliquo relationem Paternitatis, et volitio ut importans in obliquo relationem Paternitatis et Spirationis activae, 1025; non sunt autem actiones, divinae relationes, 1024; Actio non necessario importat dependentiam, 1026; de actione et passione, 1027; de productione passiva, 1028; de dictione et intellectione, 1030 et sq.; de mente S. Augustini et D. Thomae de hac re, 1029, 1032; qua ratione actio debeat exoriri, 1033.

Actus notionales; quid sint, 1044; quot sunt, 1046; quomodo se habeant cum processionibus, 1047, et cum actione et passione, 1048; actus notionales sunt necessarii, 1050, naturales, 1051, voluntarii, sed non liberi, 1052; Patres et scholastici, qui videntur contrarii, explicantur, 1053 et sq.; qua ratione actus notionales sint voluntarii, 1055 et sq.; major declaratio voluntarii in generatione Verbi, 1058 et sq. — Actus notionales sunt de divina substantia 1065 et sq., eorum terminus formalis est divina natura, sed requiritur ut conditio determinata personalitas, 1067 et sq., solvantur opposita, 1070 et sq.

Aeternitas : quid sit duratio et variae ejusdem acceptiones, 182; quid sit aeternitas, explicatio definitionis, ibidem; Deus est aeternus, 183 et sq.; id probatur ex S. Script., 183; ex

PP. 184; ratione, 185; cur aeternitas tribuatur Patri, 186; qua ratione creaturae coexistent aeternitati, 187; qua ratione Deo tribuantur dies, anni etc., 188; cur aeternitas instanti comparetur, 189; utrum aeternitas sit mensura aliarum durationum, 190.

Amor est nomen proprium Spiritus Sancti, si sumatur pro habitudine rei, quae procedit ex voluntate ad suum principium, 1322. — Amor generationis quomodo se habeat, 1061 et sq.

Analogia; 55, 150 et 257.

Appetitus : quid sit, 509; ejus divisio, ibidem; quid sit appetitus innatus, 510; utrum in Deo detur, 511; in Deo datur appetitus innatus ad bona intrinseca et extrinseca, 517 et sq.; Appetitus innatus non supponit indigentiam, 519; neque requirit ut tendat in rem ab appetente distinctam, 520; neque ut Deus creaturis indigeat, 521; de variis appetitus actibus, 599; de amore, 600; de desiderio et fuga, 601; de gaudio 603; de odio, 604, 549; de tristitia, 605; de affectibus ad appetitum irascibilem spectantibus, 606; de intentione, electione, usu et fruitione, 607.

Appropriatio, quid sit, 1201; Diversa divinis personis appropriantur, prout Deus consideretur aut secundum entitatem, 1202, aut secundum unitatem, 1203, aut secundum virtutem, 1204, aut secundum effectus, 1205. Aliae appropriationes, 1206.

Argumenta pro divina existentia : rejiciuntur argumenta Cartesii, 36; item rejicitur argumentum a simul-

taneo, 37; solvuntur opposita, 39 et sq.; argumenta efficacia pro divina existentia, 45 et sq.; argumentum metaphysicum, ibidem; argumentum physicum, 49 et sq.; argumentum morale, 52, et sq.; solvuntur ea quae argumentis laudatis opponuntur, 54, et sq.; possumus formare conceptum de Deo, 55; ut ex ordine mundi demonstraretur Deus non debent omnia visibilia esse nota, neque ulli defectus reperiri in mundo, 56; summum bonum non excludit omne malum, 57.

Atheus : quis sit, 58; atheorum divisio, ibidem; non dantur athei plene convicti de non existentia Dei, neque athei negativi, 59; dantur homines viventes ac si Deus non esset, ibidem; non dantur populi Deum prorsus ignorantes, 62; de homine in atheismo educato, 64.

Attributa Dei : quid sint, 106; modo nostro concipiendi ex divina essentia derivantur, ibidem; eorum divisio, 107; variae sententiae de eorum distinctione ab essentia 109; inter essentiam et attributa et inter attributa invicem non admittenda distinctio formalis ex natura rei; neque distinctio virtualis ante operationem intellectus, 110 et sq.; solvuntur opposita, 112 et sq.; inter essentiam et attributa, et inter attributa invicem datur distinctio rationis ratiocinatae, 121 et sq.; solvuntur opposita, 123 et sq.

B

Beatitudo Dei : Deus est vere et proprie beatus, 624; imo est summe et infinite beatus, 625; quidquid desiderabile est in quacumque felicitate continetur in divina beatitudine, 626.

Bonitas Dei : quid sit bonum, 192; ejus divisio, ibidem; Deus est summum bonum, necessario amatum et ipsa bonitas, ibidem.

Bonitas Dei moralis : quid sit bonitas moralis, 193; ejus divisio, ibidem; Deus habet infinitam bonitatem moralem; et est ipsa bonitas moralis, ibidem; infinite repugnat omni peccato, et est infinite rectus, ibidem; omnis moralitas creata est participatio et imitatio divinae moralitatis, ibidem.

C

Casus. Vide fatum.

Circuminsessio, quid sit, 1194; re ipsa datur, 1196; non impeditur per relationes personales, 1200.

Cognitio Dei supernaturalis : intellectus creatus supernaturaliter adjutus potest videre Deum ut est in se, 214 et sq.; id ostenditur ex S. Scriptura, 214-215; ex PP., 216; ex definitionibus Ecclesiae, 217; ratione, 218; neque contrarium ostenditur ex eo quod Deus dicatur invisibilis, 225; neque PP. contrarium docent, 226; neque ratione probatur contrarium, 227 et sq.

Cognitio intellectualis : immediata et mediata, 2; ex instinctu caeco, ex sensu, ex necessitate practica, 2.

Cognoscibilitas Dei naturalis : Deus neque supernaturaliter a potentia materiali cognosci potest, 212; potest naturaliter ab intellectu creato cognosci abstractive, 198; sed non potest intuitive, 199 et sq.; contrarie sentientes damnati sunt, 200; doctrina PP. de hac re, 201; quid de eadem re dicit ratio, 202; utrum in homine sit desiderium innatum videnti Deum, 203; utrum *esse* quod primo in intellectum cadit sit actus purus, 204.

Cognoscibilitas SS. Trinitatis per media mere naturalia et sine revelatione, 912 et sq.; eadem cognoscibilitas per media mere naturalia, sed posita revelatione, 930 et sq. Vide vocabulum *Trinitas*.

Concordia scientiae Dei contingens cum immutabilitate : ratio conciliandi est, quia Deus, quum sit infinitus et actus purissimus, ex se jam sufficiens est ad omnia, et nihil acquirere debet, 382; hoc non intelligimus, quia sumus potentiales, ibidem; haec doctrina in SS. PP. et S. Thoma fundatur, ibidem.

Concordia scientiae Dei cum libertate creata : haec concordia in eo consistit, quod scientia Dei jam supponat actum liberum, non eum inferat nisi consequenter, n. 351, 378 et sq.; hic modus concordiae probatur ex PP., 378; et ex S. Thoma, 379; item ratione, 380; alii modi concordiae rejiciuntur, 381.

Consubstantialitas divinarum personarum, 882, et sq.

D

Deus : nominis etymologia, 1; quo sensu hic accipitur, 1; est notus quoad se, sed non quoad nos, 4 et sq.; non immediate attingitur, 9; solvuntur opposita ex S. Scriptura, 10; ex PP., 11; ex ratione, 12 et sq. Deus est actus purissimus, 156. Pro quo supponat nomen *Deus*, 1219. Vide *existentiam Dei, ejus essentiam, singulas ipsius perfectiones singillatim*.

Distinctio : quid sit, 108; variae ipsius divisiones, ibidem; distinctio formalis ex natura rei, ibidem; distinctio virtualis intrinseca ante operationem intellectus, ibidem; qualis distinctio sit ponenda inter essentiam et attributa, et attributa invicem, 110 et sq.; distinctio rationis ratiocinatae proprie talis non facit imperfecta sive attributa sive essentiam, 123 et sq.; circa distinctionem attributorum sententia D. Thomae, 128.

Distinctio inter personas divinas et divinam essentiam : non est realis, 882 et sq.; sed est virtualis, 898 et sq.; variae distinctiones, ibidem; sententiae theologorum, 899; ponenda videtur inter divinas personas et divinam essentiam distinctio virtualis intrinseca, 900; non autem formalis ex natura rei, 901 et sq.; non sunt praedicandae de Deo propositiones contradictoriae, 904; solvuntur quae distinctionem virtualem intrinsecam videntur probare esse repugnantem, 905 et sq.; distinctio virtualis intrinseca neque est inutilis, neque committit circulum, 910; neque est superflua, 911.

Divinitas Patris, Filii et Spiritus Sancti, 861 et sq.

Donum : variae acceptiones hujus vocis, 1323; si sumatur personaliter est nomen proprium Spiritus Sancti, ibidem; nomen *donum* non necessario importat dependentiam a donante, 1324.

E

Ens a se; qua ratione sumitur, 66; constituit essentiam metaphysicam Dei, 67 et sq.; quo sensu est commune omnibus divinis attributis, 71; utrum sit praecipua Dei perfectio, 72; Utrum ab ente a se derivetur substantia, vivens etc. 73; sitne definitio Dei, 74; non est conceptus negativus, 75; utrum dicat id quod est optimum, 76; utrum in ratione formali omnipotentiae includatur, 77; ens a se est unicus Deus verus, 104.

Essentia Dei : quid sit, ejus divisio, 65; opiniones circa essentiam metaphysicam Dei, 66; essentia Dei metaphysica consisti in ente a se, 67 et sq.; prob. Scriptura, 67; PP., 68; ratione, 69; sententia D. Thomae de hac re, 70; rejiciuntur ceterae sententiae, 70; opponitur *ens a se* esse commune divinis attributis, 71; *ens a se* sitne praecipua Dei perfectio, 72; substantia, vivens, etc., utrum sint attributum in Deo, 73; utrum *ens a se* sit definitio Dei; ceterae objectiones, 75 et sq.; Essentia Dei physica : quatenus praedicata sint de essentia Dei physica, 78; opiniones de hac re 79; praedicata absoluta sunt de essentia physica Dei, non vero relativa; 80 et sq.; variis argumentis probatur, 80-83; solvuntur argumenta contraria, 84-91. Essentia Dei non est de essentia relationum, 92.

Existentia Dei : non est immediate nota quoad nos, 2, 4 et sq.; opiniones circa modum cognoscendi divinam existentiam, 3; existentiam Dei non esse notam quoad nos ostenditur, 6 et sq.; hoc ipsum contra Ontologos probatur, 9; existentia Dei non ostenditur immediate nota quoad nos neque ex Scriptura, neque ex PP., neque ex ratione; certo demonstrari potest, 23 et sq.; errores circa hanc rem, 20. De hac ipsa re Doctrina catholica, 21; declaratio Concilii Vaticani, ibidem; errores a Vaticano damnati, 22; neque sententia cartesiana videtur damnata, neque argumentum a simultaneo, ibidem; Scriptura et PP. opponuntur traditionalismo circa modum divinae existentiae demonstrandae, 26; declarantur op-

posita demonstrationi divinae existentiae ex creaturis, 27 et sq.; existentia Dei non demonstratur ex experientia, neque ex aliqua affectione, neque ex aliquo symbolo, neque ex postulato aliquo practico, 34 et sq.; neque ex argumentis Cartesii, 36; neque a simultaneo, 37; sed tantum ex creaturis, 38; solvuntur opposita, 39 et sq.; existentia Dei metaphysice, physice et moraliter demonstratur, 45 et sq.; existentia Dei ignorari nequit, n. 60 et 17.

F

Fatum : quid sit; diversa ejusdem acceptio, 639; non est idem quod casus et fortuna, ibidem.

Filius Dei : varia ipsius nomina, 1240; est verus Deus, 864 et sq.; est proprie genitus, 969 et sq.; cur sit proprie genitus, 1036 et sq.; est Verbum, 1243 et sq.; soli Filio convenit esse proprie Verbum 1248 et sq.; solvuntur opposita, 1250 et sq.; Verbum divinum procedit ex cognitione divinae essentiae, attributorum et omnium personarum, 1256 et sq.; item ex cognitione omnium possibilem, 1258; non autem ex cognitione contingentium, 1259 et sq.; solvuntur opposita, 1262 et sq.; est proprie *Imago* respectu Patris, 1270 et sq.; solvuntur opposita, 1275 et sq.; est etiam *Sapientia*, sed per appropriationem, 1278, 1279; quaedam propositiones rejiciuntur 1281, ut *Pater intelligit Verbo*.

Fortuna. Vide *fatum*.

Futura contingentia absoluta : quid sit futurum, 340; ejus divisio in necessarium et contingens, ibidem; futurum est concretum suo modo constans ex subjecto et forma, 341; quid sit subjectum, ibidem; futuritio formalis est illativa, ibidem; causalis est eadem ac illativa, 359; variae sententiae circa naturam futuritionis formalis, ibidem; futuritio formalis constituitur per non existentiam rei in tempore praesenti et ejusdem existentiam tempore secuturo, 360; futuritio formalis nequit dari sine causali, 361; S. Thomas futuritionem formalem ut distinctam a causali ad-

mittit, ibidem; futuritio formalis non est ficta, ibidem. *Futura contingentia* absoluta utrum ab aeterno sint praesentia divinae aeternitati, 366; opiniones theologorum de hac re, ibidem; non sunt praesentia ab aeterno divinae aeternitati, 368; futura sunt praesentia aeternitati in ea temporis differentia in qua existunt, 372 et sq.

Futurum conditionatum : quid sit, 383; quid conditio, quid conditionatum, quid habitudo, ibidem; habitudo illativa, contingens, disparata, impossibilis, ibidem; divisio futuri conditionati, 384.

G

Generatio : quid sit, 968, *Vide* vocabula *Filius Dei*; *processio*.

I

Ideae divinae : varia ideae acceptio, 495; quid sit sensu strictiore, ibidem; in Deo dantur ideae, 497 et sq.; haec non sunt extra Deum, 500 et sq.; neque sunt divina essentia secundum nostrum concipiendi modum, 502 et sq.; idea Dei est conceptus formalis de creaturis in divina mente eas repraesentans, 504 et sq.; in Deo non dantur plures ideae realiter distinctae, 507; sed aequivalenter tot sunt ideae in Deo, quot sunt res possibiles, 508.

Ignorantia Dei : ejus divisio in negativam et positivam; vincibilem et invincibilem, 58; non datur ignorantia Dei, sive positiva, sive negativa post plenum usum rationis et per longum tempus, 60 et sq.

Imago. Vide vocabulum *Filius Dei*.

Immensitas : quid sit, 158, ab ubiquitate distinguitur, ibidem; errores, doctrina catholica circa immensitatem, 159; Deus est immensus, 160 et sq.; hoc probatur ex Scriptura, 160; ex PP., 161; ratione, 162; Deus necessario est ubique, 163; cur Deus dicatur esse in uno loco et non in alio, ambulare, descendere, venire et alia similia, 164; utrum aliqui PP. divinae immensitati opponantur,

165; Deus a loco nihil patitur, 166; utrum Dei immensitas ad spatia imaginaria se protendat, 168.

Immutabilitas Dei : quid sit mutatio, et variae ipsius acceptiones, 170; quo sensu est Deus immutabilis, doctrina catholica, 170-171; Deus est omnino immutabilis et physice et moraliter, 172 et sq.; id probatur ex S. Scriptura, 172; ex PP. 173; ratione, 174; cur sapientia dicatur mobilior, 175, et Deo tribuatur poenitentia, mutatio consilii, et odii in amorem, 177; utrum Tertullianus, Novatianus, et Lactantius Deo tribuerint affectus importantes mutationem, 178; cur Deus sine mutatione potest creare et non creare, 179; velle et nolle, 180.

Incomprehensibilitas Dei : quid sit comprehensio, 238; variae ipsius acceptiones, ibidem; quo sensu est dicendus Deus incomprehensibilis, ibidem; errores, doctrina catholica, 238; Deus est absolute incomprehensibilis, 240 et sq.; id ostenditur S. Scriptura, 240; PP., 241; ratione, 242; neque oppositum in S. Scriptura continetur, 243; neque Christus ut homo Deum comprehendit, 244; comprehensio Dei esset infinita, 246; neque est paritas cum unione hypostatica, 247; omniaabilia in Deo non posse cognosci videntur, 248, et sq.

Ineffabilitas Dei : quid sit ineffabile, 251; Deus est ineffabilis, 252; utrum a viatoribus possit Deo imponi nomen, quod eum significet ut est in se, 253.

Infinitas Dei : in quo consistat, 151; Deus est omni perfectione infinitus, 152 et sq.; hoc probatur ex S. Script., 152; ex PP., 153; ratione, 154; de corpore infinito, 155; Deus et creaturae, non sunt quid majus Deo, 156.

L

Libertas indifferentiae : quid sit, 541; errores et opiniones de hac re, ibidem; Deus gaudet libertate indifferentiae, 542 et sq.; id probatur ex Scriptura, 542; ex damnatione erroris oppositi, 543; ex PP., 544; ratione, 545; Deus libere amat res existentes et possibles, 542-546, 551

555; non opponitur libertati volitivo aeterna, 559; neque necessitas divinae scientiae, 560; neque inclinatio divinae naturae ad se communicandum 561; neque perfectissimus amor, quo Deus se ipsum amat, 562; neque indifferentia quam requirit libertas, Deo repugnat, 563; neque concursus in rem pravam, 564; explicantur ea, quae ad amorem possibilem se referunt, 565 et sq.; de constitutivo actus liberi Dei, 571; rei difficultas, ibidem; sententiae theologorum, 572; actus liber non constituitur per aliquid a Deo distinctum aut realiter, 566-578; aut virtualiter, 579-583; actus liber est ipse actus necessarius infinitus in ratione appetitus, 584; indifferentia divinae voluntatis non est ad aliquid acquirendum, sed ad attingenda objecta, 586; solvuntur opposita, 586, 588 et sq.; repugnat Deo omissione libera, 595 et sq.

Locus : quid sit, 157; varii modi existendi in loco, ibidem.

M

Medium divinae cognitionis : varii cognoscendi modi, 310; sententiae theologorum circa medium cognitionis divinae, 311; Deus cognoscit et se ipsum et omnes res tum in se ipso, tum in ipsis rebus, 312 et sq.; neque cognitio rerum in se ipsis est imperfecta, 318 et sq., 330, 332, 337 et sq.; neque superflua, 329. Vide de futuris contingentibus.

Missio divina : quid sit, 1331; Filius et Spiritui Sancto convenit mitti, 1325 et sq.; et quidem proprie, 1327; de ratione missionis est processio personae missae a mittente et aliquis effectus temporalis qui personae missae tribuitur, 1328 et sq.; persona Patris non potest mitti, 1331; solvuntur opposita, 1332 et sq.; missio non necessario importat imperfectiones, 1333; Filius non proprie mittitur a Spiritu Sancto, 1335; utrum missio debeat esse supernaturalis, 1337; quotuplex sit missio, 1338; quatenus ad missionem visibilem requiruntur, 1339; utrum missio invisibilis requirat gratiam sanctificantem, 1340; utrum Spiritus Sanctus per missio-

nem invisibilem debeat constitui prae-sens animae, 1341; utrum habitare in justis conveniat Spiritui Sancto per appropriationem, 1342.

Modus loquendi de Trinitate: Vocabula *distinctio*, *distinctus*, *distinctui* etc. recte adhibentur ad realem personarum distinctionem significandam, 1217; a pluribus permittuntur vocabula, *differentia*, *differens*, *differre*, *diversitas*, *diversus*, *divisio*, *divisus*, *discretio*, *discretus*. Item *alius* et *alter* in genere masculino adhiberi possunt, sed non in neutro, ibidem; omnino abstinendum a vocabulis *separatus*, *distans*, *extraneus*, *alienus*, *inaequalis* etc., ibidem; quid sentiendum de vocabulis significantibus exclusionem, 1218; de modo loquendi respectu actuum notionali-um, 1220.

N

Nomina Dei: Deus nominari quidem potest, et proprie, 254; nomina quae de Deo substantialiter dicuntur, 255; nomina negativa, relativa, affirmativa, ibidem; nomina Dei non sunt synonyma, 256; de nominibus concretis et abstractis, ibidem; nomina de Deo et creaturis analogice praedicantur, 257; analogia attributionis et proportionalitatis, harum subdivisio, ibidem; quo modo convenient Deo, ibidem; utrum nomina prius de Deo quam de creaturis dicantur, 258; utrum aliqua nomina de Deo ex tempore praedicantur, ibidem; nomina *Deus* et *Qui est*, 259; varia nomina Dei apud hebraeos, ibidem.

Notiones divinae: quid sint, 1207; quid ad illas requiratur, ibidem; in divinis dantur notiones, 1208; sunt quinque, 1209; solvuntur opposita, 1210 et sq.; cur *inspirabilitas* et alia similia non sint notiones, 1212; cur *Verbum*, *imago*, *donum* et *amor* non sint notiones distinctae, 1213; item cur *generare* et *gigni*, *spirare* et *spirari* non sint notiones, 1214; cur productio Filii et Spiritus Sancti a Patre non sit notio, 1215; cur Deus non dicitur *quintus* propter quinque notiones, 1216.

Numeralia in Trinitate et eorum usus, 1221.

O

Objectum divinae scientiae: ejus objectum primum et maxime proprium, 296 et sq.; secundarium, 299; objectum formale et materiale, 309; variae divisiones objecti formalis, ibidem; objectum formale divinae scientiae, 334; objectum formale primum divinae scientiae sunt essentia Dei et attributa absoluta, non vero relationes 335; divinae relationes non sunt objectum secundarium, 336; quaelibet veritas est objectum formale intentionaliter motivum divinae scientiae, 337; tamen scientia Dei neque fundatur in specie creata, neque a creaturis specificatur, neque aequae primo attingit Deum et creaturas, 338.

Objectum formale determinativum, 345.

Ordo divinarum personarum, 1195.

P

Pantheismus in qualibet ejusdem forma est absurdus, 105.

Pater: est persona improducta, 959; principium ceterarum personarum, 1223 et sq.; est proprie Pater, 1226; natura divina est radix Paternitatis, 1229 et sq.; Pater est ingenuitus, 1231 et sq.; quo sensu sumatur ingenuitus, ibidem; quamvis Pater sit principium, Filius non est principia-tus, 1237; quo sensu *ingenuitus* importet privationem, 1238; Pater pro priori ad generationem, 1185.

Pater (Deus) respectu creaturarum est quid commune tribus personis, 1228; dicitur improprie, 1227.

Perfectio Dei: quid sit perfectio, ejus divisio, 142; quo sensu Dei perfectio accipienda est, 143; Deus est omnino perfectus sine ullo defectu, 144 et sq.; hoc probatur ex S. Scriptura, 144; ex PP., 145; ratione, 146; simplicitas non excludit omnem perfectionem, 147; perfectiones non se excludunt, 148; perfectiones creaturarum sunt in Deo sine ulla imperfectione, 149-150; perfectiones divinae et creatae solum conveniunt analogice, 150.

Persona : quid sit, 844; Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt tres personae realiter distinctae, 846 et sq.; errores circa hanc rem, 845; solvuntur opposita, 850 et sq.; posunt in Deo dari res realiter distinctae, 860. Pater, Filius et Spiritus Sanctus sunt vere et proprie Deus, 862 et sq.; errores circa hanc rem, 861; solvuntur, quae ex S. Scriptura contra divinitatem Filii et Spiritus Sancti opponuntur, 871 et sq.; PP. antenicaeni divinitati Filii et Spiritus Sancti non contradicunt, 878 et sq.; et sunt tantum tres personae divinae, 884 et sq.; solvuntur, quae contra consubstantialitatem divinarum personarum objiciuntur, 800 et sq.; quae sit significatio vocabuli *ὑποούσιον*, 891; non est contradictorium divinas personas esse consubstantiales et realiter distingui, 897 et sq. Divinae personae relationibus constituuntur, 1171 et sq.; nomen *persona* in divinis neque est universale, neque univocum, 1186; divinae personae sunt omnino aequales, 1188 et sq.; et similes, 1190; omnis perfectio et operatio ad extra est communis tribus personis, 1192; de potentia generandi in Filio et spirandi in Spiritu Sancto, 1193; persona in divinis est aliquid positivum, 1161; quid importet in recto, ibidem; varii modi quibus divinae personae considerari possunt, ibidem.

Possibilia : omniaabilia a Deo sciuntur, 285; et quidem in se ipso et in ipsis, 314, 315; solvuntur opposita, 321 et sq.; SS. PP. non videntur negare Deum cognoscere possibilita directe et immediate in se ipsis, 324; cognitio divina, qua Deus possibilita in se ipsis cognoscit, non dependet a possibilitibus, 326; neque est imperfecta, 330-332; possibilita non sunt actu, sed in potentia, 327. Deus potest habere complacentiam liberam circa mere possibilita, 551 et sq.; item displicentiam liberam circa peccata possibilita, 556.

Potentia Dei : agitur de potentia activa, 627; potentiae infinitas intensive quid sit, ibidem; quid extensive, ibidem; sententiae circa potentiam Dei, 628; potentia Dei ad extra est infinita intensive et extensive, 629-

632; Deus est omnipotens, 633-635; potest facere omnia quae non repugnant, 636; non potest Deus scienter mentiri, aut peccare, aut falli, 637; aut facere ut praeterita non fuerint praeterita, 638; per se potest facere quodlibet ex quolibet, ibidem; potest facere omnia possibilita eo modo quo sunt possibilita, 639; quid in Deo sit ejus potentia, 640; sententiae Theologorum, ibidem; potentia ratione ratiocinata distinguitur a divino intellectu et a divina voluntate, 641-645; potentia Dei ad extra videtur esse ipsa divina essentia ut continens omne ens perfectissimo modo, 646; Scriptura non docet potentiam ad extra esse ipsum intellectum et voluntatem, 647; solvuntur aliae objectiones, 648-651; potentia ordinaria et absoluta, 652; Deus potest plura facere quam fecit, 653-655; potest etiam facere meliora, 656-659; imo qualibet re facta aliam meliorem facere potest, 660; non docent oppositum SS. PP., 661-664; repugnat creatura omnium perfectissima, 665.

Praedefinitio : quid sit, 776; ejus divisio, ibidem; sententiae Theologorum, 777; quid ab omnibus sit admittendum, 778; praedefinitiones formales videntur rejiciendae, 779 et sq.; non consonant cum praedestinatione ad gloriam post praevisa merita, 782; neque cum libertate, 783; neque ea praedefinitio admittenda videtur, vi cuius confertur gratia efficax praecise quia efficax, 784 et sq.; praedefinitiones formales non certo probantur ex Scriptura, 787; neque ex S. Augustino, 788-791; praedefinitio formalis non est necessaria ad ea explicanda quae Deum respiciunt, 788; si non confertur gratia efficax quia efficax, non ideo tollitur efficacia gratiae ex intentione Dei, 790; nec Dei liberalitas erga electos, 792; neque praedestinatio, 993.

Praedestinati : non possunt damnari in sensu composito praedestinationis, 729, 799; ignorant tamen suam praedestinationem, 801 et sq.; libere salutem consequuntur, 805; quo sensu possunt amittere coronam, 806; constituunt numerum magnum, 809;

qui soli Deo notus est, ibidem; sunt pauciores quam reprobis, ibidem.

Praedestinatio: varia ejusdem acceptio, 720; quo sensu hic sumitur, 621; requirit actum intellectus et voluntatis, 722; quinam negaverint praedestinationem, 723; de fide est dari praedestinationem, ibidem; quid senserit Catharinus, ibidem; existentia praedestinationis probatur ex S. Scriptura, 724; ex PP., 725; ratione, 726; soli praedestinati salvantur, 727-728; quo sensu non praedestinati salvari nequeunt, 729; praedestinatio adaequate sumpta est gratuita, 730; gloria adultis datur propter merita, 731; variae sententiae de ratione praedestinationis, 732; sententia PP. Societatis, 733; admittenda est praedestinatio ad gloriam post praevisa merita, 734 et sq.; id probatur ex S. Scriptura, 734; ex PP., 735-736; ratione, 737; Deus non habuit voluntatem absolutam dandi gloriam nisi praevisis meritis absolute positis, 738; solvuntur ea, quae ex Evangelis opponuntur, 739-742; et ex aliis locis Scripturae, 743; speciatim solvuntur ea, quae ex *Ep. ad Rom.* desumuntur, 744; PP. non opponuntur praedestinationi ad gloriam post praevisa merita, 745; ratione non probatur praedestinationem ad gloriam absolute decerni ante praevisionem meritorum, 746-749. De mente S. Augustini circa praedestinationem ad gloriam, 750 et sq.; solvuntur opposita, 759-765. De mente S. Thomae circa praedestinationem ad gloriam, 766 et sq.; S. Thomas non videtur improbare praedestinationem ad gloriam post praevisa merita, 766-768; imo illi favet, 769-770; solvuntur opposita, 771-775. Praedestinatio est Deo certissima, 794-796; et immutabilis, 797-799; praedestinatio etiam est certa quoad numerum praedestinatorum, 800; sed est incerta respectu nostri, 801-804; non tamen laedit libertatem, 805; in *Apocalypsi* praedestinatio non ponitur incerta, 806; neque in *Psalms* ponitur mutabilis, 807; neque alibi certa pro singulis fidelibus, 808; praedestinatio ad gloriam non alium habet effectum, nisi ipsam gloriam, 810; praedestinatio adaequate sumpta habet

ut effectus omnia dona supernaturalia; quibus gloria re ipsa obtinetur, 810-811; etiam bona naturalia possunt esse effectus praedestinationis, 812; non autem peccatum et permissio peccati, 813-814.

Praedicata multiplicabilia in Deo ratione Trinitatis; sunt in Deo tres subsistentiae, 1140; item tres entitates relativae realiter distinctae, 1141; tres res, tres unitates, tres veritates, etc., ibidem; etiam tres existentiae relativae realiter distinctae, 1242; sic etiam videtur dici posse tres aeternitates relativae, tres infinitates relativae, etc., 1143; non potest vero dici tres intellectus, tres voluntates, tres essentiae, tres naturas, 1144; attributa divina *adjective* possunt in plurali de personis praedicari, non autem *substantive*, 1145.

Principium in divinis: Quid sit, ejus divisio, 1007. Vide *processio*.

Principium respectu creaturarum est commune tribus personis, 1225.

Processio in divinis: Quid sit, 956; aliqua divina persona non debet esse per processionem, 957 et sq.; unica debet esse persona quae non sit per processionem, 959 et sq.; processiones necessario ponendae sunt in Deo, 961 et sq.; solvuntur opposita, 964 et sq.; datur processio Verbi, quae est generatio, 969 et sq.; et altera processio, 973 et sq.; haec altera processio non est generatio, 978 et sq.; ideoque divinae processiones sunt duae, 981 et sq.; et tantum duae, 982 et sq.; solvuntur opposita, 985 et sq.; Principium proximum divinarum processionum non est natura, sed intellectus et voluntas, 997 et sq.; declarantur opposita, 1000 et sq. Quid sit principium *quod*, quid *quo*, 1007; divisiones principii *quo*, ibidem; sententiae theologorum de hac re, 1008; personalitates divinae non sunt principium productivum, 1009 et sq.; natura divina personis productis per productionem communicatur, 1012; principium quo productivum ad intra sunt tantum intellectus et voluntas, 1013 et sq.; requirunt vero ut conditionem determinatam personalitatem, 1017; solvuntur opposita, 1018. Cur processio Filii sit generatio et non pro-

cessio Spiritus Sancti, 1034; rei difficultas, ibidem; sententiae theologorum de hac re, 1035. Processio Filii est generatio, quia procedit per intellectum, 1036; et processio Spiritus Sancti non est generatio, quia procedit per voluntatem, ibidem; refutantur sententiae oppositae, 1037; neque oppositum ostenditur ex hoc, quod Spiritus Sanctus sit Deus vi processionis, 1038; neque ex eo quod procedat ex amore et voluntate, quae sunt ipse Deus, 1039, 1040; neque ex aliis capitibus, 1041 et sq.

Propositio : nota quoad se, et nota quoad nos, 2.

Proprietates personales : quid sint, 1162; sententiae theologorum de proprietatibus personalibus ad personas constituendas, 1163; proprietates personales sunt quatuor, 1164 et sq.; constituunt personas, 1171 et sq.; origines seu actus notionales non constituunt personas, 1167 et sq., 1174; innascibilitas et spiratio activa non constituunt personas, 1175; relationes constituunt personas secundum esse *ad*, 1175; Paternitas qua ratione se habeat ad generationem activam, 1182; declarantur opposita, 1174 et sq.

Providentia Dei : quid sit, 666; utrum consistat in actu intellectus, vel voluntatis, vel in utroque, ibidem; quo modo differt a dispositione, arte, et gubernatione, 667; quinam negent divinam Providentiam, 668; Deus habet Providentiam, 669-671; ad omnia se extendens, 672-674; specialiter ad creaturas rationales, 675; Providentia requirit actum intellectus et voluntatis, 676; etiam peccata, divinae Providentiae subijciuntur, 677-679; Providentia semper obtinet finem ultimum, non autem omnem finem particularem, 680; Providentia non est composita, 681; est necessaria, 682-683; est perfecta secundum finem a Deo intentum, 684; non facit inutilem humanam industriam, 685; non dedecet Deum habere curam de rebus minimis, 686; non est mala, quia permittit peccata, 687-688.

Pulchritudo : ejus definitio secundum S. Thomam et SS. PP. 194; Deus est pulcherrimus, 195; habet infinitas perfectiones modo infinite per-

fecto, ibidem; Deus est ipsa pulchritudo, ex qua ceterae pulchritudines derivantur, ibidem; Testimonia S. Hilarii, S. Augustini, Clementis Alexandrini, Gregorii Naz., Basilii, Gregorii Nyss., Boetii et Isidori de pulchritudine, 196.

R

Relationes : non sunt de essentia Dei, licet cum illa identificentur, 81 et sq.; 89.

Relationes divinae : quid sit relatio, 1072; ejus divisiones, ibidem; esse *in* et esse *ad*, 1073; in Deo sunt relationes reales, 1075 et sq.; relationes divinae etiam sunt reales secundum esse *ad*, 1079 et sq.; Boetius non negat divinas relationes esse reales, 1082; neque S. Augustinus, 1088, 1089; neque est aliqua ratio probans divinas relationes non esse reales, 1083, et sq. Divinae relationes sunt *transcendentales*, 1090 et sq.; opiniones theologorum, ibidem. Sunt in Deo quatuor relationes, 1120; sed solum tres sunt realiter inter se distinctae, 1121; solvuntur opposita, 1122 et sq. Utrum divinae relationes importent perfectionem, 1125; sententiae theologorum, ibidem; divinae relationes important perfectionem, 1128; et quidem tres, 1132; sententia D. Thomae, 1126 et sq.; perfectio relationum non opponitur aequalitati divinarum personarum, 1135 et sq.

Relationes transcendentales dantur in Deo, 1090 et sq.; solvuntur opposita, ibidem et 1184.

Reprobatio : quid sit, 815; reprobatio negativa et positiva, ibidem; sententiae haeticorum et catholicorum, 816; Deus aliquos reprobavit, 817-818; neminem vero positive reprobavit ante quodcumque peccatum absolute praevisum, 819-822; neque ob solum peccatum originale praecise ut contractum, 823-825; omnes decedentes cum solo peccato originali, 826, aut cum mortali actuali sunt reprobi, 827-828; ex Scriptura non ostenditur aliquos fuisse positive reprobatos ante quodcumque peccatum absolute praevisum, 823-831; neque ex S. Augustino

monstratur aliquos fuisse reprobatos ob solum peccatum originale praecise ut contractum, 832; peccatum originale potest esse radix reprobationis, 833; reprobatio negativa, 834 et sq.; sententiae de hac re, ibidem; reprobatio negativa omnino rejicienda est, 835-839; nulla datur reprobatio, nisi illa, quae consequitur perseverantiam in peccato gravi usque ad mortem inclusive, 840; nec Deus ordinat gratias, ut aliqui evadant reprobi, 841.

S

Salus omnium hominum : utrum Deus habeat sinceram voluntatem salutis omnium hominum, 690; quid de hac re sentiant haeretici, 691; quid catholici, ibidem; Deus vult omnes homines salvos fieri et singulis tribuere media sufficientia ad salutem, 692 et sq.; censura hujus doctrinae, 692; probatur assertum ex Scriptura, 693; ex traditione, 694-695; ratione, 696; non sequitur oppositum ex *Epist. ad Rom.*, 697; neque ex aliis locis Scripturae, 698; neque ex S. Augustino, 699-700; neque ex Conc. Carisiaco, 701; neque ex aliis capitibus ostenditur Deum non habere voluntatem sinceram salutis omnium hominum, 702-703. De salute parvulorum, 704 et sq.; quid de hac re sentiant Theologi, ibidem; Deus sincere vult salutem omnium infantum, 705-707; Deus videtur velle salutem omnium infantum dependenter a causis liberis, 708-709; neque ad id consequendum miracula videntur necessaria, 710; neque contradicit S. Augustinus, 711; neque S. Prosper, 712 et sq.; solvuntur aliae difficultates 715-719.

Sapientia. Vide Filius Dei.

Scientia Dei : Quid sit 274; scientia proprie talis Deo convenit, 275 et sq.; sua scientia Deus se ipsum cognoscit et comprehendit, 277 et sq.; hoc variis argumentis probatur, eodem loco; scientia non requirit relationem realem, 279; non importat motum proprie talem, 280; est unica cognitio, 282; se extendit scientia Dei ad omne quocunque modo cognoscibile, 283 et sq.; supercomprehensiva est, 286; in S.

Scriptura non tribuitur Deo aliqua ignorantia, 288-289; neque S. Augustinus, neque S. Hieronymus id faciunt, 290-291; Vaticinia non impleta ignorantiam non indicant, 232; scientia Dei est simplex, invariabilis et habet omnem perfectionem sine ulla imperfectione, 293 et sq.; est evidentissima, certissima et absolute infallibilis, 295; ejus objectum primum et maxime proprium est Deus, 296 et sq.; secundarium creaturae, 299; in illa non habetur simplex apprehensio, neque discursus, neque species impressa stricte talis, neque memoria, 300 et sq.

Scientia Dei causa rerum : indubitatum est scientiam Dei esse causam rerum, 432; controversia Theologorum de hac re, ibidem; modus explicandi P. Billuart aliorumque, ibidem; sententia PP. Societatis Jesu aliorumque, 433; scientia Dei est causa rerum, 434-436; scientia visionis non est causa rerum, 437-441; scientia simplicis intelligentiae et scientia media sunt causa rerum, 442-445; S. Augustinus alique PP. non repugnant quod scientia simplicis intelligentiae et media sint causa rerum, 446; neque S. Thomas, 447; scientia visionis non est mensura, 448; qua ratione sit libera scientia quae est causa rerum, 449; cur Deus conferat gloriam, 450; scientia causa rerum non opponitur libertati creatae, 451.

Scientia Dei de futuris contingentibus absolutis; sententiae Theologorum circa medium quo Deus futura contingentia absoluta cognoscit, 342, 365; Deus certo cognoscit futura contingentia absoluta, ut constat ex S. Scriptura, 343; Traditione, 344; et ratione, ibidem; sed illa non cognoscit in decreto praedeterminante, 346; neque in decreto condeterminante, 347; sed in se ipsis. 348; et hoc ex S. Thoma et ratione ostenditur, ibidem et 349; Scriptura non opponitur cognitioni divinae certae circa futura contingentia absoluta, 350; neque talis cognitio libertati creatae opponitur, 351; neque requirit aliquid esse determinatum ab aeterno 352; cognitio divina in decretis praedeterminantibus non fundatur

in Scriptura, 359; neque in S. Augustino, 354; neque in ratione, 355. Cognitione divina in ipsis rebus non est imperfecta, 356; scientia Dei non attingit futura contingentia absoluta neque in divinis ideis; neque in divina omnipotentia, vel essentia, ibidem; neque in praesentia futurorum in aeternitate, 368-369; sed utique in complexu scientiae mediae et Dei decretorum statuentium ponere conditiones sub quibus liberae et determinatae actiones creaturae rationalis dunt, 370; ideae divinae non repraesentant a priori futura contingentia, 371; creaturae ex parte ipsarum non sunt simul praesentes aeternitati, 372 et sq.; neque oppositum PP. docent, 376; qua ratione connexio divinae scientiae et decreti Dei cum futuro contingenti tollat libertatem, 377.

Scientia Dei de futuris contingentibus conditionatis: Sententiae Theologorum de hac re, 385; Deus certo et infallibiliter cognoscit contingentia conditionate futura, 386 et sq.; id probatur ex Scriptura 386; ex S. Augustino, 387; et ratione, 388; Deus non cognoscit contingentia conditionate futura in decretis, 389-390; sed in se ipsis, 391-392; neque Scriptura neque S. Augustinus opponuntur scientiae Dei de futuris contingentibus conditionatis, 393-394; haec scientia non est fingens, nec discursiva, nec composita, nec praecisiva, neque apprehensiva, 395; declaratur sensus propositionis *si Petro detur auxilium A, consentiet*, 396; scientia Dei de futuris conditionatis non requirit decretum Dei absolute existens, 397 et sq.; qua ratione decretum Dei requiritur pro futuro conditionato contingenti, 401 et sq.; non est rejiciendum decretum subjective absolutum et objective conditionatum respiciens salutem hominum, 402.

Scientia media: variae divisiones de divina scientia, 404; quid sit scientia media, 405; requirit cognitionem futurorum contingentium in se ipsis, ibidem; status quaestionis et sententiae circa scientiam mediam, ibidem; datur scientia, qua Deus cognoscit contingentia conditionata

futura independentem ab omni decreto subjective absoluto, 406-410; haec scientia recte vocatur media, 411; defenditur textus *Matth. XI, 21* pro scientia media, 412; Scriptura non docet futura contingentia conditionata cognosci in decretis, 413; S. Augustinus non est contrarius scientiae mediae, 414-415; futuritio contingens conditionata non requirit decretum subjective absolutum, 416; scientia media non tollit a Deo rationem primi agentis, primi moventis, primi determinantis, primi liberi, 417; nec tribuit Deo modum concurrendi caecum, neque cognitionem imperfectam, 418; nec tollit omnipotentiam, 419. De usu scientiae mediae, 427; utrum scientia media sit recens excogitata, 428; utrum semipelagianismo faveat, 430.

Scientia media reflexa: Deus infallibiliter cognoscit quidquid ipse sub quacumque hypothese esset factururus, 420; divisio scientiae mediae reflexae, ibidem; opiniones circa illam, ibidem; est admittenda, 421 et sq.; haec scientia non requirit supercomprehensionem Dei respectu sui-metipsius, 424; nec tollit divinam libertatem, 425; utrum Deus posita scientia media directa et reflexa jam cognoscat futura contingentia absoluta, 426; quomodo signa rationis in divina scientia sint ponenda, 431.

Simplicitas Dei: quid sit simplex, 129; errores circa simplicitatem Dei, 130; doctrina catholica, ibidem; Deus est omnino simplex, 131 et sq.; probatur hoc ex S. Scriptura, 131; ex PP., 132; ex ratione, 133; exclusionem variorum generum compositionis, 134; quo sensu Deo tribuuntur propria corporum, 135; utrum Melito Sardicensis, Tertullianus, Athenagoras, Lactantius et Audius realem compositionem in Deo admiserint, 136; tres divinae personae non faciunt compositionem, 137; Deus non constat ex genere et differentia, 138; Deus in compositionem non potest venire, 141.

Spatium: Quid sit, 157; spatia imaginaria, 168; utrum Deus sit in illis, ibidem.

Species Dei quidditativa: quid sit, 209; non videtur possibilis, ibidem.

Spiratio activa: quid sit, 1092; est relatio realis, 1093 et sq.; spiratio activa non distinguitur realiter a Paternitate et Filiatione 1097 et sq.; nec formaliter ex natura rei, 1100; sed distinctione virtuali intrinseca, 1101; spiratio activa est una tantum res et una tantum relatio Patri et Filio communis, 1102 et sq.; solvuntur opposita, 1106 et sq.; cur non admittatur propositio *Paternitas est spiratio activa*, 1112; utrum spiratio activa Filio a Patre communicetur, 1114; sententia theologorum, ibidem; re ipsa spiratio activa Filio a Patre communicari videtur, 1115 et sq.; spiratio activa pertinet ad principium spirationis, 1117; doctrina S. Thomae de hac re, 1118.

Spiritus: Deus est spiritus, 139; hoc probatur ex S. Scriptura et PP., 139-140.

Spiritus Sanctus: est persona distincta a Patre et Filio, 846 et sq.; est vere et proprie Deus, 866 et sq.; ejus processio non est generatio, 978 et sq.; cur non sit, 1034 et sq.; de processione Spiritus Sancti, 1282; errores de hac re, ibidem; Spiritus Sanctus a Patre et Filio procedit, 1283 et sq.; id probatur ex S. Scriptura de processione a Filio, 1284 et sq.; ex Conciliis et Pontificibus, 1287; ex PP. Latinis, 1288; ex PP. Graecis, 1289; ratione theologica, 1289; solvuntur opposita, 1291 et sq.; solvuntur difficultates ex PP. Graecis, 1293 et sq. Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio tanquam ab uno principio, 1295 et sq.; et ab utroque aequae immediate et principaliter, 1299; ab utroque tanquam ab uno Spiratore, 1301. De locutione: Spiritus Sanctus a Patre per Filium procedit, 1302; explicatur S. Maximus et S. Joannes Damascenus, 1303. Utrum Spiritus Sanctus a Filio distingueretur, si ab illo non procederet, 1305 et sq. Pro quo supponat hoc nomen *principium Spiritus Sancti seu Spirator*, 1313; quodnam sit principium quod in productione Spiritus Sancti, 1314; utrum Pater et Filius ad spirandum per se requirantur, 1316 et sq.; ex quarum rerum amore procedat Spiritus Sanctus, 1318; utrum Pater et Filius di-

ligant se Spiritu Sancto, 1320. De nominibus Spiritus Sancti, 1321 et sq.

Subsistentia: quid sit, 844; opiniones theologorum circa divinas subsistentias, 1146; quid sit quarta subsistentia, 1147; opiniones theologorum circa subsistentias relativas, 1148; in Deo dantur tres subsistentiae relativae, 1149 et sq.; nulla videtur dari subsistentia absoluta, 1151 et sq.; diluuntur opposita, 1154 et sq.; doctrina S. Thomae de hac re, 1160.

Substantia supernaturalis: utrum repugnet, 210.

Suppositio nominis Deus, 1219.

T

Trinitas est mysterium stricte tale, 945; non potest cognosci sola ratione naturali, 913 et sq.; imo neque ejus possibilitas, 917; nec de illo naturaliter aliqua probabilitas vel simplex apprehensio haberi potest, 918 et sq.; non est repugnans rationi naturali, 920 et sq.; solvuntur opposita, 923 et sq.; Mysterium Trinitatis non probatur neque ratione communicabilitatis infinitae Dei, 927; neque ex eo quod generare sit perfectio, ibidem; neque ex eo quod omne intelligens producat verbum, 928; tamen revelatio talis mysterii non est superflua, 929; nec posita revelatione mens humana solis mediis naturalibus potest demonstrare existentiam Trinitatis, vel aliquid de illa cognoscere, 931 et sq.; per revelationem vero plura de hoc mysterio cognosci possunt, 937 et sq.; item sola ratio naturalis rationes convenientiae tanti Mysterii invenire potest, 942 et sq. Mediis supernaturalibus potest quidem demonstrari, 944; Philosophi nihil de Trinitate mediis mere naturalibus cognoverunt, 945. Mysterium Trinitatis fuit revelatum in V. T., sed obscure, 947 et sq.; soli judaei sapientiores illud cognoverunt, 955.

U

Ubiquitas: quid sit, 158; necessario Deo convenit, 163; utrum ex operatione Dei demonstretur, 167; utrum formaliter habeatur ex opera-

tionem, ibidem; utrum ubiquitas sit propria Dei, 169.

Unitas Dei: quo sensu sumitur, 93; circa ipsam errores et vera doctrina, 94; prob. ex Scriptura, 95; ratione, 96-98; solvuntur opposita, 99-102; maxima unitas Dei, 103.

V

Verbum. Vide *Filius Dei*.

Veritas: varia ejusdem acceptio, 191; in essendo, in cognoscendo, in dicendo, ibidem; Deus est summa et infinita veritas, ipsa veritas, ibidem; ceterae veritates sunt participationes et imitationes divinae veritatis, ibidem.

Veritas propositionum de futuro contingenti: Certum est eas propositiones esse veras, 362; quaestio est, utrum sint verae intrinsece seu ratione sui objecti, ibidem; re ipsa sunt verae ratione sui objecti, 363; propositiones de futuro contingenti habent objectum determinatum per ampliationem, non per statum, 364. Vide etiam nn. 357, 358 et 361 versus finem. Ea quae de propositionibus de futuris contingentibus absolutis dicta sunt, propositionibus de futuris contingentibus conditionatis sunt quoque applicanda, 364 ad finem.

Virtutes divinae voluntatis: quo sensu virtus hic sumitur, 608; in Deo reperitur caritas, 609; misericordia, 610; justitia, 612; commutativa, 613; distributiva, 614; legalis, 615; vindictiva, 616; item in Deo reperiuntur veracitas, fidelitas, liberalitas, magnificentia etc., 617; sed in illo non reperiuntur virtutes quae habent pro objecto passiones, aut supponunt superiorem, aut aliam imperfectionem includunt, 618.

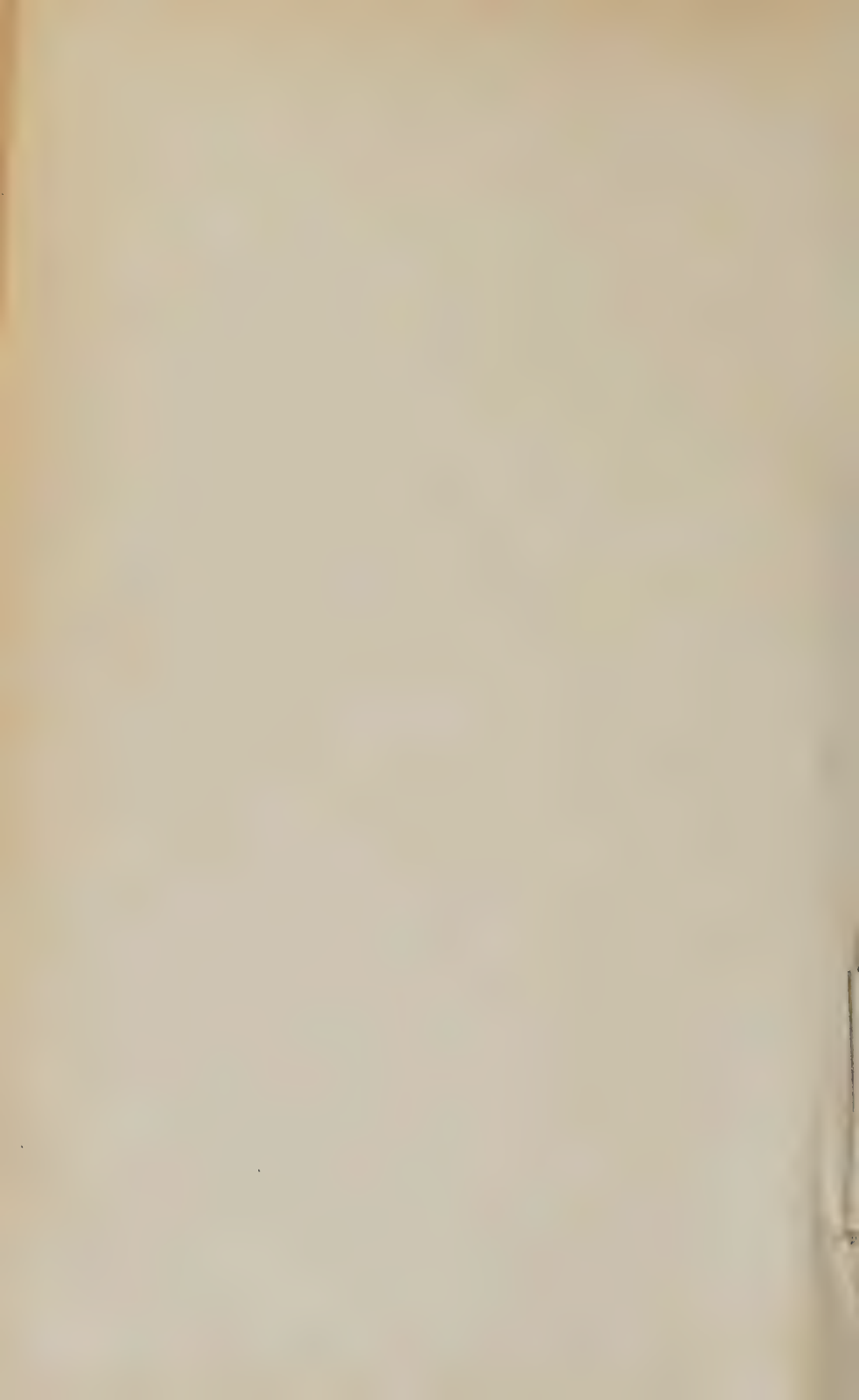
Visio Dei: non est possibilis naturaliter, 199 et sq.; sed utique supernaturaliter, 214 et sq.; non est finis naturalis hominis, 205; requirit lumen gloriae, 207; non potest haberi oculis corporeis, 212 et sq.; neque contrarium docet Scriptura, 219, neque S. Augustinus 220; neque contrarium sequitur ex hoc, quod ignis corporeus urat spiritus, 221; neque aliis argumentis oppositum probatur, 222 et sq.; tamen visio Dei est actus

intellectus supernaturaliter adjutus, 227; neque oppositum ostenditur, 228 et sq.; visio Dei non est infinita, 230; non est habita a puro homine in vita mortali, 232 et sq.

Vita Dei: Quid sit vita, 260; in actu primo et in actu secundo, ibidem; Deus habet vitam intellectualem perfectissimam, et est ipsa vita per essentiam, 261 et sq.; vita Dei actum primum et secundum perfectissimo modo complectitur, 265 et sq.; memoria fecunda in Deo a PP. ponitur non ut vita intellectualis in actu primo, 270; licet in vita Dei detur facultas intelligendi et actualis intellectio, 265, 266; non tamen in illa ponendus est actus primus ut vel ratione distinctus a secundo, neque actus secundus ut similiter distinctus a primo, 267, 272.

Voluntas: quid sit, 509; Deus habet voluntatem, 512 et sq.; infinite perfectam, 515; et est ipsa essentia Dei, 516; est actus purissimus complectens omnem perfectionem actus secundi, ibidem; objectum voluntatis et varia ejusdem divisio, 522; in divina voluntate nulla est causalitas intrinseca, 523; motivum primum divinae voluntatis est bonitas increata, 528 et sq.; secundarium creaturae, 530-535; motivum secundarium divinae voluntatis non debet esse perfectissimum, 536; nec tamen inde redditur imperfectus actus divinae voluntatis, 537; actus voluntatis a suo objecto proprie non specificatur, 538; non excluditur motivum secundarium divinae voluntatis per bonitatem increatam, ut est finis ultimus, 539; neque alio titulo, 540; voluntas divina est libera, 541 et sq.; actus voluntatis ut liber, quo constituitur, 571 et sq.; voluntas Dei est causa rerum, 592; et non necessario amat optimum, 593. De omissione libera, et de affectibus divinae voluntatis, 594 et sq.; de virtutibus ejusdem, 608 et sq.; variae divinae voluntatis divisiones, 619 et sq.; voluntas beneplaciti et signi, 619; antecedens et consequens, 620; efficax et inefficax, 622; absoluta et conditionata, 621.

Voluntas salutis omnium hominum. Vide *Salus omnium hominum*.

231.02

M 922

26899

MUNCUNILL, JOANNE, S. J.

AUTHOR

De Deo Uno et Trino

TITLE

DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

~~2-2-1911~~

Cocoran

Chyler

STORAGE - CBP

26899

